AHLAK TEMİZLİĞİNE DUYULAN İHTİYAÇ AHLAK TEMİZLİĞİNİN ETKİLERİ VE ÖNEMİ

Şeyh Hüseyin Behrani

İÇİNDEKİLER

Şahsiyet nedir 283
Psikolojide Şahsiyet Tanımı 284
A- R. Meili'nin tanımı 284
B- Erik From'un Tanımı 284
C- Cordon Wilard Alport'un tanımı 287
Şahsiyet Hakkında Kur'an'ın Görüşü 291
Tefsirler: 294
Ayetin Tefsiri 295
Şahsiyet ve İrade özgürlüğü ilişkisi 297
İnsanın gelişiminin bir ölçü ve sınırı var mıdır? 306
Ruhsal Değişim 308
Özet 310
Şahsiyeti Teşkil Eden Unsurlar 310
Kur'an Müfessirlerine Göre Örümcek Yuvası 313

Kur'an Müfessirlerinin Görüşlerinin Yeni İlimle Çelişmesi 314
Lugavi ve Kur'ani Araştırmaların Sonuçları 315
1- Kur'an-ı Kerim'de Evliya Kavramı 315
2- Evliya kavramı ve velayetin anlamı 316
3- Arapça lügat kitaplarında "beyt" kavramı 316
Örümcek Hakkındaki İlmi Araştırmaların Neticesi . 317
1- Örümceğin ağları ve evi hakkındaki ilmi gerçekler 317
Örümceklerin Yaşantısı ve Toplumsal İlişkileri Hakkındaki İlmi Gerçekler 317
Soru ve Cevap 318
"Mehdi! Ey Mehdi! Âlem hazırdır. 330
Aşk ve âşık olma kadehi dolmuştur. 330
Ayağa kalk ve bütün dünyaya nur saç. 330
Bu karanlık geceye nur saç 330
Ta-Ha'nın izzet makamı aşkına gel 330
Annen Zehra'nın canı aşkına gel 330
Gel, gel de bütün âlemi temizle 330
Zuhurunla gaybi tefsir et." 330
Kur'an Açısından Saadet ve Şekavet 332
Saadet ve Şekavetin Hakikati 335
Sünnet açısından saadet ve şekavet 336
Lezzet ve Saadet 338
Müslüman bilginler açısında sadet ve şekavet 338
Saadetin Sonradan Elde edilir olması 343
Giriş 344
Birinci Bölüm 347
Direkt Olarak Ali b. Ebi Talib'in veya Hidayet İmamlarının (a.s) Velayetine İşaret Eden Ayetler 347
1- Tebliğ Ayeti 347

Nüzul Sebebi 347
2- Velayet Ayeti 349
Nüzul Sebebi 350
3- Ulu'l- Emr Ayeti 350
Nüzul Sebebi 350
Sadıkin Ayeti 351
Nüzul Sebebi 351
Nükte 351
5- Kurba Ayeti 352
Nüzul Sebebi 352
Nükte 353
6- Seele Sailun Ayeti 354
İkinci Bölüm 355
Fazilet Ayetleri 355
1- Tathir Ayeti 355
Nüzul Sebebi 355
Mübahele Ayeti 357
Nüzul Sebebi 358
3- Hayr'ul Beriyye Ayeti 359
Nüzul Sebebi 360
Nükte 361
4- Leylet'ül Mebit ayeti 362
Nüzul Sebebi 362
5- Hel Eta (İnsan/Dehr) Suresi 364
Nüzul Sebebi 365
Giriş 367
1- Âdem'in Yaratılışı ve Meleklerin Secde Edişi 368
Bu Kıssanın Nükteleri ve Mesajları 369
A- Şeytanın Secde Etmemesinin Sebebi 369
2- İnat ve Ayak Diretme 370

B- Şeytana Uymak İnsanın Çöküşüne Sebep Olmaktadır 370
2- Cumartesi Ashabının Kıssası 371
Bu Kıssanın Nükteleri ve Mesajları 373
A- İlahi İmtihan 373
B- Etkileme İhtimali Olmasa Dahi İyiliği Emretme ve Kötülükten Sakındırmanın Sürdürülmesi 373
C- Kötülükten Sakındırmak İlahi Azaptan Korunma Vesilesidir 374
D- Şer'i sorumluluklarından kurtulmak amacıyla bazı kimselerin ilahi emirleri tevil etmesi 375
E- İlahi Emirlere İsyan Etmek Azabın İnişine Neden Olmaktadır 375
3- Hud (a.s) ve Ad Kavminin Akıbeti 375
Kıssa'nın Mesajları ve Nükteleri 378
A- Şirk ve Allah'tan gayrisine ibadet: 378
B- İlahi ayetleri inkar ve peygamberlerin emirlerine isyan 379
C- Hz. Hud'a (a.s) yapılan haksız iftiralar 379
4- Hz. Salih ve Semud kavminin kıssası 380
Bu kıssanın nükteler ve mesajları 382
A- Nimetleri kullanmada aşırı gitme ve ayyaşlık 382
B- İlahi davete oranla şek ve şüphe içinde olmak 382
C- Allah'tan gayrisine Kulluk 382
5- Hz. Şuayb'ın ve Kavminin kıssası 383
Kıssanın mesajları ve nükteleri 385
A- Malları tüketmede israf ve refah düşkünlüğü 385
B- Malda ihanet ve tartıyı eksik tutmak 385
C- Allah'tan gayrisine ibadet etmek 385
Masumların Mübarek Ramazan Ayındaki Sireti 386
Düşünce, Söz ve Davranışta İffet 401

İlahi Dinlerde Tesettür 418
Kur'an'da İmamet ve Velayet 435
Ali Rabbani Gülpaygani 435
İmamlar ve Akıllıca Davranış 454
Hüccet'ül- İslam ve'l- Müslimin Seyyid Ahmet Hatemi 454
Kur'an'ın Nüzul Zamanındaki Kültürden Etkilenmemesi 464
gerçekten perişan olmuştur." 483
Oryantalistlerin Kur'an-ı Kerim'e Yönelişi 501
Örtü Hakkında Üç Önemli Nükte 513
Kur'an'da Rüya ve Uyku 526

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

"Ben yüce hasletleri kemale erdirmek için gönderildim."

Şüphesiz bu bir gerçektir. Zira dünya ve ahiret işi yüce bir ahlak olmaksızın asla düzene giremez ve bunları talep eden bir kimse için de yüce ahlaka sahip olmadan hoşnut

olacağı bir şekilde elde edilemez. Sen her ne kadar çok da olsa salih amelin; ahlaki temizlik olmadıkça ve engel teşkil edebilecek saplantılar ortadan kalkmadıkça bir fayda vereceğini zannetme. İyi amelle olan kötü ahlak balla birlikte olan sirke etkisini göstermektedir.

Sonu yıkıma uğramak olan şeylerde ne gibi bir fayda düşünülebilir ki! Sakın batini ıslah ve temizlik olmaksızın fazla ilmin bir fayda vereceğini düşünme. Hâşâ! Asla! Nitekim bizim önderlerimiz (a.s) şöyle buyurmuşlardır: *"Zalim bilginler olmayınız; aksi takdirde sizin batıl ve kötü huylarınız hak ve güzel huylarınızı ortadan kaldırır."*

Aynı şekilde kötü ahlaka sahip bir insanın; babası, eşi, dostu, üstadı ve öğrencisiyle muaşeretten lezzet alacağını zannetme asla! Aksine bunların tümü, davranış bozukluğu sergilendiği takdirde incinecek ve insandan uzaklaşacaktır. Böylesine bir insan da halk arasında dağılmış olan kemal ve yücelikleri nasıl elde edebilir? Zira o durumda kemal ehli olan kimseler kendisinden kaçmış olacaklardır. Ehl-i Beyt'in metodunu dikkatle inceleyecek ve eserlerini araştıracak olursak o yüce insanların sadece güzel ahlakıyla insanları hidayete erdirdiğini ve dine cezp ettiğini kolayca görebiliriz. O yüce insanlar kendi taraftarlarını da buna davet etmiş ve şöyle buyurmuşlardır: "İnsanları dilleriniz dışında davet ediniz." Yani güzel ahlak ve iyi davranışlarınızla onlar için örnek teşkil ediniz. Şimdi dünya ve ahiret işinin sadece yüce ahlakla düzene girdiği ve de bu ahlakı kemale erdirmenin, varlığın onsuz ıslahının mümkün olmadığı biset hedefi konumunda bulunduğu açıklığa kavuştuğuna göre, ahlak temizliğinin her farzdan öncelikli olduğu ve her gerekli işten daha önemli sayıldığı ortaya çıkmaktadır. O halde her hayır anahtarı her iyilik kaynağı, her

faydayı elde etme sebebi ve bütün hedeflerin merkezi ahlak temizliğidir.

Rivayetlerde yer aldığına göre kâfirler bile güzel hasletleri sebebiyle mükâfat elde edecektir. Nitekim nice insanlar nefsin isteklerine karşı çıkma düşüncesinde olduğundan dolayı sonunda bu iş onların iman etmesine neden olmuştur. Aynı şekilde rivayetlerde de yer aldığına göre Cebrail Peygamber-i Ekrem'e (s.a.a) Allah'ın emrini indirerek şöyle buyurmuştur: "Senin yanında bulunan esir kimseyi cömerttir diye sakın cezalandırma." Yani ondaki güzel cömertlik ahlakı bu dünyada öldürme cezasından kurtulmasına ve ahirette de cennete erişmesine neden olmuştur.

Öğrenip uyguladığı takdirde doğruluğu herkesçe belli olan bu ön bilgiden sonra bilmek gerekir ki Ehl-i Beyt (s.a.a) ahlak hususunda bir takım ilke ve prensiplere sahiptirler. Bu ilke ve prensiplere riayet ettiğimiz takdirde güzel huy ve hasletleri çok kolay bir şekilde elde edebiliriz. Ahlak ilmi bilginlerinin kılavuzluklarının yarattığı sıkıntı ve zorluklara da hiç gerek kalmaz.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şeriat boyutunda da bizlere oldukça kolay bir din getirmiştir. Nitekim Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Allah size kolaylık ister, zorluk istemez. (Bu kolaylık) sayıyı tamamlamanızı, sizi hidayete ulaştırmasına karşılık Allah'ı ululamanızı ve şükretmenizi sağlamak içindir."**[1]

Hakeza şöyle buyurmuştur: **"O, sizi seçmiş, babanız İbrahim'in de dini olan bu dinde sizin için bir zorluk kılmamıştır"**[2]

---

[1] Bakara suresi 185. ayet

[2] Hac suresi 78. ayet

Aynı şekilde kolay yollara ulaşma metodunu da bizlere açmış ve bu yolda var olan sıkıntıları ve zorlukları büyük ölçüde bizler için ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla şeytan, "ahlakını düzeltmek çok zor bir şeydir, nefisle cihat etmeyi ve dayanılmaz riyazetlere katlanmayı gerektirir" bahanesiyle seni ahlak ilminden nasipsiz kılmamalıdır. Oysa biz nice dayanılmaz riyazetlere katlanan birçok kimsenin sonunda aşağılık dünyevi makamlara ulaşma dışında bir şey elde edemediklerini çok defa görmüş bulunmaktayız. Bu kimseler tertemiz Ehl-i Beyt imamlarının (a.s) metodunu kullanmadıkları için onlara bir benzeme noktasına gelememişlerdir.

Bu işin sırrı şudur ki münezzeh olan yüce Allah hikmet nimeti ve güzel yaratışıyla akılları aydınlatmış ve akıl sahibi kimseleri, "insanlardan büyük şeyler talep etmiş ve bu büyük şeylerin kilidini ise küçük şeyler karar kılmıştır" esasınca denemiştir. Dolayısıyla herkim bu küçük işleri büyük sayar ve bu işler karşısında gevşeklik gösterirse kendisinden istenilen şeyleri kaybeder. Bu da kendi hakkındaki en büyük imtihanlardan biridir. Böylesine küçük işlere sarılan bir kimse, o değerli ve büyük hedeflere asla erişemez. Böyle bir insan her ne kadar küçük şeyler yapmış olsa da sonuç itibariyle bu küçük şeyler kendisini büyük ve değerli hedeflere ulaştırmış olacaktır, bu da insan için en büyük saadet konumundadır.

Bu yüce hikmet üzerinde düşün ve dikkat et ki Allah'ın bu insanlara hüccetini nasıl tamamladığı ve nimetini insanlar için kemale erdirdiği senin için ortaya çıkmış olsun.

Ne kadar da ilginç bir nimet! İnsanları nasıl da böylesine küçük şeylerle o yüce makamlara ulaştırmıştır. Bu

hüccete şaşmamak mümkün değildir. Onlar nasıl da kendilerini sürekli bir yıkıma uğratmış ve kendilerine elem verici bir azap hazırlamışlardır. Oysa böylesine küçük işler yaparak kurtuluşa erebilirlerdi. Her kim bu hikmet üzerinde düşünür ve bunu hidayet imamlarının (a.s) eserlerinden elde edecek olursa, şu sözün ne anlama geldiğini de kendiliğinden anlamış olur: "Her kim az bir rızkı küçümseyecek olursa, pek çok rızıktan mahrum düşmüş olur."

Hakeza: "Bütün kötülüklerin kaynağı küçük işleri küçümsemektir."

Bu hadisten hayrın kaynağının ne olduğunu anlamak da mümkündür. Dolayısıyla her kim az bir rızkı küçümsemezse birçok rızıklardan mahrum konuma düşmez.

Bu anlamı izlemeye devam edin. Bunun kanıtlarını kitap ve sünnette de bulacaksınız. Bu konudaki rivayetler sayılamayacak kadar çoktur. Örneğin bir hadiste şöyle yer almıştır: "Küçük günahlardan korkunuz."

Ve hakeza şöyle buyurulmuştur: "Hiçbir itaati küçük görmeyiniz. Allah'ın hoşnutluğu o küçük şeyde olabilir. Aynı şekilde hiç bir günahı da küçük görmeyiniz. Zira Allah'ın gazabı onda olabilir."

Bu konuda daha pek çok rivayetler de elimize ulaşmış bulunmaktadır. Dolayısıyla basiret ve hidayet talep eden bir kimseye açıklığa kavuştuğu gibi Muhammedi yüce dinin metodu sadece kolaylaştırma esasına dayalıdır. Bu işler Allah'ın izniyle insanları en yüce hedeflere ve en güzel arzulara ulaştırabilir.

Aşağıda yer alan şu kutsi hadis de söz konusu anlamı daha da bir belirgin hale getirmektedir: "Her kim bana bir karış yaklaşacak olursa, ben ona bir arşın mesafesince yaklaşırım."

Eğer Allah kendisine doğru gelen birine yakın oluyorsa ve kendisine sırt çeviren kimseleri kendisine geri çağırıyorsa tümüyle kendisini Allah'a vermiş ve Allah'ın dergâhına kurulmuş bir insana nasıl davranacaktır! Bu konuda İmam Seccad'ın Seher duasında yer alan şu ifadesi senin için yeterlidir: "Senin yolunda yürüyen kimsenin yolu kolaydır. Sen yaratıklarından asla gizli değilsin; meğerki arzular seninle onlar arasında bir engel teşkil etmiş olsun.

Uyanık olun! Ey Allah'a doğru yönelen ve o yüce makamlara erişme arzusunda olan kardeşim! Senin iyiliğini dilediğim için bu sözlerime kulak ver. Bu sözler Ehl-i Beyt'in (a.s) nurlu meşalesinden alınmış sözlerdir. Şüphesiz kim Ehl-i Beyt'ten ayrılacak olursa ateşe doğru gider. Benim söylemek istediğim şudur ki şimdi sen, bizden istenilen şeyin yüce ahlak olduğunu öğrenmiş oldun. Bu güzel ahlak, şer afeti sebebiyle Allah'a isnat edilmiştir. Nitekim bir hadiste şöyle yer almıştır: "Allah'ın ahlakıyla ahlaklanınız." Şüphesiz bu ahlak Allah resulünün (s.a.a), tertemiz Ehl-i Beyt'inin (a.s) ve takipçilerinin ahlakıdır. Dolayısıyla bilmen gerekir ki bu hakikatin kıvamı ve özeti doğru yolda yürümekten ve de ifrat ve tefritten kaçınmaktan başka bir şey değildir. O halde yapabildiğin her itaat ve Allah'ın beğenmediği işlerden kaçınmakla Allah'a doğru yakınlık elde etmeye çalış. Küçük ve büyük işlerde ihmalkârlığı terk etmeye uğraş. Üstünlüğü belli olan her işi yapmak için himmet göster. O iş her ne kadar senin gözünde küçük olsa da bunu yapmaya çalış. Güzel olmadığı belli olan her işi terk etmeye özen göster. O işler her ne kadar senin gözünde küçük olsa da onları terk et. Hiçbir küçük veya büyük işte müsamaha gösterme. Sen işlerinde

sürekli dikkatli olmaya, kontrol etmeye ve sağlam çalışmaya bak.

Sakın dikkatsiz ve sağlam olmaksızın yapmış olduğun işlerin çokluğu yüreğini sevindirmesin. Zira senden istenildiği şekilde doğru olarak yapılan ve gözetlenen bir iş, doğru olarak yapılmayan binlerce güzel işten daha iyi sonuçlar doğurur. Hatta sayısız hayır işleri bile, doğru ve kâmil olarak yapılmış olan bir amelin meyvesini vermekten yoksun bulunmaktadır. Hatta ilke olarak hikmet ve marifet ehli kimseler nezdinde bu iki şeyin birbiriyle hiçbir münasebeti bulunmamaktadır.

Ben büyük ve küçük hiçbir işi kenara itme demiyorum, dolayısıyla da bu işi gözünde büyütüp, "Ben nerde bütün bu dediklerin nerede?" diye itirazda bulunmaya çalışma. Aksine ben diyorum ki sen cüzi ve zahiri bir ameli ihmalkârlık sebebiyle terk etme kolaylığına kaçma. Ama nefsanî isteklerin üstün gelmesi ve nefis ve şeytanın aldatması sebebiyle bazı hususlarda sürçecek olursan bu apayrı bir konudur. Masum olmayan bir insandan zaten bundan başkası beklenemez. Bizim maksadımız nefsi müsamaha ve ihmalkârlık göstermekten kaçındırmaktır. Zira bu küçük işlere özen göstermek ve bu konuda müsamaha göstermekten kaçınmak insanı kemale erdirmekte ve yüce makamlara ulaştırmaktadır. Zira Allah bunları o hazinelerine anahtar kılmıştır. Her kim bu hazinelerin anahtarlarını elinde bulunduracak olursa ihtiyaçsız bir hale gelir ve kurtuluşa ermiş olur. Eğer sözün uzayacağından korkmasaydım bu gerçeği daha güzel bir şekilde açıklığa kavuşturur ve bu konuda makamına yakışır şekilde birçok kanıtlar da sergilerdim. Zira bu binlerce hikmet kapısının kendisine açıldığı sağlam bir kapı konumundadır. İnşallah gelecek

bölümlerde bu konuda daha fazla açıklama yapmaya çalışacağım.

Ahlak İlmini Öğrenmenin Önemi

Şeyh Hüseyin Behrani

Kötülüğü emreden nefisle mücadele ehli olan bazı aydın kalpli kardeşler ve iyilik sahibi salihler bu konuda maalesef yanlışlığa düşmüş, lanetli şeytan onları en üstün cihad olan ve Resul-i Ekrem'in en büyük cihat olarak adlandırdığı nefisle cihad makamında gördüğü zaman aldatmaya ve bu büyük cihattan alıkoymaya çalışmıştır. Bu yüzden de kendi büyük şüphelerinden birini şu şekilde onların kalbine ilka etmiştir ki: "Öğüt ve nasihatleri mülahaza etmek, bu konuda konuşmak, bilgi sahibi olmak ve ahlak ilminin esası olan konuları üzerinde düşünmek; üstün bir iş olmadığı gibi, omuzlarımızda bir yük olacak ve kulun artık hiçbir özrünün de kalmamasına neden olacaktır. Dolayısıyla bu durumda gaflet ve unutkanlık içinde olmamız daha iyidir. Zira âlimin günahı, âlemin günahı gibidir. İnsanın uyarı ve tehditler hakkındaki bilinci ne kadar az olursa özrü daha fazla olur. Dolayısıyla da bilen bir kimse hiçbir zaman bilmeyen bir kimse gibi değildir."

Ben bu sözleri onların bizzat kendisinden işittim. Bunun şeytanın hilelerinden biri olduğunu anladım. Bu yüzden onları Şeyh Hür'ün Cevahir'us Seniyye adlı kitabında kutsi hadisler arasında nakletmiş olduğu bir rivayetten haberdar kıldım. Bu şüphenin kökünü söküp atan ve esaslarını temelsiz sayan bu kutsi rivayetin içeriği ise şudur ki münezzeh olan Allah şöyle buyurmaktadır: "Öğrenip amel etmemekten korkuyorum" demeyiniz. Deyiniz ki: "Ben öğreneceğim ve öğrendiklerimle de amel edeceğimi umuyorum. Ben sizlere ilim ve bilgi ihsan ettim ki bu vasıtayla sizlere merhamet edeyim."

Bu ilahi hitaplar söz konusu şüpheyi tümüyle ortadan kaldırmıştır. Eğer şeytanın dersleri olmasaydı, aslında bu yanlışlığa düşme imkânı da kalmaz ve bu yanlışlığı ortadan kaldırmaya da gerek duyulmazdı. Velhasıl bu ilahi beyan söz konusu şüpheyi tümüyle ortadan kaldırmaya yetmektedir.

İlim ve Amel İlişkisi ve İlmin Üstünlüğü

İlim ve amel hakikatinin açıklığa kavuşması, ahlak ilmi ve sonuçlarının faziletinin aşikâr olması için daha fazla açıklamada bulunmak gerekirse şöyle söylemek gerekir ki; amelsiz ilmin insana faydası yoktur. Aynı şekilde ilimsiz amelin de insana bir yararı bulunmamaktadır. Bunlardan her biri diğerini güçlendirmektedir. İlmi öğrenmek için değil de öğrendikten sonra böbürlenmek ve insanlar arasındaki ilmin değer ve güzelliğinin yaygın olması nedeniyle uygunsuz haslet ve amellerinin çirkinliğini örtmek amacında olan bir kimse hiç şüphesiz şeytanın arkadaşı ve dostu konumundadır. Bu ilim o insanın ve değerlerinin omzunda bir yüktür. Cehennem ehli olanlar bile ondan sıkıntıya düşecektir. Dolayısıyla da sadece kendi günahlarının yükünü değil, saptırmış olduğu diğer kimselerin günah yükünü de omuzlamış olacaktır. İnsan şeklinde bir şeytan sayılır o. Böyle bir şahıstan Allah'a sığınırız.

Aynı şekilde adet, riya veya kendini beğenmek esasınca insanların beğenisini kazanmak için hiçbir marifet ve basiret olmaksızın ilim öğrenen bir kimse de hakikatte dört ayaklı bir hayvan konumundadır. Bu da ilk gruba katılacak olanlardandır. Her ne kadar insanlara zararı daha az olsa da bu böyledir.

Ama akıllı, anlayışlı ve iki cihanda kendi salah ve saadetini isteyen bir insan; hakikatte Allah'a teveccüh etmiş ve sadece Allah'ın nezdinde olanı talep etmiş sayılır. Ahlak ilmi işte bu tür insanlara hitap ederek geliştirmek ve hedefine ulaştırmak istemektedir. Böyle bir kimse bilmelidir ki ilimden bir pencere yüzüne açılığı takdirde ilimle amel etmek ve ilme karşı rağbet ve sevinç içinde olmak haleti gittikçe artış kaydedecektir. Böylece yeni bilgilere erişecek ve bilinci fazlalaşacaktır. Nitekim Masumlar'ın (a.s) rivayetlerinde de yer aldığı üzere her kim bildikleriyle amel edecek olursa yeni bilgiler elde edecektir. Dolayısıyla ilimle amel etmek de gerçekte bir tür ilimdir. Aynı zamanda ilmin fazileti beyanında nakledilen birçok rivayetler arasında yer almaktadır. Öte yandan böyle bir insanın ilmi, öğrenimi ve eğitimi, türünün en iyisi sayılmaktadır. Böyle bir insan amele teşvik eden ilim ve ilme teşvik eden amel sebebiyle kâmil bir mutluluğa erişir. Gerçi ilim ve amelin her ikisi de insanın kâmil saadete ulaşmasında tam bir role sahiptir. Ama Allah nezdinde en üstünü ilahi velilerin kendisiyle birbirinden üstünlük elde ettikleri ilimdir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Az bir marifet, çok ilimden daha iyidir. Bu ikisi niyet ve amel gibidir ki üstünlük niyet iledir veya ruh ve cisim gibidir ki üstünlük ruh iledir."

Bu beyan edilen az ve kısa bilgi bile hidayet yolunun talipleri için yeterlidir. İnsanı başarıya ulaştıran şüphesiz Allah'tır. İnsan ebedi hayat için yaratılmıştır. Ahiret âleminin ise sonu yoktur. Allah dünyayı, ahiretin tarlası karar kılmıştır. Dolayısıyla insan dünyada yaptıklarıyla kendisi için ebedi mutluluktan istifade ortamını sağlamaktadır. Şüphesiz bu kısa ömürler ve az zaman, ebedi mutlulukla

karşılaştırılmaktan ve eşitlenmekten çok daha küçük ve değersizdir. Hatta tümü ibadetle geçirilse ve günah işlenmese bile bu böyledir. Bu yüzden yüce Allah Rabbani rahmet ve şefkati gereğince lütuf ve ihsan kapılarını insanların yüzüne açmıştır ki bu vesileyle insanları ebedi mükâfat için hazırlamış olsun. Allah'ın kullarına ilk ihsanı ise amel dairesini ömürlerinden daha geniş tutması, bütün dünya ömrünü kuşatması ve amel eden insanın amelinin baki kaldığı zamana kadar devamlılık içinde olmasıdır. Bu gerçeği de şöyle tespit etmiştir: "Her kim güzel bir sünnet bina edecek olursa onun ve kıyamete kadar onunla amel ederek kimselerin sevabından faydalanır. Aynı şekilde saptırıcı ve kötü bir sünnet ihya eden kimse de onun ve kıyamete kadar onunla amel edenlerin yükünü omuzlamış olacaktır."

Aynı şekilde şöyle bir tespitte bulunulmuştur: "Anne ve baba, çocuğun oluşumunda bir role sahip oldukları nedeniyle çocuklarının iyi amellerine de ortak bulunmaktadırlar."

Bu kopmak bilmeyen bir zincirlemedir. Aynı şekilde bazı amellerin mükâfatını da bir takım meleklerin yaratılması şeklinde takdir etmiştir ki bu melekler kıyamet gününe kadar Allah'a ibadet etmektedir. Bu kimselerin ibadet sevabı da o iyilik sahibi kimseye ait bulunmaktadır.

Aynı şekilde başka bir lütuf olarak da bir gece yapılan ameli, bin ayda yapılan amellere denk kılmış ve şöyle buyurmuştur: **"Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır."**[1]

Bazı rivayetler esasınca bir saat düşünmek altmış yıl ibadetten üstün kılınmıştır. Bir müminin ihtiyacını gidermek ise, gündüzü oruç ve gecesi namaz ile geçirilen dokuz

[1] Kadir suresi, 3. ayet

bin yıla denk sayılmıştır. Aynı zamanda her ay üç gün oruç tutan insan da bütün bir ömür boyu oruç tutmuş gibi muamele görmektedir.

Bütün bunlar Allah'ın iman sahibi kıllarına bir lütfü olarak değerlendirilmektedir. Öyle ki insanı ömür boyu ibadet etmiş olacağı bir makama ulaştırmış bulunmaktadır. Böylece insanı sürekli olarak bu yüce makama ulaşma şevki içinde tutmaktadır. Ama bu kadarı bile insanın sürekli ibadet ve itaat içinde sayılacağı bir makama ulaşmaktan ibaret olan isteği karşısında değersiz görülmektedir. Bu yüzden Allah, kullarına ihsan ve nimetini tamamlamış, amelden üstün olan niyetin ödüllendirilmesi kapısını yüzlerine açıvermiştir. Ayrıca müminlerin niyetini şöyle karar kılmıştır ki eğer dünyada ebedi kılınmış olsalardı, yine de her zaman Allah'a itaat üzere baki kalmış olacaklardı. Ardından onlar için sürekli Allah'a itaat eden kimselerin mükâfatını göz önünde bulundurmuştur. Bu niyetlerin mükâfatını ise ebedi olarak cennette kalmak şeklinde belirlemiştir. Aynı şekilde ebedi kılındıkları takdirde Allah'a sürekli isyan edecek olan kâfirleri de kötü niyetleri sebebiyle ebedi azap ve cehennemde temelli kalma şeklinde cezalandırmıştır.

O halde ey hidayet peşinde olan kardeş! Bil ki senin amellerin kesik ve bitmiş sayılmaz. Sürekli ve kalıcı konumdadır. Sakın amellerinin bittiğini sayma. Bazı rivayetlerde şöyle yer almıştır: "Mutlu kimse, ölümüyle günahları biten kimsedir."

O halde ölümünden sonra günahlarıyla amel edilmezse bu ölünün saadetinden sayılır. Ama ona ve ona uyanlara uyularak günahlar işlenecek olursa Allah korusun, sürekli-lik içine girer, devamlılık sağlar. Meğer ki Allah lütuf ve

keremiyle onu yok edip silsin. O halde kork ve günahlardan sakın. Bazen sonraki nesillerde ve kuşaklarda bile bu günahların etkisi devam etmektedir. O halde isteyerek ve rağbet göstererek itaate yönel. Zira Allah için olan her şey gelişip serpişir. Bu gelişip serpişmenin bir örneği de sonraki nesillerde kıyamete kadar etkili olmasıdır. O halde uyan ve sakın gafillerden olma.

Yüce Allah'a Bazı Yakınlaşma Yolları

Şeyh Hüseyin Behrani

Allah'a yakınlaşma yolları insanların nefisleri sayısıncadır. Bu yüzden insanlardan her biri için bütün insanların sayısınca yollar vardır. Dolayısıyla bütün her şeyi kaplamış olan bu ilahi rahmetten mahrum kalan kimse zavallı kimsedir.

Bütün bu yollardan en kolayı ve en faydalı sonuçlar veren yol ise Allah hakkında hüsn-ü zan içinde olmaktır. Zira Allah'ın insanlara davranışı, onların kendisi hakkındaki zanları ile uyum içindedir. Eğer kul Allah'a hüsn-ü zan içinde olursa hayır ve iyilik mükâfatını elde eder. Eğer su-i zanda bulunursa, o zaman da kötü bir sonuç elde eder.

Ne yazık ki insanlar nefis ve şeytanın aldatması neticesinde Allah hakkında su-i zan içine girmeye adet edinmişlerdir. Bela ve musibetlerin alametlerini görür görmez, hemen ümitsizliğe kapılarak kötü düşünmeye başlamakta ve buna yakin etmeye başlamaktadır. Kaçındıkları kötü etkileri de kendilerine geri dönmektedir. Bu tür kötü düşünceler, Allah'a su-i zanda bulunmanın nişanesidir. Bu su-i zan ise, Allah'ın kuluna kötü zannı gereğince davranmasına ortam sağlamaktadır. Meğer ki Allah'ın affına uğramış olsun. Resul-i Ekrem (s.a.a) iyimserliği seviyor, kötümserlikten nefret ediyordu. Revze-i Kafi'de yer alan bir rivayet esasınca da kötümserliğin etkileri, insanın inançlarıyla uyum içindedir. Eğer insan bir musibeti zor ve kesin gerçekleşecek bir olay olarak görecek olursa, gerçekten de o kendisine zor ve çetin gelecektir. Ama o musibeti hafif görür ve itinasız davranırsa, bu durumda şiddet ve zorluk görmeyecektir. Bu yüzden Ehl-i Beyt taraftarı olan müminler

Allah hakkında hüsn-ü zan içinde olmaya kendilerini alıştırmalı ve az işleri karşısında Allah tarafından büyük bir lütuf ve nimet ile ödüllendireceğini ümit etmelidir.

Allah-u Teala kulların değersiz amelleri karşısında birçok ödüller verir. Sen Allah'tan ne kadar ümitli olursan Allah ondan daha yücedir. Zira senin zannının bir sonu vardır. Ama Allah'ın lütuf ve kereminin sonu yoktur. Allah sana, senin zannının yanında olduğunu bildirmiştir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) ise şöyle buyurmuştur: "Her kim sana karşı iyi bir zanda bulunacak olursa, sen zannını doğrulayarak, senin hakkındaki zannı esasında ona davran."

Büyük Allah insanlardan velilerinin diliyle kendi hakkında başkalarının hüsn-ü zanda bulunmasını onaylamasını istediğine göre, şimdi kendisi bu işe daha layıktır. Hatta bundan da öte rivayetlerden şöyle anlaşılmaktadır: "Allah-u Teala her şeye (sadece kendisine değil) hüsn-ü zanda bulunmayı onaylamış ve işi de kendisine hüsn-ü zanda bulunması esasınca yürütmektedir."

Adeta böyle bir hüsn-i zan, Allah'a hüsn-ü zanda bulunmanın örneklerinden biridir. Zira bütün hayırların Allah-u Teala'dan olduğu düşünülecek olursa bir şahıs hakkında yapılan hüsn-ü zan da Hak Teala'nın o hayrı hüsn-ü zanda bulunduğu kimseye verdiği anlamına gelmektedir. Bu anlam açık bir şekilde rivayetlerde de yer almıştır. Örneğin: "Her kim bir taşa dahi hüsn-ü zanda bulunacak olursa Allah onda bir sır karar kılar." Ravi şaşırarak, "Taşa mı?" diye sorunca, İmam şöyle buyurmuştur: "Hacer'ul Esved'i görmüyor musun?"

Buradan da anlaşıldığı üzere Allah-u Teala müminlerin birbirleri hakkındaki hüsn-ü zannını da onaylamıştır ve de

onu gerçekleştirecektir. Bu onayladığı hususlardan biri de bir ölüden hayır ve iyilik dışında bir şey görmediğine dair şahadette bulunan kimseleri onaylamasıdır. Onlar bu tanıklıklarıyla sadece hüsn-ü zanda bulunduklarını ilan etmekle kalmamış ve ondan hayır dışında bir şey görmediklerini de dile getirmişlerdir. Bir hadiste şöyle yer almıştır: "Allah onların tanıklığını reva görmüştür ve dolayısıyla da şahadette bulunanlara ve hakeza dünyadan göçen kimseye bu tanıklık sebebiyle hayırlı mükâfat verecektir."

Bu esas üzere hüsn-ü zan, Allah'ın hem hüsn-ü zanda bulunan şahsa ve hem de kendisine hüsn-ü zan'da bulunulan kimseye o hüsn-ü zannı gerçekleştirmeye neden olmaktadır. Meğer ki, ikinci şahıs hakkında bunun gerçekleşmesine engel olan güçlü bir engel ortaya çıksın. Bu durumda ise, Allah onu sadece hüsn-ü zanda bulunan kimse hakkında icra eder. Nitekim bazı rivayetlerde şöyle okumaktayız: "Bir şahıs, herhangi bir şahsa iyi olduğunu sandığı için ikramda bulunacak olursa, Allah bu sebeple onu cennete sokar. Her ne kadar ilahi ilimde o ikram edilen şahıs cehennem ehli olsa da."

Burada hüsn-ü zannın icra edilmesinin engeli sadece zanlı hakkında söz konusudur. Bu esas üzere Allah, sadece zan eden kimse hakkında bu hüsn-ü zannı gerçekleştirmiştir.

Velhasıl her kim, bu ilahi emirle, yani iman kardeşlerine oranla hüsn-ü zanda bulunmakla amel edecek olursa, asla ümitsiz geri dönmez. Zira ya bu kimsenin zannı onaylanır ve ilahi rahmet esasınca gerçekler, onun zannettiği gibi olur veya en azından bu zannı kendisi hakkında icra edilir. Bu durumda ise zannının gerçeklerle uyuşmamasının kendisine hiçbir zararı olmayacaktır.

Bu müminlere hüsn-ü zanda bulunmanın büyük bir kapısı konumundadır. Hatta cemaat namazının kabulü de bu esas üzeredir. Zira namaz kılan kimseler, cemaat namazında imama hüsn-ü zanda bulunmaktadırlar. Bu yüzden de onu kendileri ile Allah arasında vasıta karar kılmışlardır. O halde, Allah da onların isteğine icabet eder ve cemaat imamına duyulan hüsn-ü zan vasıtasıyla hepsinin namazını kabul eder. Aynı şekilde müminin yediği bir yiyeceğinden teberrük niyetiyle istifade eden veya herhangi bir niyetle zemzem suyunu içen kimse hakkında da aynı gerçek söz konusudur. Nitekim Şehid-i Evvel ve Şehid-i Sani (r.a) gibi büyüklerin de belirttiği gibi bazı kimseler, dini ve dünyevi amaçlarına ulaşmak için bu zemzem suyundan içmişler ve hedefine ulaşmışlardır. Velhasıl hüsn-ü zan hakkındaki nasibini elde et. Nitekim bazı dualarda rızık olarak Allah'tan şöyle istenmiştir: "Ey Allah'ım! Bizi senin hakkında yakin ve hüsn-i zanda bulunmakla rızıklandır."

Bundan da öte bazı rivayetlerde yer aldığına göre Allah hakkında hüsn-ü zanda bulunma iddiasını, her ne kadar yalan da olsa Allah kabullenmektedir. Nitekim İmam Sadık'tan (a.s) şöyle nakledilmiştir: "Kıyamet günü ilahi adalet mahkemesinde bir şahıs hazır bulundurulur ve ardından cehenneme atılması söylenir. Bu durumda o şahıs Allah'a yönelir. Allah şöyle buyurur: "Onu geri çeviriniz" Bunun üzerine ona şöyle hitap edilir: "Ey kulum! Hangi sebeple bana teveccüh ettin?" O şöyle der: "Ey Rabbim! Ben senin hakkında böyle bir zanna sahip değildim." Azameti yüce Allah ona şöyle buyurur: "Senin zannın neydi?" Günahkâr insan şöyle der: "Beni bağışlayacağını ve rahmetin vasıtanla bana yer vereceğini sanıyordum." Bunun üzerine

yüce Allah şöyle buyurur: "Ey meleklerim! İzzet ve celalime, nimetlerime, imtihanlarıma ve yüce makamıma andolsun ki o benim hakkımda asla hüsn-i zan içinde değildi. Eğer bir an bana hüsn-ü zanda bulunmuş olsaydı, onu ateşten korkutmazdım. Onun yalanını kabul ediniz ve onu cennete geri çeviriniz."

Bu hadise dikkat et. Bu durumda nitelendirilmesi imkânsız olan bir çok gerçekleri elde edeceksin. Bu ve benzeri hadisleri dikkatle inceleyecek olursan, şu anlama kesin bir şekilde ulaşırsın ki ilahi nimetler hakkındaki arzu ve zanlarımız, Allah'a hüsn-ü zan derecesinde yer almaktadır. Her ne kadar gerçekten onun örneği olmasa da bu böyledir. Onun mecazi bireylerinden biri sayılır. Bildiğin gibi Allah onu kabullenir ve onunla gerçek bireyler esasınca muamele eder. Allah'ın dünya ve ahiretteki hükmü birdir. Nitekim Kur'an'da şöyle buyrulmuştur: **"Rahmanın yaratışında aykırılık göremezsin."**[1] Hüsn-ü zan insanın kendisini güvende hissetmesine ve çabadan geri kalmasına özür olarak da Allah'a hüsn-ü zanda bulunmasını göstermesine neden olmamaktadır. Aksi takdirde bu da lanetli şeytanın hilelerinden biridir. Allah Peygamber (s.a.a) ve değerli Ehl-i Beyt'i (a.s) hürmetine bizi ve bütün müminleri bu kötülükten korusun. Dolayısıyla mutlaka ilahi nimetlere rağbet ve istek içinde olman gerekir. İlahi nimetlerle kaynaşan bir kimse, bu nimetlere ulaşmaya çalışır. Bütün zorluklar kendisine kolaylaşır. Zira ne istediğini bilen bir kimse, istediği şey yolunda mal ve canını feda etmekten geri kalmaz. Bütün işler ona kolaylaşır. İmam

[1] Mülk suresi, 3. ayet

Rıza'dan (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Allah Davud'a şöyle buyurdu: "Kulum iyi bir işle yanıma gelir ve ben de o amel sebebiyle kendisini cennete koyarım." Davut şöyle dedi: "Ey Allah'ım! O iyi amel nedir?" Allah şöyle buyurdu: "Yarım hurmayla da olsa müminin bir işini halletmektir." Davut (a.s) bunun üzerine şöyle dedi: "Seni tanıyan bir kimse, hiçbir zaman senden ümitsiz dönmemiştir."

Dolayısıyla gökler ve yer kadar olan azamet dolu cennetini Allah yarım hurma karşılığında kuluna vermektedir. Bazı rivayetlerde yer aldığına göre ise, Allah yarım hurma nedeniyle kulunu cennete sokmaktadır. Şimdi Allah aşkına söyle bakalım, bir an olsun bu yüce Allah ile muamele etmekten kaçınmak ve gaflete dalmak doğru mudur? Gerçekten de bu muameleyi hangi şeyle değiştirmek doğrudur? Bir anlık Allah'tan gaflet sebebiyle insanın kaybettiği şeyleri neyle telafi etmek mümkündür? Heyhat! Böyle bir kimse öyle bir şey kaybetmiştir ki hiçbir şey onun yerini alamaz. Telafi edilmesi mümkün olmayan bir zarara uğramıştır. Bu yüzden ve Hak Teala'nın mümin kulları hakkındaki şefkat ve merhameti sebebiyle bu nurlu dinde müminlerin duruş ve hareketleri için bir çok sevaplar takdir edilmiştir. Nitekim İmam Zeyn'ül- Abidin (a.s) taraftarlarına şöyle dua etmelerini önermiştir: "Ey Allah'ım! Kalbimizin işitilmeyen seslerini, organlarımızın hareketlerini gözlerimizin gizli bakışlarını ve dillerimizin hareketini, senin sevabına ulaştıran bir yolda karar kıl."

Başka bir duada ise şöyle buyurmuştur: "Senden gaflet anında ortaya çıkan her lezzet sebebiyle senden bağışlanma dilerim."

O halde münezzeh olan Allah'ın mümin kulundan istediği şey, bir an olsun kendisiyle muameleden gaflet sebebiyle telafi edilmesi mümkün olmayan bir zarara uğramaktan kaçınmasıdır.

Bu yüzden Allah kendisine ulaşma yollarını nefisler sayısında karar kılmıştır. Öyle ki: "Allah su içerken Hüseyin'i (a.s) hatırlayan ve katillerine lanet eden kimseye yüz bin iyilik yazar. Onun yüz bin kötülüğünü siler, onu yüz bin derece yükseltir ve onu yüz bir köle azat etmiş gibi kılar ve Allah onu ferah bir kalple haşreder."

Acaba bunca bağışlama sahibi olan mutlak ihtiyaçsız Allah tümüyle ihtiyaç içinde olan kulunun bir an olsun zarar etmesini ve gaflet içinde geçirmesini uygun görür mü? Asla! Dolayısıyla Allah miskin olan kulundan kendisine yönelmesini istemektedir. Zira var olan her hayır Allah katındadır. Bütün şerafet ve üstünlükler Allah'a yönelişte gizlidir. Kul Allah'a yönelince Hak Teala da ona yönelir. İhsan ve keremiyle onunla muamelede bulunur ve varlık keremi gereğince ona hidayette bulunur. Kulun bütün hareket, duruş, uyku ve uyanıklık halinde Rabbinin rızasını göz önünde bulundurmasını sağlar. İmam Bakır'dan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir: "Allah Davud'a (a.s) şöyle vahyetmiştir: "Seni takip eden kimselere de ki: "Herkim bana itaatle emredildiğinde bana itaat edecek olursa, ben de ona itaat etmeyi gerekli görürüm ve kendime itaatte ona yardımcı olurum. Benden bir şey isterse ona veririm. Beni çağırırsa ona icabet ederim, bana sığınırsa ona sığınak veririm. Eğer benden bir istekte bulunursa, onu ihtiyaçsız kılarım. Eğer bana tevekkülde bulunursa, onu çirkinliklerinin ötesinde korurum. Eğer bütün varlıklar onun aleyhine komplo düzenleyecek olsalar, ben onu desteklerim."

Allah'ın bu rahmet ve şefkati bile miskin kulunu faydasız işleye yönelmekten alı koyar, nerde kaldı ki zararlı işlere yöneltsin! Bazı kutsi rivayetlerde el-Cevahir'us Seniye kitabında belirtildiği esasınca şöyle yer almıştır: "Eğer kalbinde katılık, bedeninde hastalık, varlığında yokluk ve rızkında bir mahrumiyet görecek olursan, bil ki seninle ilgili olmayan bir şeyi dile getirmişsindir."

Yani faydasız bir laf etmiştir; nerde kaldı ki haram olan bir söz söylemiş olsun! Anlaşıldığı üzere boş konuşmanın insana verdiği zarar, her şeyden daha fazladır. Zira zehir sonunda bedeni etkilemektedir ve insanın zahiri ölümüyle sonuçlanmaktadır. Ama boş söz söylemek beden hastalığına ve kalp katılığına sebep olmaktan da öte, maldan eksikliğe ve rızıktan mahrumiyete sebep olmaktadır. Dolayısıyla merhamet sahibi olan Allah insanın kendisini bu büyük helak edici tehlikeye atmasına hiç rızayet gösterir mi? Nitekim rivayette şöyle yer almıştır: "Münezzeh olan Allah, yersiz konuşmada olduğu gibi kulunu yersiz ve faydasız bir bakış sebebiyle bile sorguya çekecektir."

Allah, kulunun bir tek bakışının dahi faydasız olmasını istememektedir. Bu yüzden Allah alimin yüzüne bakmayı, Kabe'ye bakmayı, Resulullah'ın (s.a.a) evlatlarına bakmayı ve aynı şekilde Allah'ın yaratıklarına ibret gözüyle bakmayı ibadet kılmıştır, hem de ne büyük ibadet! Allah bir saat düşünmeyi altmış yıl ibadete denk kılmıştır."Nereye yönelirseniz, Allah'ın veçhi (zatı) oradadır."[1]

İmam Sadık'tan, o da değerli babalarından (a.s) nakledildiği üzere Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Allah-u Teala Davud'a (a.s) şöyle vahyetmiştir: "Güneş

[1] Bakara suresi, 115. ayet

karşısında oturandan nurunu esirgemediği gibi benim rahmetim de yolunda karar kılandan asla esirgenmez. Su-i zanda bulunmayan bir kimseye, su-i zan hiçbir zarar veremez. Su-i zanda bulunan ve (kötü olayların beklenti içinde) karamsar olan kimseler, fitnelerden kurtulamazlar."

Bu ilahi beyan bizim söylediklerimizin canlı bir kanıtıdır. Karamsar olan bir kimse, Allah'a su-i zanda bulunduğu sebebiyle musibetten asla kurtulamaz ve helak yoluna girmiş olur. Ama Allah'a hüsn-ü zanda bulunduğu için iyimser olan bir kimseye, iyimser olduğu şeyler zarar vermediği gibi hüsn-ü zannın bereketiyle de Allah ondan her türlü belayı savurur. Ehl-i Beyt'in (a.s) rivayetlerine sarılarak Allah'ın özel rahmetine giren ve onların yolunda yürüyen bir kimse, asla baskı altında kalmaz. Aksine sürekli genişlik içinde olur. Her birinden bin kapı açılan kapılar yüzüne açılır. Sonunda ilim ve marifet nuruyla, "göğüs genişliği" makamına erişir. Bu da çok büyük bir makamdır. Nitekim yüce Allah, Peygamberini bu sıfatla övmüş ve şöyle buyurmuştur: "Senin için göğsünü genişletmedik mi?"[1]

Eğer Allah kuluna lütfedip de onu bu makama ulaştıracak olursa, kul dünya ve ahiret belalarından arınmış bir makama ulaşır. Şu anlamda ki eğer bir hastalığa yakalanacak olursa, başkalarına göre hastalık her ne kadar musibet olsa da onun gözünde en büyük lezzetlerden ve ilahi nimetlerden biri haline gelir. Zira Allah, ona bu şeylerin Hak Teala'nın rızasına ulaşma sebebi olacağını ve bütün bunlardan yüce makamlara ulaşmayı talep etmesini öğretmiştir. Bu yüzden de Kerbela olayında musibet zorlaştıkça

[1] İnşirah suresi, 1. ayet

İmam Hüseyin'in (a.s) bazı dostlarının yüzü daha da bir açılıyor, ruhları sevinç ve mutluluk ile doluyordu. Yüce Allah bizlere ve sizlere bu makamları nasip etsin. Makam düşkünleri nerede bu lezzetler nerede? Allah bize yeter, Allah güzel bir vekildir, güzel bir mevladır ve güzel bir yardımcıdır.

İnsanın Varlık Âlemindeki Yeri

Şeyh Hüseyin Behrani

Ey nefsini ıslah etmekten gaflet eden ve hakikatini bilmeyen insan! Bil ki insanın iki boyutu vardır:

Birinci boyutu yüce Allah ile irtibatından sarfı nazar edilen boyuttur. Senin çoğu teveccühün de bu boyuta yöneliktir. Bu boyut esasınca sen fani bir varlıksın. Yok olacak ve ortadan kalkacak bir yaratıksın. Sonu olan değersiz bir mahlûksun.

İkinci boyutu ise insanın ilahi kudrete bağlı olduğu, Rabbani azametin mazharı bulunduğu ve yüce yaratıcının yarattığı sayıldığı göz önünde bulundurulan boyutudur. Bu boyut esasınca sen, bırak doğu ve batıda veya yeryüzünün her tarafında bulunanları; arştan yeryüzüne ve yedinci gökten, yedinci kat yeryüzüne kadar bütün varlık âlemiyle irtibat içinde bulunuyorsun. O halde sen kendin hakkında bir hayır yapacak olursan, bütün âlemde güzel bir etki yaratmış olursun. Bunun tam tersine eğer kendine zulmedecek olursan, sadece kendinde değil, bütün varlık âleminde kötü bir etki yaratmış olursun. Eğer bu hakikati kabullenmek sana zor geliyorsa bil ki sen, senin gibi amel eden arşta bir örnek ve misalsin. Eğer uygunsuz işler yapacak olursan Allah o misalin üzerine bir perde atar ve onu örter. Böylece arş ehli nezdinde rezil olmanı önler; ama eğer iyi bir iş yapacak olursan, Allah o iyiliği arş ehline aşikâr kılar. "Ey güzel şeyleri açığa vuran ve çirkinlikleri örten!" sözünün anlamı da budur. Şeyh Behai'nin Mefatih'ul Felah" adlı kitabında İmam Sadık'tan (a.s) naklettiği bir rivayette şöyle yer almıştır: "Her müminin arşta bir misali vardır. Kul; rükû, secde ve benzeri bir işe koyulunca, o misali de

onun gibi amel eder. Bu esnada melekler ona bakar, kendisine selam gönderir ve kendisi için mağfiret diler. Ama eğer kul günahla meşgul olursa Allah o misalin üzerine perde gerer ki melekler ondan haberdar olmasın."

Amellerin peygamber ve İmamlara (a.s) sunulması ve insanın amellerinin varlık âlemindeki etkileri

Şüphesiz amellerin her gün; her sabah ve her akşam Resul-i Ekrem'e (s.a.a) İmamlara (a.s) ve özellikle de İmamı Zaman'a (Allah zuhurunu acil kılsın) sunulmaktadır. Onlar senin iyi işlerini görünce sevinmektedirler. Nitekim İmam (a.s) şöyle buyurmuştur: "Allah'a yemin olsun ki Allah Resulünün (s.a.a), bir müminin kendi kardeşinin ihtiyacını gidermesinden duyduğu sevinç, ihtiyaç sahibi müminin (ihtiyacının giderilmesinden) duyduğu sevinçten daha fazladır."

Şüphesiz Resul-i Ekrem (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'i (a.s), varlık âleminin esasıdır. Melekler ve diğer varlıklar da içinde olmak üzere bütün âlem onların tekvini emri altında bulunmaktadır. Her kim âlemin sultanını sevindirecek olursa, bunun etkisi bütün emri altındakileri de kapsar. Onlar da bununla birlikte sevinirler. Bunun üzerine bütün âlem mümin kulun amelinden dolayı sevindikleri için o iyi kula şöyle dua ederler: "Allahım! O bizi sevindirdiği gibi sen de onu sevindir." Ama eğer insan bir kötülük yapacak olursa hakikatte Peygamber'e (s.a.a) ve hidayet imamlarına (a.s) küstahlık etmiş olur. Bu küstahlığı tekvin âleminde etki yaratır. Ağaçlar kurur, meyveler bozulur, yağmur azalır ve mallar pahalı hale gelir.

Şimdi ey zavallı kul! Anlamış oldun ki senin itaat ve günahların sadece sana tayin edilen melekleri ve senden sonraki nesilleri etkilememektedir; aksine bütün bir varlık âlemini etki altına almaktadır. Eğer bir kimse mümin erkek ve kadınlar için bağışlanma dileyerek "Ey Allahım! Mümin erkek ve mümin kadınları bağışla" diyecek olursa bütün müminler bundan istifade eder. Nitekim şöyle nakledilmiştir: "Bütün mümin erkek ve kadınlar bu sözü söyleyen kimseye şefaatte bulunur ve şöyle derler: "Bu bizim için mağfiret dileyen kimsedir."

Başka rivayetlerde ise şöyle yer almıştır: "Yer ve gökteki bütün varlıklar âlim kimse için mağfiret diler; hatta denizlerdeki balıklar bile! "

Münezzeh olan Allah ise şöyle buyurmuştur: **"Egemenlik tahtını yüklenmiş olanlar ve çevresinde bulunanlar, Rablerini hamd ile tespih etmekte, O'na iman etmekte ve iman edenlere, "Rabbimiz! Rahmet ve ilim bakımından her şeyi kuşatıp sardın; tövbe edenlere ve senin yoluna tabi olanlara mağfiret et ve onları cehennem azabından koru" diye mağfiret dilemektedirler."**[1]

Açıkça bilindiği gibi ünlü bir müçtehit öyle bir şekildedir ki doğu ve batıda yer alan Müslümanlar kendisi taklit etmektedirler. Hayatında olduğu gibi ölümünden sonra da onun kitaplarından, eserlerinden ve diğer hidayet ve kılavuzluklarından istifade etmektedirler.

Dolayısıyla anladığın gibi sen ilahi kudrete bağlı olduğun ve azametinin mazharı bulunduğun boyutuyla bütün varlık âleminde etki yaratmaktasın. O halde nasıl olur da gaflet ve unutkanlığa dalar ve bütün teveccühünü hiçbir

[1] Gafir suresi 7. ayet

değeri olmayan ilk boyutuna yönlendirirsin? Oysa sen birinci boyut sebebiyle hiçbir değere sahip değilsin. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hak üzere şöyle buyurmuştur: *"İlacın sendedir, ama görmüyorsun*

Hastalığın kendindendir, ama anlamıyorsun

Küçük bir şey olduğunu mu sanıyorsun
Oysa büyük bir âlem, içinde yer etmiştir
Sen apaçık bir kitapsın ki ayetleriyle
Gizlilikler açıklığa kavuşmaktadır."

Eğer sen nefsini salı verir, temizlemeye çalışmaz sadece yiyecek ve uykuyla kanaat edecek olursan, Allah seni asla salıvermez. Allah şöyle buyurmuştur: **"İnsanoğlu, başıboş bırakılacağını mı sanır?"**[1]

O halde ey gafil! Uyanık ol. Kendisiyle insan olduğun ve Allah'ın seni adıyla adlandırdığı ikinci boyutunu sürekli göz önünde tut. Eğer kendini azgınlık ehli görüyor ve saadetten uzak biliyorsan; bütün kapıların yüzüne kapandığını ve artık hiçbir kurtuluş yolunun olmadığını hissediyorsan, bil ki Allah dilediği takdirde bütün günahlarını affeder. Bütün azgınlıklarını mutluluğa dönüştürür. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: **"Allah, dilediğini ortadan kaldırır ve bırakır. Kitabın anası (aslı) O'nun katındadır."**[2]

İnsan şeklinde bir şeytan olmaktan kork. Eğer böyle olacak olursan kendini ilahi has rahmet ve lütuftan mahrum kılmış olursun. Bütün bir âlemi bozmuş olursun. Bütün peygamberlerin, ilahi elçilerin, Allah'a yakınlaştırılmış meleklerin, gökler ve yeryüzü ehlinin kalbini incitmiş olursun. Yeryüzü üzerine bastığın ve gökyüzü de altında

[1] Kıyamet suresi 36. ayet

[2] Ra'd suresi, 39. ayet

bulunduğun sebebiyle feryat eder. Rivayetlerde şöyle okumaktayız. "Yeryüzü sünnet olmamış bir insanın idrarından dolayı kırk gün Allah'a şikâyette bulunur." Oysa bu iş bile mekruh bir şeydir. Nerede kaldı ki haram bir iş olsun.

Özetle ey zavallı kul! Sen Allah ile savaşmaya kalkışıyorsun. Allah'ın mülkü olan her şey sana düşman kesilmiştir. O halde nereye kaçacaksın? Oysa bütün varlıklar senden intikam almak için Allah'tan izin istemektedir. Sen ise zayıf ve değersiz bir kulsun. Sen bütün bunların karşısında nasıl duracaksın? Kim sana sığınak verecek? Oysa sen Allah'a karşı savaşa kalkışmışsın. O halde sadece Allah' a doğru kaçabilirsin **"O halde Allah'a koşun. Çünkü ben, sizi O'ndan açık bir şekilde korkutuyorum."**[1]

Her kim birinden korkuyorsa ondan kaçar. Meğer ki insan Allah'tan korkmuş olsun. Bu durumda insan Allah'tan korktuğu halde yine sadece Allah'a kaçabilir. O halde eğer Allah'a yönelecek olursan; İmam Sadık'ın (a.s) Peygamber'den (s.a.a) naklettiği şu söze kulak ver ki Allah şöyle buyurmuştur: *"Eğer kulumun itaatte halis olduğunu ve ilahi rızayeti talep ettiğini görecek olursam onu alır ve hayatını sahiplenirim."*

Resul-i Ekrem'den (s.a.a) nakledilen başka bir kutsi hadiste ise Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: "Kulumun bana ilgisinin çoğaldığını görünce onun rağbet ve isteklerini benimle konuşmakta karar kılarım. Kulum böyle olunca da sürçtüğünde onunla sürçmesi arasına girerim. Onlar gerçekten benim dostlarımdır. Onlar gerçek kahramanlardır.

[1] Zariyat suresi 50. ayet

Onlar öyle kimselerdir ki yeryüzü ehlini çirkin amelleri sebebiyle helak etmek istersem, onlar hatırına yeryüzünden belayı savururum. Onlar gerçek kahramanlardır."

Bu hadise dikkat et. Allah nasıl da dostları vasıtasıyla yeryüzünden cezayı def etmektedir. O halde onların varlığı, aslında âlem için bir sadakadır. Zira yeryüzü ehlinin helak olmasını önlemektedir.

Özetle bu âlemin bütün zerreleri bir biriyle irtibat halindedir. Tıpkı bir şahıs gibi; herhangi bir organı ağrıdığı zaman bu ağrı bütün organlarına sirayet eder. Eğer o organındaki dert ortadan kalkacak olursa diğer bütün organları da bundan kurtulmuş olur.

Bir hadiste şöyle yer almıştır: "Kul Allah'a hamd edince namaz kılanların tümünün duası kapsamına girer. Zira namaz kılanlar "Allah kendisine hamd edeni işitir" derler.

Bir bak, insan nasıl da bir tek sözle bütün âlemdeki namaz kılanlarla irtibat haline geçmektedir ve onların duasını almaktadır.

Aynı şekilde eğer bir kimse bir işi doğru yapacak olursa Allah Resulünün (s.a.a) duasına mazhar olur ki o şöyle buyurmuştur: "Allah bir işi doğru dürüst yapan kimseye rahmet etsin." Şüphesiz Allah Resulünün (s.a.a) duasına icabet edilmiştir ve o şahıs Allah'ın özel rahmetine kavuşmuş olacaktır. Her kim de ilahi rahmeti elde edecek olursa yıkıma uğramaktan kurtulacaktır.

Bu zamanda olan kimseler Peygamber (s.a.a) zamanında olmayı ve onun duasını almayı isterler. Onlar bu başarıdan mahrum kaldıklarını ve bunu telafi etmenin mümkün olmadığını sanmaktadırlar; ama bu yanlış bir düşüncedir. Zira bugün de kolay bir şekilde Peygamber'in (s.a.a)

duasını almak mümkündür. Dediğimiz gibi eğer bir kimse bir işi doğru dürüst yapacak olursa Peygamber'in (s.a.a) duasını almış olur. Eğer bir kimse Şaban ayından bir günü oruç tutacak olursa Peygamber'in (s.a.a) şu duasını almış olur: "Şaban benim ayımdır; ayım hakkında bana yardımcı olana Allah rahmet etsin." Günümüz insanını bu duasından mahrum kılmak peygamber'e (s.a.a) yakışmaz. Peygamber (s.a.a) daha genel bir anlamda dua etmiştir. Böylece her kim kendini bunun bir örneği haline getirecek olursa, mutlaka o duanın kapsamı içine girer.

Ey kardeş! O halde bir bak, nasıl da Peygamber (s.a.a) seni, geniş duasıyla bu ilahi rahmete mazhar kılmıştır. Öyle geniş bir anlamda dua etmiştir ki sen de kolaylıkla içinde yer alabilesin. Ama sen gaflet ederek kendini daha kötü başlıklar altına çekmek istiyorsun. Böylece de bütün yaratıların bedduasını almış olacaksın. Zira her kim bir mümini üzecek olursa Allah Resulünü (s.a.a) üzmüş olur. Daha sonra Ali (a.s) Hasan (a.s) Hüseyin (a.s) ve diğer imamları (a.s) daha sonra da bütün âlemi üzmüş olur. Bunun üzerine bütün âlem tek bir ses halinde şöyle der: "Bizi üzdüğün gibi, Allah da seni üzsün."

Ey kardeşim! Çok büyük bir makama sahipsin. Sen bütün aşamalarda iki halet arasında yer almışsın. Ya Allah'a yönelecek, ya da ondan yüz çevireceksin. O halde eğer ona yönelecek olursan, Allah da sana yönelir ve eğer ondan yüz çevirecek olursan, o da senden yüz çevirir. Allah senden yüz çevirecek olursa, bütün âlem senden yüz çevirir. Sen cennet ve cehennem olan iki yol arasında bulunmaktasın ve bu yoldan asla ayrılmayacaksın.

Ey kendisine yönelenlere yönelen Rabbim! Sen bütün yaratılara merhamet ederek bağışını sürekli artırmaktasın.

Bizim sana ve senin de bize sürekli teveccüh etmeyi sağlayan şeyler hususunda bizleri başarılı kıl. Huzurundaki edebimizi güzelleştir. Şüphesiz sen her şeyden daha çok bağışlayıcısın. Muhammed'e ve tertemiz Ehl-i Beyt'ine selam ve salât olsun.

Nasıl Allah Yolunun Yolcuları Olabiliriz?

Şeyh Hüseyin Behrani

Allah yolunun yolcusu olan, Allah'a ve Allah'ın nezdinde olan şeylere teveccüh eden bir kimse ilahi yolun yüzüne kapanmaması için bir takım şeylere riayet etmek zorundadır. Bu yolun kılavuzları olan Peygamber'in Ehl-i Beyt'i (a.s) bir takım şeyler önermişlerdir ki insan bu şeyleri bilerek ve hayata geçirerek kolay bir şekilde bu ilahi yolda ilerleyebilir. Aksi takdirde yol kapalı olacak ve insan geri dönecektir.

Birinci husus şudur ki, insan bütün hayırların Allah nezdinde olduğunu bilmelidir. Bu inanç üzere insan istediklerini sadece Allah'tan istemeli ve diğerlerinden bir şey dilememelidir. Eğer insanlarla muaşeret ediyorsan ve ilişki içinde isen, bu sadece Allah'ın hoşnutluğunu elde etmek için olmalıdır. Yani sen sadece onlara ihsanda bulunmak ve iyilik etmek düşüncesinde olmalısın. Zira insanlar, Allah'ın kulları ve rızık yiyicileridir. Nitekim Ehl-i Beyt (a.s) rivayetlerinde de şöyle yer almıştır: "Allah nezdinde insanların en sevimlisi insanlara fayda verendir."

O halde bu makama ulaşmak ve bu hadis esasınca Allah nezdinde insanların en sevimlisi olmak istiyorsan önce bu söylediğimiz ön bilgileri iyice anlaman gerekir ve bil ki insanlara böyle davranmaktan elde edeceğin fayda senin onlara vereceğin faydadan çok daha fazladır. Zira sen onlar vasıtasıyla bu makama ulaşmış olacaksın. Böylece Allah katında insanların en sevimlisi sayılacaksın. Artık onlardan başka bir şey isteme ve bundan başka her şeyden yüz çevir.

İnsanlarla muaşerette sadece onlara faydalı olmaya ve onlara hayır ulaştırmaya niyetlendikten sonra ilk önce kendini bir takım nankörlüklere ve ilgisizliğe karşı da hazırlıklı kılman gerekir. Bu senin onlara ilk ihsanındır. Ayrıca ilgisizliğe karşı ilgisiz davranmaman gerekir. Sen sadece bu miktarla da yetinme. Zira sen kötülüğe karşı iyilikle ve zulme karşı afla, kopmaya karşı irtibatla ve mahrumiyete karşı ihsanla cevap veren kimselere uymuş bulunmaktasın. Bu saydıklarımız onların (Ehl-i Beyt'in) en belirli ahlakıydı.

O halde kendini öyle bir yetiştirmelisin ki, sana birinin kötülük etmesini ve senin buna karşılık ihsanda bulunmanı arzu etmelisin. Böylece sana karşı ilgisiz olan kimseye iyilik etmenin faziletine ermiş olursun. Sonuçta Resul-i Ekrem'e (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'ine (a.s) uymuş sayılırsın. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Allah katında insanların en sevimlisi Peygamber'e uyan ve onu kendine örnek alan kimsedir. O halde insanların ilgisizliği karşısında onlara iyilik ve ihsanda bulunmakla bu yüce makama ulaşmış olursun. Öte yandan sen varlığında barındırdığın bütün yokluğa rağmen ilgisizliğe iyilikle karşılık verecek olursan, münezzeh olan Allah da o sonsuz zenginliği ve keremiyle senin kötü amellerine iyilik ve ihsanla karşılık vermekten çok daha yücedir. O halde kötülere karşı iyi davranma metodunun ikinci sonucu ise Allah'ın lütuf ve keremini elde etme hususunda bir hüccetinin bulunmasıdır.

Hakikatte münezzeh olan Allah, sana kötülüğe karşı iyilik yapmanı, şu hakikati anlatmak için emretmiştir: "Eğer sen böyle yaparsan, ben buna daha evlayım ve sen bu işe

daha muhtaçsın." Allah insanlara iyi davranılmasını emretmiştir. Bu davranıştan dolayı insanın elde edeceği faydanın başkasına yapmış olacağın iyilikten daha çok olacağını bildirmiştir. Eğer basiret gözüyle bakacak olursan, onun sana karşı ilgisiz davranmasının seni bu makama ulaştırdığını açık bir şekilde görmüş olursun. Bu da senin hakkında teşekküre değer bir ihsandır. Dolayısıyla hemen intikam alman gereken bir zulüm değildir.

Bütün bunlar senin hakkında haksızlık ve zulüm edildiği varsayımına dayalıdır. Ama eğer sen bizzat zalim olursan veya genelde görüldüğü gibi mazlum görülmeye çalışırsan, bu iş daha açık bir hale gelir. Biz şimdiye kadar şikâyetçi olmayan kimse görmedik. Şimdiye kadar iyi ve kötü, birbiriyle çatışanlardan birinin, "ben sana zulmettim ve hakkını çiğnedim" dediği görülmemiştir. Aksine sürekli iyilerin, salihlerin ve zahitlerin birbiriyle sürtüştüğü takdirde, "bana zulmedilmiştir. Oysa ben ihsanda bulunmuşum" dediği görülmektedir. Oysa o kimse bilerek yalan söylememektedir. Şüphesiz böyle bir cesarette bulunmazlar. Dolayısıyla bu da kötülüğü emreden nefsin hilelerinden biridir. Nefis, insana batılı hak suretinde göstermektedir ve işi kendine karmaşık hale getirmektedir.

Bu yüzden hikmet sahibi olan Allah, adil insanın bile kendi lehine tanıklık etmesini reddetmiştir. Adalete güvenmeyi bu konuda kabul etmemektedir. O halde akıl ve insaf sahibi insan kendisini kınamalı ve kendi lehine yapmış olduğu tanıklığı kabullenmemelidir. Nitekim şeriat sahibi de bunu kabul etmemiştir. Eğer biz insanlarla ilişkilerimizi onlara fayda verme esası üzere kuracak olursak ve onlardan hiçbir karşılık beklemezsek, şüphesiz daha ilk etapta

insanlardan ümidimizi kesmiş ve hırsımızı ortadan kaldırmış oluruz. Bu da en büyük zenginlik olan nefis zenginliğidir. Onlara yapmış olacağın ilk sadaka onlara eziyet etmekten sakınmandır. İlk etapta sen onlara zarar verme ve onların hoşlanmadığı bir işe girişme. Daha sonra kendini bunlardan gelecek olan sıkıntılara hazırla ve sonra da onlara ihsan ve iyilikte bulunmaya çalış.

Kendini böyle yetiştirdikten sonra sana iyiliklerin karşısında bir ihsanda bulunacak olurlarsa bu beklenmedik bir iyiliktir. Bu yüzden sana oldukça tatlı gelecek ve seni sevindirecektir.

Eğer onların mükâfat olarak sana verdiği hediyeden gönül bağlarını kestiğini ve senin o hediyeyi kabullenmeni istediklerini hissettiğin zaman bunu onlardan kabul et. Her ne kadar ona bir ihtiyacın olmasa da bu kabullenmen onlara bir ihsan sayılmaktadır. Zira onların bu hediyesini reddetmen onları düşündürür. Onlara karşı bir saygısızlık sayılır. Oysa sen onlara eziyet etmemeye kendini hazırlamış bulunmaktasın ve sen bununla görevlendirilmişsin. Onlar, senin işlerin karşısında bir ihsanda bulunacak ve sana bir hediye verecek olursa ve bu sadece bir iltifat ise, dolayısıyla da senden onu geri çevirmeni bekliyorlarsa, onların istediği gibi davran. Onların hediyesini kabul et ve sonra yeni bir hediye olarak onlara geri çevir. Eğer onlar senden o hediyeyi kabullenmeni ve bunun karşısında onlara daha iyi bir hediye vermeni bekliyorlarsa yine onların istediği gibi davran. Onlardan hediyeyi al ve buna karşılık onlara daha iyisini ver. Bu da onlara yaptığın bir ihsandır. Sakın onlara maksatlarından haberdar olduğunu belli etme. O hediyeyi bir karşılık için getirdiklerini hissettirme. Aksine zahire göre amel et ki bu da onlara yapacağın bir ihsandır.

Özetle ey kardeş! Allah adaletli olmayı ve iyilikte bulunmayı emretmiştir. Sen insanlara nasıl davranırsan, sana da öyle davranılır.

Bil ki insanlara ihsanda bulunmanın başlıcası sadece mal bağışında bulunmak değildir. Aksine gördüğümüz gibi bir çok insan mal bağışında bulunmakla ihsanda bulunmadığı gibi, insanların hoşnutsuzluğuna da neden olmaktadırlar. Gerçi onlar, aslında iyilik etmek istemişlerdir. Ama doğru yolun ne olduğunu bilmiyorlar. Onlar imamlardan (a.s) bize ulaşan emir ve kaidelere dikkat göstermedikleri için bu duruma düşmüşlerdir. Eğer kardeşinin ihtiyaçlarını Ehl-i Beyt'in (a.s) metodu esasınca gidermek istiyorsan, bil ki onlar şöyle buyurmuşlardır: "İhtiyaç gidermek birkaç şeyle kemale ermektedir: "Onu küçük saymalısın ki büyük gözüksün; acele etmelisin ki tatsız olmasın ve gizli vermelisin ki aşikar olsun."

Bu şeyleri öğrenmedikçe amel kemale ermeyecektir. Dolayısıyla eksik kalacak ve muhtaç insanın eziyetine ve cefasına sebep olacaktır. Aksine eğer insanlar, kardeşinin ihtiyaçlarını giderirken bunlardan hiçbirine riayet etmiyor ve sonuçta da amel en iyi şekilde yerine getirilmiyorsa, bu büyük bir hüsrandır. Zira ki onlar malı infak etme zorluğuna katlanmakta; ama müminin kalbini sevindirmekten ibaret olan sonucunu elde edememektedirler. İnsanlar bir kimsenin ihtiyacını gidermek istediklerinde önce söz vermektedirler, sonra unutarak muhtaç insanı ölümden daha acı olan bir takım zorluklara düşürmektedirler. Dilenme, utanma, beklenti ve ümitsizlik acısını tattıktan sonra ihtiyacı giderilmektedir. Bütün bu musibetlerden sonra artık bir lezzet kalır mı? Hatta günahı faydasından daha çoktur.

Öte yandan insanlar, asla ihsanlarını küçük görmemektedirler. Onlar yaptıkları iyiliğin, bazı rivayetler esasınca Kabe'den daha saygın olan bir müminin makamı karşısında bir şey ifade etmediğini söylememektedirler. Aksine yaptıkları iyiliği başa kakmakta ve şöyle demektedirler: "Sana iyilik eden biziz" Aslında onlar, muhtaç kimselerin Allah yerine kendilerine kulluk etmesini beklemektedirler.

Aynı zamanda yaptıkları iyiliği gizli yapmamaktadırlar. Böylece de ihlasa yakınlaşarak riyadan uzaklaşmak ve ardından halis bir amel haline gelmek nimetinden mahrum olmaktadırlar. Kutsi hadiste bu konuda şöyle yer almıştır: "Yaptığın ihsanı gizlice yaparsan, onu açığa vurmak benim üzerimedir."

Aksine insanlar yaptığı iyilikleri herkese göstermekte ve muhtaç insanı herkesin yanında küçük düşürmektedirler. Oysa açık olan bir şeyin beyana ihtiyacı yoktur.

Bu açıkladığımız şeylerden de anlaşıldığı üzere başkalarına riayet etmenin temeli bu hatırlattığımız şeylere riayet etmektir; sadece mal bağışında bulunmak değil.

İnsanın birine ihsanda bulunması, bir takım şeyleri onun istediği şekilde yerine getirmesi ve onu üzmekten sakınmasıdır. O halde hediyesini kabullenmeni isteyen bir kimse hakkında senin ihsanın, o hediyeyi kabullenmektir. Eğer sen de ona bir hayır vermek ve ondan üstün olmak istiyorsan bunun karşısında daha iyisini veya benzerini kendisine bağışlaman gerekir. Ehl-i Beyt'in ahlaki özelliklerini ve bu konudaki emirlerini bilen bir kimse için bu hakikat gizli değildir.

İnsanlarla muaşeret ederken sadece onlara iyilik etmek amacında olursan, onlardan hiçbir fayda beklemezsen ve onlardan beklediğin her şeyi insanı ümitsiz kılmayan ve

asla cimri davranmayan Allah'tan bekleyecek olursan, artık tüm vaktini insanlara da ayırmazsın. İnsanları işlerinde esas olarak kabul etmezsin. Böylece kendini gözden geçirmeye ve Allah ile halvette bulunmaya fırsat bulamayan bir insan konumuna düşmezsin. Nitekim imamlar (a.s) şöyle buyurmuşlardır: "Tanıdıkları azalt ve dostlarını unut."

Bu tavsiyenin hikmeti şudur ki onlar seni Allah'a tevecc üh etmekten alı koymasınlar. Zira ibadet için vakit ayırmakta ve insanı meşgul edip Allah'tan alıkoyan şeylerden arınmada öyle bir nur vardır ki bu nur insanlarla muaşeret etmekten asla elde edilmemektedir.

"Eğer lezzeti terk etme lezzetini bilirsen
Artık nefis lezzetini, lezzet kabul etmezsin."

Bu açıdan bir kimse İmam'a (a.s), "Akik (Medine dışında bir yer) bölgesinde halvete çekildim ve yalnızlığa koştum" deyince İmam (a.s) şöyle buyurmuştur: "Ey adam! Eğer yalnızlığın tadına varacak olursan kendinden bile dehşete kapılırsın."

Bu esas üzere amaçlanan hedef şudur ki insanlarla muaşerette bulunmaya muhtaç olduğun zaman, onlarla dediğimiz şekilde muaşerette bulunman gerekir. Ama bütün vaktini insanlara ayırmamalı ve onların sorunlarını hallet meye çalışmamalısın. Belli bir zamanını da Allah'a ibadet için ayırmalısın. Zamanının bir kısmını insanlarla muaşerete özgü kılmalısın. Bu muaşerette de Allah'ın rızayetini gözetmeli ve Allah'a yakın olmaya çalışmalısın. O halde nasibin birinci kısımdan daha fazla olmalı ve buna önem vermelisin ki ikinci kısmı da zati bir istenirliği olan birinci kısma çevirebilesin. Yani kendi muaşeretini de ibadet kılmış olasın. Aksi takdirde nefsanî istekler seni kuşatacak, toplumsal işlerin, nefsanî amaçlar için yapılacak olursa,

omuzlarına ağır bir yük olarak yüklenir, sonuçta da ne dünyayı ve ne de ahireti elde edersin. Böylece bütün insanların maruz kaldığı gibi etrafındakilerin şikâyetine ve haksızlığına sen de maruz kalırsın. İnsanlar sürekli senden şikayetçi olacak ve sen asla onların rızayetini elde edemeyeceksin.

Hayır ve huzur sadece Allah'a yönelmektedir. Bu sayede bütün dünyevi ve uhrevi işler, insana kolaylaşacaktır. Bütün sıkıntılar, hüzünler ve zorluklar Allah'tan gaflet etmek ve yüz çevirmekten kaynaklanmaktadır.

Bütün bu dediklerimiz, ilk iş olan Allah yolunun yolcularının riayet etmesi gereken iş ile ilgilidir.

İkinci iş de şudur ki insanların haklarına Allah için riayet etmen gerekir. Zira onlara riayet etmek, Allah'ın hakkına riayet etmektir. Nitekim onları ihmal etmek de ilahi hakları ihmal etmek sayılmıştır. Bilmen gerekir ki insanların bir çok hakları vardır. Onları tanıman gerekir ki Allah'ın onlar üzerindeki hakkını da tanımış olasın. Bunu öğrendikten sonra da o hakları eda etme hususunda Allah'tan yardım iste. Eğer bütün bu haklara riayet edemiyorsan, onlar karşısında acizlik ve güçsüzlüğünü itiraf et.

Bu haklardan biri de şudur ki, onlardan kimisi, "Ali Allah'ın velisidir" demektedir, böyle bir kimsenin hakkını nasıl eda edeceksin? Onun hakkını nasıl tanıyacaksın? Hatta onun hakkını nasıl derk edeceksin? Heyhat! Bu kimsenin hakkını eda etmek, mensup olduğu kimsenin yani Ali'nin (a.s) hakkından hemen sonra gelmektedir. Onun hakkı da Allah Resulü'nün (s.a.a) hakkına tabidir. Allah Resulü'nün (s.a.a) hakkı da yüce Allah'ın hakkında tabidir. Allah'ın hakkını eda etmek mümkün müdür? Nitekim Allah Resulü (s.a.a) Ebu Zer'e şöyle demiştir: "Allah'ın

hakkı, kulların uhdesinden gelmesinden çok daha yücedir. Allah'ın nimetleri de sayılamayacak kadar çoktur. (O halde onların bütün haklarını eda edeceğini ve nimetlerinin şükrünü yerine getireceğini zannetme.) Dolayısıyla geceyi tövbe (acizliğini itiraz etmek) ile geçir."

Resul-i Ekrem (s.a.a) Ali'ye (a.s) işaret ederek, ashabından bazısına şöyle buyurmuştur: "Onu seveni sev; her ne kadar babanın ve çocuğunun katili de olsa. Onun düşmanına düşman ol; her ne kadar baban ve evladın da olsa."

O halde eğer Ali'ye (a.s) mensup olmanın gereği olarak onun, babanı ve evladını öldürmesini bile görmezlikten gelmen gerekiyorsa, daha küçük hususlarda nasıl davranman gerekir, bir düşün!? Aksine bu miktarla iktifa edilmemiştir ve sen bağışlamanın yanı sıra onu sevmelisin de. Ona ikramda bulunmalısın. Velayete layık olduğu şekilde hareket etmelisin. Hatta eğer Ali'ye mensup olan bir kimseye kendini feda edecek bile olsan, bu değersiz bir şeydir. Şair ne de güzel demiştir:

"Kalbimi dolduran ev sevgisi değildir.

Evde oturan kimsenin sevgisidir."

Eğer sen müminlerin Emiri'nin (a.s) dostlarına karşı kolay davranır ve hatalarını affedecek olursan Allah da Hz. Ali'ye (a.s) duyduğun sevginin hürmetine sana kolay davranacak ve günahlarını affedecektir. Zira Allah, senden daha çok onu sevmektedir. O şahıs Hz. Ali'ye (a.s) uymak hususunda ne kadar kusur etmişse ve sen de sadece Hz. Ali'ye (a.s) mensup olduğu için kendisine ne kadar saygı göstermiş isen, bu durumda senin Müminlerin Emiri'ne (a.s) karşı göstermiş olduğun saygı daha büyüktür. Zira ahlakı ve uygun davranışlarıyla saygı duyulmaya layık olan

kimse, çoğu defa zati liyakati vasıtasıyla saygı görmektedir; sadece müminlerin Emiri'ne (a.s) mensubiyeti sebebiyle değil. Bu esas üzere o şahsa gösterilen saygı İmam'a (a.s) göstermiş olduğu saygının bir nişanesi sayılacaktır. Zira eğer kuvvet ve şiddet olmasaydı, bütün o engellere üstün gelemezdi.

Bu Hz. Ali'nin (a.s) dostlarının haklarından biridir ve bu zaten yeterlidir. Şimdi sen nerede, bu hakkı eda etmek nerede! Eğer o kimse Ali'nin (a.s) evladı ise ne yapacaksın? Eğer onun ziyaretçisi, komşusu, dergâhının hizmetçisi, adaşı, evlatlarından birisi veya benzeri sıfatlara sahip biriyse, o zaman nasıl davranacaksın?

Müminlerin birbiri üzerinde bir çok hakları vardır. Akrabalık hakkı, komşuluk hakkı, arkadaşlık hakkı, dua hakkı, Kur'an öğrenme hakkı, ilim öğrenme hakkı, bir kemal öğrenme hakkı, daha büyük olma hakkı, taklit mercii olma hakkı, cemaat imamı olma hakkı, akrabalara ve komşulara ihsanda bulunmaktan kaynaklanan hak, dilenci hakkı, insana hüsn-ü zanda bulunan kimsenin hakkı ve İmam Seccad'ın (a.s) hukuk bildirgesinde beyan edilen diğer haklar…

Bütün bu hakların Ehl-i Beyt'in (a.s) yanında yüce bir makamı vardır. Kıyamet günü de insan bunlardan sorguya çekilecektir. O halde insan onlardan nasıl kurtulabilir ve onlar karşısında mazur görülebilir? Şu anlamda bir rivayet nakledilmiştir: "Kıyamet günü Allah katında üç şey şikayette bulunur: Terk edilen mescit, evin köşesine atılan, üzerine toz konan ve okunmayan Kur'an ve sözüne dikkat edilmeyen alim."

Hesap için Allah'ın huzuruna getirilen; Allah'ın evi, velisi ve kitabı kendi aleyhine şikâyette bulunan bir kimsenin

hali nasıl olacaktır? Onlardan hangisinin şikâyeti dinlenilmeyecektir? Onlardan hangisinin hak ve hürmeti Allah katında inkâr edilebilir? Bunlar, büyük haklardır. O büyük durakta nasıl bir özür bulunabilir? Rivayette şöyle yer almıştır: "Bir kimse hapşırır ve kendisine merhamet dilenilmezse, kıyamet günü hakkını talep eder ve ona bu hakkı verilir."

O halde ey hidayet talibi olan kimse! Eğer Allah'ın hakikatleri görmek için varlığına takdir ettiği akılla bakacak olursan, bu konuda kusur ettiğini itiraf eder ve gerekli hakları eda etmek için çaba göstermeye zorlarsın. Onların senin üzerinde bir çok hakları olduğunu görürsün. Sen onlara borçlusun. Her ne kadar sana el uzatmış olsalar da sen onlara borçlusun. Zira onları affetmek için gösterdiğin çabalar, onlar hakkında ihsan ve iyiliklerin daha da artış kaydedecektir. Böylece ümit edilir ki Allah seni affetsin, onlar bazı hakları hususunda senden hoşnut olsunlar. Böylece onlar da seni bağışlasınlar. Eğer böyle bir gözle insanlara bakacak olursan, Allah'ın yollarını kat etmek senin için oldukça kolay bir hale gelir.

Üçüncü gerçek de şudur ki, Allah ile ünsiyet edindiğin için insanlardan taraf korku içinde ol. Zira akıllı insan kendi işine koyulmalıdır, dilini korumalıdır. Kendi zamanındaki insanları tanımalı ve en vefalı dostlarından bile korku içinde olmalıdır. Böyle bir kimse, Ali'nin (a.s) duasını almış olacaktır. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Allah, bu sıfatlara sahip olan kimseyi korusun ve kıyamet günü onu güvende kılsın."

Kafi'de Cabir'den naklen şöyle yer almıştır: "Bir gün İmam Bakır'ın (a.s) huzuruna vardım. Bana şöyle bu-

yurdu: “Ey Cabir! Allah’a yemin olsun ki ben hüzün içindeyim.” Ben şöyle arz ettim: “Kurbanın olayım! Sen neden üzgünsün.” İmam şöyle buyurdu: “Ey Cabir! Şüphesiz her kimin kalbine Allah’ın dininin halisliği ve saflığı girecek olursa, kalbi Allah’tan gayrisinden yüz çevirir.”

Hz. Ali (a.s) da bazı dostlarına yazdığı bir mektupta şöyle buyurmuştur: “Allah’tan korkan bir kimse, güçlü, tok ve ihtiyaçsız olur. Düşüncesi dünya ehlinin üstünde olur. Dolayısıyla dünya ehli ile olduğu halde kalbi ve düşüncesi ahirete bağlıdır.”

O halde mümin ilahi lütuflarla ünsiyet edinince ve Allah’ın zikrinin tadına varınca bu haleti kaybetmekten korku içinde olur. Asla bundan ayrılmaya razı olmaz. Bu yüzden Allah, mümin kulunu sürekli teyit eder. Bu haleti onun kalbinde icat eder. Onu zikriyle meşgul eder. Bütün bunlara rağmen, Allah’a iltifat ve zikriyle meşguliyetten ibaret olan bu haleti korumak için ona öyle bir güç verir ki o güçle bütün bunların yanı sıra başkalarının işlerine de bakar. Bu yüzden bu ek işten dolayı korku içinde olur. Asıl ve hakiki hedefine yönelmek için boş bir vakit bulmaya çalışır. Elbette onun içindeki bu korku gizli bir korkudur. Zahiri organlarında gözüken bir korku değildir. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) müminin nitelendirirken şöyle buyurmuştur: “Müminin hüznü kalbinde, sevinci ise yüzündedir.”

Bazen hali gereğince içindeki hüznünü açığa vurur. Nitekim İmam Muhammed Bakır (a.s) Cabir’e hitaben bu hüznünü açığa vurmuştur. Müminin en vefalı dostlarından bile korku içinde olmasının anlamı budur. Bu haleti elde etmedikçe ve Allah’a yönelerek en yakın dostlarından bile

korku içinde olma makamına erişmedikçe, insanlarla muaşereti ve toplumsal faaliyetlerini Allah'a yakınlık vesilesi edinemezsin. Zira doğal istekler ve türdeşlerle ünsiyet edinmekten ortaya çıkan nefsanî lezzetler üstün gelmektedir. Bu yüzden Allah'ın kuluna köle olursun. Hoşnutluğun veya şikâyetin nefsin için olur. Yaratılış hedefin olan, Allah'a kulluk şerafetinden kopmuş olursun. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: **"Ben cinleri ve insanları sadece bana ibadet etsinler diye yarattım."**[1]

[1] Zariyat suresi, 56. ayet

İmanı Kemale Erdiren Üç Haslet

Şeyh Hüseyin Behrani

Bil ki senden üç şeye bağlı olman istenmiştir: Allah'tan bir sünnete, peygamberden (s.a.a) bir sünnete ve imamdan bir sünnete.

Kafi'de; İmam Rıza'nın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Mümin kendisinde şu üç haslet olmadıkça hakiki imana eremez: Rabbinden bir sünnet, peygamberinden bir sünnet ve imamından bir sünnet. Rabbinden bir sünnete gelince, bu, Allah'ın kendi sırrını saklamasıdır. Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Gaybın bilgisi O'nun tekelindedir. O gaybın sırlarını hiç kimseye açmaz. Bu sırları sadece seçtiği peygamberlerine açar. Onların önlerinden ve arkalarından gözcüler, korucular salar."**[1] Peygamberden (s.a.a) bir sünnet ise insanlarla iyi geçinmektir. Zira Allah-u Teala Peygamber'ine (s.a.a) insanlarla iyi geçinmeyi emretmiş ve şöyle buyurmuştur: **"Sen af yolunu tut, bağışla, uygun olanı emret, bilgisizlere aldırış etme."**[2] İmamdan bir sünnet ise yoksulluk ve perişanlık halinde sabretmektir. Şüphesiz Allah'ın övüldüğü sıfatlara uyması istenilen bir kimse için yüce bir yer temin edilmiştir. Allah bu kimseyi; dostları, seçkinleri ve velileri için hazırladığı cennete yerleştirmek istemektedir. O halde sana o cennette yer alan kimselerin sahip olduğu sıfatların benzerini göstermesi gerekir ki seninle o cennet ve sakinleri arasında bir uyum sağlamış olsun. Zira o cennet oldukça temiz, sefa ve nur dolu bir cennettir. Sakinleri de peygamberler, melekler, şehitler ve doğrulardır. Bir yandan Allah

[1] Cin suresi 26 ve 27. ayetler.

[2] A'raf suresi, 199. ayet

ilim ve hikmet sahibi olduğu için orada olduğun halde cennetin kendisine ve ehline yabancı olmanı istememektedir. Dolayısıyla senin orada olman kendi yerinde karar kılmayan bir şey görünümü içinde olmamalıdır.

Öte yandan Allah şefkat ve merhamet sahibi olduğundan senin için tertemiz bir cennet dışında bir yer beğenmemektedir. İşte bu da Allah'ın seni en üstün, en kâmil ve en değerli sıfatlara yönlendirmesine neden olmuştur. Allah sadece birtakım sıfatlara sahip olduğun takdirde senden hoşnut olacaktır. Bu sıfatlar şerafet, değer ve azamet içinde oldukları için de Allah onları kendisine mensup kılmış ve kendisini onlarla övmüştür.

Evet, her kim Allah'a mensup olan sıfatlarla süslenirse Allah'a mensup olan bir yere yerleşme liyakatini elde eder. İnsan Allah'ın velilerinin kendisine komşu olduğu bir eve yerleşecekse onların sıfatına sahip olmalıdır. İşte bu yüzden Allah tertemiz sıfatlarla arınmış olan ruha hitap ederek şöyle buyurmuştur: **"Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir! "**[1]

Bu sıfatlar oldukça çoktur. İmam (a.s) bütün bu sıfatlar arasında önemli oldukları için sadece bu üçünü saymış ve imanın esası kabul etmiştir.

Birinci sıfat insanın kendi sırlarını söylememesidir. Bunun açıklaması da şudur ki insanlar tür olarak nakıstır ve kemale ermemiştir. Aynı zamanda kemal sıfatlarının şerafet ve güzelliği de belli olup herkesin kabul ettiği bir gerçek konumundadır. Öyle ki herkes bu sıfatlara sahip olma

[1] Fecr suresi, 27- 30. ayetler

arzusu içindedir. Ama bu sıfatlar nefsanî isteklerle uyuşmadığından ve nefisle cihat himmeti bulunmadığından bu sıfatlara ulaşmaktan mahrum kalmaktadırlar. Dolayısıyla insanlar herhangi bir kimsenin bu sıfatları elde etme azim ve iradesine sahip olduğunu görünce de onun bu sıfatlara ulaşmasından ve kendilerinden öne geçmesinden korktukları için; aynı zamanda insan tabiatı gereği kendi dengi olan kimselerin kendisinden aşağıda olmasını ve kendisinin başkalarından üstün gelmesini istediği için her türlü çaba, söz ve hile ile o kimsenin bu kemal sıfatlarına ulaşmasına engel olmaya çalışmaktadır. Bir kimse tek başına bu sayısız kimseler karşısında direnme gücüne sahip değildir.

Yüce Allah sır saklamayı, yani aldığı kararı açıklamamayı müminin bu büyük engelden yegâne kurtuluş olarak karar kılmıştır. Mümin bir kimse sır sakladığı takdirde insanların kötülüğünden güvende olacak ve insanlar da böylece ona engel olmayacaklardır. Bu usta tabipler ve şefkatli hekimler olan Ehl-i Beyt (a.s) da kötülüğü emreden nefsin insanın düşmanlarından biri olduğunu ve yol kesiciler türünden sayıldığını bildikleri için insanı böylesine sır saklamaya teşvik etmişlerdir ve sır saklamanın Allah'ın sıfatlarından birisi olduğunu beyan etmişlerdir. Allah'ın kendisini bu sıfatlarla övdüğünü belirtmiş ve imanın bu üç sıfata bağlı olduğunu açıklamışlardır.

Bütün bu hatırlatmaların hedefi kötülüğü emreden nefsin sırrı ifşa etmeye karşı duyduğu istektir. Nefis çeşitli bahanelerle insanı sırlarını ifşa etmeye teşvik etmektedir. İnsana sırrını ifşa ettiği takdirde karşısındakine faydalı olacağını vesvese etmektedir. Onu teşvik edeceğini, sevindireceğini veya bu vesileyle görüşünden istifade edeceğini

söylemektedir. Bu konuda daha faydalı bir görüşe sahip olabileceğini veya duasından istifade edeceğini veya onun birine söyleyebileceğini ve bu durumda diğer şahsın da faydalanacağını ya da sırrı ifşa etmenin gerekli olduğu bir takım üstünlüklere sahip olabileceğini telkin edip durmaktadır.

Bütün bu hileler karşısında şöyle söylemek gerekir. Eğer sırrı ifşa etmek genel anlamda bir fazilet olsaydı, Allah sırrını gizlemez ve bu sırrını sadece sırrının haznedarlarına özgü kılmazdı. Zira hikmet sahibi bir varlık üstün gördüğü bir şeyi bırakmaz ve en kâmil olandan başkasını yerine getirmez. Dolayısıyla anlaşıldığı üzere sırrı ifşa etmek hikmete aykırı olan bir takım fesatlara neden olmaktadır. O halde sen de hikmete riayet etmek ve fesada sebep olan şeylerden sakınmak hususunda Rabbine uy ki şüphesiz kötülüğü emreden nefis sadece fesat çıkarmak istemektedir. Ama bu isteğini hayır ve iyilik temennisi şeklinde ortaya koymaktadır. Mevlamız İmam Seccad (a.s) Zuheyr'e şöyle buyurmuştur: "Sakın bir izahın olsa dahi kalplerin inkâr edeceği bir söz söyleme. Zira sen o konuyu senden işiten bütün herkese onu açıklayamazsın."

İmamlara (a.s) mensup olan bir şiirde ise şöyle yer almıştır:

"Şüphesiz ben ilim cevherini örterim ki cahil ona ulaşmasın ve bu sebeple fitneye düşmesin.

Bu işte Ali (a.s) öne geçti, Hüseyin'e ve ondan önce de Hasan'a (a.s) tavsiye etti.

Nice ilim cevheri vardır ki aşikâr kılacak olursam bana, "Sen putperestlerdensin" derler.

Müslüman halk kanımı helal sayar ve en çirkin işlerini iyi görürler."

Evet, sırrı saklamanın övgüsü ve sırrı ifşa etmenin kınanması hakkında birçok rivayetler nakledilmiştir. Bu rivayetlerden de anlaşıldığı üzere insan sırrı gizlemeyi seveceği ve sırrı ifşa etmekten hoşlanmayacağı bir makama ulaştıktan sonra nefsanî isteklerden kurtularak akıl gözüyle bakmaktadır. Konuşmak için durumu müsait gördüğü takdirde ise ihtiyaç duyulduğu ölçüde konuşmaktadır. Neler konuşacağı hakkında çok dikkatli davranmaktadır ki onların (a.s) şu emrine itaat etmiş olsun: "Hikmeti ehli olmayana vermeyiniz; aksi takdirde ona zulmetmiş olursunuz ve ehlinden de esirgemeyesiniz ki, bu durumda da ona zulmetmiş olursunuz."

Bilmek gerekir ki sırrı saklamanın iki boyutu vardır: birincisi mümin kimse sırrını saklayan bir kimse olmalıdır. İkinci boyut ise sır saklama melekesine (yetisine) sahip olmalıdır. Öyle ki nefsanî istekler onu sırrı ifşa etmeye zorlamasın. Bütün bu söylenilenler ikinci boyut hakkında geçerlidir. Birinci iş hakkında ise İmam Sadık'ın (a.s) Mufazzal b. Salih'e söylemiş olduğu şu söz yeterlidir: "Ey Mufazzal! Allah'ın kendi içlerinde Allah ile muamele eden birtakım kulları vardır. Allah da halis iyiliği ile onlarla muamelede bulunur. Onlar kıyamet günü amel defterleri boş olan kimselerdir. Allah'ın karşısında yer aldıkları takdirde bu defterlerini Allah ile paylaştıkları sırlarıyla doldurur." Mufazzal şöyle dedi: "Ey mevlam! Bu işin sebebi nedir?" İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Allah onları kendisiyle onlar arasındaki şeylerin melekler tarafından bilinmesinden daha üstün kabul etmiştir." Şeyhimiz Ebu Abbas Ahmed b. Fahd, İddet'ud Dai'de bu hadisi rivayet ettikten sonra şöyle demiştir: "Cennetten daha değerli olan bu makamlardan asla gaflet etme. Bende bu manayı beyan etmek için

bu şiirleri almaktayım. Eğer şair bu anlamı göz önünde bulundurmuşsa gerçekten güzel söylemiştir:

"Şairlerin bir takım gözleri vardır ki bakanların görmediği şeyleri görürler.

Bir takım dilleri vardır ki kiram'ul kâtibine bile gizli kalan bir takım sırları terennüm ederler.

Bir takım da kalpleri de vardır ki kanatsız olarak âlemlerin Rabbinin melekûtuna doğru uçarlar."

Ama ikinci sünnete gelince insanlarla iyi geçinmekten ibaret olan bu metot Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) metodudur. Daha önce de naklettiğimiz gibi Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Allah katında insanların en sevimlisi peygamberine uyan kimsedir."

Bu sünnetin hikmeti ise sırrı gizlemenin hikmeti gibidir. Hatta bizim yorumladığımız şekliyle sır saklamak da bir tür insanlarla iyi geçinmek ve uzlaşmaktır. Kafi'de İmam Sadık'tan (a.s) naklen Resul-i Ekrem'in (s.a.a) şöyle buyurduğu yer almıştır: "Allah bana farzları yerine getirmeyi emrettiği gibi, insanlarla iyi geçinmeyi de emretmiştir."

Hakeza İmam Sadık (a.s), atasından[1] (a.s) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "İnsanlarla iyi geçinmek imanın yarısıdır. Onlara karşı şefkatli ve yumuşak davranmak hayatın yarısıdır." İmam Sadık (a.s) daha sonra şöyle buyurmuştur: "İyilerle gizlice muaşerette bulununuz. Kötülerle ise açıkta muaşerette bulununuz. Onlara karşı saldırıya geçmeyin ki sizlere zulmederler. Zira size öyle bir zaman gelecek ki halkın beyinsiz saydıkları dışında dindarlardan hiç kimse kurtulamayacaktır. O da halkın kendisini beyinsiz saymasına sabredecektir."

[1] Dördüncü İmam Zeyn'ül Abidin (a.s)

Aynı şekilde imam Sadık (a.s) Resul-i Ekrem'in (s.a.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Üç şey kimde bulunmazsa hiç bir ameli kemale erişmez: "Kendisini Allah'a isyandan alıkoyan bir takva, insanlarla uyuşacağı ve geçineceği bir ahlak ve cahillerin cehaletini kendisinden uzaklaştıracağı bir tahammül."

Aynı şekilde İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Her kim başkalarına yardım etmekten el çekecek olursa bilsin ki o sadece halktan bir el esirgemiştir. Ama insanlar ondan bir çok el esirgemiş olur."

O halde ey kardeş! Bil ki bazı salah ve takva iddiasında bulunan kimseler insanlarla geçimsizlikleri hususunda şöyle demektedirler: "İnsanların benim için hiçbir değeri yoktur. Ben onlara asla muhtaç değilim, halk da kimmiş?" Bütün bunlar nefes uymaktan ve Ehl-i Beyt'in (a.s) metodunu bilmemekten kaynaklanmaktadır.

Uyuşmak; Uzlaşmak Değil!

Cahillerden birçoğu insanlarla uyuşmayı, uzlaşmakla karıştırmaktadırlar. Bu ikisinin aynı olduğunu sanmaktadırlar. Emredilen halkla uyuşmanın, uzlaşma olduğunu düşünmektedirler. Oysa bu ikisi arasında büyük bir fark vardır. Kınamış olan uzlaşma, şahsın halkın elinde olan şeylere göz dikerek çirkinliklerini övmek veya reddedilmesini terk etmek suretiyle uzlaşması, insanların sürçmesini görmemesi ve her türlü iş karşısında suskun kalmasıdır. Bu vesileyle insanların eliyle bir takım dünyevi menfaatler elde etmesi veya onların kalbini kazanmaya çalışmasıdır. Bunu yaparken de hiçbir kötülüğü ortadan kaldırma amacını taşımamaktadır. Halkı idare etmenin ve insanlara iyi davranmanın iyi bir iş olduğunu ve hayırla sonuçlandığını

ifade eden rivayetlerden biri de Şamlı adam ile ilgili olan meşhur rivayettir. İmam Seccad'ı (a.s) lanetli Yezid'e doğru götürürlerken bu Şamlı adam kötü laflar ederek şöyle diyordu: "Sizleri öldüren, hikâyenizin yalan olduğunu ortaya koyan ve insanları sizin elinizden kurtaran Allah'a hamdolsun." Bu Şamlı adam konuşmasını bitirince İmam Seccad (a.s) ona şöyle buyurdu: ***"****Ey yaşlı adam! Acaba sen Kuran okumuş musun?"* Yaşlı adam: "Evet, okumuşum." İmam: *"Acaba sen şu ayeti okumuş musun:* **"Ben akrabalarımı sevmenizden başka sizden herhangi bir şey istemiyorum."**[1] Yaşlı adam: "Evet" İmam, *"el-Kurba" (Peygamber'in akrabaları) biziz. Sen şu ayeti de okumuş musun?* "**Eğer Allah'a ve hakkı batıldan ayran o günde, iki topluluğun karşılaştığı günde kulumuza indirdiğimize inanıyorsanız, bilin ki, ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Allah'ın, Peygamber'in ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır."** [2] Yaşlı adam: "Evet"

İmam: *"el-Kurba (akraba) biziz. Peki, şu ayeti: "***Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."** [3]

Yaşlı adam: "Evet."

İmam Zeynülabidin: *"Biz, işte bu ayetin muhatabı olan o Ehl-i Beyt'iz."*

Ravi şöyle devam eder: "Yaşlı adam durdu ve söylediği sözden dolayı pişman oldu, İmam'a dönerek, gerçekten o aileden olduğuna dair yemin etmesini istedi. İmam, Peygamber ailesinden olduğuna dair yemin edince yaşlı adam

---

[1] Şura suresi, 23ayet

[2] Enfal suresi, 41. ayet

[3]- Ahzap / 33

sarığını başından attı, ellerini kaldırdı ve başını göğe çevirerek şöyle dedi: "Allah'ım! "Ben, Muhammed'in cin ve insanlardan olan düşmanlarından beriyim (uzağım)." Ardından tövbe etti. Bu mesele, sonra Yezid b. Muaviye'nin kulağına gidince Yezid'in emriyle öldürüldü.

Bir bak da İmam'ın (a.s) onu nasıl hayır, iyilik ve tövbeye sürüklediğini gör!

Halkı idare etmek; bir fesadı önlemek, azaltmak veya yükselişini engellemek için olduğu gibi bırakmak ve dokunmamak anlamını ifade etmektedir. Bu nerede, uzlaşmak nerede? İdare etmek bazen idare ettiğin kimsenin şerrini def etmek içindir. Bazen o şahsı iyiliğe çekmek amacını gütmektedir ve bütün bunlar da kötülüğü önlemenin mümkün olmadığı, ortada bir korku bulunduğu veya hiçbir etki yaratmayacağı yerlerde geçerlidir. Bu durumda yumuşak, güler yüzlü davranmak, karşı tarafın eziyetine tahammül etmek ve kötü davranışlarına iyilikle cevap vermek halkı idare etmek anlamını ifade etmektedir ki hakkında şöyle buyurulmuştur: "**İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel bir tavırla sav O zaman bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki sıcak bir dost oluvermiştir. Bu haslete ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak hayırda büyük pay sahibi olan kimse kavuşturulur.** [1]

Hakeza: "**Ona yumuşak sözler söyleyiniz. Belki aklı başına gelir ya da kötü akıbete uğramaktan korkar."**[2]

Hakeza Kâfi'de İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu yer almıştır: "Bir gün Peygamber (s.a.a) Aişe'nin yanında

[1] Fussilet suresi, 34 ve 35. ayetler

[2] Ta- Ha suresi, 44. ayet

oturmuştu. Aniden bir şahıs giriş için izin istedi. Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: "Falan kabileden olan bu şahıs kötü bir kimsedir." Aişe kalkıp odanın içine geçti. Allah Resulü (s.a.a) o şahsa giriş için izin verdi. O şahıs içeri girince Peygamber onu güzellikle karşıladı ve ona ikramda bulunarak sohbet etti. Konuşmaları bitince o şahıs Peygamberin (s.a.a) yanından ayrıldı. Aişe şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! O kimseyi kötü olarak andığın halde neden onu güzel karşıladın." Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Allah'ın kullarından en kötüsü; insanların, kötü dili sebebiyle kendisiyle oturmaktan hoşlanmadığı kimsedir." (Yani ben ona kötü davrandığım takdirde, o benden uzaklaşacak ve bu durumda da ben insanların kendisiyle oturmaktan hoşlanmadığı en kötü insan konumuna gelmiş olacaktım.)

Bütün bunlar bir tür takiyye olan insanları idare etme hasletidir. Takiyyenin övgüsü hakkında birçok rivayet nakledilmiştir. Hatta "**Şüphesiz Allah indinde en yüceniz en takvalı olanınızdır"**[1] ayetinin tefsiri hakkında şöyle demişlerdir: "Maksat takiyyedir. Bu konuda Kafi'de Hammad b. Vakid'den nakledilen rivayet de sana yeter. Hammad şöyle diyor: "Yol esnasında İmam Sadık'a (a.s) rastladım ondan yüz çevirerek geçip gittim. Daha sonra hizmetine vararak şöyle arz ettim: "Kurbanın olayım, sizi görünce yüz çeviriyorum, zira sizi sıkıntıya düşürmek istemiyorum." İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Allah sana rahmet etsin! Ama dün bir kimse falan yerde beni gördü ve "selam olsun sana ey Eba Abdillah!" dedi. O iyi bir iş yapmadı."

[1] Hucurat suresi, 13. ayet

Dikkat et, bir şahıs selamı terk ederek ve şartları göz önünde bulundurarak İmam'ın (a.s) kendisine rahmet talep etmesini elde etti. Diğeri ise gerekli şartlara riayet etmediği için İmam'ın (a.s) şikâyetine sebep oldu ve İmam (a.s) onun hakkında "o iyi bir iş yapmadı" diye buyurdu. Bu ve benzeri hadislerden anlaşılan şu ki mümine saygı göstermek; kendisine haset edilen veya aleyhine fitne çıkarılan bir yerde ona saygıyı terk etmek iledir. Hatta bazen mümine ikramda bulunmak onun kınanmasına neden olur. Nitekim bazı imamlar (a.s) bunu bazı yakın dostları hakkında uygulamışlardır. Bu tıpkı yolcuları kurtarmak için gemiyi delme olayına benzemektedir.

Üçüncü hususu da zorluk ve sıkıntılarda tahammül göstermektir. Şüphesiz dünya müminin zindanıdır. Sahi, içinde huzur ve güvenin olduğu bir zindan düşünülebilir mi? İmam Sadık (a.s) kendisine şikâyette bulunan ve hacetini sunan bir kimseye şöyle buyurmuştur: "Sabırlı ol, Allah çok yakında işinde kolaylık yaratacaktır." İmam (a.s) daha sonra sustu ve o şahsa dönerek şöyle buyurdu: "Bana Kufe zindanının nasıl olduğunu anlat." O şahıs şöyle dedi: "Oldukça dar ve kötü kokmaktadır. Mahkumlar çok kötü bir halet içinde bulunmaktadır." İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Şimdi sen de zindanda bulunuyorsun, ama buna rağmen rahat ve huzur içinde olmak istiyorsun; sen dünyanın müminin zindanı olduğunu bilmiyor musun?"

Mümin üç halet içindedir. Ya ahirete iştiyak duyan kimselerdendir ki bu durumda salt dünyada oluşu bile kendisi için zindan sayılır. Nerede kaldı ki karşı karşıya bulunduğu musibetler ve zorluklar sebebiyle! Veya dünyaya ve dünyanın içinde olan şeylere meyletme korkusu içinde bulunmaktadır. Bu durumda da hikmet sahibi olan Allah ona

karşı lütfü ve ihsanı sebebiyle onu çeşitli zorluklara ve sıkıntılara düşürmektedir. Böylece onun dünyaya bağlanmasına engel olmaktadır. Bu şahıs dünyadan nefret ederek dünyaya dayanmamaktadır. Şüphesiz dünya zalimlerin yurdudur. Ya da amel ve itaatlerden çok az nasiplenen kimselerden biridir. Bu durumda da hikmet ve rahmet sahibi olan Allah ona duyduğu sevgi gereğince onu musibet ve zorluklara sabır sevabından nasiplendirmektedir. Bunun sevabı da o kadar büyüktür ki İmam Sadık (a.s) hakkında şöyle buyurmuştur: "Eğer bir sıkıntı içinde olan kimse bu musibetler karşısında nasıl bir mükâfatının olduğunu bilecek olsaydı bu durumda makasla parça parça edilmeyi arzulardı.

Hakeza İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Musibete uğramış ve buna sabretmiş olan bir mümin için bin şehidin sevabı vardır."

Hakeza şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz kulum Allah katında öyle bir makamı vardır ki şu iki haslete sahip olmadıkça ona erişemez: "Malını kaybetmek veya bedeninde bir zarar görmek."

Bu esas üzere musibetler mümin için ya sevap ve derece artışıdır ya da mümin ahirette rahat olsun diye dünyada kendisine verilen bir ceza ve bir kefarettir. Bu her ikisi de akıllı kimse nezdinde iyi ve sevimlidir. Sevabın güzelliği zaten bellidir. Cezanın güzelliği ise Ehl-i Beyt'in (a.s) rivayetinde yer alan şu gerçek sebebiyledir: "Allah mümin bir kuluna iki defa eziyet etmekten çok daha yücedir. Eğer kul dünyada bir iş için cezalandırılırsa ahirette artık bu il için ceza görmez. O halde müminin beladan kaçınması mümkün değildir. Sabretmekten başka çaresi yoktur. Allah sabrı beladan önce yaratmıştır. Aksi takdirde müminin

kalbi bir yumurta gibi sert bir taş üzerinde kırılır giderdi. Kafi'de yer alan bir hadiste Ali'den (a.s) naklen Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Sabır üç çeşittir: Musibetler hususunda sabır, itaat hususunda sabır ve günah hususunda sabır. O halde her kim rahat bir şekilde atlatmak için musibetlere sabrederse Allah ona üç yüz derece yazar ki iki derece arasındaki mesafe yerle gök arasındaki mesafe kadardır. Her kim de itaat hususunda sabrederse Allah ona altı yüz derece yazar ki, iki derece arasındaki mesafe yerin dibi ile arş arasındaki mesafe kadardır."

Aynı şekilde Kâfi'de nakledildiği üzere İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Biz sabırlıyız ve bizim taraftarlarımız bizden daha sabırlıdır." Ravi şöyle diyor: "Ben, "Nasıl taraftarlarınız sizden daha sabırlıdır" diye sorunca İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Zira biz bildiğimiz şeye sabrediyoruz, ama taraftarlarımız ise bilmedikleri şeylere sabretmektedirler."

İşte bu merhamete bak! Taraftarlarının başına gelen musibetler, Ehl-i Beytin başına gelen musibetlerin karşısında hiçbir değer ifade etmese de bu şekilde taraftarlarını takdir etmektedir. Böylece taraftarlarının kendilerine katılmasını ve helak olmamaları için kendilerinden ayrılmamasını istemektedir. Bunlar taraftarları için yegâne kurtuluş yolunun kendileriyle birlikte olmalarında ve aynı yolda yürümelerinde olduğunu biliyorlar. Bu durumda hepsi red edilmeyeceği, için tümü kabul edilmek zorunda kalınacaktır. Ama herkes için bir hüküm olursa ve herkese hali gereğince davranılacak olursa taraftarları helak olacaktır. Bu yüzden taraftarlarından istedikleri en önemli şey zahiri de olsa kendileriyle bir benzerlik içinde bulunmalarıdır. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz bir gruba benzeyen bir kimse onlardan olmaya yakındır.”

Daha sonra onu şefaat ve tam bir dua ile geri çevirirler. Seyyid b. Tavus İmam-ı Zaman’dan (a.f) o mukaddes bodrumda taraftarları için dua ederken şöyle dediğini işitmiştir: “Ey Allahım! Taraftarlarımız bizdendir. Bizim balçığımızın arta kalanından yaratılmışlardır. Bizim velayet nurumuzla yoğrulmuşlardır. O halde onların işini bize bırak, bizim dostluğumuza güvenerek yaptıkları günahlarını bağışla. Eğer onların tartısı hafif gelirse onu kalan iyiliklerimizle ağır kıl.”

Bir bak, İmam-ı Zaman (a.f) nasıl da taraftarlarını kendine çekmeye önem vermektedir. Böylece taraftarlarını helak olmamaları için ayrı kalmaktan kurtarmaya didinmektedir. Bir defasında onların kendilerinin yaratılışından yaratıldıklarını dile getirmekte ve bir defasında da onların kendi sevgilerine güvenerek günah işlediklerini belirtmektedir. Daha sonra da Allah’ın dergâhına yalvarıp yakararak geriye kalan iyilikleriyle onların eksikliklerinin giderilmesini arzu etmektedir. Ey kardeşim! Onlar bizim bilmediğimiz bir takım şeyleri bilmektedirler. Onlar şöyle buyuran kimselerdir: “Günaha bakmayınız; kime isyan ettiğinize bakınız.”

İmamlarımız bizim günahlarımızın büyüklüğünü bildikleri için ve bizi düşündüklerinden dolayı bize esenliğin ümit edildiği kurtuluş yolunu göstermişleridir. Bu da onlara mümkün mertebe benzemeye çalışmaktır. Böylece insan bütün himmetini kuşanmalı ve bir an olsun onlardan ayrılmamalıdır. İmam Rıza’nın (a.s) bu bölümün girişinde naklettiğimiz hadisleri esasınca da insan sadece imamdan bir sünnet üzere olduğu takdirde hakiki imana erişecektir.

İmam'ın (a.s) "İmamdan bir sünnet" ifadesi ile yetinmesinin sebebi de şudur ki bu sünnet, (sabır ve tahammül) bütün sünnetleri, yani sabır mertebelerini (musibetlerde sabır, itaatte sabır ve günahlar karşısında sabır) kuşatmaktadır. Hiçbir şeyi geri bırakmamaktadır…

Burada İmamların (a.s) önem verdiği bazı sünnetlere işaret etmek uygundur. İmamlar tıpkı farzlar gibi bu sünnetlere önem vermişlerdir. Allah bizlere de onlara uymak ve bu sünnetleri yerine getirmek hususunda başarı nasip etsin. Meğer ki güçlü bir engel veya daha önemli bir iş bizi bundan alıkoymuş olsun. Bu sünnetler şunlardır:

1- Ahde vefa

İmamların (a.s) metodundan anlaşıldığı üzere mümin evvela söz vermemeye çalışmalıdır. Zira aksi takdirde herhangi bir engel ortaya çıktığında o sözünü yerine getiremeyecek ve ahde vefa gösteremeyecektir. Bu da imamlar için büyük bir sıkıntı kaynağı olmuştur.

İnsan olaylara egemen bir varlık değildir, ama en azından söz vermeyebilir. Söz verdiği takdirde ise ona bağlı kalır ve dolayısıyla da sözünden cayamaz. Her kim sözüyle amel etmezse Ehl-i Beyt'in (s.a.a) metodundan ayrılmış olur. Onların yolunu terk etmiş ve Allah korusun başkalarının kafilesine katılmış olur.

Allah Resulünün (s.a.a) Hz. Ali'ye (a.s) borçlarını ödeme ve sözünde durma hususundaki tavsiyeleri de bu söylediğimiz şeylere birer kanıt teşkil etmektedir. Aynı zamanda bu söylenilenleri kabul etmene de yardımcı olacaktır. Zira eğer Allah Resulüne (s.a.a) göre sözünde durmak tıpkı borcunu eda etmek gibi olmasaydı ve Resul-i Ekrem (s.a.a) borçlu bir kimse gibi sorumluluk hissetmeseydi,

ölümün çatması ve sözünde durmaktan acizliğin ortaya çıkması, sözünde durmamak için en büyük özür sayılırdı. Dolayısıyla da Peygamber (s.a.a) borçlarına sadık kalmak gibi vasisini verdikleri sözü yerine getirmekle görevlendirmezdi. Şair ne kadar da güzel demiştir: "Yiğit kimse söz vermeden güzel işler yapan kimsedir. Sözünde duran kimse ise yiğitliğin yarısından nasiplenmiştir. Bu iki paydan hiç birine sahip olmayan kimse ise yiğit değildir. Sözünde durmayan bir insan yarı kadından başka bir şey değildir."

Bil ki sözünde durmanın bir takım sorunlar icat ettiği yerde bile sözünde durmak Ehl-i Beyt'in (a.s) metodundan biridir. Hiçbir engel olmadığı zaman ise zaten sorun yoktur. Zira hiçbir özrü olmadan sözünde durmamak insanların en düşüğünden ortaya çıksa bile çirkindir.

2- *Karşılıksız İhsanda Bulunmak*

Ehl-i Beyt'in (a.s) sünnetlerinden biri de farz olan miktardan fazla ihsanda bulunmak ve vaat edilenden fazlasını vermektir. Zira vaat edilen şeyi vermek onlara göre farz iş gibidir. Bu yüzden hiçbir şeyi artırmamaktadır. Resul-i Ekrem (s.a.a) hakkında nakledildiğine göre borcunu en güzel şekilde eda ediyordu. Bir yerden borç alınca ödediği zaman bir miktar fazla ödemede bulunuyordu. Bu onun bilinen bir metoduydu.

Ehl-i Beyt'i (a.s) ise Ziyaret-ı Camia'da yer aldığına göre huyları kerem ve adetleri bağış idi."**Allah size adaleti, iyiliği, akrabalara yardım etmeyi emreder. Çirkin davranışları ve iğrençlikleri yasaklar. Sözünü tutasınız**

diye O, size öğüt verir"[1] ayetinin reel bir örneği konumunda idiler. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) nakledildiğine göre kendi emeğiyle kazandığı sermayeden tam bin köleyi azat etmiştir. Bununla yetinmemiş özgürlüğe kavuşturduktan sonra da geçimini sağlamak ve çalışmak için kendisine bir miktar yardımda bulunmuştur. Nitekim Mekke'de bir Arap'a dört bin dirhem vermeyi vadettiği zamanda Allah Resulünün (s.a.a) eliyle ihya edilmiş olan bir bağı ona sattı ve o miktardan daha fazlasıyla ona bağışta bulundu.

Borcundan veya kendisine vaat edilenden fazlasını ödemek her ne kadar az da olsa lezzet vericidir. Nefislerde çok özel bir etkiye sahiptir ve Ehl-i Beyt'in (a.s) metodundan da buna bağlı kalmak gerektiği anlaşılmaktadır.

3- Başkalarını kendine tercih etmek

Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: "**Daha önce Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi, göç eden yoksul kardeşlerini öz canlarına tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar başarıya erenlerdir."**[2]

Bil ki eğer mümin fedakarlığa ve başkalarını kendine tercih etmeye bağlı kalmaz ve bu yolda elinden gelen çabayı göstermezse, çaresiz bir şekilde nefis sevgisi kendisini saldırganlığa ve bazı konularda insafı terk etmeye maruz bırakır. Bu durumda müminler topluluğundan dışarı

[1] Nahl suresi, 90. ayet

[2] Haşr suresi, 9. ayet

çıkmış olur. Zira mümin insanların şerrinden güvende olduğu bir kimsedir. Buna karşılık nefsini fedakarlığa zorlayan bir kimse ise nefsiyle fedakarlığı terk etmek hususunda büyük bir çatışma içine girer. Eğer bunda başarılı olamazsa hakkın aslını eda etmekten geri kalmaz. Her haliyle başkalarına zulmetmekten güvende kalır. Bu her ne kadar az da olsa çok anlam ifade eden gerçeklerdir. Bu kadarıyla yetinmek uygundur, yardım istenilecek olan sadece Allah'tır, bize Allah yeter ve o güzel bir vekildir.

Allah'ın Takdirinden Hoşnut Olmak

Şeyh Hüseyin Behrani

Daha önce de dediğimiz gibi müminin yücelişi hiç şüphesiz Resul-i Ekrem'e (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'e (a.s) uymakta gizlidir. Kâfi'de İbn-i Ya'fur'dan naklen İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu yer almıştır: "Resul-i Ekrem (s.a.a) geçmiş olan hiçbir iş hususunda, "keşke bunun dışında olsaydı" dememiştir." Bak nasıl da Peygamber, olmuş bir iş için asla başka bir şekilde gerçekleşmesini istemiyordu, onu gör! Peygamber-i Ekrem (s.a.a) bu konuda ilahi takdirden hoşnutluğa aykırı düşmekten korkuyordu. Bu esas üzere Mümin de kendini böyle yetiştirmelidir. Mümin gerçekleşen her şeyden hoşnut olmalıdır.

Hakikatte hoşnut olmamanın ve var olan şeyin aksini istemenin kaynağı, işlerin maslahat ve hikmetlerinden haberdar olmamaktır. Eğer işlerin maslahatı insan için aydınlanacak olursa, insan asla gerçekleşen şey dışında başka bir şeyi arzu etmez. Eğer mümin kendisini işlerin maslahat ve hikmetleri hakkında düşünmeye alıştıracak olursa, bir çok şey kendisine aydınlanmış olur ve açık bir şekilde bundan hoşnut hale gelir. Eğer bir şey hususunda maslahatın ne olduğunu bilmeyecek olursa onu genelin hükmüne tabi kılar.

Her işin bir çok maslahat ve hikmetleri vardır. İnsan Rabbine teveccüh eder ve O'ndan bazı şeyleri kendisine aydınlatmasını dilerse Allah-u Teala da insanın kabiliyeti, istek ölçütü ve iradesi esasınca bazı hikmetleri ona öğretir. Bu ilahi kaza ve kaderden hoşnut olmanın en yakın yoludur. Ama insan, kendisini öyle bir şekilde yetiştirmelidir ki bir şeyin hikmetini bilmese dahi ondan hoşnut olmalıdır. Elbette bu oldukça zor bir iştir.

İmam Hasan-ı Mücteba'dan (a.s) nakledildiği üzere bir gün uyku âleminde İmam (a.s) taraftarlarından birine aşağıdaki beyitte yer aldığı şekilde olduğu takdirde Ehl-i Beyt'e yakın olacağını söylemiş ve istediği takdirde onları görebileceğini söylemiştir. O beyitler şunlardır:

"Hüzünlerinden yüz çevirici ol ve işleri ilahi takdire bırak.

Belki darlıklarda belki genişlik olur, belki de takdir sonsuz daraltır.

Nice tatsız olaylar ortaya çıkar ve sana sonlarında rızayet olur.

Allah dilediğini yapar, sakın sen şikâyetçi olma.

Allah seni iyi ve güzel işlere alıştırmış. O halde gelecek olayları da geçmişle kıyasla."

Allah'a yemin olsun ki eğer bir kimse, bu beyitte söylenen gerçeklerle amel edecek olursa, bütün dertleri derman olur. Başlıcası da ilahi kaza ve kaderden hoşnutluk makamını elde eder."**Bu haslete ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak hayırda büyük pay sahibi olan kimse kavuşturulur."**[1]

Bu beyitler, hikmet ve azamet kaynağından kaynaklanmıştır. İnsanın bu yüce makama ermesi için çok önemli kılavuzluklar içermektedir. Örneğin insan bütün hüzünlerine sırt çevirmeli ve onları unutmalıdır. Bu da ilahi kaza ve kaderden hoşnutluğa ermenin en önemli basamağıdır. Zira gam ve hüzün kalbi bozmada çok büyük bir etkiye sahiptir. İnsanın kalbi hüzünlenince Allah'a teveccühten yüz çevi-

[1] Fussilet suresi, 35. ayet

rir, Allah'tan yüz çevirince de kalbin köşe ve kenarı kararır, bedenin organları erir, çoğu zaman hastalığa ve ölüme sebep olur. İnsanın ümitsizlik ve işlerini idareden mahrum kaldığı durumlarda, arzularından koparak, "Artık işim Allah'a kalmış" dediğini görürsün. Güya Allah onu hiçbir faydası olmayan tedbir ve çarelere yönlendirmiştir. Bütün bunların kaynağı ise, insanın iradesinden ve Ehl-i Beyt'in metodundan gaflet etmesinden ve kötülüğü emreden nefsin alıştırdığı şeylerle kaynaşmaktan kaynaklanmaktadır. Ehl-i Beyt'in (a.s) gösterdiği hakikat, şudur ki mümin bir insan sürekli olarak hüzünlerden yüz çevirmelidir. Böylece kalbi Allah'a teveccüh için fırsat elde etmelidir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "**Onlar iman etmişlerdir ve kalpleri Allah'ı anmakla huzura kavuşur. Haberiniz olsun ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzura erebilirler."**[1]

Eğer kalp, Allah'ı zikrederse, Allah'ın şefkat, lütuf, sevgi ve muhabbetine yönelirse şüphesiz kalbindeki bütün hüzünler ortadan kalkar. Zira bütün hüzünlerin kaynağı nefistir. Bu da acizlik, darlık, şaşkınlık ve elinde olan şeyler hususunda duyulan hırstan ibarettir. Oysa bir olan Allah'a teveccüh ettiği takdirde her dert kolaylaşır, sıkıntılar kendiliğinden ortadan kalkar ve her şeye eşit şekilde yaklaşır. Artık gam ve hüzün için bir neden kalmamaktadır, gam ve keder de neden? Eğer kaybettiği ve geri gelmeyecek olan bir şey içinse, bilmesi gerekir ki Allah onun yerine birkaç katını verebilecek güçtedir. Nice defa kaybedilen bir yerde faydalı bir kar elde edilir ve bu bir kayıp değildir. Zira kaybedilen bir şey karşısında ondan binlerce kat daha iyisi ve

[1] Ra'd suresi, 28. ayet

fazlası elde edilir. O halde ey kardeş! Sadece Allah'ın zikriyle kalp itminana erer. Nefis dar dünyaya hırs, cimrilik ve ilahi rahmetten ümitsizlik ile yöneldiği takdirde kalp, ıstırap içine düşer ve bunalır.

Bu esas üzere hüzünlere sırt çevirmek, kalbin hay ve kayyum olan Allah'a teveccüh etmesine neden olur. Allah düğümleri çözen ve hüzünleri giderendir.

Bu açıdan ilahi kaza ve kaderden hoşnutluğu elde etmenin en kestirme yolu, hüzünleri kalpten çıkarmak ve kalbini Allah için arındırmaktır. İşte burada insan Allah'ın gizli ve açık lütuflarını elde eder ve bütün işleri hususunda Allah'ın kifayet ettiğini açık bir şekilde görür. Nitekim Allah, şöyle buyurmuştur: **"Allah, kuluna kâfi değil midir?"**[1]

O halde bütün işleri Allah'ın kaza ve kaderine havale etmek gerekir. Gerçi Allah insanın işin sebeplerine müracaat etmesini istemiştir ve her iş için mutlaka bir sebep aramasını dilemiştir. Lakin bu iş onlara güvenmeme şartına bağlıdır. Bu durumda sebep edinmek, hakikatte Allah'ın emrine itaat etmektir. O halde eğer etkili olursa bu Allah'ın izniyledir ve eğer etkili olmazsa kul, görevini yapmıştır ve kendi sorumluluğu dışındadır. Dolayısıyla da hikmet sahibi olan Allah, kendi hikmeti esasınca davranacaktır. Kul ise, işlerini Allah'ın takdirine bırakmalıdır. Bu işe sabrederek ilahi takdire teslim olmalı veya hoşnutluk içine girmelidir. O zaman eğer Allah'ın kaza ve kaderi kulun istekleriyle uyuşur bir şekilde gerçekleşirse istenilen elde edilmiştir. Eğer bir takım tatsız olaylar meydana gelmişse, kul bu takdirde kendisine teselli vermeli ve sonunda halledilen

[1] Zümer suresi, 36. ayet

nice sorunlarını hatırlamalıdır. Elbette bazen şartlar çok ağırlaşmaktadır. Zira hikmet sahibi Allah kulunun hallerini değiştirmelidir ki bir iş hususundaki güven onda yerleşik hale gelsin ve böylece insan bütün işlerinde sadece Allah'a yönelsin. Zira kolaylık ve refah hali, her an zorluğa ve sıkıntıya dönüşebilir. Bu yüzden insan her an Allah'a yönelmeli ve içinde bulunduğu refahla şımarmamalıdır.

İnsanın Allah'a doğru varlıklardan kopuşu zorluk anında daha fazladır. Zira bu durumda musibetlere karşı dayanma gücü oldukça azdır. İnsan bu olayların içinde yer alacaksa kendisine teselli vermeli ve bu işlerin geçici olduğunu bildirmelidir. Bu işlerde değişim ve başkalaşımın her an mümkün olduğunu anlatmalıdır. Dolayısıyla insan asla geçici mutluluklara kanmamalı ve sıkıntılardan bunalmamalıdır. Bu da Allah'ın sözünde ortaya koyduğu bir gerçektir: "**Amaç, kaybettiklerinize üzülmemeniz ve O'nun size verdikleri yüzünden şımarmamanızdır. Allah kendini beğenmiş şımarıkları sevmez."**[1]

İnsanın teselli bulması için şu nükteye teveccüh etmesi önemli ve faydalıdır ki bütün bu sorunlar şüphesiz bir imtihandır. Kul, sabırlı veya güçsüz olduğunu ortaya koyup halini anlayınca, Allah o zorlukları ortadan kaldırmakta ve işine kolaylık sağlamaktadır. İmam (a.s) da bu gerçeği dile getirerek şöyle buyurmuştur: "Nice tatsız olay, sonunda senin için bir rızayet ve hoşnutluk vardır."

İmtihan bazen zorluklar ortaya çıkar çıkmaz meydana gelmektedir ve bu konuda bir devamlılığa ihtiyaç duyulmamaktadır. O halde eğer kısa bir dönem sıkıntıdan sonra

[1] Hadid suresi, 23. ayet

kolaylık ve rahatlığa kavuşulacaksa bu durumda bütün sıkıntılar, kendiliğinden insana kolay gelmektedir. İmam'ın (a.s), "Allah istediğini yapar. O halde sakın sen şikâyette bulunma" sözü de ilahi kaza ve kadere itirazı önlemek içindir. Hz. Ali (a.s) Nehc'ül Belağa'da şöyle buyurmuştur: "Her kim sabahlar da dünyadan dolayı üzüntü içinde olursa, ilahi kaza ve kadere öfkeli bir halde sabahlamış olur."

Kâfi'de ise İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Hüseyin b. Ali (a.s) Abdullah b. Cafer'i gördüğünde ona şöyle buyurdu: "Ey Abdullah! İnsan, Allah kendisine hâkim iken nasibinden hoşnut olmadığı ve makamını küçümsediği takdirde nasıl mümin olabilir? Ben kalbinde Allah'ın kaza ve kaderinden hoşnutluk ve teslimiyet olan bir kimseye duasının icabet edileceğine dair garanti veririm."

Ama "Allah seni iyi ve güzel işlere alıştırmıştır. O halde gelecek olayları da geçmiş olaylarla kıyasla" sözü, Allah'ın büyük ve güzel nimetlerini hatırlamada büyük bir dikkat ve özen gösterilmesine işarettir. Zira insan, bunları göz önünde bulundurduğu takdirde yakin etmektedir ki kul, Allah'a yönelince Allah da onu olayların ve sorunların arasında kendi başına bırakmaz. Allah bir tek teveccühüyle ölüleri diriltmekte ve insanı kaybettiği şeyleri, telafi etmektedir. Misbah'uş Şeria'da mevlamız Hz. Ali'ye (a.s) isnat edilen şu şiir de söz konusu hakikate işaret etmektedir:

“Allah’ın bana nasip ettiğine razıyım.
İşimi yaratıcıma havale ettim.
Allah bana eskiden güzellikte bulunduğu gibi
Geriye kalanlar hususunda da güzellikte bulunacaktır.”

Allah’ın kaza ve kaderinden hoşnutluk haletine teşvik için nakledilmiş olan rivayetler sayılamayacak kadar çoktur. Onlardan biri de Allah’ın şöyle buyurduğu kutsi hadistir: “Benden başka ilah yoktur, her kim belama sabretmez ve takdirimden hoşnut olmazsa kendisine başka bir ilah edinsin.”

Allah’ın bu tehdidi, akıl sahibi kimse için yeterlidir. Hüseyin b. Halid İmam Rıza’dan, o da babasından, o da atalarından Allah Resulü’nün (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmektedir: “Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: “Her kim benim kaza ve kaderimden hoşnut olmaz ve takdirime iman etmezse, kendine başka bir ilah arasın”

Allah Resulü (s.a.a) ise şöyle buyurmuştur: “Her ilahi kaza ve kaderde mümin için bir hayır gizlidir.”

Ey kardeşim! Bil ki Allah dilediğini ortadan kaldırır ve dilediğini de sabit kılar. Şüphesiz kitabın aslı, Allah nezdindedir.”[1]

İlahi kaza ve kader, işin başında fazla belirgin değildir. Yani ilk etapta nimet de olabilir, ceza da olabilir. Gerçi zahir itibariyle, bela ve cezadır.

O halde eğer kul Allah’a hüsn-ü zanda bulunursa ve iyimser olursa Allah zahiri ceza olan o şeyi nimete dönüştürür ve işi o şekilde devam ettirir. Aynı şekilde tam tersine

[1] Ra’d suresi, 39. ayet

eğer kul, Allah'a su-i zanda bulunursa, Allah o nimeti belaya dönüştürür.

Dolayısıyla kul, sürekli olarak kötümser olur, Allah'ın kaza ve kaderinden hoşnut bulunur ve belalar karşısında sabırsız davranırsa kendi bela ve musibetlerini artırmış olur. Nimetleri cezaya dönüştürür. Cevahir'us Seniyye'de İmam Rıza (a.s) babasından, o da babalarından Allah Resulü'nün (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Allah, peygamberlerinden birisine şöyle vahyetti: "Falan padişaha haber ver ki, falan tarihte onun canını alacağım." Peygamber o padişahın yanına vardı ve ona durumu bildirdi. Bunun üzerine Allah, o padişahı tahtına oturmuşken kendine çağırdı. O tahtından aşağı düştü ve düşerken şöyle dedi: "Ey Rabbim! Bana bir fırsat ver de çocuğum gençlik çağına erişsin ve böylece ben işimi bitirmiş olayım." Bunun üzerine Allah o Peygamber'e şöyle buyurdu: "O padişahın yanına git ve ona de ki "Ben onun ecelini erteledim ve ömrünü on beş yıl uzattım." O peygamber şöyle dedi: "Ey Allah'ım! Senin de bildiğin gibi ben asla yalan söylemiş değilim." Allah ona şöyle vahyetti: "Sen sadece bir memursun. Sana dediğim şeyi ona ilet ve Allah yaptığı şeyden hesaba çekilmez."

O halde başkalarından kopmak ve sadece yüce Allah'a sığınmak, Allah'a hüsn-ü zanda bulunmak, belalardan önce sadaka vermek, dua etmek ve sıla-i rahimde bulunmak, Allah'ın kaza ve kaderinin değişiminde önemli bir role sahiptir.

Ey Allah'ım! Eğer senin katında azgınlardan isem veya rızıktan nasibim az ise o halde beni kendi katında saadet sahibi kıl. Beni rahmetinden nasiplendir ve rızkımı geniş

kıl. Şüphesiz sen kendi kitabında şöyle buyurmuşsun: "**Allah dilediği hükmü yürürlükten kaldırır, dilediğini de yürürlükte tutar. Ana kitap O'nun katındadır."**[1]

Allah'ım! Muhammed'e ve tertemiz Ehl-i Beyt'ine rahmet gönder!

Ey kardeş! Kul nasıl Allah'ın kaza ve kaderinden hoşnut olmasın ki? Oysa İmam Rıza'nın (a.s) atalarından (a.s) onların da Allah Resulünden (s.a.a) naklettiği kutsi bir hadiste Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: *"Ey Ademoğulları! Benim hidayet ettiklerim dışında hepiniz sapmışsınız. Benim zengin kıldığım dışında hepiniz fakirsiniz. Benim kurtardıklarım dışında hepiniz helak olmuşsunuz. O halde benden isteyin ki sizlere hidayet edeyim. Sizlere kemal ve doğruluk yolunu göstereyim. Kullarımdan bir kısmını fakirlik ve yoksulluk ıslah etmektedir. Eğer onları zengin kılacak olursam bozulurlar. Diğer bir grubun salah ve faydası ise, sıhhat ve esenliktedir. Eğer onları iyileştirecek olursam, bozulurlar. Nice kullarım, geceleyin çaba gösterir ve ibadet ederler. Ben ona ilgi gösterdiğim için uykuyu kendisine üstün getiririm ve o böylece sabaha kadar uyur. Kendisinden öfkeli bir halde kalkar. Eğer onu istediğini yapacak bir halde bırakacak olursam kendi yaptıklarıyla övünür, bu gurur ve kendini beğenme hali onu helak eder. Bu ibadetleri yerine getirdiğin takdirde bütün ibadet edenlerden öne geçtiğini ve günahkârlar grubundan kurtulduğunu zanneder. Bu da onun benden uzaklaşmasına neden olur. Zira o kendi işleriyle bana yakın olduğunu zannetmektedir. Sakın kullarım her ne kadar iyi de olsa amellerine güvenmesinler. Günahkârlar, her ne kadar çok da*

[1] Ra'd suresi, 39. ayet

olsa günahlarından dolayı bağışlanma dilemekten ümitlerini kesmesinler. Lakin sadece benim rahmetime güvensinler, benim lütfümü ümit etsinler. Benim kendilerine iyi bakacağıma güvensinler. Zira ben kulumun faydasına işleri idare ederim ve onlara karşı şefkatli ve bilgi sahibiyim."

İlahi Kaza ve Kaderden Hoşnutluk Hakkında Birkaç İnce Nükte

Bil ki Ehl-i Beyt (a.s) yüce Allah'ın kaza ve kaderinden hoşnutluk derecesine ulaşmak için çok önemli bir takım nükteler beyan etmişlerdir. Bu nükteleri öğrenen ve amel eden kimselere ne mutlu. Bu nükteler, kitapların sayfaları arasında emanet bırakılmış hazineler konumundadır ve ehline ulaşmayı beklemektedir. Oldukça az olduğunu bildikleri halde bu bilgileri beyan etmişlerdir."**Kulların içinde şükredenler pek azdır."**[1] Allah'ın bu kitabı diğer kitaplardan toplanmış nüktelerle süslemesini ümit etmekteyim. Bu kitabı yazarken asıl maksadımız, yazılmamış konulara işaret etmek veya tertemiz kaynaktan kaynaklanmamış ve bu yüzden de güvenilir olmayan hususları eleştirmek olmuştur.

Bu şeylerden biri de şudur ki İmamlarımız zorluk anında Allah'tan işlerinde kolaylık yaratmasını dilemişlerdir. Onlar belayı tam bir teslimiyet ve sabır içinde karşılıyorlardı. Allah katından kendilerine bir şey geldiğinde onlar, o şeyin kendilerinden savrulması için dua etmekle görevliydiler. Bu yüzden bazı hallerinde yiyecek veya suları az olduğu sebebiyle Allah'a karşı bir teslimiyet içine giri-

[1] Sebe suresi, 13. ayet

yorlardı. Oysa dua ederek her şeyi temin etme gücüne sahiplerdi. Ama onlar, bütün zorluklar hususunda duadan yardım almak durumunda değillerdi. Bütün bu acılara sabretmeye öncelik veriyorlardı. Oysa bu ikisini seçme hususunda özgür idiler. Ama onlar için sabretmek daha iyiydi. Onlar asla diğerini tercih etme hususunda bir emir olmadıkça daha iyi olanı terk etmiyorlardı. Bu anlamı Ali b. Hüseyin'in (a.s) kıssası açıklığa çıkarmaktadır. Taraftarlarından biri Ali b. Hüseyin'den (a.s) bir istekte bulundu ve şikayetini arz etti. İmam (a.s) şefkatinden dolayı ağladı. O şahıs şöyle dedi: "Ey efendim! Zor olan sıkıntılar dışında ağlamak doğru mudur?" İmam şöyle buyurdu: "Hangi şey yardımcı olamadığı halde insanın mümin kardeşini sıkıntıda görmesinden daha büyüktür?"

O şahıs, şaşkınlık içinde İmam'ın yanından ayrıldı. İmam'ın düşmanları bu sözü işitince şöyle dediler: "Bunların işi ne kadar da ilginçtir. Bazen gök ve yerlerin kendisine itaat ettiklerini ve her şeyin kendi ellerinde olduğunu iddia etmektedirler. Bazen de taraftarlarına en küçük bir yardımda bulunmaktan aciz olduklarını söylemektedirler." O fakir şahıs İmam'ın (a.s) yanına geri döndü ve şöyle arz etti: "Benim düşmanlar hususundaki musibetim, fakirliğim hakkındaki musibetimden daha ağırdır."

İmam (a.s) ona şöyle buyurdu: "Eyvahlar olsun onlara! Onlar bilmiyorlar ki Allah'ın bir takım velileri vardır ki, Allah karşısında görüş belirtmezler. Ey Allah'ın kulu! Allah, senin işinde kolaylık ve genişlik sağlamayı diledi."

İmam (a.s) iftar ve sahur için ona yiyecek verdi. Allah bu vesileyle işindeki sıkıntılarını giderdi, balığın karnındaki değerli bir cevheri, ona nasip etti. O fakir kimse bu

cevheri yüksek bir fiyata sattı ve İmam'dan aldığı iki ekmeği kendisine geri verdi.

Bu oldukça meşhur bir kıssadır. Bunu nakletmekten maksat ise, İmam'ın şu sözüdür: "Onlar bilmiyorlar ki Allah'ın bir takım velileri vardır ki, Allah karşısında görüş belirtmezler."

Bu kıssanın bir benzeri ise Selman-ı Farisi'nin kıssasıdır. Selman, bir grup Yahudi'nin eline esir düştü. Onlar Selman'ı dövmek istediler ve şöyle dediler: "Neden bizleri helak etmesi ve seni bizim elimizden kurtarması için Ali ve Muhammed hürmetine Allah'a dua etmiyorsun?" Selman şöyle cevap verdi: "Sabır daha iyidir, Allah'tan beni sabırlı kılmasını diliyorum. Olur ki Allah sizin soyunuzdan bir mümin çıkarır. O halde eğer ben sizi helak etmesini dileyecek olursam, mümin kimseyi imanından ayırmış olurum." Selman kendisiyle Allah Resulü (s.a.a) arasında perde kenara çekildiği halde beddua etmedi. Allah Resulü ona beddua etmesini söyledi ve onların soyundan bir mümin olmadığını bildirdi. Bu kıssa İmam Askeri'nin (a.s) tefsirinde, **"Onlar gaybe iman ederler"** ayetinin tefsirinde yer almıştır ve bu çok ilginç ibret verici bir öyküdür. Elbette Selman gibi kendisini mevlasına o kadar benzeten ve hakkında, "O biz Ehl-i Beyt'tendir" denilen bir kimseden hiç de uzak bir gerçek değildir.

Miraç olayı da bunun gibidir. Allah Resulü elli rekât namazla görevlendirildiği zaman bunu azaltmak için Allah'a müracaat etmedi. Musa (a.s) kendisinden geri dönmesini isteyince, o da Allah'tan namazların azaltılmasını diledi. Böylece o ve diğerleri için farz namazlarda bir indirim yapıldı. Sonunda bu namazlar beş vakte indirgendi. Musa (a.s) ondan yeniden geri dönmesini ve Allah'tan indirim

yapmasını istedi. Ama Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurdu: "Artık çok istemekten utanıyorum." Bunun üzerine Allah ona şöyle vahyetti: "Beş vakit namaza sabrettiğin için bu beş vakit namaz benim nezdimde elli namaz mesabesindedir." Musa'nın bu isteği, hakikatte indirim istemekle ilgili özel bir hususta ve bu konuda daha fazla istek uygun değildi. İmam (a.s), "Neden Allah Resulü (s.a.a) Allah'tan daha fazla indirim istemedi?" diye soran birisine bu cevabı açıkça beyan etmiştir.

Velhasıl bütün geçmiş peygamberler bazen ümmetleri hakkında var olan imtihanlar ve ağır teklifler hususunda Allah'tan bağışlama ve indirim dilemişlerdir. Ama Peygamberimiz (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'i (a.s) asla ve hiçbir makamda böyle bir istekte bulunmamışlardır. Onlar her şeyi kabul ettikleri ve güzellikle karşıladıkları için zorluklara katlanma bereketiyle Allah'ın rahmet ve affına uğramışlardır. Bu yüzden onların öğretileri, öğretilerin en kolayı ve rahatı olmuştur. Öyle ki Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Ben kolay bir şeriat ile sizlere gönderildim."

Akil b. Ebi Talib, Ebu Zer'e Rebeze'ye sürgün edilirken ne de güzel tesellide bulundu. Ebuzer; Ali, Hüseyin, Hasan ve Akil ile birlikte dışarı çıktı. O esnada Akil ona şöyle dedi: "Eğer Allah'tan beladan kurtuluş dileyecek olursan, bu sabırsızlıktan sayılacaktır. Eğer kurtuluşu uzak görecek olursan, bu ümitsizlik sayılacaktır. O halde sabırsızlık ve ümitsizliği terk et ve şöyle de: "Allah bizlere yeter ve o güzel bir vekildir."

Daha önce de hatırlattığımız gibi Ehl-i Beyt'in (a.s) taraftarları, bu ahlaki inceliklere ve makamlara aşina kimselerdi. Onlar, Ehl-i Beyt (a.s) imamları ile oturup kalktıkları

için bu haleti edinmişler ve bu nurları onların hidayet meşalesinden almışlardı. Sakın şeytan vesvese ederek günümüzde diğer insanları aldattığı gibi seni de bu yüce makamlara ulaşmaktan alı koymasın.”Bu işler Ehl-i Beyt’e (a.s) özgü işlerdir ve onların özelliklerinden sayılmaktadır. Bizim gibilere özgü değildir” diyerek seni ümitsiz kılmasın.

Allah’a yemin olsun ki bu tür düşünenler büyük bir şaşkınlık ve sapıklık içindedirler. Bu aklımızın almadığı makam ve dereceler, Ehl-i Beyt’in (a.s) kölelerinde ve en küçük bireylerinde dahi görülen şeylerdir. Onların özel makamları ise, nurlu yıldızlar gibidir. Elbette onlara ulaşmak mümkün değildir. Akıl ve zikir onlardan çok uzak bulunmaktadır. Lakin Allah şöyle buyurmaktadır: **“Sizin için Resulullah’ta güzel bir örnek vardır.”**[1]

Ehl-i Beyt (a.s) ahlaki güzellikleri, taraftarlarını onlara teşvik etmek için Allah Resulü’ne (s.a.a) mensup kılıyor ve bizzat Peygamber’den (s.a.a) naklediyorlardı. Dolayısıyla eğer Allah Resulüne (s.a.a) mensup olan bir şey ona özgü bir şey olsaydı, Allah Resulüne tabi olmanın da hiçbir anlamı kalmazdı. Allah münezzehtir ve bu apaçık bir iftiradır.

Nakledildiği üzere Ebu Zer-ı Gaffari, hastalığı seviyor ve onu sahip olduğu sevap dolayısıyla sağlığına tercih ediyordu. İmam (a.s) bunu naklettikten sonra, şöyle buyurmuştur: “Lakin biz, esenliği hastalıktan daha çok severiz. Hastalığı ise kendi yerinde esenlikten daha çok severiz.”

Bu söz, ismet ve hikmet kaynağından ortaya çıkmış bir sözdür. Aynı zamanda istenilen olsun veya olmasın, ilahi

[1] Ahzab suresi, 21. ayet

kaza ve kadere teslimiyet makamının her şeye tercih edildiğini ve belaların sevaba erişmek için üstünlük arz ettiğini ortaya koymaktadır. Şüphesiz de gerçek böyledir. Zira birinci makam; karşılaşıldığı zaman şiddetli zorlukları kabullenmek ve hatta belanın afiyetten daha çok sevilmesi açısından ikinci makamla eşit konumundadır. Ama hastalığı seçmemek ve esenlik halinde onu istememek açısından ondan üstündür. Elbette hastalığı istemek, sevaba erişmek ve nefsi seveceği bir şekilde hastalığı esenliğe tercih etmeye razı etmek de Ebu Zer gibilerin ulaşabildiği yüce makamlardan biridir. Ama Allah karşısında görüş belirtmek ve ilahi kaza ve kadere itirazda bulunmak şaibesini tanıdığı için İmam (a.s) bu kuruntuyu ortadan kaldırmak istemiş ve eksik taraflarını hatırlatmıştır. Böylece gerçek itidal ve kamil istikamet yolunu beyan etmiştir. Nitekim Resul-i Ekrem (s.a.a) de şu sözüyle bunun zorluğuna işaret etmiştir: "Hud suresindeki bir ayet, beni ihtiyarlattı. O da Allah'ın şu sözüdür: **"Emredildiğin gibi dosdoğru ol."**

Tevekkül, Tefviz ve Teslim

Şeyh Hüseyin Behrani

İnsan bu işlere bakmadıkça ve bundan nasiplenmedikçe imanın tadına varamaz. İman ehlinin gerçi bu gibi hususlarda bir takım dereceleri vardır ve bununla uyumlu olarak yüce Allah'a yakınlıları farklılık arz etmektedir. Allah şöyle buyurmuştur: "**…ki Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin."**[1]

Şair ne de güzel demiştir: "Ey Allah'ım! Bir grup senin korkundan ağlıyor

Senin dergâhında ağlayan herkesin bir günahı var demek değildir.

Onların sana yakın olmak için gözyaşları döktüğünü görürsün

İman, İslam'a oranla daha üst mertebede olduğu için birtakım makamları elde etmeye bağlıdır ve o makamlarla yakın bir bağ içindedir. Araplar iman iddiasında doğru olmadıkları için Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Bedeviler, "İnandık" dediler, de ki: "İnanmadık fakat İslam olduk deyin; inanç henüz gönüllerinize yerleşmedi."**[2] Dünyada mümin olarak adlandırılan ve kendi zannınca müminlerden sayılan bir kimsenin kıyamet günü iman iddiasının reddedilmesi ne kadar utanç vericidir. Gerçekten de şu şiire layık biri haline gelecektir."Nefsin sana yalan söylemiş, sen âşıklardan değilsin.

Zira âşıkların bir takım nişaneleri ve alametleri vardır."

[1] Mücadele suresi 11. ayet

[2] Hucurat suresi, 14. ayet

Keşke şu uyarılar da bizi uyandırmaya yetseydi: "Bir topluluğu istiyorsan onların yolunda yürü. Şüphesiz onlar sadece ilgilerini kestiği için hedefe ulaştılar."

Nitekim Allah'ın da şöyle buyurduğunu duymaktayız: **"Eğer iman etmişseniz Allah'a tevekkül ediniz."**[1]

Hakeza Allah-u Teala'nın şöyle buyurduğunu işitmekteyiz: **Hayır, hayır! Rabbine andolsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda senin hakemliğine başvurmadıkça sonra da vereceğin karara, gönüllerinde hiçbir burukluk duymaksızın, kesin bir teslimiyetle uymadıkça mümin olamazlar.** [2]

Anlaşıldığı üzere iman; tevekkül, teslim ve tefviz ile yakın bir ilişki içindedir. Dolayısıyla bu imanın merkezi konumunda olan şeyleri güçlendirmek için büyük bir gayret göstermeliyiz. Zira iman ve imanın gerekleri hakkında Kur'an-ı Kerim ve sünnette yer alan bütün bu teşvikler imanın yüksek bir makamına erişmek içindir. Allah-u Teala, **"Ey iman edenler! İman ediniz…"** [3]

İnsan ancak imanın bu yüce mertebesine ulaştığı takdirde kâmil bir yaratılışa sahip olabilir ve iman etmiş sayılabilir. Zira imanın en düşük mertebesi bütün müminlerde vardır ve bunu teklif etmek birle yersizdir. O halde bütün bu teşvikler imanın orta derecesinde bir makam edinmek içindir. Bu derece kâmil yaratılışa sahip bir varlık mesabesindedir. Yakin sahibi bir insan mutlak işlere itaat makamında bulunmaktadır. Güya maksat daha alt düzeyde makamların varlığı şek ve şüphe edilir bir konumdadır. El-

[1] Maide suresi, 23. ayet

[2] Nisa suresi 65. ayet

[3] Nisa suresi, 136. ayet

bette eğer daha üst mertebeler elde edilecek olursa şüphesiz bu daha kâmil olacaktır. İmanın orta derecesi; imanın gerekleri olan tevekkül, teslim ve tefviz sıfatlarına sahip olan mertebedir. İmanın daha düşük mertebelerde kullanımı ise mahiyetinin doğruluğu açısındandır. Ama asıl maksat daha üst mertebeler olduğu için bu dereceler iman sayılmamaktadır. Şimdi bu konuda düşündüğüne göre imanın zikre değer bir aşamasını elde etmen için harekete geçmelisin, büyük bir çaba göstermelisin. Öyle ki iman hakikatiyle tecelli etsin ve ondan ayrılmasın.

İmam Sadık (a.s) Kuleyni'nin nakline göre bu konuyu beyan etmek için şöyle buyurmuştur: "Marifet elde etmedikçe salih olamazsınız. Tasdik etmedikçe marifet elde edemezsiniz. Teslim olmadıkça da tasdik edemezsiniz. Teslim, tasdik, marifet ve salah kapısını dövünüz ki ilkleri sonları olmaksızın güzel değildir. Sadece üç kapıya sahip olan kimse ise sapmış ve uzak bir sapıklığa düşmüştür."

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Kuleyni'nin nakline göre bu konuda uyarıda bulunmuş ve şöyle buyurmuştur: "İmanın dört esası vardır: Allah'a tevekkül, işleri Allah'a havale etmek, Allah'ın takdirinden hoşnut olmak ve emrine teslim olmak." İmam Kazım (a.s) Tuhef'ul Ukul'da yer aldığına göre şöyle buyurmuştur: "Herkim Allah'ın izzetini derk edecek olursa Allah'ın rızkını uzak görmemeye ve Allah'ı kaza ve kaderinde itham etmemeye layıktır."

Daha sonra kendisine yakin hakkında sorulunca İmam Kazım (a.s) şöyle buyurmuştur: "Allah'a tevekkül etmeli, Allah'a teslim olmalı, Allah'ın takdirinden hoşnut bulunmalı ve işlerini Allah'a havale etmelidir."

Aynı şekilde Allah Resulü de (s.a.a) imanın gereklerinden olan ve marifet sayılan sıfat ve haletler ile bu sıfatların

evliyaların derecesine oranla eksiklikleri hakkında Kâfi'de yer aldığı esasınca şöyle buyurmuştur: "Her kim Allah'ı tanır ve yüce sayarsa dilini boş konuşmaktan, karnını fazla yemekten alıkoyar ve nefsini oruç ve ibadetle ıslah etmeye çalışır." Ashab şöyle sordu: "Ey Allah'ın Resulü! Babamız ve annemiz sana feda olsun! Bu kimseler Allah'ın velileri midir?" Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: "Allah'ın velileri sessizliği seçer ve onların sessizliği zikirdir. Onlar bakar ve onların bakışı ibrettir. Onlar konuşur ve konuşmaları hikmettir. İnsanlar arasında yürür ve yürüyüşleri bereket-tir. Eğer ecelleri belli bir zamanla belirtilmemiş olsaydı şüphesiz azap korkusundan ve sevap şevkinden dolayı ruh-ları bedenlerine sığmazdı."

Hakeza İmam Seccad (a.s) Tebersi'nin İhticac'da nak-lettiğine göre bir şiir kalıbında imanın gereklerinden olan ve marifet sayılan sıfatları şöyle beyan etmiştir: "Kim Al-lah'ı tanır ve de marifetullah onu müstağni kılmazsa, o kimse azgındır. İnsan servet izzetiyle ne yapabilir ki bütün izzet Allah'ındır.

İtaat eden insan Allah yolunda gördüğü zorluklardan bir zarar görmez.

Bütün bu bereketlerin esası bütün hallerde Allah'a te-veccüh etmektir. Öyle ki sürekli Allah'a teveccüh etmeli-sin. Nitekim Allah da sürekli sana bakmaktadır. Bu Allah Resulünün (s.a.a) Ebuzer'e buyurduğu şu sözün ta kendi-sidir: "Allah'a görüyormuşsun gibi ibadet et. Şüphesiz sen onu görmesen de o seni görüyor."

Bazı hadislerde şöyle yer almıştır: "Eğer Allah'ın seni gördüğünü bildiğin halde günah işliyorsan onu görenlerin en düşüğü karar kılmış olursun."

Eğer Allah'a teveccühü devam ettirir ve seni bundan alıkoymaya çalışan bağları kesersen Allah'ın lütuf, inayet, şefkat ve bağışını müşahede edersin. Allah'ın senin kötülüklerini nasıl da iyiliğe çevirdiğini ve günahlarını kat kat iyiliklere dönüştürdüğünü açıkça görürsün. İşte bu durumda Allah'ın sevgisi kalbine yerleşir ve bedeninin organları ona itaat için harekete geçer. Nitekim sen sana ihsanda bulunan herkese karşı böyle davranmaktasın. Zira insanın kalbi kendisine iyilik eden kimsenin sevgisiyle dolar. Nerede kaldı ki yüce ve şefkat sahibi Allah insana iyilik etmiş olsun.

Bu yüzden senin nefsin Allah'ın rızasına aykırı işlerden el çeker. Allah'ın senin kötülüklerine iyilikle cevap vermesinden dolayı utanır veya Allah'ın kalbinde azametle tecellisinden korkuya kapılırsın veya şairin de dediği gibi Allah'ın sana vermiş olduğu nimetlerini geri alacağından endişe edersin: Eğer nimetlere boğulacak olursan kendine dikkat et; zira günahlar nimetleri ortadan kaldırır."

Aynı şekilde eğer Allah'ın mukaddes zatına teveccüh edecek olursan diğer bütün failler (etkenler) gözünden kaybolur. Allah dışında hiçbir varlığın fayda ve zarar veremeyeceğini anlarsın. Bütün varlıklar sadece Allah'ın izniyle varlık âleminde bir tasarrufta bulunabilir. İnsanın kalbi münezzeh olan Allah'tan gaflet edince sebeplerin sebebini unutmakta ve faydasız birtakım sebeplere yönelmektedir. Zira gerçekten de kalp tümüyle Allah'a teveccüh ettiği takdirde sebeplere teveccühün hiçbir anlamı kalmamaktadır. Bu akıl sahipleri için fıtri bir husustur. İnsan daha güçlü bir varlık varken daha zayıf bir varlıktan asla yardım almaz. İnsan kendi gözünde bir hiç olan varlıklardan medet ummaz. Özellikle de zayıf varlığa teveccüh

edildiğinde daha güçlü varlıktan yardım alınamayacağını anladığı takdirde şu şirin reel bir örneği haline gelir: "Bela anında Amr'a sığınan insan sıcaktan ateşe sığınan kimse gibidir."

Bu yüzden Cebrail (a.s) mancınık içine konulup ateşe doğu atılmak üzere olan İbrahim'e (a.s) şöyle buyurmuştur: ". Ey kardeşim İbrahim! Bir hacetin var mıdır?" İbrahim (a.s) cevap olarak şöyle buyurdu: "Senden bir şey istemiyorum." Bunun üzerine Allah ateşi ona esenlik kıldı ve hakkında şöyle buyurdu: **"İbrahim çok vefalı biriydi."**[1]

O durumda kendi makamına oranla Allah'a teveccüh eden herkes artık sebepleri görmez, gözü sadece sebeplerin sebebine yönelir. Bunun doğru olduğunun nişanesi ise kalbin güven içinde olması ve sebepler olmadığı takdirde bile ıstıraptan uzak bulunmasıdır. Öyle ki sebeplerin varlığı ve yokluğu kendisi için eşit olmalıdır.

Bir arif hakkında –Allah makamını iki âlemde yüce kılsın- işittim ki bazen sebepler ortaya çıktığında büyük bir endişeye kapılıyor, panikleniyordu. Bu sebepler ortadan katlığı zaman ise kalbi güvene eriyor ve bütün endişeleri ortadan kalkıyordu. İşte bu tevekkül makamlarının en üstünü ve en doğrusudur. Sebepler ortada olduğu takdirde endişelenmenin kaynağı şudur ki bu durumda Allah'ın emri sebepler mülahazasıyla ortaya çıkmaktadır. Zira sebeplerin mülahazası ve riayeti onlara itimat edilmeksizin gerekli ve istenilen bir mülahazadır. Kalp ister istemez sebepleri düşündükçe ve ona teveccüh ettikçe dal budak salmaktadır, ama sebepler ortadan kalkınca kalp tek bir yöne

[1] Necm suresi, 37. ayet

yönelmektedir. Bu yüzden huzura ermekte ve Allah'ın zikriyle itminana kavuşmaktadır. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "**Onlar iman etmişlerdir ve kalpleri Allah'ı anmakla huzura kavuşur. Haberiniz olsun ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzura erebilirler."**[1]

Aynı şekilde doğruluk nişanelerinden biri de şudur ki bir kimseden bir şey ister ve o da kendisine olumlu cevap vermezse üzülmemelidir. Aksine arif insanın hâkimlerden birine yazdığı mektuptaki gibi olmalıdır. Bu arif Allah'ın emanet olarak o hâkime vermiş olduğu şeylerden bir bölümünü istemek için yazmış olduğu mektubunda şöyle diyordu: "Eğer istediğim şeyleri bana verecek olursan gerçekte Allah vermiştir ve bu hayrı senin elinle cari kılmıştır. Ve eğer bana vermezsen Allah engel olmuştur ve senin bu konuda bir suçun yoktur. Dünyadan nasibini unutma ve Allah'ın sana ihsanda bulunduğu gibi sen de iyilik et." Sebeplerin sebebine göz diken ve diğer sebepleri Allah'ın emri altındaki araçlar olarak gören bir kimse onlardan dolayı asla üzülmez ve onlara öfkelenmez.

Evet, hayır vasıtasının hakkını eda etmek gerekir. Allah'ın elinde bir araç olduğu bahanesiyle vasıtanın bu hakkı düşmez. Zira ihsanın sahibi olan Allah aynı zamanda teşekkür etme hakkını da sana gerekli kılmıştır. O vasıtayı takdir etmeyi sana gerekli görmüştür. Hatta nimetlerine karşı yaptığın şükrü bile, hayra vesile olan kimseye teşekkür ettiğin takdirde kabul buyurmaktadır.

Bu bazı takva sahibi kardeşlerin gaflet ettiği büyük bir ilkedir. Onlar tümüyle Allah'a teveccüh ettiklerinden dolayı Allah'ın hayır ulaştırmada vasıta kıldığı kimseler için

[1] Ra'd suresi, 28. ayet

bir hak olduğundan gaflet etmektedirler. Bu büyük bir yanlışlıktır. Ehl-i Beyt'in (a.s) metodunu tanımamaktır. Hakikatleri olduğu gibi bilmemektir. Ehl-i Beyt'in metoduna aykırı olduğunun delili ise Kâfi'de Ali b. Hüseyin'den (a.s) nakledilen şu rivayettir:

"Allah kıyamet günü kullarından birine şöyle buyurur: Falan kimseye teşekkür ettin mi? "O şahıs şöyle der: "Ey Allahım! Ben sana şükrettim." Allah şöyle buyurur: "Eğer ona teşekkür etmemişsen, bana da şükretmemiş olursun." İmam (a.s) daha sonra şöyle buyurdu: "Sizin Allah'a en çok şükredeniniz herkesten daha çok insanları takdir edeninizdir."

Bu hayali şüphenin gerçeğe aykırı olduğu hususunda ise şöyle demek gerekir: "Bu şüphenin temeli düşmanlarca ortaya atılmıştır. Zira nimetin aslı elbette münezzeh olan Allah'a aittir. Allah o nimeti Muhammed ve Ehl-i Beyt'i (a.s) eliyle cari kılmıştır. Dolayısıyla düşmanlar aslında şunu söylemek istemektedir: "Ey Allahım! Biz sana şükrederiz, vasıtalar için hiçbir hak tanımıyoruz."

O halde Allah onları reddetmiş, şükürlerini kabul etmeyi feyiz ve rahmet vasıtalarını takdir etmeye bağlı kılmıştır. Onların veli nimet olduğunu itiraf etmeyi ve onlara teşekkür etmeyi kendisinin bir şükrü saymıştır. Allah onları kendine doğru bir kapı kılmıştır. O halde herkim kapıdan girmezse kovulacaktır. Marifetler ve itaatler hususunda da Ehl-i Beyt düşmanları Hz. Muhammed (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'in (a.s) vasıtası olmaksızın Allah'a yönelebileceklerini zannetmişlerdir. Dolayısıyla Allah onları reddetmiş ve onlardan hiçbir şeylerini kabul etmemiştir. Onlar, kabul görmeleri için Allah'ın velilerine teslim olmalı, ma-

rifet ve hükümlerini onlardan almalıdırlar ve onlara yönelmelidirler. Dolayısıyla inanç, amel, itaat ve ibadetler gibi şeyler o büyük insanların aracılığı olmadığı takdirde sahibine geri döndürülür ve omuzlarında bir yük haline dönüşür.

Hayır ve bereket yolları olan salih insanların hakkını inkar etmek, bazı iyi dostlarımızın da kalbine giren uğursuz bir şüphe konumundadır. Elbette onlar bu işin aslına ve kökenine dikkat etmemişlerdir. Ama biz burada bunun üzerindeki belirsizliği ortadan kaldırmaya ve hakikati göstermeye çalıştık. Böylece onların bu şüpheden kurtulmaları ümit edilir. Şüphesiz koruyucu Allah'tır.

Burada konuyla ilgili olarak Tuhef'ul Ukul'da yer alan çok ilginç ve kamil bir hadisi nakletmek istiyorum. Bu eşsiz kitap, eski Ehl-i Beyt alimlerinden değerli bilgin Hasan b. Ali b. Şube tarafından telif edilmiştir. Şeyh Mufid de (r.a) arada bir bu kitaptan hadis nakletmiştir. Aktarmak istediğim hadis şudur: "Birisi İmam Sadık'ın (a.s) huzuruna vardığında İmam ona: "Kimlerdensiniz?" diye sordu. O da: "Sizi sevenlerden ve sizi takip edenlerdenim." Dedi. İmam Sadık (a.s) buyurdu ki: Allah-u Teâla kendi dostluk ve velayetini kabul etmedikçe bir kulu sevmez ve kimi dost edinirse cenneti ona farz kılar.

Daha sonra buyurdular ki: "Bizi sevenlerin hangi kısmındansınız?" Adam, susup kaldı. (İmam'ın (a.s) ashabından olan) Sedir: "Ey Resulullah'ın oğlu sizi sevenler kaç gruptur?" diye sordu. İmam (a.s) da şöyle buyurdu: "Bizi sevenler üç gruptur. Birinci grup, bizi (sadece) açıkta sever, gizlide değil. Bir grup da bizi gizlide sever, açıkta değil. Diğer bir grup ise, bizi hem gizlide sever, hem de açıkta; işte bu grup en üstün olandır. Bunlar tatlı ve bol

kaynaktan susamışlıklarını gideren Kur'an'ın tevil ve tefsirini bilen, hakkı batıldan ayırt eden ve sebeplerin sebebini (Allah'ı) tanıyan kimselerdir. Bunlar toplulukların en üstün olanıdır. Fakirlik, yoksulluk ve çeşitli belalar, atın süratinden daha hızlı bir şekilde onlara yönelmektedir; onlar şiddet ve çilelere uğrar, sarsılıp işkence görür; bir kısmı öldürülüp bir kısmı yaralanır ve uzak şehirlere dağılırlar. Allah, onların hürmetine hastalara şifa verir, fakirleri ihtiyaçsız kılar, size yardım eder, yağmur gönderir ve sizi rızıklandırır. Sayıları azdır; ama Allah katında değer ve mertebe bakımından pek yücedirler. İkinci grup (üsteki sıralamada ilk grup) grupların en aşağısıdır. Açıkta (dilde) bizi severler, ama padişahların yolundan giderler (onların yaşayışları gibi yaşarlar.) Dilleri bizimledir, kılıçları ise bizim aleyhimizedir. Üçüncü sınıf ise (üsteki sıraya göre ikinci sınıf oluyor) vasat olan sınıftır; gizlide bizi severler, fakat kendilerini muhafaza etmek için sevgilerini açığa vurmazlar. Canıma andolsun ki eğer onlar, gerçekten bizleri gizlide seviyorlarsa gündüzleri oruç tutarlar, geceleri ibadet ederler ve çehrelerinde zahitlik eseri görünür. Yine onlar sulh ve itaat ehli olurlar."

O adam: "Ben sizi hem gizlide ve hem de açıkta sevenlerdenim" dedi. İmam (a.s) buyurdular ki: Bizi gizlide ve açıkta sevenlerin bazı alametleri vardır. Onlar, bu alametlerle tanınırlar." Adam: "Bu alametler nelerdir?" dedi: İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Bunlar bir kaç özelliktir; ilki (şudur): Onlar tevhidi hakkıyla kavramışlardır. Tevhid ilmini sağlamlaştırmışlardır. Allah ve sıfatlarına iman etmişlerdir ve daha sonra imanın sınırını, hakikatini, şartlarını ve tevilini bilmişlerdir."

Sedir: “Ey R e s u l u l l a h ’ın oğlu! Şimdiye kadar imanı böyle vasf ettiğinizi duymamıştım” dedi. İmam (a.s) dedi ki: “Evet ey Sedir! İmanın kimde olduğunu bilmeden önce “iman nedir” diye sormaya kimsenin hakkı yoktur.” Sedir, “Ey R e s u l u l l a h ’ın oğlu! Eğer uygun bulursanız bu sözü açıklayın” dedi.

İmam (a.s) şöyle buyurdular: “Her kim Allah’ı kalbi tevehhümlerle tanırsa O’na ortak koşmuş ve kim Allah’ı manayla değil de isimle tanırsa eksikliğini kabul etmiştir. Çünkü isimler hâdistir; sonradan meydana çıkmıştır; (Allah’ın mukaddes künhü ise kadimdir.) Kim isim ile manaya (birlikte) taparsa (ismi) Allah’a ortak koşmuştur. Kim manaya, idrak vasıtasıyla değil de sıfat vasıtasıyla ulaşırsa, imanını gayb olan bir şeye atfetmiştir. [1]

Kim sıfat ve mevsufa[2] taparsa, tevhidi batıl etmiştir. Çünkü sıfat, mevsuftan ayrıdır. (İkilik tevhitle uyuşmaz)

Kim mevsufu sıfata izafe ederse (sıfatla mevsufu tanımak isterse), büyüğü küçültmüş ve Allah’ı layıkıyla tanımamıştır.”

- “Öyleyse tevhide ulaşmanın yolu nedir?” diye sorduklarında şöyle buyurdu: “Araştırma yolu açıktır ve bu çıkmazlardan kurtulmak da mümkündür. Hazırda olan bir şeyi tanımak, sıfatını tanımaktan öncedir.[3] Ama gaybın sıfatını tanımak, onun kendisini tanımaktan öncedir. (Allah-u Teâla hazır olduğu için ilk önce Allah’ı tanımak gerekir, daha sonra diğer varlıkları.)

---

[1] Çünkü gayb olan bir şeyi tanımak istediklerinde, onu sıfatı vasıtasıyla tanırlar, idrak vasıtasıyla değil. Zira gaib bir şey idrak olunmaz.

[2] Sıfat, nitelik ve mevsuf nitelenen anlamınadır.

[3] Mesela insanı, ilk önce bütün özellikleri ile görürler, daha sonra onun ilim, olgunluk vs. sıfatlarını anlarlar.

- “Hazır birisinin şahsını, sıfatından önce nasıl tanıyabiliriz?” dediklerinde de şöyle buyurdu:

“İlim ve idrak önce O’nun şahsına taalluk eder ve daha sonra (O’nun kudretinin bir eseri olan) kendini de O’nun vesilesiyle tanırsın. Kendini kendi vasıtan ve kendi vücudunla (Allah’ın vücudundan müstakil olarak) tanıyamazsın. Bilmelisin ki vücudunda olan her şey O’nun içindir ve O’na bağlıdır. Nitekim Y u s u f ’un kardeşleri, Y u s u f ’a şöyle dediler: “Şüphesiz ki sen Y u s u f ’sun. Y u s u f da: “Evet ben Y u s u f ’um ve bu da kardeşimdir dedi.[1] Y u s u f ’un kardeşleri Y u s u f ’u, onun kendi vasıtasıyla tanıdılar, başkasının vasıtasıyla değil. Onlar Y u s u f ’un Y u s u f olduğunu, kendi vehim ve hayalleri vesilesiyle tespit etmediler.

Allah’ın **“Bahçelerin bir ağacını dahi bitirmek sizin için mümkün değildir.”**[2] diye buyurduğunu görmüyor musunuz? Yani kendi tarafınızdan bir imam seçmeye ve kendi iradeniz ve isteğinizle onu hak sahibi olarak adlandırmaya hakkınız yoktur.

Daha sonra şunları ekledi: Kıyamet günü Allah-u Teâla üç grupla konuşmayacak, onlara (rahmet gözüyle) bakmayacak, onları (günahtan) temizlemeyecek ve onlar için elemli bir azap vardır.

A- Allah’ın bitirmediği bir ağacı diken kimse; yani Allah’ın tayin etmediği bir kimseyi imam olarak belirleyen kimse.

B- Allah’ın seçtiği bir imamı inkâr eden kimse.

C- Ve bu iki grubun İslam’da bir payı olduğunu sanan kimse.

---

[1] Yusuf suresi, 90. ayet

[2] Neml suresi, 60. ayet

Allah-u Teâla şöyle buyuruyor: **"Rabbin dilediğini yaratır ve seçer; seçmek diğerlerine ait bir hak değildir."**[1]

İmanın manası, ikrar etmek ve bu ikrarla Allah'ın karşısında boyun eğmek, O'nun katına yaklaşmak, tevhit ve Allah'ı tanımaktan başlayarak itaat edilmesi gereken bütün farzları, sonuna kadar sırasıyla küçük veya büyük olsun hepsini yerine getirmektir. Bunların hepsi birbirleriyle bir arada ve birbirine bağlıdırlar. Vasfettiğimiz şekilde bildiği ve öğrendiği farzları eda eden kimse mümin sayılır, imanlı olma sıfatını hak eder ve sevaba da layık olur. Çünkü imanın bütün manası ikrardır; ikrarın manası da itaatle tasdik etmek ve boyun eğmektir. Böylece küçük ve büyük itaatlerin birbirleriyle birlikte olmalarının manası açıklanmış oldu.

Mümin bir kimse, iman sıfatını gerektiren şeyleri; yani büyük farzları eda edip büyük günahları işlemeyi terk edip onlardan uzaklaştığı sürece iman sıfatından çıkmaz. Büyük farzları terk etmedikçe ve büyük günahları işlemedikçe küçük farzları terk etmek ve küçük günahlara duçar olmakla insan imandan çıkmaz. İnsan büyük günahlar işlemediği müddetçe mümindir. Çünkü Allah-u Teâla buyurmuştur ki:

"Nehyedildiğiniz büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin diğer suçlarınızı da örteriz ve sizi onurlu ve üstün bir makama ulaştırırız"[2]

Yani küçük günahlar affedilir. Ama insan büyük günahları işlerse (o zaman) küçük ve büyük bütün günahlarıyla sorguya çekilip cezalandırılır ve azap görür. İşte bunlar imanın ve sevaba layık olan müminin özellikleridir."

---

[1] Kısas suresi, 68. ayet

[2] Nisâ suresi, 31. ayet

Bu hadisin devamı da vardır. İsteyenler, söz konusu kitaba müracaat etmelidirler. Bu değerli hadis Ehl-i Beyt sevgisini diğer hadislerde görülemeyecek bir şekilde İmam başlığı altında ele almıştır. Ayrıca bir hadiste beyan edilmeyen diğer bir çok konuları da içermektedir. Elbette diğer hadisler, birbirine eklendiği zaman, bu hadisin anlamını elde etmek mümkündür. Zira hidayet İmamlarının (a.s) rivayetleri birbirinin açıklayıcısıdır. Aralarında bir çelişki yoktur. Eğer bazen aralarında bir ihtilaf olduğu sanılırsa da bunun kökeni hadisin söylendiği ortam ve münasebetler hakkındaki bilgisizlikten kaynaklanmaktadır. Şüphesiz her hadis, bir takım münasebetler içermektedir ki herkesin nasiplenmesi için diğer münasebetlere sadece bir işarette bulunulmaktadır."**Hani Musa kavmi için su istedi de kendisine, "Elindeki değneği şu taşa vur" dedik. Bunun üzerine o taştan on iki tane pınar fışkırıvermişti. Her grubun hangi pınardan su içeceği belirlenmişti"**[1]

Allah'a Doğru Giden Yol

Şeyh Hüseyin Behrani

Her zor iş, daha zor olan işe oranla kolaylaşmakta, hatta yok denecek dereceye gelmekte ve unutulmaktadır. Örneğin bir kimsenin bedenine bir diken saplanmakta, sonra da akrep ısırmakta. Şüphesiz böyle bir şahıs, diken batmasını unutur. Allah-u Teala, her şeyi bir üst şeyin altında kılmıştır.

O halde bir baksana! Müminlerin Emiri (a.s), bütün azamet, kahramanlık, cesaret ve sahip olduğu kemalle, Hz.

[1] Bakara suresi, 60. ayet

Muhammed'in (s.a.a) adı anılınca küçüklük izharında bulunmakta ve kulluğunu itiraf etmekte ve şöyle demektedir: "Ben, Muhammed'in (s.a.a) kölelerinden biriyim."

Bu beyan edilen şey, hissedilir bir kaide olarak bütün varlıklarda söz konusudur. O halde dünya sana zor geldiği zaman ondan daha zor olan şeylere dikkat et. Bir düşünsene, eğer sorunların artacak olsaydı ne yapacaktın? Bu durumda şimdiki zorluk, daha büyük zorluklara oranla sana kolaylaşır ve şöyle derdin: "Bana işleri zorlaştırmayan Allah'a hamd olsun. Eğer o isteseydi, şüphesiz zorluklarım daha da artardı."

Aynı zamanda amellerini iyi sayarak, gurura kapılmaktan ve böbürlenme sebebi olan sevinçten kurtulmak istiyorsan, senden daha iyi kimselerin yapmış olduğu güzel amellerle kıyasla veya kendin gelişir ve daha üstün bir manevi makama erişecek olursan o övündüğün amelini özür dilemen gereken günah ve kusurlarınla mukayese et. Bu durumda iyi amellerini kendine isnat etmekten utanç duyacaksın; nerde kaldı ki böbürlenip, üstünlük taslayasın! Eğer sen yüce Allah'ın dileği ile bu halete alışacak olursan, sürekli olarak Allah'a doğru hareket eder ve her an biraz daha Allah'a yakınlaşmış olursun. Zira Allah'ın sevgisinin sonu ve nihayeti yoktur. Ahlak ve amelden bir üstün dereceye ulaşacak olursan, ondan daha üstün ve daha aydın bir makam müşahede edersin. Eğer onu son durak olarak kabul edecek olursan, bil ki orası da durulacak bir yer değildir. Orası elde edilince durulacak bir makam değildir. Eğer ilerlemekten ve Allah'a daha fazla yakınlaşmaktan geri kalacak olursan, o zaman da yolunda hiçbir engel olmadığı halde böyle bir işe başvurman, hiç de doğru değildir. Zira

Allah, lütuf, rahmet ve keremiyle seni kendisine davet etmektedir. O halde onun yerine neyi geçireceksin ve ondan yüz çevirerek kime doğru yöneleceksin?

Ey Allah'ım! Senden başkasını beğenen ve seni terk eden bir kimse, mutsuz kalır ve asla hedefine ulaşamaz. Senden yüz çeviren kimse mutlaka zarar etmiştir.

Aklın açık hükmü gereğince şu gerçek açıklığa kavuşmuş oldu ki, kurtuluşa ermek için tek yol, sadece Allah'a itaat etmek ve sürekli olarak Allah'a harekete geçmektir. Bilmen gerekir ki bu iş ise sadece itaati sona erdirdikten sonra başka bir itaate yönelmen ile mümkündür. Şüphesiz Allah müstehap amelleri sevmektedir. Nitekim farzların yapılmasını ve haramların terk edilmesini istemektedir.

Allah, Kendisini sevmeyi dileyen kimselere bu kapıyı açmıştır ki müstehap ameller yaparak Allah'ın sevgisini elde etsinler. Zira ibadetler, zatı gereği böyledirler. İnsanın tabiatından kaynaklanan bitkinlik ve ibadetten usanmışlık korkusunun olduğu her yerde onu (müstehap amelleri) terk etmek caizdir. Zira bu durumda o ibadetin terk edilmesi de ilineksel olarak Allah'ın sevgisini kazanma nedenidir. Dolayısıyla kul, fiil ve terk edişinde kendisini yüce Allah'ın sevgisine mazhar kılmıştır. İşte bu boyut, çaba gösteren kimselerin himmet boyutu olmalıdır.

Bu sözün şahidi ise iki rivayet arasında var olan ihtilaftır. Bunlardan biri müminlerin Emiri Hz. Ali'den (a.s) diğeri ise İmam Hasan'dan (a.s) nakledilmiştir. Hz. Ali'den (a.s) şöyle nakledilmiştir: "İki iş arasında kalacak olursan ve her iki husus da Allah'ın rızayetini içeriyorsa bunlardan zor olanını seç."

İmam Hasan (a.s) şöyle buyurmuştur: "O iki işin en kolayını seç." İmam Hasan'ın (a.s) ameli, şunu ifade etmek

istemiştir ki Allah farz olan amellerle (farzları yerine getirmek ve haramlardan sakınmak) amel edilmesini sevdiği gibi, mubah olan şeylerden istifade edilmesini de sevmektedir. Böylece kul, kendisini zorlamamalıdır ve bu ruhsat izin ve hediye Allah tarafından kuluna verilmiştir. Kulunun bunu kabul etmesini ve bundan nasiplenmesini istemektedir. Aynı şekilde ibadetlerde mutedil olmak türündendir ve de şu sözden kaynaklanmaktadır: "Bu sağlam ve güçlü bir dindir. O halde ona yumuşakça giriniz. Allah'ın kullarına Allah'a itaati zorla yüklemeyiniz." Bütün bunlar, nefsi Allah'a itaate çekmek içindir. Ama müminlerin Emiri'nin (a.s) ameli ise açıktır. O da bütün bereketlerin kaynağı olan nefse muhalefettir. Her iki davranış türü de insanları hidayet ve İrşad etmek içindir. Aksi takdirde akıl sahiplerinin aklı ve düşünürlerin düşüncesi, İmamların derecelerini terk etmekten acizdir. Onlar kendi makamlarını daha iyi bilmektedir.

Aynı şekilde insan kendi iş ve düşüncesine dikkat etmelidir. Mümkün olduğu kadar işlerini en güzel şekilde yapmalıdır. İşlerini temiz ve halis bir niyet üzere yapmalıdır. Bu iş, genellikle bir fırsatı gerektirmektedir. Ama aynı zamanda dikkat etmek gerekir ki, hayırlı bir iş, ertelendiği zaman şeytan o işe tamah eder. Dolayısıyla hayırlı bir işi ertelemekte bir çok afet vardır. O hayırlı işin kaybedilmesinden korkulur.

Dolayısıyla eğer iki çelişkili durumla karşılaşacak olursan, ertelemek hususunda hayrı kaybetme tehlikesi ve acelede de şeytanın nefsanî olan bir şeyi itaat şeklinde göstermesi tehlikesi bulunduğu için, bu çelişkiden kurtuluşun yolu; şeytanın göz koyduğu ve genellikle hayrın kaybedilmesine sebep olan ertelemenin, acizlik, bitkinlik ve mal

hususundaki hırstan kaynaklandığını bilmendir. Bu da insanı helak eden ihmalkârlığın ta kendisidir. Bu işin çirkinliğinde ve bu işten korunmak için çalışmak gerektiği hususunda ise hiçbir şüphe yoktur. Elbette bir işi düşünmek ve sağlıklı yapmak için ertelemek, Allah'ın da sevdiği ve istediği bir şeydir. Allah bizzat bunu emretmiştir. Dolayısıyla da pişmanlığa neden olmamaktadır. Bir hayrın kaybedilmesine de sebep değildir. Zira sen Allah'ın emrine sarılarak ihsan sahibi olmuşsun."**İhsan sahibinin ise aleyhine ise bir yol yoktur."**[1]

Bütün bunlara rağmen eğer işi sağlam kılmak istiyorsan, ertelemenin yanı sıra Allah'a tevekkül de etmeli ve her an seni o iş hususunda güçlü kılmasını ve yardımda bulunmasını istemelisin. Yorgunluk ve hırstan kaynaklanan hayırlı bir işi incelme hususunda Allah'a tevekkül ettiğin gibi hayrı hemen yapma hususunda da Allah'a tevekkül etmeli, Allah'tan niyetini halis kılmasını istemeli, Allah'ın sevgi ve rızasına uygun bir şekilde yapmak için sana yardımcı olmasını istemelisin.

Eğer erteleme ve acele etme hususunda bütün işlerini tevekkül ile birlikte yapacak olursan ve her birinin asıl sebebini bulmak için çaba gösterirsen, bu durumda ister acele et, isterse de o işi ertele; şüphesiz ihsan sahiplerinden sayılırsın. Zira eğer erteleyecek olursan bunun sebebinin varlığını koruma ve tembellik için olduğunu gördüğün takdirde bu huyunu yok etmeye çalışırsın ve ona asla teveccüh etmezsin. Eğer erteleme veya öne alma hususunda doğru bir sebep var ise onu hayata geçirirsin. Kur'an-ı Kerim'in

[1] Tevbe suresi, 91. ayet

de açıkça belirttiği gibi artık aleyhine hiçbir yol bulunamaz. Sen öne alarak veya erteleyerek Allah'ın rızayetini elde etmişsin. Daha önce de söylediğimiz gibi sadece itaat ederken değil; hatta terk ederken bile Allah'ın sevgisine mazhar kalırsın.

O halde eğer kul, fiil veya terk edişiyle; öne alması veya ertelemesiyle, Allah'ın sevgisini elde etmeyi başarırsa, Allah'a doğru yaptığı seyri Allah'a itaat yolunda olduğu için sürekli ve devamlı kemale doğru ilerler. Allah böyle bir insanın yüzüne yolunu kapatmaktan münezzehtir. Zira böyle bir kimse hakikatte her şeyden kopmuş, Allah'a yönelmiş ve Allah'ın kapısını çalmıştır.

Basiret ve Zekanın Güçlendirilmesinin Önemi

Sakın Allah'a yakınlaşma yolunun namaz, oruç, Kur'an okumak, eğitim, öğretim, dua etmek, ziyaretlerde bulunmak gibi meşhur ibadetlere özgü olduğunu sanma. Öyle ki sakın diğer işlerin boş olduğunu ve ömrü zayi ettiğini düşünme. Nitekim bir çok salih kardeşlerimiz bu yanlışlığa düşmüşlerdir. Bu da ham düşüncelerden ve işi karıştırmaktan kaynaklanmaktadır. Bil ki şeriat sahibinin mükellefler hususundaki asıl maksadı basiretlerinin güçlendirilmesidir. Böylece insan, kamil bir bakış ve bilinçle itaat edebilsin diyedir. Basiretin güçlenmesine ve aklın artmasına sebep olan her şey, Hak Teala'nın kastettiği şeydir. Dolayısıyla bunu önemle öğütlemektedir.

Her kim kendisini belirli ibadetlerle sınırlandırır ve onlar çerçevesinde düşünecek olursa donukluğa uğrar, bütün akıl ve zekası kıbleyi tanıma, namaz vaktini teşhis etme ve

benzeri şeylerle sınırlı kalır. Diğer hususlarda akıl ve zekası körelir. Onu dininde aldatmaya çalışan insan ve cinlerden şeytanlar ise onu böylece kolayca kandırır. Bu da Allah'ın istemediği bir şeydir ve yasama hususunda insanın göz önünde bulundurduğu hedefle çelişmektedir. Bir kimse ev alım- satımıyla uğraşıyorsa konuşma ve dinleme adabını soru- cevap kurallarını öğrenmeli ve bunu ibadet, dua, ilim ve öğretimine eklemelidir. Böyle bir kimse, toplumun kalbinde yer alır; insanlar eşya ve olaylar karşısında tecrübeler edinerek çeşitli boyutlarını kemale erdirir. Böylece kemale ermiş bir insan haline gelir. Vicdan ve tecrübesi bu iddianın en büyük kanıtı haline gelir. Maddi sanatlardan birini öğrenmek istediğin takdirde akılla ilgili bilinç kapıları yüzüne açılır. Burada asıl olan şudur ki münezzeh olan Allah, maddi şeyleri akli hakikatlerle ilgili kılmış ve uhrevi işleri, dünyevi işlere bağlamıştır. Bu yüzden uhrevi işleri dünyevi işler olmaksızın talep eden bir kimse asla asıl maksadına ulaşamaz. Zira Allah o âlemin işlerini öyle bir şekilde karar kılmıştır ki bu dünya işleri olmaksızın asla kemale eremez. Ahirete ulaşmak için karar kılınan dünya ise, ahiretten sayılmıştır. Dünya hakkında yapılmış olan kınamalar, bununla ilgili değildir. Bu yüzden bir hadiste şöyle yer almıştır: "Ahiretini dünyası için terk eden kimse melundur. Dünyasını ahiret için terk eden kimse de melundur ve Allah'ın rahmetinden uzaktır."

Terk edilmesi Allah'ın rahmetinden uzaklığa sebep olan dünya işte bu ahirete ulaşma vesilesi olan dünyadır. Bütün uhrevi işlerin kendisine bağlı olduğu dünyadır. Bu dünya hakikatte ahiretin bir parçasıdır. Bu dünyayı terk etmek, ahireti terk etmek demektir. Kınanmış dünya ise, ahi-

ret yolunda karar kılmayan dünyadır. Ahirete ulaşmaya vesile olmayan dünyadır. Yani hiçbir şeyin bağlı olmadığı bir fazlalıktır. Bu dünya insanı Allah'a yönelmekten alıkoyar ve sadece kendisiyle oyalar.

Birinci kısım dünya, ahirete ulaşmak için zaruret arz ettiği gibi, meşguliyet de Allah'ın izniyle akıl, anlayış ve basiretin artışına neden olur. Nitekim ticaret ile ilgili rivayetlerde şöyle yer almıştır: "Ticaret ve alış- veriş aklın yarısıdır."

Hakeza bir rivayette ise şöyle yer almıştır: "İbadetin on parçası vardır, dokuz parçası ticarette, bir parçası ise bütün diğer (Allah'a) itaatlerde gizlidir."

Bisetten önce Resul-i Ekrem'in Şam'a doğru yaptığı ticaret, hakeza diğer peygamberlerin yapmış olduğu ticaretler de bu anlamı teyit etmektedir. Bu yüzden sadece belirli ibadetlere yönelen ve bir köşeye uzlete çekilen insan bütün kemallerden yoksundur ve bütün bu kemallere muhtaç haldedir. Onların her biri bir işte faydalıdır. Geneli ise akıl ve düşünceyi güçlendirmektedir. Akıl ve basiretin artmasına neden olmaktadır. İlahi hikmetin de gerektirdiği gibi bu kemaller, âlemde dağınık haldedir. Onlardan bir çoğu insanların dilinde ve arasında dağınık bulunmaktadır. Böylece herkes, bundan istifade edebilmektedir. Dolayısıyla hikmetin her kimden olursa olsun kabul edilmesi istenmiştir. İmamlarımız şöyle buyurmuştur: "Nifak ehlinden de olsa hikmeti kabul ediniz."

Hakeza şöyle buyurmuşlardır: "İlmi, ilim adamlarının ağzından alınız."

Hikmet sahibi olan Allah, kulunun ilim ve marifetten tümüyle nasiplenmesini istediği için bu ilim ve marifetleri âlemin dört bir tarafına dağıtmıştır. Böylece kolayca elde

edilmesini sağlamıştır ve insana şöyle buyurmuştur: "İlim ve marifetleri herkesten kabul ediniz." Ehl-i Beyt (a.s) da kendi takipçilerine şöyle buyurmuştur: "İnsanları hak ölçütüyle tanıyınız; onları hakka ölçü karar kılmayınız."

İmam (a.s) şöyle buyurmuştur: "Söze bakınız; söyleyene değil."

Hakeza şöyle buyurmuşlardır: "İki şey çok nadir bulunur: Beyinsiz kimseden hikmetli söz ki (onu bulduğunuz takdirde) hemen alınız ve hikmet sahibi kimseden beyinsizce söylenmiş söz ki onu da kendisine bağışlayınız."

O halde bütün kemaller söz, davranış, muamele ve tecrübelerde gizlidir. Masum İmamlardan şöyle nakledilmiştir: "Şüphesiz akıl tecrübelerin hatırlanmasında gizlidir. En iyi tecrübe ise, sana öğüt verendir. Şüphesiz tecrübe toplanmış bir ilimdir."

Biz tecrübe ettik, denedik, geçmiştekilerin hallerini düşündük ve şu sonucu elde ettik ki, yaygın ve sınırlı ibadetlerle iktifa etmek, zihnin körelmesine, zekanın azalmasına neden olmaktadır. Bu metot, insanı gelişmekten alı koymakta ve yüce makamlara ulaşmaktan engellemektedir. Bu yüzden Müslüman kardeşlerimizi uyarmak istedim. Şüphesiz bu metot, lanetli şeytanın hilelerinden biridir ve bu metot vesilesiyle insanı kemalin zirvesine yönelmekten alı koymaktadır. Daha üstün şeylerle mukayese edildiğinde insana kolay geldiği için elde edilen şeylerden biri de dünyayı ve dünyanın işlerini uhrevi işlerle mukayese etmektir. Allah'a yönelmek isteyen bir insan dünya hakkında iyice düşünmeli, dünyanın yok olmasını, hızla değişmesini ve bir hal üzere durmamasını dikkatle incelemelidir. Böylece dünya gamlarını kalp evinden dışarı atmalıdır. Dünyadan elde ettiği şeylere sevinmemelidir. Dünyadan kaybettiği

şeylere üzülmemelidir. Zira akıllı bir insan, tek bir halet üzere kalmayan ve hatta hakikatte bir hiç olan şeye asla teveccüh etmez. Bu dünya şeytanın aldatmasıyla gözlere bir şey olarak gözükse dahi şüphesiz Allah'ın velileri ve has kulları için seçtiği ahiret karşısında bir değer ifade etmemektedir. O halde dünya güzel bir şey olsa da ahiretin güzelliği karşısında kayda değer değildir. Eğer yine de ona bakacak ve iyi düşünecek olursan, şunu çok iyi bir şekilde anlarsın ki, her kim dünyaya ahirete ulaşmak için bir vesile olarak değil de, sadece dünya olduğu için teveccüh edecek olursa, şüphesiz batıl ve boş bir şeye teveccüh etmiş olur.

O halde ey kardeş! Bil ki Ehl-i Beyt'in metodu, dünyayı bir hiç olarak kabul etmeyi öngörmektedir. Eğer dünya senin gözünde bir değer ifade ediyorsa ve daha hayırlı olan başka bir şeye ulaşmak için onu terk etmek düşüncesinde isen, bil ki Ehl-i Beyt'in (a.s) metodunu anlamamışsın demektir. O halde fikrini yoğunlaştır ve Rabbine yalvararak Allah'tan dünyayı İmamların (a.s) gördüğü gibi sana tanıtmasını dile ki onların yoluna tabi olan kimselerin arasına katılasın. Aksi takdirde biz bir vadide, onlar ise ayrı bir vadide olacaktır. Dünyanın istenilecek bir şey olmadığını anlarsan; ister istemez bütün himmetini ve teveccühünü Allah'a döndürür ve Allah'ın istediği şeylere yönlendirirsin. O halde eğer Allah rızası için değil de tabiatın gereği veya nefsin istediği için ya da şeytanın aldatması sonucu her hangi bir şey yapacak olursan, bu artık kasıtlı bir şey sayılmaz. Aksine yanlışlıkla söylenen ya da başkasının aldatmasıyla ifade edilen yanlış bir söz gibidir. Kastettiğin şeyi unutmaktan veya gaflet etmekten dolayı diline gelen boş bir söz mesabesindedir. Bu durumda ziyaret-i camia'da yer aldığı şekliyle, "Ben sizin takipçinizim" diyebilirsin. Zira

sen teveccüh ve dikkat anında onlara uyuyorsun. Onların düşmanlarını itaate layık görmüyorsun. Sadece aldatıldığın, gaflet ettiğin veya yanlışlığa düştüğün takdirde istemediğin şeyleri söylemektesin. Bu durumda senin için dürüst bir şekilde tövbe etmek ve mağfiret dilemek imkânı vardır. Zira her zaman günaha dönmemek niyetini taşımaktasın. Sürekli olarak onların emrine itaat etmektesin. Dolayısıyla da haklarında şöyle söylenilen kimselerden değilsin: "Günahı sürdürdüğü halde mağfiret dileyen kimse, Allah ile alay etmek kimse gibidir." Bu söylediğimiz bilgiler ışığında bu gruptan sayılmazsın. Nitekim İmam Hüseyin (a.s) da Arefe duasında bu manaya işaret ederek şöyle buyurmuştur: "Ey Allah'ım! Sen de biliyorsun ki, pratik itaatimin devamlılığı yoktur. Ama muhabbet ve itaat etme kararım, süreklidir."

Bütün bunlar, her ne kadar beyan edilen anlamda olsa da dünya sevgisinin kalpten çıkmasına bağlıdır. Yani dünya işlerinden hiç birini salt dünya olduğu için yapmamalısın. Zira akıllı kimse bu açıdan dünyaya asla bakmaz. Öyle ki eğer dünyevi bir iş olarak bunu yapacak olursan, kendini beyinsizler zümresine katmış ve akıl sahipleri zümresinden koparmış olursun. Bu anlamı güzel bir şekilde derk ve müşahede ettiğin durumda ise beyan ettiğimiz hedefe ve benzeri sonuçlara mutlaka ulaşmış olursun. O halde bunu bir ganimet say ve gaflete düşmüş kimselerden olma.

Ramazan Kendini Yetiştirme Ayıdır

İran İslam Devrimi Önderi
S. Ali Hamenei

Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Selat-u Selam efendimiz, peygamberimiz Ebu'l Kasım Muhammed Mustafa'ya (s.a.a) ve yüce masum, hidayete ermiş, hidayet önderleri, seçilmiş, tertemiz ve pak Ehl-i Beyt'ine, özellikle de Allah'ın yeryüzündeki Bakiyye'sine (Hz. Mehdi'ye -a.f-) selam olsun ve aynı zamanda Müslümanların imamlarına, mustaz'afların koruyucularına ve müminlerin hidayetçilerine selam olsun. Hikmet sahibi olan Allah-u Teala kitabında şöyle buyurmuştur:

بسم الله الرحمن الرحيم قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. De ki O Allah bir tektir. Allah her şeyden müstağni ve her şey O'na muhtaçtır. O doğurmamış ve doğmamıştır. Hiçbir şey O'na denk değildir."

Mübarek Ramazan bayramı, bütün İran halkına, namaz kılan siz aziz insanlara, bütün Müslüman milletlere ve tüm dünyadaki büyük İslam ümmetine kutlu olsun diyorum. Elbette şunu da belirtmek gerekir ki maalesef Siyonistlerin Filistin'deki yaptığı katliamlar Müslümanlar için bir bayram sevinci bırakmamıştır.

Ramazan Bayramı; sevap elde etmek ve Ramazan ayının ardındaki ilahi rahmeti görme ayıdır. Allah'a hamd olsun sabır ve direniş ayı olan Ramazan ayını afiyet içinde geçirdiniz. Dua, zikir ve münacatlarınızla Allah sizleri oruç farizanızı yerine getirme, tevessül ve hak karşısında

huşu göstermede muvaffak kılmıştır. Bugün inşallah Allah-u Teala'nın sizlere mükâfat vereceği bir gündür. Sizler için belki de en büyük ilahi mükâfat, ilahi rahmet vesilesini gelecek Ramazan ayına kadar kendimiz için koruyabilmenizdir. Ramazan ayında ilahi rahmet sizlerin bu mübarek ayda eda etme başarısını elde ettiğiniz iyiliklerden kaynaklanmaktadır. Ramazan ayında Allah'a yönelme, fakir insanlara ihsanda bulunma, sıla-ı rahimde bulunma, mustaz'af insanlara teveccüh etme, iffet, takva, kendisinden uzak durduğunuz kimselerle yeniden aşina olma ve kendisine düşmanlık ettiğiniz kimselere insaflı davranma söz konusudur. Ramazan ayı incelik, teveccüh ve tevessül ayıdır. Kalpler yumuşar, ruhlar fazilet ve ilahi rahmet nuruyla nurlanır. İnsan bu iyilikleri yerine getirme konusunda başarı elde eder. O halde bu ruh haletini gelecek yıla kadar korumaya ve sürdürmeye çalışınız. Ramazan ayı dersini bütün bir yıl boyu için öğrenmeye çalışınız. İşte bu Allah'ın en büyük mükâfatlarından biridir. Allah bizlere böyle bir başarı nasip etsin. Allah-u Teala'dan hoşnutluk, rahmet af ve afiyet dileyelim. İşte bu gerçek bir bayramdır.

Ben aziz İran milletine bu hutbede şunu söylemek istiyorum ki Ramazan ayının en büyük dersi insanın kendi kendisini yetiştirmesidir ve insanın kendi kendisini yetiştirmesinin ilk ve en önemli adımı ise insanın kendisine, ahlakına ve davranışlarına eleştirel bir gözle bakmasıdır. Ayıplarını açıkça ve dikkatli bir şekilde görmeli, onları yok etmenin çabası içinde olmalıdır. Bu bizim yapabileceğimiz bir iştir ve omuzlarımızda taşıdığımız bir görevdir.

İnsanlara şunu söylemek istiyorum: Birbirinize acıyınız ki Allah-u Teala da sizlere acısın. Geniş imkanlara sahip olan kimseler, başkasının maslahatlarına ve menfaatlerine

el uzatmamalıdır. Ferdi ve toplumsal çeşitli sorumluluklar, imkanlar güçler, zeka ve uyanıklığa sahip olan kimseler bu güçleri başkalarına saldırı yolunda kullanmamalıdır. Kendimizi Allah'ın bir kulu olarak görmeliyiz. Allah'ın diğer kulları karşısında da kendimizi birliktelik, ihsan, iyilik ve insafa riayet etme zorunda görmeliyiz. İşte böyle olduğumuz takdirde Allah'ın rahmeti ve fazlı üzerimize yağacak, bizleri yıkayacak ve bereketlerini üzerimize indirecektir. Elbette bu hepimizin görevidir. Ama özellikle halk arasında ve toplum içinde imkan, kudret, makam, servet ve sözü etkili olan kimseler; kendini yetiştirme ve haksız noktalarda güçlerini sınırlama konusunda daha çok sorumludurlar. İnsanın taşıdığı en büyük görevlerden biri de bulunduğu yerde kendi kanuni çerçevesini tanıması ve bu kanuni çerçevesinin dışına taşmamasıdır. İnsanın haddini aşması; çirkin ve utanç dolu istibdat ve istikbar anlamını ifade etmektedir. İnsan için insanı tehdit eden en büyük tehlike insanın istibdat ve istikbara (diktatörlük ve kibirlenmeye) maruz kalmasıdır. Herkes bu büyük afete rahat bir şekilde müptela olabilir. O halde insan kendisine çok dikkat etmelidir. Elbette toplumsal imkânları daha çok olanlar bu afetler karşısında daha çok tehlike içindedirler. İstibdat ve istikbar ruhuna sahip olanlar daha fazla güç, para ve daha üstün bir makam sahibi olurlarsa bunun hem kendisine ve hem insanlara daha büyük bir tehlikesi vardır. Bu yüzden kendisine daha çok dikkat etmelidir. Toplumda herhangi bir fesada bulaşan kimseler, yani mali, ahlaki veya siyasi bozukluk içinde olanlar; hem kendilerini zayi etmektedirler ve hem de insanlara büyük zarar vermektedirler. Bunun en büyük sebebi ise şeriat ve kanun sınırları karşısında insanın darlık hissetmesi ve yolunun üstündeki tüm engelleri

ortadan kaldırmayı istemesidir. Allah korusun insan bu halete duçar olunca da artık hiç bir sınır tanımaz ve kendi menfaatlerine ulaşmada engel gördüğü her şeye karşı çıkar, muhalefete ve düşmanlık içine girer ve böylece de toplumda büyük bir tehlike vücuda gelir. Benim sürekli uyarmamın ve sorumlulardan mali yolsuzlukla savaşmalarını istememin en büyük sebebi de işte bu yüzdendir. Mali yolsuzluğa bulaşan kimselerin tek sorunu insanların malını yemeleri ve hortumlamaları değildir. Asıl sorun bu fesat bataklığına gömülen kimselerin karşısında duran her şeyle savaşmak istemeleri ve tüm güçleriyle bu engelleri ortadan kaldırmaya çalışmalarıdır. Şimdi işte bu engel şeriat ise şeriatla savaşır, eğer anayasa ise anayasa ile savaşır, eğer sıradan bir kanun ise sıradan bir kanunla savaşır. Allah'a and olsun ki yargı erki ve yürütme erkinin bir bölümü bizim isteğimiz üzere ciddi bir şekilde bu konuya eğildiler. Herkes bunlara yardıma koşmalıdır. Hiç kimse bu kötülüğü ve bu kötü insanları savunmamalıdır. Her kim bu fesada çıkan kanuni ve mantıksal hareketi zayıflatmaya çalışırsa fesadı savunmuş ve ona yardımcı olmuş olur. Bir tür istibdat ve istikbar haleti içine girmiş olur, yani kanun karşısında isyana düşmüş olur. Elbette ben hem yargı erkine ve hem de yürütme erkine pratikte çok dikkatli olmalarını ve sınırlara riayet etmelerini tavsiye ediyorum ve bu konuda hiç kimseye zulmedilmemelidir. Sakın birisinin cezayı hak etmediği halde haysiyetiyle oynamayın. Basın da bu konuya çok dikkat etmelidir. Velhasıl bu hareket doğru ve temel bir harekettir ve de sürekli de takip edilmesi gereken bir harekettir…

Bütün erkek ve kız kardeşlerime ilahi takvaya riayet etmelerini tavsiye ediyorum. Bu mübarek günde âlemlerin

Rabbi'nin kendi lütfüyle İslam dünyasının tüm sorunlarını halletmesini ümit ediyorum.

Bu hutbede İslam dünyasına kısaca bir bakmak istiyorum. Bugün İslam dünyasında büyük bir takım sorunlar vardır. Dünya Müslümanlarının tümü bu konuda sorumludur. Devletler, alimler, aydınlar, üniversiteliler ve baştan başa tüm İslam dünyasındaki sanatçılar ve sözü toplumda etkili olan herkes bundan sorumludur. Bugün bazı büyük devletler uluslararası kötülük odakları olarak kendi sınırlarını aşmış ve kendi siyasetlerini ilerletmek için de her türlü güçten istifade etmemeye başlamışlardır. Özgürce yaşamak isteyen ve yağmacıların elini milli menfaatlerinin geniş sofrasından kesmek isteyen milletlerin aleyhine askeri ve siyasi bir baskı oluşturmakta, onları propaganda bombardımanına tutmaktadır. Bugün Filistin faciası çirkinliği ve insanı dehşete düşüren boyutuyla zirveye ulaşmıştır. Bugün mazlum Filistin halkı kendi evlerinde ve kendi vatanlarında özgürce yaşamak ve aşağılanmamak istemi dışında hiç bir suçu olmadığı halde terörist olarak adlandırılmaktadır. Bu tarihi büyük zulümlerden biridir. Filistin halkı kendi evlerinde gasıp ve talancıları görmektedir. Tüm hayatı yağmalanmış, evi elinden alınmış, servet kaynakları düşmanlarının eline geçmiştir. Ayrıca da evinde, şehrinde ve diyarında aşağılanmaktadır. Eğer Filistinli Müslüman bir genç Cuma namazına gitmek isterse onu baştan aşağıya aramakta ve onu bir tür aşağılamaktadırlar. Onu küçümsemekte ve Cuma namazına gitmesine engel olmaktadırlar. Eğer caddede genç erkek ve kadın bir Müslümana kötü bir zanda bulunurlarsa onları kendi evlerinde aşağılamakta ve küçümsemektedirler. Eğer konuşmaya kalkışır veya öfkeleri alevlenmeye başlarsa hiç bir engel

olmaksızın savaş araçlarını sokak ve caddelere dökmekte ve evlerini tanklarıyla enkaz haline getirmektedirler. Bu mazlum halk, eğer kendisini korumak isterse, eğer feryat etmek isterse, eğer İslam dünyasından yardım dilerse bu millet terörist midir? Siyonist rejim bütün çirkinliği ve küstahlığıyla her gün daha da bir ileri giderek günden güne terörist eylemlerini artırmaktadır. Ama Siyonistlerin bu yaptıkları karşısında gözlerini yummakta, buna karşılık mazlum Filistin halkını terörist olarak tanıtmaktadırlar. Bu yapılmakta olan en büyün zulümdür. İslam dünyası kendisine gelmeli ve bu konuda sorumluluk duygusu taşımalıdır. Ben Kudüs günü eylemlerine büyük bir heyecan ve güçle katılan aziz milletimize bu görülmemiş etkinliği sebebiyle teşekkür ediyorum. Dünya milletleri güçleri olduğu kadarıyla ve kendilerine izin verildiği ölçüde nefret izharında bulunmalıdırlar. Ama elbette bu devlet kararlarında pratiğe dönüşmelidir. Müslüman devletler bu büyük olay karşısında sorumluluk taşıdıklarının bilincinde olmalıdırlar.

İslam dünyasının kamuoyu da bilmelidir ki Amerika ve diğer sömürgeci devletler bizim ülkelerimiz konusunda merhamet ve hayır dileme ve aracılık etme niyeti içinde değillerdir. Onlar düşmanlık etmek, zalim ve saldırganı koruma düşüncesindedirler. Dolayısıyla bizim görevimiz bitmemektedir. Bu görev kalıcı bir görevdir ve herkesin omuzlarında olan bir görevdir. Müslüman Filistin halkı silahlandırılmalı, yardım edilmeli ve cesur bir şekilde cihat etmeleri için kendilerine teselli verilmelidir. Elbette size söylemek istiyorum ki bugün Filistin halkı ortaya koyduğu direnişi, sebatı, cesareti ve yorgunluk bilmeyen mukavemetiyle; kanın kılıç karşısında durabildiğini açıkça ortaya

koyabilmiştir. İnşallah kanın kılıca galebe çaldığını da pratikte ortaya sergileyecektir.

Biz aynı zamanda Afganistan konusunda da endişeliyiz. Komşumuz, Müslüman ve bizimle aynı kültürü taşıyan Afganistan halkının içinde bulunduğu şartlar çok tehlikeli şartlardır. Şu andaki durum bizim de sevinçle karşıladığımız nispeten olumlu bir durumdur. Afganistan halkı büyük güçlerin müdahalesine ve yabancı ellerin nüfuz etmesine engel olabilirler. Uzun yılların ardından ortaya çıkan bu huzur ortamı yabancı devletlerin müdahalesiyle ortadan kalkacaktır. Eğer yabancı güçler müdahalede bulunur ve Afgan halkının menfaatlerini değil de kendi menfaatlerini Afganistan'da takip edecek olursa bu huzur Afgan halkının çabalarının neticesi bunca sıkıntılar ve acılar faydasız kalacaktır. Afganistan devletinin teşkili uluslararası etkiden uzak olmalıdır. Afganistan'da başa geçecek kimseler bizzat Afgan halkından olmalı ve Afganistan halkının acılarını bilen kimseler olmalıdır. Dünyanın öbür ucundan dört kişiyi alıp getirmelerine, hem de Afganistan'ı doğru dürüst tanımayan ve yıllardır Afganistan'ı bilmeyen kimseleri başa geçirmelerine müsaade etmemelidirler. Afganistan halkı çok sıkıntılı yıllar yaşadı. Bunlar ise tüm hayatlarını Avrupa ve diğer ülkelerde geçirdiler. Dolayısıyla bunlar Afganistan halkının sıkıntılarını bilemezler. Bu yüzden de Afganistan'da Afgan halkının dertlerini yakından bilen kimseler başa geçmelidir. Bunlar Afgan halkına acıyan kimseler olmalıdır. Afganistan halkının sıkıntılarını tüm derisi, eti ve kemiğiyle hisseden kimseler olmalıdır. Afganistan son yirmi beş yılda ne çektiyse yabancı güçlerin nüfuzundan ve müdahalesinden çekmiştir. Eğer bu millet kendi işlerine hakim olursa inşallah bütün bu sıkıntılar da

sona erecektir. Allah-u Teala'dan Müslüman Afganistan halkına saadet ve mutluluk diliyorum.

Ey Rabbim! Muhammed'e ve Muhammed'in Ehl-i Beyt'ine, Afganistan'a, Filistin halkına ve bütün Müslüman milletlere rahmet ve faziletini indir, onları muzaffer kıl, düşmanlarının ve onların kötülüklerini isteyen kimselerin elini kes.

بسم الله الرحمن الرحيموَالْعَصْرِإِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍإِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ

"İkindi vaktine and olsun ki, İnsan hiç şüphesiz hüsran içindedir. Ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirlerine gerçeği tavsiye edenler ve sabırlı olmayı tavsiye edenler bunun dışındadır."

Allah'ın selamı rahmeti ve bereketi hepinizin üzerine olsun.

Hz. Ali'nin Tavsiyesi!

İran İslam Devrimi Önderi
S. Ali Hamenei

Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Allah-u över, O'ndan yardım diler, O'na iman eder, O'na tevekkülde bulunur, O'ndan mağfiret dileriz. Sevgilisi, seçkin kulu, yaratıkları arasında seçtiği, sırrının koruyucusu, risaletinin tebliğcisi, efendimiz ve peygamberimiz, Ebu'l- Kasım Mustafa Muhammed'e ve seçkin, temiz ve tahir Ehl-i Beyt'ine, özellikle de yeryüzünde bakiyetullah olan Hz. Mehdi'ye, Müslümanların imamlarına, mustazafların koruyucularına ve müminlerin hidayetçilerine salât-u selam ederiz. Sizlere ve kendime Allah'tan sakınmayı tavsiye ediyorum.

Namaz kılan bütün kardeşlere, bacılara ve kendime; takvaya riayet etmeyi, davranışlarını, sözlerini, hatta zihni düşüncelerini kontrol altına almayı tavsiye ediyorum. Ramazan ayı takva ve azık edinme ayıdır. Yüce Allah'tan bu ayda yıl boyunca, bütün ömür müddetince değerli takva azığını temin edebilmek için yardım dileyelim.

Bugün sizlere Müminlerin Emiri'nin (a.s) bir sözünü aktarmak istiyorum. Onun bu sözü, evlatları ve geride kalanlarıyla ilgili yaptığı bir vasiyetidir.

Nehc'ül Belağa'da nakledildiği üzere bizzat Hz. Ali'nin kendisi bu vasiyeti yazmıştır. Bu vasiyetin muhatapları ise, bu mektup ve vasiyetin kendisine ulaştığı herkestir. Yani bizler de Müminlerin Emiri'nin (a.s) sözlerinin muhatabıyız. Bu Hz. Ali'nin meşhur vasiyetidir. Hz. Ali bir iki satırın ardından şöyle buyurmuştur: *"Sizlere, bütün evlatlarıma, ehlime ve bu mektubumun ulaştığı herkese Allah'tan sakınmayı, işlerini düzene koymayı, aralarını ıslah etmeyi*

tavsiye ediyorum." Bu vasiyette yaklaşık olarak yirmi konu beyan edilmiştir. Şüphesiz büyük bir insanın ömrünün son anlarında yazdığı bu vasiyet kendi görüşünce en hassas konuları içermektedir. Müminlerin Emiri bu vasiyeti, İbn-ı Mülcem'in darbesinden sonra yazmıştır."*İbn-ı Mülcem darbeyi vurduğu zaman…"*

O vasiyette yer alan yaklaşık yirmi konu çok önemli konulardır. Dünyayı talep etme, Kur'an, hac, cihad, yetimler, komşular ve benzeri konular beyan edilmiştir.

Bugün burada bu yirmi konudan iki konuyu aktarmak istiyorum. Birincisi, "işlerinizi düzene koymak" ve ikincisi de "aranızı ıslah etmek" konularıdır. Yani kardeşler arasında dostluk ve ülfet icat etmek.

Buradan da anlaşıldığı üzere bu iki konu müminlerin Emiri'nin (a.s) görüşüne göre en önemli konulardan sayılmaktadır.

Düzen ve intizam insanın anlamını, kavramını, hayatındaki kullanım alanlarını incelediğinde, önemini daha çok kavradığı konulardandır. Burada kullanılan düzen ve intizam, her şeyin kendi yerinde karar kılınması anlamındadır. Biz insanların etrafında, yeryüzünde ve göklerde görülen âlem, çok güçlü bir mecmuayı teşkil etmektedir. Bütün cereyanlarda, âlemdeki olaylarda, hissedilen ve görülen dünyevi hareketlerde ve etrafımızdaki âlemde bir düzen ve kanun hâkimdir. Bu âlemin bir parçası olan insan da belli bir düzen içindedir. İnsanın doğal hayatı da bir düzen esasıncadır. Kan dolaşımları, kalbin atışları, akciğerlerin nefes alışı, insanın bedeninde ortaya çıkan fiil ve tepkiler ve diğer hareketler tümüyle bir düzene tabidir. Eğer insanın amel ve davranışları belli bir düzene dayanırsa, onunla et-

rafındaki dünya arasında bir uyum temin edilmiş olur. Düzen ve intizam insana her şeyden hakkıyla istifade edebilme imkânını sunmakta ve hiçbir şeyin duraksamadan hareket etmesini temin etmektedir. Eğer insanın bedeninde bir düzensizlik ortaya çıkarsa, bu mutlaka bir hastalıkla birliktedir veya hastalık olarak adlandırılan bir şeydir. Bu konu aynı şekilde insanın bireysel hayatında ve toplumsal davranışlarında da göze çarpmaktadır. Dolayısıyla da düzen ve intizam, oldukça önemli bir konudur. Elbette düzen ve intizam sahası, çok geniş bir alandır. İnsanın özel hayatından, içinde yaşadığı ve çalıştığı odadan başlamakta –düzenli bir oda veya düzensiz bir oda şeklinde- ardından iş, okul, eğitim, toplumsal alan, toplum yapısı, toplumsal düzen gibi tüm alanlara varıncaya kadar her şey; özel bir felsefeye ve bir düzenden kaynaklanmaktadır. Bunların hepsi de müminlerin Emiri'nin vasiyetinin bir bölümünde buyurduğu "işlerinizi düzene koymak" hükmü çerçevesindedir.

Müminlerin Emiri (a.s) düzen ve intizamı söz konusu etmeden önce de takvayı söz konusu etmiştir. Vasiyetin başlangıcında takva ele alınmıştır: *"Sizlere Allah'tan sakınmayı ve o sizi istese de sizin dünyayı talep etmemenizi tavsiye ediyorum."*

Ama iki satırdan hemen sonra şöyle buyurmuştur: *"Size ve bütün evlatlarıma Allah'tan sakınmayı ve işlerinizi düzene koymayı tavsiye ediyorum."*

Burada takva yeniden tekrar edilmiştir. Bu da belki de şu nükteye işaret etmektedir ki genel ve toplumsal hayat düzeyinde arzu edilen düzen ve intizam; takvadan kaynaklandığı, takva ile birlikte olduğu ve takva ile ilim dâhilinde

bulunduğu takdirde istenilen bir düzendir. O halde bu vasiyet hepimize yapılmış genel bir vasiyettir. Bireysel ve ailevi hayatımızda, eğitim, idari ve toplumsal statüde, sahip olduğumuz diğer işlerde bir düzen ve program dahilinde hareket etmekle görevliyiz. Bunlar başlıca bireysel düzenlerdir. Ama toplum genelinde de bu düzene riayet etmek zorundayız. Herkes nerede olursa olsun toplumsal düzene riayet etmekle kendini mükellef görmelidir. Bu toplumsal düzeyde hepimiz için genel bir edeptir. Hepimiz bu açıdan ortak konumdayız. Kanunlara riayet etmek, kardeşliğe ve mürüvvete riayet etmek, fazla isteklere kapılmamak, başkalarının hakkına tecavüz etmemek, kendisinin veya diğerlerinin vaktine riayet etmek, bürokratik işlerde kanunlara riayet etmek mali, ticari vb. konuları gözetmek, bütün bunlar düzenin örneklerindendir. Düzen ve intizamın örneklerinden biri de toplumdaki amellerimiz ile düşüncelerimiz, inançlarımız ve sloganlarımız arasında bir uyumun olmasıdır. Korkunç düzensizliklerden biri de toplumda fikri, akidevi ve toplumun inandığı temellerin apayrı bir şey olması, ama bu kaideler ve inançlar üzere şekillenmesi ve toplumsal genel uyumu teşkil etmesi gereken davranışların bu inanç ve fikirler ile aynı temelde olmamasıdır. İşte bu uyumsuzluk bir tür iki renkliliği, ikiyüzlülüğü ve genel nifakı vücuda getirmektedir ve de çok tehlikelidir. İslam'ın adını anmak ve tekrarlamak; ama İslam'ın temelleriyle amel etmemek! Fikri bir kaide ve temel olarak insan haklarını anmak, ama amelde insan haklarına riayet etmemek! Bugün uluslar arası düzeyde insan topluluğunun ne yazık ki en büyük belalarından biri de budur. Özgürlüğün adını anmak, ama pratikte başkalarının özgürlüğüne riayet etmemek! Kanuna bağlılığı anmak, ama amelde kanuna bağlı

kalmamak, çok kötü bir şeydir ve düzensizliğin apaçık ve tehlikeli örneklerinden biri konumundadır. Kanunları ve yasaları vücuda getirmek veya icra etmek isteyen sorumlular buna daha çok riayet etmek zorundadırlar. Halk bireyleri de genel riayetlerinde bu konuya teveccüh etmelidirler.

İkinci konu ise "aranızı ıslah etmek" konusudur. Müminlerin Emiri'nin (a.s) vasiyetinde beyan ettiği insanların arasını düzeltme konusu, bir şey hakkında iki grup veya iki cemaat arasında zahiri bir birlik ve koalisyon oluşturmak değildir. Bir anlaşma yapmak ve zahiri bir birlik teşkil etmek de olamaz. Aksine bundan çok daha yüce bir anlam ifade etmektedir. Yani insanlar kendi aralarında birbirine karşı kalbi saf olmalı, zihinleri birbirine karşı iyimser bakmalı, hiçbir taciz ve eziyette bulunmamalı, bir grup diğer bir grubu incitmemelidir. Bu cümlede "aranızı düzeltmek" sözünden hemen sonra Müminlerin Emiri, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) sözünü şahit olarak zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ben ceddiniz Resulullah'tan (s.a.a) şöyle buyurduğunu işittim: *"İnsanların arasını düzeltmek bir yıl oruçtan ve namazdan daha üstündür."* Yani insanların arasını düzeltmek, kalplerini birbirine yakınlaştırmak, zihinlerini birbirine karşı iyimser kılmak, her namaz ve oruçtan daha üstündür. Yani birisi bir saat bir namaz kılar veya müstahab bir oruç tutarsa, ya da insanların arasını düzeltmede çaba gösterirse ikincisi daha iyidir ve bu gün bu ikincisi, daha çok ihtiyaç duyduğumuz bir konudur.

İran halkının düşmanlarının, devrimin ilk günlerinden günümüze kadar ciddi bir şekilde takipçisi olduğu işlerden biri de toplumdaki grupları birbirine düşman kılmaktır. Onlar siyasi, dini, mezhebi ve toplumdaki diğer grupları

birbirine düşürmek istiyorlar. Zaman boyunca sömürgeciler, özellikle de İngiliz sömürgecileri bütün orta doğuyu, ülkemizi ve diğer ülkeleri eline geçirdiği zaman bu siyasetin takipçisi oldular. Daha sonra da diğerleri bu siyaseti onlardan öğrendiler. Amerikalılar da bugün aynı şeyi yapmaktadırlar. İran halkının düşmanları da ülkemize karşı bu işi yapmaya çalışmaktadırlar. Onlar kalpleri birbirine karşı düşman kılmaya çalışmakta, grupları birbirinden ayırmak için çaba göstermektedirler.

Devrimin ilk günlerinde İmam'ın insanların arasını bulma feryadı ve inkılâbın ıslahatçı hareketi vesilesiyle, kalpler ve gruplar birbirine yakınlaşmıştı. Yıllardır devrimden önce gruplar arasında var olan ayrılıklar bugün artık yoktur. Âlim ve üniversiteli, asker ve sivil, aydın ve tacir arasında yıllarca üzerinde çalışılmış çok derin ayrılıklar vardı. Ama bu ayrılıklar devrimden sonra giderildi, ortadan kalktı veya azaldı. Şimdi yeniden bunları vücuda getirmeye çalışıyorlar, dini ayrılıkları arttırmak ve dini grupları birbirine karşı düşman kılmak istiyorlar ve halk arasında ayrılık yaratmaya çalışıyorlar. Halkın birliğinde ortaya çıkan bu ayrılıklar düşmana yol açmaktadır ve düşman bu ihtilaflar vesilesiyle bir topluma veya ülkeye sızmakta ve kendi siyasetlerini hayata geçirmektedir. Hepimiz çok dikkat etmek zorundayız. Gördüğünüz gibi evrensel propaganda güçleri, şu anda birkaç hususa odaklanmış durumdadır. Bunlardan birisi İslam Cumhuriyeti düzeni içinde ülke yöneticilerini iki gruba ayırmak ve onların her birisine bir isim takmaktır. Elbette ülkenin içinde de bir grup sade kimseler onların söylediği sözleri tekrarlamaktadır. Aslında bu sözler onların kendi sözleri değildir. Düşmanların sözleridir. Yabancı düşmanlar yöneticileri iki

gruba ayırınca, "biz şu grup ileyiz ve o diğer gruba muhalifiz" diye ilan etmektedirler. Bir grubunun adı reformcu, diğer bir grubunun adı ise muhafazakârdır. İşte bunlar düşmanın tuzaklarıdır. Herkes düşmanın tuzağına düşmemeye dikkat etmelidir. Müminlerin Emiri (a.s) bize şöyle buyurmaktadır: *"Aranızı düzeltin"* Kalpleriniz birbirinize saf ve yakın olsun. Zevk ve tabiat farklılıkları düşmanlık anlamına alınmasın. Görüş ve zevk farklılıklar ile dini, siyasi ve diğer ihtilaflar düzenin pratik temelleriyle ilgili olmadıkça birbirine karşı düşmanlığa, ayrılığa ve çatışmaya sebep olmayabilir.

Müminlerin Emiri (a.s) bütün hayatını –her saati ömürlere değen bir hayatı- kendi zamanında toplumu, İslami ve insani camiayı, tarih boyunca hidayet etmeye ve kalkındırmaya adadı. Ne mutlu ki halkımız da Hz. Ali'ye tabi olan bir halktır. Müminlerin Emiri'ne (a.s) inanan ve âşık olan bir halktır. Bu sevginin bir gereği de Hz. Ali'nin (a.s) sözlerini, kulaklarına küpe yapmalarıdır. Bunları boş ve kuru birer tavsiye olarak algılamayın. Amel etmek için bunu kendinize ödev edinin ve karar alın. Hz. Ali (a.s) bu yolda büyük çaba gösterdi ve bu yolda şahadete erişti. İbadet mihrabında, şiddetli ibadeti sebebiyle şehit edildi.

Onun adaleti, şahadetine sebep oldu. Hz. Ali'nin adalete ve hükümeti döneminde takip ettiği asıl ilkelere olan samimi, sadıkane ve gerçek bağlılığı; canının tehdide maruz kalmasına, mübarek kanının ibadet mihrabında dökülmesine sebep oldu. Biz Aşura ziyaretinde İmam Hüseyin'e (a.s) şöyle arz etmekteyiz: *"Ey Allah'ın kanı ve Allah'ın kanının oğlu! Selam olsun sana! "* Yani Eba Abdillah'ın (a.s) kanı gibi Müminlerin Emiri'nin kanının sahibi de Al-

lah-u Teala'dır. Çünkü bu kan hakkı elde etmek ve yeryüzünde adaleti hayata geçirmek için dökülmüştür. Hepimiz bu temiz kanın, büyük ve kutsal şahsiyetin ve o ilahi büyük velinin hürmetine bizlerine hitap eden bu tavsiyelere ve buyruklara amellerimizde de riayet etmeliyiz.

Ey Allah'ım! Bizleri Müminlerin Emiri'nin (a.s) gerçek takipçileri kıl!

Ey Allah'ım! Bizleri Müminlerin Emiri'nin (a.s) muhabbeti ve velayeti ile diri tut ve canımızı onun velayeti ile al. Onun kat ettiği yolda ayaklarımızı sabit kıl.

بسم الله الرحمن الرحيموَالْعَصْرِإِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍإِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ

"İkindi vaktine and olsun ki, İnsan hiç şüphesiz hüsran içindedir. Ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirlerine gerçeği tavsiye edenler ve sabırlı olmayı tavsiye edenler bunun dışındadır."

Din ve Fıtrat Uyumluluğu

Ayetullah Mezahiri

Kur'an-ı Kerim'den anlaşıldığı üzere İslam dini fıtrat dinidir. Yani insanın yaratılışıyla yüzde yüz uyumludur. İnsanın alın yazısı ile ve insanın ruhi derinlikleriyle tamamen uyumludur. Kur'an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ

(Resulüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur."[1]

Yani bütün dikkatinle İslam dinine yönel; zira İslam dini hanif dinidir, orta yoldur, onda ifrat ve tefrite yer yoktur. Zira yüzde yüz ilahi fıtratla uyum halindedir. Bu yüzden de bu din kayyımdır, yani ebedidir, ayaktadır. Bu ayeti kerime şu hakikati dile getiriyor: İslam dini orta yol olduğu ve fıtratla uyumlu olduğu için ebedidir. Peygamber efendimizin son peygamber olması da bu yüzdendir.

Fıtratın Manası

Fıtrat, sözlük manası itibariyle hilkat, yaradılış manasına gelir ve bu yüzden bu kelime hakkında bir miktar konuşmam gerekiyor ve herkesin özellikle oturumdaki alimlerin dikkatlerini bu konu üzerine toplamalarını rica ediyorum.

[1] Rum/30

Bizim bilgilerimiz iki kısımdır: Bir kısmı öğrenim ve öğretim yoluyla elde edilir. Mesela öğretmen sınıfta dersi anlatıyor, öğrenci ise not alıyor. Veya bu mukaddes oturumda benim anlattıklarımı sizin not elmanız gibi. Bu insanların sahip olduğu bir tür bilgidir ve bu tür bir bilgi, insanın aklıyla ilgili bir durumdur. Netice itibariyle insanın bilmesi gereken bir tür bilgidir. Diğer bir kısım ilim ise bilinen türden bir bilgi değildir. Aksine hissedilen türden bilgilerdir. Akla değil, içgüdüye bağlıdır. İnsani temayüllerle ilgili bilgilerdir. Mesela insan acıkınca yemek yiyor, doyuyor; susayınca su içip ihtiyacını gideriyor. İnsanın açlığını ve susuzluğunu hissetmesi insanın eğitim ve öğretimle elde ettiği türden bir bilgi değildir. Hissedilen, bulunan, derk edilen türden bir bilgidir.

Yani âlemlerin Rabbi olan Allah-u Teala'nın insana vermiş olduğu bu içgüdüyle açlığını ve tokluğunu derk ediyor ve başka bir ifadeyle susuzluğunu derk ediyor ve su içtiği zamanda ihtiyacının giderilmiş olduğunu hissediyor.

İşte bu idrak etme hissi de iki kısımdır: Bir kısmı bütün hayvanlarda mevcut olan hislerdir. Belki de bu hisler bazı hayvanlarda, insanlardan daha kuvvetlidir. Mesela yukarıda verdiğimiz örneklerde olduğu gibi. Diğer bir kısım içgüdüler de vardır ki dikkat ve irade etkisi altında bulunmaktadır. Buna fıtrat da diyorlar. Fıtrat bu içgüdülerin ta kendisidir. Şu farkla ki içgüdü fark edilmeden iradesiz bir şekilde işlemekte ve bilgi sahibi olmaktadır. Ama fıtrat ise ilim ve dikkat ile derk etmekte, bilgi edinmektedir.

Allah'ı Arayış Fıtratı

İnsanda fazlasıyla bulunan işte bu fıtratlardan biri de Allah'ı arama ve bulma arzusudur. İnsan yaratılışı itibariyle Allah'ı arama ve bulma eğilimindedir. Eğer gerçekten de perdeler kaldırılırsa, eğer gerçekten rezil sıfatlar insandan arındırılırsa veya dindirilirse, susuz bir kimsenin suya erişmesi gibi insan da Allah'a erişir. İşte bu öğretilen ve öğrenilen bir olay değil, belki vicdan olayıdır, anlama olayıdır, idraktir.

Hepinizin muhakkak çıkmaza girdiğiniz vakitler olmuştur, yani insan bazen öyle bir yere varıyor ki ümit eli her yerden kesilmekte ve görünüş itibariyle hiçbir sığınağı kalmaz hale düşmektedir. Tam o an suyu bulan susuz insan misali, Rabbini bulmaktadır. Kur'an-ı Kerim ondan fazla ayetinde bu konu üzerinde durmakta ve şöyle buyurmaktadır: **"Gemiye bindikleri zaman, dini yalnız ona has kılarak (ihlâsla) Allah'a yalvarırlar. Fakat onları salimen karaya çıkarınca, bir bakarsın ki (Allah'a) ortak koşmaktadırlar."**[1]

İnsan denizde olduğu bir vakit dalgalar yükselip fırtına kopunca, gemisi kırılıp parçalanmaya başlayınca ve eli bütün kurtarıcı sebeplerden kesilince, Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle insan işte o an Rabbine seslenir, hem de sadece Allah'ı birleyerek seslenir ve tevhide erişir. Yani o an "Allah! Allah! " diye seslenir ve o an sadece bir olan Allah'a seslenir, iki ilaha değil. O vakit işiten, gören, rauf, kerim ve kadir olan Allah'ı bulur, mutlak kudreti bulur, mutlak ilmi derk eder. Mutlak lütuf re şefkati hisseder ve artık "Allah! Allah! " demeye başlar.

---

[1] Ankebut/65

İnsan çıkmaza girdiği zaman birden bire farkına bile varmadan Allah'a yöneliyor, Allah diyor, yani "Allah'ım sen beni kurtarmaya kadirsin, Allah'ım sen benim halimi biliyorsun, sen bana karşı lütuf sahibisin. Allah'ım sen raufsun, sen cömertsin" demeye başlıyor. İşte bu çıkmazın sonunda bütün kemal sıfatların kendinde toplandığı bir zatın varlığını derk ediyor, onu buluyor ve onu bulduğu an, tevhit üzere ve Kur'an-ı Kerim'in ihlas ile çağırır Rabbini.

Yüz yirmi dört bin Peygamber, kitapları ve tebliğleriyle bu fıtratı diriltmek için geldiler, yani çıkmaza girince insanlarda dirilen fıtratı!

Bütün peygamberler bu fıtratı daima diriltmek için geldiler. İnsanı öyle bir makama, öyle bir yere ulaştırsınlar ki her zaman Allah'ı arayıp bulabilsinler ve başka bir ibaretle bütün peygamberler, bütün bu mihrap ve minberler, bütün, bütün bu ibadetler, her zaman insanın yegâne Allah'ı anması içindir. Ta- Ha suresi bu konuya şöyle işaret etmektedir:

إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَافَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي

"Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilah yoktur. Bana kulluk et; beni anmak için namaz kıl."[1]

Yani ben bir tek Allah'ım. Allah'ın birliğini nereden derk edeceksin? İbadet etmeli, Allah ile Rabıtan olmalıdır. Allah ile Rabıtan olması için namaz kılman gerekir, namaz bu Rabıtayı sana sağlayacaktır. Bu ayeti kerime, minber ve mihrapların, insanın her zaman Allah'ı arayıp bulması için olduğunu ifade ediyor.

[1] Ta- Ha/14

Yüz yirmi dört bin Peygamber kitaplarıyla geldiyseler, insanın Allah'ı bulması ve onu unutmaması içindir. Susuz kimsenin susuzluğunu derk etmesi gibi, insan da ilahi muhabbetin susuzluğunu taşısın diye gönderilmişlerdir. Ta ki insan bu vesileyle her zaman Allah'ı kalp gözü ile görsün, her zaman Allah ile raz-u niyazda bulunsun ve böylece öyle bir makama ulaşsın ki Kur'an-ı Kerim'in;

رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ

"Onlar; ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan alıkoymadığı insanlardır. . ."[1] diye buyurduğu kimselerden olsun.

Artık hiçbir şey onun için perde olmamalıdır. Eğer biz kalp gözüyle Allah'ı göremiyorsak, Kur'an-ı Kerim bu durumda perdenin varlığından söz ediyor ve eğer perde varsa, aç bir kimse gibi Allah'ın varlığını derk edemiyorsan, onu bulamıyorsan, eğer Allah senin kalbinde hükümet etmiyorsa, bil ki perdeler vardır. Perdeler kaldırılırsa o an insan Rabbini bulur. İnsan fıtratı icabı Allah'ı arar, başka bir ibaretle insan Allah'ı hisseder. Bu öğrenim ve öğretimden gelen bir şey değil, bu burhan-ı nazm değil, burhan-i sıddıkin

[1] Nur/37

değil, burhan-ı hudus ve imkân da değildir. [1] Aksine vicdan[2] ile ilgilidir; bilmek ile ilgili değil. Bilindiği gibi insan

[1] Burhan-ı nazm Yüce Allah'ın varlığını ispat eden en sade ve açık delillerden biridir. Bu delil iki mukaddimeden (önermeden) oluşmuştur.

- Evren düzenli mecmuayı oluşturmaktadır.
- Her düzenli mecmuanın mutlaka bir düzenleyeni vardır.

Sonuç ise fevkalâde düzeni ile akılları hayran bırakan bu evrenin mutlaka bir düzenleyicisinin olmasıdır.

Dolayısıyla burhan-ı nazm, "kainat, aklı olmayan, şuursuz tabiatın sonucudur, atomların birbirine karşı şuursuz hareketinden doğan etki ve tepki sonucu var olmuştur" düşüncesini savunanların sözlerini reddeder

Burhan-ı sıddıkin ise dış âlemde ve nefisteki delillere dayanarak Allah'ın varlığına ispatlamaktır. Hudus ve imkan burhanına göre ise varlık âlemi vardır. Bu varlık ya vaciptir (varlığı kendinden zorunludur), ya mümkündür. Eğer vacip ise konu sabit olmuştur. Varlığı kendinden zorunlu olan varlık Allah'tır.

Eğer o varlık kendi zatında mümkünse, mümkünün nihayet bir vacib-ül vücuda (varlığı kendinden zorunlu olana) varması zorunludur. Çünkü mümkün olanların her biri bir sebebe muhtaçtır. Bu sebebin bir istikamete doğru sonsuz olarak devam etmesi (teselsülü) veya devir yoluyla meydana gelmesi imkansızdır. Çünkü aynı şey kendi kendinin hem sebebi (sebebi), hem ma'lulu (müsebbibi) olamaz.

[2] (Os. Vicdan, Fr. Consience). İnsanın görgü ve bilgileriyle kendini yargılama yetisi. . . Sözcüğün Latince kökündeki bilinç anlamı bu yetinin bir bilinç işi olduğunu açıklar. Nitekim bilinç ve bulunç Fransızca'da da aynı sözcükle karşılanmaktadır. Bilinç ve bulunç arasındaki kavram ayrılığı bilincin algılama, buluncun yargılama işini gerçekleştirmelerindendir. Nasıl ki Kant da, buluncu bilinçle aynılaştırır ve bir sayar. Rousseau'ya göre bulunç Tanrısal bir içgüdüdür, yanılmaz. Akıl yoluyla aydınlanır ve insanları yönetir. Töre de, din gibi, Tanrısal bir duygudan doğmuştur. Voltaire'e göre de akıl, doğal dindir. Töre, bütün gönüllere serpilen aynı tohumdur. Çeşitli töreciler çatışmışlardır ama aynı töreyi öğretmişlerdir. İki kez iki her yerde dört

kaybettiğini bulunca, susuz kimsenin susuzluğunu hissetmesi gibi Allah'ını bulunca, , işte o vakit Rabbinin önünde küçülür, eğilir, onun azametini ve kendi zilletini görür.

İbadetin Fıtri Oluşu

İbadet insandaki fıtri esaslardan biridir. Şu mübarek Ramazan ayında tutulan oruç, insanın fıtratıyla mutabakat halindedir. Zira eğer insan Allah'ı bulursa, kalbi Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmayı diler ve Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmanın en iyi yolu mübarek Ramazan ayının orucudur. Dikkat ederseniz bazıları için oruç tutmak hususunda büyük lezzet vardır. İmam Seccad'a (a.s) baktığımızda, Ramazan ayı gelince çok mutlu olduğunu, ama mübarek ayın sonlarına doğru ve ayın bitiminde ise son derece mutsuz olduğunu ve ağladığını görüyorsak, bunun sebebi fıtratlarıyla uyumlu olan bir şey gelmiş olması ve de gitmek üzere olmasıdır.

Namaz kılmak; Allah'ını bulan ve perdeleri kenara itip Allah'ı hisseden insan için en büyük lezzettir. Hem öyle bir lezzetlidir ki İmam Sadık (a.s) bu konuda *"Gecenin kalbinde kılınan iki rekât namaz, benim için dünya ve dünyanın içinde bulunan her şeyden daha lezzetli ve yücedir"* diye buyurmaktadır

Yani İmam Sadık(a.s) buyuruyor ki: Eğer bana *"bütün dünya senin olsun ama iki rekât gece namazını kılma"* deseler, ben razı olmam. Niçin razı değil? Çünkü Rabbini

---

eder, en büyük töre yasası dünyanın her yerinde haksızlık yapmamaktır ki bunu da bütün insanlar aynı bilinç ve bulunçla bilirler.

bulmuştur, onun fırsatı Allah karşısında küçülmesini söylemektedir ona. Allah karşısında en iyi küçülme ise namazdır. Artık infakta bulunmak onun için zor olmak bir yana, lezzetli ve keyifli bir iş haline gelir. Zira Rabbini bulan kimse, hem de o yüce kemal sıfatlarıyla, bütün kemal sıfatlarını kendinde toplamış zatı bulunca, Bilindiği gibi neyi var neyi yok, ona feda etmek ister. Yalnızca malını onun yoluna feda etmeyi istemekle kalmayıp, belki eşini, çocuğunu neyi var neyi yok her şeyini, hatta canını bile ona feda etmek ister.

Artık böyle bir kimse için kelebeğin mum karşısında yanması gibi. Allah'ın karşısında, Allah için, Allah yolunda yanmak, en büyük lezzet haline dönüşür. Kur'an-ı Kerim bununla ilgili ne de güzel buyuruyor:

تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفاً وَطَمَعاً وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاء بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Korkuyla ve umutla yalvarmak üzere (ibadet ettikleri için), vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar. Şimdi hiç kimse kendileri için, yaptıklarına karşılık gözler aydınlığı olacak şeylerden neler gizlenmiş olduğunu bilemez."[1]

Yani bazı kimseler vardır, onlar kimdirler? Allah'ı bulanlardır onlar. O kimselerdir ki Allah'ın cemal ve celal sıfatları kalplerine hükmetmektedir. Perdeler bir kenara çekilmiş ve bunlar Allah'ı bilmekten de öte, derk ve his

[1] Secde suresi, 16–17. ayetler

etmişlerdir. Buyrulmaktadır ki bunlar yataklarını terk etmişlerdir. Bunlar kalkıp namaz kılıyorlar, gece namazı kılıyorlar. Sahip oldukları şeylerden Allah yolunda infakta bulunuyorlar ve Allah yolunda bulundukları infaktan ve gece namazından öylesine bir lezzet alıyorlar ki onların makamında olanlardan başka hiç kimse onları derk edemez, anlayamaz. Allah'ı hissettiği zaman namaz ve oruç onun için fıtri bir iş haline gelmektedir. Namaz ve oruçtan aldığı lezzet onun için vicdani bir iş haline gelmektedir. Sadece hums ve zekât değil, belki neye sahipse, hatta canını dahi Allah yolunda vermek, artık bu insan için fıtri ve vicdani bir iştir. Ona *"humsunu ve zekâtını ver, fakirlere yardım et"* demek gerekmez; çünkü susuz bir kimsenin su peşinde koştuğu gibi, kendisi de bunları yapmanın peşice koşturmaktadır.

"Az su bizzat kötü susatıcıdır
Ta ki suyun üstten ve alttan coşup aksın"

Görüyorsun ki aç kimse ekmek peşindedir. Gerçekten de Allah'ı fıtratıyla bulan kimse namazını, orucunu, hums ve zekâtını eda etme çabası içerisinde olur. Onun için en büyük lezzet gidip artık Allah'ın evini Kâbe'yi ziyaret etmesidir. Zira aşık kimse; maşukunun şehrinin kapı ve duvarlarını öper. Safa ve Merve arasındaki sa'yı yerine getirme ve sonuç olarak her şey onun için lezzet vericidir. Oracıkta ev sahibini bulur, ev sahibi onun kalbindedir, onun kalbine hükümet etmektedir. Artık Allah'tan başka hiç bir şey, hiçbir kimse onun kalbinde değildir. Bütün ibadetler onun için fıtrileşir. Namaz, oruç, hums, zekât, hac,

cihat, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak, tevella[1], teberra[2] onun için fıtri bir iştir.

Bilindiği gibi Allah'ı kalp gözüyle gören kimse açlığını anlayan kimse gibidir. Susuzluğunu gören kimse gibidir. Şu an burada bulunan siz azizler açsınız, açlığınızı ve susuzluğunuzu görüyorsunuz, ama başınızdaki gözlerle değil, çünkü baştaki gözler bazen hata yapar, kalp gözüyle, içgüdüler gözüyle (batın gözünüzle) açlığınızı ve susuzluğunuzu görüyorsunuz.

Bazı insanlar büyün kemalleri kendinde toplanmış o zatı fıtrat gözüyle görürler ve bu sebepten de ona âşıktırlar. Hem de nasıl bir âşık! Öylesine bir aşk besliyorlar ki İbn-ı Ziyad gibi cahil biri meclisinde Hz. Zeyneb'e karşı cesaret edip, "Gördün mü Allah seni ne yaptı?" Deyince Hz. Zeynep kalktı ve şöyle cevap verdi: *"Ben güzellikten başka bir şey görmedim… Annen ölümüne ağlasın ey İbn-i Mercane"*

Yani sen anlamıyorsun çünkü körsün. Anlamadığın için ölmelisin. Ben Kerbela olayında Allah'tan güzellikten başka bir şey görmedim. Eğer ben kardeşimi verdiysem Allah yolunda verdim, eriştiğim derk ettiğim Allah yolunda. İnsan Allah'a eriştiği zaman bütün ibadetler, cihat, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak, Allah'ın dostlarını sevip, düşmanlarına düşman olmak, bütün bunlar onun için fıtri bir iş haline dönüşür. Başka bir deyişle derk edilen bir iş haline gelir. Allah'ı bulmak ve derk etmekle kalmaz, insanın namaz kılması gerektiğini de derk eder. İnsanın eğer insan olmak istiyorsa oruç tutması gerektiğini derk eder.

---

[1] Allah için sevmek, birisini dost edinmek. Ehl-i Beyt'e tam sevgi. Akrabalık. Karabet. Yakınlık beslemek.

[2] Allah'ın düşmanlarından uzak durma. Sevmeyip yüz çevirme.

Oruç insanın Allah'ın ahlakıyla ahlaklanması ve ona benzemesidir. Eğer insan kemale ulaşıp kâmil insan olmak istiyorsa Allah'a yakın olması gerekir. Bir insan Allah'ı bulup ona eriştiği zaman artık hums, zekât, kanun ve eşitlikle yetinmeyecek, belki infak etmek onu için fıtri ve makbul bir şey olacaktır.

Özet olarak bütün İslamî ibadetler fıtridir. Derk ve hissedilen bir iştir. Eğer biz de derk etmek istiyorsak, perdelerin kaldırılması gerekir. Bu toplantıda bulunup da benim gibi Rabbini bulamayanlar varsa, bilsin ki hastadır, bu toplantıda bulunanlar arasında namazın kendisine ağır geldiği benim gibi bir kimse varsa, hasta olduğunu bilmelidir.

İnsan bazen acıkır ama hasta olduğu için açlığını hissetmez. İki gündür yemek yemiyor, onu serumla yaşatıyorlar, çünkü onun yemek yemeye meyli yok, neden? Çünkü hastadır. Hasta olduğu için o hissi iş yapamıyor. Eğer bu toplantıda bulunup ta benim gibi Allah yolunda infak etmenin kendisine ağır geldiği kimseler varsa, hasta olduğunu bilmelidir. İki üç gün yemek yemediği halde yine de yemeğe karşı meyli olmayan kimse gibidir. Yani açlığını hissetmiyor. Bu artık o yere ulaşmıştır ki bütün perdeler bir birinin ardı sıra kendisine engel olmuş; dünya, rezil sıfatlar ve sonuçta Allah korusun günah üstüne günah, onu çok kötü bir konuma sürüklemiştir. Öyle ki artık bu insan namazın ruhun gıdası, orucun Allah'a benzeme vesilesi ve bir kamil insan için en yüce lezzet olduğunu derk edememektedir.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a)'in zamanında bir koyunu kesip paylaşmışlardı. Peygamber-i Ekrem efendimiz geldiğinde ondan bir şey kalıp kalmadığını sorduğunda, "Ya Resulullah sadece boynu kaldı, hepsini Allah yolunda verdik." Dediler. Resulullah (s.a.a), *"Hayır hepsi kaldı deyin,*

belki sadece boynu fani oldu, çünkü boynunu Allah yolunda vermediniz" diye buyurdu. Allah yolunda infak Allah'ın evini tavaf etmek, Allah yolunda can vermek, Allah'ın dinin yaymak, Allah'ın dostlarını sevindirmek, düşmanlarını düşman bilmek, delil ve kanıt isteyen bir şey değildir.

"Delil ve istidlal peşinde koşanların ayağı tahtadandır"

İstidlal ve delil benim ve benim gibiler için iyidir.

İstidlal düşman için iyidir. Siz hepinizin usul-i dinde istidlal sahibi olmanız gerekir. Ama bu istidlal sağlam olmayan bir sopaya benzer.

"İstidlalcilerin ayağı tahtadandır
Tahta ayak ise çok dayanıksızdır"

Yani asla işe yaramıyor, dayanıklı değildir. Bu toplantıda burhan-ı sıddikin'i çok iyi tahlil edenler olabilir. Molla Sadra'nın hareket-i cevheri (özsel devinim) ve cismani (nesnel) diriliş felsefesini çok iyi bir şekilde ispat edenler bulunabilir. Ama acaba ibadet bunlar için fıtri bir şey haline gelmiş midir? Allah'ı fıtratıyla ispat eden bir kimsenin okuma yazmaya dahi ihtiyacı yoktur. Nice okuma yazma bilmeyen insanlar vardır ki filozof kimselerden daha üstün ve güçlüdürler. Çünkü perdeleri bir kenara itmiş, Allah ile olan Rabıtalarından dolayı nuraniyet elde etmişlerdir. Bu yüzden namaz, oruç, Allah yolunda yapılan infak, müstahap ve farzlar, özellikle günahlardan kaçınma, bunların kalpleri üzerinde etki yaratmıştır. Ateşteki demir gibi ateşin rengine bürünmüşlerdir. Veya ateşin üzerinde alevlenen odun gibi ateşe dönüşmüşlerdir. Böyle bir kimsenin okuma yazmaya ihtiyacı yoktur. Bu iş kalp ister, temizlenmek ister, günahlardan kaçınmak ister.

İbadet ve Duanın Önemi

إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي

"Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. Bana kulluk et; beni anmak için namaz kıl."[1]

Kur'an şöyle diyor: Kulum! Bana erişmek mi istiyorsun? Bu zahiri gözlerle değil! Zahiri gözler hayvanlara aittir, belki hayvanlara ait olmayan gözlerle görmelisin. Benim selamımı duymak mı istiyorsun? Bu kulaklarla mı? Hayır, bu kulak hayvanlara aittir, insana ait kulaklarla işitmelisin. Beni anlamak, bulmak mı istiyorsun? Görmek mi istiyorsun? Kelamımı işitmek mi istiyorsun? İbadet et bana! Rabıtanı benimle sağlamlaştır! Okuma, yazma ve öğrenmek istiyorsan filozof olmayı istiyorsan, edebiyatının iyi olmasını istiyorsan ibadet et! Rabıtanı benimle kuvvetlendir ve Rabıtanı benimle muhkem kıldığın zaman bir şeye teveccüh et ve o da namazdır."**Namaz kıl"** Yani seni bu makamlara çabuk ulaştıracak şey namazdır, vaktinde kılınan namazdır. Bu mübarek Ramazan ayında özellikle gece namazını kılmayı ihmal etmemenizi rica ediyorum. Lütfen sizden ricam bu ayda Allah ile konuşun, bu mübarek ayda Allah ile konuşanlara ne mutlu! Yani aslında burada Allah insanlarla konuşmaktadır. Allah'ın kullarıyla konuşması ne demektir? Kur'an okumaktır. İmam Sadık (a.s) size şöyle buyuruyor: *" Ey insan! Kur'an okuduğun zaman* "Ya eyyuh'el lezine amenu" (Ey iman edenler!)"

[1] Ta- Ha suresi/14

hitabına muhatap olduğunda sen de lebbeyk diye karşılık ver."

Öyle insanlar vardır ki **"Ey iman edenler!"** hitabını işitince Allah'ın kelamını işitirler. Ama bu maddi kulakla değil. Mesnevi'nin dediği gibi o insani kulakla işitir. Allah'ın kelamını işittiği zaman da cevap verebileceği o dille "lebbeyk" diye cevap verir.

Dua ne demektir? Dua Allah ile raz-u niyaz etmektir, Allah ile konuşmaktır. Herkes ama herkes, özellikle aziz gençlerim, dua vaktinde karnınızın tok olup olmaması fikrinde olmayın, duanızın müstecap olup olmaması düşüncesi içinde bulunmayın. O fer'i bir iştir, sadece ona tevecc üh etmeyin "Allah, Allah! " dediğin zaman Allah'ı gören ve Allah'ın "lebbeyk, lebbeyk! " cevabını işitmek isteyen kimse gibi ol.

Kur'an-ı Kerim değişik yerlerde şöyle buyuruyor:

ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

"**Bana dua edin ki duanıza icabet edeyim**"[1]

Yani sen "Allah" de, ben "evet" diyeyim. Bunun bir anlamı da şudur ki "Sen "Allah" de ben icabet edeyim." Elbette insanın yaptığı bütün dualar sonuç itibariyle kabul olunur. Eğer yapılan dua hayrına olursa hemen bütün dualar kabul olunur. Eğer yapılan dua hayrına olursa hemen cevap verilir, ama eğer hayrına olmazsa, daha hayırlı olanını verirler. Ama bundan daha dakik bir mana da kalp ehlinin beyan ettiği manadır ve o da şudur: "Ey benim kulum! Sen "Allah" de, ben de "evet" diyeyim. Ama öyle bir kulağa sahip ol ki benim "lebbeyk" dediğimi işitesin.

[1] Mümin (Gafir) Suresi/60

ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

"**Bana dua edin ki duanıza icabet edeyim."**

Benim kulum, sen benimle konuşmalısın, namaz Allah ile konuşmaktır, yani Allah'ın kuluyla ve kulun Allah ile konuşmasıdır. Fatiha ve diğer sureler Allah'ın kul ile konuşmasıdır; namazın diğer kısımları ise kulun Allah ile konuşmasıdır. Âşık olan kimseler için gerçek lezzet budur. Allah'a erişen kimse için Allah ile konuşmak! Ve Allah'ın kalplerine hükmettiği kimseler için en büyük lezzet namazdır.

Hz. Zehra'nın (s. A) İbadeti

Sohbet istemediğim bir yere varmış durumda, ama ümit ederim ki istediğimden daha iyi olur. Zehra-i Merziye gençtir ve genellikle gencin uykuya ihtiyacı vardır. Onun uykusu yaşlı birinin uykusundan çoktur. Zehra (a.s) yorgundur, çünkü gündüz iş yapmaktadır. Peygamber-i Ekrem, Hz. Zehra'nın evine gidiyor, çocuğunun kucağında, mübarek elinin el değirmeninde, işin verdiği yorgunluktan dolayı el değirmenin kenarında yorgunluktan bitkin bir halde yatmış olduğunu görüyor. Zehra'sını uyandırıyor ve şöyle diyor: "Sevgili kızım! Ahiret mutluluğu için dünyanın acısını çek." Hz. Zehra yorgundur, çünkü evine, çocuğuna, eşine bakmaktadır. Yardımcısı olmadan önce çok yoruluyordu, çok zorluk çekiyordu, ama bir yardımcı bulduğunda, hizmetçisi Fizze geldiğinde, Peygamber (s.a.a) kızına şöyle nasihat ediyor: "Zehra, kızım! Bu da senin gibi bir insandır, evdeki işlerinizi paylaştırmalısınız. Evin işlerini bir gün sen, ertesi gün ise Fizze yapmalıdır. Zehra

çalışıyor, yorgundur. Ev kadını olmak çok zordur. Çocuklara bakmak çok büyük bir iştir. Eşlik görevlerini yerine getirmek (ileride de değineceğiz inşallah) çok zor bir iştir. Zehra (a.s) bütün bunları en üstün bir şekilde yerine getirmektedir. Ama gece yarısı namaz vakti gelince, artık uyku nedir, yorgunluk nedir bilmemektedir. Ayakları şişene kadar ayakta durmaktadır. Tarihte sadece iki kimsenin ayakları şişene kadar;

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

"**(Rabbimiz!) Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız"** diyerek ibadet ettikleri nakledilmiştir. Bunlardan biri Peygamber-i Ekrem (s.a.a), diğeri ise Hz. Fatıma'dır (a.s). Gece yarısı yatağından kalkıp Allah'ı anmakta ve özellikle de başkalarına dua etmektedir. İmam Hasan (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Annem gece sabaha kadar ayakta durdu ve namaz kıldı. Yaptığı tün dualarda komşuları, Müslümanları andı. Bunun üzerine anneme, "Bize de dua etsen daha iyi olurdu." dedim. Annem şöyle buyurdu: "hayır yavrum! Diğerleri bizden önceliklidir."Önce komşu sonra ev"*[1]

[1] Bihar'ul Envar c. 10, s. 25

Hamd Suresi'nin Tefsiri

Ayetullah Haşimi Rafsancani

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

1- Kur'an "Allah" isminden kaynaklanmış ve tahakkuk etmiş (vücuda gelmiş) bir kitaptır.

"Kur'an'ın başlangıcında yer alan "Bismillah" (Allah'ın adıyla) kelimesi iki türlü mülahaza edilebilir:

Bu insanlara kendileri eğitmek için beyan ettiği bir sözdür, bu mülahaza da "bismillah" işlerini nasıl başlatacaklarına dair insanlara verilen bir emirdir. Bu sözü söyleyen bizzat Allah'tır bu durumda ise Kur'an'ın başlangıcında yer alan "bismillah" kelimesi Allah'ın Kur'an'ı "Allah" ismiyle tahakkuk ettirdiğine ve zahir kıldırdığına işarettir. Yani Kur'an "Allah" isminin mazharıdır.

2- Kur'an Allah'ın adıyla ve kullara rahmet ilanıyla birlikte başlayan bir kitaptır.

3- İşleri Allah'ın adıyla başlatmak ve "bismillah" demek gerekir. Kur'an'ı kerim bir hidayet kitabı olduğu ve de sözüne "bismillah" ile başladığı için muhatabına işlerini "bismillah" ile başlatmaları gerektiği nüktesini ilka etmektedir.

4- Allah Rahman'dır (geniş rahmet sahibidir) ve Rahim'dir (merhamet sahibidir).

5- Bütün varlıklar ve yaratıklar ilahi geniş rahmetten istifade etmektedirler.

"Rahman" kelimesi mübalağa kipidir ve de Rahmetin çokluğuna ve genişliğine delalet etmektedir.

6- Allah kullarına merhamet edicidir.

Her ikisi de ilahi rahmeti ifade ettiği halde bu rahmaniyet ve rahimiyet sıfatlarının neden bir biri ardınca zikredildiği hususunda birkaç görüş belirtilmiştir; bu iki sıfatın

Kur'an'da kullanıldığı yerlerde anlaşıldığı üzere rahmaniyet bütün yaratıklarla ilgilidir, rahimiyet ise sadece insanlar ve diğer mükellefler ile ilgilidir. O halde Allah'ın rahimiyeti insanlara ve diğer mükelleflere olan ilahi özel rahmete işarettir.

7- Allah'ın geniş rahmeti ve kullara merhamet edişi işleri Allah'ın adıyla başlamak gerektiğinin delilidir.

8- İşlere Allah'ın adını anarak koyulmak Allah'ın rahmetini elde etme sebebidir.

İşlere Allah'ın adını anarak yapmayı tavsiye etmek ve bu tavsiyenin bir hikmeti olarak da Allah'ın Rahmaniyet ve Rahimiyetini hatırlamak işlerde Allah'ın adını anmanın ilahi rahmeti elde etmeye sebep olduğunu ve neticede ise o işlerin kemale ermesine neden teşkil ettiğini ifade etmektedir.

9- Kur'an Allah'ın rahmaniyet ve rahimiyetinin bir cilvesidir.

Konuşmacı kimse genellikle sözünün başlangıcında kendi programının tümel hedeflerine işaret ettiği için Kur'an'ın girişinde Allah'ın iki rahmaniyet ve rahimiyet sıfatının zikredilmesinden maksadın da Kur'an'ın insan için ilahi rahmetin bir cilvesi sayıldığı hakikatini eriştirmek olduğu söylenebilir.

10- Abdullah b. Senan şöyle diyor: "İmam Sadık'a "Bismillahirrahmanirrahim'in anlamını sordum, imam şöyle buyurdu: "Ba" harfi Allah'ın güzelliği, "sin" harfi Allah'ın yüceliği, "mim" harfi Allah'ın azameti anlamındadır. Bazıları ise "mim" harfinin Allah'ın mülk ve saltanatına işaret ettiğini rivayet etmişlerdir. "Allah" ise her şeyin ilahı ve mabudu anlamını ifade etmektedir. "Rahman"

kelimesi bütün âlemi kapsayan rahmetini "Rahim" ise müminlere has olan rahmetini ifade etmektedir."

11- İsmail b. Mehran şöyle diyor: İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur: Şüphesiz "Bismillahirrahmanirrahim" gözün siyah tabakasının beyaz tabakasına yakınlığından daha çok Allah'ın ism-i a'zam'ına yakındır."

12- Hasan b. Fazzal şöyle diyor: İmam Rıza'ya (a.s) "bismillah"ı sordum, şöyle buyurdu: "Bismillah" diyen kimsenin sözünün anlamı "aziz ve celil olan Allah'a kulluk nişanelerinden birini üzerime koyuyorum" demektedir…"

13- Ebu Said Hudri Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "…İsa (a.s) şöyle buyurmuştur: "…Rahman" kelimesi, dünya ve ahireti kapsayan rahmetini, "rahim" ise ahirete özgü rahmetini ifade etmektedir."

الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

1- Bütün övgüler Allah'a mahsustur.

"el-Hamdu lillah" kelimesindeki "el" edatı kavram olarak "cinsiyet" içindir ve istiğrak (genellik, kapsamlık) ifade etmektedir. Yani bütün hamd ve övgüler Allah içindir.

2- Allah bütün kemal ve güzelliklerin menşei ve kaynağıdır.

Hamd ve övgü kemallikler ve özelliklere karşılıktır. "el-Hamdu lillah" cümlesi gereğince tüm övgüler Allah'a aittir. O halde her kemal ve güzellik Allah'tan kaynaklanmıştır.

3- Sadece Allah övgüye layıktır ve sadece Allah övülmelidir.

4- Allah tüm varlık âleminin maliki ve müdebbiridir.

Âlem kelimesi “âlemin” kelimesinin tekili olup bir varlık mecmuası ve grubu anlamındadır. O halde “âlemin” kelimesi bu mecmualar ve gruplar mülahazasıyla bütün varlıklar anlamını ifade etmektedir.

5- Yaratılış âlemi çeşitli âlemlerden teşekkül etmiştir.

Yukarıdaki algılama; “âlemin” çoğul oluşuna teveccühen istifade edilmiştir.

6- Varlık âlemi tümüyle güzeldir. Bu varlık âleminin tedbir ve idaresi de güzel bir şekilde gerçekleşmektedir.

“Rabb’ul âlemin” kelimesi “el-Hamdu lillah” cümlesi için bir delil konumundadır. Yani Allah varlık âleminin müdebbiri olduğu için bütün övgüler Allah’a özgüdür.

Hamd ve övgüler sürekli olarak kemal ve güzellikler için vaki olduğunda tüm varlık âleminin güzel olduğu ve güzel bir tedbir ile idare edildiğini sonucu elde etmekteyiz.

7- Allah ihtiyar ve irade üzere âlemi idare etmektedir. Allah’ın idaresinde hiçbir cebir ve zorlama söz konusu değildir.

Hamd kelimesinin kullanışının sıhhati ve doğruluğu için fiil ve sıfat güzelliğinin yanı sıra sıfat ve fiilin irade ve ihtiyari oluşu koşulu da söz konusudur.

Yani sadece failinin irade üzere gerçekleştirdiği güzel fiil ve sıfatı gerçekleştirmek mümkündür.

8- Varlık âlemi kemale doğru hareket halindedir.

“Rab” kelimesi terbiye etmek anlamındadır. Terbiye ise tam ve kemal aşamasına varıncaya kadar bir şeyde önceki haletten sonra yeni bir halet icat etmektedir. (Müfredat-ı Rağib) O halde bu anlam tekâmüle dayalı bir hareketi ifade etmektedir. Söylemek gerekir ki “Rab” kelimesi vasf (sıfat) ve masdar arasında ortak bir terimdir. Söz konusu ayette bir vasfi (niteliksel) anla içermektedir.

9- Bütün varlık âleminin Allah tarafından idare edilişi bütün övgülerin Allah'a özgün olduğunun delilidir.

10- İmam Sadık'ın (a.s) "el-Hamdu lillah" cümlesi hakkında şöyle buyurduğu nakledilmektedir: "Şükür Allah'a aittir." Rabb'ul âlemin" hakkında ise imam şöyle buyurmuştur: "Bütün yaratıkların yaratıcısıdır."

1- Allah Rahman (geniş rahmet sahibi) ve Rahim'dir (merhamet sahibi).

2- Bütün varlıklar Allah'ın geniş rahmetinden istifade etmektedir.

3- Allah bütün kullarına karşı merhamet edicidir.

4- Varlığın tedbiri ilahi rahmet üzeredir.

Allah'ın varlık âleminin yegâne müdebbiri olduğunu beyan ettikten sonra rahmaniyet ve rahimiyet ile nitelendirmek, yukarıdaki algılamayı beyan etmektedir.

5- Allah'ın rahmaniyet ve rahimiyeti övgülerin Allah'a özgü olduğunun apaçık bir delilidir.

"er-Rahman'ir Rahim" cümlesi de "Rabb'ul âlemin" kelimesi gibi "el-Hamdu lillah" cümlesi için bir delil konumundadır. Yani Allah Rahman ve Rahim olduğu için tüm övgülere layıktır.

6- Tedbir ve terbiye, merhamet ve şefkat ile birlikte olmalıdır.

مَـلِكِ يَوْمِ الدِّينِ

1- Allah kıyamet gününün maliki ve hükümdarıdır.

"Malik-i yevmi'd din" cümlesindeki "milk"[1]in anlamı hakiki ve gerçek bir milktir. Yani vücudi bir bağlılığa ifade eder ve bunun da gereği malikin memluk üzerinde çok

[1] Mal cinsinden olan yer. Birisinin tasarrufu altında bulunan yer. Mülk.

kâmil ve kapsamlı bir tasallutunu ifade etmektedir. Hatırlatılması gerekir ki "yevmi'd din" ifadesi hem malik'in mefulu olabilir ve hem de malik için "zarf" olarak da düşünülebilir. İkinci durumda meful "el-umur" ve benzeri bir kelime olacaktır. Yani din ve hesap gününde işlerin maliki Allah'tır. Velhasıl mezkur algılayış yukarıdan istifade etmektedir.

2- Kıyamet günü hesap görmek ve o gün ceza veya ödül vermek Allah'ın elinde ve iradesi altındadır.

3- Kıyametin kopuşu ve âlemler için yaptıklarının karşılığını görme günü olarak takdir edilişi Allah'ın rahmetinin bir cilvesidir.

İlahi rahmetin beyanından sonra kıyamet meselelerinin söz konusu edilişi yukarıdaki algılayışa işarettir.

4- Kıyametin kopuşu Allah'ın varlık âlemi üzerindeki rububiyetinin bir göstergesidir.

Yukarıdaki yorum "malik-i yevmi'd din" cümlesi ile "Rabb'il âlemin" kelimesi orasındaki ilişkiden istifade edilmiştir.

5- Kıyamet günü ceza ve mükâfat görme günüdür.

Buradaki "din" kelimesi ceza (azap ve mükâfat) veya hesap anlamındadır ve her ikisi de netice olarak aynı anlamdadır.

6- Allah'ın ceza günü üzerindeki malikiyeti ve o gündeki hükümranlığı övgülerin sadece Allah'a özgü olduğunun bir delilidir.

"Maliki yevmi'd din" cümlesi de geçen sıfatlar gibi "el-Hamdu lillah" cümlesinin bir delilidir.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ و إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

1- Sadece Allah ibadet edilmeye layıktır.

Mefulün (iyyake) fiile (na'budu) takdimi özgünlüğü ve has oluşu ifade etmektedir.

2- Allah'ın varlık üzerindeki rububiyeti, rahmaniyeti ve rahimiyeti ile kıyamet günündeki malikiyeti ibadete layık olduğunun bir delilidir.

3- Allah'ın rububiyetine rahmet üzerine yaratıcılığına ve ceza günündeki malikiyetine inanmak, insanı Allah'a ibadet etmeye zorlar.

4- Allah'ı ve sıfatlarını tanımak, ibadi tevhide ulaşma yoludur.

5- İnsanın düşünceleri, amel ve davranışlarının esası ve temelidir.

6- İnsanın kendisini Allah'ın huzurunda yok sayması, Allah'a ibadetin adabındandır.

"Men" edatı yerine "ma" edatının kullanılışı bazen azamet izharında bulunmak içindir ve bazen de bencillik ve egoistlikten sakınmak içindir. Kelamda yer alan emareler (karineler, deliller) asıl maksadı tayin etmektedir. Burada ise ubudiyet münasebeti sebebiyle enaniyet ve bencillikten sakınmak kastedilmiştir. Bu yüzden de "na'budu" cümlesi "mütekellimi maal gayr" (Konuşan kimsenin kendisinin de içinde bulunduğu bir cemaate ait fiili ifade eden kelimelerin sığasıdır. Okuduk, yazıyoruz, gideceğiz, çalışmışız... gibi) şeklinde kullanılmıştır.

7- Allah'a ve sıfatlarına iman etmek herkesin Allah'ın huzurunda olduğuna inanmanın temelidir.

Hamd süresinde kelamın üslubunun değişmesi, yani gaybetten hitaba (gıyaptan huzura) iltifat edilmesi bir takım nükteleri havidir. Örneğin insan Allah'ın varlık âlemi üzerindeki rububiyeti gibi bir takım sıfatlardan haberdar

olmadan önce adeta Allah'ın her şeyde hazır ve nazır olduğunu hissetmemektedir; ama Allah'ın rububiyetine ve diğer sıfatlarına inandıktan sonra insan hem kendini ve hem de başkalarını Allah'ın huzurunda bulur ve Allah'ı her şeyde hazır görür.

8- Allah'ın dergâhında hazır olma duygusu ibadetin adabındandır.

Hamd suresinde gaybetten hitaba (gıyaptan huzura) iltifatının nüktelerinden biri de ibadet ve dua adabının beyanıdır yani, insan ibadet ve dua ederken Allah'ın huzurunda hazır olduğunu hisseder.

9- Allah'ı ibadet için layık görmek ve Allah'ın rahmetlerini ümit etmek, Allah'a ibadetin en büyük etkenlerindendir.

Allah'ı; rububiyet, rahmaniyet, rahimiyet, ceza günündeki malikiyet gibi bir takım sıfatlarla nitelendirdikten sonra Allah'ın ibadetini söz konusu etmek, ibadetin etkenlerini beyan etmektedir. Yani Allah Rab olduğu için tapınmaya layıktır ve insanlar O'nun rahmetine muhtaç oldukları hasebiyle de O'na ibadet etmelidir ve ahiret azabından korktukları içinde O'na tapmalıdır.

10- Uhrevi azaplardan korkmak ve ahiret âleminin mükâfatlarını ümit etmek, insanı Allah'a sevk eden etkenlerdendir.

11- Allah'ı ve sıfatlarını tanımak insanın kendisini Allah'ın huzurunda bir hiç saymasına sebep olmaktadır.

12- Herkesin tek olan Allah'a tapması muvahhit insanların en büyük ülküsüdür.

"A'budu" (ibadet ederim) cümlesi yerine "na'budu" (biz ibadet ederiz) cümlesinin kullanılması da her muvahhit insanın isteğine işaret ediyor olabilir. Yani o insan "biz

ibadet ederiz" cümlesini söylemekle bütün herkesin Allah'a tapmasını istemektedir.

13- Yardım dilenmeye en layık olan tek hakikat Allah'tır.

14- İnsan Allah'a tapmada ve ibadette ihlâs sahibi olmada ilahi yardıma muhtaçtır.

"Nestein" cümlesinin taalluk ettiği şey hamd süresinden istifade edilebilen bütün görevlerdir ve bu cümleden "iyya kena'budu" cümlesinden istifade edilebilen tevhidin lüzumudur. Yani "nesteinuke ala ibadetik ve hulusiha" (sana ibadete ve ibadetin ihlâsında sadece senden yardım dileriz)

15- İnsan Allah'a ibadet hususunda, irade ve ihtiyar sahibi olmakla beraber Allah'ın yardımı olmaksızın bu görevi yerine getiremez.

16- Allah'a hamd ve övgüde bulunmak sadece Allah'ın yardımıyla mümkündür.

Hamd süresinden istifade edilen görevlerden biri de Allah'ı övmenin lüzumudur. O halde denilebilir ki bu anlam da "nesteinu" cümlesinin müteallikidir. Yani: "nesteinuke ala en nehmedeke" (seni övme hususunda da senden yardım dileriz)

17- Allah'ın varlık üzerindeki rububiyetini tanımak, Allah'ın rahmaniyetine, rahimiyetine ve ceza günü üzerindeki malikiyetine inanmak sadece ilahi yardım ile mümkündür.

Allah'ın rububiyetini tanımak hamd süresinden elde edilen görevlerdendir. Bu yüzden onlar da "nesteinu" cümlesinin müteallikidir. Yani: "nesteinuke ala en na'rife rubudiyetek ve…" (senin rububiyetini tanımada da…senden yardım dileriz.)

18- İnsan kendisine ait tüm işlerde Allah'ın yardımına muhtaçtır.

Bazıları "nesteinu" cümlesinin müteallikinin, yani istianet hususunun bütün işleri kapsaması için zikredilmediği inancındadırlar. Yani "nesteinuke ala umurina kulliha" (Bütün işlerimiz hususunda senden yardım dileriz)

19- Allah, kullarının bütün isteklerini yerine getirme gücüne sahiptir.

Yukarıdaki söz konusu algılama istianetten (yardım dilemeden) maksadın bütün işlerde yardım dileme anlamında olmasının bir gereğidir.

20- Allah'ı ve sıfatlarını (alemlerin Rabbini) tanımak insanı ef'ali (fiiller sahasında) tevhide kılavuzluk eder.

"İyyake nestein" cümlesi Allah'ın Rabbu'l âlemin olarak nitelendirilmesinden sonra yer aldığı için Allah'ı söz konusu sıfatlarla tanımanın insanı Allah'tan başka her şeyi güçsüz görmesine ve netice de ef'ali tevhide ulaşmasına neden olduğunu beyan etmektedir.

21- Herkesin ef'ali tevhide inanması muvahhit insanların en büyük ülküsüdür.

"Nesteinu" (yardım dileriz) cümlesinin, "esteinu" (senden yardım dilerim) cümlesi yerine kullanılışı da yukarıdaki algılayışa işaret ediyor olabilir.

22- İmam Rıza'dan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir: "İyyake ne'budu" cümlesi kulun Allah-u Teala'ya yakınlaşma ve rağbetini göstermesi, amelde Allah için -gayrisi için değil- ihlâs izharında bulunması anlamındadır. "İyyake nestein" cümlesi de Allah'tan daha fazla başarı talep etmek, Allah'a daha fazla ibadet etmek, verilen nimetlerin devamını dilemek ve Allah'tan yardım istemek anlamındadır…"

اهدِنَـــاالصِّرَاطَ المُستَقِيمَ

1- Doğru yola hidayeti dilemek ilahi makamı bilen insanın en önemli isteğidir.

"İhdin'es sırat'el müstakim" cümlesi "el-Hamdu lillahi Rabbi'l âlemin" cümlesiyle irtibat halinde mülahaza edildiği takdirde insanın Allah'ı tanımdan sonra yegâne hedefinin, doğru yola yürümek, yani Allah'a ulaşmak olduğu mesajını ihtiva etmektedir.

2- Doğru yola ulaşmak için Allah'ın dergâhına dua etmek gerekir.

3- Allah'ı övmek ve Allah'ın dergâhında ubudiyet izharında bulunmak duanın adabındandır.

Allah'ı övdükten ve Allah'ın huzuruna ubudiyet izharında bulunduktan sonra Allah'ın dergâhına duanın ve Allah'tan dilekte bulunmanın (ihdin'es sırat'el müstakim) zikredilişinden, yukarıdaki algılayış ve yorumu elde etmek mümkündür.

4- İnsan sürekli olarak ilahi hidayetlere muhtaçtır.

5- Doğru yola hidayet olmayı dilemek Allah'tan yardım dilemek hususunda en layık hususdur.

"İhdina" cümlesi "iyyake nestein" cümlesiyle göz önünde bulundurulduğu takdirde doğru yola hidayet olmanın insanın Allah'a ulaşmada yardımına muhtaç olduğu en üstün hususlardan biri olduğu anlamını beyan etmektedir.

6- İnsan Allah tarafından yardım görmeden doğru yola asla ulaşamaz.

7- Tevhit ve sadece Allah'tan yardım dilemek doğru yoldur.

"es-Selat" kelimesindeki "el" edatı ahd-i zikri (zikredilen belli bir şeyi anmak) için olabilir ve de önceki ayetlerde

işaret edilen gerçeklerden birine ve bu cümleden tevhide ve sadece Allah'tan yardım dilemeye işaret ediyor olabilir.

8- Allah'a ve sıfatlarına iman etmek "doğru yoldur".

"es-sırat-ı müstakim" cümlesinin işaret ediyor olabileceği gerçeklerden biri de Allah'a, Allah'ın rububiyetine… İmandır ve bu da "el-hamdu lillah… malik-i yevmiddin" cümlesinden elde edilmektedir.

9- Herkesin doğru yola hidayeti muvahhit insanın en büyük ülküsüdür.

"İhdini" (bana hidayet et) cümlesi yerine "ihdina" (bize hidayet et) cümlesinin kullanılması yukarıdaki algılayışın ihtiva ettiği bir nüktedir.

10- Hidayet bir çok mertebe ve merhalelere sahiptir.

Önceki ayetlerin ardından "ihdina" cümlesinin yer alışı bu istekte bulunanın hidayete ermiş bir insan olduğunu göstermektedir. O halde şöyle söylemek gerekir: "Hidayet bir çok merhale ve aşamalara sahiptir. Bu esas üzere hidayete ermiş bir insanın da ciddi bir şekilde hidayet talebinde bulunması sahihtir.

11- Allah'ın dergâhına dua etmenin hidayete ulaşmada etkin bir rolü vardır.

12- İmam Rıza'dan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir: "İhdin'es sırat'el müstakim" cümlesi Allah'ın dinine ulaşmak, Allah'ın ipine sarılmak ve aziz ve celil olan Rabbi daha fazla tanımayı talep etmek anlamındadır."

13- İmam Sadık'tan (a.s) şöyle buyrulduğu nakledilmiştir: "…Sırat'el müstakim" peygamberlerin ve Allah'ın kendilerine nimet verdiği kimselerin yoludur."

14- Resulullah'tan (s.a.a) "aziz ve celil olan Allah'ın "ihdin'es sırat'el müstakim" sözü hakkında şöyle nakledilmiştir: "Cebrail'in (a.s) Muhammed'e nazil buyurduğu dine…"

15- Resulullah'tan (s.a.a) ve Ali'den (a.s) "sırat-ı müstakim" kelimesinin anlamı hususunda şöyle buyurdukları nakledilmiştir: "Şüphesiz sırat-ı müstakim Allah'ın kitabıdır."

16- İmam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir: "Sırat-i müstakim müminlerin Emiri Ali'dir (a.s)."

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ

1- Kur'an insanları burada hidayet ehli, Allah'ın gazabına uğramış ve sapık kimseler diye üçe ayırmaktadır.

"En'am'te aleyhim"de var olan "nimet"ten maksadın, önceki ve sonraki ayetlere de bakıldığında hidayet nimeti olduğu anlaşılmaktadır; maddi nimetler değil. Zira ayrıca bu nimetlerden kâfirler de istifade etmektedirler.

2- İnsanlardan bir kısmı, ilahi hidayet ve onun yüce merhalelerine sahiptir.

Önceden de ifade edildiği üzere "nimet"ten maksat, hidayet nimetidir ve bu nimeti talep eden kimselerin kendileri hidayete sahip oldukları için bu hidayetin özel bir hidayet olduğu ortaya çıkmaktadır.

3- Sırat-ı müstakim'e doğru hidayet olmak Allah'ın büyük nimetlerindendir.

"Nimet" kelimesini mutlak olarak zikredip ondan sadece hidayet nimetini kastetmek, mütekellimin hidayetten başka hiçbir nimeti "nimet" saymadığına delalet etmektedir ve bu da hidayetin yüceliğini ortaya çıkarmaktadır.

4- Hidayete ermiş olan kimselerden bazıları hidayetlerinde sabit kadem olmayıp, Allah'ın gazap ettikleri veya sapıklar zümresine girmişlerdir.

Yukarıdaki açıklama, "gayr'il magzubi" cümlesinin, "ellezine en'amte" cümlesine sıfat olması esasına dayalı olduğu takdirde anlaşılmaktadır. Bu esas üzere kendisine nimet verilenler, yani hidayet edilenler üç kısma ayrılmaktadırlar:

a- Hidayete varıp sonradan ayrılan, Allah'ın kendisine gazaplandığı kimselere dönüşenler.

b- Hidayete varıp yolun ortasında, şaşkınlığa düşerek sapıklar zümresine girenler

c- Hidayete varıp sonuna kadar sırat-ı müstakim üzerinde olanlar.

5- Hidayete varanlar için bile, Allah'ın kendisine gazaplandığı veya sapık kimselerin zümresine girme tehlikesi vardır.

6- Allah'ı tanıyan muvahhitler, hidayetlerinde sabit adımlı olanların yoluna hidayet olmak isterler.

7- "Sırat-ı müstakim", hiçbir zaman sapmayan Allah'a doğru bir yoldur.

"Ellezine…"yi, "gayr'il magzubi…"ye sıfat kılıp açıklamaktan, "sırat'el lezine…"nin, hiçbir zaman sapmaya meyletmeyen bir yol olduğu ve bu yüzden de "sırat-ı müstakim" diye adlandırıldığı anlaşılmaktadır. Zira "sırat'el lezine" cümlesi "sırat-ı müstakim"e atfedilmiştir.

8- Hidayete ermişlerin açık örnek ve misalleri, (diğerleri için) sırat-ı müstakime doğru yol alıp onda süluk etmekte çok önemli bir rolleri vardır.

"Sırat-ı Müstakim"i hidayete ermişlerin yolu diye tefsir etmekten, insanın sırat-ı müstakime doğru yol almasında

örnek ve açık şahitlere ihtiyaç duyduğunu ve onları bulup kendilerine iktida etmeleri gerektiği anlaşılmaktadır.

9- Kendisine nimet verilenler (hidayete varanlar) Allah'ın kendilerine gazap etmediği ve sapıklığa düşmemiş kimselerdirler.

10- İmam Sadık (a.s) hamd suresinde yer alan "sırat'el lezine en'amte aleyhim" ayeti hakkında şöyle buyurmuştur: "Sırat'el lezine en'amte aleyhim"den maksat Hz. Muhammed (s.a.a) ve onun zürriyetidir."

11- İmam Rıza'dan (a.s) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "(Namazda) "sırat'el lezine en'amte aleyhim" (demek), insanın Allah'ın emir ve nehiylerini hafife alan inatçı ve kâfir kimselerin zümresinden girmekten Allah'a sığınmaktır.

Kur'an'ın Zahir, Batın ve Tevili Hakkında

Doktor Adil Nadir Ali
Kirmanşah Razi Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi İlmi Heyet Üyesi

Zahir ve Batın

Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinin zahiri ve batınî anlamları hususunda Sünni ve Şii kitaplar yoluyla elimize ulaşan bir çok rivayetler Kur'an'ın zahiri ve batıni kavramları kapsadığı ilkesinin aşikâr ve inkâr edilmez bir ilke olduğunu ortaya koymaktadır. Elbette geçmiş âlimler bu konuda belli bir ölçüt ve çözüm yolu göstermiş değildir. Onlar sadece zahir ve batın hadislerini nakletmekle yetinmişlerdir. Ama son dönem âlimleri, özellikle de Allame Tabatabai (r.a) özellikle bu konuyu bir yere kadar incelemiş ve bu hususta bir çok sorulara cevap vermeye çalışmıştır. Biz de bu yazımızda konuyu incelerken buna yer yer işaret edeceğiz.

Zahir ve Batın Hadisler

A- Fuzeyl b. Yesar İmam Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Kur'an'da yer alan her ayetin zahiri ve batıni vardır."[1]

B- Ayyaşi tefsirinde Cabir'den naklen İmam Cafer-ı Sadık'tan şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Kur'an'ın zahir ve batını vardır. Ey Cabir! Hiçbir şey Kur'an tefsiri kadar insanların aklına uzak ve yabancı değildir."[2]

C- Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Kur'an'ın zahir ve batını vardır. Belli bir haddi ve kapsamı vardır."

---

[1] Muhammed Bakır Meclisi, Bihar'ul Envar, c. 9, s. 97

[2] Muhammed b. Mes'ud, Tefsir-i Ayyaşi, c. 1, s. 23

D- Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Kur'an'ın zahiri güzel ve batını derindir."[1]

E- İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: "Kur'an'ın zahiri, hakkında nazil olduğu kimseler içindir. Batını ise amel edenler içindir."[2]

F- İbn-i Abbas şöyle demiştir: "Kur'an bir çok boyutu olan esnek bir kitaptır. Onu en güzel boyutuna yükleyiniz."

Masumlar (a.s) Açısından Zahiri ve Batını Anlamlar

1- İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: "Kur'an'ın zahiri tenzili, batını ise tevilidir."[3]

2- Ebi Ubeyde, Sadıkeyn'den şöyle nakletmektedir: "Zahiri anlamdan maksat öncekilerin yıkıma uğradıklarını bildiren kıssalardır. Kur'an'ın batını ise Kur'an ayetlerinden alınan ibretlerdir.

3- Ayyaşi İmam Bakır'dan (a.s) şöyle nakletmektedir: "Eğer Kur'an ayeti sadece bir topluluk hakkında inmiş olsaydı, o topluluk ortadan kalkınca ayet manasını da yitirmiş olurdu. Böylece de Kur'an'dan geriye bir şey kalmazdı. Ama gökler ve yer baki kaldıkça Kur'an baştan sona cereyan etmektedir. Her grup için okudukları bir ayet vardır. Onlar ayetin maksadı ve hedefi konumundadır. İster hayır olsun, ister şer."[4]

Şeyh Tusi et-Tıbyan'ın önsözünde zahir ve batın anlamı hakkında dört görüş beyan etmektedir. Bu görüşlerden biri

---

[1] Ali (a.s), Nehc'ül Belağa, 18. hutbe

[2] Muhammed b. Mes'ud, Tefsir-i Ayyaşi, c. 1, s. 13

[3] A. g. e. c. 1, s. 2

[4] A. g. e.

de Ebu Ubeyde'nin belirttiği görüştür. Diğer üç görüş ise şunlardır:

1- İbn-i Mes'ud şöyle demiştir: "Her ayet ile mutlaka bir topluluk amel etmiştir. Şimdi ve gelecekte de bir topluluk onunla amel edecektir."

2- Taberi şöyle diyor: "Kur'an ayetlerinin zahiri elfaz ve kavramlardır. Ayetlerinin batını ise tevilleridir."

3- Hasan-ı Basri'den şöyle nakledilmiştir: "Kur'an'ın batınını arar ve zahiriyle değerlendirecek olursan, Kur'an ayetlerinin anlamlarını da elde etmiş olursun."

Hasan-ı Basri'nin maksadı şudur ki Kur'an'ın kavram ve sözcükleri rahat bir şekilde anlaşılmaktadır. Ama Kur'an'ın batıni anlamlarını bilmek için araştırma, teftiş ve derinliğine bakmaya yönelmek gerekir."[1]

Bütün bu rivayetler bir tek nükteye işaret etmektedir. O da şudur ki nüzul sebebi bir yana, Kur'an'ın batıni anlamını, nüzul zamanının şartlarına sahip olan gelecek nesiller hakkında da cari kılmak mümkündür. Zerkeşi, Burhan adlı kitabında ve Siyuti ise el-İtkan adlı kitapta bu rivayetleri nakletmişlerdir ve bu konuda yeni bir görüş belirtmemişlerdir.

Neden Kur'an Zahir ve Batın Diye İki Şekilde Konuşmuştur?

Allame Tabatabai bu konuda şöyle diyor:

"1- Akıllar madde âleminden daha geniş olan maneviyatı derk etme noktasında farklılık arz etmektedir ve farklı mertebelere sahiptir. Yani insanın maddiyata fikri olarak bağlılığı ne kadar az olursa, maneviyatı derk etmesi de o

[1] Muhammed b. Hasan Tusi, et-Tıbyan, c. 1, s. 13

kadar fazla olur. İnsanın maddiyata bağlılığı ne kadar fazla olursa, Kur'an'ın batınını ve marifetlerini derk etmek de o kadar zor olur.

2- Farklı anlayış derecelerinden her birinin bilgilerini, bir alt dereceye yüklemek mümkün değildir. Zira ters sonuç verir. Özelikle de düzeyleri, madde ve cisimden üstün olan maneviyatı, perdesiz ve kabuksuz bir şekilde halkın geneline sunduğumuz takdirde hedefle çelişmiş oluruz. Velhasıl tabiat ve madde ötesi sırları, madde âlemine perde ötesinde söylemek gerekir.

3- Zihinler maneviyatı derk hususunda farklılık içindedirler. Yüce marifetleri ilka etmek, tehlike arz etmektedir. Dolayısıyla öğretim düzeyi halkın genelinin anlayabileceği bir düzeyde olması gerekir. Bu durumda iyi sonuç verir, yüce manevi marifetler halkın genelinin anladığı sade bir dille söz konusu edilmelidir. Lafızların zahiri his edilir türden konular ifade etmelidir. Maneviyat, zahir perdesi arkasında yer almalıdır ve bu perde gerisinde farklı anlayışlara uygun bir şekilde kendini göstermeli, herkes kendi anlayışı miktarınca ondan istifade etmelidir."[1]

Zahir ve Batın Özelliği

Allame Tabatabai zahir ve batın hakkında ise şu inanca sahiptir: "Birinci özellik zahir ve batının göreli oluşudur. Bu da "şüphesiz Kur'an'ın bir batını, batının da bir batını vardır. Aynı şekilde bir zahiri ve zahirinin de bir zahiri vardır" rivayetinden anlaşılmaktadır. Zira her zahir, kendinin

[1] Muhammed Hüseyin Tabatabai, Şia der İslam, s. 37

üstünde olan zahirine oranla batındır. Kendinden sonrakine oranla da zahirdir. Yani insan Kur'an üzerinde derince bir düşününce, daha derin marifetler elde etmektedir.

İkinci özellik de şudur ki Allah hem zahir ve hem de batın anlamlarını kastetmiştir. Bunlardan bir anlamı bilmek, insana bir üstündeki anlamı bilmek hususunda da yardımcı olmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in zahir ve batınının her ikisi de kelamdan irade edilmiştir. Ama her iki anlam da birbirinin boylamında yer almaktadırlar; enleminde değil. Ne lafzın zahir iradesi, batın iradesini reddetmektedir ve ne de batın iradesi, zahiri iradeye engel teşkil etmektedir."[1]

Bazılarının inancına göre ise Kur'an'ın batıni anlamından maksat zahiri anlamın enleminde irade edilen kavramlardır. Öyle ki ayetlerin zahirinde bunlara hiçbir delalette bulunulmamıştır. Örneğin eğer bir kimse, "**Hani önünüze çıkan denizi yararak sizi (boğulmaktan) kurtarmış ve gözleriniz önünde Firavun ailesini boğmuştuk"**[2] ayetinden maksat, "Allah'ın İsrail oğullarına ilim denizini yarması ve onları ilmi sorunlara gömülmekten kurtarmasıdır" derse bu tür bir batıni anlamı hiçbir delil olmaksızın Kur'an ayetleri hakkında kabul etmek mümkün değildir. Bu tür tevillere girerek Allah'ın denizi yarma mucizesini inkar etmek doğru değildir. Zira deniz kavramı başka kavramlara izafe edilmekçe, ilim anlamını ifade etmek için takdir edilmemiştir. Bahr'ul Ulum Bahr'ul maarif gibi."[3]

---

[1] Ali Ekber Rüstemi, Asibşinasi ve Revişşinasi-i Tefsir-i Masuman, s. 156- 157

[2] Bakara suresi, 50. ayet

[3] Mecelle-i İlmi Tervici-i Tahkikat-i İslami, 11. yıl, 1- 2. sayılar, s. 228

Sözün zahiri için her zaman belli bir ölçü vardır. Bu da lügat ve harekelendirmedir. Ama eğer sözün batıni anlamını, zahirinin delalet etmediği bir şey olarak kabul edecek olursak o zaman karışıklık vücuda gelir. Doğru ve yanlış birbirinden ayırt edilmez hale gelir. Zira batın için bir ölçümüz yoktur ve herkes kendi maksadını Kur'an ayetlerine isnat edebilir. Bu da dinde büyük bir fesada yol açardı."[1]

Burada Kur'an'ın batından neyi kastettiğini belirten iki görüş vardır. [2]

Birincisi şudur ki ayetlerin batınından maksat ayetlerin derin ve çok boyutlu anlamlarıdır. Bu da Kur'anî lafızlar üzerinde düşünmekle aşikar olmaktadır. Bu anlamlardan hiç biri diğeriyle çelişmemektedir ve bir arada düşünülebilir.

İkinci görüş de şudur ki ayetlerin batınından maksat, İmamlar'dan (a.s) nakledilen bazı rivayetlerde beyan edilmiştir.

Nitekim Hemran b. A'yun'un İmam Bakır'dan naklettiği bir rivayette bu yer almıştır: "Kur'an'ın zahiri hakkında inen kimseler içindir, batını ise ilk grup gibi amel eden kimseler içindir."[3]

Ayetlerin Batınını Elde Etme Ölçüsü

İslam bilginleri Kur'an ayetlerinin batını anlamlarını derketmek için tevile dayanma hususunda bir takım kaide ve ölçüler karar kılmıştır ki bu metotlar vasıtasıyla ayetlerden güvenilir batını kavramlar çıkarılabilsin. Bu kaidelerin başlıcaları şunlardır:

---

[1] A. g. e. s. 131

[2] A. g. e. s. 132

[3] Muhammed b. Mes'ud, Tefsir-i Ayyaşi, c. 1, s. 22

1- Batını anlamların, zahir anlamla çok yakın bir münasebeti olmalıdır. Bu münasebet lafzi olsun veya anlamsal bir münasebet olsun fark etmez.

2- Ayetin has ve genel anlamını elde etmek amacıyla ayetin nüzul hususundaki detaylarından ayrılmasının telkininde gerekli dikkatin gösterilmesi. [1]

Bu iki ölçüyü göz önünde bulundurmakla bazı tefsir kitaplarında yer alan kimi tevillerin doğru olmadığını anlamaktayız. Zira bunlar lafızlara bakmaksızın kendi zevkler doğrultusunda Kur'an'ı tefsir etmeye kalkışmışlardır. İnşallah sözün devamında bu konuda bir takım nükteleri zikretmeye çalışacağız.

Bir Ayette Batını Anlamlardan Bir Örnek

Allame Tabatabai **"Allah'a ibadet edin ve ona hiç bir şeyi ortak koşmayın."** Ayeti hususunda ayetin zahiri ve batını anlamları hususunda şöyle diyor: "Bu sözün zahiri normalde putlara tapmak ile ilgilidir. Nitekim şöyle buyurmaktadır: **"Pislik olan putlardan sakının"** ama iyice bir düşünüldüğü takdirde anlaşıldığı üzere putlara tapmak sadece Allah'tan gayrisi karşısında boyun eğmek, anlamına gelmektedir ve dolayısıyla da kendisine ibadet edilmeyen putun da belli bir özelliği vardır ve nitekim Allah-u Teala şeytana itaati ona ibadet saymış ve şöyle buyurmuştur: **"Ey Ademoğulları! Sizden şeytana ibadet etmeyin diye söz almadık mı?"**

Başka bir yorumla da açıklığa kavuştuğu üzere kendisi ve diğerleri karşısında itaat ve boyun eğmenin bir farkı

[1] Ali Ekber Rüstemi, Asib Şinasi ve Revan Şinasi-i Tefsir-i Masuman, s. 171- 172

yoktur. Nitekim nefsin isteklerine itaat edilmemesi gerektiği gibi Allah karşısında başkasına da itaat edilmemelidir. Nitekim Allah-u Teala, **"heva ve hevesini ilah edineni görmedin mi?"**[1] diye buyurmaktadır."

Daha ince bir araştırma sonucunda anlaşıldığı üzere Allah'tan gayrisine asla fazla ilgi gösterilmemeli ve Allah'tan gaflet edilmemelidir. Zira Allah'tan gayrisine teveccüh etmek, onu bağımsız saymak ve karşısında küçülmek demektir."[2]

Bu esas üzere:

1- İnsan Allah'ın izni olmaksızın hiç kimseye teveccüh etmemelidir. Bu yüzden tapmaktan sakınmak sadece putlara özgü değildir.

2- Nefsanî isteklere tapmak da yasaklanmış bulunmaktadır.

3- Allah'tan gaflet etmemek ve başkasına yönelmemek gerekir. [3]

Ayet Anlamlarının Batıl Tevilinden Bir Örnek

Ali b. İbrahim Kummi tefsir kitabında **"Allah sivrisineği ve daha üstününü bile misal olarak vermekten hayâ etmez"** ayetinin tefsirinde, İmam Cafer-ı Sadık'tan (a.s) nakledilen bir rivayete dayanarak şöyle demektedir: "Allah bu örneği Hz. Ali (a.s) için zikretmiştir. Dolayısıyla "beuze" (sivrisinek) Hz. Ali'dir. "Ma fevkeha" ifadesi ise Hz. Muhammed'i (s.a.a) kastetmektedir." Daha sonra da

[1] Casiye suresi, 23. ayet

[2] Muhammed Hüseyin Tabatabai, Kur'an der İslam, s. 27

[3] Ali Ekber Rüstemi, Asib Şinasi ve Revan Şinasi-i Tefsir-i Masuman, s. 156

şöyle diyor: "Zira **"İman edenler bunun Rablerinden gerçek bir örnek olduğunu bilirler."** İfadesinden maksat Müminlerin Emiri'dir. Nitekim Peygamber de insanlardan ona itaat etmesini istemiştir."[1]

Veya bazı sufi alimler de **"Rabbimiz, bizden öncekilere (günahları sebebiyle) yüklediğin gibi, bize de ağır yük yükleme"** ayetinin anlamı hakkında şöyle demişlerdir: "Allah'ım! Bizim üzerimize dayanamayacağımız hubb ve aşkı yükleme."[2]

Tatbik ve uyarlama

Allame Tabatabai'nin, Kur'an'ın zahir ve batın konusunu ele alırken dile getirdiği tatbik konusunda şu nükteye işaret etmek gerekir ki Kur'an ayetleri nüzul sebebine özgü değildir. Bu ayetler nazil olduğu şahısların şartlarını taşıyan herkese tatbik etmektedir. Bu aslında İmam Bakır'dan nakledilen şu hadise işarettir: "Eğer Kur'an sadece bir topluluk hakkında inmiş olsaydı, o topluluğun ortadan kalkmasıyla ayetler de anlamını kaybederdi ve dolayısıyla Kur'an'dan geriye bir şey kalmazdı. Ama gökler ve yer baki kaldıkça Kur'an'ın ilki sonuna cereyan etmektedir. Her topluluk için okudukları bir ayet vardır. Onlar ayetten kastedilendir. İster hayır olsun, ister şer."[3]

Şimdi bu nükte ışığında söyleyebiliriz ki bazı rivayetler kınayıcı ve korkutucu ayetleri Ehl-i Beyt düşmanlarına ve bazı rivayetler de övücü ve müjdeleyici ayetleri Ehl-i

---

[1] Ali b. İbrahim, Tefsir-i Kummi, c. 1, s. 48

[2] Abbas Ali Amid Zencani, Mebani ve Revişha-i Tefsir-i Kur'an, s. 150

[3] Muhammed b. Mes'ud Ayyaşi, Tefsir-i Ayyaşi, c. 1, s. 218

Beyt'e uyarlamaktadır. Bu esas üzere tatbik; batının ilk anlamının kemali ve Kur'an batınlarının harici tecessümüdür ve batının bütünleme aşaması sayılmaktadır. [1]

Tevil Hakkında Bir Söz

Tevil geri dönme anlamına gelen "evl" kökünden türemiştir. Burada maksat ise ayetin kendisine döndüğü şey demektir. Örtülü söz anlamına gelen tevilin karşısında ise, açık bir anlam ifade eden ve ayetin kelime anlamı olan tenzil yer almaktadır.

Rivayetlerde Kur'an tevili ayetlerin gerçek hedefleri olan dış hakikat anlamında yer almıştır. Allame Tabatabai, tevilin anlamı hakkında şöyle demektedir: "Her şeyin tevili, o şeyden kaynaklandığı hakikatidir ve o kaynak bunun gerçekleştiricisi, taşıyıcısı ve nişanesi mesabesindedir.[2]

Hak ve Batılın Tevili

Bu söylediğimiz şeyler esasınca Kur'an ayetlerinin gerçek tevili ilahi ilim ve vahiyden kaynaklanan hakikatler dizisidir. Batıl tevil ise sapıkların insanları hak yoldan saptırmak için Kur'an'ın doğru anlamlarının aksine ortaya attıkları şeydir. Onlar, Kur'an ayetlerini şeytani istekleri esasınca kendi saptırıcı maksatlarına yüklemektedirler. Kur'an tevillerinin lafzi boyutlarla irtibatı, normal kanunların ve kaidelerin tersine lafzi delaletlerle ilgili olduğu için Kur'an'ın gerçek maksatlarıyla tümüyle örtüşmektedir. Bu yüzden akli değerlendirme ölçütüyle doğru olan te-

[1] Ali Ekber Rüstemi, Asib Şinasi ve Revan Şinasi-i Tefsir-i Masuman, s. 67

[2] Muhammed Hüseyin Tabatabai, Kur'an ve İslam, s. 56

vili, batıl olan tevilden ayırt etmek, oldukça zordur. Dolayısıyla ilahi vahye ve Kur'an hakikatleri hakkındaki yakini ilme dayanan nakli değerlendirmeden yardım almak dışında mümkün değildir. [1]

Allah, Al-i İmran suresi 7. Ayette şöyle buyurmaktadır: **"Sana kitabı indiren O'dur. Onda kitabın temeli olan muhkem ayetler vardır, diğerleri de müteşabihtir. Kalplerinde eğrilik olan kimseler, fitne çıkarmak ve tevil etmek için müteşabih olanlarına uyarlar. Oysa onların tevilini ancak Allah bilir ve ilimde derinleşmiş olanlar, "Ona inandık, (muhkem ve müteşabih) hepsi Rabbimizin katındandır" derler. Bunu ancak akıl sahipleri düşünebilirler."** Bu ayet esasınca herkes, Kur'an teviline kalkışamaz. Bu işi yapan kimseler, hakikatte Kur'an'ı kendi zevkleri esasınca tevil etmektedirler. Eğer bu iş, insanlar arasında yaygınlaşacak olursa, herkes, kendi zevki esasınca Kur'an'ı yorumlamaya kalkar. Zihninde olan şeyi Kur'an'a yükler ve artık Kur'an'ın zahiri bunun için bir hüccet olmaz. Oysa bu konudaki mevcut ayetler ve rivayetler esasınca Kur'an'ın zahiri herkes için hüccettir. Örneğin Allah Kur'an'da şöyle buyurmaktadır: **"Belki onlar hatırlayıp kendilerine gelirler diye, biz onu (Kur'an'ı), senin dilinle kolaylaştırdık."** Aynı şekilde bir çok rivayetlerde görüldüğü gibi tertemiz imamlar, bir takım şer'i ayetleri ve diğer Kur'anî ayetleri zahiri şekliyle delil olarak göstermişlerdir. [2]

[1] Muhammed Hüseyin Tabatabai, el-Mizan, c. 3, s. 81- 82

[2] Ebu'l- Kasım Huyi, el-Beyan, c. 1, s. 264

Kimler Kur'an Tevilini Bilmektedir

Al-i İmran suresinin 7. ayeti esasınca tevil ilmi, sadece Allah'a ve ilimde derinleşmiş kimselere aittir. Şimdi soralım: İlimde kökleşmiş ve derinleşmiş bu kimseler kimlerdir. Bir çok rivayetler şu konuyu beyan etmektedir ki ilimde kökleşmiş olanlar, şüphesiz masumlardır (a.s).

Şimdi de bu hadislerden birkaç örneğine işaret edelim:

1- Ebi Basir şöyle diyor: "Ebu Cafer (a.s) şöyle buyurmuştur: "İlimde derinleşmiş olanlar bizleriz ve biz, onun tevilini biliriz."

2- Ebu Abdillah (a.s) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz baştan sona kitabı bilen kimse, sürekli olarak bizden çıkacaktır."[1]

3- Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Beni kaybetmeden önce soracağınızı sorun. Allah'a and olsun ki Kur'an'da inen her ayetin kimin hakkında indiğini, nerede indiğini, düz de mi yoksa dağda mı indiğini daha iyi bilirim. Allah bana düşünen bir kalp ve konu- şan bir dil bağışlamıştır."

Rivayetlerden de anlaşıldığı üzere sadece Ehl-i Beyt imamları, Kur'an tevilini hakkıyla bilmektedirler. Onlar ilimde derinleşmiş olanların reel örneğidir ve biz Kur'an'ın batıni anlamını sadece vahiy veya Ehl-i Beyt'in kılavuzluklarıyla öğrenebiliriz.

Konunun Özeti

Kur'an ayetleri üzerinde bizi düşünmeye davet eden ayetler ışığında açıkça anlaşıldığı üzere, Kur'an ayetleri üzerinde derinleşerek Kur'an'ın kutsal lafızlar perdesinin

[1] Muhammed Bakır Meclisi, Bihar'ul Envar, c. 90, s. 89

gerisinde olan nurani ve derin anlamları keşfetmek mümkündür. Bunu Kur'an'ın zahir ve batını olduğunu bildiren Ehl-i Beyt'ten menkul rivayetler de teyit etmektedir.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Kur'an'ın zahir ve batını olduğunu ve insanları hidayete erdirdiğini bildirmektedir. Müfessirlerin her birisi Kur'an'ın zahir ve batını hakkında kendine ait bir tanımlama yapmıştır. Onlardan çoğu, Kur'an'ın batıni anlamlarını elde etmek için bir takım batıl tevillere başvurmuşlardır ve Kur'an'ın zahiriyle amel etmeyi terk etmişlerdir. Onların söylediklerinin Kur'an'ın zahiriyle bir ilgisi yoktur. Bazı müfessirler, bu işlerini teyit etmek için Ehl-i Beyt imamlarından (a.s) bir takım rivayetler nakletmektedirler. Bu rivayetleri bizzat İmamlar (a.s) inkar etmektedirler. İkinci olarak söz konusu rivayetler senet ve metin açısından güvenilir değildir. Hatta onların bir çoğunun fesat nedeni olduğu aşikardır. (sivrisinek örneğinde olduğu gibi)

Sonuç

Biz, Kur'an'ın zahir ve batın tartışmasından şu sonuca varmış bulunmaktayız ki Kur'an'ın batıni anlamı ne olursa olsun, zahirin nişanesi olarak mülahaza edilmelidir. Eğer konu hakkında ilahi sözde işaret veya kinaye yoluyla dahi olsa bir işaret olmadığı takdirde falan konunun Allah'ın kelamının batıni anlamından biri olduğunu söylemek nasıl mümkün olabilir? Kur'an'ı anlama hususunda kendi zevkine göre seçtiği tevillere başvuran kimseler, sadece kendi görüşlerini Kur'an'a yüklemiş olan kimselerdir. Biz ise Kur'an ayetlerinin tevilini sadece masumların (a.s) bildiğini kabul etmekteyiz. Bu konuda onlardan bize gelen her şey bizim için bir hüccettir.

Kaynaklar

1- Behrani, Seyyid Haşim, el-Burhan fi Tefsir'il Kur'an, 2. Baskı, Kum, Dar'ul Kutub'il İlmiyye, H. K. 1334

2- Huyi, Seyyid Ebu'l- Kasım, el-Beyan fi Tefsir'il-Kur'an, 3. Baskı, Beyrut, Müessese-i Edali-i Metbuat, M. 1974

3- Zehebi, Muhammed Hüseyin, et- Tefsir ve'l- Mufessirun (Tarihsiz ders cüzvesinden istifade ile)

4- Rüstemi, Al-i Ekber, Asib Şinasi ve Revan Şinasi-i Tefsir-i Masumin (a.s), 1. Baskı, Tahran, İntişarat-i Kitab-i Mübin, H. Ş. 1380

5- Tabatabai, Muhammed Hüseyin, el-Mizan fi Tefsir'il Kur'an, Seyyid Muhammed Bakır Musevi'nin Tercümesi, 1. Baskı, Tahran, Bünyad-i Allame Tabatabai, Neşr-i Reca'nın yardımıyla, H. Ş. 1376

6- Tabatabai, Muhammed Hüseyin, Kur'an der İslam, 1. Baskı, Meşhed, İntişarat-i Tulu-i Bita

7- Tusi, Muhammed Hasan, et-Tıbyan fi Tefsir'il Kur'an, 1. Baskı, Beyrut, Dar'ul İhya'it- Turas'il Arabi

8- Hamid Zencani, Abbas Ali, Mebani ve Revişha-i Tefsir-i Kur'an, 1. Baskı, Tahran, İntişarat-i Vezaret-ı Ferheng ve İrşad-ı İslami, H. Ş. 1366

9- Ayyaşi, Muhammed Mes'ud, Tefsir-i Ayyaşi, 1. Baskı, Beyrut, Müesseset'ul a'la lil Metbuat, M. 1391

10- Meclisi, Muhammed Bakır, Bihar'ul Envar, 2. Baskı, Beyrut, Dar-u İhya'it Turas'ilArabi, c. 89, 1383.

11- İslami İrşad ve kültür bakanlığı, Mecelle-i İlmi-i Tahkikat-i İslami, 1. Baskı, İslami İrşad ve kültür bakanlığı yayınları, H. Ş. 1375

Nehc'ul Belağa Açısından Salih Önderlik

Seyyid İbrahim Seyyid Alevi

İnsani toplumun esas konularında oluşan Nehc'ul Belağa'nın hayati konularından biri de İmamet ve önderlik konusudur. Hz. Ali (a.s) Nehc'ul Belağa'daki değerli konuşmalarında ve kılavuzluklarında bu konunun çeşitli boyutlarını incelemiştir.

İlk olarak Hz. Ali (a.s) imamet ve önderliğin insani toplumlardaki zaruretini ele almıştır.

İkinci olarak bu önderlik zarureti ve lüzumu bağlamında salih ve hak olan imamet ile ehliyetsiz ve haksız önderliği ele almıştır.

Üçüncü olarak Hz. Ali (a.s) hak ve doğru olan önderliğin ölçülerini dakik bir şekilde tespit etmiş bu zalim ve bozuk olan önderliğin nişanelerini sürekli olarak hatırlatmıştır.

Dördüncü olarak toplum önderlerinin bu ölçütlere ve kriterlere bağlılığını gerekli ve lazım görmüştür.

Beşinci olarak Hz. Ali (a.s) salih ve hak olan bir öndere halkın itaat etmesinin genel bir görev olduğunu ortaya koymuş ve sonuç olarak yüce insani değerler üzere kurulu olan erdemli şehrin icadının mümkün olduğunu beyan etmiştir.

Takva sahiplerinin mevlası olan Hz. Ali (a.s) bu önemli konunun çeşitli boyutların inceleyerek araştırmacıları bilgi ve marifetler denizi ile karşı karşıya getirmiştir. Hz. Ali (a.s) imamet, imaret, hükümet, velayet, kıyadet, hilafet ve

benzeri kavramları incelemiş ve bu konuda çok gerekli bilgiler aktarmıştır. Dolayısıyla imamet ve önderlik meselesinin önemini çok geniş boyutlarıyla gözler önüne sermiştir. Zira Hz Ali'ye (a.s) göre her sorumlu ve makam sahibi kimse bir tür önderlik sahibidir. Bu ister kudret ve hakimiyet piramidinin başında yer alan önder olsun, isterse de bakanlık, imaret, valilik veya devlet ve hükümet görevlilerinden herhangi biri olsun hiç fark etmez.

Bizde bu yazımızda bu konuyu derinliğine incelemeye çalışacağız. Allah'tan bu konuda doğru görüşe ulaşmayı ve amel noktasında kemale ermeyi diliyoruz.

İmamet ve Rehberliğin Zarureti

Hak üzere ve salih bir önder olan Hz. Ali (a.s) beşeri toplumda imamet ve önderliğin zaruretini toplumsal hayatın zarureti esasınca oldukça açık bir üslupla şöyle beyan etmiştir. "Oysa insanlara iyi veya kötü bir emir gerekir. Böylece mümin onun emri altında (iyilikle) amel eder ve kâfir onun emri altında faydalar bulur. Allah onun emri-buyruğu altında (herkesi mukadder kıldığı) ecele ulaştırır. Vergiler onunla toplanır ve düşmanla onun emri altında savaşılır. Yollar onunla güvenli olur. Zayıfın hakkı güçlüden onunla alınır. Böylece iyi kişi huzura erer ve kötüden emin olur, zarar görmez."[1]

Hz. Ali'nin (a.s) bu sözü bir tür anarşizme kayan haricilerin boş iddialarını çürütmektedir. Zira onlar "Hüküm sadece Allah'a aittir." Aldatıcı sloganıyla insanlar arasında imaret, velayet ve devletin olmaması gerektiğini söylüyor ve rehberlik ve imameti tümüyle reddediyorlardı. Onlar bu

[1] Razi, Seyyid Şerif, Nehc'ul Belağa, 40. hutbe 1- 3. paragraflar

ham düşünceleriyle zalim devlet ile hak ve adil devlet arasında bir farkın olduğunu da kabul etmiyorlardı. Tarihin de gösterdiği gibi bu topluluk bir araya gelmiş ve karşılıklı görüş alışverişinde bulunmuşlar ve o günkü toplumda ortaya çıkan bozuklukların temelinde devletin olduğunu sanmışlardır. Bunun üzerine bu devletin önde gelenlerini ortadan kaldırmak için komplo düzenlemiş ve sonuçta sadece Hz. Ali'yi (a.s) şehit etmişlerdir. Diğer kimseler ise ölümden kıl payı kurtulmuşlardır.

Velhasıl Hz. Ali (a.s) bu ham düşünceyi oldukça zayıf bir düşünce olarak görmüş ve başka bir yerde bu anlamı faklı kısa bir ifadeyle şöyle beyan etmiştir."İyi bir emirin emri altında takva sahipleri (iyi) amel eder, ama kötü bir emirin emri altında ise müddeti bitinceye veya ölümü gelip çatıncaya kadar sadece kötüler faydalanır."[1]

Velhasıl bu ve önceki cümlenin özet anlamı şudur ki her haliyle imamet, önderlik, hükümet ve yöneticiliğin beşeri toplumda zarureti vardır. Eğer hak önderlik teşkilatı ve salih bir hükümet kurulamazsa ve hayata geçirilemezse şüphesiz salih olmayan bozuk bir devlet başa geçecektir. Toplumun önderlik ve idaresini eline alacaktır. Nitekim Hariciler de tarih boyunca gerek Hz. Ali (a.s) zamanında veya sonraki asırlarda tümüyle teşkilat esasları üzere hareket etmiş ve bir tür önderlik ve liderlik örtüsü altında karar kılmışlardı. Onlar ilk önce Nehrevan'da Zu's sediyye'nin etrafında toplandılar, onun önderliği altında hak imama karşı çıktılar ve toplumda anarşi yarattılar. Sonraki asırlarda da bir takım kimseler bu grubun önderi olarak teşkilatın ba-

[1] Razi, Seyyid Şerif, Nehc'ul Belağa, 40. hutbe 4. paragraf

şına geçmiş ve İslam dünyasında çok acı olaylara sebebiyet vermişlerdir. Nitekim ileride açıklayacağımız gibi onların hükümet ve önderliği de salih olmayan bozuk önderliğin reel örneklerinden biridir.

Beşeri toplum düzeninde bir teşkilatın ve hükümetin varlığının zarureti o kadar açıktır ki meşhur filozof Aristo bu konuda şöyle demiştir: "Toplumsal düzenler ve hükümetler olmaksızın yaşayabilen insan ya hayvandır ya da Allah."[1]

Yani toplumsal bir varlık olan insan için hükümet ve önderlik zaruri ve kesin bir iştir. Sadece Allah bu ilkeden müstesnadır. Aynı zamanda toplumsal biz düzen üzere örgütlü çalışmayan hayvanlarda bu kuraldan müstesnadır. Hayvanlar bir araya geldikleri zaman aralarında orman kanunları yürürlüğe girmekte ve herhangi bir önderlik olmaksızın yaşamlarını sürdürmektedirler.

Hz. Ali (a.s) başka bir açıklamasında güçlü bir devletin olmayışını ve bireysel bencilliklerin varlığını, insanın yıkıma uğrayış sebepleri olarak kabullenmiş ve sonunda insanın helak olmasına neden olan en temel etkenine işaret ederek şöyle buyurmuştur: "Onlardan her bir kimse, sanki kendisinin imamıdır. Kendince güvenilir gördüğü şeylere yapışmış, sağlam sebeplere bağlanmıştır "[2]

Bize göre Hz. Ali'nin (a.s) beşeri toplumda önderlik ve hükümetin zaruretini ispat hususunda söylemiş olduğu bu ifadeler yeterlidir. Ama şunu da söylemekte yarara vardır ki yeni düşünce sahipleri ve son asırlarda iktisadi, toplumsal ve siyasi örgütlenmeler hakkında araştırmalarda bulunan bazı kimseler de tek boyutlu değerlendirmelere kaymış

[1] Nuri, Yahya, Cahiliyet ve İslam s. 656

[2] Razi, Seyyid Şerif, Nehc'ul Belağa, 88. hutbe

ve devleti tek açıdan incelemeye çalışmışlardır. Dolayısıyla sapıtarak İslam dünyasında haricilerin maruz kaldığı bir akıbete uğramışlardır.

Karl Marks bu konuda şöyle diyor: "Devlet; esasen anamalcıların aleti veya kapitalistlerin esası olup sınıfsal çatışmaların bir aracıdır. Devlet; öyle bir güçtür ki bu güç vesilesiyle sömürge altındaki sınıflar esaret zincirine vurulmaktadır."[1]

Gördüğünüz gibi Marks'ın bu sözü de birkaç açıdan incelenmeye değerdir:

Evvela Komünistler bu tanıma rağmen bir hükümet ve devlet sahibi olmuşlardır. Onlar hükümet ve devletlerini nasıl değerlendirmektedirler. Asrımızda sosyalizm, Marksizm ve Komünizm cephesinde ortaya çıkan temel değişimler neticesinde şu sonuca varmak gerekir ki Marksistlerin devleti de bir tür sapık önderliktir. Zira tarih boyunca sürekli facia yaratmış ve insanlık kervanının kemale ulaşmasına büyük ölçüce engel olmuştur.

İkinci olarak eğer Marks'ın verdiği hüküm mutlak ve de bütün devlet türlerini kapsıyorsa o zaman onların devleti de bu türden bir devlettir. Yok eğer mutlak değilse o halde özel bir durumdan genel bir sonuç nasıl alınabilir.

Üçüncü olarak sözleri değerlendirirken şu sonuca ulaşmaktayız ki Hz. Ali (a.s) gibi olaylara daha gerçekçi bir gözle bakan ilahi insanlar devlet zaruretini beyan ederek devletin salih ve salih olmayan iki türe sahip olduğunu ortaya koymuştur ki bu değerlendirmeler hakikate ve olaylara daha yakındır. Dolayısıyla diğerlerinin sözleri daha

[1] el-Sencani, Hasan, Hakimiyet-i Devletha s. 63

çok birere slogan olup içerikten yoksundur ve insani hayat gerçekleriyle büyük ölçüde örtüşememektedir.

Hak önderlik ve imamet

Nitekim belirtildiği gibi beşeri toplumda önderlik idarecilik ve imamet zaruri bir iştir. Önderlik ve hakimiyet olmaksızın toplumsal yaşamak mümkün değildir. Elbette eğer bir toplumda hak ve salih olan bir önderlik gerçekleşmezse ister istemez hükümet dizginlerini salih olmayan kimseler ele geçirir ve toplumda zalim bir sistem kurar. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Resul-i Ekrem'in hak ve adil yöneticiliğini bir çok yerde överek bu konuda şöyle buyurmuştur: "Onlara, hakkı ikame eden ve din istikrara erinceye kadar istikamet gösteren bir vali yöneticilik yaptı."[1]

Ali (a.s) Peygamberi güçlü bir önder; siyaset ve program sahibi bir yönetici olarak tanıtmıştır. Ona göre Peygamber, bu siyaset ve program esasınca güçlü bir sistem icat etmiştir.

Hz. Ali (a.s) dostlarına öğüt verdiği bir hutbesinde Peygamber-i Ekrem'i (s.a.a) güzel bir şekilde anarak şöyle buyurmuştur: "Peygamber (s.a.a) takva sahibi kimselerin imamı ve hidayete ermiş kimselerin basiret gözüdür."[2]

Hz. Ali (a.s) sözünün devamında şöyle buyurmuştur: "Keşke Allah benimle sizin aranızı ayırsaydı da sizden daha layık olanlara katsaydı beni! Allah'a yemin olsun sağlam görüşlere sahip, yumuşak huylu, hakkı söyleyen, azgınlığı ve zulmü terk etmiş, hedefe koşarcasına önde giden, dosdoğru yolda ilerleyen bu (layık) topluluk ebedi

[1] Razi, Seyyid Şerif, Nehc'ul Belağa, Hikmetli sözler 467. hikmet

[2] A. g. e. 116. hutbe, 1. paragraf

mükâfatı ve rahat bir yaşamı elde etmiştir. Bilin ki Allah'a yemin olsun size, Sakif kabilesinden kibirli ve haktan yüz çeviren birisi musallat olacak, yeşilliklerinizi yiyip yağlarınızı eritecek. Yeter artık ey Eba Vazaha! "[1]

Takva sahiplerinin mevlası, Hz. Ali (a.s) Haccac b. Yusuf Sakafi'nin sultasından bahsetmiş, bu öngörüsünün zımnında kendisi gibi bir insanın önderliğine layık olan kimseleri görme arzusu içinde olduğunu beyan etmiştir. Ama derin bir bilgiye sahip olmayan kimseler, ister istemez Muaviye ve Haccac gibi kimselerin topluma egemen olmasına ortam sağlamaktadır.

Hz. Ali (a.s) başka bir hutbesinde önderlik işindeki salahiyetine işaret ederek şöyle buyurmuştur: "Ey bedenleri bir araya gelip toplanmış, heva- hevesleri muhtelif/farklı insanlar, sözleriniz sert kayaları bile par- çalar, ameliniz, düşmanlarınızı hakkınızda ümitlendirir. Meclislerde şöyle böyle diyorsunuz (erkeklik taslıyorsunuz), ama savaş zamanı gelince düşmandan kaçış çığlıkları atıyorsunuz.

Sizleri (yardıma) davet edenin daveti, güç bulmaz, sizler için zahmet çeken kimsenin kalbi rahat/huzur yüzü görmez. Bahaneleriniz; borcunu saptırıcı bahanelerle erteleyen borçlunun bahanelerine benzer.

Korkak ve zelil kişi, zulme engel olamaz. Hakk, çabadan/uğraştan başka bir şeyle elde edilemez. Evinizden başka hangi eve düşmanın girmesine engel olacaksınız? Benden sonra hangi imamla (birlikte düşmana karşı) savaşacaksınız? Allah'a andolsun ki aldanmış kişi, sizin aldat-

[1] Seyyid Razi şöyle diyor: "Vazaha" osuruk böceğidir ve bu söz (H. 41 yılında doğan) Haccac-ı Sakafi'ye işarettir. Haccac'ın osuruk böceği ile bir hikayesi vardır ki burası zikre uygun değildir.

tığınız kimsedir. Sizinle kurtuluşa eren, kurada boş çekmiştir. (asla kurtuluşa ermemiştir.) Sizinle düşmana ok atan, gerçekte ucu kırık bir ok atmıştır. (hedefe vursa da işe yaramaz)

Andolsun Allah'a ki sözünüze asla inanmadım, yardımınıza ümit bağlamadım, düşmanı sizinle korkutmadım.

Nedir bu haliniz, nedir derdinizin ilacı, nedir çareniz? Düşmanlarınız da sizin gibi adam. Tüm söylediklerinizi ilminiz olmadan mı söylüyorsunuz?

Çekinmeden (günahlardan) gaflet mi ediyorsunuz? Haktan başkasına mı ümit bağlıyorsunuz?"[1]

Gördüğünüz gibi Hz. Ali (a.s) dertli bir kalp ve içler acısı ifadelerle imamet ve önderliğinden gerektiği gibi istifade etmeyen kimseleri eleştirmektedir. Buna karşılık Muaviye'nin taraftarlarından söz etmektedir ki onlar bozuk bir öndere sahip oldukları halde tam bir itaat içerisindedirler. Hz. Ali (a.s) daha sonra; bir önderliğin emri altında olması gereken insanlığın ve adil imama itaat etmesi gereken bir toplumun neden emirlere itaat etmediğini ve haksız önderlerin topluma egemen olmasına neden olduğunu açıklamaktadır.

Hz. Ali (a.s) başka bir hutbesinde bu konuya değinerek şöyle buyurmaktadır: "Hükmettiğini yapan, takdirini yerine getiren, beni sizinle imtihan eden Allah'a hamd ederim. Ey buyurduğumda itaat etmeyen, çağırdığımda icabet etmeyen topluluk! Size mühlet verip, serbest bıraksam, boş lafa dalarsınız; savaşa soksam gevşeklik edersiniz. İnsanlar bir imamın etrafında toplansa kınarsınız; zorluğa düşerseniz gerisin geriye dönersiniz.

[1] A. g. e. 29. hutbe, 1- 6. paragraflar

Düşmanlarınız babasız kalsın! Kendinize yardım etmek ve hakkınız için cihad etmek yerine neyi bekliyorsunuz! Ölümü mü! Yoksa zillete düşmenizi mi! Vallahi ölüm günüm gelip çatsa –ki elbette gelecektir- aramızı ayıracak, bu durumda sizinle konuşmayı istemeden ve sizinle hiç güç bulmamış gibi ayrılacağım.

Allah'a için! Sizi bir araya toplayacak dininiz, size gayret verecek hamiyetiniz yok mu? Ne kadar şaşılacak şey, değil mi! Muaviye aşağılık zalimleri çağırıyor, hiç bir karşılık vermediği halde ona itaat ediyorlar. Ben ise İslam'ın mirasçıları ve Müslümanların geriye kalanları olan sizleri yardıma çağırıyorum ve bahşiş veriyorum; buna rağmen benden ayrılıyor, ayrılığa düşüyorsunuz. Şüphesiz ne benim emrime razı oluyorsunuz, ne de aleyhine birleşeceğiniz şekilde sakındırmam sizleri gazaplandırıyor! Böylece ölüm bana görüşeceğim en sevimli şey oldu.

Size kitabı öğrettim, delil ve hüccet yollarını sizlere bellettim, tanımadığınız şeyleri tanıttım, ağzınızdan attığınız suyu size tatlı tatlı içirdim. Keşke kör görseydi de, uyuyan uyansaydı! Öncüleri Muaviye olan ve Nabiğa oğlu (Amr b. As) tarafından terbiye edilen toplum Allah'ı tanımamaya ne kadar yakındır! "[1]

Bozuk Önderlik

Zalim ve facir bir önder, sadece kendisini değil, bütün toplumu fesada sürüklemektedir. Dolayısıyla da halkların ve toplumların günahını da üstlenmektedir. Bu açıdan daha ağır bir cezaya çarptırılacak ve daha şiddetli bir şekilde hesaba çekilecektir.

[1] A. g. e. 180. hutbe, 2- 8. paragraflar

Ali (a.s), Allah Resulünden (s.a.a) naklen şöyle buyurmaktadır: "Zulmeden imam, kıyamet günü beraberinde hiç bir yardımcısı ve mazeret bildireni olmaksızın getirilir; cehennemin ateşine atılır, içinde değirmen taşı gibi döner; sonunda ta dibinde bağlanır"[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) daha çok himaye edilmeyen, hatta zayıflatmaya çalışılan hak önderlik hususundaki üzüntülerini ortaya koymaktadır. Zira bu hareket sonucunda akılsız ve beyinsiz kimseler, toplumda hakimiyeti ele geçirmektedirler. Dolayısıyla hiçbir toplum, hükümetsiz ve devletsiz ayakta duramaz.

Hz. Ali (a.s) bir başka yerde şöyle buyurmuştur: "Bana üzüntü veren şey bu ümmetin başına sefih, zalim ve facir kimselerin musallat olmaları, Allah'ın malını aralarında dolaştırmaları, kullarını köle yapmaları, salihleriyle savaşmaları, fasıklarını dost ve yardımcı edinmeleridir."[2]

Hz. Ali (a.s) zalim ve fasid bir devletteki önderliğin şeytanın elinde olduğunu söylemektedir ve ölçütler bölümünde de işaret edeceğimiz gibi bu tür bir yönetim tarzının zalim hükümetin özelliği olduğunu vurgulamaktadır. "Ey, Muaviye! Kendin için Allah'tan kork; yularını şeytanın elinden kurtar."[3]

Hz. Ali'ye (a.s) göre kötü insanların hükümeti ve günahkar kimselerin hakimiyeti, hak önderliği ve hükümetinin zayıf kılınmasının bir neticesi ve yan etkisidir. "İyiliği

[1] A. g. e. 164. hutbe, 8. paragraf

[2] A. g. e. 62. mektup, 8- 9. paragraflar

[3] Nehc'ül Belağa, 32. mektup, 4. paragraf ve 55. mektup, 4. paragraf

emredip kötülükten men etmeyi terk etmeyin. Aksini yaptığınız takdirde başınıza kötüleriniz geçer ve sonra ne kadar çağırsanız da artık sizlere icabet edilmez."[1]

Hz. Ali'ye (a.s) göre münafıklar, fasit ve zalim devletin kurucuları ve güçlendiricileri sayılmaktadır. Çünkü nifak hareketi toplumda anarşi yaratan en temel harekettir. Bu da batıl ve hak olmayan bir önderliğin vücuda gelmesine ortam sağlamaktadır. Hz. Ali (a.s) bu konuda şöyle buyurmaktadır: "Resulullah'tan sonraya da kalan münafıklar, yalan ve iftirayla halkı ateşe çağıran dalalet önderlerine yaklaştılar, yaklaştıkları kimseler de onları iş başına geçirdiler, insanlar üzerinde hüküm sahibi yaptılar, onlarla dünyayı yediler."[2]

Ölçütler ve Kriterler

Hak önderliğin kriterleri nedir ve aynı zamanda batıl ve fasit önderliğin alamet ve nişaneleri nelerden ibarettir? Bu konuda şüphesiz bir çok şey söylenebilir, ama bu bölümde de kısa bir açıklamayla yetinmek istiyoruz.

Hz. Ali'ye (a.s) göre bu konuda ilk belirgin kriter Peygamber ile vilaî (egemenlik ile ilgili) ilişkiler ortamıdır. Nitekim şöyle buyurmuştur: "Hidayetin önderiyle, sapıklığın ve kötülüğün önderi; aynı şekilde peygamberin dostuyla düşmanı bir ve eşit değildir."[3]

Hz. Ali (a.s) bir başka sözünde hak önderliğin önemli bir özelliğini belirterek Allah Resulü'nün (s.a.a) dostluğunun ölçüsünü de tespit etmiş ve şöyle buyurmuştur: "İn-

[1] A. g. e. 47. mektup, 7. paragraf
[2] A. g. e. 210. hutbe, 6-7. paragraflar
[3] Nehc'ül Belağa, 27. mektup, 16. paragraf

sanların nebilere en yakın olanları, onların (Allah tarafından) getirdiği şeyi en iyi bilenlerdir…Muhammed'in (s.a.a) dostu, Peygamber'e akrabalık bağı uzak olsa bile Allah'a itaat eden kimsedir; Muhammed'in düşmanı ise Peygamber'e akrabalık bağı yakın olsa bile Allah'a isyan eden kimsedir."[1]

Hz. Ali'ye (a.s) göre hak üzere olan bir İmam ve salih bir önder, Allah'ın emrini icra etmekte ve buyruklarını yürürlüğe koymaktadır. Böyle bir önder, kendisi adına herhangi bir iddiada bulunmaz. İşte bu da tayin edici ve belirgin bir ölçüttür. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Ey Allah'ın kulları! Cehaletinize dayanmayın, heva ve heveslerinize teslim olmayın…İmama farz olan; ancak Rabbinizin emrini bildirmek, öğüt vermek, nasihat etmek için çabalamak, peygamberin sünnetini ihya etmek, müstahak olanlara hadleri uygulamak, pay sahiplerinin hakkını paylaştırmaktır."[2]

Bu olumlu kılavuzluktan istifade ederek şu sonuç çıkarılabilir ki hak olmayan fasit bir önder, bunun tam tersine hareket etmektedir. Zalim bir önder sürekli kendi nefsanî isteklerinin peşinden koşturur. Bilmediğinin cehaleti ve bilgisizliği içinde hareket eder. Onun kamusunda öğüt ve nasihat diye bir şeyin anlamı yoktur. Onun egemenliği altında bid'atlar sünnetin yerine geçer, bütün ilahi hadler tatil edilir ve insanlar kendi nasiplerinden mahrum bir hale gelir.

Hz. Ali (a.s) bir başka sözünde bu anlamı çok güzel bir ifadeyle şöyle dile getirmiştir: "Bil ki Allah katında Al-

[1] A. g. e. 96. hikmet, 1- 2. paragraflar

[2] A. g. e. 105. hutbe, 10. paragraf

lah'ın kullarının en efdalinin; hidayete ermiş, hidayete çağıran, malum olan sünneti ayakta tutan ve meçhul olan bidatleri öldüren adil imamdır. Sünnetler aydınlatılmış, alametleri var; bidatler de açıkça gösterilmiş, onun da alametleri vardır."[1]

Bir başka yerde ise şöyle buyurmuştur: "Allah katında insanların en şerlisi, sapmış ve halkın da ona uyarak sapıttığı zalim imamdır. O yaşanan sünneti öldürür, terk edilen bidati diriltir."[2]

Nehc'ül- Belağa'ya göre körü körüne bağnazlık, gururlanma ve kibirlenme de zalim bir önderin nişanelerindendir. Bu aynı zamanda İblis'in de en belirgin özelliğidir. Bu tür önderler, bu hasleti kendi önderleri olan İblis'ten miras almışlardır. "O asabiyet davasında aşırılığa gidenlerin önderi, büyüklenenlerin öncüsü, Allah'ın düşmanıdır. O asabiyetin temelini kurdu."[3]

Hz. Ali (a.s) bir başka yerde diğer bir takım özellikleri bir arada açıklamış, salih olan ve salih olmayan önderlik türlerini birbirinden ayırt ederek şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz bilirsiniz, namuslar, kanlar, ganimetler ve hükümler hususunda velayet sahibi olanların ve Müslümanlara önderlik edenlerin cimri olması doğru değildir. Çünkü lider cimri olursa halkın malına göz diker; Aynı zamanda cahil de olmamalıdır; aksi takdirde bilgisizliğiyle onları yoldan çıkarır. Zalim de olmamalıdır; zira zalim olursa, zulmüyle onları birbirinden ayırır. Adaletsizlik eden de olmamalıdır; aksi takdirde halkın mal ve servetine yazık eder, bir grubu

[1] Nehc'ül Belağa, 164. hutbe, 5- 6. paragraflar
[2] A. g. e. 164. hutbe, 5- 6. paragraflar
[3] Nehc'ül Belağa, 192. hutbe, 4- 5. paragraflar

diğerinden öne geçirir. Hüküm makamında rüşvet almamalıdır; . Zira rüşvete kapılan olursa hakları yok eder, hadleri görmezlikten gelir. Sünneti terk eden de olmamalıdır; aksi takdirde ümmeti helake sürükler"[1]

Hak imametin ve salih önderliğin ruhu insanlara hizmet etmek ve görevini yerine getirmektir. Oysa dünyevi önderler ve zalim hakimlerin hedefi sulta ve dünyayı ele geçirmektir. "Yönettiğim topluma karşı zulümle galebe çalmayı istememi mi emrediyorsunuz? Allah'a andolsun gece gündüz birbiri ardınca geldikçe, gökte yıldız yıldızı takip ettikçe böyle bir işi yapmam."[2]

Hz. Ali'ye (a.s) göre toplum önderi iş paylaşımını ve sorumluluk makamını, salahiyet ve iyilik dileme esası üzere düzenlemelidir. Bu önemli konuda kendi şahsi fikirleri ve istekleri üzerine hareket etmemelidir. Nitekim Hz. Ali (a.s) Malik b. Eşter'e şöyle buyurmuştur: "Orduna; sence Allah, Resulü ve İmam'ın için en fazla iyilik isteyen, en iffetli, en sabırlı olan, geç sinirlenen, kendisinden özür dilenince rahatlayan, zayıflara merhametli, güçlülere karşı gevşeklik göstermeyen, katılıkları tecavüze sevk etmeyen ve acizlikleri kendilerini hareketten alı-koymayan kimseleri komutan seç."[3]

Hz. Ali (a.s) bir hutbesinde ise şöyle buyurmuştur: "Vallahi hilafete rağbetim ve hükmetmeye isteğim yok- tu. Fakat, bu iş için beni siz çağırdınız, bu yükü siz yüklediniz! "[4]

---

[1] A. g. e. 131. hutbe, 5- 7. paragraflar

[2] Nehc'ül Belağa, 126. hutbe, 1. paragraf

[3] A. g. e. 53. mektup, 50- 72. paragraflar

[4] A. g. e. 205. hutbe, 3. paragraf

Bir başka yerde ise şöyle yer almıştır: "Abdullah b. Abbas diyor ki: "Cemel savaşına giderken Basra yakınlarındaki "Zikar" bölgesinde Hz. Ali'nin yanına vardım. Hz. Ali oturmuş yırtık ayakkabısını dikiyordu. Bana, "Bu ayakkabımın değeri ne kadardır?" Diye buyurdu."Hiç değeri yok." Dedim. O zaman da Hz. Ali şöyle buyurdu: "Allah'a yemin olsun ki bu ayakkabı bana sizlere baş olmaktan daha sevimlidir. Sadece bir hakkı ikame edeyim veya bir batılı yok edeyim (diye sizlere baş olmayı kabul ettim.)"[1]

Hak önderi olan kimse memurlarını kontrol altında tutmalı, onların amel ve davranışlarını sürekli gözden geçirmelidir. Onları asla kendi haline terk etmemelidir. Onlar insanlara istediklerini yapabilme durumunda olmamalı, halkın malını istedikleri gibi ellerinden alamamalıdır. Nitekim Hz. Ali (a.s) bazı valilerine yazmış olduğu mektupta şöyle buyurmuştur: "Yaptığın bazı işler bana bildirildi. Eğer bunları yaptıysan Rabbinin gazabına, hoşnutsuzluğuna uğradın, imamına isyan edip, emanetine hıyanette bulundun demektir."[2]

Hz. Ali'ye (a.s) göre hak üzere olan bir imam, toplumda en düşük seviyede yaşayan bir kimse gibi yaşamalı, sahip olduğu güçten ve elde ettiği konumdan kendi refah ve güzel yaşamı için asla istifade etmemelidir. Bu da hak ve adalet üzere kurulan devletin temel kriterlerinden biridir. Bunun dışında olan her yönetim tarzı zulüm ve sömürü üzere kurulmuş demektir. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

[1] A. g. e. 33. hutbe, 1- 2. paragraflar

[2] Nehc'ül Belağa, 40. mektup, 1. paragraf

"Yüce Allah, insanlar yoksullukları nedeniyle heyecanlanıp isyan etmesinler diye adil imamlara kendilerini insanların en fakirleriyle ölçüp değerlendirmelerini emretti."[1]

Başka bir ifadeyle hak ve halk desteğine sahip olan bir önder, bu konuda örnek olmalıdır. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Bana, "Müminlerin Emiri" denildikten sonra zamanın zorluklarında onlara ortak olmamaya, sıkıntılı yaşayışlarında onlara örnek olmamaya razı olur muyum?"[2]

Hz. Ali'ye (a.s) göre insanın yüceliğini lekeleyen ve yöneticiler için fazla bir kar getirmeyen sıkıntılı programlar ve teşrifatları da zalim devletlerin nişanesi olarak kabul etmiş ve bozuk önderliğin en belirgin özelliği saymıştır. Bu konuda Hz. Ali (a.s) atlarından inerek önünde koşturan Enbar şehrinin köylülerine hitaben şöyle buyurmuştur: "Vallahi emirleriniz bundan faydalanmamaktalar. Böyle yapmakla dünyada kendinize zahmet veriyorsunuz; ahirette de bu işinizle sefil olacaksınız. Arkasında azap olan meşakkat, ne de zararlıdır; ateşten emin olmayı beraberinde getiren rahatlık da faydalıdır! "[3]

Bana göre bütün bu söylenen kriterlerin dışında Nehc'ül- Belağa'da hak ve batıl önderleri birbirinden ayırt eden daha nice kriterler elde etmek mümkündür. Ama biz bu kadarıyla yetiniyoruz.

Hak Önderlerinin Sorumluluğu

Nehc'ül- Belağa'nın dikkate değer konularından biri de Hak İmam ve önderi kanunların üstünde tutmasıdır. Hz.

---

[1] A. g. e. 209. hutbe, 4. paragraf

[2] A. g. e. 45. mektup, 14- 15. paragraflar

[3] Nehc'ül Belağa, hikmetli sözler, 37. hikmet, 1- 2. paragraflar

Ali'ye (a.s) göre hak önder, kanunlar karşısında en sorumlu kimsedir. Bu da Kur'ani derslerden çok önemli bir ölçüttür. Hz. Ali (a.s) da Kur'an-ı Kerim'in terbiye ettiği bir insandır. Ama ne yazık ki halk desteğine sahip olmayan zalim ve diktatör yöneticiler, kendilerini kanundan yüksek görmekte ve hiç kimsenin kendisini sorgulamasına izin dahi vermemektedirler.

İran bilimcilerden biri olan Dr. Larens Luckheart bir münasebetle şah Hüseyin ve şarabı yasaklayışı hakkında bir olay nakletmektedir ki bu olay yukarıdaki bilgiler açısından dikkate değer bir olaydır. Özellikle de Şah Hüseyin "sultanların alimi" olarak adlandırılabilecek bir kimsedir. Dr. Larens şöyle yazıyor: "Şarabın yasaklanmasına saray çevresi, büyük bir tepki gösterdi. Buna en çok karşı çıkanlardan birisi, şah Hüseyin'in babasının halası olan Meryem Beygum idi." Cruski daha sonra olayı şöyle nakletmektedir ki, söz konusu hala hastalık numarasına yatarak bu vesileyle şarap içme yasağını delmeyi becermiştir.

Halasının hastalığından haberdar olan Şah Hüseyin gece yarısı bir kimseyi göndererek kendisine şarap getirmesini emretti. Şarap satan Ermeniler ise, işin içinde bir hile olduğunu ve kendilerini tuzağa düşürmek istediklerini sanmışlardı. Sonunda Safevi sarayındaki Polonya elçisinden bir miktar şarap elde ettiler. Böylece şah kendi elleriyle şarabı bardağa dökerek, halası Meryem Beygum'a verdi. Uyanık bir kadın olan halası ise; Şah içmedikçe asla şarap içmeyeceğini dile getirdi. Şah her ne kadar

Kur'an'daki şarap yasağı sebebiyle içemeyeceğini belirttiyse de Meryem Beygum şöyle dedi: "Saltanat makamı şahı kanunlardan üstün kılmıştır."[1]

Bizim söylemek istediğimiz, işte bu son cümledir. Gerçekten de zalim tağutlar, sürekli bu düşünce içinde olmuşlar ve kanunları, sadece halka uygulayarak kendilerini bundan müstesna görmüşlerdir. Ama Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Ey İnsanlar! Allah'a andolsun, (ilahi) itaate teşvik ettiğim işlerde sizin en önde gideninizim, sizi nehyettiğim günahlardan ise sizden önce sakınmaktayım"[2]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) genel anlamda bütün takipçilerine; amel etmelerini ve kendilerini bağlı görmedikleri şeyleri, insanlardan istememelerini emretmektedir. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "İnsanları kötülükten men edip kendiniz de kötülükten uzak durun. Çünkü siz önce bizzat kötülük etmemekle, sonra kötülükten nehyetmekle emrolundunuz."[3]

Hz. Ali (a.s) sorumluluğun kökenini insanın temizliği olarak kabul etmiştir. Şüphesiz insan kendi nefsanî isteklerine esir olduğu zaman kanunları çiğnemekte ve göreviyle amel etmekten kaçınmaktadır. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Kim kendini insanlara imam yaparsa, başkalarından önce kendini eğitsin ve diliyle terbiye etmeden önce, davranışlarıyla terbiye etsin. Kendinin öğretmeni olup kendini eğiten kişi, insanların öğretmeni olup onları eğitenden daha fazla saygı ve övgüye layıktır."[4]

---

[1] İnkiraz-i Silsile-i Sefeviyye, Dr. Larens LuckHeart, s. 104

[2] Nehc'ül Belağa, 175. hutbe, 6. paragraf

[3] A. g. e. 105. hutbe, 12. paragraf

[4] Nehc'ül Belağa, hikmetli sözler, 73. hikmet

Öndere İtaatin Gereği

Nitekim ilk konuda da ele aldığımız gibi hükümet, her toplum için zaruri bir örgütlenme türüdür. Her hükümetin azamet ve kudreti ise, halkın kendisine itaat etmesi, emirlerine kulak vermesidir. Aksi takdirde toplumda büyük bir anarşi ve kargaşa vücuda gelecektir. Hz. Ali (a.s) bu konuda şöyle buyurmaktadır: "İmameti, ümmetin düzene girmesi; itaati de imamet makamını ululamak için farz kıldı."[1] Hz. Ali (a.s) başka bir yerde şöyle buyurmaktadır: "Tanımamakta mazur olmadığınız kimseye (Allah'a) itaat edin"[2]

Başka bir ifadeyle halkın akıllı ve tedbirli bir öndere itaat etmemesinin toplumda işlerin bozulmasına neden olacağını beyan etmektedir. Hz. Ali (a.s) açık bir şekilde toplum önderine itaat edildiği ve sözlerinin dinlenildiği takdirde toplumda büyük bir değişim vücuda geleceğini beyan etmiştir. Aksi takdirde o toplumun salaha ermesi beklenemez.

Ali (a.s) önderliğini kendi şeytanlığıyla zayıflatmaya çalışan ve hakimiyetini Muaviye'nin zalim idaresiyle mukayese etmeye kalkışan ve dolayısıyla da Muaviye'nin siyasetini öven kimselere şöyle buyurmuştur: "Allah babalarını affetsin. Onlardan bir tek kişi var mı ki savaşta benden daha tecrübeli/ciddi olsun ve benden daha fazla dirençli/ayak direten olsun. Daha yirmi yaşıma gelmemiştim ki savaşa hazırlandım. Şu anda altmış yaşımı aştım. Ama itaat edilmeyenin tedbiri bir şey ifade etmez"[3]

---

[1] A. g. e. 252. hikmet, 5. paragraf

[2] A. g. e. 156. hikmet

[3] Nehc'ül Belağa, 27. hutbe, 16. paragraf

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) başka bir sözünde önderin halkla meşveret etmesini, halkın hayrını dilemesini dile getirmekte, bu konudaki beklentilerini açık bir şekilde şöyle ifade etmektedir: "Sana düşen, üzerinde düşünmem için bana görüşünü söylemendir; görüşüne karşı çıkarsam bana itaat etmen gerekir"[1]

Hz. Ali'nin (a.s) bu sözü oldukça anlamlı ve yüce bir sözdür. Hz. Ali (a.s) bu vesileyle kendisini görüş sahibi, iyilik sever olarak kabul eden, birbirine görüşlerini sunan, ama adil olan imam tarafından görüşleri kabul görmeyince muhalefete kalkışan, toplumda bozgunculuk yapan, isyan eden ve başkalarını da isyana sevk eden kimselere kesin bir cevap vermiştir. Hz. Ali (a.s) başka bir hutbesinde önderliğin farklı boyutlarını da dile getirmiş, hak öndere itaat edilmesinin gereğine işaret ederek şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Bu işte (hükümet işinde) insanların en haklısı; bu işte en güçlü olan ve Allah'ın emirlerini bu konuda en iyi bilendir. Fitne çıkarandan hakka dönmesi istenir. Kabul etmezse onunla savaşılır."[2]

Burada rehberlik ve rehberliğe özgü konular ile ilgili çok daha ilgi çekici konular ortaya atılabilir. Örneğin, şura, biat, bilinç düzeyi, işbilirlik, güzel idare, müdüriyet, bilahare bir çok anlama gelen sözler konuşmamak ve benzeri konular da incelenmeye açık konulardır. Allah'tan hidayet ve doğruluk talep ederiz.

[1] A. g. e. 321. hikmet

[2] Nehc'ül Belağa, 173. hutbe, 1- 2. paragraflar

Hz. Ali'nin Valilerine Tavsiyeleri

Hüccet'ül İslam
Muhammed Hüseyin Muhtari Mazenderani

Müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s) göre önder bütün müdürler, siyasi düzen görevlileri, yürütme gücü olarak toplumun bütün idareci birimi kendi kabiliyetler, kapasiteleri, liyakatleri ve uzmanlıkları ile uyumlu olarak bir takım mertebelere sahip olmalıdır. Bu konuda en küçük bir yanlışlık yapılırsa ve atamalar belli bir mantık ve kural çerçevesinde yapılmazsa o toplum gelişim, yüceliş ve kalkınmadan geri kalır. Tabiatıyla toplumun idare sistemi ciddi bir takım sorunlarla karşı karşıya gelir ve toplumun idari bölümünde adaletsizlik ve zayıflık egemen hale gelir. Öte yandan insanlara hizmet aşkıyla çırpınan layık kimseler ise bir köşeye çekilerek koltukları layık olmayan menfaatçi bir azınlığa terk etmek zorunda kalır. Şüphesiz böyle bir toplum yücelme ve kalkınma yerine tedrici bir çürümeye ve çöküşe doğru gider, bu yüzden Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Halk, ancak emir sahipleri ıslah olunca düzene girer. Emir sahipleri de ancak halkın doğru olmasıyla düzelir."*[1]

Tabiatıyla yöneticilerin zayıflığı ve acizliği toplumun idari sistemine büyük bir zarar verir. Toplumun gelişim ve yükselişi alanında ciddi bir engel teşkil eder. Bu yüzden Hz. Ali (a.s) başka bir yerde şöyle buyurmuştur: "İşlerin afeti idarecilerin acizliğidir."[2] Bu yüzden Ali (a.s) hilafeti kabul ettikten sonra yaklaşık olarak önceki bütün valileri,

[1] Nehc'ul Belağa, Suphi Salih, 216. hutbe

[2] Beka ve Zeval-i Devlet, Abdülkerim b. Muhammed, s. 70; Tevsee-i Siyasi ez- Didgah-i Ali (a.s), Ali Ekber Ali Hani'den naklen

komutanları ve yüksek makamdaki temsilcileri azletti. Bu iş her ne kadar Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) hükümeti için düşman üretti ve zayıflık nedeni olduysa da ama Hz. Ali hiçbir zaman bazı zorbaların hoşnutsuzluğu sebebiyle layık kimselerin hâkimiyetinden asla vazgeçmedi. Kendi devlet sisteminde layık insanları başa geçirmek için gerekli ortamı sağladı. Nitekim siyasi vali ve temsilcilere göndermiş olduğu emir ve mektupların büyük bir bölümü bu hakikati ortaya koymaktadır ve hepsi de bu ilkeyi hayata geçirme amacını taşımaktadır.

Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) görüşüne göre bu ilke adaletten kaynaklanmaktadır. Zira İslam devletinin hedefi toplumda adaleti hakim kılmaktır. Dolayısıyla bu adalet ilkesi bütün boyutlarıyla göz önüne alınmalıdır.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s)Mısırdaki valisi Malik Eşter'e şöyle yazmaktadır: *"Memurların işleri konusunda çok dikkatli ol. Onları denedikten sonra görevlendir. Dostluk sebebiyle ve başkalarına danışmadan tayin etme. Çünkü bu ikisi (dostluk sebebiyle ve başkalarına danışmadan tayin etmek), zulüm ve hıyanet şubelerinin bir araya gelmelerine sebep olur. Bunları iyi ailelerden, İslam'a eskiden girmiş olup tecrübeli ve hayalı kişilerden seç. Çünkü onlar, ahlakça en yüce, namusları en doğru, tamahları en az, işlerin sonuçlarını gözetmede en gayretli kişilerdir."*[1]

Başka bir yerde ise şöyle buyurmaktadır: *"İnsanlar arasında hükmedecek kişileri; halkın en üstünlerinden, işlerden bunalmayacak, hasımlarına yenilmeyecek, hatada ısrar etmeyecek, hakkı tanıyınca uymada gecikmeyecek,*

[1] Nehc'ul Belağa, Seyyid Cafer Şehidi, 53. mektup

nefsi tamaha yönelmeyecek, araştırmaksızın az bir anlayışla yetinmeyecek, şüpheli işleri herkesten iyi tanıyacak ve herkesten çok delile sarılan kişilerden seç."[1]

Muhammed b. Ebibekir Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) layık ve vefalı dostlarından biriydi. Mısır valisi idi. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) ondan razıydı. Ama Mısır'ın stratejik ve özel konumu sebebiyle o bölge için Malik Eşter'i daha uygun gördü. Bu yüzden Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Muhammed'i azlederek yerine Malik'i geçirdi. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Muhammed'i bu işten incindiğini duyunca ona hitaben şu mektubu yazdı."*Senin yerine Eşter'i vali olarak tayin etmeme canının sıkıldığını bana haber verdiler. Bunu işe ciddi olarak sarılmadığın, az çaba gösterdiğin için yapmadım. Seni hükmettiğin yerden aldım, ama daha kolay idare edebileceğin ve fazla seveceğin bir yere tayin edeceğim."*[2]

Bu meseleden de istifade edildiği üzere Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) zaman ve mekanın gerekleri ışığında siyasi liyakat, kifayet, tedbir, tecrübe ve şahısların uzmanlığının da gerekli olduğuna inanmaktaydı. Bu yüzden hiçbir şey onu bu önemli ilkeyi hayata geçirmekten alıkoyamıyordu.

Nezaret ve Kontrol

Müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s) göre hükümet valileri ve memurları bireysel ve grupsal tercihler kullanılmaksızın dakik bir şekilde kanun karşısında değerlendirilmelidir. Dolayısıyla devlet görevlilerinin birisinde düzen ve toplumun ilerlemesi için faydalı bir yaratıcılık görülür

[1] A. g. e

[2] Nehc'ul Belağa, 34. mektup

veya inanılmaz bir şakla topluma hizmet için çalışır, toplum bireyleri karşısında sorumluluk hisseder ve bu sorumluluk ışığında toplumda geniş çapta bir kalkınma hareketi vücuda gelirse bu tür yöneticiler tanınmalı, teşvik edilmelidir. Aynı zamanda tam tersine toplumun idarecilerinin herhangi birinde bir hata ve sapma görülürse bu durumda da hiçbir mülahaza da bulunulmadan o kimse cezalandırılmalıdır.

Sadece bu durumda layık kimseler siyasi ve icrai sistem içinde büyük bir gönül rahatlığı içinde çalışır, kabiliyetlerini geliştirir ve sonuç olarak da ülkede kalıcı bir kalkınma hamlesine geçilir.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu konunun önemini çeşitli mektuplarında ve hükümet genelgelerinde hatırlatmada bulunmuştur. Nitekim Malik Eşter'e devlet memurlarının yaptıklarını kontrol hususunda şöyle yazmaktadır: *"Yaptıklarını denetle, onların peşice vefalı ve sadık kişilerden seçilmiş ajanlar gönder; çünkü, onların gizli işlerinden haberdar olman, emin olarak işlerini yapmalarına, halka şefkatle muamele etmelerine sebep olur."*[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) yöneticilerin kontrolü ilkesini hayata geçirmek için büyük bir çaba gösteriyordu. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) sadece çeşitli bölgelerdeki valilerine ve temsilcilerine bu konuyu hatırlatıp uyarmakla kalmıyor, bazen kendisi de ülke idaresi ile ilgili işlerin takibi ve valilerin davranış biçimi hakkında bölgelere çeşitli kimseleri gönderiyordu. Örneğin Ka'b b. Malik'i bu amaçla araştırmak için görevlendirdi. Büyük bir dikkat ve emanete riayet ederek devlet merkezlerini incelemesini

[1] Nehc'ul Belağa, Seyyid Cafer Şehidi, 53. mektup

emretti. Devlet memurlarından her birine çeri ölçüler esasınca bir takım sorular sormasını böylece onların faaliyet miktarını öğrenmesini ve durumu hemen kendisine bildirmesini söyledi.

Şüphesiz sadece kontrol yoluyla idari yolsuzluklara karşı çıkmak da mümkündür. Başka bir ifadeyle ülkenin idari sisteminde gerekli düzenlemelerin yapılması şahsi ve grupsal zevkler göz önünde bulundurulmaksızın devlet mekanizmasının ciddi bir kontrolüne ve takibine bağlıdır. Bu Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) defalarca belirttiği bir ilkedir. Şimdi de Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) idari yolsuzluk, ayırımcılık ve rüşvet hususundaki tavsiyelerinin devamında kısaca bir takım önemli hususları hatırlatmaya çalışalım.

A- Suçlularla mücadele

İdari suçlarla mücadele etmek her devletin beka ve devamının bir gereğidir. Şüphesiz her toplumda kapsamlı bir kalkınma hareketi devletlerin üst düzey kadrosunun ve önderlerinin suçluları cezalandırması hususundaki kesinlik ve azmine bağlıdır. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) kanundan kaçmayı ve devlet ilkelerine riayet etmemeyi siyasi düzenin başlıca afeti olarak kabul etmekte ve bu insani olmayan harekete karşı çıkılmadıkça toplum ve düzenin esenliğini sağlamanın mümkün olmadığına inanmaktadır. Bu yüzden suçlular ve kanunlar karşısında kaçanlar karşısında en küçük ihmalkarlığı caiz görmüyor ve ciddi bir şekilde karşı koyuyordu. Dolayısıyla Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) valilerine yazmış olduğu mektupların çoğunda bu konu açık bir şekilde göze çarpmaktadır. Hatta

bu konuda en küçük bir ihmalkarlık eden veya kusur gösteren yöneticileri şiddetle kınamıştır. Örneğin Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Basra valisi Abdullah b. Abbas'ın ihanet ettiğini öğrenince tehdit dolu bir mektup yazarak kendisine şöyle buyurmuştur: *"Allah'a doğru söyleyen biri olarak yemin ederim ki Müslümanların ganimetlerine az veya çok hıyanet ettiğini öğrenirsem, sana öyle şiddetli davranırım ki malın azalır, yükün ağırlaşır (fakirleşirsin), hakir ve zayıf hale düşersin."*[1]

Abdullah b. Abbas Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) amcasının oğlu, Peygamber'in ashabı, toplumda büyük bir güce sahip ve Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) yakınlarından sayılan bir kimseydi. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) tarafından bölgelerden birinin hakimi olarak tayin edilmişti. Müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s) bir suç işlediği haberi ulaşınca hemen kendisine şu şekilde bir tehdit dolu mektup yazdı."*Gerçekten ben seni sorumluluklarımda (emanetimde) kendime ortak ve sırdaş edinmiştim. Yakınlarım arasında bana senden daha yakın, güvenilir; malı ve canıyla destek veren ve emaneti bana iade eden kimse yoktu. Zamanın, amcan oğlunun aleyhine şiddetlenip gaddar davrandığını, düşmanın savaş açtığını, halkın emanetinin zelil ve zayıf olduğunu, ümmetin delircesine saçmaladığını, kendisini koruyacak kimsenin meydanda bulunmadığını gördüğün zaman, amcan oğluna vermiş olduğun vaatten geri döndün. Sen ayrılanlarla beraber ayrıldın, yüzüstü bırakıp gidenlerle bırakıp gittin, hainlerle birlikte ona ihanet ettin; böylece ne amcan oğlunun dert-*

[1] Nehc'ul Belağa, 20. Mektup

lerini paylaştın, ne de emanetini eda ettin… Ey Bizim yanımızda akıl sahibi sayılmış olan, içtiklerinin ve yediklerinin haram olduğunu bile bile nasıl bir şey yiyip içebiliyorsun? Allah'ın kendilerine ganimet olarak vermiş olduğu mallar ile İslam memleketini koruyan mücahitlerin, müminlerin fakirlerin ve yetimlerin mallarıyla nasıl da kadınları nikahlayıp, cariyeleri satın alabiliyorsun? . Allah'tan kork ve onlara mallarını geri ver! Eğer böyle yapmazsan ve Allah da bana imkan verirse, seni öyle cezalandıracağım ki, Allah bu konuda beni mazur görecek. Vurduğumda cehennemden başka yere gitmeyen kimseleri öldürdüğüm kılıcımla seni vuracağım. Vallahi, senin yaptığını Hasan ile Hüseyin bile yapsaydı, onlar için nezdimde ne anlaşma veya uyuşma olur, ne de onlardan hakkı alıncaya, zulümlerini uzaklaştırıncaya kadar gücüm olduğu halde benden kurtulabilirlerdi! [1]

Bu mektup dikkatle incelendiğinde Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) suçlulara ve ihmalkârlara nasıl davrandığını kolay bir şekilde anlamak mümkündür. İlginç olanı da şudur ki Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) memurlarından birinin suç işlediğini anlar anlamaz hemen onu azlediyordu. Örneğin Sude adında bir kadın kendi şehrinin hakimini şikayette bulunmak için Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) huzuruna vardı. Sude şöyle diyor: Ben zekat alması için bölgeye gönderilen memurlardan birini şikayet etmek için Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) huzuruna vardım. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) beni görünce namaz kılmaktan vazgeçerek yanıma geldi ve, "Bir isteğin mi

[1] Nehc'ul Belağa, 41. mektup

var" diye sordu. Ben de kendisine memurunun yapmış olduğu zulmü anlattım. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) ağladı ve şöyle buyurdu: "Allahım! Sen ona da bana da şahitsin ben onu senin yaratıklarına zulmetmesi için göndermedim. Daha sonra bir deri parçası getirerek üzerine şöyle yazdı: "Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla **"Rabbinizden size bir belge geldi. Ölçü ve tartıyı tam yapın, insanların eşyasını eksik vermeyin, düzelttikten sonra yeryüzünde bozgunculuk etmeyin; iman etmişseniz bilin ki, bunlar sizin için hayırlıdır."**[1] Mektubu okuduğun zaman benden taraf elinde olan her işi durdur ta ki benden taraf bir kişi gelecek ve işi senin elinden alacaktır. Vesselam." Daha sonra da o mektubu mühürlemeden ve paketlemeden bana verdi. Bende o mektubu memura verdim, böylece o memur azledilmiş oldu ve aramızdan gitti."[2]

B- Ayırımcılık

Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) sürekli önem gösterdiği, ne pahasına olursa olsun görmezlikten gelmediği ve sürekli olarak valilerine riayet etmeyi tavsiye ettiği en esaslı işlerinden biri de kanun karşısında herkesin eşit olduğu ilkesiydi. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu ilkenin hayata geçirilmesi hususunda o kadar ısrar ediyordu ki hutbe, mektup ve devlet genelgelerinin çoğunda valilerine bu işi hatırlatmıştır. Biz burada özet olsun diye sadece birkaç örnek aktarmakla yetineceğiz.

---

[1] A'raf suresi, 85. ayet

[2] Nehc'us- Saade fi Mustedrek-i Nehc'il Belağa, Muhammed Bakır Mahmudi, c. 14, s. 144; Tevsee-i Siyasi ez- Didgah-i Ali (a.s), Ali Ekber Ali Hani'den naklen

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) valilerinden birine yazmış olduğu mektupta şöyle buyurmuştur: "İnsanların işi senin yanında hakları olan hususta eşit olmalıdır."[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s) herkes kanun ve milli sermayeden istifade hususunda eşittir. En üst düzeyde yöneticiler dahi kendileri için bir ayırımcılığa düşmemelidir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hilafeti zamanında önceki halifeler döneminde bazı şahıslara yapılan büyük bağışlara tümüyle el koydu. Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) bir çoklarının hoşuna gitmeyen adaletçi ve devrimci metotlarından biri de buydu. Evet, üçüncü halife döneminde akrabalarına ve yakınlarına yapılmış olan hadsiz hesapsız bağışlar beytülmale geri döndürüldü. Çoğu tarihçilerin de yazdığına göre üçüncü halife yakınlarına özellikle de damadı Haris b. Hekem'e, Abdullah b. Halid'e, Mervan'a, Abdullah b. Saad Ebi Sulh'a ve benzeri yüzlerce kimseye beytülmalden yüz binlerce dirhem cevher, arsalar, bağlar, binlerce köle, cariye ve değerli binekler hediye olarak verilmişti. Bütün bunlar adalet münadisi ve özgürlük önderi Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) tarafından hepsinin boğazından tek tek çıkarıldı ve hak sahiplerine geri iade edildi. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) İslami ve insani işlerin hayata geçirilmesi hususunda hiçbir mülahazada bulunmuyordu. Adalet ve ayrımcılıkla savaşın anlamı da budur. Hatta beytülmalden bir şeyler almak için yanına gelen kardeşi Akil'e bile tam bir kesinlik içinde red cevabını vermiştir. Şu kıssayı işitmek şüphesiz hakikat aşığı kimseler için bir ibret ve ders vesilesidir. Müminlerin

[1] Nehc'ul Belağa, 59. mektup

Emiri Hz. Ali (a.s) bu olayı şöyle beyan etmektedir.”*Vallahi (kardeşim) Âkil'i gördüm; yokluk içine düşmüş olarak bana geldi, sizin buğdayınızdan az bir miktar vermemi ısrarla istedi. Çocuklarını perişan, toza toprağa bulanmış gördüm. Açlıktan yüzleri kararmıştı. Gelip gidip, istediğinde ısrar ediyordu. Onu o kadar dinledim ki, sözüne uyup dinimi satacağımı, yolumu bırakıp onun yoluna uyacağımı zannettim. Bir demir parçasını kızdırdım, ibret alması için bedenine yaklaştırdım; acısından bir hastanın acıdan inleyişi gibi inlemeye başladı. Demiri iyice yaklaştırdım, neredeyse dağlanacaktı. Sonra ona şöyle dedim:*

“Yaslı anneler yasında ağlasın ey Akil! Şakacıktan vücuduna yaklaştırdığım bir demir nedeniyle bu kadar inliyorsun da beni Allah'ın gazabıyla alevlenen ateşe mi atmak istiyorsun! Sen bu kadarcık ezadan feryad ediyorsun da ben cehennemden feryad etmez miyim! “[1]

Bu esas üzere Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) siret ve hükümet tarzına göre en yakınlar bile normal insanlar gibi kanunla karşısında eşittir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) kendi temsilcilerine de bu öneli esasa riayet etmelerini önemle bildirmiştir. Örneğin Malik Eşter'e şöyle yazmıştır: “İnsanların eşit olduğu yerlerde kendini öne geçirmekten sakın.”[2]

Neccaşi, zamanın meşhur şairlerinden ve Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) taraftarlarından biriydi. Neccaşi sürekli olarak Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) lehine ve düşmanlarının aleyhine şiir söylüyordu. Siffin savaşına katıldı, bazen Muaviye'nin mektuplarına ve Şam ordusuna

[1] Nehc'ul Belağa, 215. hutbe

[2] Nehc'ul Belağa, 53. mektup

şiirleriyle cevap veriyordu. Bir gün Neccaşi mübarek Ramazan ayında şarap içti ve orucunu bozdu. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) kanun esasınca ona had uyguladı. Bu da Neccaşi'nin Muaviye'ye katılmasına neden oldu. [1]

Ama bu iş bile hiçbir zaman Müminlerin Emiri Hz. Ali'yi (a.s) kanunları icra etmekten alıkoymadı.

C- Mali yolsuzluklarla (rüşvet- hediye) savaş

Ülke idari sisteminde iktisadi yolsuzluk, toplumun çökmesine ve geri kalmasına neden olmaktadır. Buna karşı koymamak ise, düzeni içeriden çok ciddi bir tehlike ile karşı karşıya getirir. Hz. Ali (a.s) defalarca bunu devletlerin çöküş sebebi olarak zikretmiş ve siyasi yöneticileri bu uğursuz hastalığın ortaya çıkmasının etkeni olarak kabul etmiştir. Yani sorumlular, insanların haklarını görmezlikten gelmiş ve halk da mecburi olarak haklarını rüşvet vererek almak zorunda kalmışlardır. Hz. Ali (a.s) ordu komutanlarına hitaben şöyle buyurmaktadır."*Sizden öncekiler helak oldular. Onlar rüşvet vererek elde etmek için insanları haklarından mahrum kıldılar. İnsanları batıl yola sürüklediler, onlar da peşleri sıra gittiler."*[2]

Şüphesiz bu metot halk arasında yaygın bir hale gelecek olursa, zamanla halk bütün isteklerini rüşvetle elde etmeye alışır ve hatta hakkı olmayan şeyleri bile bu yolla sahiplenmeye kalkışır. Bu açıdan ülke yöneticileri, bir program çerçevesinde bütün gücüyle rüşvetin toplumda yaygınlaşmasına sebep olan etkenlerle mücadele içine girmelidir.

---

[1] el-Garat, c. 2, s. 533; Tevsee-i Siyasi ez Didgah-ı Ali (a.s) Ali Ekber Ali Hani'den naklen

[2] Nehc'ül- Belağa, 79. mektup

Esasen rüşvetin varlık felsefesi birey veya toplumun haklarının zayi olmasını gerektirmektedir. Bu yüzden özel sorumluluk ve görevler, rüşvetle hüküm veren bu yolla bir ok insanın hakkını çiğneyen kimselerin eline verilmemelidir.

Açıkça bilindiği gibi herhangi bir makam ve mevki sahibine verilen hediye de hakikatte o rüşvet şekline bürünmektedir. Zira eğer bu birey normal bir insan gibi yaşamış olsaydı ve hiçbir makama sahip olmasaydı, bütün bu hediyeler ona verilmez ve esasen hiç kimse ona teveccüh bile etmezdi. Şüphesiz bu tür bağışlar, şahsi veya grupsal menfaatleri korumaya neden olmakta ve bu hediyeleri alan bir kimse mecburen zaruri durumlarda her ne kadar başkalarının hakkının zayi olmasına neden olsa da hediye sahiplerinin isteklerini temin etmek zorundadır.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) zamanında, Eş'as b. Kays adında birisi, Hz. Ali'ye (a.s) bir hediye gönderdi. Hz. Ali (a.s) buna çok öfkelendi. Bizzat Hz. Ali (a.s) bu olayı şöyle aktarmaktadır."*Bundan daha da ilginç şey oldu: Bir gece yarısı, birisi (Eşaş b. Kays el-Kindi ki dinden döndüğü, sonradan Harici olduğu rivayet edilir.) kapalı bir kab içinde helva getirdi. O helvadan tiksindim. Adeta yılan kusmuğu veya zehiriydi."Bu hediye midir, yoksa zekat veya sadaka mıdır?"Diye sordum."Eğer sadaka veya zekat ise bu biz Ehl-i Beyt'e haram kılınmıştır." Dedim."Bu ne zekattır ve ne de sadakadır; bu bir hediyedir" dedi."Anan, ağlasın sana! Allah'ın diniyle gelip beni tuzağa mı düşüreceksin? Aklını mı kaybettin, şeytan mı çarptı, yoksa sayıklıyor musun! " dedim.*

Vallahi, karıncanın ağzındaki arpanın kabuğunu alarak Allah'a isyan etmem için bana yedi iklim ve göklerin altındakiler verilse gene de kabul etmem. Benim nazarımda dünyanız, bir çekirgenin ağzıyla çiğnediği yapraktan daha değersizdir. Ali'nin fani olacak nimetler ve baki olmayan lezzetlerle işi ne! " [1]

Bu esas üzere nice hediye, rüşvet hükmündedir ve aynı sonuçlara sahiptir. Dolayısıyla Hz. Ali (a.s) ülkedeki yöneticileri rüşvet ve hediye almaktan sakındırmış ve bu konuda suç işleyen kimseleri azletmenin yanı sıra en şiddetli cezalara da çarptırmıştır.

Hakların Eşitliğine Riayet Hususunda Cesaret ve Kesinlik

Takva sahiplerinin önderi, Hz. Ali (a.s) çeşitli alanlarda siyasetini adalet, eşitlik ve beraberlik üzerine bina etmiştir. Dini hükümetlerde varlığı gerekli ve kaçınılmaz olan hukuki meselelerde kanun karşısında eşitlik konusu da Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinde oldukça fazla göze çarpmaktadır. Çeşitli hutbelerinde valilerine yazdığı çoğu mektuplarında onun karşısında eşitliği toplumun bütün kesimlerinde önemle tavsiyede bulunmuştur. Hatta dini azınlıklar hususunda bile bir takım haklara riayet edilmesini önemle vurgulamıştır.

Toplumda genellikle itina edilmeyen zayıf kimseler ile Hz. Ali (a.s) nezdinde o kadar değerli ve yücedir ki, bu tür kimselerin hakkını dünyaperestlerden ve zulüm önderlerinden tümüyle almış ve buna karşılık zahiri olarak güçlü

[1] A. g. e. 224. hutbe

olan servet sahipleri ise Hz. Ali (a.s) nezdinde o kadar zayıftır ki onları diğerlerinin hakkını da ödemek zorunda bırakmıştır.

Bu yüzden Hz. Ali (a.s) tam bir kesinlik ve azim içinde şöyle buyurmaktadır: *"Benim nezdimde zayıf kimse, kendisine ait hakkını alıncaya kadar güçlüdür ve güçlü ise benim nezdimde başkalarına ait haklarını kendisinden alıncaya kadar zayıftır."*[1]

Nehc'ül- Belağa'nın farklı yerlerinde hakim olan kimsenin hukuki meselelerde bir kesinlik içinde olması ve herkese karşı eşit davranması önemle vurgulanmıştır. Toplumun hakimi olan bir kimse, sınıfsal ayırımcılıktan uzak durmalı, grupsal üstünlükleri bir kenara itmeli ve bir grubu asla diğer bir grubun üstünde tutmamalıdır.

Hz. Ali (a.s) Helvan ordu komutanı Esved b. Kuteybe'ye hitaben yazmış olduğu bir mektubunda şöyle yazmaktadır: *"İnsanların senin yanındaki işleri, sahip oldukları hakta eşit olsun. Çünkü adalete zulümden ulaşılamaz. Benzerinden hoşlanmadığın şeyden kaçın. Sevabını umup azabından korkarak nefsini Allah'ın sorumlu tuttuğu şeyleri yapmaya ada."*[2]

Evet, Hz. Ali (a.s) ülkedeki valilere bu metodu tutturmalarını ve devam ettirmelerini emretmektedir. Hz. Ali (a.s) bizzat kendisi de bu ilkeye sıkı sıkıya bağlı kalmıştır. Hz. Ali (a.s) Allah'ın dini makamında tam bir kesinlik içine girmiş ve toplumda adaleti yaygın hale getirmek için kendi evlatlarına ve yakınlarına bile ayırımcı davranmamıştır. Nitekim Hz. Ali'nin (a.s) Akil'e, İbn-i Abbas'a ve evlatla-

[1] Nehc'ül- Belağa, 37. hutbe

[2] Nehc'ül- Belağa, 59. mektup

rına karşı nasıl davrandığı tarih sayfalarında kayıtlıdır. Örneğin bağışta bulunduğu bir esnada kız kardeşi Ümmü Hani ile cariyesi Acemiye arasında hiçbir fark gözetmemiş, her birisine 20 dirhem vermiştir. Aynı şekilde Akil ile Medine'nin zencileri arasında da hiçbir ayırımcılık yapmamıştır. Akil bunun üzerine itirazda bulunarak, "Beni bu Medine'nin zencileriyle eşit mi tutuyorsun?" deyince Hz. Ali (a.s), "Senin İslam'da önceliğin ve takva dışında onlardan ne üstünlüğün olabilir?" diye cevap vermiştir.

Aynı şekilde rivayet edildiği üzere Cafer-i Tayyar'ın oğlu Abdullah da Hz. Ali'ye (a.s) itiraz ederek şöyle buyurmuştur: "Ey Müminlerin Emiri! Geçinmem için bana da bir şey vermelerini emretseydin ne olurdu? Allah'a yemin olsun ki geçinmem için hiçbir mali güce sahip değilim. Meğer ki sahip olduğum şu merkebi satayım." Hz. Ali (a.s) ona cevap olarak şöyle buyurdu: "Hayır! Allah'a yemin olsun ki, sana hiçbir şey vermeyeceğim, meğer ki amcana (yani Hz. Ali'ye) hırsızlık edip sana vermesini istemiş olasın!"[1]

Bu esas üzere Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s), bazı bölgelerin valiliğini üstlenmiş olan temsilcilerine adalet ve insafı tavsiye etmekte ve Allah'ın dininin maslahatlarının şahsi ilişkilerin etkisi altında olmamasını istemektedir. Hz. Ali'ye (a.s) göre hakimin sürekli olarak göz önünde bulundurması gereken şey toplumda tüm boyutlarıyla denge ve adaleti gözetmesidir. Zira eğer şahsi zevkler ve grupsal çıkarlar ölçü alınacak olursa kamuoyu tahrip olur, toplumsal yolsuzluklar yaygınlaşır ve sonuçta İslam devleti bundan kaynaklanan zulümle zayıflar. Bu açıdan Müminlerin

[1] el-Fusus'ul İlliye, s. 117

Emiri Hz. Ali (a.s) Mısır'daki valisine önemle vurgulayarak şöyle buyurmaktadır: *"Allah'a karşı insaflı ol; halka, ailenin seçkinlerine, kendilerine özel ilgi duyduğun emrindeki kimselere karşı insaflı davran. Böyle yapmazsan, ancak zulmetmiş olursun. Allah'ın kullarına zulmeden kimseye kulların yanı sıra Allah da düşman olur. Allah kendisine düşmanlık edenin delilini batıl kılar, zulümden vazgeçerek tevbe edinceye kadar onunla savaşır. Allah'ın nimetini değiştiren, azabının çabuk gelmesine sebep olan şeyler içinde zulümden daha etkili bir şey yoktur. Allah, zulme ve işkenceye maruz kalanların feryadını duyar ve O, zalimleri gözetir."*[1]

Hz. Ali'nin (a.s) valilerine yazmış olduğu tavsiyelerinden de anlaşıldığı üzere hükümet ve idarecilik dünyevi bir makam değildir. Dolayısıyla Hz. Ali'ye (a.s) göre iç güdülerini tatmin etmek için hakimiyeti ele geçirmeye çalışan kimseler, aşağılık kimselerdir. Böyle kimselerin İslam'a göre hiçbir meşruiyeti yoktur. Hz. Ali'nin geniş hidayete dayalı görüşü esasınca eğer devlet adaleti egemen kılmanın ve toplumun haklarını ayakta tutmanın vesilesi olursa şüphesiz kutsal ve değerli bir konuma yükselir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) adalet ve hakikati savunan böylesine siyasi bir düzeni korumak için hiçbir çabadan geri kalmamış, bunun karşısında yer alan kimselere karşı kılıç sallamaktan kaçınmamış ve hatta bazen kaçınılmaz olarak İslam düzeninin maslahatlarını korumak için güvenilir ve mantıklı bir yol olarak kabul etmiştir.

[1] Nehc'ül- Belağa, 53. mektup

Bu esas üzere Müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s) göre devletin kutsallığı ve değeri toplum bireyleri arasında hukuk eşitliğine riayet etmesi, adaleti egemen kılması ve zulüm ve ayrımcılığa karşı savaş açmasına bağlıdır.

İnsanlara Karşı Şefkatli Davranmak

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) aynı zamanda, hükümet valilerine halka karşı şefkat ve merhamet üzere davranmalarını önemle tavsiye etmiştir. Hükümet yetkilileri muaşeret ve ilişkilerinde hatta konuşmalarında bile hiç kimseyi ve hiçbir grubu diğerine tercih etmemeli, herkese karşı insani ve duygusal davranış içinde olmalıdır. Bu yüzden Hz. Ali (a.s) Malik-i Eşter'e yazmış olduğu mektubunda açık bir şekilde şöyle buyurmuştur: *"Halkına merhametle muamele etmeyi kalbine şiar, onları sevip, lütfetmeyi kendine huy edin. Onlara karşı yiyeceklerini ganimet bilen yırtıcı bir canavar gibi olma. Çünkü onlar iki sınıftır: Bir kısmı, dinde kardeşindir, bir kısmı ise yaratılışta senin eşindir."*[1]

Gördüğünüz gibi Hz. Ali (a.s) Mısır valisine, toplum bireylerine eşit bir gözle bakmasını önemle tavsiye etmiştir. Vali olan kimse ahlak ve davranışlarında herhangi bir ayrımcılığa düşmemeli, herkese karşı eşit mesafede olmalıdır. Elbette açıkça bilindiği gibi suçlular, İslam devletinin hakimiyetine karşı olanlar ve İslam devletini yıkma peşinde koşturanlar, bundan müstesna konumdadırlar.

Hz. Ali (a.s) zekat toplayan memurlarına yazmış olduğu bir başka mektupta ise şöyle yazmıştır: *"Bir olan, hiç bir ortağı olmayan Allah'tan korkarak git, hiç bir Müslümanı korkutma, istemiyorsa topraklarına girme, onun malından*

[1] Nehc'ül- Belağa, 53. mektup

Allah'ın hakkı dışında fazla bir şey alma, bir kabileye varınca evlerine gitmeden sularının başına git, sonra vakar ve sükunetle onlara doğru hareket et, yanlarına varınca da selam ver ve selam vermekte kusur etme."[1]

Aynı zamanda bir başka zekat memuruna insanlara karşı davranışı hakkında şöyle yazmıştır: *"Halkı incitmemesini, yalancı saymamasını, iftirada bulunmamasını, onların emiri olduğu bahanesiyle onlardan yüz çevirmemesini emrediyorum. Zira onlar kendisinin din kardeşleri ve Allah'ın hakkını almada yardımcılarıdır."*[2]

Yine Mısır valisi, Muhammed b. Ebi Bekir'e insanlara karşı nasıl davranması ve idari işlerde adaletten ayrılmaması hususunda şöyle yazmıştır."*Onlara karşı mütevazi ol, yumuşak davran, güler yüzle muamele et. Bakışta da, görüşte de bir tut onları. Böylece büyükler kendilerine meylettiğini düşünüp onlar adına zulmetmeni istemesinler, zayıflar da adaletinden ümitsizliğe düşmesinler."*[3]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) sürekli olarak valilerine duygusal bir ruha sahip olmalarını insanlara karşı samimi ve sıcak ilişkiler içinde bulunmalarını, şiddetten kaçınmalarını ve mümkün mertebe öfkeden uzak olmalarını önemle tavsiyede bulunmuştur. Burada zikrettiklerimiz ise, sadece birkaç örnek teşkil etmektedir.

Bütün bu tavsiyelerin ve önemle vurgulamaların sebebi aslında dini önderlerin risaletinin ve İslami hakimlerin görevinin dünyada ne olduğu ile ilgilidir. Onlar şüphesiz top-

[1] Nehc'ül- Belağa 25. mektup

[2] Nehc'ül- Belağa, 26. mektup

[3] Nehc'ül- Belağa, 27. mektup

lumda sevgi bağlarını kurmak, toplum bireylerini inkar yerine imana sevk etmek ve düşmanlardan çok dostlar kazanmak için başa geçmişlerdir.

Elbette şu nükteyi de göz önünden uzak bulundurmamak gerekir ki Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) her ne kadar iyi davranmayı ve yumuşak olmayı İslam devleti için gerekli görmüşse de bazen öfke ve şiddet de kaçınılmaz olmaktadır. Esasen her devletin bekası bazen böyle bir metoda başvurmasına bağlıdır. Bu yüzden Hz. Ali (a.s) valilerinden birine yazmış olduğu mektupta şöyle buyurmuştur: *"Şiddetli muamelene biraz yumuşaklık kat; yumuşak davranman gerektiğinde sert davranmaktan kaçın. Sert davranman gereken yerde de sert davran."*[1]

Makam ve Mevki Karşısında Ülke Yöneticilerinin Etkilenmemesi

Ne yazık ki bazı kapasitesiz insanlar bir makam ulaşınca hemen değişmektedir. Normal hallerinde böyle olmayan bu insanlar, hatta böyle sıfata sahip olan kimseleri şiddetle kınamaktadırlar. Gerçekten bu insanlar, neden böyledir. Acaba makam ve mevki elde etmek veya servet sahibi olmak, insanın hakiki şahsiyetini veya varlıksal mahiyetini değiştirebilme gücüne sahip midir? Hz. Ali (a.s) ordu komutanlarına yazmış olduğu bir mektupta bu hakikati dile getirerek şöyle buyurmaktadır: *"Emir sahibinin eline bir mal geçtiğinde veya bir nimete özgü kılındığında emri altındakilere karşı değişmemesi gerekir. Aksine Al-*

[1] Nehc'ül- Belağa, 46. mektup

lah'ın kendisine verdiği nimetler, O'nun kullarına yakınlaşmasına ve kardeşlerine karşı merhametli olmasına neden olmalıdır."[1]

Hz. Ali'ye (a.s) göre idareci insanlarda bu tür bir değişim doğru değildir. Özellikle de Müslümanların önderinin gözetiminde olan ve onun izniyle siyasi ve toplumsal faaliyetlerini yürüten yöneticilerin bundan şiddetle kaçınması gerekir. Şüphesiz böyle bir makam sahibi olan kimse her açıdan örnek olmalı ve İslam ümmeti için güven icat etmelidir. Bütün yöneticiler, hizmet aşığı olmalıdır; kudret ve riyaset düşkünü değil. Şüphesiz bu durumda yönetici kimseler Allah'ın inayetine mazhar olacak, bir avuç insanın dalkavukluğuna kendilerini muhtaç görmeyecek ve sürekli olarak Müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s) uyarak zorbalar için yaygın olan yalakacılıktan uzak duracaklardır.

"Benimle zorbalarla konuştuğunuz gibi konuşmayınız."

Evet Ali (a.s) sürekli olarak dünyevi menfaatler elde etmek, idarecilerin rızayetini kazanmak, beytülmali talan etmek veya bir devlet makamı edinmek üzere kendisine yalakacılık eden kimselere birkaç gün daha fazla kudrette kalmak için hiçbir zaman ihtiyaç duymamıştır. Oysa görüldüğü gibi bütün bunlar zorba ve diktatör yöneticiler için sıradan işler konumundadır.

Hz. Ali (a.s) hiç kimseye, kendisine karşı yalakacı olmasına izin vermemektedir. Dolayısıyla kimseye karşı kendisini borçlu hissetmemekte, aşağılık kimselerin meşru olmayan isteklerine kulak vermemektedir. Bu yüzden Hz.

[1] Nehc'ül- Belağa, 50. mektup

Ali'nin (a.s) sürekli kendisine bir takım menfaatçi kimseleri düşman ve hoşnutsuz ettiği söylenmiştir. Aslında bu, Hz. Ali'nin (a.s) övünç kaynaklarından biridir. Mukaddes hedeflerini hayata geçirme peşinde koşturan idealist devrimci kimseler, "**Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfüdür. Allah'ın lütfü ve ilmi geniştir."**[1] ayeti gereğince menfaatçi insanları kendisine düşman ve hoşnutsuz kılmaktadır. Bu yüzden her ne kadar dostlarından çok olmasa da kendi zamanındaki düşmanları hiçbir zaman az olmamıştır. Eğer Hz. Ali'nin (a.s) şahsiyeti tahrif edilmez ve olduğu gibi gösterilseydi, bir çok dostluk iddiasında bulunan kimseler, kendisine düşman olurdu. [2]

Bu esas üzere Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) herkese ve özellikle de insani olmayan hedeflerine ulaşmak için kendisine yalakacılık eden kimselere her türlü özür kapısını kapatarak şöyle buyurmaktadır: "Ben, sizden nefsimi büyütmenizi (yalakacılık etmenizi) beklemiyorum."[3]

Halka Teveccüh ve Yoksullara Yardımcı Olmak

Müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s) göre toplumda yoksul ve fakir olan insanlara yardımcı olmak, yöneticilerin

[1] Maide suresi, 54. ayet

[2] Cazibe ve Dafia-i Ali (a.s), Üstat Şehit Mutahhari

[3] Nehc'ül- Belağa, 216. hutbe

temel bir görevidir. Zira halk kesimleri içinde yoksul olanlar, adalet ve insafa herkesten daha çok muhtaç konumdadır.

Özellikle zorbalık ve diktatörlük esasları üzerine kurulu olan devletler, daha çok zengin ve etkili sınıflara teveccüh etmekte ve tüm gücünü onların sınırsız isteklerini temin etme yolunda harcamaktadır. Bu arada teveccüh edilmeyen tek sınıf, toplumun mahrum ve zayıf kesimidir. Böylesine diktatör bir devlette yer alan yöneticiler, sürekli olarak toplumun yoksul kesiminin haklarını ortadan kaldırmaya çalışmakta ve usulen onları dikkate bile almamaktadır. Dolayısıyla özgür insanların lideri olan Hz. Ali (a.s) toplumdaki fakir insanlara yardımcı olmak ve onların hakkını almak hususunda çok güzel sözler söylemiş; kıyamete kadar baki kalacak olan unutulmaz, doğru ve mantıklı delillerle iç içe önemli tavsiyelerde bulunmuştur. Aslında Hz. Ali'nin (a.s) bu konudaki bütün sözleri insanlık tarihine geçmiş nurlu ve unutulmaz hakikatlerdir. Örneğin Hz. Ali'nin (a.s) şu sözüne dikkat ediniz: "*Allah için, Allah için, hilesi düzeni olmayan aşağı tabakayı gözet. Onlar yoksul, muhtaç, darlıktan bunalmış, dertlerle boğuşan, kazançtan aciz kişilerdir. İçlerinde dilenenler olduğu gibi, bir şey uman fakat, kimseden bir şey istemeyenler de vardır. Allah onlara bir hak tayin etmiş ve senden de ona riayet etmeni istemiştir. O halde onu korumaya çalış. Onlara beytülmalinden bir pay ayır ve her şehirde İslam'a (devlete) ait arazilerin gelirlerinden de bir pay ver. Zira o şehre uzak olanların da, yakın olan kimseler gibi hakkı*

vardır. Senden uzak ve yakın herkesin hakkına riayet etmen istenmiştir."[1]

Özgür insanların önderi Hz. Ali (a.s) Mısır valisine yazmış olduğu bu mektubunda zalim idarecilerin kurbanı olan yoksullara yardımcı olmayı önemle vurgulamış ve hiçbir zaman yöneticiler tarafından saygı görmeyen bu insanlara hizmet etmeyi teşvikte bulunmuştur. Valisine bu gruba yardımcı olmaktan gaflet etmemesini emretmiş, zenginlere teveccühün yoksullara hizmete engel olmamasını hatırlatmıştır. Zira yoksul insanların eli bir yere varmamakta veya sahip oldukları haya sebebiyle ihtiyaçlarını dile getirememektedirler. Dolayısıyla bu grup asla unutulmamalı ve yönetici kimseler, bu tür insanların elini tutmaktan gaflet etmemelidirler.

Ali (a.s) mahrum, yalın ayaklı ve muhtaç kimselerin haletini çok iyi bilmektedir. Aynı zamanda bunların karşısında yer alan ve tür olarak mal ve makam düşkünü bulunan kimseleri de çok iyi tanımaktadır. Bu yüzden Hz. Ali (a.s) Mısır valisine, etrafına toplanan zenginlerin baskısının kendisini etkilememesini ve sonuçta fakirlere yardımdan geri kalmamasını hatırlatmaktadır. Zira devletin varlığını koruyan ve aynı zamanda devlet düzeninin siyasi yapısını güçlendiren kesim de toplumda yer alan bu zayıf ve yoksul kesimdir. Zira bu grup çok önemli bir takım özelliklere sahip bulunmaktadır. Onlar, bir çok ihtiyaçlarına rağmen sahip olduklarıyla yetinmekte ve yöneticilerden haddinden fazla bir beklenti içinde bulunmamaktadırlar. Zatları gereği, mal biriktirmeye meyletmemekte ve bütün alanlarda devlet için sağlam bir dayanak olmakta, her türlü

[1] Nehc'ül- Belağa, 53. mektup

tehlikeler karşısında devleti savunmaya öncülük etmektedirler.

Takva sahiplerinin mevlası olan Hz. Ali (a.s) Malik-i Eşter'e yazmış olduğu uyarıcı mektubun devamında, bu konuda çok önemli tavsiyelerde bulunmakta ve şöyle buyurmaktadır: *"Gurur ve şımarıklık seni onlardan gafil kılmasın. Zira önemli işlerle meşgul olman, küçük sayılan işlere bakmana mazeret olamaz. Böyle bir özür kabul de edilemez. Önemli saydığın işlere dalman, sana onları unuttturup yüz çevirtmesin.*

Onlardan, insanlar tarafından hakir görülen fakat, gelip sana dert anlatmayanları ara bul. Onları bulmak, hallerini anlamak için, Allah'tan korkan, büyüklenmeyen, mütevazi kişiler yolla da o kimselerin durumlarını sana iletsinler. Sonra insanlar hakkında buluşma gününde Allah'a mazeret getirebileceğin bir şekilde davran. Fakirler ve sefiller, insanlar içinde insafa en fazla layık kişilerdir. Haklarını eda etmede, Allah katında bir mazeretin olacak şekilde hareket et. Bir hile yapmayan, kimseden bir şey istemeyen yetimlerin, yaşlıların hakkını da gözet. Bu valilere ağır bir yüktür. Fakat hak, bütünüyle ağırdır. Allah, yalnızca güzel bir akıbet isteyen, sabretmeye zorlayan ve Allah'ın kendisi hakkındaki vaadine güvenen insanlara o yükü hafifletir."[1]

Genel Katılım Kültürünün Yaygınlaştırılması

Meşveret ve benzeri yollarla ülke genelini ilgilendiren hususlarda karar almaya halkın katılımının sağlanması da

[1] Nehc'ül Belağa, 53. mektup

Hz. Ali'nin (a.s) ülke idaresi hususunda edindiği bir ilke idi. Esasen Hz. Ali'ye (a.s) göre meşveret ve danışma, devletin önemli esaslarından biri olup toplum idaresinde mantıklı ve doğru bir metottur. Bu yüzden Hz. Ali (a.s) valilerine yazdığı mektupların çoğunda halk ile özellikle de bilginlerle dayanışma içinde olmayı önemle tavsiyede bulunmuştur. Örneğin toplumda zulmü engellemek ve düzeni sağlamak için Malik-ı Eşter'e hitaben şöyle buyurmuştur: *"İdaren altındaki ülke işlerini düzenlemek ve senden önceki insanların ortaya koyduğu şeyleri ayakta tutmak için daima ulema ile görüşmeyi, hikmet sahipleriyle tartışmaları çoğalt."*[1]

Aslında siyasi şahsiyetler, meşveret ve danışma içinde olmaksızın bir karar alma hakkında sahip değillerdir. Zira bu iş, toplumun menfaatlerini zedeleyebilir ve sonuçta da toplum bireylerinin hakkının çiğnenmesine neden olabilir. Bu yüzden İmam (a.s) Malik'e hitaben şöyle yazmıştır: *"Memurların işleri konusunda çok dikkatli ol. Onları denedikten sonra görevlendir. Dostluk sebebiyle ve başkalarına danışmadan tayin etme. Çünkü bu ikisi (dostluk sebebiyle ve başkalarına danışmadan tayin etmek), zulüm ve hıyanet şubelerinin bir araya gelmelerine sebep olur."*[2]

Görüldüğü gibi Hz. Ali'nin (a.s) devletinde her şeyden daha önemli görülen ve toplumun siyasi bekasını sağlamada etkili ve yapıcı kabul edilen başlıca mesele, ülke ile ilgili olarak alınan kararlarda, halk ve toplumdaki siyasi şahsiyetlerle dayanışma içinde olunmasıdır.

---

[1] Nehc'ül Belağa, Seyyid Cafer Şehidi, 53. mektup

[2] A. g. e.

Bugün kalkınmakta olan ülkelerin önemli sorunlarından biri de halkın ülke ile ilgili olarak alınan önemli kararlarda hiçbir rolünün olmamasıdır. Bunun en büyük sebebi de halkın yöneticileri kendisine yabancı hissetmesidir. Bu iş önemli ve kader tayin edici hususlarda karar alırken, halkın devletin yanında yer almamasına ve hiçbir katılımda bulunmamasına neden olmaktadır.

Devlet, doğru, düzenli ve etkin bir teşkilata sahip olmalıdır. Bu yolla programlarında ve siyasi yatırımlarında, halkın görüşlerinden istifade etmeli ve siyasi, iktisadi ve toplumsal alanlarda halkın etkin bir katılımda bulunmasını sağlamalıdır. Halk da kendisini devletin programlarında, başarılarında ve zaaflarında böylece ortak görmeli, muhtemel sorunların ortaya çıktığı zamanlarda bütün gücüyle dayanmalı ve direnmelidir. Başka bir tabirle, kendisini devletten kabul etmeli ve ülkenin sorunlarını halletme hususunda devletle el ele vermeli, ülkeyi kalkındırmada adım adım yardıma koşmalıdır. Şüphesiz bir toplumda böyle bir ruh haletinin varlığı o toplumun kalıcı bir kalkınma gerçekleştirmesi için başarılı olduğunun bir nişanesidir.

Burada hatırlatılması gereken önemli bir husus da toplumda kanun çerçevesinde yaratılacak siyasi, açık bir atmosferin de bütün toplumsal, iktisadi ve siyasi işlerde halkın katılımını sağlamada önemli bir role sahip olmasıdır. Toplumda açık bir siyasi atmosferin varlığı, bütün işlerde halkın katılımını temin etmeye yarar. Ama bu tek başına yeterli bir şart değildir. Elbette bu ilkenin hayata geçirilmesi, idare türüne ve sorumluların davranış tarzına da bağlıdır. Zira devlet idarecilerinin uygunsuz davranışları, halkın genelinin incinmesine ve soğumasına neden olabilir.

Dolayısıyla da halk böyle bir durum karşısında sorumlulara karşı soğuk ve ümitsiz bir hale gelir, tabiatıyla da o durumda toplum bireyleri ülkeyi ilgilendiren önemli hususlarda katılımdan uzak bulunur.

Hz. Ali'ye (a.s) Göre İslam Devletinin Dış Siyaseti

Seyyid Abdulkayyum Seccadi[1]

Hz. Ali'nin (a.s) toplumsal ilişkilerin mahiyeti hakkındaki görüşü çağdaş uluslar arası incelemelerde yaygın olan iki görüşten biriyle tanımlanabilir. Birinci görüşe göre bu ilişkiler savaş ve barış olarak istisnai bir halet esasına dayalıdır. Diğer görüşe göre ise, uluslar arası ilişkiler mahiyeti barış esasına dayalı olup, savaş bu kaideden istisna olarak incelenmektedir. Bu yazıda da bu görüşü ele almaya çalışacağız.

İmam Ali (a.s) toplumsal ve siyasi ilişkilerde geçerli olan temel ilkenin barış olduğunu kabul etmekte ve zaruri hususlar dışında savaşı caiz görmemektedir. Bu varsayımı ispat etmek için, şu birkaç temel konuyu ele almamız gerekir:

1- Hz. Ali'ye (a.s) göre barış ve birlikte yaşamın önemi
2- İmam'ın (a.s) barışçı siyaseti
3- İmam'ın (a.s) barışçı olduğunun nişaneleri

[1] Kum İlmi Havzaları talebelerinden ve Şehit Beheşti Üniversitesi Uluslar arası İlişkiler doktora öğrencisi

1- Hz. Ali'ye (a.s) göre barış ve birlikte yaşamın önemi

İmam'ın (a.s) barışa ve toplumsal birlikte yaşama yönelişi Kur'an'ın bu olguya bakışı çerçevesinde söz konusu edilmektedir. Kur'an'a göre toplumsal çekişmeler ve sürtüşmeler, sürekli olarak insanın toplumsal hayatıyla birlikte bir tür barış ve esenlik ile yan yana olmuştur. Ama bu çakışma genellikle insanın olumsuz içgüdülerinden kaynaklanmakta olup hasadet, dar görüşlülük ve tekelcilik şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kur'an-ı Kerim çeşitli yerlerde ilahi peygamberlerin, özellikle de son Peygamber'in (s.a.a) risaletinin, işte bu olumsuz olguyu ortadan kaldırmaktan ibaret olduğunu hatırlatmaktadır.

Genel bir portre olarak şöyle betimlemek mümkündür: "İnsanlık toplumunda görülen her türlü çatışma, cedelleşme ve savaş cehennem ehlinin hayatından bir örnektir. Bu yüzden ilahi insanlar, bu toplulukları barış, esenlik ve birlikte yaşamdan ibaret olan cennet ehlinin hayatına doğru sevk etmeyi bir görev saymaktadırlar. [1]

[1] Kur'an cennet ehli ve hayatları hakkında, "kardeşler ve esenlik" gibi ifadeler kullanmaktadır. Örneğin "**Biz, onların gönüllerindeki kini söküp attık; onlar artık köşkler üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olacaklar."** (Hicr suresi, 47. ayet) "**Onlara merhametli Rabb'in söylediği selam vardır."** (Yasin suresi, 58. ayet) "**Onların oradaki duası: "Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz! " (sözleridir). Orada birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri ise "selâm" dır. Onların dualarının sonu da şudur: Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur."** (Yunus suresi, 10. ayet ve İbrahim suresi, 23. ayet) Cehennem ehli hakkında ise düşmanlık ve çatışma hasletine vurgu yapmaktadır. Örneğin: "**İşte bu, cehennem ehlinin tartışması,**

O halde Kur'an portresinde toplumsal hayat, her ne kadar savaş ve barışla dolu olsa da sonuçta barış ve birlikte yaşam toplumsal hareketin bir gayesi ve ilahi peygamberlerin hakim kılmak için geldikleri bir hedef olarak söz konusu edilmektedir. Zira peygamberlerin gönderilişinin en önemli hedefi toplumsal adaleti hakim kılmaktır. [1] Bu önemli husus gerçek anlamında toplumsal güvenlik ve barışı beraberinde getirecektir. Zira bu savaş ve çatışma insanın saldırganlık, üstünlük taslama ve bencilliğinden kaynaklanan bir durumdur. Dolayısıyla bu içgüdülerin dengeli kılındığı ve kontrol altına alındığı şartlarda toplum, barış ve birlikte yaşam çizgisinde yer alacaktır. Toplumsal adalet ise bu olumsuz işler engellenmedikçe toplumda vücuda gelemeyecektir. Bu esas üzere cennetimsi hayata erişmek; sadece Müslüman insanın İslami düşüncesinde takip ettiği bir hedef olmayıp bütün bir yaratılış düzeni o yöne doğru hareket etmektedir. Doğal olarak bir toplum ne kadar gü-

---

şüphesiz bir gerçektir." (Sad suresi, 64. ayet) "**Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler. Sonra şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır**" (İsra suresi, 53. ayet)

[1] "**Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik. Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır. Bu, Allah'ın, dinine ve peygamberlerine gayba inanarak yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür."** (Hadid suresi, 25. ayet)

vensiz savaş ve dehşet ortamında yer alırsa cehennem ehlinin hayatına daha yakın olur. Bu ise hepimizin kaçtığı ve nefret ettiği bir durumdur.[1]

Bazı Kur'an ayetlerinde açık bir şekilde ilahi peygamberlerin görevi ümmetin ihtilaflarının ve çekişmelerinin sona erdirilmesine bağlanmıştır. Şu anlamda ki, ümmetin içinde kök salmış olması veya dışarıdan kaynaklanmış olması muhtemel olan her türlü düşmanlık ve çatışmalar, barış ve esenlik ile yer değiştirmelidir. Bu açıklamada yaratılışın başlangıcı ve sonu her türlü ihtilaf ve çekişmekten uzak olarak betimlenmektedir. Ama bu iki başlangıç ve son arasında sürekli olarak barış ve esenlik, tarihin bazı kesitlerinde savaş ve çatışma ile yan yana yer almıştır. İlahi peygamberler ise bu çatışma ve savaşları makul bir şekilde halletmek için çaba göstermişlerdir. Kur'an bu önemli konuyu şöyle ifade etmektedir: **"İnsanlar tek bir ümmetti. (Ama sınıflar ortaya çıkınca) Allah peygamberleri müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdi; insanların ayrılığa düştükleri hususlarda aralarında hüküm vermek için onlarla birlikte hakka davet eden kitaplar indirdi. Kendisine geldikten sonra kim Allah'ın nimetini değiştirirse, (bilsin ki) şüphesiz Allah, cezası pek şiddetli olandır. Allah kendi izni ile, iman edenleri ayrılığa düştükleri gerçeğe hidayet etti. Allah dilediğini doğru yola hidayet eder."**[2]

---

[1] Bu konuda daha fazla açıklama için bkz. Abdülkerim Suruş, Evsaf-i Parsayan, (Hemmam hutbesinin şerhi) (Tahran, Müesses-i Sırat, 5. baskı, 1998) s. 127- 137

[2] Bakara suresi, 213. ayet. İlginçtir, bu ayette ihtilafların temel sebebi olarak "bağiy" ifadesi kullanılmıştır. Bu da saldırganlık ve üstünlük elde etme anlamlarını taşımaktadır.

Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinde tecelli eden şey; siyasi ve sosyolojik açıdan da akıllıca bir tutumdur. İmam Ali (a.s) sadece intikamı düşünen ve affetmeyi bir zayıflık olarak değerlendiren bir toplumda bu sözleri ifade etmektedir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) oğullarına yaptığı vasiyette şöyle buyurmaktadır: *"Dün ben sizlerle birlikteydim; bugün sizlere bir ibre- tim ve yarın da sizlerden ayrılacağım. Eğer yaşayacak olursam kanımın velisi benim; şayet ölürsem bu, üzerime hak olan vadedir. Affedecek olursam, af benim için Allah'a yakınlık, sizler için de iyilik ve sevaptır. O halde affedin! "Allah'ın sizleri affetmesini istemez misiniz! "*[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) bu görüşü tümüyle kökleri Kur'an'da bulunan bir görüştür. Öyle ki Kur'an da şöyle buyurmaktadır: **"Eğer ceza vereceksenız, size verilen cezanın misliyle ceza verin ve eğer sabrederseniz, şüphesiz bu, sabredenler için daha hayırlıdır."**[2]

İmam'ın barış düşüncesi, teorik boyutlarda insani bir ideal olmakla sınırlı değildir. İmam da tıpkı ilahi peygamberler gibi insanî hidayeti ve toplumda adaleti sağlamayı üstlenmiştir. İmam Ali (a.s) pratik boyutta da bu bağlamda büyük çaba göstermiştir. İmam toplumda barışı sağlamayı sıradan bir iş olmanın ötesinde bir görev olarak kabullenmiş ve siyasetinin ve hükümetinin hedefi olarak ortaya koymuştur."*Allah'ım, şüphesiz sen bilirsin, bizim burada bulunuşumuz, dünya iktidarına meylimizden, geçici dünya malını isteyişimizden değildir. Fakat biz dinin işaretlerini yeniden dikmek, beldelerini ıslah etmek istiyoruz. Böylece*

[1] Nehc'ül- Belağa, 23. mektup

[2] Nahl suresi, 126. ayet

zulme uğrayan kulların güvene kavuşsun, terk edilen ve uygulanmayan hadlerin yeniden ikame olsun."[1]

İmam Ali (a.s) vahyin kucağında büyümüş ve Peygamber'in (s.a.a) risaletinin manevi sofrasından nasiplenmiştir. Bu bağlamda Peygamber'in (s.a.a) risaletini insanlık toplumunda icat ettiği kardeşlik havasıyla kaynaştırmıştır."*Allah-u Teala Muhammed'i âlemleri korkutmak- sakındırmak ve indirdiği hükümleri emin bir halde korumak için gönderdi. Siz Arap toplumu en kötü bir din üzereydiniz ve en kötü bir yeri yurt/ev edinmiştiniz. Sarp taşlar/kayalar ve (seslerden ürkmeyen) zehirli yılanlar vardı çevrenizde/yörenizde. Bulanık/pis sular içiyor, (kertenkele, hurma çekirdeğinden yapılan un gibi) sert şeyler yiyor, birbirinizin kanını döküyordunuz."*[2]

Başka bir yerde Hz. Ali (a.s) bisetten önceki dönemde insanlığın içinde bulunduğu toplumsal hayatın dehşetini betimleyerek şöyle buyurmuştur: *"Allah Muhammed'i (s.a.a) yazılmış bir kitap, parıldayan bir nur ile gönderdi… O zaman insanlar din ipini koparan fitnelere düşmüş, yakin (kesin inançlar) direkleri şiddetle sarsılmış, esasta/temelde ihtilaf çıkmış, işler darmadağın olmuş, çıkış yeri (kurtuluş) daraldıkça daralmış ve giriş köreldikçe körelmiş, hidayet gizli kalmış, körlük her yanı kaplamıştı."*[3]

---

[1] Nehc'ül- Belağa, 131 Hutbe; Her ne kadar "ıslah" kelimesi barıştan daha geniş bir anlam taşısa da ve genelde bu kavramdan düşüncelerin ıslahı kastedilse de İmam'ın (a.s) sözlerinde ıslah kelimesi, güvenlik kavramıyla birlikte zikredildiği için toplumsal barışı, huzuru ve güvenliği ifade etmektedir.

[2] Nehc'ül- Belağa, 25. hutbe

[3] Nehc'ül- Belağa, 2. hutbe. Uykusuzluktan maksat, topluma hakim olan güvensizliktir. Onların sürekli ağlamasından maksat ise sürekli cinayet ve katliamların gerçekleşmesidir.

Düşmanlardan intikam alma ruhunun beşeri toplumlarda, toplumsal hayatı yakıcı bir cehenneme dönüştürdüğü bir ateşin alevlendiği şartlarda Hz. Ali (a.s) güzel bir kavram ortaya attı ve bağışlama konusunu gündeme getirdi. Şu konuda şüphe etmemek gerekir ki yenilgiye uğramış bir düşmana karşı cahilce ve kibirlice davranmak, ruhlarda unutulmaz bir düşmanlık kökleri bitirmektedir ve böyle bir düşman da her fırsatta içindeki aşağılık duygusunu savaş ateşlerini yakarak telafi etmeye kalkışacaktır. Tarihi tecrübeler de bunu çok güzel bir şekilde teyit etmektedir. Yenilgiye uğramış düşmanı aşağılamak ve insafsızca intikam almak, tatsız nifak ve sürekli savaş olgusuyla birliktedir. Maddi zararların yanı sıra bir çok insanın ölümüne de neden olan ikinci dünya savaşı da (1939- 1945) bazı görüşlere göre birinci dünya savaşı galiplerinin yenik düşenlere (Almanlara) karşı sergiledikleri yanlış tutumlardan kaynaklanmıştır. Bu esasa göre düşmanı affetmek, bağışlamak ve müsamaha göstermek; insani ve ahlaki boyuttan apayrı bir gerçektir.

Öyle ki bu önemli hususu bazı Kur'an öğretileri ve Hz. Ali'nin (a.s) hikmete dayalı sözleri de teyit etmektedir. Buna göre barış, toplumsal hayatın temel bir ilkesidir. İslami düşünceler; toplumsal güvenlik ve barışı, yaratılış hedefi ve yaratılış düzeninin tekvini seyri ile birbirine bağlamaktadır. Allame Muhammed Taki Caferi'nin ifadesiyle insanın toplumsal hayatı için barışın temel bir ilke olduğu gerçeği akli açıdan da ispat edilebilir. Zira İslam hayatın

hedefinin insani kemal ve saadet olduğunu kabul etmektedir. Bu hedef de barış olmaksızın asla temin edilebilecek bir hedef değildir.[1]

O halde dünyevi ve uhrevi boyutlarda insanın kemal ve saadetini amaçlayan bir düşünce nasıl savaş eksenli olabilir veya barıştan gaflet edebilir?

2- İmam Ali'nin (a.s) Barışçıl Siyaseti

Bütün insanlar ve çoğu ekoller barışın çekiciliği ve insanın fıtratı ve deruni istekleriyle uyumu sebebiyle barış sloganları atmakta ve hatta bu insani içgüdülere ulaşmak için bir tür barış karşıtı ve maceracı tavırlar olan üstünlük peşinde koşmalarını da barış örtüsüyle örtmektedirler. Siyasi düşünceler ve ekoller sadece menfaatlerini düşünen kâr eksenli merkezler olup barış ve savaş olgusu karşısındaki tutumları; şahsi veya milli kar ve zarar esasları üzere düzenlenmektedir. Bu esas üzere milli menfaatler bir çok hususta ülkelerin savaş ve barış hususundaki dış tutumunu belirlemektedir. Eğer savaşıyorlarsa bunu menfaatleriyle izah etmektedirler ve eğer barış yapıyorlarsa bunu da menfaatleriyle şekillendirmektedirler. [2]

Bu durumda savaş veya barışa yönelmek veya yüz çevirmek, insani bir ölçüt olamaz. Zira insani menfaatler

---

[1] Muhammed Taki Caferi, Hikmet ve Usul-i Siyasi-i İslam, s. 523

[2] Uluslar arası ilişkilerle ilgili konularda milli menfaatler temel ve anahtar kavramlardan biridir. Özellikle realizm mektebi bu kavramı bütün görüşlerinde esas almıştır. Bu düşünceye göre milli menfaatler dış siyasetin ölçütü konumundadır. Milli menfaatler siyasi teşebbüsleri belirleyen sürekli bir ölçüttür. (Hans G. Morganta, siyaset-ı miyan-i milletha, s. 9)

üzere şekillenmemektedir. Aksine özel bir takım kimselerin menfaatleri belirleyici konumdadır. Bu esas üzere çağdaş Makyavelist[1] düşüncede barışçı tavır takınmak veya bunu savunmak milli menfaatler ile düğümlendiği için ülkelerin veya ekollerin gerçek kimliğini ortaya koyamaz. Dolayısıyla sadece barışa gerçekten inandığı ve hatta bütün şartlarda barışın egemen olması için çaba gösterdiği takdirde bir düşünce veya ekol, barışçı olarak adlandırılabilir.

İmam Ali'nin (a.s) barışçıl bir insan oluşu da diğer siyasetçilerin ortaya koyduğu ilkelerden farklılık içindedir. Eğer Muaviye bazı şartlar altında barıştan söz ediyor ve Kur'an'ın hakemliğine teslim oluyorsa bu onun barışa iman ettiğini delili değildir. Zira İmam Ali'nin (a.s) devletinde barış ve emniyetin egemenliği Muaviye'yi büyük bir zarara uğratmıştır. Ama İmam Ali'nin (a.s) barışçı olması çok önemlidir. Zira o bir taktik olarak değil, büyük bir stratejik olarak savunulmaktadır. Böyle bir durumda İmam Ali'nin (a.s) dış siyaset alanındaki büyük stratejisi, barışçıl ve bir arada yaşama ilkeleriyle kimlik kazanmaktadır. İnsanı

[1] 14691527 yılları arasında yaşamış olan İtalyan düşünürü Machıevellinin, devletin ya da devlet adamının, özellikle dış ilişkiler söz konusu olduğunda, ülkesinin yararına olabilecek her eylem ve hareket tarzının meşru olduğunu, amacın aracı meşrulaştırdığını dile getiren politik ilkesi ya da her türlü ahlâk ilkesini hiçe sayan siyasi görüşü Ulusal devlet düşüncesinin ilk büyük temsilcisi olan Machiavelli, devleti dini temellerinden koparmış ve devletin herhangi bir amaç ya da idealin aracı olmadığını söylemiştir. Devletin kendi içinde bir amaç olduğunu, devletin egemenlik için var olduğunu öne süren filozof, her şeyin, egemenlik amacını gerçekleştirmek için bir araç olduğunu, İnsanların değerli bulduğu her şeyin, bu amaca hizmet ettiği ölçüde iyi ve değerli olup çıktığını, yöneticinin, devletin egemenliğini tesis edebilmek için her yola başvurabileceğini belirtmiştir

doğruya ulaştıran bir siyaset ve zihni değerlerden ve inançlardan oluşan bir temele dayalı strateji olduğundan asla görmezlikten gelinemez. Yüzeysel ve önemli olmayan bir bakışla değerlendirilemez. İmam Ali'nin (a.s) barışçı oluşu bir gösteriş değildir ve acizlikten de kaynaklanmamaktadır. Aksine İmam'ın (a.s) buna büyük bir inançla bağlandığını göstermektedir. Bu insani siyasetin bir örneğini Sifin olayında şöyle okumaktayız: "Hicr b. Adiyy ve Amr b. el-Hemk, Hz. Ali'nin (a.s) dostlarından olup, Muaviye'nin askerlerinden beri olduklarını ilan ediyor ve uygunsuz sözler sarf ediyorlardı. İmam (a.s) yanlarına gelerek şöyle buyurdu: "Bu dediğiniz sözler size yakışmaz." Onlar, "Ey müminlerin Emiri! Biz hak üzere değil miyiz?" diye sorunca İmam (a.s), "Evet" diye cevap verdi. Onlar, "Acaba onlar batıl üzere değil midir?" diye sorunca da İmam (a.s), "Evet" diye cevap verdi. Onlar, "O halde neden bizi onlara sövmekten alı koyuyorsun?" diye sorunca İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Ben sizin onlara lanet etmenizden ve sövmenizden uzağım. Eğer onları yaptıklarıyla nitelendirecek olursanız bu daha iyidir. Ama eğer onlardan beri olduğunuzu ilan etmek yerine, "Allah'ım! Onların ve bizim kanımızı koru, aramızda barışı hakim kıl, onları sapıklıktan hidayete ve cehaletten hakkı tanımaya yönlendir." diye dua edecek olursanız bu benim için daha sevimli ve sizler için de daha hayırlıdır."[1]

Bu olay, İmam Ali'nin (a.s) ne kadar barış taraftarı olduğunu çok iyi bir şekilde gözler önüne sermektedir. Zira İmam Ali (a.s) düşman karşısında bu hayır, dileyen niyetini ortaya koyduğu ve Allah'tan barış ve iki tarafın kanının

[1] Muhammed Muhammedi Reyşehri, Mevsua-i İmam Ali (a.s), Dar'ul Hadis, H. K. 1421, c. 4, s. 279- 280

korunmasını istediği şartlarda ne bir yenilgiyle karşı karşıya idi ki bu isteği acizliğine yorumlansın ve ne de o iki dostundan başka orada bir kimse bulunuyordu ki propaganda yaptığı sanılsın. İmam (a.s) başka bir yerde, valilerine ve komutanlarına, her ne kadar düşmanın acizliğinden ve yeniden silahlanmak için fırsat dilemesinden kaynaklanıyor olsa da düşman tarafından yapılan her türlü barış önerilerini kabul etmelerini emrederek şöyle buyurmaktadır: *"Düşmanın, sizi Allah'ın hoşnutluğuna ulaştıracak barış teklif ederse, kabul et. Çünkü, barışta ordun için huzur ve genişlik; sıkıntıların için rahatlık ve kurtuluş; şehirlerin için emniyet vardır. Fakat, barış yaptıktan sonra düşmanına karşı her yönüyle uyanık ol, ondan kork ve tetikte bulun; çünkü düşman, çoğu kez yaklaşarak gafil olmanı bekler. Öyleyse tedbirini al, bu hususta hüsn-ü zan beslemeyi de bir kenara bırak."*[1]

İmam'ın (a.s) bu söz ve tavsiyesi, barışın her durumda istenilir olduğunu, hatta düşman tarafından aldatıcı bir hedefle önerildiği takdirde bile kabul edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Elbette mümin ve akıllı bir insan, barışı kabul ettiği halde, düşmanın hareketini göz önünde bulundurur, onun başvurabilecekleri bütün hileli yolları kapatmaya çalışır. Hz. Ali (a.s) ordu komutanlarına üstün oldukları takdirde barışı kabul etmemelerini veya barışı falan menfaatler çerçevesinde kabul etmeleri gerektiğini söylememektedir. Aksine barışı hangi amaç ve hedefle olursa olsun, kabul etmeleri gerektiğini ve bunun onların menfaatine olduğunu söylemektedir. Elbette insan, ihtiyat boyu-

[1] Nehc'ül- Belağa, 53. mektup (Malik-ı Eşter'e yazmış olduğu mektup)

tundan da gaflet etmemelidir. Bu, **"Barış daha hayırlıdır"**[1] vahyani bakış açısını beyan etmektedir. Barış sonuçlarına bakmaksızın her zaman iyidir ve savaş her ne kadar iyi sonuçları olsa da her zaman kötüdür. [2]

3- İmam Ali'nin (a.s) Barışçı Olduğunun Nişaneleri

Bu bilgiler ışığında anlaşıldığı üzere barış, İmam Ali'nin (a.s) dini düşüncesinde insanın toplumsal hayatı esasınca Hz. Ali'nin insanın mahiyetine ve siyasetin hakikatine bakışından kaynaklanmaktadır. Bu esas üzere iç ve dış alanlarda barış ilkesi bir hedef olarak takip edilmektedir. İmam Ali (a.s) savaşa ve şiddete yöneliş siyasetinden beri olduğunu ilan etmektedir. Bu gerçek Malik-i Eşter'e yazmış olduğu mektubunda da açık bir şekilde göze çarpmaktadır. Hz. Ali (a.s) Malik b. Eşter'e askeri siyasetini öldürmenin en az olduğu ve barışın en çok düşünüldüğü bir düzlemde düzenlemesini emretmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Askerlerinden; insanlara işkence ve eziyet etmeyi

---

[1] Nisa suresi, 128. ayet

[2] İmam Ali (a.s) bu konuda çok güzel cümle buyurmuştur. O da şudur: "Kötülük yolundan gelen hayırdan ne fayda vardır? Yoksulluk ve sıkıntıdan ortaya çıkan zenginlik neye yarar" Elbette burada okuyucular, İslam'da cihadın neye yaradığını sorabilir. Acaba cihatta da öldürme mahiyeti sebebiyle hasıl olan hayırlar, Hz. Ali'nin (a.s) işaret ettiği bu hayırlar çerçevesinde değerlendirilemez mi? Bu sorunun cevabı şudur ki esasen İslam'da cihadın yasanması, öldürmek niyetini taşımamaktadır. Zira dini kaynaklardan da anlaşıldığı üzere cihat sadece tertemiz bir hayatı ve barışı egemen kılmak içindir; insanları ortadan kaldırmak için değil. (Örneğin bkz. Murtaza Mutahhari, Cihad, İntişarat-i Sadra, Bita)

ve savaşı sevmeyen bir kimseyi işe tayin et."[1] İmam Ali'nin (a.s) barışçı tavrını daha iyi açıklamak için İmam'ın (a.s) barışçıl düşüncelerini aşağıdaki ilkelerde ele almaya çalışacağız:

1- Barışa önem vermek ve defalarca barışı tavsiye etmek

İslam'ın ilk yıllarındaki çatışmayı önleyici atmosferin varlığı sayesinde Masum önderlerin (a.s) söylemiş oldukları sözler, burada aktarılamayacak kadar çoktur. Bu sözler, daha çok barış düşüncelerini yaygınlaştırmakta, İslam toplumunda barışın ve güvenliğin egemen olması için pratik çözümler önermektedir. İmam Ali'nin (a.s) ashabına, dostlarına ve komutanlarına yapmış olduğu sürekli tavsiyelerden de iyice anlaşıldığı üzere barışçı siyaseti geçici bir siyaset değildi. Düşmana galip gelmek için seçilmiş siyasi bir taktik değildi. Aksine işaret edildiği gibi bu siyaset, temel bir siyaset olup İmam Ali'nin (a.s) siyasi çizgisinde stratejik bir siyasettir. Zaruret anları dışında bu ilkeleri görmezlikten gelmek mümkün değildir. Dolayısıyla İmam Ali'nin (a.s) siyasi metodu, barış esasına dayalıdır. İmam (a.s) barışı sevmektedir, barışı emretmektedir, savaştan beri olduğunu ilan etmektedir, savaşı engellemektedir ve savaş kendisine gelmedikçe, ısrar etmedikçe, şefkat ve merhamet bunu engellemedikçe asla savaşa yönelmemektedir. [2]

İmam Ali (a.s) barışa o kadar önem vermektedir ki hatta barışın egemen olmasının zararlı ve tatsız sonuçları olduğu

---

[1] Nehc'ül- Belağa, 53. mektup

[2] George Gerduck, İmam Ali Sedaye Edalete İnsani, Seyyid Hadi Hürremşahi'nin çevirisi, c. 1- 2, s. 262

en kötü şartlarda bile barışı kabullenmeyi ve hakim kılmayı tavsiye etmektedir. [1]

2- Savaşı Ertelemek

Bazı oryantalistlerin[2] cihat kanunun yasanmasına teveccühen İslam'ın savaş merkezli bir din olduğunu belirtmelerinin tam tersine İslam'ın ilk yıllarındaki olayların hiç

---

[1] Olumsuz bir takım sonuçlar ve zararlarla birlikte olan en kötü halet, düşman tarafından ortaya atılan barıştır. İmam Ali (a.s) bu halet içinde dahi, barışın reddedilmemesini emretmektedir. (Nehc'ül- Belağa, 53. mektup)

[2] Doğu araştırmaları manasına gelen oryantalizm ve oryantalistler konusu, günümüze gelinceye kadar üzerinde ciddiyetle durulmamış bir konudur. Gerçekten hiç bir yazar ve araştırmacı henüz şarkiyatçılığın tarihini, hedef ve gayelerini, faydalı ve zararlı yönlerini etraflı bir şekilde incelemiş, oryantalistlerin çevrelerini, çalışmalarını, araştırmalarını ve eserlerinde haklı olduklarını yahut yanıldıkları noktalar araştırılmış değildir. 19. asrın üçüncü çeyreği içinde 1873 yılında Paris'te ilk Oryantalistler Kongresi toplandı. Bu tarihten itibaren Doğu ülkelerinin sosyal yapısı, dinleri ve medeniyetleri gibi konularda tebliğlerin sunulduğu ve tartışıldığı kongreler birbirlerini takip etti. Aynı kongre günümüzde de yapılmaktadır. Bazı araştırmacılar, Hıristiyan Batı'da, oryantalizmin resmen ortaya çıkışı 1312'de toplanan Viyana Konsülü'nü çeşitli Batı Üniversitelerinde bir kaç Arap Dili kürsüsünün kurulmasına dair karar çıkarmasıyla başlatıldığına işaret ediliyorsa da, oryantalizmin başlangıcı için kesin bir tarih belirlemek güçtür. Ancak burada "kilise oryantalizmi" ne işaret edilmesi, bu tarihten önce gayri resmi bir oryantalizmin bulunduğunu gösteriyor. Öte yandan oryantalizmin başlangıcı olarak bu tarihi kabul etmeyen bazı Avrupalı oryantalistler de bulunmaktadır. Dolayısıyla bu konudaki girişimler, oryantalizmin başlangıcı için kesin bir tarih belirlemeye değil de, yaklaşık olarak bir dönem tespitine yöneliktir. Oryantalizm 1779'da ilk defa İngiltere'de, daha sonraları 1799'da Fransa'da kullanılmaya başlamıştır. Oryantalizm kelimesi Fransız Dil Akademisinin sözlüğüne 1838'de kaydedilmiştir. Ne olursa olsun, oryantalizmin bu denli erken

birisi meydana gelen savaşların dini önderler tarafından başlatıldığını göstermemektedir. İmam Ali (a.s) bazı hususlarda düşmanla savaşmak için yeterli delile sahip olmasına rağmen hiçbir zaman savaşı başlatıcı olmamıştır. Farklı yerlerde dostlarına sürekli sabrı tavsiye etmiştir. Böylece savaşın her zaman düşman tarafından başlatılmasını istemiş ve bu durumda savaşa girdiği takdirde güçlü bir mantıksal dayanağa sahip olacağını düşünmüştür. [1]

İmam (a.s) her zaman savaş çıkmadan önce düşmana nasihat etmeye koyulmuş, böylece ateş savaşının barış ve güvenliğe dönüşmesini istemiştir. Bu pratik metodu, ordu komutanlarına ve valilerine de tavsiye etmiş ve onlara savaşa girmeden önce düşmanlarına nasihat etmesini istemiştir. Böylece savaş fitnesinin konuşma yoluyla bitmesini arzulamıştır. Ama bütün bunlara rağmen eğer savaş, düşmanlarca başlatılacak olursa, şüphesiz bu onların aleyhine bir delil olacaktır. [2]

---

başlamasında rol oynayan faktör, Endülüs ve Sicilya'da bulunan Müslüman ve Hıristiyanlar arasında meydana gelen tartışmalardır. Öte yandan özellikle Haçlı Savaşları da Avrupalıları, İslam'ın kaide ve gelenekleriyle ilgilenmeye itmiştir. Bu nedenle oryantalizmin ilk basamakları Orta Çağ Hıristiyan Batı dünyasıyla, Müslüman Doğu dünyası arasındaki dini ve ideolojik çarpışmanın tarihi olarak kabul edilebilir. Kolomb göstergesiyle başlayan keşif yolculuğu, çağımızda da Batı'daki Doğu çalışmalarını oryantalist niteliğiyle süregelmiştir.

[1] Muhammed b. Cerir Taberi, Tarih-i Taberi, c. 5, s. 10 ve İbn-ı Kesir, el-Kamil fi't Tarih, c. 2, s. 370

[2] *"Onlar savaşa başlamadan, siz savaşa başlamayın; çünkü Allah'a hamd olsun, siz hüccet üzeresiniz (doğru yoldasınız). Onlar başlayıncaya kadar beklemeniz, sizin için onların aleyhine başka bir delildir."* (Nehc'ül- Belağa, 14. mektup)

Bazen İmam, farklı bahanelerle savaşın başlamasını erteliyor ve hatta bazen ashabı tarafından itiraza maruz kalıyordu. Ashabından bazısı İmam'ın bu işte şüphede olduğu için savaşı ertelediğini veya korktuğunu düşünüyorlardı. Oysa imam savaşı ertelemesinin sebebini şöyle beyan etmiştir: *"Bir kişi bile olsa, bir gün veya bir saatlik fırsat da sayılsa bırakın kendine gelsin ve bizim adilce davranışlarımız vesilesiyle hidayete ersin. Acele etmeyiniz. Kan dökmek kolay bir iş değildir. Ben haksız yere kan dökmekten sürekli kaçındım. Ey dostlarım! Acele etmeyin. Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurdu: "Eğer Allah senin vesilenle bir kişiye bile hidayet edecek olursa bu güneşin üzerine doğduğu ve battığı her şeyden senin için daha hayırlıdır."*[1]

O halde İmam'ın (a.s) düşmanları savaşı kendileri lehine değerlendirip savaşı başlatmak hususunda hiçbir gecikmede bulunmadıkları ve her vesileyle savaş ateşinin tutuşması için çalıştıkları bir halde İmam'ın (a.s) barış severliği ve barışa neden olan ilkelere bağlılığı savaştan kısa bir zaman öncesine kadar devam etmiştir. Öyle ki Hz. Ali'nin (a.s) dost ve düşmanı olan herkes bu konuda görüş birliği içindedir. Hz. Ali'nin (a.s) metodu bu barışseverlik ve savaştan nefret örnekleriyle doludur. İşte bu yüzden Cemel savaşı meydana geldiğinde hiçbir sorumluluk taşımamak için dostlarına hiçbir ok atmamalarını ve kılıç sallamamalarını emretmiştir. [2]

---

[1] Daha fazla bilgi için bkz. Muhammed Taki Caferi, Tercüme ve Tefsir-i Nehc'ül- Belağa, c. 10, s. 174–176

[2] George Gerduck, a. g. e. s. 259

3- Her Şartlar Altında Müzakereyi Kabullenmek

Savaş ve barışın menfaatlere dayandığını kabul eden kimi siyasetçilerin tam tersine İmam Ali (a.s) savaş ve barış için sadece bir ölçüt kabul etmektedir ve o da Allah'ın rızasıdır. [1] İmam'ın savaş ve barışı tümüyle böyle bir bakış açısına dayanmaktadır. Bu açıdan İmam her şartlar altında bu gayenin savaş veya barış için gerçekleştiği her durumda kendisi için zararlı olsa dahi, bunu yürekten kabullenmiştir. İmam (a.s) her durumda, hatta askeri üstünlüğe sahip olduğu durumda dahi, savaştan ve öldürmekten nefret etmiş, barış ve müzakereyi olumlu karşılamış ve düşman savaş teçhizatıyla meydana çıktığı halde İmam savaşı engellemek için silahsız ve miğfersiz bir halde meydana çıkmış, böylece de niyetinin hayır ve barış olduğunu düşmana ispat etmiştir.[2] Hatta savaş ateşinin alevlendiği bir zamanda bile İmam'ın taraftarlarının düşmana karşı tavrı, barış ve görüş kapılarını kapatacak bir tarz içinde olmamıştır: "Hz. Ali (a.s) savaştığında bile fazla insan öldürmemeye büyük çaba gösteriyordu. Mümkün olduğu kadar bağışlıyor ve çoğu zaman intikam alabilecek bir fırsat elde ettiği halde insanları bağışlıyordu.

Bu esas üzere sorunlar, müzakere ve nasihatle halledilebilecek türden ise İmam (a.s) savaşmak için hiçbir delil göremiyordu ve sonuçta da İmam'ın (a.s) siyasetinde müzakere ve karşılıklı anlaşma ilkesi mevcuttur. İmam sadece müzakere ve diplomasinin fayda sağlamadığı bir yerde sa-

---

[1] İmam'ın Malik-i Eşter'e yazmış olduğu mektupta, bu ölçüt söz konusu edilmiştir. Bkz. Nehc'ül- Belağa, 53. mektup

[2] George Gerduck, a. g. e. s. 260

vaş siyasetini takip etmektedir. Bu konuyu İmam'ın iç düşmanlar olarak Nehrevan'da haricilere karşı da uygulamamıştır. İmam (a.s) bu gruba davranışlarında nasihat ve müzakereye başvuruyor ve İmam'ın hayırseverliği onların karanlık yüreğinde ıslah için hiçbir ümit ışığını yakamayınca da İmam (a.s) savaşmaya karar alıyordu. Başka bir hususta ise İmam (a.s) bu konuda o kadar savaşı erteledi ki bazı dostlar hemen itirazda bulundular. İmam (a.s) onlara cevap olarak şöyle buyurdu: *"Ama, "Niçin hakemiyet meselesinde aranızda mühlet verdin?" derseniz; cahil olan bunu öğrensin, alim de sebat etsin diye yaptım. Olur ki Allah, bu arada ümmetin arasını düzeltir de böylece ümmetin boğazı sıkılmaz, hakkı tanıma hususunda acele etmez ve ilk saptırıcı düşüncelere uymaz."*[1]

Savaşın Köklerini Kazımak

İmam'ın (a.s) barışçıl siyasetlerinden bir başka örnek ise İmam'ın savaş ve düşmanlık köklerini kurutmak için sürekli bir çaba içinde bulunmasıdır. Şüphesiz yokluktan korkmak intikam alıcı bir tavır sergilemek ve yenilgiye uğramış bir topluluğu aşağılamak da savaş ortamını temin etmektedir. Bütün bu şartlar, savaşı ve düşmanlığı gerektiren etkenlerdir. Savaş için gerekli bir güç ve şartlar oluştuğu zaman da bütün bu faktörler, savaşın yıkıcı ateşlerini alevlendirecektir. İmam Ali (a.s) insan ve toplum hakkındaki derin derk ve dirayetiyle barışçıl siyasetini sadece siyasi öğütler ve nasihatlerle sınırlı kılmamıştır. Aksine sürekli savaş ve çatışmanın etkenlerini ve köklerini söküp atmak için çaba göstermiştir.

[1] Nehc'ül- Belağa, 125. hutbe

İmam (a.s) düşmanlığı ortadan kaldırmak ve güvenliği sağlamak için düşmanlara eman verdiğini ilan ederek sivil insanların, kadınların, çocukların ve yaşlıların öldürülmesini şiddetle kınamıştır. Başka bir yerde ise İmam, savaşçı olmayan siyasetinin mahiyetini şu şekilde beyan etmekte ve insanları öldürmekten nefret ettiğini dile getirmektedir. Bu konuda bir şahıs, İmam'a (a.s) şöyle sordu: "Bizim kavmimiz, Basra'da askerlerinizin galip geldiği takdirde hepsini kılıçtan geçireceğine ve kadınlarını cariye edineceklerine inanmaktadırlar." İmam (a.s) cevap olarak ona böyle bir davranışta bulunmayacağını belirtmiş ve bu konuda içinin rahat etmesini sağlamıştır.[1] Aynı şekilde Cemel savaşında da İmam Ali (a.s) düşmanın zihninden intikam alma düşüncesini ortadan kaldırmak için onlara eman ve güvenlik içinde olduklarını bildirmiştir.[2]

İmam'ın (a.s) savaş adabı olarak beyan ettiği şeyler de tümüyle bu hakikati açıklamaktadır. Savaş istemekten kaçındırmak, intikam almaktan sakındırmak ve sövmekten men etmek İmam'ın (a.s) ordusunun insani özelliklerini gösterdiği gibi bir çok gerçek yan etkilere de sahip bulunmaktadır. Yüksek bir siyasi bakış açısının ve kültür düzeyinin olmadığı ve henüz içinde cahili kültür damarlarının göze çarptığı bir toplumda savaşa çağrı hiç şüphesiz kışkırtıcı olabilir. Bu davet, savaş ateşini alevlendirir. Böyle bir toplumda intikam alma siyaseti düşmanın tahrikiyle savaşa dönüşür. İşte bu yüzden İmam (a.s) dostlarını bu işten şiddetle sakındırmıştır. [3]

---

[1] Muhammed Muhammedi Reyşehri, a. g. e. , c. 4, s. 319

[2] A. g. e. s. 311

[3] İmam (a.s) dostlarına şöyle buyurmuştur: "Düşmanın nefret yerine Allah'ın bizim ve onların arasını ıslah etmesi için dua etmenizi

İmam Ali'nin Dış Siyasetinin Temelleri

Dış siyasetin temelleri en azından bu günkü şekliyle İmam'ın (a.s) sözlerinde göze çarpmamaktadır.[1] Ama Hz. Ali'nin kalıcı siretinden ve hikmetli sözlerinden bu temelleri çıkarmak mümkündür. Hakikatte İslam'ın dış ilkeleri olan İmam'ın (a.s) en önemli dış siyaset temellerini aşağıdaki başlıklar altında görmek mümkündür:

1- Davet İlkesi

Davet ilkesinin kökleri vahiyde göze çarpmakta ve aynı zamanda ilahi peygamberlerin, özellikle de son Peygamber'in (s.a.a) temel taşı sayılmaktadır. Bu davetin içeriği insanın dini ve dünyevi saadetine dayalıdır. Bu amaçla iyiliklere davet ve çirkinliklerden sakınmak, insanın saadetinin elde edilmesi bağlamında tahlil edilmektedir. Bu ilke siyasi alanda özel bir siyaset tanımına ulaşmaktadır ki bu esas üzere siyaset, davet ve hidayetle bağlantı kurmaktadır.[2]

---

daha çok severim." (Nehc'ül- Belağa, 206. hutbe) Hakeza İmam Ali (a.s) savaştan sakındırmak hususunda da şöyle buyurmuştur: "*Kim hayâ elbisesine bürünürse, halk onun ayıplarını görmez.*" (a. g. e. 223. hikmet)

[1] İslam'da davetin içeriği hakkında daha fazla açıklama için bkz. Muhammed Hüseyin Tabatabai, Beresiha-i İslami bi Kuşiş-i Seyyid Hadi Hürremşahi, Kum, İntişarat-ı Hicret, Bita, s. 59- 68

[2] İmam Ali'nin (a.s) zamanında İslam devleti toplumsal fitnelerle karşı karşıya olduğu için özellikle iç siyasete yoğunlaşmıştır. Bu konuda söylenenlerin çoğu daha çok hakimin halk ile irtibatının düzenlenmesi hakkındadır. Bkz. Abbas Mahmut el-Ukkad, Abkeriyyet'ul İmam Ali, Dar'ul Hilal, Bita, s. 121

Bu nükte Şii siyaset düşüncesinde nübüvvet ve imametle bağlantı kurmaktadır. Zira gerçek hidayet davetin muhtevasına yabancı olamaz. Bu konuda en aşina olan kimseler ise ilahi peygamberler ve masum önderlerdir. Bunlar, direkt veya endirekt olarak vahiy ile irtibat yoluyla davetin muhtevasının gerçek anlamını derk etmektedirler. Velhasıl davet İslam devletinin dış ilişkilerinin temellerinden biridir. Şartlar ve zaman gereğince bu davetin gerçekleşmesi için özel metotlardan istifade edilmektedir. İslam'da cihad olarak söz konusu edilen şey başlıca davet ve hidayet hedefi ile yapılmaktadır. Çoğu İslam düşünürleri cihadı davetin engellerini ortadan kaldırmak ve İslam'ın mesajını bütün dünyaya ulaştırmak bağlamında yorumlamaktadırlar. Bu halette eğer İslami olmayan bir toplum davet yolunda engel teşkil etmeyecekse o zaman cihad için hiçbir engel mevcut değildir.

Gerçi bazı araştırmacılar cihadın yasamasını İslam'ın savaşçı siyaset kavramıyla yorumlamışlardır. Ama insaflıca bir yorum yapıldığı takdirde cihad felsefesi Müslüman olmayan toplumları katliam etmek veya zorla İslami kabule zorlamak olarak yorumlanamaz. Tam aksine cihad davet ve İslam'ın mesajını bütün âleme ulaştırmak için yapılmaktadır.[1]

Araştırmacılardan biri bu nükteyi şöyle beyan etmektedir: "Her ne kadar cihad konusu İslam'ın komşularıyla iliş-

[1] Bu konuda daha fazla açıklama için bkz. Murtaza Mutahhari, cihad, Kum, Sadra, Bita, Ramazan el-Buti, Muhammed Said el vihad fi'l İslam, Beyrut Dar'ul fikr'il Muasır; Muhammed Hüseyin Tabatabi, Tefsir'ul Mizan, c. 2, s. 68; Muhammed Reşid Rıza, Tefsir'ul Minar, c. 2, s. 215

kilerinde daimi bir esas olarak düşünülse dahi manası sürekli bir savaş değildir. Cihad sürekli düşmanla savaşmak ve sonsuz bir çatışmaya girmek değildir."[1]

İslam devletinin dış siyaseti Hz. Ali'ye (a.s) göre daveti görmezlikten gelemez. Ama davet mekanizması şartlar ve zamanın zaruretleri karşısında değişebilir. Davet bazen en güzel tartışma şeklinde gerçekleşir. Bazen öğüt ve hitabe bazen yazışma ve mesaj yoluyla gerçekleşir. İmam Ali (a.s) hikmete dayalı sözlerinde dini davet mesajının değişkenliğini beyan ederek son Peygamber'in (s.a.a) bisetinin temel ilkelerinden biri olduğunu belirtmiş ve peygamberin davetindeki en önemli aracın nasihat, hikmete davet ve güzel öğüt olduğunu belirtmiştir."[2]

2- Zulümle Savaş ve Mahrumları Destekleme

Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinde zulümle savaş ve mazlumları savunmak devlet siyasetinin en önemli hedeflerinden biri olarak değerlendirilmektedir. İmamın ilahi düşüncesinde siyaset ve devlet mazlumların hakkının alınmasına ve zalimlerini zulmünün engellenmesine neden olduğu takdirde değer kazanmaktadır aksi takdirde eski bir ayakkabı parçası kadar dahi bir değer ifade etmemektedir. [3]

Siyaset ve devlete bu bakış açısı zalimle savaşma ve mazlumları savunmayı ilahi ve insani bir hedef olarak coğrafya sınırlarının ötesinde söz konusu etmektedir. Böyle

---

[1] Mecih Huduri, Ceng ve sulh der İslam, Seyyid Gulam Rıza Said'in çevirisi, Tahran, İntişarat-ı İkbal (H. Ş) 1335 s. 100

[2] Nehc'ul Belağa, 95. hutbe

[3] İmam (a.s) İbn-ı Abbas'a hitaben bu cümleyi buyurmuştur.

bir bakış açısıyla imam (a.s) hatta diğer gölgelerdeki insanların mahrumiyetine bile tahammül edememektedir.

Bu esas üzere İslami devletin dış ilişkileri bu ilkeyi dış siyasetinde gözen uzak tutamaz. Eğer İslam cihadın alanlarından birinin de dindaşlarını zalimlerin esaret zincirinden kurtarmak olduğunu söylüyorsa bu İslam devletinin dış siyasetinin bu yolda düzenlenmesi gerektiği anlamında değildir. Elbette zulümle savaşmak ve mahrumları savunmak mutlaka da savaş anlamında değildir. Aksine İslam devleti farklı yollarla elindeki imkanlarından istifade ederek kendi gücü ve imkanları esasınca bu hedefi takip etmelidir. Hz. Ali (a.s) bu ilkeyi şöyle ifade etmiştir."*Allah'a andolsun ki eğer bu topluluk biat için toplanmasaydı, yardımcıların varlığıyla hüccet ikame edilmeseydi ve Allah zalimlerin çatlayasıya doyarken, mazlumların açlıktan kırılmasına (mani olması) hususunda alimlerden söz almasaydı hilafet devesinin yularını sırtına atar, terk ederdim."*[1]

Bu esas üzere zulüm ve eşitsizlik ile savaş ve mazlumları savunmak İslam ümmetinin Allah ile yapmış olduğu bir sözleşmedir. Ümmet sonuna kadar bu sözleşmeye vefalı olmak zorundadır. Zulümle savaş ve mazlumları savunma siyaseti ülke içinde dindar toplumun yöneticilerinin sorumluluğunda bulunan bir mesaj olduğu gibi dış siyaset alanında da sürekli olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

3- İslami Ümmetin Vahdeti

Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) siyasi düşüncesinde Müslümanların birbiriyle itikadi bağlılığını gösteren derin

[1] Nehc'ul Belağa, 3. hutbe

ümmet kavramı millet, kavim ve benzeri ifadelerle dile getirilemez. Bu yorumda dini inançlar ve ilahi değerler yerli ve yabancı olarak tanımlanmaktadır. Bu düşünce tarzında akrabalar bile yabancı sayılabilir ve uzaktakiler ise akraba yerine geçebilir. Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) bu nükteyi biset asrındaki toplumu nitelendirirken açık bir şekilde beyan etmektedir. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) şöyle buyurmuştur: "Biz (İslam'ın ilk yıllarındaki Müslümanlar olarak) sürekli olarak savaşlarda Allah Resulü (s.a.a) ile birlikte bulunuyorduk. Pek çok kere (İslam'a düşmanlık eden) babalarımız, kardeşlerimiz ve akrabalarımızla savaşıyorduk, bu da sadece imanımızı artırıyordu."

Geçekten de soy açısından son peygamberin (s.a.a) akrabası olan Ebu Leheb'in kendisine yabancı kılan ve uzak bir bölgeden gelmiş olan Selman-i Farisi'yi onunla aşina kılan ve Ehl-i Beyt'i sürmesinden sayan sadece bu mektebi unsur ve itikadi ölçüttür. İşte bu derin ilişkiye teveccühen İslam Müslümanları kardeş saymıştır ve kendi aralarında barış içinde yaşamaların ve birlik olmalarını istemiştir. [1]

Allah'ın dini öğretiler kalıbında İslam birliğini önemle belirtmesi vahdet ilkesinin itikadi ve siyasi temel ilkelerden biri olarak söz konusu edilmesine neden olmuştur. Bu

[1] Kur'an-ı Kerimde şöyle okumaktayız: "**Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını bulup düzeltin ve Allah'tan korkup sakının; umulur ki rahmete eriştirilirsiniz."** (Hucurat suresi 10. ayet) Hakeza: "**Toptan Allah'ın ipine sarılın, ayrılmayın. Allah'ın size olan nimetini anın. Hani düşmandınız, kalplerinizin arasını uzlaştırdı da onun nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Bir ateş çukurunun kenarında idiniz, sizi oradan kurtardı. Allah, hidayete erişesiniz diye size ayetlerini böylece açıklar."** (Ali İmran suresi 103. ayet)

nüktenin önemi; Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) korumak için kendi hakkından bile vazgeçtiği ve boğazında kemik ve gözünde diken sabrettiği bir zamanda daha iyi anlaşılmaktadır.

İslam ümmetinin iç ve dış alanda birliğinin korunması önemli ve görmezlikten gelinmez temel ilkelerden biridir. İslam devleti bu konuda ilgisiz davranamaz. Dolayısıyla Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) kabul ettiği anlamda bir İslam devleti dış siyasetini bu ilkeyi güçlendirme, geliştirme ve koruma esasına dayandırmalıdır. İslam devleti dış boyutunda bu ilkeyi güçlendirmek için program yapmalı ve yaygınlaştırılması bağlamında çaba göstermelidir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Sıffin savaşında hakemlik olayından sonra Ebu Musa Eş'ari'ye bir mektup yazarak İslam ümmetinin birliğine karşı duyduğu sorumluluğu ve verdiği önemi şöyle beyan etmektedir: *"Ben, bu işte tuhaf bir menzilde konakladım; kendilerini beğenmiş bir toplum da orada toplandı. Ben, onların kana bulanmasından korkulan yaralarını tedavi etmek istiyorum. Muhammed (s.a.a) ümmetinin birliğini, uzlaşmasını benden daha çok isteyen hiç kimse yoktur."*[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Peygamber'in (s.a.a) vefatından kısa bir müddet sonra bu sözleri beyan etmiş ve yıllarca sustuktan sonra bu ilkeyi pratiğe dökmüştür.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bazen İslam ümmetinin birliğini sosyolojik olarak incelemiş ve bunun önemini açıklamıştır. Bu açıklamada İslam devletleri ve milletlerin birliği veya en azından beraberliği dikkate değer bir çok

[1] A. g. e, 78. mektup, s. 1082

sonuçlar ve etkilerle birlikte değerlendirilmektedir. Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) Kasıa hutbesinde beyan ettiği bu gerçekten kaynaklanan etkiler olarak şunlar ifade edilebilir. [1]

1- Evrensel toplumda İzzet, iktidar ve azamet
2- Toplumun içinde yücelik ve keramet
3- Düşmanları def etmek
4- Afiyet, esenlik ve güvenliği temin etmek
5- Nimet elde etmek ve toplumsal refaha ulaşmak

Şüphesiz İslami devletlerin dış siyaseti eğer Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) devlet modeli esasınca düzenlenir ve de bu ilkeler göz önünde bulundurulacak olursa; hem iç sahnede azamet ve yücelikle hayatlarını sürdürür ve hem de dış sahnede izzet ve iktidar içinde olurlar. Tabiatıyla böyle bir ilişki sayesinde toplumsal esenlik, güvenlik ve refahta kendiliğinden elde edilir.

Müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s) göre İslam devletinin dış siyaset hedefleri

Ülkelerin dış siyaset ve tavırları bağlı ve değişken olarak değerlendirilmektedir. Bu da ülkenin dış siyasetinin ilkeler ve hedefleri mecmuasının etkisi altında düzenlenmektedir. Ülkeler uygun bir strateji düzenlemek için hedeflerini sıralamakta ve öncelikler esasınca düzenlemektedir. Yaygın sınıflandırmada üç grup hedefler söz konusu

[1] Nehc'ul Belağa, 234. hutbe, başka bir yerde ise Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) dini ve milli iktidarı İslam ümmetiyle beraber değerlendirmiştir. Örneğin 164. hutbede şöyle buyurmuştur: "Arap bugün gerçi azdır ama İslam nimetiyle çoğalmış ve dayanışmalarıyla iktidar olmuşlardır."

edilmektedir: Uzun müddetli hedefler, kısa müddetli hedefler ve orta müddetli hedefler. [1]

Birinci grup hedeflerden maksat, daha fazla fırsat ve zamanı gerektiren hedeflerdir. Kısa müddetli hedefler ise belli bir zaman diliminde gözetlenen amaçlardır. Dolayısıyla da büyük ve uzun müddetli hedefler bağlamında tanıtılabilir. Orta müddetli hedefler de iki sınıf arasındaki mesafeyi göz önünde bulundurur. Ülkelerin dış siyaset öncelikleri de bu çerçevede şekillenebilir.

İslam'ın dış siyaset hedefleri bu dinin evrensel bakışına dayalıdır. Başlıca insanın dini ve dünyevi saadetini temin etme bağlamına dayalıdır. Bu esas üzere eğer insanın kemale ulaşması ve saadetini temin etmesi nihai hedef ve uzun müddetli bir amaç olarak göz önüne alınacak olursa bu durumda İslam'ın ve dini öğretilerin yayılması ve Dar'ul İslam'ın korunması kısa müddetli veya orta müddetli hedeflerden sayılmaktadır. Bu da asıl hedefe ulaşma bağlamında şekillenmektedir. Gerçi bazı araştırmacılar, İslam'ın dış siyaset hedefleri ile temelleri arasında bir farklılığa inanmamaktadırlar. Ama az bir düşünüşle bu nükteyi derk etmek mümkündür ki dış siyaset hedefleri başlıca siyasi davranış ve fiillerde istenilen ve nihai nokta olarak tanınan stratejik ve uzun müddetli tavırlara yöneliktir. Oysa dış siyaset temelleri İslam devletinin dış siyasetinin içinde düzenlenmesi gereken tavırların tümel kalıbı ve çerçevesine yöneliktir. Bu esas üzere davet, cihat ve zulümle savaşmak, dış davranışın tümel kalıbını şekillendirmektedir ve sonuçta İslam devletine saadeti elde etme ve temini husu-

[1] Seyyid Hüseyin Seyfzade, Usul-ı Revabit-ı Beyn'el-Milel, Tahran, Neşr-i Dadgoster, 2000, s. 281

sunda yardımcı olmaktadır. İmam Ali (a.s) ilahi bir şahsiyet olarak İslam devletinin dış siyasetini tümüyle İslam'ın nihai hedefleri bağlamında düzenlemektedir. Bu düşünce de insani kemal, nihai hedef, zulmü reddetmek ve toplumsal adaleti sağlamak, kısa süreli hedef ve asıl hedefin bütünleyicisi olarak ilan edilmektedir. Ama İslam devletinin önemli hedeflerini iç ve dış boyutlarda aşağıdaki kilit noktalarda özetlemek mümkündür

1- Dini değerlerin ortaya çıkması, korunması ve gelişmesi

2- Toplumsal hayatın ve insani ilişkilerin ıslahı

3- Toplumsal güvenliğin icadı

1- Dini Değerlerin Ortaya Çıkması, Korunması ve Gelişmesi

Davetin aslı, İslam'ın esas ilkelerinden biri olarak ilan edildiği için İslami devletin dış siyaseti, daveti, görmezlikten gelinemez, temel bir ilke olarak göz önünde bulundurmaktadır. Bu davetin muhtevası hakikatte beşerin saadetiyle güçlü bağları olan İslami değerlerdir. Bu muhtevanın yayılması ve korunması da İslam devletinin dış siyasetinin önemli hedeflerinden biridir. Elbette bu düşüncenin ortaya çıkışı ve yayılması ise, İslam'ın dış siyasetinin düşmanca tavrı olarak yorumlanamaz. Zira İslam devleti sadece davetin muhtevasını bütün âleme iletmekle görevlidir. Ama bunun İslami olmayan toplumlar tarafından kabul edilmesi noktasında "dinde zorlamanın olmadığı"[1] ilkesini takip etmektedir.

[1] Bakara suresi, 206. ayete işareten

2- Toplumsal Hayatın ve İnsani İlişkilerin Islahı

Beşerin saadetiyle iç içe olan İslam'ın istediği toplumun icadı ve hâkimiyeti salim ve her türlü haksızlıktan uzak toplumsal ilişkilerin icadına bağlıdır. İnsanların kardeş olarak yan yana yaşadığı Allah'a ibadet dışında hiç kimsenin itaatini kabul etmediği bir ilişki türünde saadete doğru hareket eden bir toplum, mecburen her türlü adil olmayan ve ayrımcılığa ait ilişkiler kendiliğinden yıkılmakta ve onun yerine kanun karşısında herkesin eşitliği ilkesi yer etmektedir. Bu nükte iç siyasette toplumsal bir adalet olarak göz önünde bulundurulduğu gibi dış ilişkilerde de zulümle savaş ve mahrumları savunma olarak önem elde etmektedir. Bu esas üzere bir grubun hakim, diğer bir grubun ise halk olduğu veya bir grubun güçlü olduğundan dolayı kanunların üstünde tutulduğu ve özel bir konumda bulundurulduğu adil olmayan dış ilişkiler de salim ve insani ilişkiler türü olamaz. İslam devletinin dış siyaseti sürekli olarak beşeri toplumlarda salim insani ilişkiler icat etmek için çalışmaktadır. Hz. Ali (a.s) bu ilişkileri hükümetinin nihai hedefi olarak söz konusu etmektedir.

3- Toplumsal Güvenliğin İcadı

Beşer hayatında emniyet ve güvenlik hayati bir olgudur. Bu olgu olmaksızın insan hayatını sürdürürken çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. İmam Ali'ye (a.s) göre emniyet ve güvenliğin önemi o kadar yücedir ki em-

niyeti olmayan bölgeler, en kötü bölgeler olarak tanıtılmaktadır.[1] Veya eğer anarşi ile zalim devletin kabulü noktasında sıkışıp kalındığı takdirde İmam zorba devletin varlığını anarşi ve karmaşıklığın varlığına tercih etmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Halk için bir devlet olmalıdır. Bu her ne kadar zalim ve kötü de olsa kaçınılmazdır. Böylece toplumda emniyet ve güvenlik hakim kılınmaktadır."[2]

O halde iç alanda güvenliğin temini önemsendiği gibi dış boyutta da güvenilir bir topluma ulaşmak İmam Ali'nin (a.s) İslam devletinin kendisine doğru hareket ettiği bir hedef konumundadır. Zira bölgesel ve evrensel güvenlik sayesinde dini davet ortamı temin olmakta ve insanlar huzur içinde işlerine yönelmektedir.

Dış Siyasetin İcrai Mekanizmaları

Siyasi hedefleri temin eden her türlü aracı iyi gören çağdaş materyalist mekteplerin tam tersine dini düşüncede dış siyasetin hedefleri insani ve de fıtrat ile uyum içindedir. Dolayısıyla buna ulaşmanın araçları da meşru ve insani olmalıdır. Bu ilke dış siyasetin icrai mekanizmalarını şer'i helaller çerçevesinde İmam'ın (a.s) ilahi düşüncesi ve vahiy mektebi görüşünce takip etmektedir. Dolayısıyla sözünde durmamak, ahde vefa göstermemek, gösterişe kaçmak ve sahtekarlık gibi günümüz siyasetinin yaygın ve ba-

[1] İmam (a.s) şöyle buyurmaktadır: "Şehirlerin en kötüsü, güvenliği ve emniyeti olmayan şehirdir." (Muhammed Muhammedi Reyşehri, a. g. e. , c. 4, s. 267 ve Gurer'ul Hikem, 5684. hadis)

[2] Nehc'ül- Belağa, 53. mektup

şarılı araçlarından biri olan aldatıcılık metodu İslam tarafından reddedilmektedir. İmam Ali'nin (a.s) dini siyasetinde de hiçbir yere sahip değildir. [1]

İmam Ali'nin (a.s) İslam devletinin dış siyaset yönlendirmesi için başarılı bir yolda bu hedeflere ulaşmada ortaya koyduğu en önemli icrai çözümlerin başlıcası şunlardır:

1- Müzakere ve Diplomasi (Siyasi Araçlar)

Müzakere İslam devletinin dış siyasetinde büyük bir öneme sahiptir. Bu önem, öyle yücedir ki hiçbir savaş dini önderler tarafından caiz kılınmamıştır. Meğer ki bu gelişimden önce müzakere yolları kat edilmiş olsun. Cihat ilkesi hiçbir zaman davet olmaksızın ilk aşama olarak yürürlüğe girmemektedir. Bu nükte son Peygamber'in (s.a.a) davetlerinde ve İslami olmayan ülke başkanlarına gönderdiği mektuplarda da göze çarpmaktadır. Bütün bu mektuplar ve mesajlar davet ile başlamaktadır. Bu da İslam'da müzakere aslının öneminin en büyük delilidir.[2] Peygamber, bütün elçileri için davet ve müzakere yöntemini dini bir teklif olarak söz konusu etmiş ve onlardan diplomasi yollarını şiddet metodundan öne geçirmelerini istemiştir. İmam Ali (a.s) bu icrai metoda önemle vurguda bulunarak şöyle buyurmaktadır: "Peygamber beni Yemen'e gönderdi

---

[1] İmam Ali (a.s) kendisini siyaset zayıflığıyla itham eden kimseye şöyle buyurmuştur: "*Allah'a andolsun ki, Muaviye, benden daha dahi değildir. O, hıyanet eder ve yalan söyler. Hıyanetin kötülüğü olmasaydı, ben de insanların en dahisi olurdum."*

[2] Daha fazla bilgi için bkz. Peygamber'in mektupları, Ali Ahmedi Miyaneci, Mekatib'ir- Resul, Kum, Yasin, 1984

ve şöyle buyurdu: “Kendisini İslam'a davet etmedikçe hiç kimseyle savaşma.”[1] İmam'ın bu müzakere metoduna verdiği önem o kadar büyüktür ki savaş başlarken değil, hatta savaş esnasında bile bu metoda riayet etmiştir. [2]

2- Düşman Olmayan Devletlerle Siyasi Anlaşmaların Düzenlenmesi

İslam devleti dini değerleri korumak için itilaf veya tarafsız bir blok teşkilinden istifade edebilir. Aynı şekilde bazı devletlerin etkisiz hale getirilmesi de İslam devletinin göz önünde bulundurduğu hedefleri temin bağlamında program düzenlemesi için bir araç olarak kullanılabilir. Bazı güçlerin, yapılan anlaşmalar yoluyla etkisiz hale getirilmesi de İslam Peygamberi'nin (s.a.a), medeni bir devletin teşkil edildiği ilk günlerde bu genç devleti güçlendirmek ve ayakta tutmak için kullandığı araçlardan biridir. Peygamber (s.a.a) güçlü bir düşman (Kureyş) ile karşı karşıya bulunuyordu. Medine'ye girince, Medine Yahudileri ile savaşmama üzere bir anlaşma imzaladı. Bu yolla onların Kureyşle iş birliği yapmasını engellemiş oldu. [3] Hudeybiye savaşında Beni Bekr kabilesi de Kureyş ile anlaşma imzalayınca Hazraa kabilesinin peygamber ile anlaşması büyük bir öneme sahipti. Peygamber, Beni Bekr'in Haz-

[1] Hüseyin Ali Muntaziri, Fıkh’ud- Devlet’il İslamiyye, Kum, Defter-ı Tebligat-ı İslam, 1402, c. 2, s. 711

[2] Daha fazla açıklama için bkz. George Gerduck, a. g. e. c. 2

[3] Muhammed Hamidullah, el-Vemotive, Mehdevi Damegani’nin tercümesi, Bunyad-i Tehran, 1986

raa'ya saldırması karşısında yapmış olduğu barış anlaşmasını itibarsız ilan etmesine ve Mekke'ye doğru yola düşmesine delil teşkil etti. [1]

İktisadi Araç (kalplerin ısındırılması)

Müellefet'ul Kulüb[2] kavramı da Kur'an'ın göz önünde bulundurduğu kavramlardan biridir. Bu metot esasınca bir takım kimselere, İslam dinine çekilmesi için kendilerine mali yardımda bulunulmaktadır. [3] İslam devleti dış ilişkilerinde bazı milletlerin kazanılması veya düşmanlık ortamlarının ortadan kaldırılması ve dayanışma ortamının sağlanması için bu iktisadi araçtan istifade edebilir. Bugün güçlü devletlerin geri kalmış milletlere yapmış oldukları yardımlar da güçlülerin menfaatini temin etmek için kullanılan dış siyaset araçlarından en önemlisi konumundadır. Müellefet'ul Kulüb olarak söz konusu edilen şey hakikatte İslam devletinin dayanışma icat etmek ve milletleri İslami öğretilere sevk etmek için yapmış olduğu ekonomik yardımlardır. Bu araç, bir çok hususta olumlu etkiler yaratabilir. Peygamber-i İslam bu yüzden iktisadi araçları defalarca kullanmış ve çok önemli olumlu sonuçlar elde etmiştir. Örneğin Taif savaşında yeni Müslüman olan ve kendisine yardım eden müşriklere Peygamber (s.a.a) ganimetlerden diğerlerine oranla daha fazla pay ayırdı. Bu da onların kabile ve ailelerinin rızayetine neden oldu.[4] Ensar'ın bu gruba kalplerinin ısındırmak için verilen fazla paydan

---

[1] İbn-i Hişam, Siret'un Nebi, Seyyid Haşim Resuli'nin tercümesi, Tahran, İslamiyye, 1964, c. 2, s. 124

[2] Kalbleri İslâm'a ısındırılmak istenenler

[3] Bakara suresi, 60. ayet

[4] İbn-i Hişam, a. g. e. , c. 2, s. 314

rahatsız olduğunu işitince de onları bir araya topladı ve şöyle buyurdu: "İslam'a yönelirler diye kendisiyle bir grubun kalbini kazanmak istediğim dünya malından bir tutam için içinizden bana sitemde mi bulundunuz."[1]

O halde kalpleri ısındırmak da İslam devletinin yüce hedefleri bağlamında kullanabileceği iktisadi araçlardan biridir. Elbette kalpleri ısındırma metodu daha çok Müslüman olmayan insanlar hakkında onları İslam'a kazandırmak veya kalplerinde düşmanlık ortamını yok etmek için kullanılmaktadır. Ama fakihlerden bazı kimseler, sapma ve dinsiz kültürün saldırısı karşısında kalan mustaz'af ve mazlum Müslümanları da bu gruptan saymaktadırlar.[2] Velhasıl İslam devleti İslam ümmetinin dini inançlarını güçlendirme bağlamında dini düşüncelerin yaygınlaşması karşısında bir set oluşturmak ve Müslüman olmayan milletleri kazanmak için iktisadi araçlardan istifade edebilir.

Sonuç

İmam Ali'ye (a.s) göre İslam devletinin dış siyaseti iki ayaktan birini sürekli olarak uluslar arası ilişkilere üstün kılmamaktadır. Zira İmam Ali'ye (a.s) göre dış siyasetin mahiyeti ne tümüyle savaş eksenlidir, ne de barış eksenli. Bu ilişkilerin mahiyeti her ne kadar sonuçta barış, istenilen bir şey olsa da ve insanın kemal arayan fıtratıyla uyumlu bir kaide olarak düşünülse de insanın iki boyutlu oluşundan dolayı bu iki şeyi de kendisine yüklemektedir. O halde savaş istisnai bir halettir ve sadece barış çabalarının sonuç vermediği durumlarda geçerlidir.

---

[1] A. g. e. s. 318

[2] İmam Humeyni, Tahrir'ul Vesile, c. 1, s. 336, 12. mesele

Hz. Ali'ye (a.s) göre barışın önemi ve barışçı siyaseti geçici değil, stratejik bir siyaset olarak söz konusu edilmektedir. Bunun kanıtları da önceden beyan edilmiştir. Başka bir konu ise İmam Ali'ye göre İslam devletinin dış siyaset hedefleri ve temelleri olup daha önce incelenmiş oldu. Davet aslı mahrumları savunmak ve İslami ümmetin birliği için çalışmak gibi şeyler de; dış siyasetin temelleri ve İslami değerlerin ihracı, toplumsal ilişkilerin ıslahı ve emniyetin icadı gibi başlıklar altında insanın dünyevi ve uhrevi kemal ve saadetinden ibaret olan uzun müddetli ve nihai hedeflerine ulaşmak için söz konusu edilen uzun müddetli hedefler olarak söz konusu edildi. İslam devletinin dış siyaset araçları da bu yazının son bölümünde ele alınarak, Medinet'un Nebi devletinin kullandığı ve İmam Ali'nin (a.s) da önemle vurguladığı iktisadi ve siyasi en önemli araçlar da bu makalede dikkatli bir şekilde incelenmiş oldu.

İmam Ali'ye (a.s) Göre Siyaset

Ekber Haşimi Rafsancani

Özet

Bu makale 1990 yılında Ayetullah Haşimi Rafsancani tarafından Nehc'ül- Belağa, 4. Kongresine sunulmuştur. Bu makale Malik Eşter'in mektubuna teveccühen İmam Ali'nin (a.s) siyasi sireti detaylı olarak beyan edilmiştir. Bu makalede incelenen konular, şunlardır:

- Hükümetin ve hükümet teşkilatının zarureti
- Halkın devletle olan ilişkisi üç başlık altında değerlendirilmiştir: Halk yığınlarına dayanma, halk yığınlarının azınlıklara oranla menfaatlerinin önceliği ve halkla ilişkiler.
- İmam Ali'ye (a.s) göre halkın genel düşüncesine dayanma, devleti güçlendirmek için genel düşünceleri elde etme ve kamuoyunu kazanma ve halk yığınlarının hüsn-ü zannını elde etmek için yöneticinin sorunlara çözüm bulması
- Hata etmesi mümkün olmayan bir faktör olarak, halk yığınlarının toplu vicdanlarına dayanma
- Hakim olan kimse, şu dört ahlaka sahip olmalıdır: Halk yığınlarına oranla, hakim olan kimsenin muhabbet ve şefkati, kötü davranış ve düşmanlıktan kaçınmak, insanlar hakkında insafa riayet etmek ve cezalandırma hususunda acele etmekten sakınmak.

- İşlerin güzel icra edilmesi için halk ve devlet arasında güvenin varlığı
- Halkın duygularına ve düşüncelerine saygı için geleneklere saygı duymak.
- Memurların, sekreterlerin, katiplerin ve muhasebecilerin seçiminde dikkatli davranmak.
- Yakınlar ve akrabalarla ilgili olarak nefsin isteklerini ve temayüllerini kontrol etmek ve onların güçten kötü istifade etmelerini önlemek.
- Devleti fasit ve zalimlerin uşağı kimselerden temizlemek ve bunların yerine her türlü pislikten temizlenmiş güzel geçmişe sahip kimseleri yerleştirmek.
- Bireylerin gerçeklere ve salahiyetlere teveccühen değerlendirilmesi

Giriş

Şia'nın muhalifi ve bazı taraftarı olan kimselerin yazılarında şu iddia göze çarpmaktadır: *"Ali (a.s) bütün fazilet ve kemallere sahip olmakla birlikte siyaset ilminin detaylarını fazla bilmiyordu. Hz. Ali'nin (a.s) beş yıllık hükümeti dönemindeki sorunlar, onun siyasette acemiliğinden kaynaklanmıştır. Basra savaşı bir takım taktikler sonucu önlenebilir bir savaştı. Muaviye'nin sorunu ve sonuçta Sifin savaşı da siyaset bilirliğe dayanmayan Hz. Ali'nin katı tutumlarının bir ürünü olarak meydana gelmiştir. Hariciler fitnesi, Nehrevan savaşı ve hatta Hz. Ali'nin (a.s) şahadeti de aynı şekilde olmuştur."*

Bize göre bu tür hükümler, İslam'ı ve mektebi tanımamak, dini yanlış algılamak, metotları karıştırmak, dindarlık ve dünyaperestliği birbirinden ayırt etmemekten kaynaklanmaktadır. Bu kimseler şu gerçekten gaflet etmektedirler

ki Ali (a.s) İslam'ı icra etmek, mektebi ihya etmek, insani ve İslami ilkelere saygı göstermek için devletin başına geçmiştir. Oysa ki Ali'nin (a.s) düşmanları kendi üstünlük içgüdülerini, makam düşkünlüklerini ve şehvani temayüllerini tatmin etmek için çaba gösteriyorlardı.

İlginç olanı da şudur ki bu yorumcular, Muaviye, Amr b. As, Talha ve Zübeyr gibi kimselerin hilelerini her ne kadar insanı hak, hudud ve usulleri ayaklar altına alsa da siyaset bilirlik olarak değerlendirmektedirler ve buna karşılık Hz. Ali'nin (a.s) salih olmayan birkaç valiyi azletmesi, beytülmalden aşiret ve güç sahiplerinin elde ettikleri haksız gelirleri kesmesi cinayet işlemeden önce suç işleme niyetinde olan muhaliflerini ve düşmanlarını cinayetten önce kısas etmekten sakınması ve şiddet uygulamaması hakkındaki azmi sebebiyle acemicilik ve siyaset bilmezlik olarak kabul etmektedirler.

Hz. Ali'nin imamet ilmi, beşer üstü bilgisi, Peygamber'in (s.a.a) özel eğitimi bir yana; zekası, dehası, işleri hızla takip etmesi, çocukluktan yaşlılığa kadar olayların içinde yer alması, siyasi etki ve tepkiler içinde büyümesi, İslam devletinin askeri ve iktisadi uygulamalarının içinde yer alması da tek başına Hz. Ali'nin (a.s) siyasi bilgisinin senedi konumundadır ve bu insaf sahibi herkesi, ikna edecek bir belgedir. Hz. Ali (a.s) bu özellik ve şartlarıyla siyasi bir dehaya sahip olup ülke idaresinin bütün tekniklerine ve gizliliklerine sahip bir kimse olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hatta Hz. Ali'nin (a.s) kendi zamanında bile bir takım kör kalpli kimseler, Hz. Ali'yi (a.s) siyaset bilmemekle suçluyor, Muaviye'yi siyasi bir deha olarak övüyordu. Hz.

Ali (a.s) bu konuda büyük bir üzüntüyle şöyle buyurmuştur: *"Allah'a andolsun ki, Muaviye, benden daha dahi değildir. O, hıyanet eder ve yalan söyler. Hıyanetin kötülüğü olmasaydı, ben de insanların en dahisi olurdum. Her hıyanet yalandır, her yalan da bir çeşit hakkı gizlemektir."Her hıyanet edenin kıyamet gününde kendisiyle tanına- cağı bir bayrağı vardır."*[1]

Hz. Ali (a.s) bu sözlerinde bizim beyan etmek istediğimiz konuları, bütün açıklığıyla dile getirmiştir. İmam (a.s) bu sözlerinde dini ilkelerine bağlılığın hilekarlığa ve bildik anlamda siyasi hokkabazlığa yönelmeye engel teşkil ettiğini kabul etmektedir. Hz. Ali (a.s) hilekarlık, zorbalık ve aldatıcılığı günah ve fısk olarak kabul etmekte, küfrü gerektirdiğini söylemekte ve kıyamette insanın rezaletine sebep olacağını beyan etmektedir.

Aynı zamanda ilkesiz siyasetçilerin, hileli oyunlarının yolunun kınanmış olduğunu ve bu yüzden onlardan asla korkmadığını ve onlara teslim olmayacağını hatırlatmaktadır.

Burada şu konuyu da hatırlatmak gerekir ki İslam, siyaseti diyanetten ayrı kabul etmemektedir. İslami önderlik, siyasi önderliği de kapsamaktadır. Müslüman bir birey ülkenin siyasi işlerine oranla diğer iktisadi, kültürel ve askeri işlerde olduğu gibi bir takım sorumluluklar taşımaktadır.

Resul-i Ekrem (s.a.a) ve İmam Ali (a.s) hükümetleri döneminde bütün işlerin olduğu gibi siyasi işlerin de asıl kaynağı konumundaydı. Allah Resulü siyaseti başkalarına bırakıp kendisi siyasi olmayan bir bölümde görev mi aldı,

[1] Nehc'ül- Belağa, 198. hutbe

yoksa Ali (a.s) zahiri hilafeti döneminde siyasi, askeri ve iktisadi önderliği elinde bulundurmadı mı?

Ali (a.s) ve Siyaset

Nehc'ül Belağa'ya müracaat ettiğimiz takdirde İmam'ın (a.s) hutbeleri, mektupları ve hikmetli sözlerinden şu hakikati elde etmekteyiz ki İmam Ali (a.s) hem bir siyasetçi, hem doğru bir siyaset uygulayan kimse, hem de ülke idaresini ve halk yönetimini en ince detaylarına kadar bilen bir kimsedir. Hz. Ali (a.s) bu bilgilerini beyan ediyor ve diğerlerine de öğretiyordu. Hz. Ali (a.s) bu bilgilerini İslam'ın içinden ve Kur'an öğretilerinden elde ediyor, İslami ve insani temel ilkelere dayanarak siyasi bir tavır takınıyordu.

Şimdi de İmam Ali'nin (a.s) Nehc'ül- Belağa'da yer alan siyasi öğretilerinden, emirlerinden ve ilkelerinden örnekler sunacağız:

1- Devlet ve Devlet Sisteminin Zarureti

Hz. Ali (a.s) zamanında Hariciler vasıtasıyla anarşizm[1] düşüncesi yayılmaya yüz tutmuştu. Onlar olumsuz eserler

[1] Genel olarak, özgürlüğü temel değer olarak gören, söz konusu temel değere zaman zaman adalet, eşitlik ve mutluluk gibi değerleri ekleyen, bir baskı aracı olarak gördüğü devlete, bütün bu değerlere zarar verdiği için, şiddetle karşı çıkan, devletin yokluğunda daha iyi bir toplum inşa etmek için programlar öneren, insan doğasına ilişkin olarak olumlu bir görüş benimseyen ve baskıcı devlet anlayışı ve olumlu insan doğası konsepsiyonundan hareketle, otoriteryanizmin her şeklini kabul edilemez ve haklı kılınamaz bulan görüş.

Anarşizm, nispeten olumlu bir çerçeve içinde, insan doğasının özü itibariyle iyi olduğunu ve insan yaşamında karşılaşılan kötülüklerin,

temelde insan üzerindeki kontrolden ve politik baskıdan kaynaklandığını savunan akıma; toplum içindeki politik kontrolün ve siyasi baskının ortadan kaldırılmasını isteyen, devletin insanın en büyük düşmanı olduğunu söyleyen ve bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak ve ideallerini gerçekleştirmek için, kendilerini bir toplum içinde diledikleri şekilde düzenlemeleri gerektiğini ileri süren siyasi öğretiye karşılık gelir. Yüksek bir karmaşıklık düzeyine erişmiş faaliyetlerden uzaklaşılması gerektiğini savunan ve basit hazlarla geçirilecek bir yaşamı öngören anarşizm, bu olumlu boyutu içinde, hiççilikten ziyade, politik liberalizme yaklaşır.

Anarşizm, olumsuz boyutuyla, toplumsal ve ahlâki kötülüklerin kaynağının devlet olduğu-nu, bundan dolayı, bu kötülüklerin devlet tarafından ortadan kaldırılamayacağını, özü itibariyle iyi olan insanın doğasının devlet ve kurumlar tarafından bozulduğunu, tüm reformların değersiz olduğunu, yeni bir toplumun devrim yoluyla kurulacağını, söz konusu yeni devletsiz toplumun, yol göstericisi akıl ve adalet olup, bilimsel deneyimden yardım gören insan ruhunun doğal eğilimlerinden türeyeceğini öne sürerken, bu kez yasaya ya da düzene en küçük bir saygı duymayan ve toplumun yıkılması yoluyla bir kaosa erişilmesi için etkin bir biçimde çaba gösteren inanç ya da akım olarak karşımıza çıkar. Söz konusu olumsuz anarşizm amacına ulaşmak için, araç olarak bireysel terörizmi kullanır.

Her iki anarşizm de, insanın özgürlüğü ve eşitlik idealini hiçbir ödün vermeden, mutlak bir biçimde ve her tür hakimiyet ilişkilerini dışlayacak, devletin meşruiyetini tümüyle yadsıyacak şekilde yorumlar. Anarşizme göre, yöneticileri ve yönetenleri barındıran bütün politik yapılar adaletsiz olup, kaba güce dayandığı ve son çözümlemede de, insanın özgürlüğü önündeki en büyük engel olduğu için reddedilir.

Buradan da anlaşılacağı üzere, 19. yüzyılda, P. J. Proudhon tarafından geliştirilen siyasi bir görüş ya da öğreti olarak anarşizm türleri ya da farklı versiyonları vardır.

1- Bireyci anarşizm. Özgürlükçü felsefelere dayanan, kişi için mutlak bir bağımsızlık durumu sağlamaya çalışırken, anarşizmin toplumsal temelini göz ardı eden bu anarşizm anlayışı Alman düşünürü Max Stirner tarafından savunulmuştur.

yaratan Sifin savaşındaki hakemlik olayında su istifade de bulundular, hakim sistemin zaruretini, hükümeti ve velayet

---

2- Dayanışmacı anarşizm. Devletin ve her tür siyasi örgütün, insan özgürlüğünü ortadan kaldırdığını savunmak bakımından diğer anarşizm anlayışlarıyla birleşen bu anarşizm türü, insan davranışındaki toplumsal öğelerin önemini vurguladığı için, bireyci anarşizmden ayrılır. Proudhon tarafından savunulan bu tür bir anarşizm, siyasi eylem ve devrimci şiddete karşı çıkmış, işçi örgütlerinin etkinliği ve barışçı yayılımıyla gerçekleşecek toplumsal bir reform önermiştir. Buna göre, dayanışmacı anarşizm endüstriyel ve kamusal faaliyetlerde işçi örgütlerine önem verip, işçi, köylü ve zanaatkârların bu tip örgütlerde bir araya gelerek değişmenin motor gücü olmasını talep eder.

3- Kollektivizm. Bakunin tarafından savunulan bu anarşizm ise, diğer anarşizm türlerinden, devletin yıkılması ve özgür toplumun kuruluşu sırasında, yöntem olarak ihtilalci şiddetin kullanılması gerektiğini savunmasıyla ayrılır. Üretim araçlarının ortaklaşa sahipliğine dayanan kollektivizm görüşünü geliştirmiş olan Mikael Bakunin, yıkma tutkusunun, aynı zamanda yaratıcı bir dürtü olduğunu belirterek, varolan kurumların tümünü birden ortadan kaldıracak bir devrimi savunmuştur.

4- Anarşist komünizm. Bu tür bir anarşizm savunucusu olan P. Kropotkin, üretim araçlarının mülkiyetinde, ortaklığın ötesinde tam bir paylaşımı savunmuş ve insanlığın evriminde, rekabete oranla işbirliğinin daha büyük bir rol oynadığını öne sürerek, devletin yıkılmasından sonra, merkezle hiçbir bağı olmayan ve aynı anda tarımla endüstriye, kent yaşamıyla kırsal yaşama, eğitimle çıraklığa dayanan bir toplum modeli önermiştir.

5- Anarkosendikalizm. Anarşizmin temeline sendikaları yerleştirmekle farklılaşan ve ihtilalci sendikacılık olarak da bilinen bu tür bir anarşizm, devlet yıkılınca, başkaldırının temel organları olan sendikaları, özgür toplumun üzerlerinde yükseleceği temel birimler olarak görür.

6- Pasifist anarşizm. Ünlü romancı Leo Tolstoy'da örneklenen bu tür bir anarşizm, devlete, hukuka ve özel mülkiyete karşı çıkarken, her türlü şiddeti reddeder. Bununla birlikte, bu tür bir barışçı anarşizm, ahlâki bir devrimin zorunluluğuna inanır.

ilkelerini reddettiler, kendi yerinde doğru olan, “Hüküm sadece Allah'a aittir” sloganıyla devletin ortadan kalkmasını savundular. İmam (a.s) bu safsata ve lafazanlığa şöyle cevap vermiştir: “Hakk ve doğru bir söz, ancak onunla batıl irade edilmektedir. Evet şüphesiz ki hüküm sadece Allah’a aittir. Ancak onlar (aslında) “Emretmek- emirlik Allah’a aittir” diyorlar. Oysa insanlara iyi veya kötü bir emir gerekir. Böylece mümin onun emri altında (iyilikle) amel eder ve kafir onun emri altında faydalar bulur. Allah onun emri-buyruğu altında (herkesi mukadder kıldığı) ecele ulaştırır. Vergiler onunla toplanır ve düşmanla onun emri altında savaşılır. Yollar onunla güvenli olur. Zayıfın hakkı güçlüden onunla alınır. Böylece iyi kişi huzura erer ve kötüden emin olur, zarar görmez.”[1]

2- Devletin Halkla İlişkileri

Bu bölümde ise, Nehc'ül- Belağa'da yol gösterici konular ve faydalı bilgiler mevcuttur. Tarih tecrübesi bundan daha iyi ve faydalı bilgiler kaydetmemiştir. Bu kılavuzluklar, bir taraftan devletin itibarını, nüfuzunu ve sevimliliğini temin etmektedir. Öte yandan da halkın menfaatlerini, maslahatlarını, gelişimini, mutluluğunu ve moralini yüksek tutmaktadır.

İmam Ali (a.s) halk kitlesi, refah içinde yüzen azınlık, mahrumlar, memurlar, hakimler, askerler, muhalifler, bilginler, sanat sahipleri ve ihtiyaç sahipleri ile ilişkiler biçimi hakkında bir takım deliller, etkiler ve sonuçlar beyan

[1] A. g. e. 40. hutbe

etmektedir. Şimdi Hz. Ali'nin (a.s) ümmetin bu çeşitli kesimleri hakkında vermiş olduğu emirlerinden örnekler aktaralım:

1- Halk

A: Halk kitlesine dayanmak.

"Senin için işlerin en sevimlisi hakta orta yolda olan, adalette en genel bulunan ve halkın hoşnutluğunu en çok toplayan iş olmalıdır. Çünkü genelin öfkesi özelin rızayetini faydasız kılar "

Hakeza: *"Dinin direği olan, İslam cemaatini oluşturan, düşmanlara karşı duran, ümmetin çoğunluğu olan halkı daha çok sevmeli ve onlara daha fazla meyletmelisin."*[1]

Gördüğümüz gibi İmam (a.s) Hak ve adaleti, halkın çoğunluğu ile birlikte ve onların safında yer aldığını kabul etmektedir. Hz. Ali'ye (a.s) göre halkın hoşnutluğunu elde etmek sorunları halletmektedir. Halkın meydanlardaki huzuru düşmanları def etmekte, dini korumakta ve toplumun güçlerini bir noktaya yoğunlaştırmaktadır. Hz. Ali (a.s) Mısır valisinden başarı ve hizmet yolunu halktan ve çoğunluktan elde etmesini istemektedir.

B- Halkın Çoğunluğunun Menfaatinin Azınlığa Oranla Önceliği

Hz. Ali (a.s) vurgunculuk ve spekülasyonu önlemeyi emrederken de şöyle buyurmaktadır: "Bu, halk için bir zarar kapısıdır; valiler için de bir kusurdur. Karaborsacılığı önle, çünkü Resulullah da men etmiştir."[2]

[1] A. g. e. 53. mektup

[2] A. g. e.

Gördüğünüz gibi Hz. Ali'ye (a.s) göre halkın zararı devletin aybı ve utancıdır. Hz. Ali (a.s) bu gerekçeyle vurguncuların özgürce vurgunculuk yapmalarına engel olunmasını istemektedir.

C- Halkla İlişkiler

Hz. Ali (a.s) bu hikmet ve felsefeyle Malik-i Eşter'den halkla ilişkiler kurmasını ve onlardan ayrılmamasını istemektedir. Hz. Ali'ye (a.s) göre hâkimin halktan gizlenmesi; insanların sapmasına, toplumun hakikatlerden uzak düşmesine, şek ve şüpheye maruz kalmasına ve toplumda güvensizliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bugün diktatör ve demokratik toplumlarda da bu konu, tecrübe edilmiştir. Hâkimler, insanlarla irtibat kurdukça hükümetleri ve toplumun atmosferleri daha salim ve güçlü kalmıştır. Bu irtibatın zayıfladığı her yerde ise toplum hareketi zayıflamış, halk ve idareciler ilişkisi kararmaya yüz tutmuştur: "Halkından uzun müddet gizlenme. Çünkü valinin raiyetinden gizlenmesi, halkı sıkıntıya sokan işlerdendir ve işlerdeki bilgisinin azlığına delalet eder. Onlardan gizlenmek birçok şeyi bilmelerine engel olur, onların gözüne büyük şeyler küçük; küçük şeyler büyük görünür. İyilik kötü görünür; kötülük güzel görünür; sonuçta hakla batıl birbirine karışır. Vali de bir insandır; halkla görüşmedikçe onların halini bilemez, kendisine gizli kalanları göremez. Halkın, kendisiyle doğrunun yalandan ayrıldığı alametleri yoktur.

Sen iki halden biri üzeresin; hakkı uygulamada eli açık ve cömertsin, o halde neden halktan gizlenip ödemen gereken bir farzdan veya yapman gereken bir iyilikten kaçınasın? Ya da cimri ve dar görüşlü birisin; bu durumda da

halk seni görünce ümidini keser ve ihtiyaçlarını istemekten vaz geçer. Üstelik halkın sana zahmet vermeyen şikâyetlerinin çoğu, ya bir zulme uğradığından yahut muamelede insaf istediğindendir."[1]

2- Kamuoyu

Hz. Ali (a.s) kamuoyuna dayanmayı ve güvenmesi önemle vurgulamaktadır. Hz. Ali'ye (a.s) göre kamuoyu ve değerlendirmeleri, gerçek bir değer taşımaktadır. Öte yandan Hz. Ali'ye (a.s) göre kamuoyunu elde etmek, hükümeti güçlendirmekte ve işlerin güzel yürütülmesine neden olmaktadır. Halkı aydınlatmak ve sorularına cevap vermek de halkı ikna etmede çok etkilidir. Hz. Ali (a.s), kendi valilerinden; halkı olaylardan haberdar ederek onları ikna etmesini ve halkın şek ve şüpheye düşmekten alı konmasını istemektedir."Halkın, zulüm yaptığını zannederse; mazereti açıkça söyleyerek kendini bu zandan kurtar. Bu iş nefsin için bir riyazet ve halka karşı bir yumuşaklıktır. Özür getirmekle, hem kendi hedefine ulaşırsın, hem de onların hak yolda sebat etmelerini sağlarsın."[2]

3- Halk Kitlesinin Toplu Vicdanının Sıhhati

Hz. Ali (a.s) kamuoyunun verdiği hükümlerin sıhhati hakkında ise şöyle buyurmaktadır: "Sen, senden önce idarecilerin işlerini nasıl görüyorsan; halk da senin işlerini öylece görür. Sen, onlar hakkında neler söylüyorsan; halk da senin hakkına öyle şeyler söyler. Salih insanları, Allah'ın

[1] A. g. e
[2] A. g. e.

kullarının diliyle söylettiği şeylerden anlamak mümkündür."[1]

Hz. Ali (a.s), halkın devlet hakkındaki görüşünü ortaya koymasını, Allah'ın görüş ve iradesinin icrası olarak değerlendirmekte ve halkı rububi istekleri izhar eden dakik gözetleyiciler ve Allah'ın dini olarak tanıtmaktadır. Malik-ı Eşter'den halka karşı güzel davranarak, sevgi göstererek ve şefkatte bulunarak, halkın kalbini kendisine halis ve dost kılmasını ve hâkimin kamuoyundan uzak durmasına sebep olarak faktörleri ortadan kaldırmasını istemektedir."Halkın kalplerindeki kin düğümünü çöz, kalbinden çıkar, her düşmanlığın kökünü kes! "[2]

3- Hakimin Ahlakı

Hz. Ali'ye (a.s) göre valilerin en iyi davranış türü, halka karşı muhabbetli olması, dostça davranması, güven esasına ve şiddetten uzak bir şekilde yaklaşmasıdır. Halkı affetmeyi, onlardan intikam almaktan öncelikli saymasıdır. Hz. Ali (a.s) halka karşı su-i zanda bulunulmasını doğru görmemekte halka güvenilmesini istemekte, bu konuda tecessüs etmekten halkın ayıplarını araştırıp ifşa etmekten sakınılmasını istemektedir. Şüphesiz bütün bunlar, riayet edildiği takdirde halkın dostluğuna, işbirliğine, birlikteliğine sebep olacak toplum ve devletin en iyi biçimde güçlenmesini temin edecektir.

[1] A. g. e.

[2] A. g. e.

A- Hâkimin Halka Karşı Sevgisi

"Halkına merhametle muamele etmeyi kalbine şiar, onları sevip, lütfetmeyi kendine huy edin. Onlara karşı yiyeceklerini ganimet bilen yırtıcı bir canavar gibi olma. Çünkü onlar iki sınıftır: Bir kısmı, dinde kardeşindir, bir kısmı ise yaratılışta senin eşindir. Onlar yanılıp hata edebilirler, kusurları olabilir, kasten veya hata ile ellerinden bir şey çıkabilir. O halde Allah'ın seni bağışlamasına nasıl sevinip hoşnut olursan, sen de onlara karşı bağışlayıcı davranıp kusurlarını affet. Çünkü sen, onlardan üstünsün; seni bu işe tayin eden senden üstün ve Allah da seni vali tayin edenden üstündür. Onların işlerinden seni sorumlu tutmuş, seni onlarla imtihan etmek istemiştir."[1]

Bu cümlelere dikkat ediniz. Hz. Ali'nin (a.s) nasıl bir ısrarla valiye halka karşı güzel ve dostça ilişkiler kurmayı tavsiye ettiğini görünüz. Hz. Ali (a.s) şiddeti, düşmanlığı ve intikamı kınamakta, toplumu adeta sorumluluk ve sorunları paylaşma ruhunu üfürmektedir. Toplumda güç sahibi olanları Allah'tan sakınmaya davet etmektedir. Allah'ın kudretini, bağışını ve intikamını zikrederek, bu birkaç cümlede yer etmiş olan sosyolojik, suçbilim (kiriminilojik) ve psikolojik incelikleri hayata geçirmek için kendi nefsinden bir tanık istemektedir. Bütün bunlar da siyasetçiler için kaç yıllık tecrübenin ürünü olabilecek gerçeklerdir.

[1] A. g. e.

B- Kötü Davranmak ve Düşmanlık

Hz. Ali (a.s) bu cümlelerin devamında hakimin halka karşı düşmanlığını ve kötü davranmasını Allah ile savaş olarak değerlendirmektedir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) halkı ve Allah'ı bir tarafa, zalim ve zorba hakimi ise diğer bir tarafa koymaktadır.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hâkim kimseden, halka karşı insafa riayet etmesini istemekte, hâkimi Allah'ın ceza ve intikamının şiddetinden sakındırmakta ve halka karşı yapılan zulümlerin, halkın ilahi olan Allah'a savaş ilan etmekle eşit olduğunu hatırlatmaktadır: *"Allah'a karşı savaş açmaya kalkışma; çünkü onun cezalandırılmasından kurtulman mümkün olamadığı gibi; seni bağışlayıp rahmetiyle muamele etmesinden de müstağni değilsin. Kusurlarını bağışladığında pişman olma, cezalandırdığında da sevinme. İçinden çıkmanın mümkün olduğu şeylerde gazaba koşma… Allah'a karşı insaflı ol; halka, ailenin seçkinlerine, kendilerine özel ilgi duyduğun emrindeki kimselere karşı insaflı davran. Böyle yapmazsan, ancak zulmetmiş olursun. Allah'ın kullarına zulmeden kimseye kulların yanı sıra Allah da düşman olur. Allah kendisine düşmanlık edenin delilini batıl kılar, zulümden vazgeçerek tevbe edinceye kadar onunla savaşır. Allah'ın nimetini değiştiren, azabının çabuk gelmesine sebep olan şeyler içinde zulümden daha etkili bir şey yoktur. Allah, zulme ve işkenceye maruz kalanların feryadını duyar ve O, zalimleri gözetir."*[1]

[1] A. g. e.

Gördüğünüz gibi Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) insanlarla dostluğu, Allah ile dostluk ve halka karşı kötü davranmayı da Allah ile savaş olarak değerlendirmektedir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hâkim olan kimseden Allah ve halkı bir kefeye koymasını, kendisiyle dostları arasında Allah ile ilgili olarak göz önünde tutması gereken insafı, halk hakkında da göz önünde bulundurmasını istemektedir. Halka karşı kötü davranan hakimi ilahi ceza ve intikamla tehdit etmekte ve mazlumun feryadını ilahi intikam yoluyla hakimin kulağına iletmektedir. Bu vesileyle valilerinden halkla samimice, dostça ve şefkatlice ilişkiler kurmasını istemektedir. Valilerden kudretine aldanmamalarını hatırlatmaktadır. İşte bütün bunlar, devletlerin halka karşı göstermesi gereken en yüce davranışlardır.

C- İnsaf

Hz. Ali (a.s) herkese nasihat ederken insafa riayet edilmesi gerektiğini önemle vurgulamakta ve valilerinden kendilerinden üstün olan makamla ve hatta hakimlerin hakimi olan Allah ile ilgili arzularını ve temayüllerini halk ile ilişkilerinde de göz önünde bulundurmalarını istemekte ve insanların kudret odaklarından beklentilerinin hiç fark etmediğini bilmelerini söylemektedir. “Allah’a karşı insaflı ol; halka, ailenin seçkinlerine, kendilerine özel ilgi duyduğun emrindeki kimselere karşı insaflı davran. Böyle yapmazsan, ancak zulmetmiş olursun.”[1]

Eğer hâkim bir kimse, bencilliği terk eder, insana ve Allah'a karşı bu istenilen şekilde davranacak olursa, şüphesiz

[1] A. g. e.

bir zulme ve ayırımcılığa maruz kalmaz. Hz. Ali (a.s) bu iş için idareci insanlara çok güzel ölçütler, ortaya koymuştur.

Hâkim olan bir kimse, beklentilerini, ümitlerini ve duygularını, hem hâkim makamında ve hem de halk makamında göz önünde bulundurmalıdır. Bilahare her hâkimin bir üst makamı vardır. En üst makamın üstünde de en azından ilahi bir kudret vardır.

D- Cezalarında Hususunda Acele Etmekten Sakınmak

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hâkimleri cezalandırma ve intikam alma hususunda acele etmekten sakındırmakta ve şöyle buyurmaktadır: *"Öfkeni yen, kendine sahip ol, kimseye el kaldırma, kötü söz söyleme. Bu hallerde sakinleşip iradeni kullanabilmen için acele etmekten kaçın ve öfkeni dindir."*[1]

Güvendiği başka bir valisine ise şöyle yazmaktadır: *"Şiddetli muamelene biraz yumuşaklık kat; yumuşak davranman gerektiğinde sert davranmaktan kaçın. Sert davranman gereken yerde de sert davran. Tebanın üzerine kanat ger, onlara güler yüzlü davran, şefkatle ve esneklikle muamele et. Bakışında, görüşünde, işaretinde, selamında onlar arasında eşit davran ki güçlüler sana zayıflara zulmetmeye tahrik hususunda tamahlanmasın, zayıflar da adaletinden ümit kesmesinler"*[2]

Malik-i Eşter'e yazdığı mektupta ise şöyle buyurmaktadır: *"Onları koruyup, şefkatli davranman, kalplerinin sana meyletmesine sebep olur. Valilerin gözlerini aydın eden iş-*

[1] A. g. e.

[2] A. g. e. 46. mektup

lerin en efdali, ülkede adaletin hâkim olması, halk arasında sevginin, dostluğun yayılmasıdır. Aralarında sevginin yayılması da ancak gönüllerinin selamet ve huzur içinde olması ile mümkündür."[1]

Başka bir yerde ise, halka karşı sevgi ve lütuf gösterisinde bulunmanın sonuçlarını açıklayarak şöyle buyurmaktadır: "*Onlara yaptığın iyiliği büyük görme, verdiğin şey az bile olsa bunu basit görme. Çünkü bu ihsan, onların hayrını dilemelerine ve hüsn-ü zanda bulunmalarına vesile olur."*[2]

4- Karşılıklı Güven

Hz. Ali (a.s) işlerin iyi idare edilmesi için halk ve devletin birbirine karşılıklı güvenmelerinin zaruri olduğunu beyan etmektedir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) valilerinden halka güvenmelerini, çeşitli işlerin hakkındaki açıklamalarını fazla araştırmadan kabullenmelerini bu konuda sıhhat ve doğruluk ilkesini esas almalarını istemektedir. Halkın güvenini kazanmak için de sorumlu kimselerden sorunlara cevap vermelerini aydınlatıcı olmalarını ve zorlama siyaseti yerine ikna edici bir siyaset kullanmalarını istemektedir.

Halkın su-i zanda bulunmasını ve itham etmesini ortadan kaldırmak ve onların güvenini kazanmak hususunda da şöyle buyurmuştur: "Halkın, zulüm yaptığını zannederse; mazereti açıkça söyleyerek kendini bu zandan kur-

[1] A. g. e. 53. mektup

[2] A. g. e. 53. mektup

tar. Bu iş nefsin için bir riyazet ve halka karşı bir yumuşaklıktır. Özür getirmekle, hem kendi hedefine ulaşırsın, hem de onların hak yolda sebat etmelerini sağlarsın."[1]

Bu mektubun başka bir yerinde ise, Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: "Aralarında sevginin yayılması da ancak gönüllerinin selamet ve huzur içinde olması ile mümkündür. Hayır dilemeleri de ancak işleri hususunda valilerinin etrafını sarmaları, devletinin yükünün omuzlarına ağır gelmemesi ve yöneticiliğinin uzamasından usanmamalarıyla mümkün olur."[2]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) halkın dostluğunu ve rızayetini kazanmanın tek yolunun halkı ülkenin idaresi hususunda bilgilendirmek ve bu konudaki şüpheleri ortadan kaldırmak olduğunu beyan etmektedir. Adaleti uygulamayı ise bu hedefin temin vesilesi olduğunu hatırlatmaktadır. "Çünkü bu ihsan, onların hayrını dilemelerine ve hüsn-ü zanda bulunmalarına vesile olur."[3]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) salihler ve salih olmayanlar, arasında ayrım yapmanın ve her birine uygun bir şekilde davranmanın sonuçları hususunda şöyle buyurmaktadır: "Bil ki vali için, halka ihsanda bulunmaktan onların işlerini kolaylaştırmaktan ve yerine getirmek zorunda olmadıkları işleri yerine getirmeye zorlamamaktan daha çok halkın güvenini kazandıracak başka bir şey olamaz. Halka senin hakkında güzel zanna sahip olmalarını sağlayacak şekilde davran; gerçekten hüsn-ü zan, senden birçok zorlukları uzaklaştırır. Hakkında daha çok hüsn-ü zanda bulunman gereken kimse, hakkında daha çok iyilik ettiğin

[1] Nehc'ül- Belağa, 53. mektup

[2] Nehc'ül- Belağa, 53. mektup

[3] A. g. e.

ve kötü zanda bulunman gereken kimse ise hakkında kötülük ettiğin kimsedir."[1]

5- Hakimin Halka Karşı Ayıplarını Örtmesi

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) vali olan kimselerden halkın ayıplarını örtmesini, halkın ayıplarını araştıran kimseleri kendisinden uzaklaştırmasını emretmektedir. Hakimin görevi ortaya çıkmış ayıpları temizlemesidir; gizli olan ayıpları ortaya çıkarması ve ifşa etmesi değildir. *"Senden en uzak ve nezdinde en sevilmeyen kimse, halkın ayıplarını araştıranlar olsun. İnsanların ayıpları vardır. Valiler, bunları örtmeye en layık olan kimselerdir. Onların bilmediğin ayıplarını araştırmaya kalkışma; sana düşen, gördüklerini temizlemendir. Bilmediklerin hakkında da Allah hükmeder. Halkın ayıplarını gücünün yettiğince ört ki Allah da senin halktan gizli kalmasını istediğin ayıplarını örtsün."*[2]

6- Geleneklere Saygı

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) kamu oyuna ve halkın duygularına saygı göstermek için Malik Eşter'e halka zarar vermeyen İslam toplumundaki geleneklere saygı göstermesini istemekte ve bunları değiştirtmeye kalkmamasın söylemektedir.

Elbette genel olarak İslam'ın gelenekler hakkındaki görüşü şudur ki İslami topluma uygun olmayan zararlı ve muhtevasız gelenekler ortadan kaldırılmalı ve bunların ye-

[1] A. g. e.
[2] A. g. e.

rine faydalı gelenekler geçirilmelidir. Toplumların ve geçmiş tarihin gelenekleri aleyhine ne yersiz yere bağnazlığa düşülmelidir ve ne de muhtevası göz önünde bulundurulmaksızın bu geleneklerin ihyası için ısrar içine girilmelidir. Bu ümmetin öncülerinin ortaya koyduğu, halkın üzerinde uzlaştığı, işlerini düzenlediği salih sünneti kaldırma. Geçip gidenlerin güzel sünnetlerine zarar veren yeni sünnetler çıkarma. Aksi takdirde iyi mükâfat bu iyi sünnetleri getirenlere, günah ise bu sünneti kaldıran sana kalır."[1]

Yapıcı geleneklerin sonuçlarını ve menfaatlerini bir kenara bırakacak olsak dahi faydalı istenilen ve sevimli geleneklerin ortadan kaldırılması halkın ruhunu yaralamakta ve bu gelenekleri ayaklar altına alan kimselere karşı duygularını tahrik etmektedir.

7- Memurların Seçimi

Bu konuda Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Memurların işleri konusunda çok dikkatli ol. Onları denedikten sonra görevlendir. Dostluk sebebiyle ve başkalarına danışmadan tayin etme. Çünkü bu ikisi (dostluk sebebiyle ve başkalarına danışmadan tayin etmek), zulüm ve hıyanet şubelerinin bir araya gelmelerine sebep olur. Bunları iyi ailelerden, İslam'a eskiden girmiş olup tecrübeli ve hayalı kişilerden seç. Çünkü onlar, ahlakça en yüce, namusları en doğru, tamahları en az, işlerin sonuçlarını gözetmede en gayretli kişilerdir. Rızıklarını bol bol ver. Böyle yapman onlara nefislerini düzeltme kuvveti verir, elleri altında bulunan mallardan uzak kılar. Emrine*

[1] A. g. e

karşı çıkmaları, emanetine hıyanet etmeleri onların aleyhine sana delil olur. Yaptıklarını denetle, onların peşice vefalı ve sadık kişilerden seçilmiş ajanlar gönder; çünkü, onların gizli işlerinden haberdar olman, emin olarak işlerini yapmalarına, halka şefkatle muamele etmelerine sebep olur. Memur yardımcılarının seni ihanete düşürmesinden sakın. İçlerinden biri, görevine ihanet ettiği ve ajanların raporları hıyanetinde birleştiği zaman, bu sana delil olarak yeter. Artık onun bedenine ceza vermeli, yaptıklarından dolayı onu sorgulamalısın. Sonra onu zillete düşürüp hıyanetle damgalamalı, suçluluk utancını boynuna takmalısın."[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) sekreterler, katipler ve muhasebesiler hakkında ise bir başka yerde ise şöyle buyurmaktadır: *"Katiplerinin durumlarını da denetle, işlerini hayırlılarına havale et; düşmanlarına karşı kullanacağın planları, gizli tuttuğun şeyleri, büyüklenen, kibirlenen, bu yüzden de cemaatin önünde sana karşı durmaya cüret eden kişilere değil, temiz ve iyi ahlak sahibi olanlara yazdır. Memurlarından gelen mektupları sana sunmakta gaflet etmemeleri, senden aldıkları emri olduğu gibi aktarmaları, bir anlaşma yapacağınız zaman şartları zayıf bırakmamaları, gerektiğinde o ahdi bozmakta acze düşmemeleri, şartları ona göre belirlemeleri, işleri başarırken hadlerini bilmezlik etmemeleri gerekir. Çünkü kendi haddini bilmeyen kişinin, başkalarının haddini hiç bilmeyeceği bellidir. Onları kendi anlayışına güvenerek, haklarında iyi zanda bulunarak tayin etme. Çünkü insanlar,*

[1] A. g. e

yapmacık davranışlara baş vurarak, güzel hizmetler göstererek kendilerini valiye tanıtırlar. Oysa, bunların ötesinde ne hayır dilemeyi, ne de emanete riayet etmeyi bilirler.

Senden önceki temiz insanların seçtikleri kişilere bak; sen de onları seç. Halka en güzel muamelede bulunanları, emanete riayette en fazla tanınmış olanları işlerin başına getir. Bu, Allah'a ve işlerine memur bulunduğun kişilere karşı hayır istediğini ispatlar. Her işin başına işlerin çokluğundan şaşmayacak, işlerin büyüklüğünü önemsemeyecek kişileri seç. Katiplerden birinin bir ayıbına göz yumarsan sorumlu tutulursun."[1]

8- Hakimin Yakınları

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hakim olan kimselere yakınları ve dostları hakkında nefsanî isteklerini ve temayüllerini kontrol etmesini ve halkın maslahatlarını ve Allah'ın dininin maslahatlarını şahsi ilgileri ve ilişkileri altında tutmamalarını emretmektedir. Hakim olan kimse insaf ve adalet içinde olmalı, temayüllerini heveslerini ve şahsi menfaatlerini bir kenara itmelidir. *"Allah'a karşı insaflı ol; halka, ailenin seçkinlerine, kendilerine özel ilgi duyduğun emrindeki kimselere karşı insaflı davran. Böyle yapmazsan, ancak zulmetmiş olursun. Allah'ın kullarına zulmeden kimseye kulların yanı sıra Allah da düşman olur. Allah kendisine düşmanlık edenin delilini batıl kılar, zulümden vazgeçerek tevbe edinceye kadar onunla savaşır. Allah'ın nimetini değiştiren, azabının çabuk gelmesine sebep olan şeyler içinde zulümden daha etkili bir şey yoktur.*

[1] A. g. e

Allah, zulme ve işkenceye maruz kalanların feryadını duyar ve O, zalimleri gözetir."[1]

. Gördüğünüz gibi Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) halkın hakları hususunda ısrar etmekte ve hakim kimselerin yakınlarının ve çevresinin halkın menfaatlerini kendi istek ve maslahatlarına feda etmemesi gerektiğini söylemektedir.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu konuda bir ayrımcılığın Allah ile savaş nedeni sayıldığını, dolayısıyla nimet ve kudretin ortadan kalkmasına ve Allah'ın gazap ve cezasına uğramasına sebep olduğunu hatırlatmaktadır. Ama şüphesiz Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) tevbe yolunu da açık tutmuş, yöneticilerin kendilerini düzeltme hususunda ümitsizliğe kapılmamalarını ve dolayısıyla yersiz ayrımcılıklarını devam ettirmemelerini istemiştir.

Başka bir yerde Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hakimlerin etrafındaki kimselerin kötü ve çirkin ruh haletleri ve yersiz istekleri hakkında şöyle buyurmaktadır: *"Zira bu yakınlar hakime bollukta en ağır gelen, darlıkta en az yardım eden, haklarında insafla hükmedilmesini hoş görmeyen, isteklerinde inatla direnen, verildiğinde az şükreden, verilmediğinde özrü zor kabul eden, zamanın güçlüklerine karşı en az direnç gösteren kimselerdir."*[2]

Gerçekten de Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) kudret merkezleri etrafındaki parazitlerin ruh halini ne de güzel beyan etmiştir. Eğer hâkim salih bir kimse olmazsa bu tür kimselerin etrafına üşüşmeleri de sıradan bir iş haline gelecektir. Salih olmayan bir hâkim sadece bu tür kimselerin

[1] A. g. e
[2] A. g. e

yardımlarıyla ayakta durabilir. Eğer onlar da salih değillerse bu durumda tecrübelerin de gösterdiği üzere tıpkı sinekler gibi pastanın başına üşüşmektedirler. Devletler tarihinde de bu çevre sürekli olarak var olmuş ve amaçlarına ulaşmıştır.

Bir çok konuda tecrübelerin de gösterdiği gibi bu kudret çevresi hâkim için, hakikatte ise beytülmal ve halk için en büyük yük konumunda olmuştur. *"Zira bu yakınlar hakime bollukta en ağır gelen, darlıkta en az yardım eden, haklarında insafla hükmedilmesini hoş görmeyen, isteklerinde inatla direnen, verildiğinde az şükreden, verilmediğinde özrü zor kabul eden, zamanın güçlüklerine karşı en az direnç gösteren kimselerdir."*[1]

Ayırımcılık ve üstünlük peşinde koşma ruh haleti hiçbir zaman insaf ve eşitlikle uyum içinde olmamıştır."insafı hoş görmezler" yani onlar yüzsüz, ısrarcı, alacaklı, yayılmacı, hırslı ve doymaz kimselerdir. Hiçbir bağış ve ihsanla kanaat etmez, hoşnut olmaz ve sürekli olarak daha fazlasını isterler. *"Bağış anında az şükrederler." Eğer ihtiras duydukları bir şeye ulaşmazlarsa bu konuda hiçbir özür kabul etmezler."Mahrumiyet anında hiçbir özrü kabule yanaşmazlar."*

Eğer bir musibet ortaya çıkacak olursa buna tahammül etmezler. Bunların kamusunda sabır ve direniş diye bir şey yoktur. *"Zamanın olayları karşısında sabır açısından en zayıf kimselerdir."*

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Mısır valisinden ısrarla bu tür kimseleri devlet kadrosu içinde tutmamasını eğer

[1] A. g. e

devletin içine sızmışlarsa onları uzaklaştırmalarını ve onların yerine güzel, İslami ve insani sıfatlarla donanmış kimseleri geçirmelerini istemektedir. *"Sonra valinin, kendi reyleriyle hareket eden, zulüm işleyen, muamelede insafları az olan, adaleti gözetmeyen bazı yakınları vardır. Bunların sebeplerini yok ederek köklerini kopar. Yakınlarından hiç birine bir arazi verme. Sakın sana yakınlıkları sebebiyle sudaki payları veya ortak yapmaları gereken işlerinde komşu arazilerin sahiplerine zarar verecek ve zahmetlerini onların üzerine atacak bir antlaşma yapmasınlar. Bunun faydası, lezzeti onlara; vebali ise dünya ve ahirette sana kalır."*[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hakimlerin etrafındaki zorbaların, ayrımcıların ve su-i istifade edicilerin ruh haletlerini ne de güzel tanımaktadır. Vali olan kimseyi onların su-i istifadelerinden sorumlu tutmakta ve yaptıkları suçların utancının varisi kabul etmektedir. Hakim olan kimseden, sıradan bir işi olan bağışlardan el çekmesini istemekte, hükümetin bu parazitlerin ve kan içici sülüklerin ihtiraslarına engel olmasını ve onları bu konuda ümitsiz kılmasını emretmektedir.

9- Temizlik Operasyonu

Özellikle Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu tür kimselerin geçmiş tecrübelerin de gösterdiği gibi kendilerini yeni hakime yakın kılmaya çalıştığını hatırlatmaktadır. Yeni hakim; devlet ve sorumluluğun etkisi altında kalarak bu tür kimselerin uzmanlık ve tekniklerine ihtiyaç duyduğunu hayal etmekte, onları kabullenmekte ve böylece de

[1] A. g. e

onlara alet olmaktadır. *"Vezirlerinin en kötüsü, senden önceki kötülere vezirlik edenler, suçlarına ortak olanlardır. Sana sırdaş olmasınlar; çünkü onlar günahkârların yardımcıları, zalimlerin kardeşleridir. Sen, bunların yerine görüşleri en az onlarınki kadar isabetli, fakat onlar gibi günahkar olmayan, zalime zulmünde, günah işleyene günahında yardımcı olmayan daha hayırlı kişiler bulabilirsin."*[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu cümlelerde hükümet merkezinin etrafının temizlenmesini, ıslah edilmesini öğütlemekte ve aynı zamanda da devlet idarelerinin temizlenmesi ve esenliğe kavuşturulması hususunda ölçütler ortaya koymaktadır. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) geçmiş zalim idarecilerin yardımcılarını İslami devlete uygun görmemekte ve Malik Eşter'den onların yerine günahlardan uzak ve geçmiş zalim hakimlerin suçlarına ortak olmamış kimseleri geçirmesini istemektedir.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) yeni müşavirler ve yardımcılar edinmek için de bir takım ölçütler ortaya koymakta ve şöyle buyurmaktadır: *"Sen, bunların yerine görüşleri en az onlarınki kadar isabetli, fakat onlar gibi günahkar olmayan, zalime zulmünde, günah işleyene günahında yardımcı olmayan daha hayırlı kişiler bulabilirsin. Bunların yükü daha hafif, yardımları daha güzeldir. Besledikleri sevgi daha içten, başkalarıyla yakınlıkları, daha azdır. Yalnızken bunlarla bulun, meclislerinde de bunları bulundur. Allah'ın, dostlarında bulunmasından hoşlanmadığı şeylerde sana en az yardım eden, acı da olsa sana hakkı söyleyen kişileri seç. ; her ne kadar sana hoş gelmese*

[1] A. g. e

de. . . Takva ehli olan sadık kişilerle dost ol, seni övmemelerini iste; yapmadığın batıl bir işle seni sevindirmesinler. Çünkü fazla övünme, insanın kendini beğenmesine neden olur, azgınlığa sürükler."[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) müşavirlerin ve yardımcıların olumsuz ruh ve sıfatları hakkında ise şu hatırlatmada bulunmaktadır: *"Cimri kişiyi meşveretine sokma, ki seni cömertlikten alı- koyar ve bir şeyler yapmaya çalıştığında da seni fakirlikle korkutur. Korkaklara da danışma; çünkü işlerini zayıflatır. Haris olanlara da danışma; onlar da sana zulümle tamahkârlığı güzel gösterir. Cimrilik, korkaklık ve hırs farklı huylardır ama Allah'a kötü zanda birleşirler."*[2]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hakimin yakın yardımcıları ve müşavirleri hakkında söylemiş olduğu bu olumsuz noktalar ve şartlar karşısında aynı zamanda valinin taşıması gerektiği bir takım sıfatları haletleri ve hak ve adil devletin yolunu da beyan etmektedir.

Kınanmış yakınlar ve müşavirler hakkında söylenilen her şey hakim için de geçerlidir. Hakim olan kimse bütün bunlardan uzak olmalıdır. Aynı zamanda müşavirler ve yardımcılar için zaruri veya güzel olan her şey hakim için de en üst düzeyde güzel ve zaruridir.

Başka bir yerde ise Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Sonra toplumun şahsiyetlerine, iyi evlerin halkına, geçmişinde iyilik ve güzellik bulunanlara; gözü pek, kahraman, cömert, iyilik ve bağış sahiplerine katıl."*[3]

---

[1] A. g. e

[2] A. g. e

[3] A. g. e

Bu metot hem fazilet ve yüceliği yaygınlaştırmaktadır, hem hakim olan kimse bu kimselerin güzel ahlakından istifade etmektedir, hem bu kimselerin güzel ahlak ve sıfatları ülke işlerinde olumlu etkiler yaratmaktadır ve hem de bu ahlak ülkenin kudret merkezlerinde temiz olmayan kimselerin nüfuzuna engel teşkil etmektedir.

10- Değerlendirme

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Mısır valisinden herkesi hakikat esasınca değerlendirmesini istemektedir. Bu değerlendirmeyi yaparken gerçek ayrıcalıkları ve değerleri göz önünde bulundurmasını emretmektedir.

Vali olan kimse iyi ve kötüye bir gözle bakmamalı, aralarında bir ayrıcalık gözetmemelidir. Bu metot esasınca güzellikle yaygınlaşır, kötülükler toplumdan uzak durur. Eğer salih ve salih olmayan kimseler eşit muamele görecek olursa iyiler soğur, rağbetsiz düşer ve salih olmayan kimseler ise kötü amellerine devam hususunda teşvik edilmiş olurlar. *"Nezdinde iyilik yapanla kötülük edenin yeri, aynı düzeyde olmasın. Çünkü bu, iyileri iyilik etmekten vaz geçirir; kötülük edenleri de kötülüğe teşvik eder. Bunların hepsine de kendilerine layık oldukları şekilde muamele et…Her ferde liyakatini gösterdiği kadarıyla değer ver! Birinin değerini, başkasına mal etme, herkese yaptığının karşılığı eksiltmeden ver. Kişinin eşraftan olması, yaptığı küçük işi büyük görmene; kişinin düşkünlerden olması, yaptığı büyük işi küçük görmene sebep olmasın"*[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bir başka yerde ise şöyle buyurmaktadır: *"İdaren altındaki ülke işlerini düzenlemek*

[1] A. g. e

ve senden önceki insanların ortaya koyduğu şeyleri ayakta tutmak için daima ulema ile görüşmeyi, hikmet sahipleriyle tartışmaları çoğalt "[1]

Hakim olan kimse ilim ve hikmet sahibi kimseler için değer vermeli, onlarla meşverette bulunmalı; ülke, halk ve hükümet işlerinde görüşlerinden istifade etmelidir. Bu onları teşvik edecek, toplumda seçkin bir şahsiyet kazandıracak bu sebeple ilim, sanat ve hikmet saygın hale gelecek ve bütün herkes bu değerleri elde etmeye teşvik edilmiş olacaktır.

İyiliklere ve iyilere değer vermek ve salih olmayan kimseleri aşağılamak; salih olmayan insanları inzivaya itecek ve salih olan kimselerin ise sevinç içinde faaliyetleri yürütmesine sebep olacaktır. İşte bu yolla salah ve ihsan saygınlık kazanacak, pislik ve kötülükler inzivaya çekilecektir. ,

Hakkı yok etmenin en kötü ve zararlı türü hakim olan kimsenin hakkı şahıslarla tanıması ve şahısları hak ile tanımamasıdır. Hakkı yaygınlaştırmanın en iyi yolu ise değerlendirmelerinde hak ve gerçek değerleri ölçü almasıdır. Böylece uzun müddet zarfında hak ve fazilet hakim hale gelecek yalancı şahsiyetler inzivaya çekilecek gerçek ve salahiyet sahibi şahsiyetler ortaya çıkacaktır.

11- Mahrum insanların hakkı

Fasit ve haksız devletlerde genellikle mahrum kimseler unutulur ve zengin sınıflar dikkate alınır. Sonuçta da nimet içinde yüzen azınlığın hakları saygın hale gelir, fakir halkın hakları ise çiğnenir.

---

[1] A. g. e

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hakim olan kimseden mahrumlara teveccüh etmesini, onların haklarının çiğnenmemesine özen göstermesini istemekte ve şöyle buyurmaktadır: *"Allah için, Allah için, hilesi düzeni olmayan aşağı tabakayı gözet. Onlar yoksul, muhtaç, darlıktan bunalmış, dertlerle boğuşan, kazançtan aciz kişilerdir. İçlerinde dilenenler olduğu gibi, bir şey uman fakat, kimseden bir şey istemeyenler de vardır. Allah onlara bir hak tayin etmiş ve senden de ona riayet etmeni istemiştir. O halde onu korumaya çalış. Onlara beytülmalinden bir pay ayır ve her şehirde İslam'a (devlete) ait arazilerin gelirlerinden de bir pay ver. Zira o şehre uzak olanların da, yakın olan kimseler gibi hakkı vardır. Senden uzak ve yakın herkesin hakkına riayet etmen istenmiştir. Gurur ve şımarıklık seni onlardan gafil kılmasın. Zira önemli işlerle meşgul olman, küçük sayılan işlere bakmana mazeret olamaz. Böyle bir özür kabul de edilemez. Önemli saydığın işlere dalman, sana onları unutturup yüz çevirtmesin.*

Onlardan, insanlar tarafından hakir görülen fakat, gelip sana dert anlatmayanları ara bul. Onları bulmak, hallerini anlamak için, Allah'tan korkan, büyüklenmeyen, mütevazi kişiler yolla da o kimselerin durumlarını sana iletsinler. Sonra insanlar hakkında buluşma gününde Allah'a mazeret getirebileceğin bir şekilde davran. Fakirler ve sefiller, insanlar içinde insafa en fazla layık kişilerdir. Haklarını eda etmede, Allah katında bir mazeretin olacak şekilde hareket et. Bir hile yapmayan, kimseden bir şey istemeyen yetimlerin, yaşlıların hakkını

da gözet. Bu valilere ağır bir yüktür. Fakat hak, bütünüyle ağırdır."[1]

Gerçekten de Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) toplumu bilen, incelikleri fark eden ve her şeyi inceden inceye gören bir önderdir. Halkı, mahrum insanların ruh yapılarını çok iyi bilmekte ve sürekli göz önünde bulundurmaktadır. Hakimlerin zayıf noktalarını tespit etmekte ve neden dolayı saptıklarını ve görevlerini yapmadıklarını ortaya koymaktadır. Halktan bir kesiminin nasıl mahrum kaldığını ve diğer bir grubun ise hakkından fazlasını elde ettiklerini delilleriyle gün ışığına çıkarmaktadır. Merkezden uzak bölgelerdeki halkın idarecilere ulaşmadığı için ilk etapta hakları yenebilecek ve gaflet edilecek kimseler olduğunu göz önünde bulundurmuş; her zaman refah ve imkanların ülkenin merkezinde, hakime yakın bölgelerde toplandığını ve dolayısıyla da uzak köy ve şehirlerin haklarının çiğnendiğini hatırında tutmuştur.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) çok iyi bilmektedir ki bir grup kimse fakirlik ve ihtiyaçlarını sürdürmekte, gösteriş yapmakta diğer bir grup ise daha muhtaç bir hale gelmekte gösteriş yapmaktan kaçınmakta, yoksul olduklarını gizlemeye çalışmaktadır. Hakim olan kimseden memurlarını bu tür insanları bulmakla görevlendirmesini istemektedir. Zira halkın bu kesimi fakir oldukları için sürekli bir sıkıntı içinde bulunmaktadırlar. Ama onlar haysiyetli ve uzak görüşlü insanlardır. Sürekli bu yüzden tanınmaz hale gelirler, halkın gözlerinden uzak sıkıntı çekerler, aç uyurlar, asla feryat etmezler, sofraların başlarına kurulmazlar ve toplantılara katılmazlar.

---

[1] A. g. e

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bunları bulmak için en iyi güçleri kullanmakta ve ardından ameli teşebbüsü ve ihtiyacı ortadan kaldıran incelemeleri başlatmaktadır.

Kur'an'da Şahsiyet Psikolojisi

Seyyid Haydar Alevi Nejad

Şahsiyet psikolojisi insanın ruhsal esenliği ve gelişimini inceleyen en önemli psikolojik konulardan biridir. Bu konu şahsiyet hakkında temli bir araştırma olmaksızın hiçbir sonuç vermeyecektir.

Şahsiyet nedir

Henüz psikologlar, şahsiyetler hakkında ortak ve tek bir tanım elde edebilmiş değillerdir. Ama kesin olduğu miktarıyla, "Bütün psikolojik araştırmaların nihai hedefidir. O halde psikolojide şahsiyet tanıtımında bir rolü olmayan hiçbir bulgu söz konusu değildir."[1]

"Yeni psikolojide şahsiyet; ne geleneksel olguda yanlarında yer alan psikolojik bölümlerden bir bölümdür ve ne de şahsi zevk hasebiyle bölüm ve konuların bulgularının sade bir toplamı, telifi veya terkibidir."[2]

Kur'an'ın bu konu hakkındaki teorisine gelince, önce şahsiyeti ne olduğuna bakmamız gerekir. Bu önemli husus için İslami görüşlerden de istifade etmem mümkündür. Bu amaçla da özet olarak bazı önemli başlıkları incelemek gerekir. Önce psikologların tanımlarını beyan ederek Kur'an'ın görüşünü elde etmeye çalışalım.

---

[1] R. Meili, Tahavvul ve pedidayi-i şahsiyet, Dr. Mahmut Mansur'un çevirisi, İntişarat-ı Danişgah, Tahran, 1995, s. 3 (Çevirmenin önsözü)

[2] A. g. e, s. 1

Psikolojide Şahsiyet Tanımı

Şahsiyet ve şahsiyetin şekillenme niteliği hakkındaki görüşler farklı ekollerde kendi bakış açıları esasınca farklılık arz etmektedir. Bu yüzden şahsiyet hakkında bir çok görüşler ortaya konmuştur. G. W. Allport bu konuda elli tane farklı tanımlar saymıştır. Ama bu farklılıklar şahsiyet konusunun aslı ile ilgili değildir. Aksine ondan üretilen kavramlara yöneliktir.

A- R. Meili'nin tanımı

Oldukça sade tanımlardan biri R. Meili'nin tanımıdır. O şöyle diyor: "Şahsiyet; özel bir insanı belirleyen psikolojinin tümüdür. Şahsiyet hakkında psikoloji sürekli bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmaktadır. Hedefi ise bu farklılıkları en doğru şekilde tanımlamak ve tayin etmektir."

R. Meili şahsiyeti oluşturan öğeler hakkında da şuna inanmaktadır: "Şahsiyet mefhumu geniş anlamda göz önünde bulundurulacak olursa karakteriyle özel boyutları açıklayan huy, mizaç ve kabiliyet gibi kavramları da içine almaktadır."[1]

B- Erik From'un Tanımı

Erik From R. Meili'nin tam tersine şahsiyet tanımı hakkında şöyle diyor: "Şahsiyet; ferdi özelliklerinden sayılan ve insanı kendine has bir birey kılan kalıtımsal ve edinilmiş nitelikler toplamıdır."[2]

---

[1] A. g. e, s. 2

[2] From, Eric, İnsan beray-i hişten, Ekber Tebrizi'nin çevirisi, İntişarat-ı Behcet, s. 66

Erik From bu tanımı izah ederken şöyle diyor: "Kalıtımsal ve edinilmiş nitelikler arasındaki fark; bir taraftan mizaç, kabiliyetler ve zati niteliklerin tümü ve bir taraftan da karakter arasındaki fark denklemidir."

Eric From bu konudaki belirsizliği ortadan kaldırmak için mizaç ve karakter arasındaki farkı açıklamakta ve özetle şöyle demektedir: "Mizaç tepkinin niteliğine delalet etmektedir. Zatidir ve değişmezdir, ama karakter şahsi tecrübelerin özellikle de hayatın ilk yıllarındaki tecrübelerin bir sonucudur ve bir ölçüye kadar da inziva ve yeni tecrübelerle değişkenlik arz etmektedir. Örneğin eğer bir kimse "ateş mizaçlı" ise tepkilerinin niteliği sert ve güçlüdür. Ama onun bu tepkilerinin hangi şeye oranla sert ve güçlü olduğu ise karakter ile ilgilidir. Eğer adalet ve sevgi karakteri üzere ise aşk tepki verir; eğer sinirli ise adaletsizlik sebebiyle sert ve güçlü tepkiler gösterir. Eğer tahrip edici ve sadistlik karakterine sahip ise yıkıcılık ve şiddette sert ve güçlü tepki gösterir. [1]

From bireyin karakterinin şekillenmesi hususunda hayatın ilk yıllarına dayanmak hususunda Freud'un teorisinin etkisi altında kalmıştır. Ama sonraki yıllarda az bir etkilenmesini ise From'un Freud'un görüşlerinde düzelttiği görüşlerin bir parçası saymak mümkündür. Dikkat etmek gerekir ki diğer şahsiyet psikologları örneğin Alport; hayatın ilk yıllarına dayanma inancını savunmamaktadır. Hatta çocukluk yılları için erginlik esnasında daha az bir role inanmaktadırlar. Bu iki dönemin farklı ihtiyaçlara, motivelere ve tecrübelere sahip olduğunu kabul etmektedirler.

[1] A. g. e, s. 67- 68

From sadece karakter davranışının ahlakın bir parçası olduğunu ve mizaç ile ilgili olan şeylerin ise ahlaki bir boyuta sahip olmadığını savunmaktadır. [1]

Eric From karakter hakkında meşhur romancı ve edebiyatçı Balzac'ın sözünü şaşkınlık içinde nakletmektedir: "Karakter incelemesi sevk sebebi insan olan güçlerle ilgilidir." Ardından şöyle demektedir: "His ve düşüncenin pratik yolları büyük ölçüde şahsın karakterinin hususiyeti vesilesiyle tayin edilmektedir. Realist olaylara mantıklı cevapların salt bir sonucu değildir. Başka bir açıklamayla insanın karakteri kendi kaderidir."[2]

O halde karakter sadece bazı konumlarla uyumlu olarak geliştirilmiş mantıksal davranışlar değildir; bundan daha fazlasıdır. Zira bazen amel ve davranışlar; ortaya çıkan ve şahsın icra hususunda her an fikir, düşünce ve karar alma durumunda olmadığı konumlarla uyumlu ve çok hızlı geliştirdiği cevaplardır.

"Karakteri nispeten daimi olan bir kalıp olarak düşünmek mümkündür ki bu kalıp içinde insanın enerjisi toplumsal oluş ve uyum sürecinde kanalize edilmektedir."[3]

"İnsanın karakter düzenini hayvanın içgüdüsel sisteminin yerine geçmiş olarak kabul etmekte mümkündür. Enerji bir yola kanalize edilince gerçekleşen amel karakter açısından yerinde düşünülmektedir."[4] Her ne kadar ahlaki bir amel olmasa da bu böyledir.

---

[1] A. g. e, s. 68
[2] A. g. e. s. 72
[3] A. g. e, s. 74
[4] A. g. e, s. 75

C- Cordon Wilard Alport'un tanımı

Alport karanlık Freudçuluk[1] gözlüğünü gözünden çıkaran ve sade davranışçılık[1] (Behaviorism) görüşlerini kenara iten şahsiyet hakkındaki ilk teorisyenlerden biridir.

---

[1] 1856-1939 yılları arasında yaşamış ve ünlü psikanaliz öğretisini geliştirmiş olan tanınmış Avusturyalı hekim ve psikolog Freud'un ekolüdür. Temel eserleri: Zur Psychopathologie des Alltagslebens [Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi], Die Traumdeutung [Rüyalar ve Yorumları], Uber Psychoanalyse [Psikanaliz Üzerine Beş Ders], Totem und Tabu [Totem ve Tabu], Zur Einführung des Narzissmus [Narsisizmin İncelenmesine Giriş], Unbehagen in der Kültür [Uygarlığın Huzursuzluğu], Jenseits des Lustprinzips [Haz İlkesinin Ötesinde], Der Man Moses und die monotheistische Religion [Musa ve Tektanrıcılık].

Öncelikle hipnoz üzerinde çalışmış olan Freud, daha sonra hastayı uygun yollarla tedavi etmenin yollarını aramış ve böylelikle de, serbest çağrışım yöntemiyle hastanın aklından geçen her şeyi eksiksizce anlatması ilkesine dayanan psikanalizi geliştirmiştir. Başka bir deyişle, psikoloji teorileri daha önce kafasında bulunan düşüncelerden ziyade, nörolojist ve pskiyatr olarak yaşadığı deneyimlere dayanan Freud'un çığır açıcı katkısı, insan zihnindeki bilinçaltının yapısını, süreçlerini ve mekanizmasını keşfetmesinden meydana gelir. Nitekim, bilinçaltının gözler önüne serilmesine dayanan bir teknik ve genel bir psikoloji teorisi olarak gelişen psikanaliz, bilincimizden uzaklaşmış olan, bilinç yüzeyinde olmayan içeriklerin birtakım yollarla, örneğin rüyalarla, günlük yaşantıdaki önemsiz eylemlere ortaya çıkabileceği varsayımına dayanmaktadır.

Freud, klinik çalışmalarında nevrozluların baskı ve çatışmalarını incelerken, bu çatışmaların nevrotiklere özgü olmadığını, bunların aynı zamanda normal, sağlıklı ve iyi uyumlu kişilerin de bir karakteristiği olduğunu ve nevrozların sözcüğün geleneksel anlamıyla patolojik değil, fakat psikolojik stres ve gerginliklerin etkisiz ve çarpıtılmış alternatif yolları olduğunu keşfetmiştir. O, dil kaymalarının, bildik isim ve olayları unutmanın, günlük yaşamda normal insanların başkaca alışılmadık davranışlarının bir hata eseri olmadığını gözler önüne

sermiştir. Bütün bunlar, Freud'a göre, bireyin onları gizleme ve bastırma çabalarına karşın yüzeye çıkan düşüncelerin emareleridir.

Bilinçaltının ve bu arada cinsel dürtülerin etkisini saptayan Freud, inandığı psikolojik nedensellik ilkesi uyarınca, yetişkinlerdeki nevrotik çatışmaların kaynağını çocukluk deneyimlerinde aramıştır. O bu çalışmaların ışığında, nevrotiklerle çocukların ve bu arada ilkel insanların zihinsel süreçlerinde birtakım benzerlikler saptamış ve buradan hareketle kimi genellemelere ve modern uygarlıkla ilgili birtakım sonuçlara ulaşmıştır.

Freud modern uygarlığı insanın içgüdüsel hayatındaki iki temel tipi temele alarak analiz eder. İnsan varlığı, ona göre, bir yandan sevmek ve işbirliği yapmak, yardımlaşmak diğer yandan da saldırmak ve yıkmak itkisine sahiptir. O bunlardan birincisine Eros adını verirken, bunun dışavurumunun sevgi yoluyla olduğunu söyler. Erotik dürtünün amacı bir şeyi bir şeye bağlamak, daha büyük bütünlere ulaşmaktır. Oysa ikinci dürtü, yani ölüm içgüdüsü saldırmak, çözmek, yıkmak ister ve ölüm arzusuyla doludur. Freud, işte bu bağlamda, uygarlığın kendi varlığını bir kimsenin ailesi için beslediği sevgiyi başkaları, toplum ve son çözümlemede de devlet için duyduğu daha geniş dostluk ve sadakate yöneltmesine borçlu olduğunu gösterir. Demek ki, uygarlığın gelişimi ve ilerlemesi, insanın içindeki yardımlaşma ve saldırgan dürtülerin sürekli çatışmasının bir sonucudur. İnsanın tatminsizlik ve çatışmalarının ise, kendine ve başkalarına yönelik saldırgan tavırlara dönüştüğünü unutmamak gerekir.

Freud'a göre, buradan çıkan sonuç açıktır: Uygarlık özü itibariyle insanın içgüdülerini uysallaştırma ve evcilleştirme süreci olup, bu sürecin gelecekteki evresinin nasıl olacağı bilinmemektedir. Çağının akılcılığının ve iyimserliğinin son derece zayıf temellere dayandığını gösteren Freud'a göre rasyonalizm, insanın bilinçaltında pusuya yatmış bir irrasyonalizmin mahiyeti yeterince bilinmeyen kudreti tarafından tehdit edilmektedir. Nitekim, o bir yandan uygar toplum insanın insana olan düşmanlığından doğan çözülme tarafından sürekli olarak tehdit edilmektedir derken, bir yandan da kişisel ve toplu saldırganlığın, özel mülkiyetin kaldırılmasıyla birlikte, yok olup gideceği şeklindeki komünist teze şiddetle karşı çıkmıştır. O, daha 1930 yılında, Sovyetler Birliği'nde özel mülkiyetin ilgasıyla birlikte bir sevgi ve yar-

Hayatın ilk yılların ve çocukluk dönemini oldukça önemli sayan Eric From'un tam tersine Alport, erginlik dönemini nisbeten bağımsız saymaktadır. Şahsiyetin gelişiminde daha çok şahsi niyet ve hedeflerin rolü olduğuna inanmaktadır. [2]

Alport "belirgin sıfatlar" tabirinden istifade etmektedir ki bütün özgün nişaneleri veya şahsiyette betimlenmiş sıfatları da içersin. Yani yüzeysel davranışlar ve maslahata dayalı adetlerden şahsın hayat çizgisini belirleyen en derin ve deruni değerlere kadar her şeyi kapsamaktadır. Alport'a göre bir kasıt ve niyet taşımak; her bireyin kendi hidayeti

---

dımlaşma çağının açılmayacağını; tam tersine, burjuva sınıfının ortadan kaldırılmasının ardından zulmün sona ermeyeceğini, Rusların saldırgan eğilimlerini dış dünyaya yönelteceklerini söylemiştir. Yine, Freud'a göre, insan varlıkları doğa güçlerine öylesine boyun eğdirmişlerdir ki, bütün insan ırkının yok oluşu başlı başına bir ihtimal haline gelmiştir.

[1] Psikolojinin tam anlamıyla empirik veya deneysel bir bilim olması gerektiğini, onun sadece ve sadece organizmanın yaptığı ve dışa vurduğu şeyi araştırması gerektiğini söyleyen teori; insan ve hayvan psikolojisini, zihin ve bilinç kavramlarını tümüyle bir kenara bırakarak, davranışa ilişkin araştırmalarla sınırlayan, psikolojinin mümkün tek konusunun gözlemlenebilip, ölçülebilen davranış olduğunu savunan çağdaş Amerikan psikoloji okulu. Psikolojinin görevinin davranışa ilişkin açıklama ve öndeyim olduğunu, davranışa ilişkin açıklamanın davranışla ilgili fonksiyonel bir analizden, yani davranışın kendisinin bir fonksiyonu olduğu bağımsız değişkenleri belirlemekten meydana geldiğini öne süren psikoloji görüşü.

1910 yılında, John B. Watson tarafından kurulan davranışçılı k, psikolojiye yüzyıl başlarında hakim akım olan içebakışçılığa bir tepki olarak doğmuştur.

[2] Bu sözün anlamı çocuğun gençlik çağına kadar geçirdiği aşamaları önemsememek değildir, aksine daha çok erginlik ve kemal aşamasını bağımsız bir şekilde göz önüne almak anlamını ifade etmektedir.

için gelecekte göz önünde bulundurduğu ilk metodun göstergesidir. Bireyin niyet ve maksatları hareket ettiricileri kendi lehine bir araya getirmekte ve seçim türünü belirlemektedir. Yasaklanmış hususları belirginleştirmekte ve gelişim sürecinde bir çok etkiler yaratmaktadır.

Verstehndepsychologie (Anlayış psikolojisi) her bireyin kendi hayatında sahip olduğu özel felsefenin insanın şahsiyetinin başlıca sıfatını teşkil ettiği üzerinde ısrar etmektedir. Yani bireysel değerler sistemi kastedilmektedir. Bu nükteyi Profesör Pulvis ise başka bir şekilde beyan ederek şöyle demektedir: "Biz şahısları tanımaktayız. Zira onların peşinde oldukları geleceği bilmekteyiz."

Endüstriyel psikoloji ise uzun dönemli hedeflerin faydalı algılamalara neden olduğunu ve işçinin kendi işinden hoşnut olmasına sebep olduğunu elde etmiş bulunmaktadır. Alport yukarıdaki unsura dayanarak şöyle demektedir: "Şahsiyette bileşimsel bilimlerin en kapsamlısı bireyin niyetleri ve hedefleridir ve onlar da geleceğe yöneliktir. Bu sıfatlar her insan için şahsına münhasırdır ve kendisiyle uyumlu saha sade öğeleri kendine cezp etmeye sürekli hazırlık içindedir. Onlara kılavuzluk etmekte veya ortaya çıkışlarını engellemektedir. Bu önemli ve şahsına münhasır sıfatlar fazla ve sayısız değildir. Aksine her birey büyüklük çağında bunlardan çok azına sahiptir. Bu da karakterolojistleri (Characterologist) şu anda kullanılan şeylere oranla daha özgün ve uygun olması için yeni metotlar bulmaya teşvik etmektedir. Sonunda şahsiyet bireyin elinde olan bir şey değildir. Aksine gelişimin seçkin ürünü şahsiyet olarak adlandırılmaktadır. [1]

[1] Alport Cordon, Rüşd-ü Şahsiyet, Fatıma İftihari, Tahran, 1975, s. 92- 96

Eğer Alport'un bu sözlerini özetlemek istersek bireylerin şahsiyetindeki en seçkin öğe; ferdin değerleri, niyetleri ve hedefleridir. Eğer bir şahsın nasıl davranacağını bilmek istiyorsak onun hedeflerini, niyetlerini ve uzun müddetli amaçların bilmek zorundayız. Yani herkes başlıca strüktürünü adetlerin ve deruni değerlerin teşkil ettiği şekillenmiş şahsiyeti esasınca amel etmektedir. Ona göre eğer bir çaba var ise bu sadece söz konusu değerlere, hedeflere ve maksatlara ulaşmak içindir. Elbette asla onlara kâmil bir şekilde ulaşamayız. [1]

Şahsiyet Hakkında Kur'an'ın Görüşü

Her insanın şahsiyeti davranışlarını belirleyen ve yönlendiren şeydir. Şahsiyet hakkındaki bu tümel tanımı Kur'an'ın bakış açısı olarak saymak mümkündür. Bu tanımı anlamak ise sadece Kur'an açısından şahsiyeti oluşturan öğeleri derketmekle mümkündür.

Başka bir ifadeyle ortaya sunduğumuz bu tanım şahsiyetin etkeninin ne olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde şahsiyetin tümel ve uyumlu bir strüktüre sahip olduğunu göstermektedir. Bu strüktür şahsın davranışlarında tecessüm etmektedir. Bu konular şu mübarek ayetten elde edilmektedir.”**De ki: “Herkes kendi karakterine *(fıtratına)* göre davranır. O halde yol olarak kimin daha çok hidayete erdiğini Rabbiniz daha iyi bilir.”**[2]

Ama şahsiyet strüktürünü, şekilleniş niteliğini ve önemli unsurlarını tanımak için Kur'an'ın diğer ayetlerinden yardım almak zorundayız.

---

[1] A. g. e, s. 94

[2] İsra suresi, 84. ayet

Sorun şudur ki şahsiyet olarak tercüme edebileceğimiz "şakil" kelimesi bu anlamda Kur'an'da sadece bir defa kullanılmıştır. O halde şahsiyetin strüktürünü ve şekilleniş biçimini Kur'ani bakış açısınca elde etmek nasıl mümkün olabilir? Bizce Kur'an bu mübarek ayette sorunu tümüyle halletmiştir. Zira Kur'an'a göre şahsiyet şahsın davranış niteliğini tayin eden ve davranışına kendi renk ve kokusunu veren şeydir.

"Testiden içinde olan şey sızar."

O halde şahsiyet strüktürünün önemli yapıcı unsurlarının peşice Kur'an açısından davranışta tavır takınmasına ve şahısların fiil niteliğine sebep olan bir takım hususları incelemek mümkündür. Eğer bu ipucundan istifade edecek olursak artık cevabını bulabilmek o kadarda zor değildir. Bu sorular önemlidir, bu şekillenmiş şahsiyette bu şekilleniş sadece bir defa mı gerçekleşmiştir yoksa bir süreç olup hem devam edebilir ve hem de yol değiştirebilir konumda mıdır? Bireyin şahsiyetini şekillendiren etkenler nelerdir. Hangi etkenler salim bir şahsiyetin şekillenmesine ve hangi etkenler ise insanda salim olmayan şahsiyetin şekillenmesine neden olmaktadır. Uygun bir şahsiyet nasıl bir şahsiyettir? Uygunsuz bir şahsiyet nasıldır? Acaba Kur'an'ın bu sorulara verdiği bir cevap var mıdır? Bunun cevaplarını bulmak aklın mı yoksa fıtratın mı görevidir? Bütün bu sorular hakkında araştırma ayrı bir kitap yazmayı gerektirmektedir; kısa bir makaleyi değil. [1]

Kur'an açısından İnsanda Şahsiyet diye bir şey var mıdır?

[1] Ufukhay-i Kemal, adlı kitapta yazar bu konuda daha geniş araştırmada bulunmuştur. İlgi duyanlar bu kitaba müracaat edebilirler.

Bu sorunun cevabı hiç şüphesiz olumlu bir cevaptır. Şahsiyet varlığı hakkında Kur'an'ın en açık ayeti İsra suresinin 74. Ayetidir.”**De ki: “Herkes kendi karakterine *(fıtratına)* göre davranır. O halde yol olarak kimin daha çok hidayete erdiğini Rabbiniz daha iyi bilir.”**

Bunun yanı sıra Kur'an insanın mahiyeti ve bireylerin davranış biçimi hakkında görüş belirtmektedir ki artık şahsiyet adında bir varlık hususunda hiçbir şüpheye yer yoktur. Zira Kur'an insanın deruni, fıtri ve nefsanî bir takım çekiciliklere sahip olduğunu kabul etmektedir. Bunlar bir biriyle çekişme halindedir. Öte yandan bireyler hayatın mazharları ile karşı karşıya geldiklerinde fıtratının sesini dinlemek veya nefsanîyetinin feryadına kulak vermek hususunda farklılık içindedir ve özel bir seçim gücüne sahiptir. Bu da şahsiyet sebebiyledir. Herkes kendi şahsiyeti esasınca amel etmektedir. Şimdi de Kur'an müfessirleri ve mütercimlerinin bu ayeti nasıl tercüme ve tefsir ettiklerine bir bakalım.

De ki: “Herkes kendi karakterine *(fıtratına)* göre davranır. O halde yol olarak kimin daha çok hidayete erdiğini Rabbiniz daha iyi bilir.”

Ayette yer alan “şakile” (karakter) ifadesini tercüme hususunda müfessirler ve mütercimler çeşitli kavramlar geliştirmişlerdir. Şimdi onları incelemeye koyulalım:

Tercümeler:

1- Tabiat (Seyyid Rıza Siraç, Mehdi İlahi Kumşei, Muhammed Hacevi)

2- Metot, yol (Kazım Muizzi, Abdul Muhammed Ayeti, Nasır Mekarım Şirazi)

3- Hulk ve huy (Nasır Mekarim Şirazi)

4- Niyet ve kasıt (Feyz'ul İslam)
5- Adet, tavır, yaratılış (Seyyid Celaluddin Müctebevi)
6- Benzeriyle (Abbaszade, Şe'rami)
7- Kendine layık veçhiyle (Behauddin Hürremşahi)
8- Fiziksel ve ruhsal yapısı esasınca (Fuladvend)
9- Şahsiyetinin şekillenişi esasınca (Celaluddin Farisi)
10- Şekillenmiş şahsiyeti esasınca (Önerilen tercüme)

Tefsirler:

Tefsirlerde de bu kavram hakkında çeşitli anlamlar beyan edilmiştir.

1- Ebu'l Fatih Razi: Herkes kendi huyu esasınca çalışır."[1]

2- Tefsir-i Gazir: Kendi adet karakter, mezhep ve yolu esasınca. [2]

3- Allame Tabatabai: Huy ve ahlakı esasınca. [3]

4- Ali b. İbrahim Kumi: Niyeti esasınca. [4]

5- Şeyh Tusi: ahlakının şekillendiği yol esasınca. [5]

6- el-Cedid fi Tefsir'il Kur'an: İnsanın yaratılış ve huyunun şekillendiği adet ve tabiat esasınca. [6]

---

[1] Ebu'l Futuh Razi, Tefsir, Dr. Muhammed Cafer Yahakki ve Dr. Muhammed Mehdi Nasih'in tashihiyle, Meşhed, 1. baskı, 12/278

[2] Ebu'l Mehasin Cürcani, Tefsir-i Gazir Tahran, 1. baskı, 1955, 5/332

[3] Allame Tabatabai el-Mizan fi Tefsir-i Kur'an Tahran, 3. baskı 1399

[4] Al-i b. İbrahim Kumi, tefsir, Kum, 3. baskı, 2/26

[5] Şeyh Tusi, et- Tıbyan fi tefsir'il Kur'an, Habib Kayser Amili'nin tahkiki, Kum (H. K) 1409.

[6] Muhammed Sebzevari Necefi, el-Cedid fi Tefsir'il Kur'an, Beyrut, 1. baskı, (H. K) 1402, 4/311

7- Min Hedy'il Kur'an: Şahsiyetinin etkisi altında. [1]

8- Mecme'ul Beyan: Kendi şekillenmiş tabiatı, hulku ve huyu esasınca. Aynı zamanda inandığı ve kendisine beğendiği şeriat esasınca. [2]

9- Min Vahyi'l Kur'an: Şahsiyetini şekillendiren şeyler esasınca. [3]

Bütün bu tercümeler ve tefsirler esasınca anlaşıldığı üzere "şakile" kavramı şahsın şekillenmiş şahsiyetidir. Bu da tabiat şahsi mizaç, adet, niyet ve şahsın vücudunda tecessüm eden kültürel öğelerden şekillenmiş bir mecmuadır. Bu esas üzere ayetin tercümesi şöyle olmalıdır: **"Her kes şekillenmiş şahsiyeti esasınca amel eder."**

Ayetin Tefsiri

Naklettiğimiz bu bilgiler ışığında söylenebilir ki insanın şahsiyeti davranışını yönlendiren şeydir. Herkesin şahsiyetinin renk ve kokusunu davranışlarında görmek ve koklamak mümkündür.

Sözsel ve davranışsal boyutlar ifade eden insanın ameli, insanın deruni şahsiyetinin bir suretidir. Zira amel şahsın fikirlerinde, duygularında, metotlarında ve ilişkilerinde tecelli eden zati unsurları göstermektedir. Zira insan hayatını yönlendiren ruhsal, fikirsel ve duygusal motiveler esasınca amel etmektedir. İnsanın şahsiyetini oluşturan etkenlerin

---

[1] Muhammed Taki Muderrisi, min hedyi'l Kur'an, Daru'l Hüda, 1. baskı (H. K) 1406, 5/78

[2] Muhammed Bakır Nasırı, Muhteser-i Mecme'ul Beyan, Kum 2. baskı (H. K) 1413, 2/236

[3] Allame Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullah, Min vahy'il Kur'an, Beyrut, (H. K) 1405, 14/230

farklılığı sebebiyle insanların davranış ve fiilleri de farklılık göstermektedir. Eğer şahıs aklani ve huzurlu bir şahsiyete sahip ise sorunları gerçekçi bir şekilde, aceleden ve programsızlıktan uzak bir halde karşılar. Eğer etkilenen ve edilgen bir şahsiyete sahip ise sorunlara olumsuz ve edilgen bir surette yaklaşır. Çevresel ve dış etkenlerin tesirinde kalır. Bilgin ve cahil, cesur ve korkak, cömert ve cimri kimselerin şahsiyeti de bu esasa dayalıdır.

Şahsiyet ve İrade özgürlüğü ilişkisi

Eğer insanın ameli, mizaç gibi deruni motivelerden ve çevre şartları gibi dış motivelerden etkilenen şahsiyetinin deruni strüktürüne bağlı ise o halde insanın irade özgürlüğünün amellerindeki yeri neredediр? Eğer insan tümüyle şekillenmiş şahsiyetinin strüktürüne tabi olacak olursa amelde özgürlüğü kalmaz.

Cevap olarak şöyle denmektedir: İnsanın şahsiyetini şekillendiren iç ve dış etkenler insan hayatında olumlu veya olumsuz ortamlar sağlamaktadır. Ama kendilerini insana zorla dayatamazlar. Öyle ki insanın iradesini ortadan kaldıramaz ve özgürce hareketini engelleyemezler. Zira iç ve dış etkenlerinin yanı sıra insanın bir de aklı vardır. İnsan bu akıl vasıtasıyla dikkat etmekte, muhasebede bulunmada hüküm vermede amellerini yönlendirmektedir. Allah bu gücü diğer etkileyici etkenlere egemen kılmıştır. İyi ve kötüyü birbirinden ayırt eden vahiy de aklın yardımcısı olarak gönderilmiştir ki hayatın temel programlarını insan için belirgin bir hale getirsin.

Bu esas üzere şöyle denemez: Eğer her insan şekillenmiş şahsiyeti esasınca davranacaksa o halde ilahi peygamberlerin ve vahyin yeri nedir? Zira bu gerçek zorlama ve cebir esasına dayalı değildir. Dolayısıyla insanın özgürlüğünü ortadan kaldırmamaktadır. İnsanın içinde iki türlü yol tayin eden bir atmosferdir. Ya saptırıcı etkenleri hazırlamakta ve insanı günahkârlığa sevk etmektedir. Ya da akıl ve vahiyden kaynaklanarak olumsuz etkenleri zayıflatmakta ve olumlu etkenleri güçlendirmekte insanı kalıcılığa

ve Allah'a itaate sevk etmektedir. Bu da Allah'ın başka bir ayette buyurduğu şu gerçeğe işaret etmektedir: **"Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler (melekler) vardır. Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez. Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur."**[1]

Bu ayet insanın kendisinde değişim icat edebilme gücüne sahip olduğunu belirtmektedir. Yani şahıs kendi iç düşüncesini ve duygularını değiştirebilme gücüne sahiptir. Her insanın içinde tertemiz bir şahsiyeti vardır. Varlığının en derinliğinde ve fıtrat kaynağında yer almaktadır. Bazen içgüdüler muhitinde ve yüzeysel duygularda yer alan başka bir şahsiyet bu şahsiyetin karşısında baş kaldırmakta ve insanı olumsuz davranışlara sürüklemektedir. Ama insanın fıtratının derinliklerinde yer almış olan bu şahsiyet insanı olumlu davranışlara sevk etmektedir.

Bu iki şahsiyetten her biri diğeri karşısında bir takım değişimlere uğrayabilir, her biri diğerinin yerini ele geçirebilir ve egemenliğini sınırlandırabilir. İnsanın şahsiyetinin değişiminde bilinçli tecrübe ve vahiy için önemli bir konum açanda bu hususdur. [2]

Acaba insan ve bireylerin şahsiyeti önceden betimlenmiş tümel ve esaslı çizgilere sahip midir, yoksa egzistansiyalistlerin sandığı gibi bembeyaz bir sayfa gibi midir veya davranışçıların görüşü esasınca çevre motiveler ve cevaplar mı onun niteliğini oluşturmaktadır?

---

[1] Ra'd suresi, 11. ayet

[2] Min Vahy'il Kur'an, 14/230

Kur'an'a göre insan çamur ve balçıktan bir beden ve ilahi bir ruhtan oluşmaktadır. İnsanın vücudunda bir taraftan ilahi bir ruh ve Allah'ı arayan bir fıtrat vardır."**O halde yüzünü, insanları üzerine yaratmış olduğu Allah'ın fıtratına doğrult."**[1] Ki ilahi dosdoğru hidayetle yolunu bulabilir."**Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör."**[2]

İyilik ve kötülüğün ilkelerini teşhis edebilir."**Sonra da ona, hem kötülüğü hem de takvayı ilham edene."**[3]

Öte yandan insanın vücudunda bedeni ile ilgili çekimler ve Kur'an'ın ifadesiyle bazılarının ilah edindiği nefsanî istekler mevcuttur.

"İhtiraslarını ilah edinen kimseyi görüyor musun? Onu doğru yola iletme sorumluluğunu sen mi üstleneceksin? "[4]

İnsanın şahsiyetinin şekillenmesinde etkisi olan dış bir takım etkenler de mevcuttur. Örneğin çevre, iyi örnekler, kötü örnekler, iyi öğretiler ve tahrik edici öğretiler gibi hepsinden daha önemlisi ise şahsın seçim kuvveti seçim kuvvetidir. O halde insan Kur'an açısından hiç bir kılavuzluk olmaksızın kendi başına bırakılan bembeyaz bir sayfa gibi değildir. İnsan hiç bir olgu ve hedef olmaksızın kendi kendisini yetiştirmekten sorumlu tutulmamıştır. Veya çevreye ve toplumsal şartlara bağlı bir varlıkta değildir. Dolayısıyla da insanı sade davranışçı açıklamalarla tanımlamak mümkün değildir.

---

[1] Rum Suresi, 30. ayet

[2] İnsan suresi, 3. ayet

[3] Şems suresi, 8. ayet

[4] Furkan suresi, 43. ayet ve Casiye suresi, 23. ayet

İnsan fıtrat sahibi bir varlıktır. Fıtrat ise insanda en temel bir güç konumundadır. Fıtrat bir engelle karşılaşmadığı takdirde insanı özel bir yöne doğru sevk etmektedir. Ama bu kavram Üstat Şehid Mutahhari'ye göre Dekart ve Kant'ın kavramlarından başka bir anlam içermektedir. İnsanda fıtratın varlığı insanın doğduğu andan itibaren bir takım idrakler, temayüller ve isteklere bilfiil sahip olduğu anlamında değildir. Filozofların tabiriyle insan bilfiil akıl ve iradeyle doğmuş değildir. Aynı şekilde insan hakkında Marksizm ve Egzistansiyalizm[1] gibi fıtratı reddeden ekol-

[1] J. P. Sartre, K. Jaspers, M. Heidegger ve G. Marcel gibi düşünür tarafından savunulmuş olan çağdaş felsefe akımı. İnsanın varoluşuyla doğal nesnelere özgü varlık türü arasındaki karşıtlığı büyük bir güçle vurgulayan iradesi ve bilinci olan insanların, irade ve bilinçten yoksun nesneler dünyasına fırlatılmış olduğunu öne süren felsefe okulu.

Genel bir çerçeve içinde, dünyada bir insan varlığı olarak varolmanın ne olduğunu açıkla-ma çabası içine giren bir okul ya da sistemden ziyade belli ortak ilgileri ve önkabulleri olan filozoflar tarafından oluşturulan felsefe hareketi ya da akımı olarak varoluşçuluğun soyağacı, genellikle iki ayrı parçaya ayrılır: Bunlardan, kendi içinde teolojik ve laik diye iki ayrı parça ya da geleneğe ayrılan birincisi, bir irade sahibi varlık, irade bir fail olarak insana verdiği önemle seçkinleşen etik gelenektir. Birincisinde S. Kierkegaard, ikincisinde ise Nietsche bulunur.

Varoluşçuluğun soyağacındaki ikinci temel parça, varoluşçu felsefeye bir yöntem sağlayan, insanın dünya ile olan ilişkisine dair sistematik bir açıklama için gerekli altyapıyı tedarik eden fenomenolojidir. Buradan hareketle varoluşçuluğun söz konusu iki atanın, etik gelenekle Husserl fenomenolojisinin evliliğinden doğduğu söylenebilir.

Varoluşçuluğu belirleyen temel özellik ve tavırlar şöyle sıralanabilir:

1- Varoluşçuluk, her şeyden önce egzistans ya da varoluşun hep tikel ve bireysel, yani benim ya da senin veya onun varoluşu olduğunu

öne sürer. Bundan dolayı, o insanı mutlak ya da sonsuz bir tözün tezahürü olarak gören her tür öğretiye, gerçekliğin Tin, Akıl, Geist, Bilinç İde ya da Ruh olarak varolduğunu öne süren idealizmlerin karşı çıkar.

2- Akını, varoluşun öncelikle bir varlık problemi, varoluşun kendi varlık tarzıyla ilgili bir problem olduğunu dile getirir ve varlığın anlamına ilişkin bir araştırmaya karşılık gelir. Bu çerçeve içinde, her tür bilimci, nesnel ve analitik yaklaşıma şiddetle karşı çıkan varoluşçuluk, özellikle varoluşun zamansal yapısına ilişkin analiz yoluyla, Varlığın genel anlamıyla ilgili bir öğreti, belli bir ontoloji üzerinde yoğunlaşır.

3- Bu bağlamda varoluşçuluk, epistemolojik açıdan dünyanın insanın ilgi ve eylemlerinin etkisi ya da müdahalesinden bağımsız olan, bütünüyle ve mutlak olarak nesnel bir tasvirinin olabileceğini yadsır. Dünya verilmiş olup, onun varoluşundan kuşku duymanın bir anlamı yoktur. Ama, dünya ya da varlık mutlaka insanla olan ilişkisi içinde betimlenmek veya araştırılmak durumundadır.

4- Varoluşçuluğa göre, varlığa ilişkin araştırma, varolanın aralarından bir seçim yapmak durumunda olduğu çeşitli imkanlarla karşı karşıya gelmeyi gerektirir. Başka bir deyişle, varoluşçu felsefe, geleneksel felsefenin öne sürdüğü gibi, özün varoluştan önce değil de, varoluşun özden önce geldiğini öne sürer; insanın önce var olduğunu, daha sonra kendisini tanımlayıp, özünü yarattığını dile getirir. Yani, varoluşçuluğa göre, insanların insan varlıkları diye nitelenebilmeleri için, kendisine uymak durumunda oldukları sabit ve değişmez bir öz yoktur. İnsan bilinci, fiziki nesnelerin varlık tarzından bütünüyle farklı bir varlık tarzına sahiptir. O sadece bir şey (beden) olarak varolmaz, fakat aynı zamanda hiçbir şey, yani bir bilinç ve boşluk olarak varolur. Bilinci onu her ne ya da kim olacaksa, onu seçebilmesinin önkoşuludur.

İşte bu bağlamda, insanın kendisine yabancı bir dünyaya fırlatılmış bulunduğunu, onun kendisini nasıl oluştururşa, öyle olacağını; kendisinin belirleyeceğini öne süren ve dolayısıyla determinizm ya da zorunlulukçuluğa büyük bir güçle karşı çıkan varoluşçuluk, bireylerin mutlak bir irade özgürlüğüne sahip bulunduğunu, insanın özgürlüğe mahkum olduğunu ve olduklarından tümüyle farklı biri olabileceklerini dile getirir.

5- İnsana öz ünü oluşturma şansı veren bu imkanlar, onun şeylerle ve başka insanlarla olan ilişkileri tarafından yaratıldığı için, varoluş her zaman dünyadaki bir varlık olmak veya seçimi sınırlayan ya da

lerin görüşünü de kabul etmiyoruz. Onlara göre insan doğduğu an salt etkilenen bir varlıktır. İnsanı hangi şekil verilirse verilsin lakayttır. Tıpkı bembeyaz bir sayfayı andırmaktadır. Üzerine yansıyan her şekle karşı eşit konumdadır.

Oysa insan doğduğu andan itibaren bil kuvve ve kabiliyetsel imkan türüyle birtakım algılamalara ve yönelişlere doğru hareket etmektedir. Deruni bir güç insanı o yöne doğru sevk etmektedir. Dış şartlar ve bil kuvve sahip olduğu şeyler yardımıyla layık olduğu ve insanlık olarak adlandırılan fiiliyata ulaşmış bulunmaktadır. Eğer o fiiliyat dışında herhangi bir fiiliyat dış etkenlerin zorlaması sebebiyle kendisine dayatılırsa dejenere olmuş bir varlık haline gelir. Marksistlerin ve Egzistansiyalistlerin dile getirdiği

---

koşullayan somut ve tarihsel olarak belirlenmiş bir durumda ortaya çıkmak durumundadır. Bu ise, varoluşçuluğun tekbenciliğe ve epistemolojik idealizme taban tabana zıt bir felsefe akımı olduğu anlamına gelir.

6- Varoluşçuluk, nesneden yola çıkan. varlıkla ilgili nesnel doğrulara ulaşmaya çalışan görüşlere karşı, özneden hareket ve öznel hakikatlerin önemini vurgular. Felsefenin, varlık ve tümeller gibi konularla uğraşıp, nesnelliği araması yerine, korkuyu, yabancılaşmayı, hiçlik duygusunu, insanlık halini ele alıp, öznelliğe yönelmesi gerektiğini; hakikatin tümüyle öznel olup, hiçbir soyutlamanın bireysel varoluşun gerçekliğini kavrayamayacağını ve ifade edemeyeceğini söyler.

7- Varoluşçuluk, özellikle de hümanist ya da ateist boyutu içinde, evrenin akılla anlaşılabilir olan bir gelişme doğrultusu olmayıp, özü itibariyle saçma ve anlamsız olduğunu, evrenin rasyonel bir tarafı bulunmadığını, evrene anlamın insan tarafından verildiğini öne sürer.

8- Böyle bir evrende, insanın hazır bulduğu ahlâk kuralları olmadığından; varoluşçuluk, ahlâki ilkelerin, kendi eylemleri dışında, başka insanların eylemlerinden de sorumlu olan insan tarafından yaratıldığını savunur.

insanın meshedilmesi (dejenere olması) da sadece bu ekol ile izah edilebilir.

Bu ekole göre daha başlangıçta insanın; insani kemal ve değerlerle orantısı bir armut fidesinin armuda oranla oranı gibidir. Dış ilişkiyi, dış etkenlerin yardımıyla değişime uğramış bir şekle büründürmektedir. Sadece dış etkenlerin belli bir şekle dönüştürdüğü tahta ve sandalye türünden bir şey değildir. [1] Ama çocukluk dönemi hakkında her ne kadar Kur'an-ı Kerim şahsiyetin esas cevheri olan insani bilinçlerin ilk şekillendiği dönem tanımlamasını yapsa da "Siz, hiçbir şey bilmezken Allah, sizi analarınızın karnından çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi."[2] İnsanın kendisi, etrafındaki âlem, yaratıcısı ve varlığın idarecisi hakkındaki bilincinin şekillenmesi tedrici olarak vücuda gelmekte, yaygınlık kazanmakta ve derinleşmektedir. Kur'an'a göre bu bilinç belli bir dönemle sınırlandırılmamalıdır. Her şey çocukluk döneminde şekillenmiş değildir. İnsanın şahsiyeti gelecekte çocukluk döneminden kalma ezilmiş duyguların ve acı mutsuzlukların etkisi altında bulunmamaktadır. Zira Kur'an'a göre ergenlik dönemi etkilenme, sorumluluk ve insan şahsiyetinin tecellisi için en önemli dönemdir. Bu dönem bir yandan "en şiddetlisi" ve bir yandan da "gelişim" olarak ifade edilen özel bir güçle beyan edilmiştir.

"O'dur ki, sizi topraktan, sonra bir damla sudan, sonra bir alak'tan (embriyo) yarattı; sonra sizi bir bebek olarak çıkarmakta, sonra güçlü (erginlik) çağınıza erişmeniz, sonra da yaşlanmanız için size (belli bir

[1] Şehit Mutahhari, Murtaza, Mukaddeme-ı ber Cihanbini İslami, 1-4, Kum, s. 293

[2] Nahl Suresi, 78. ayet

ömür vermektedir) . Sizden kimin daha önce hayatına son verilmektedir; adı konulmuş bir ecele erişmeniz ve belki aklınızı kullanmanız için (Allah sizi böyle yaşatır) ."[1]

Kur'an açısından görev kabul etmek sorumluluk üstlenmek ve hayatı idare etmek sadece gelişim çağında ve kamil bir güç elde ettikten sonra mümkündür. Esaslı olarak irade ve seçim gücünden istifade etmek de sadece bu aşamada gerçekleşmektedir **"Rüşt çağına erişinceye kadar, yetimin malına, sadece en iyi tutumla yaklaşın; ölçü ve tartıyı adaletle yapın. Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz. Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız dahi olsa adaletli olun, Allah'a verdiğiniz sözü tutun. İşte Allah size, iyice düşünesiniz diye bunları emretti."[2]**

Hz. Musa'nın (a.s) o seçkin öğretmenle ilginç karşılaşma kıssasında da şöyle yer almıştır: "O duvar var ya, o şehirde yaşayan iki yetim çocuğun malı idi ve duvarın altında bu yetimlere miras kalmış bir hazine vardı. Babaları iyi bir insandı. Rabbin istedi ki, o yetimler, erginlik çağına erdikten sonra Rabb'lerinin bir merhameti olan hazinelerini kendi elleri ile duvarın altından çıkarsınlar. Yoksa ben bu işleri kendi kafamdan yapmadım. İşte sabırla karşılayamadığın olaylara ilişkin açıklamam budur."[3]

Elbette "rüşt" kelimesi bu özel yaş çağından yani ergenlik döneminden daha geniş bir anlam ifade etmektedir. Ama bazen bu zaman kesiti hakkında da kullanılmıştır."Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) de-

[1] Gafir suresi, 67. ayet ve Hac suresi, 5. ayet

[2] En'am suresi, 152. ayet

[3] Kehf suresi, 82. ayet

neyin, eğer onlarda akılca bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (de geri alacaklar) diye o malları israf ile ve tez elden yemeyin. Zengin olan (veli) iffetli olmaya çalışsın, yoksul olan da (ihtiyaç ve emeğine) uygun olarak yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak da Allah yeter."[1]

Kur'an'da rüşt kelimesi sadece belli bir çağa erişme olarak kullanılmamıştır. Aynı şekilde şiddetli bir çağa (güçlülüğün kemaline) erişme kavramı da sadece bedensel güçlülüğe işaret etmemektedir.

Fıtrat, ilham eden nefis ve ahlaki vicdan insanın şahsiyet strüktüründe hangi role sahiptir. Kalıtım, çevre, toplumsal adetler ve insanın seçimi bu arada hangi etkiye sahiptir. Acaba fıtrat ve ilham eden nefis insanı zorlayıcı mıdır?

Kur'an'a göre insan Allah'ı arayan bir fıtrat üzere yaratılmıştır. [2]

İnsanın zer (kalubela) âleminde yaptığı sözleşmesi teyit ve tekit edilmiştir. [3] Aynı zamanda insanın iyiliği ve kötülüğü tanıyan hayır ve şerri ayırt eden ve Kur'an'ın tabiriyle fücur ve takvayı birbirinden ayıran bir güçle donatıldığı belirtilmiştir. [4] Aynı zamanda yaratılış âleminde ortam insanın ilahi ayetleri açıkça görebileceği bir şekildedir."**Artık hidayetle dalalet birbirinden iyice ayrılmıştır."** [5]

---

[1] Nisa suresi, 6. ayet
[2] Rum Suresi, 30. ayet
[3] A'raf suresi, 172. ayet
[4] Şems suresi, 8. ayet
[5] Bakara suresi, 256. ayet

Hakeza **“Şüphesiz biz onu doğru yola hidayete erdirdik.**[1]

Ama insan yine de gelişim yolunu seçebilir veya zulüm ve tuğyan yoluna adım atabilir. Hidayeti kabul ederek şükredebilir veya isyan ederek nankörlüğe sapabilir.”Biz ona yolu gösterdik. Artık ister şükreder isterse nankör olur.”[2]

Bu esas üzere şahıs ilahi fıtrata sahip olduğu halde yoldan sapabilir ve ilham edilen nefse sahip olduğu halde kötülüğü seçebilir. Zira nefsin takva ve fücuru kendisine ilham edindiği halde bu ışık sürekli yanıcı değildir. Bazen bir insan onu söndürebilir veya aydınlatıcı gücünü şiddetle zayıflatabilir ve onu istifade edemez bir hale getirebilir. Ama onu temiz tutan kimseler, o nurdan istifade ederler.”Nefsini temizlemiş olan şüphe yok ki, felâha ermiştir. Ve muhakkak ki, nefsini noksana düşüren de hüsrâna uğramıştır.”[3]

İnsanın gelişiminin bir ölçü ve sınırı var mıdır?

Bu da insanın kemalinin esenlik ve gelişimi hakkında sorulan temelli sorulardan biridir. İnsan nereye kadar yükselebilir? Acaba insanın vardığı takdirde artık durduğu ve ondan başka yükselemediği bir yer var mıdır?

Anlaşıldığı kadarıyla Kur’an’a göre insanın gelişiminin ve kemalinin bir sınırı yoktur. İnsan meleklerin secde ettiği bir varlıktır. Büyük yarışmada isimleri öğrenerek meleklerden öne geçmiştir. (Bakara suresi, Adem’in (a.s) yaratılışı ve meleklerin secdesiyle ilgili olan 30. ayetten sonraki

[1] İnsan suresi, 3. ayet

[2] İnsan suresi, 3. ayet

[3] Şems suresi, 9- 10. ayetler

ayetler) İnsan şüphesiz rüşt, esenlik ve kemal hakkında farklı derecelere sahiptir. Yani eğer hatta bir kimse Peygamberlik makamına bile ulaşacak olursa yine de iş sona ermiş sayılmaz. Zira hatta peygamberler bile farklı derecelere sahiptir. Onlardan bazısı diğerinden üstün bulunmaktadır. **"O peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah onlardan bir kısmı ile konuşmuş, bazılarını da derece derece yükseltmiştir. Meryem oğlu İsa'ya açık mucizeler verdik ve onu Rûhu'l Kudüs ile güçlendirdik. Allah dileseydi o peygamberlerden sonra gelen milletler, kendilerine açık deliller geldikten sonra birbirleriyle savaşmazlardı. Fakat onlar ihtilafa düştüler de içlerinden kimi iman etti, kimi de inkâr etti. Allah dileseydi onlar savaşmazlardı; lâkin Allah dilediğini yapar."**[1]

Şüphesiz Hz. Muhammed (s.a.a) peygamberlerin sonuncusudur ve Kur'an'ın tabiriyle yaratıkların en üstünüdür. Yani risalet göreviyle gönderildiği andan itibaren bütün varlıklardan ve Allah'tan gayri her şeyden üstündür. Ama Peygamber için sahip olduğu makamdan daha üstün bir makama ulaşmak mümkün değil midir? Bütün ibadetleri, teheccüd namazları, aralıksız cihadı, görevini yaparken üstlendiği zorluklar, acaba onun kemal ve derecelerini arttırmamış mıdır?

Mübarek Nasr suresinde Peygamber, tesbih etmek ve mağfiret dilemekle emredilmiştir. Acaba 63 yaşında Allah'ın huzuruna gitmeye hazırlanan Peygamber'in, risalete seçildiği zamandan daha üstün bir şeye sahip olmuş

[1] Bakara suresi, 253. ayet

muydu? Eğer bu sözü kabullenecek olursak, bu Allah korusun Peygamber'e (s.a.a) bir zulüm sayılır. Zira Kur'an açık bir şekilde kadın veya erkek salih amel yapan herkesin ecrinin zayi edilmeyeceğini buyurmaktadır. (Al-i İmran suresi, 195. Ayet) İnsanlar ahirette de yapmış oldukları zerre kadar iyilik ve kötülüğün karşılığını göreceklerdir. (Zilzal suresi, 8. Ayet) O halde şüphesiz diğer bütün amellerden daha değerli olan bütün salih amellerin Peygamber'in derecesini ve üstünlüğünü artırmadığı söylemek mümkün değildir.

Bu hakikat ışığında söylenebilir ki Kur'an mantığında insanın kemali farklı derecelere sahiptir ve şahıs nereye ulaşırsa ulaşsın henüz ulaşabileceği daha üst bir makam bulunmaktadır.

Ruhsal Değişim

Daha önce de işaret edildiği gibi insanın şekillenmiş şahsiyeti her ne kadar üzerinde temelli bir etkiye sahipse de bu etkileme olayı cebri ve zorlamaya dayalı değildir ve insanın irade ve özgürlüğünü elinden almamaktadır. İnsan, değişim gücüne sahip olmakla birlikte bu yolda hareket etmekle de görevlidir. Zira nefiste değişim; toplumu da değiştirecek ve ilahi nimetleri ortadan kaldıracak veya artıracak etkenlerden sayılmaktadır.

"Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler (melekler) vardır. Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez. Allah bir topluma kötülük

diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur."[1]

Başka bir ayette ise şöyle buyurulmaktadır: "**Bu da, bir millet kendilerinde bulunanı (güzel ahlâk ve meziyetleri) değiştirinceye kadar Allah'ın onlara verdiği nimeti değiştirmeyeceğinden dolayıdır. Gerçekten Allah işitendir, bilendir."**[2]

Allah-u Teala bu değişimi defalarca Kur'an'da beyan etmiştir. Bunlardan biri de Firavun'un zamanındaki sihirbazlardır. Bu sihirbazlar, Hz. Musa'nın (a.s) hakkaniyetini gördükleri zaman ona iman eden ilk kimseler olmuşlardır. Hz. Yunus'un (a.s) kavmi de aynı şekilde değişim yaşamıştır. Ama şu da bir gerçektir ki bazı kimseler hasta olarak kalmaya devam etmişlerdir. Nitekim Firavun boğuluncaya kadar inatçılık üzere kalmıştır. Kur'an'da basiret saadetinden mahrum olan ve kalp körlüğüne maruz kalan insanlar hakkında, "kasavet" tabiri kullanılmaktadır. Bu aşamada şahıslar öylesine bir hastalığa yakalanmışlardır ki kendilerini tedavi bile etmek istememekte ve olumsuz bir direniş içine girerek şöyle demektedirler: **"Biz işittik ve isyan ettik." Bunlar Allah'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir."Şüphesiz, küfredenleri uyarıp- korkutsan da, uyarmayıp korkutmasan da, onlar için fark etmez; iman etmezler. Allah, onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerinin üzerinde de perdeler vardır. Ve büyük azab onlarındır."**[3]

Onlar da bu hastalıktan kurtulmak istememektedirler. Bir taraftan da tekamül ve gelişim esasınca bu hastalıkları

---

[1] Ra'd suresi, 11. ayet

[2] Enfal suresi, 53. ayet

[3] Bakara suresi, 6- 7. ayetler

gittikçe artış kaydetmektedir.”**Onların kalplerinde hastalık vardır, Allah da bu hastalıklarını arttırmıştır, bu yakıncılıkları yüzünden onları acı bir azab beklemektedir.”**[1]

O halde büyük bir grubun hasta olarak kalması ve deruni ilahi hidayet ışığından (fıtrat ve akıldan) ve dış hidayetten (peygamberlerden) istifade etmemesi de inkar edilemez bir gerçektir ve bunun sebebi de onların istememesidir. Zira eğer onlar isteyecek olurlarsa kendisinde bir değişim icat edebilirler. Zira Kur’an’a göre bu yol olduğu gibi açıktır. Değişim anlamını ifade eden tövbe kavramı Kur’an’da beyan edildiği şekliyle (vasıtasız olarak direk Allah ile irtibat halinde) esenlik yurduna açılmış bir kapı konumundadır. Kur’an’daki bir çok kavramla da bu anlamı pekiştirmektedir.

Özet

Şahsiyeti Teşkil Eden Unsurlar

Şahsiyet, daha çok şahısların farklılıklarını, ani şahısları birbirinden ayırt eden özellikleri ifade etmektedir. Ama bu sözün anlamı şahsiyetin sadece o farklılıklardan teşkil ettiği anlamında değildir. Aksine şahsiyet şunlardan teşkil etmiştir.

1- Bütün canlı varlıklar arasındaki ortak unsurlar. (Fizyolojik itici güçler ve ihtiyaçlar)

2- Bütün insanlar (tür) arasında ortak unsurlar: Tıpkı fıtrat, akıl, tanıma aracı ve niteliği, ahlaki vicdan (ilham edilen nefis) heva ve hevesler (şehvetler) ki bazısı cins ortaklarıdır. Bazısı ise insan türüne özgüdür. (Kudret peşinde

[1] Bakara suresi, 10. ayet

koşmak, başkalarını egemenliği altına almak, kanun ve dinlerin sınırlandırmalarına teslim olmak, bedenin şekli ve türü, insanın doğal hayatıyla ilgili özel ihtiyaçlar.)

3- Şahsi özel unsurlar: Mizaç, zekâ, düşünme niteliği değerler sistemiyle ilgili önemli işlerde şahsi bağımsızlık ölçüsü fikri yapısıyla uyumlu özel kararlar, itici güçler ve şahsi deruni temayüller.

Bu arada her ne kadar bazı şeyler değişebilse de bazı kalıtımsal mizaci ve cismi meseleler de şahıs üzerinde etkili değildir. Bütün bunlardan ve bazı (toplumsal ve grupsal) çevre etkenlerinden insanın şahsiyet strüktürü teşekkül etmektedir. İnsanın şahsiyetini belli bir yöne sevk etmekte ve ona kendi renk ve kokusunu vermektedir.

Kur'an-ı Kerim şu ayette insanın şahsiyetiyle ilk unsurları ve şahsiyetinin şekillenmesi hususunda güzel, kısa ve yol açıcı bir ifade kullanarak şöyle buyurmuştur: **"Hiç şüphesiz biz insanı, karmaşık olan bir damla sudan yarattık. Onu denemekteyiz. Bundan dolayı onu işiten ve gören yaptık. Biz ona yolu gösterdik; (artık o,) ya şükredici olur ya da nankör."**[1]

Bu ayette kalıtımsal etkenlere, "karışık nutfe" (doğal farklı çekişler) işaret edilmiştir. Daha sonra da imtihandan söz edilmiştir. Eğer bu etkenler, farklı çekimler icat etmeyecek olsaydı, imtihanın da bir anlamı kalmazdı. Bu esas üzere işitme ve görmenin rolü, yani ilim, tecrübe, coğrafi ve toplumsal muhit, fıtri hidayet (ilham edilmiş nefis) insanın kader tayin edici özgürlüğü (şükredici veya nankör oluşu) pusula gibi insana sadece yolu gösteren ve insanı

[1] İnsan suresi, 2- 3. ayetler

hiçbir hususta zorlama gücüne sahip olmayan fıtrat gibi etkenlerin tümü insan için bir yardımcı konumdadır. İnsan bütün bu ışıklar sayesinde kendini kurtarabilme veya uçuruma yuvarlayabilme irade ve özgürlüğüne de sahiptir.

Kur'an'da Örümcek Misalinin Yeni Bir Yorumu

Doktor Salah Reşid

Kur'an Müfessirlerine Göre Örümcek Yuvası

Ankebut suresi, 41. Ayet hakkında **"Şüphesiz ailelerin en gevşek olanı örümcek ailesidir; bir bilselerdi! "** düşündüm daha sonra Cami'ul Beyan en Tevili Ayat'il Kur'an, Taberi; Muhtasar-i Tefsir-i Kurtubî, Kurtubî; Tefsir-i İbn-ı Kesir, İbn-i Kesir; Tefsir-i Bahr'ul Muhit, İbn-ı Heyyan Endulisi; Feth'ul Kadir, Şevkani; Teysir'ul Kerim'ir Rahman fi't Tefsir-i Kelam'il Mennan, Sadi; Safvet'ut Tefasir, Sabuni; Tefsir-i İbn-i Suud, İmadi, Feth'ul Beyan fi Mekasid'il Kur'an, Kennuci Buhari; Zad'ul Mesir fi İlm'it Tefsir, Cevzi; ez-Zev'ul Münir Ale't Tefsir, Selahi; Tenvir'ul Ezhan en Tefsir-i Ruh'il Beyan, Berusevi; Tefsir'ul Kur'an'il Azim, Kureşi Dimeşki gibi tefsir kitaplarına müracaat ettim. Bütün bu tefsirlerin hepsi de örümcek evinden maksadın maddi ev, yani örümceğin içinde yaşadığı ev olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Bu tefsirlerde evi şöyle yorumlamışlardır:

Hiçbir şey, onu savunmamaktadır (Taberi Tefsiri)
Soğuk ve sıcağı tutmayan en zayıf ev. (Kurtubî)
Zayıf ve gevşek ev. (İbn-i Kesir)
Zayıf ev. (İbn-i Hayan Endulisi)
Kendisinden daha zayıfının bulunmadığı ev. (Şevkani)
Evlerin en zayıfıdır. (Sadi)

Aşağılık ve küçüklük açısından evlerin en zayıfı. (Sabuni)

Hiçbir şeyi gevşeklik hususunda ona yakın ve benzer görmedik. (İmadi)

Hiçbir ev, ondan daha zayıf ve gevşek değildir. (Kennuci Buhari)

Evlerin en gevşeği ve zayıfıdır. (Selahi)

Böceklerin evleri arasında hiçbir ev onun kadar gevşek değildir. (Berusevi)

Zayıf ve gevşektir. (İbn-i Kesir, Kureşi, Dimeşki)

Kur'an Müfessirlerinin Görüşlerinin Yeni İlimle Çelişmesi

Yeni ilmin sabit ettiği üzere örümcek ağları en güçlü doğal ağlardan oluşmaktadır. Öyle ki bu ağlar, en sağlam demirden daha sağlamdır. Öyle ki "hayvani demir" olarak adlandırılmıştır. Örümcek evi de dokuma sağlamlığı güçlü olan en güçlü evlerden biridir. Bu yüzden şiddetli rüzgarlar karşısında direnmekte, kendi ağlarında örümcek avlarını saklamakta ve ondan ayrılamamaktadırlar. Öte yandan ilmi hakikatlerin Kur'an ayetleriyle çelişmeyeceği hususunda da tam bir imana sahibim. Eğer bir çelişki varsa şüphesiz Kur'an'ın sabit kıldığı gerçekler, haktır ve beşeri ilimler hakikatten uzaktır.

Kur'an-ı Kerim'e, tefsir kitaplarına, Arapça lügat kitaplarına ve örümcekler, evleri ve toplumsal hayat ve yaşantıları hakkında yazılmış olan kitaplara müracaat ettim. Böylece ayetlerin maksadının tefsir kitaplarının söylediği şey olup olmadığının cevabını aramaya koyuldum. Bu amaçla içinde "evliya" kavramının yer aldığı ayetleri bir araya topladım. Böylece kimlerin velayet sahibi olduğunu

ve herhangi bir ayette aşağılık putların evliya olarak benimsenip benimsenmediğini incelemeye koyuldum. Daha sonra evliya ve velayet kavramlarını Arapça lügat kitaplarında araştırdım. Daha sonra Arapça lügat kitaplarında "beyt" (ev) kelimesini araştırdım. Arapların bu kelimeyi yaygın anlamı dışında başka bir anlamda da kullanıp kullanmadığını araştırdım. Böylece Allah'ın Ankebut suresinde buyurmuş olduğu "beyt" kavramının başka bir anlama gelip gelmediğini araştırdım. Daha sonra ağlar ve örümcek evi hakkında incelemeye koyuldum. Bu ağların ve evin ne kadar güçlü olduğuna baktım. Gerçekten bu evin tefsir kitaplarına yazıldığı gibi zayıf ve gevşek olup olmadığını araştırdım. Ardından örümceklerin toplumsal ilişkilerini inceledim. Örümceklerin kendi aralarında dişileri ve yavruları arasındaki ilişkilerinin nasıl olduğuna baktım. Onlar tek bir aile hayatı mı yaşamaktadırlar? Araplar "beyt" kelimesini dişi örümceklere ve yavruları hakkında da kullanmakta mıdır? Daha sonra önceki konuları birbiriyle bağlantılı olarak incelemeye koyuldum. Bu dikkat ve bulgularımla burada başka bir tefsir ihtimalinin olup olmadığını inceledim.

Lugavi ve Kur'ani Araştırmaların Sonuçları

1- Kur'an-ı Kerim'de Evliya Kavramı

Evliya Kavramı, Kur'an-ı Kerim'de 33 defa kullanılmıştır. 20 defasında bu kavra, aşağıdaki reel örnekler hakkında kullanılmıştır: Kafirler, küfreden kimseler, münafıklar, Yahudiler, Hıristiyanlar, kitap verilenler, şeytanlar, iblis, İblis'in soyu, zalimler, Yahudi olanlar.

Hakeza iman edip de hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve (muhacirleri) barındırıp yardım edenler, Hıristiyanlar, kafir olan baba ve kardeşler, mümin erkek ve kadınlar ve Allah'ın salih kulları hakkında kullanılmıştır. Ama hiçbir ayette evliya kelimesi uydurma ve aşağılık putlar hakkında kullanılmamıştır.

2- Evliya kavramı ve velayetin anlamı

Arapça lügat kitaplarında veli, seven, dost, anlamında kullanılmaktadır. (Kamus-ı Muhit) Veli dost anlamındadır (Lisan'ul Arab) Velayet yardım anlamına da gelmektedir. İbn-i Kesir şöyle diyor: "Velayet, adeta düşünmeye, kudrete ve iş düzenine de işaret etmektedir.

3- Arapça lügat kitaplarında "beyt" kavramı

Beyt kavramı Arapça lügatinde bir çok anlamda kullanılmaktadır. Ev, ev halısı, Kabe ve mezar anlamlarına gelmektedir. Aynı zamanda erkeğin eşi ve ailesi anlamında da kullanılmaktadır.

Mu'cem'ul Vesit'de şöyle yer almıştır: "Erkeğin beyti; eşi ve ailesi demektir."

Lisan'ul Arab'da şöyle yer almaktadır: "Erkeğin eşi, beyti demektir."

Kamus-ı Muhitte ise şöyle yer almıştır: "Beyt, erkeğin eşi demektir."

Sihah'ta şöyle yer almıştır: "Beyt, erkeğin eşi ve ailesidir."

Örümcek Hakkındaki İlmi Araştırmaların Neticesi

1- Örümceğin ağları ve evi hakkındaki ilmi gerçekler

Örümcek evleri proteinden yapılmaktadır ve ipekten çukurlar içinde şekillenmektedir. Elde edilen şey, oldukça sağlamdır. Öyle ki onun sağlamlığı demirden daha sağlamdır. İki kat uzatıldığı halde asla yırtılmamaktadır. [1] Bu örümcek ağları bütün her yerde en güçlü doğal lif sayılmaktadır.

Örümceğin icat ettiği şebeke kendisinden birkaç kat daha büyük olan bal arısını bile durdurabilecek bir güçtedir. Oysa bal arısı saatte 32 kilometre hızla ilerlemektedir. Kendiye şirketi örümcek ağları üretmeye koyulmuştur. Böylece bu ağlar, balık oltası ve kurşun geçirmez elbiselerin üretiminde kullanılmaktadır. [2] Selmun adalarının sakinleri de eskiden örümcek ağlarını balık avlama ağlarında kullanıyorlardı. Bu esas üzere açıklığa kavuştuğu gibi örümcek ağı, meşhur olan en güçlü yaratıklardır.

Örümceklerin Yaşantısı ve Toplumsal İlişkileri Hakkındaki İlmi Gerçekler

Örümcekler, dünyada otuz binden fazla türü bulunan bir hayvan grubudur. Hacmi, şekilleri ve hayat biçimleri farklılık arz etmektedir. Bireysel bir hayat metodunu benimseyip genelde birbirlerine düşman olmaktadırlar. Toplu halde yaşayanları oldukça azdır. Dişi örümceklerin bedeni,

---

[1] Bkz. el-Heşerat fi'l- Kur'an ve Ehadis'in- Nebeviyye ve't- Tures'uş- Şe'bi, el-Kevini, Dr. Vesime el-Huti

[2] Takrir-u Neksina Yenayer, M. 2002

erkek örümceklerden daha büyüktür. Onlar sadece çiftleşirlerken birbirlerini görmektedirler. Erkek örümcek, çiftleşmeden önce dişi örümcek karşısında adeta dans etmekte ve bir takım belirgin haletlere bürünmektedir. Maksadı, dişi örümceğin düşmanlık içgüdüsünü önlemektir. Çiftleştikten sonra erkek örümcek, genellikle yuvasında kalmaktadır ve dişi örümcekten gizlenmeye çalışmaktadır. Zira kendisini öldürmesinden korkmaktadır. Çiftleştikten sonra erkek örümceğin öldürülmesi, örümcekler arasında oldukça yaygındır. Bunların en meşhuru ise "siyah dul" örümceklerdir. Bazı türlerinde dişi örümcekler, erkek örümcekleri terk etmekte, yavruları yumurtadan çıktıktan sonra, erkek örümceği öldürüp yemeye koyulmaktadırlar. Diğer bir örümcek türünde ise anne örümcek, yavru örümceği büyütünceye kadar beslemektedir. Büyüdüğü zaman, yavrular annesini öldürmekte ve yemektedirler.

Bundan anlaşıldığı üzere örümcek ailesinin ilişkileri ve toplumsal düzeni geçici maslahatlara dayalıdır. Bu maslahatlar sona erince birbirine düşman kesilmekte, bazısı diğer bazısını öldürmektedir.

Bu şiddetli düşmanlık sadece maslahatlar bittikten sonra ortaya çıkmaktadır. Örümcek ailesinin bireyleri arasındaki zayıf ilişkiler, meşhur yaratıklar arasında en zayıf aileler olarak karar kılmıştır.

Soru ve Cevap

Müfessirlerin inancına göre, Ankebut suresi, 41. Ayetin (**Allah'tan başka dostlar edinenlerin durumu, kendine aile edinen dişi örümceğin durumu gibidir. Ailelerin en gevşeği ise şüphesiz örümcek ailesidir. Keşke bilselerdi!**

) anlamı şudur: "Müşrikler, Allah'tan başka bir takım putları ilah edinirler. Hacet anlarında onların yardımını, faydasını ve kendilerine rızık vermesini ümit ederler ve zorluklarda onlara sığınırlar."[1]

Bazı müfessirlerin inancına göre bu ayetteki evliya kelimesinden maksat, aşağılık ve uydurma putlardır. [2]

Ama Kur'an-ı Kerim'de kullanılan evliya kavramlarına baktığımız zaman şu hakikati elde etmekteyiz ki Kur'an ayetleri, 33 örnekten yirmisinde evliyadan maksat, kafirler gibi canlı varlıklardır. Nitekim bu daha önce de beyan edildi. Kur'an ayetlerin hiçbirinde uydurma ve aşağılık putların evliya edinildiği yer almamıştır. Bu mana, evliya kavramı ve velayet anlamı ile aynı konumdadır. Arapça lügat kitaplarında da yer aldığı gibi velayet, düşünce, kudret ve iş yapmaya işaret eden yardım anlamındadır. Veli ise, dost ve yardımcıdır. Ama bu işlerde tasarruflar, cansız varlıklardan ortaya çıkmamaktadır.

Örümcek ağı ve yuvası hakkında yeni ilmi gerçeklere müracaat edilince şu hakikati elde etmekteyiz ki yeni ilim, şüphesiz şunu izhar etmektedir: "Örümcek ağları doğal olan en güçlü ağlardandır. Sağlam ve sıkı bir niteliğe sahiptir."

Biz ayette, "beyt" kavramından maksadın aile ve ailevi ilişkiler olduğunu kabul edince Kur'an'ın en zayıf aile olarak nitelendirmesi de Allah'ın kulları için örümceklerin hayatı hakkında yapılan incelemeler süreci boyunca yeni ilim ışığında ortaya çıkan hakikatle uyum içine girmektedir.

---

[1] Tefsir-i Tebersi, İbn-i Kesir ve diğerleri

[2] Zad'ul Mesir fi İlm'it- Tefsir, Cevzi

Öte yandan Kur'an'ın vermiş olduğu bu örnek de ciddi bir şekilde açıklığa kavuşmaktadır. Zira Allah'tan başkalarını dost edinenler, sadece dünyevi maslahatlara dayanmaktadır. Bu maslahat sona erince dünya ve ahirette birbirlerine düşman kesilmektedirler."O gün takva sahipleri dışında, dost olanlar birbirlerine düşman olurlar."[1] Beyan ettiğimiz gibi bu geçici ilişkiler ve maslahatlar, örümceklere ve ailelerine uyarlanmaktadır.

Öte yandan Allah'tan başkalarını dost edinenler ile örümcek evi arasında bir çok farklılık vardır. Bu yüzden Allah'tan başkasını dost edinenler arasındaki ilişki, canlılar arasındaki ilişki gibidir. O da muhabbet, dostluk ve yardımlaşma ilişkisidir. Bu da velayet kavramının (evliya hususunda) gerçekleşmesi sebebiyledir. Ama örümcek ile maddi evi arasındaki ilişki canlı ile cansız arasındaki ilişki türüdür. O halde burada velayet dostluk ve yardımlaşma anlamında tahakkuk etmemektedir. Zira cansız varlıklar düşünme, kudret uygulama ve iş yapma gücüne sahip değildir. Bu ayet Kur'an'ın ilmi mucizelerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Örümceklerin hayatı ve ailesi hakkındaki bu ilmi gerçekler son dönemlerde keşfolmuş gerçeklerdir. Bu gerçekler esasınca örümcek ailesi, ailelerin en gevşek olanıdır. Kur'an-ı Kerim, on dört asır önce beşer tarafından henüz keşfedilmemişken bu hakikate işaret etmiştir.

Ankebut suresinin 41. Ayetinin sonuna baktığımızda bu hakikati daha iyi derk etmekteyiz."**Bilmiş olsalardı! "** Bu da o dönemdeki insanların bu hakikati bilmediğine işaret

[1] Zuhruf suresi, 67. ayet

etmektedir. Zira bu ilmi hakikat, Kur'an'ın nazil olduğu dönemde insan için keşfedilmiş bir hakikat değildi.

Ankebut suresi, 43. Ayet **(İşte biz, bu örnekleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak bilenler düşünüp anlayabilir.)** esasınca da örnekten maksat zahiri anlamdan başka bir anlam ifade etmektedir.

Kur'an'ın Vaad Ettiği Devlet ve Küreselleşme Asrı İnsan Veya Evrenin Geleceği Hakkında Bir Yorum

Doktor Abbas Evliyai

(Doktor Mustafa Evliyai Kur'ani ilimler ve kültür doktorasına sahip olup üniversite üstatlarındandır. Erak üniversitesi emekli üstadı olup, şu anda da Hemedan İslami Özgür Üniversitesi ilmi heyetidir. İslami tarihi ve edebi konularda yediden fazla eseri bulunmaktadır. En önemli kitapları şunlardır: Sima-i Zenan der Kısas-ı Kur'ani (Kur'ani kıssalarda kadınların çehresi), Tekrar-i Tarih, Tehevvol-ı İlmi Hadis, Tezkire-i Şuara-i Muasır, Kilid-i Destur-ı Zebani Farsi, Şerh-i Zindegi-ı İmam Hüseyin, Tercüme-i Dua-ı Arefe…Doktor Mustafa Evliyai'nin ilmi konferanslara ve dergilere yazmış olduğu yüzden fazla ilmi makalesi de bulunmaktadır.)

"Andolsun ki, nezdimizdeki saklı belgelerden sonra peygamberlere indirdiğimiz kutsal kitaplara da "Ancak salih, yapıcı kullar yeryüzünün varisleri olabilirler" diye yazdık."[1]

[1] Enbiya suresi, 105. ayet

Semavi dinler, eskiden beri takipçilerine zalim hükümetlerin bir gün yıkılacağını ve büyük bir kurtarıcının evrendeki bütün bozuklukları düzelteceğini, bütün insanlık âlemini kuşatan bir adaleti hayata geçireceğini ve artık o gün hiçbir insanın zalimlerin zulmüne maruz kalmayacağını müjdelemiştir. Usulen hiçbir zalim ayakta kalmamaktadır ki zulmedebilsin. Bu büyük vaadin gerçekleştiği zaman ise sürekli olarak büyük bir evrensel arzu olarak var olagelmiştir.

Ayrıca Kızılay'dan Kızılhaç'a kadar bütün insan hakları, birleşmiş milletler, Avrupa birliği, İslami ülkeler birliği, federal devletler, birleşik eyaletler, bağlantısız ülkeler birliği, doğu ve batı Almanya'nın birleşmesi, kuzey ve güney Yemen'in bir araya gelmesi, kuzey ve güney Kore'nin birleşmeye doğru gitmesi, bölgesel ve dil esasına dayalı birliklerin oluşması gibi bütün bu olaylar da dünyanın tek bir evrensel devlete hazırlanmakta olduğunu ve yavaşça bu yöne doğru hareket ettiğini göstermektedir. Dünyanın durumu bu farklı teşkilatların ve kuruluşların ortaya çıkışından sonra yavaş yavaş sınırların ortadan kalkmaya ve yeryüzünde tek bir kanun ve devletin hakimiyetine doğru gittiğini göstermektedir. Nitekim biz, her gün dünyanın dört bir köşesinde milletlerin birbirine yakınlaştığını ve her gün bir şekilde sınırların ortadan kalktığını görmekteyiz.

Milletler ve dinler tarihinin sayfalarını derinliğine bir incelediğimiz zaman ideal devlet önderlerinin ve özelliklerinin nasıl tanıtıldığını, böyle bir önderin ne kadar başarı şansı olduğunu ve dünyanın hal ve durumuna teveccühen sonucunun sosyolojik açıdan ne olacağını görmekteyiz.

Dinler Açısından Küreselleşme

Hz. Davud'un (a.s) Zebur'unda beşerin saadet dönemine çeşitli şekillerde işaret edilmiştir. Onlardan biri şudur: "Çünkü Rab doğruyu sever, sadık kullarını terk etmez. Onlar sonsuza dek korunacak, kötülerinse kökü kazınacak. Doğrular ülkeyi miras alacak, orada sonsuza dek yaşayacak. Doğrunun ağzından bilgelik akar, dilinden adalet damlar."[1]

Yeşaya kitabının bir bölümünde de şöyle okumaktayız: "Kurtla kuzu birlikte otlayacak, aslan sığır gibi saman yiyecek. Yılanın yiyeceğiyse toprak olacak. Kutsal dağımın hiçbir yerinde kimse zarar vermeyecek, yok etmeyecek." Böyle diyor Rab."[2]

Hz. Daniel kitabında ise şöyle okumaktayız: "O zaman senin halkını koruyan büyük önder Mikael görünecek. Ulusun oluşumundan beri hiç görülmemiş bir sıkıntı dönemi olacak. Bu dönemde halkın - adı kitapta yazılı olanlar - kurtulacak. Yeryüzü toprağında uyuyanların birçoğu uyanacak: Kimisi sonsuz yaşama, kimisi utanca ve sonsuz iğrençliğe gönderilecek."[3]

Hz. Hagay Peygamber kitabında ise beşeri ve ilahi dinlerin zuhurunu vaad ettiği kimse hakkında şöyle yer almıştır: "Bütün ulusları sarsacağım, değerli eşyalarını buraya getirecekler. Ben de bu tapınağı görkemle dolduracağım." Böyle diyor her şeye egemen Rab."[4]

Luka İncilinde de adeta günümüz dünyasının portresi çizilmiş ve şöyle denilmiştir: "Savaş ve isyan haberleri duyunca telaşlanmayın. Önce bunların olması gerek. Ama

[1] Kitab-ı Mukaddes, Zebur-ı Davud, 37. Mezmur, 28- 30. sayı

[2] Kitab-ı Yeşaya, 65. bab, 25. sayı

[3] Kitab-ı Daniel, 12. bab, 1- 3. sayı

[4] Hz. Hagay Peygamber Kitabı, 2. bab, 7. sayı

son hemen gelmez.” Sonra onlara şöyle dedi: “Ulus ulusa, devlet devlete savaş açacak. Şiddetli depremler, yer yer kıtlıklar ve salgın hastalıklar, korkunç olaylar ve gökte olağanüstü belirtiler olacak.”Ama bütün bu olaylardan önce sizi yakalayıp zulmedecekler. Sizi havralara teslim edecek, zindanlara atacaklar. Benim adımdan ötürü kralların ve valilerin önüne çıkarılacaksınız. Bu size tanıklık etme fırsatı olacak. Buna göre kendinizi nasıl savunacağınızı önceden düşünmemekte kararlı olun. Çünkü ben size öyle bir konuşma yeteneği, öyle bir bilgelik vereceğim ki, size karşı çıkanların hiçbiri buna karşı direnemeyecek, bir şey diyemeyecek. Anne babalarınız, kardeşleriniz, akraba ve dostlarınız bile sizi ele verecek ve bazılarınızı öldürtecekler. Benim adımdan ötürü herkes sizden nefret edecek. Ne var ki, başınızdaki saçlardan bir tel bile yok olmayacaktır. Dayanmakla canlarınızı kazanacaksınız.”Kudüs'ün ordular tarafından kuşatıldığını görünce bilin ki, kentin yıkılacağı zaman yaklaşmıştır. O zaman Yahudiye'de olanlar dağlara kaçsın, kentte olanlar dışarı çıksın, tarlalarda bulunanlar da kente girmesin. Çünkü o günler, yazılmış olanların tümünün gerçekleşeceği ceza günleridir. O günlerde gebe olan, çocuk emziren kadınların vay haline! Çünkü ülke büyük sıkıntıya düşecek ve bu halk gazaba uğrayacaktır. Kılıçtan geçirilecek, tutsak olarak tüm uluslar arasına sürülecekler. Kudüs, diğer ulusların dönemleri tamamlanıncaya dek onların ayakları altında çiğnenecektir.”Güneşte, ayda ve yıldızlarda belirtiler görülecek. Yeryüzünde uluslar denizin ve dalgaların uğultusundan şaşkına dönecek, dehşete düşecekler. Dünyanın üzerine gelecek felaketleri bekleyen insanlar korkudan bayılacak. Çünkü göksel güçler sarsılacak. O zaman insanoğlu’nun bulut içinde büyük güç ve

görkemle geldiğini görecekler. Bu olaylar gerçekleşmeye başlayınca doğrulun ve başlarınızı kaldırın. Çünkü kurtuluşunuz yakın demektir." İsa onlara şu benzetmeyi anlattı: "İncir ağacına ya da herhangi bir ağaca bakın."[1]

Hindistan'daki farklı dinlerin kitapları da bütün dünya insanlarını tek bir bayrak altında toplayacak olan güçlü bir önderin geleceği ile bildiri çeşitli haberlerle doludur. Örneğin Cuk Did Bask Patikel ve Şekmuni kitaplarında bu ifadeler açık bir şekilde yer almıştır. Şekmuni kitabında belirtilmektedir: "Dünya devleti ve padişahlığı iki büyük evren yaratıklarının efendisinin oğluyla sona erecektir. O dünyanın doğu ve batısındaki dağların üzerinde hükümran olacaktır. Bulutlara binecektir, melekler onun emrinde çalışacaktır, cinler ve insanlar ona hizmet edecektir… Allah'ın dini tek bir din olacaktır, Allah'ın dini ihya olacaktır. Onun adı, duran (kaim) ve "Allah'ı tanıyan" olacaktır."[2]

Did kitabında ise şöyle yer almaktadır: "Dünya harap olduktan sonra ahir zamanda bir hükümdar ortaya çıkacaktır. Yaratıkların önderi makamına geçecektir, onun adı Mansur'dur. Bütün âlemi alacak, kendi dinini kabullendirecek, kafir ve mümin herkesi tanıyacak ve Allah'tan istediği her şeye icabet edilecektir."[3]

Zerdüştlerin kitaplarından olan Camasib Hekim kitabında da insanlık âleminin kurtarıcısının zuhurundan söz edilmektedir. Örneğin bir yerde şöyle buyrulmaktadır:

---

[1] İncil-ı Luka, 21. bab, 9- 29. sayı

[2] Beşaret-i Ehdeyn, Doktor Mustafa Sadıki, s. 242

[3] Kaim-ı Al-i Muhammed, Zikrullah Ahmedi, s. 68; Beşaret-i Ahdeyn, s. 246; Edyan ve Mehdeviyyet, Muhammed Beheşti, s. 163

“Taziyen topraklarından, Haşim oğullarından kafası büyük, bedeni büyük, baldırları büyük, ceddinin dini üzere olan büyük bir orduya sahip bulunan bir kimse İran’a yönelecek, bayındır edecek ve yeryüzünü adaletle dolduracaktır.”[1]

Hakeza: “Arap Peygamber, peygamberlerin sonuncusu olacaktır. Mekke dağları arasında ortaya çıkacaktır, deveye binecektir, kavmi deveye binenlerden olacaktır, köleleriyle yiyecek, köleler gibi oturacak ve gölgesi bulunmayacaktır. Arkasını önü gibi görecek ve dinlerin en değerlisi olacaktır. Onun kitabı, bütün kitapları batıl kılacaktır. Adı evrenin güneşi ve zamanın hükümdarı olan ve de Peygamber’in kızının çocuklarından sayılan bir kimse dünyada Allah’ın emriyle hükümdarlığa erişecektir. O Peygamber’in son vasisi sayılır, dünyanın ortası olan Mekke’de devleti kıyamete dek sürecektir. İyilerden ve peygamberlerden büyük bir ruhu diriltecektir. Kötülerden ve kâfirlerden bir grubu da ihya edecektir.”[2]

Bütün bunların yanı sıra Nostradamus da bir çok öngörülerinde büyük ıslahatçı bir kimsenin zuhuruna işaret etmektedir. [3]

Örneğin şöyle demektedir: “Mukaddes azamet kanatları büyük kanun koyucunun gelişiyle dökülecektir. O alçakgönüllülüğü sanat edinmiş, isyancıları büyük bir sıkıntıya

---

[1] Beşarat-i Ahdeyn, s. 243

[2] Edyan ve Mehdeviyet, Muhammed Beheşti, s. 17

[3] Michael Donastradam, (M. 1503- 1565), Nostradamus diye meşhur olup Fransız doktor ve astrologdur. Kendisinden sonraki bir çok olayları kendi hayatında öngörmüştür ve bu öngörülerin çoğu gerçeğe kavuşmuştur.

düşürecektir. Onun benzeri yeryüzünde görülemeyecektir."

Bizim semavi kitabımız Kur'an-ı Kerim'de de ahir zamanda ilahi ve beşeri dinlerin vaad ettiği bir kimsenin kıyam edeceğini ve her ne kadar tarihin zalimleri istemese de bütün yeryüzünü adaletle dolduracağını müjdeleyen ayetler mevcuttur. Örneğin şu ayetlere işaret edilebilir:

Bakara suresi, 1- 3, 143, 250; Al-i İmran suresi, 78; Nisa suresi, 157; Maide suresi, 17- 54 ve 55; Tevbe suresi, 3; Hud suresi, 11; İbrahim suresi, 5; İsra suresi, 81; Enbiya suresi, 105; Hac suresi, 41; Nur suresi, 35 ve 55; Şuara suresi, 3; Nahl suresi, 63; Kasas suresi, 5; Sad suresi, 88; Zümer suresi, 70; Fussilet suresi, 53; Şura suresi, 21, 39 ve Asr suresinin tamamı.

Bu yüzden teberrük olarak aşağıdaki ayetleri aktaralım:

1- **"Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm'ı) onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vaat etti. Çünkü onlar bana kulluk ederler; hiçbir şeyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar asıl büyük günahkârlardır."**[1]

2- "**Biz de istiyorduk ki o yerde ezilmekte olanlara lütfedelim, onları öncül imamlar yapalım, hem onları vârisler kılalım"**[2]

[1] Nur suresi, 55. ayet

[2] Kasas suresi, 5. ayet

3- **“Belki Rabbiniz size merhamet eder; fakat siz eğer yine (fesatçılığa) dönerseniz, biz de sizi yine cezalandırırız. Biz cehennemi kâfirler için bir hapishane yaptık.”**[1]

Ama beklenilen Mehdi’nin (a. F) şüphesiz ahir zamanda zuhur ederek yeryüzünü adaletle dolduracağına dair, Nebevi hadisleri ve diğer masumların (a.s) sözlerini bir araya toplayacak olursak, başlı başına bir kitap teşkil eder, ilgili kimseler, İslam tarihi büyüklerinin kitaplarına müracaat edebilirler. Örneğin: el-Melahi ve’l Fiten, Seyyid Tavus; Bihar’ul Envar, Meclisi; Futuhat’ul Mekkiye, İbn-i Arabi; eş- Şie, Tebesi; Mehdi-ı Mev’ud, Ali Devani’nin tercümesi; Yevm’ul Halas, Kamil Süleyman; Asr-ı Zuhur, Şeyh Ali Kurani; Mehdi-ı Montezer, Haci Cevad Horasani; Kaim-ı Al-i Muhammed, Zikrullah Ahmedi; Sitare-ı Direhşan, Seyyid Muhammed Mirşah Veled’in çevirisi; Hükümet-i Cihani-i Hz. Mehdi ez Didgah-i Kur’an ve İtret, Mahmud Şeriatzade Horasani; Zindegani ve Simai İmam Mehdi el-Kaim (a. F), Muhammed Sadık Şeriat’ın çevirisi; Zeminesazan-i İnkılab-ı Mehdi, Seyyid Esedullah Şehidi; Rozene-i be Korşid, Seyyid Hasan İftiharzade’nin çevirisi; Şia ve Mehdeviyyet, Habibullah Merzuki Şemirani; Devlet-i Mehdi, Doktor Muhammed Sadıki, Horşid-i Megrib, Muhammed Rıza Hekimi, Hisal-i Yaran-i Mehdi…

Dinlerin bu görüşlerinin tümü tarihteki zalimlerin devletinin bir gün yok olacağını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Kesin olan bir husus da şudur ki günümüz insanları artık diğer asırlardaki insanlar gibi değildir. İnsanlar

[1] İsra suresi, 8. ayet

günümüzde her türlü sefalete boyun eğen ve her türlü zulme tahammül gösteren bir halk değildir. Tarih boyunca zulme maruz kalan Asya, Avrupa, Amerika, Okyanusya ve hatta Afrika halkları bile artık özgürce yaşayabileceklerini ve bağımsızlığa kavuşabileceklerini derk etmiş bulunmaktadırlar.

“Mehdi! Ey Mehdi! Âlem hazırdır.
Aşk ve âşık olma kadehi dolmuştur.
Ayağa kalk ve bütün dünyaya nur saç.
Bu karanlık geceye nur saç
Ta-Ha’nın izzet makamı aşkına gel
Annen Zehra’nın canı aşkına gel
Gel, gel de bütün âlemi temizle
Zuhurunla gaybi tefsir et.”

Kur'an Açısından Saadet ve Şekavet

Ali Şems Nateri

(Ali Şemsi Nateri, felsefe ve kelam alanında bir yazar ve araştırmacıdır. Çeşitli makaleleri yayımlanmıştır. Şu anda da Meşhed Bünyad-ı Pejuheşhay-i İslami adlı kuruluşta, kelam ve felsefe gurubunda araştırmacı olarak görev yapmaktadır.)

"Sait" saadet maddesinden türemiş olup, nimet nedenlerinin temin edildiği anlamındadır."Şaki" ise şekavet maddesinden türemiş olup, ceza, bela ve sıkıntı sebeplerinin temin olduğu anlamındadır. Rağib, "Müfredat" adlı eserinde şöyle yazmaktadır: "Şekavet, saadetin zıddıdır. Saadet ve şekavet iki türlüdür. Her ikisi de oran açısından birbirine benzerdir. Saadet, dünyevi ve uhrevi olarak ikiye ayrıldığı gibi şekavet de dünyevi ve uhrevi şekavet olarak ikiye ayrılmaktadır.

Dünyevi Saadet, üç kısımdır:

1- Nefsi saadet

2- Bedensel saadet

3- Dış saadet.

Dünyevi şekavet de üç kısımdır:

1- Nefsi şekavet

2- Bedensel şekavet

3- Dış şekavet

Bazen şekavet kelimesi zorluk, sıkıntı ve güçlük anlamlarında da kullanılmaktadır. Örneğin, "şekeytu fi keza" denildiği zaman, "bu işten bıktım" anlamındadır. Hakeza şöyle söylenmiştir: "Her şekavet, bir sıkıntıdır, ama her sıkıntı şekavet değildir. Dolayısıyla sıkıntı şekavetten daha genel bir anlam ifade etmektedir." Aynı şekilde felah, fevz, necah, zafer ve saadet kelimeleri de birbirine yakın anlamlar ifade etmektedir. Bu yüzden Rağib felah kelimesini saadet anlamında olan arzusuna erişmek olarak yorumlamıştır ve Müfredat adlı eserinde şöyle demiştir: "Felah, yarmak anlamındadır. Örneğin şöyle denmektedir: "el-Hedidu bi'l hedidi yeflihu" (demir demirle yarılır) Ekincilere, "fellah" denmesinin sebebi de bu anlamdadır. Zira onlar da zemini yarmaktadır."felah" ise hedefine ulaşmak demektir. Bu da dünyevi ve uhrevi olmak üzere iki kısımdır. Dünyevi felah, maksadına erişmektir. Erişildiği takdirde insanın dünyevi hayatını hoş ve mutlu kılan saadetlere ulaşmaktan ibarettir. Tıpkı beka, güçlülük ve izzet gibi. Uhrevi felah da dört şeyi elde etmekledir:

1- Fena olmaksızın beka
2- Fakirlik olmaksızın zenginlik
3- Zillet olmaksızın izzet
4- Cehalet olmaksızın ilim

Kur'an Açısından Saadet ve Şekavet

Allah-u Teala, Kur'an-ı Kerim'de birkaç ayette şekavet ve saadet kelimelerinden söz etmiştir. Örneğin, **"O gün**

geldiğinde Allah'ın izni olmadıkça hiç kimse konuşamaz. O gün kimi insanlar mutlu, kimisi ise bedbahttır."[1]

Hakeza: "**Bedbaht olan ondan kaçacaktır."**[2]

Hakeza: **Allah dedi ki; Her ikiniz de cennetten yere ininiz. Sizler birbirinizin düşmanısınız. Benden size bir hidayet geldiğinde kim benim doğru yola çağıran mesajıma uyarsa o, ne sapıtır ve ne de sıkıntıya düşer**[3]

Ahiret bir yana, dünya insanları da iki kısma ayrılmaktadır: Saadet sahibi kimse ile şekavet sahibi kimse. Saadet sahibi kimse, nispeten fazla bir lezzetten nasiplenen kimsedir. Şekavetli kimse ise dünyadaki sıkıntısı, lezzetinden daha fazla olan kimsedir. İlahi ve Kur'ani öğretiler esasınca, genel anlamda insanın dünyevi hayatı bir değer ifade etmemektedir. İslami ve insani bakış açısında şekavet ve saadet ölçüsü ebedi lezzet ve sıkıntıdır. Yani İslam, saadet ve şekavetin anlamına dokunmamıştır. Bu konuda yeni bir kavram ve anlam, ortaya sürmemiştir. İnsanların derk ve anlayışından uzak terimler, üretmemiştir. Sadece saadeti yaygın anlamıyla kalıcı lezzet ve şekaveti de örfi anlamda sıkıntı ve elem olarak kabul etmektedir. Ama bunların reel örnekleri hususunda bir değişikliğe gitmiştir. Dünyevi sıkıntılar ve lezzetlerin devamlılığı ve kalıcılığı olmadığı için ahiret âleminin ebedi sıkıntı ve lezzetlerini saadet ve şekavetin gerçek ve doğru reel örnekleri olarak söz konusu

[1] Hud suresi, 105. ayet

[2] Ala suresi, 11. ayet

[3] Ta- Ha suresi, 123. ayet

etmiştir. Bu esas üzere Kur'an'a göre saadet ve şekavet konusu, ahiret ile ilgilidir. Dünyevi saadet ve şekavetler, hakikatte saadet ve şekavet sayılmamaktadır." [1]

Etyeb'ul Beyan tefsir kitabında, Hud suresi 105. Ayetin tefsirinde şöyle yer almıştır: "Mahşer halkı iki kısma ayrılacaktır. Bir kısmı saadet sahipleri, ikinci kısmı ise şekavet sahipleridir. Bunlardan maksat ise mükellef olan kimselerdir. Dolayısıyla çocuklar, deliler ve kafirlerden geçerli bir özrü olan kimseler, bu grupların dışında kalmaktadır.

Saadet ve şekavet, akıl delili, Kur'an nasları, rivayet açıklamaları ve dini zaruretler esasınca da iman noktasında yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla eğer insan iman etmiş ise her ne kadar günah işlemiş olsa da sonuç olarak saadet sahibi olması ümit edilmektedir. Ama eğer iman sahibi değilse, cinler ve insanlar kadar iman etmiş olsa dahi şekavette kalacaktır."[2]

el-Mizan tefsirinde ise yukarıdaki ayetin açıklamasında şöyle yer almıştır: "Şuurlu varlıkların şekavet ve saadeti onların şuur ve iradesine bağlıdır. Diğerlerinin görüşünde lezzetli olan bir şeyin lezzetini biz alamamaktayız ve kendi saadetimiz sayamamaktayız. Aynı şekilde başkalarına elem veren bir şeyi, bir şeyden dolayı biz elem duymamakta, rahatsız olmamakta ve şekavet saymamaktayız. Buradan da anlaşıldığı gibi Kur'an'ın saadet ve şekavet konusunda takip etmiş olduğu metot, materyalistlerin takip ettikleri metottan farklı bir özelliğe sahiptir. Maddiyata gömülmüş bir insan da tatlı bir hayata sahip olmak istiyorsa, hakiki saadeti saadet ve hakiki şekaveti de şekavet olarak

[1] Rağib-ı İsfahani, el-Mufredat fi Gerib'il Kur'an, s. 385

[2] Abdulhüseyin Tayyib, Tefsir-u Etyeb'ul Beyan, c. 7, Tahran, Kitabfuruşi-i İslami, 1992, s. 124

değerlendiren bir mektebe uymalıdır. Kur'an ise bilindiği gibi sadece gerçekten saadet olan bir şeyi saadet ve gerçekten şekavet olan bir şeyi de şekavet olarak kabul etmektedir. Öte yandan kabul etmek gerekir ki hakiki saadet ve şekavet meselesi insanlarla ilgilidir. Bir teklif sahibi olmadıkları için, insan dışında kalan diğer varlıkları kapsamamaktadır. Elbette hayvanların da lezzet sahibi oldukları hususunda şek ve şüphe yoktur.

Saadet ve Şekavetin Hakikati

Saadet ve şekavet nefiste meydana gelen hallerdir. Ve bu esas üzere insani nefisler saadet ve şekavet açısından ikiye ayrılırlar:

A- Kamil nefisler: İnsan başlangıçtan itibaren yaptığı her işte, o işin sonucunda nefiste bir saadet veya şekavet haleti ortaya çıkmaktadır. Saadetten maksat insana, insan ve hayır olduğu açısından ortaya çıkan durum ve halettir. Şekavetten maksat ise insan ve zararlı olduğu açısından insan için ortaya çıkan halettir. Eğer bu amel tekrar edilecek olursa yavaş yavaş o halet şiddetlenecek, nefsin iki defterinin üzerine kazınacak ve bir meleke (yeti) haline gelecektir. Daha sonra bu meleke daha fazla kökleşerek nefiste saadet veya şekavet sahibi bir suret icat edecektir ki bu da nefsanî suret ve haletlerin kaynağı olacaktır. Eğer bu meleke saadetli olursa etkileri varlıksal ve nefsin yeni suretiyle uyum içinde olacaktır. Eğer şekavetli olursa o zaman da etkileri yokluksal olup akli yorum ile yokluğa ve kötülüğe döner. Bu esas üzere saadetli olan nefisten ortaya çıkan haletten lezzet alır. Aksine şekavetli olan nefis ise akli yorum ile yokluğa ve kötülüğe sürüklenir. O halde şekavet sahibi kimsenin etkileri de kendisiyle uyum içindedir. Zira

sonuçta bu kendi eseridir ve o eserlerden etkilenmektedir. Bu konu saadet ve şekavet boyutunda kamil nefisle ilgili bulunmaktadır. Yani hem zatı salih ve saadetli ve hem de ameli salih olan veya hem zatı şekavetli ve hem de ameli bozuk olan kimseye aittir.

B- Nakıs nefisler: Hem saadet ve hem de şekavet boyutunda nakıs olan nefisler de iki çeşittir:

1- Zatı gereği saadetli, ama fiil amel açısından şekavetli olan nefis.

2- Zatı gereği şekavetli olan ama amel açısından saadetli olan nefis. Zatı gereği saadetli bir surete sahip olan bir nefistir; yani hak inançlara sahip demektir. Hak inançlar ise sabit gerçeklerdendir. Ama yavaş yavaş günahlar ve çirkin işler sebebiyle bu bedene ait olduğu günden beri şekavetli haletler içinde şekillenmiştir. Bu suretler zatı ile uyumlu olmadığı için böyle bir nefis dünyada veya berzahta ya da kıyamette zati temizliğini yeniden elde eder. Zatı gereği şekavetli olan ama geçici olarak salih amelleri sebebiyle güzel haletler elde eden bir nefise gelince bu haletler ve suretler nefsin zatıyla uyumlu olmadığı için ve kendisine doğal gelmediğinden dolayı er veya geç bu dünyada, berzahta veya kıyamette bu salih suretleri kaybedecektir. Ama dünya hayatında şekavet veya saadet fiiliyetini elde etmemiş nakıs ve zayıf nefislere gelince, bu tür nefisler de **"Allah'ın emrini ümit ederler"** ayetinin reel örneği olan nefislerdir.

Sünnet açısından saadet ve şekavet

Saadet ve şekavet hususunda dini önderlerimizden bir çok rivayetler nakledilmiştir. Bunlardan bazılarına işaret edelim:

İmam Sadık'tan (a.s) nakledildiği üzere Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) saadet ve şekavet hususunda şöyle buyurmaktadır: Saadetin hakikati insanın hayatının son aşamasının saadetli amelle sona ermesidir, Şekavetin hakikati ise ömrün son aşamasının şekavetli amel ile sona ermesidir. [1]

Hz. Ali'den (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Saadetli kimse başkalarının durumundan öğüt alan kimsedir. Şekavetli kimse ise nefsinin isteklerine aldatmalarına aldanan kimsedir."[2]

Bu ve benzeri hadisler saadet ve Şekavetin sonradan kazanılan bir husus olduğuna delalet etmektedir. Bu haletler başka bir âlemde tecessüm edecektir. İnsanoğlu bu lezzet ve sıkıntılara ulaşmak için çaba göstermek zorundadır. Herkes seçmiş olduğu yolda sorumlu bulunmaktadır. Eğer saadet yoluna girecek olursa mutlaka saadete erer ve eğer şekavet sahibi kimselerin yoluna girecek olursa mutlaka şekavete ulaşır.

Ama peygamber'den (s.a.a) aynı anlamı içeren başka bir rivayet de nakledilmektedir ki bu rivayet saadet ve Şekavetin sonradan kazanıldığı gerçeği ile uyum içinde değildir. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Şekavetli kimse annesinin karnında şekavet sahibidir. Saadetli kimse de annesinin karnında saadet sahibidir."

Zahir açısından bu hadisten sadet ve şekavetin sonradan kazanılmadığı anlamı istifade edilmektedir ama biraz dikkat gösterilecek ve diğer imamların (a.s) sözlerinden istifade edilecek olursa bu konu da açıklığa kavuşturulabilir.

---

[1] İbn-ı Cum'a Huveyzi, Nur'us Sakalayn, c. 2, Tahran, İrşad, 1411, s. 398

[2] A. g. e, Mekarim'ul Ahlak, s. 65'den naklen

Musa b. Cafer'den (a.s) rivayet edildiği üzere kendisine Peygamber'in (s.a.a) bu hadisi hakkında sorulunca şöyle buyurmuştur: "Şekavetli kimse henüz annesinin karnında iken Allah onun şekavetli kimselerin amellerini yapacağını bilmektedir. Saadetli kimse de henüz annesinin karnında iken Allah onun saadetli kimselerin amellerini yapacağını bilmektedir.

Lezzet ve Saadet

Lezzet ve saadet kavram açısından farklılık içermektedir. Bunların farklılığı da şudur ki saadet sadece insana özel bir halet vermektedir. Oysa lezzet insan ve hayvan arasında ortak bir halettir. Ama bu iki kavram birbirine oldukça yakındır. Ve kısa zaman için kullanılmaktadır. Ama saadet kalıcı veya nispeten sabit lezzetler hakkında kullanılmaktadır. Örneğin saadet; lezzetli bir yemek yiyen ve geçici bir süre yemekten lezzet alan kimse hakkında kullanılmamaktadır. Bu esas üzere saadette kalıcı lezzetler gizlidir, eğer bir kimse hayatında sürekli lezzet alacaksa tümüyle saadet sahibi olmuş demektir. Ama dünya hayatı sıkıntı ve dertlerle iç içe olduğu için bu dünyada saadetli olan kimse nitelik ve nicelik açısından dert ve sıkıntıları daha fazla olan kimsedir demek mümkündür. Bunda da iki özellik göz önünde bulundurulmaktadır ki onlardan biri niteliksel ve diğeri ise niceliksel devam üstünlüktür.

Müslüman bilginler açısında sadet ve şekavet

Müslüman bilginlerde saadet hususunda bir çok görüşler ortaya atmışlardır. Bu görüşlerden bazıları şunlardır:

1- Farabi[1] şöyle diyor: İnsan aklani kemal ve akl-i faal ile irtibat kurabilecek bir makama erdiğinde saadet veya kemaline ulaşmış demektir. Yani Farabi, insanın aklani hareketlerini saadetin farklı mertebeleri ile yorumlamaktadır.

2- İhvan'us Sefa[2] şöyle diyor: Saadet iki türdür: Dünyevi ve uhrevi saadet. Dünyevi saadet yani en uzun zaman

[1] 870-950 yılları arasında yaşamış olan İslam düşünürü. Asıl adı Ebu Nasr Muhammed ibn Uzluğ Tarhan olan Farabi'nin felsefe açısından büyük başarısı veya önemi, onun İslam kültüründe felsefeyi en tepe noktaya çıkarmasından ve felsefeyi İslam teolojisinden kesin olarak koparmasından ya da vahyi şu ya da bu ölçüde veya da olsa felsefeye tabi hale getirmesinden meydana gelir.

Eserleri: 1 Aristoteles mantığı ve Yunan felsefesini Arapça'ya aktaran, açıklayan ve yorumlayan risale ve kitaplarla, 2 Özellikle mantık, metafizik ve siyaset felsefesi alanındaki kendi özgün görüşlerini serimleyen yapıtlar olmak üzere ikiye ayrılan Farabi'nin en önemli kitapları arasında Ihsa el-UIum (Bilimlerin Sayımı], Kitab'ül Cedel [Diyalektik], Kitab el-Burhan (İspata dair Kitap], Tahsil 'üs Sa'ade [Mutluluk Sanatı], Medinetü'l Fazıla [Erdemli Toplum], Fusul'ül Medeni (Siyaset Felsefesi) sıralanabilir.

[2] On birinci asrın ikinci yarısında Basra'da ortaya çıkan; "İslâmiyet'e birçok vehimler karışmış, onu bu vehimlerden temizlemek ancak felsefe ile mümkündür. İslâm dînini felsefe vâsıtasıyla saf hâle getirmelidir" diyen ve gizli bir cemiyet, ekol.

Bâtıniyye (İsmâiliyye)ye âit fikirlerin te'sirinde kalan ve zamanlarındaki bütün ilimleri içine alan 52 risâleden bir ansiklopedi meydana getiren bu ekolün mensupları birbirlerine "İhvan'us-Safâ" dedikleri iç in bu ad ile meşhûr oldular. (Corci Zeydân)

İhvan'us-Safâ cemiyeti metafizik (gözle görülmeyen ve akıl ötesi) konularda Eflâtun'un, ahlâkta Sokrat'ın, matematikte Pisagor'un, mantıkta Aristo'nun, felsefî konularda Fârâbî'nin fikirlerinden etkilenmişlerdir. Bütün ilimlerin yegâne gâyesinin kendi felsefî görüşlerini gerçekleştirmek olduğunu söyleyen İhvan'us-Safâ cemiyetinin önde gelen isimleri; Makdîsî lakabıyla bilinen Ebû Süleymân Muhammed bin

ve en mümkün olan en iyi halette baki kalan varlık demektir. Uhrevi saadet ise bir nefsin en iyi halet üzere baki kalmasıdır.

3- İbn-i Sina özel bir saadet ve şekavet türüne inanmaktadır. İbn-ı Sina'ya göre saadet ve şekavet aklidir. İbn-i Sina[1] İşarat ve Tembihat adlı kitabında şöyle yazmaktadır: Saadeti hissi lezzetlere özgü kılan kimseler filozofların bedenin fani olmasından insanın kâmil nefsi için ispat ettikleri saadeti inkâr etmektedirler. Bu saadeti inkâr edenlerin görüşü esasınca sadece yiyen, içen ve çiftleşen hayvan dışında hiç kimse saadetli olamayacaktır. [2]

Ma'şer el Bustî, Ebü'l-Hasen Ali bin Hârûn ez-Zencânî, Muhammed bin Ahmed en-Nehrecûrî, el-Avfî gibi felsefecilerdir. (Corci Zeydân)

[1] Felsefe, ve özellikle metafizik alanında çok güçlü izler bırakmış olan ünlü İslam düşünürü ve alimi. Onun Ortaçağ düşüncesinin en geniş kapsamlı ve en derinlikli sistemlerinden birini ortaya koyan felsefesi, Doğuda felsefenin ulaştığı en yüksek noktayı veya düzeyi gösterir.

Aristoteles'e çok şey borçlu olmakla birlikte, özellikle epistemoloji ve metafiziğinde YeniPlatoncu öğretileri benimseyen İbni Sina'nın en büyük başarısı Aristoteles felsefesiyle Platonik felsefenin kusursuz bir sentezini oluşturmuş olmasından kaynaklanır. Bununla birlikte, onun esas büyük başarısı, İslam dinini kendi sisteminin terimleriyle ifade etmekten veya yorumlamaktan meydana gelir. Çok sayıda eser kaleme alan İbni Sina'nın en önemli eserleri arasında, fizik ve metafizik konusuyla ilgili olan Kitabü'ş Şifa; tıp konusunda geniş kapsamlı bir eser olan Kanun fi't Tıb; psikolojiyle ilgili eserler olarak Kitab'ün Nefis ve eI-Mebde ve'l Mead; felsefe konusunda el-Necat bulunmaktadır.

[2] İbn-i Sina, İşarat, c. 3, Tahran, Defter-ı Neşr-ı Kitab, (H: K) 1403, s. 326, "Yemediğimiz içmediğimiz ve çiftleşmediğimiz bir halete ulaştığımız takdirde artık saadetli olamayız" diyen kimsenin sözünü kabullenmek ise bize yakışmaz."

4- Molla Sadra[1] şöyle diyor: "İnsani nefisler bendenden ayrılınca baki kalmaktadırlar." Molla Sadra'ya göre saadet düşünen nefis ile ilgilidir. Nefis bedene maddi dünyadaki hayata bağlılığı esasınca vücuda gelmektedir. Bu yüzden hissi lezzetlerin yanı sıra akli lezzetlerde düşünülmektedir.[2]

Ama ilk filozoflara göre saadet sadece nefis ile ilgilidir. Onlar şöyle demişlerdir: "Bedenin bu saadetten bir nasibi yoktur." Filozoflar saadetin üstün ahlaka özgü olduğun kabul etmektedirler. Onların bu konudaki delili de şudur ki insanın hakikati o düşünen nefsidir. Beden ise sadece bir alet ve bir araçtır. O halde kemal olarak sayılan her şey lüzumu gereği insanın saadeti değildir. O halde saadet hem nefse ve hem de bedene ait bir şeydir. Nitekim daha önce de söylendiği gibi İslam filozofları dünya hayatında saadetin asla tam ve kamil olamayacağına inanmaktadırlar. Meğer ki ruh ve bedenle ilgili olan bütün kemaller onlarda bir araya gelmiş olsun.

---

[1] Muhammed b. İbrahim Şirazi (979-1050) Sadr'ud-Din ve Sedr'ul Müteellihin lakabına sahip olup, Sadra veya Molla Sadra diye meşhurdur. Büyük İslam filozoflarından biridir. Molla Sadra Hikmet-i Mütealiye'nin (Yüce Felsefe'nin) kurucularındandır. Felsefe ilminde çok güzel görüşlere sahiptir. Sadr'ul Müteellihin'in felsefi ekolü diğer felsefi ekollere üstün gelmiştir. Ondan sonraki bir çok İslam filozofları bu ekole tabi olmuştur. En önemli eseri olan Esfar-i Erbaa, onun felsefi görüşlerini detaylıca ele alan bir kitaptır. Diğer eserleri ise şunlardır: "Tefsir-i Kur'an'il Kerim, Şerh-i Usul-i Kafi, Mebde' ve Mead, Mefatih'ul Gayb, Şevahid'ur-Rububiye, Es-rar'ul Ayat, Haşiye ber Şifa." Molla Sadra, Muhakkık Damad, Mir Fendereski ve Şeyh Bahai'nin öğrencilerindendir. Molla Muhsin Feyz ve Abdurrezzak Lahici (Feyyaz) da onun meşhur öğrencilerindendir.

[2] Muhammed Kevvam Şirazi Molla Sadra, Esfar-ı Erbaa, c. 9, Mihr baskısı, Kum Bita, s. 126, Esfar, Molla Sadra c. 9, s. 126

Saadetin en düşük mertebesi; bedensel saadetin nefsanî saadete bilfiil galip olmasındadır. Meğer ki aynı zamanda nefsanî saadete şevk ve insani kemallerin elde edilmesine fazladan bir ihtiras üstün ve galip olsun. Neticede saadetin en üstün mertebesi ise ruhi saadet ve kemal için iştiyakın ve fiiliyetin daha çok olduğu mertebedir. Ama bedensel işlerden müstağni olan ölüler hakkında ise saadet sadece nefis, ebedi cemali müşahedeye ulaşma ve ebedi cemali görme iledir. İnsani saadet ilk halette (nefis bedenle olduğunda) hissi zevahir ve doğal özellikler ve işler ile karışık haldedir. Ama ikinci halette (nefis bedenden ayrılınca) bu özellikler olmadığı için saf ve halistir. Bu halette insan sürekli olarak ilahi nurlarla aydınlanır ve aklın ışığında nur elde eder. Allah'tan gayrisine hiç bir iltifatta bulunmaz. Elbette bu saadet türü görecelidir. Ama hayır ve saadetin hakikati sadece hakiki öğretiler ve temiz ahlaktır. Zira hayır ve saadetin hakikati kendisi için istemektir. Onlar sürekli nefis ile bakidir. Velhasıl bu konuda hiç şüphe yoktur ki Allah'a karşı duyulan sevgi ve ünsiyet ile ruhani lezzetler ve akli sevinçler gibi hayır ve saadetin etkileri de ibret alma açısından kendilerinden ayrıdır. Gerçi bu ikisi birbirinden ayrılmamaktadır. O eserlerin zati istenirliği beğenilen ve güçlü eserlerdir. Onlar için saadet ve hayır adına daha uygun ve evladır; böylece filozoflar ve hikmet sahiplerinin sözlerini arif ve tasavvufçuların haletini ve nakil ve hadis olarak şeriat ehlinin görüşünü bir araya toplamak mümkündür. Zira birinci grup saadetin hakikatinin akıl ve ilim olduğunu inanmaktadırlar. İkinci grup ise saadet ha-

kikatinin aşk olduğuna inanmaktadır. Üçüncü grup ise ondan maksadın züht ve dünyayı terk etme olduğuna inanmaktadırlar. [1]

Saadetin Sonradan Elde edilir olması

Filozofların çoğunun görüşüne göre saadet ve şekavet zati değil, sonradan edinilen haletlerdir. Ne olursa olsun elde etmek hususunda insanın kendisiyle ilgilidir. Allame Tabatabai İsra suresi 84. Ayetin – **"Herkes şekillenmiş şahsiyeti esasınca amel eder"**- tefsirinde şöyle demektedir

Bu ayetten de anlaşıldığı üzere saadet ve şekavet insanın zati özelliği değildir. Aksi takdirde insanlar üzerinde hüccet tamamlanmamış olurdu. Aksine insanın iyi veya kötü fiillerinin veya hak ve batıl inançlarının etkilerindendir. Ayrıca insan hedefine ulaşmak için fıtratının hükmü gereğince eğitim ve öğretim, uyarı, müjdeleme, vaatte bulunma, tehdit etme, iyiliği emretme, kötülükten sakındırma ve benzeri şeylerden de istifade etmektedir. Bu da insanın kendisini saadet ve şekavet akıbetine uğramaya zorlaması gerektiğinin en açık delilidir. İnsan her zaman kendini bu iki yol üzerinde şaşkın görmekte ve istediğini seçebilme gücüne sahip olduğunu hissetmektedir Aynı zamanda hangisini seçecek olursa onunla uyumlu karşılığını göreceğini de çok iyi bir şekilde hissetmektedir."[2]

---

[1] Muhammed Mehdi Neraki, Camius Saadat, Celaluddin Müştebevi'nin çevirisi Tahran, Hikmet, 1992, s. 80- 81

[2] el-Mizan Tefsiri'nin Farsça çevirisi , c. 13, s. 319- 320

Kur'an'da Ali'nin Çehresi

Hüccet'ül İslam Said Attariyan

Giriş

Muhtasar-ı Tarih-i Dimeşk, İbn-ı Abbas'tan şöyle nakletmektedir: "İçinde, "Ey iman edenler! " hitabının bulunduğu her ayette, Hz. Ali (a.s) mutlaka (bu hitabın) efendisi, şerafetlisi ve emiri (en kâmil reel örneği) olmuştur. Allah Resulünün (s.a.a), Ali (a.s) dışında ashabından hepsi de Kur'an'da kınanmıştır. Ali (a.s) ise asla Allah tarafından kınanmamıştır. Ali (a.s) hakkında Allah'ın kitabında nazil olanlar (faziletler ve övgüler) hiç kimse için nazil olmamıştır. Kur'an-ı Kerim'de Ali (a.s) hakkında üç yüz ayet nazil olmuştur. [1]

Bu yazımızda Kur'an açısından tanımaya çalıştığımız Ali b. Ebi Talib (a.s) bizzat Kur'an'ı şöyle anmaktadır: "*Münezzeh olan Allah, hayrı ve şerri açıklayan, doğru yolu gösteren kitabı indirdi. Hidayete ermek için hayır yolunu tutun ve adil olmak için de şer cihetinden yüz çevirin."*[2]

Hakeza şöyle buyurmuştur: "*Bu Kur'an'ın; öğüdünün aldatmayan, saptırmayıp doğru yolu gösteren, sözünde yalan olmayan bir nasihatçi olduğunu bilin. Kur'an'la oturup kalkan kimse bir artma ve bir de eksilme ile kalkar."*[3]

İşte bu beyanın güçlü emiri İmam Ali b. Ebi Talib'in Kur'an hakkındaki sözleridir.

Kur'an'ın Hz. Ali (a.s) ve Ali'nin de Kur'an vasıtasıyla tanıtılması büyük İslam Peygamberi'nin bu iki büyük ve

---

[1] Muhteser-ı Tarih-i Dimeşk, c. 18, s. 11

[2] Nehc'ül Belağa, Subh-ı Salih, 167. hutbe

[3] A. g. e. 176. hutbe

ebedi emaneti birbirinden ayrılmayacağı hakkındaki vasiyetinin bir örneğini teşkil etmektedir. Nitekim bu iki büyük değerli miras Allah Resulü'nün (a.s) sözlerinde de yan yana yer almış, hidayet ölçütü olarak gösterilmiş ve Peygamber her ikisini de "sıkl" (değerli ve ağır şey) olarak nitelendirmiştir. O halde biri hakkındaki nitelikleri, diğeri hakkında kullanmak mümkündür. Dolayısıyla, **"ona sadece temiz olanlar dokunabilir."**[1] ayetini Ehl-i Beyt hakkında da kullanmak mümkündür. Bu esas üzere Ehl-i Beyt'i de sadece temiz olanlar tanıyabilir ve hakkını takdir edebilir.

Dolayısıyla Ehl-i Beyt imamlarını sadece Kur'an ile tanımak mümkündür. Bunları tanımak için Kur'an'ın yüce huzuruna varmalıyız. Ehl-i Beyt İmamlarının birincisi olan İmam Ali b. Ebi Talib'i (a.s) büyük semavi kitap vesilesiyle tanımaya çalışalım.

Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) yılında Kur'an'ın nazil olduğu ve Hz. Ali'nin şehit olduğu ayda Hz. Ali'yi (a.s) Kur'an vasıtasıyla tanımanın şüphesiz ayrı bir hali, hevası, sefası ve heyecanı vardır.

Özel bir takım sebeplerden dolayı Ali'nin (a.s) adı Kur'an'da açık bir şekilde yer almamışsa da[2] bazı büyük

---

[1] Vakıa suresi, 79. ayet

[2] Bu konuda Şevahid'ut- Tenzil de yer alan bir hadis, İmam Ali ve hidayet imamlarının (a.s) Kur'an'da yer almayışının sebebini beyan etmektedir. Ebu Basir'den şöyle nakledilmiştir: "İmam Bakır'a (a.s), "Allah'a itaat edin, Resul'e ve sizden olan Emir sahiplerine itaat edin" ayeti hakkında sordum. İmam Bakır (a.s) şöyle buyurdu: "Bu ayet, Ali b. Ebi Talib (a.s) hakkında nazil olmuştur." Ben şöyle sordum: "İnsanlar, Hz. Ali'nin (a.s) ve Ehl-i Beyt'in (a.s) adının neden Kur'an'da açık bir şekilde yer almadığını sormaktadırlar." İmam Bakır (a.s) şöyle buyurdu: "Allah, Peygamber'e (s.a.a) Kur'an'da namazı emretti, ama

Ehl-i Sünnet alimlerinin de itiraf ettiği gibi bir çok ayetler, Ali'nin (a.s) veya Ehl-i Beyt'in (a.s) yüce makamını belirtmek için nazil olmuştur.

Şüphesiz bu ayetler, başkası hakkında nazil olmamıştır. Bu ayetlerde zikredilen bir takım olayların, Ali (a.s) veya Ehl-i Beyt (a.s) dışında reel bir örneği yoktur. Elbette şundan da gaflet etmemek gerekir ki bazen bir ayetin genel bir anlamı vardır. Ayetin zahiri diğerlerini de kapsamaktadır. Ama her haliyle o ayetin en kamil reel örneği Ali (a.s) veya Ehl-i Beyt (a.s) dışında kimse değildir.

Bu makalede beyan edilen ayetler ya müminlerin Emiri'nin (a.s) imamet ve velayeti hakkında nazil olmuş olan ayetlerdir ve direkt olarak bu konuyu ele almıştır. Ya da endirekt olarak velayet ve imamet konusunu ele alan ayetlerdir. Daha önce de söylendiği gibi İbn-i Abbas'ın nakli esasınca Kur'an'da üç yüz ayet, Ali'nin (a.s) övgüsü ve faziletleri hakkında nazil olmuştur. Biz bu yazımızda sadece otuz ayete işaret ettik. Daha çok açık olan ayetleri seçmeye ve nüzul sebeplerine işaret etmeye çalıştık.

Ayetlerin nüzul sebeplerini de daha çok muteber Ehl-i Sünnet kaynakları esasınca aktarmaya çalıştık. Zira biz şuna inanıyoruz ki,

"Daha güzeli odur ki sevgililerin sırrı
Diğerlerinin sözünde yer alsın"

---

rekâtlarının sayısını zikretmedi. Aynı şekilde Müslümanlara haccı emretti, ama yedi defa Kabe'nin tavaf edilmesini söylemedi. Ta ki Peygamber bu işleri insanlar için tefsir etsin. Bu konuda da aynen böyledir. Bu ayetin Ali, Hasan ve Hüseyin (a.s) hakkında inişinden sonra da Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Sizlere Allah'ın kitabını ve Ehl-i Beyt'imi vasiyet ediyorum." (Şevahid'ut- Tenzil, c. 1, s. 148)

Birinci Bölüm

Direkt Olarak Ali b. Ebi Talib'in veya Hidayet İmamlarının (a.s) Velayetine İşaret Eden Ayetler

1- Tebliğ Ayeti

"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni (Hz. Ali'nin velayetini) tebliğ et, eğer bunu yapmazsan O'nun (bütün bir) elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni (buna muhalefet edecek) insanlardan korur. Doğrusu Allah (zaten bu) kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez."[1]

Bütün şia âlimlerinin ve birçok Ehl-i Sünnet âlimlerinin[2] tefsir, tarih ve hadis kitaplarında yer aldığına göre bu ayet Ali b. Ebi Talib (a.s) hakkında nazil olmuştur.

Nüzul Sebebi

Bu ayet Gadir-ı Hum olayı ile ilgilidir. Allame Emini, el-Gadir kitabında Gadir hadisini Peygamber'in 110 ashabından muteber senetlerle nakletmektedir. Bu ayetin nüzul sebebi özet olarak şudur: "Peygamber'in (s.a.a) ömrünün son yılında veda haccı Peygamber'in (s.a.a) huzurunda büyük bir azamet içinde sona erdi. Öğle vaktine yakın kurak

---

[1] Maide suresi, 67. ayet

[2] Doktor Ticani, "Le Ekune Me'es- Sadıkin" kitabında Ehl-ı Sünnetin muteber kaynaklarından yirmiden fazla kaynak adını zikretmiştir. Örneğin, Fahr'ur- Razi Tefsir-i kebirde, Reşit Rıza el-Minar'da, Siyuti Durr'ul Mensur'da, Hakim Şevahid'ut- Tenzilde bu ayetin Hz. Ali (a.s) hakkında indiğini açıkça belirtmişlerdir. Doktor Ticani, hatta bu ayetin Hz. Ali (a.s) hakkında nazil olduğunu belirten kaynakların bundan daha fazla olduğunu ancak bu kadarıyla yetindiğini ifade etmiştir. (Le Ekune Me's- Sadıkin, s. 51- 52)

ve yakıcı çölün tam ortasında uzaktan gadir-ı hum gözüktü. O zaman kurban bayramından tam sekiz gün geçmiş idi. Aniden Peygamber (s.a.a) beraberindekilere durmalarını emretti. Önden gidenler geriye çağrıldı ve kervandan geriye kalanların da kendilerine ulaşmaları beklendi.

Halk öğle namazını Allah Resulü (s.a.a) ile birlikte kıldı. O yakıcı sıcakta Peygamber (s.a.a) için bir gölgelik yaptılar. Peygamber herkese Allah tarafından yeni indirilmiş bir mesajı dinlemeye hazırlanmalarını emretti. Uzakta olup da Resul-i Ekrem'in (s.a.a) yüzünü göremeyen kimseler için develerin eğerinden bir minber hazırlandı. Peygamber (s.a.a) bu minberin üzerine çıktı. Allah'a hamt ve senadan sonra insanlara şöyle hitap etti: "Ben çok yakında Allah'ın davetine icabet edip aranızdan ayrılacağım. Ben sorumluyum ve sizler de sorumlusunuz. Sizler benim hakkında ne tanıklıkta bulunursunuz?" Oradakiler yüksek sesle şöyle dediler: "Şahadet ederiz ki sen tebliğ ettin, nasihatte bulundun, bizim hidayetimiz için elinden geleni yaptın, Allah sana hayırlı mükâfatlar nasip etsin." Peygamber (s.a.a) Allah'ın birliği, risaleti kıyamet ve ölülerin dirilişinin hakkaniyeti hakkında itiraf aldıktan sonra da şöyle buyurdu: "Allah'ım! Sen şahit ol." Daha sonra onlara şöyle hitap etti: "Şimdi de sizin aranızda bıraktığım bu iki değerli emanete ne yapacağınıza bakınız. Birincisi Allah'ın kitabı, ikincisi ise benim Ehl-i Beyt'imdir. Latif olan Allah bu iki şeyin, cennete yanıma gelinceye kadar birbirinden ayrılmayacağını bana haber vermiştir. Bu ikisinden öne geçmeyiniz ki helak olursunuz ve geri kalmayınız ki büyük bir yıkıma uğrarsınız."

Halk aniden Peygamber'in (s.a.a) etrafa bakarak adeta birini aradığını gördü. Peygamber (s.a.a) Ali'yi (a.s) görünce eğildi, elini tuttu ve koltuklarının altındaki beyazlık gözükünceye kadar, yukarı kaldırdı. Oradakilerin tümü bunu gördü. Bu esnada Peygamber şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Müminlere kendi nefislerinden daha öncelikli olan kimdir?" Onlar, "Allah ve Peygamberi daha iyi bilir" dediler. Peygamber şöyle buyurdu: "Allah, benim mevlam ve önderimdir, ben de müminlerin mevlası ve önderiyim. Müminlere karşı onlardan daha öncelikliyim." Peygamber daha sonra şöyle buyurdu: "Ben kimin mevlası isem, Ali de onun mevlasıdır." Ardından Peygamber (s.a.a) başını göğe doğru kaldırarak şöyle arz etti: "Allah'ım! Sen, onu seveni sev ve düşmanlarına düşman ol. Yardımcılarına yardım et, onu terk edenleri yardımsız bırak. Hakkı onun olduğu yerde karar kıl." Peygamber (s.a.a) sözünün sonunda orada hazır olanların, hazır olmayan kimselere bu gerçeği iletmesini emretti. Bunun ardından halk, (Ebu Bekir ve Ömer de dahil olmak üzere) müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s) şöyle hitap etti: "Aferin sana! Aferin sana! Ey Ebu Talib'in oğlu! Sen bizim ve bütün iman eden kadın ve erkeklerin mevlası ve önderisin."[1]

2- Velayet Ayeti

"Sizin veliniz ancak Allah, O'nun peygamberi ve namaz kılıp rükû halinde zekat veren müminlerdir."[2]

el-Gadir kitabında Allame Emini, bazı Ehl-i Sünnet kaynaklarına dayanarak bu ayetin Ali b. Ebi Talib (a.s) hakkında nazil olduğunu beyan etmiştir. Bütün Şii alimleri

[1] Peyam-ı Kur'an, c. 9, s. 184- 187den özetle

[2] Maide suresi, 55. ayet

de bu ayetin nüzul sebebinin Ali b. Ebi Talib (a.s) hakkında olduğunu açıklamışlardır. [1]

Nüzul Sebebi

Siyuti, Durr'ul Mensur'da bu ayetin tefsirinde İbn-ı Abbas'tan şöyle nakletmektedir: "Ali (a.s) namazda rüku halindeyken, bir fakir yardım istedi. Ali (a.s) ona yüzüğü verdi. Peygamber (s.a.a) bu yüzüğü sana kim verdi?" Diye sorunca da o fakir kimse, Ali'ye işaret ederek, "o rükû halinde olan kimse" dedi. Bu esnada, **"Şüphesiz sizin veliniz, Allah, Resulü…"** ayeti nazil oldu. [2]

3- Ulu'l- Emr Ayeti

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden buyruk sahibi olanlara itaat edin. Allah'a ve ahiret gününe iman etmişseniz, bir şey hakkında çekiştiğiniz takdirde onu Allah'a ve Peygamber'e döndürün. Bu, hayırlı ve netice itibarıyla en güzeldir."[3]

Nüzul Sebebi

Meşhur müfessir, Hakim Haskani Hanefi Nişaburi, bu ayetin tefsirinde naklettiği beş hadis de ayette geçen "buyruk sahibi"nden maksadın ali b. Ebi Talib (a.s) olduğunu beyan etmektedir. Birinci hadiste yer aldığına göre Allah Resulü, "benim ortaklarım Allah'ın kendine ve bana yakın kıldığı ve haklarında, **"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin…"** ayetini nazil kıldığı kimselerdir." Diye buyurduğu

[1] el-Gadir, Allame Emini, c. 2, s. 52- 53 ve Me's- Sadıkin, Ticani, s. 46- 47

[2] Durr'ul Mensur, c. 2, s. 293

[3] Nisa suresi, 59. ayet

zaman Hz. Ali (a.s), "Ey Allah'ın Peygamberi! Onlar kimlerdir?" Diye sorunca, Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Sen onların ilkisin."[1]

Bazı Ehl-i Sünnet rivayetlerinde Ehl-i Beyt'in (a.s) on iki imamının isimleri tek tek yer almıştır."[2]

Sadıkin Ayeti

"Ey iman edenler! Allah'tan sakının ve doğrularla beraber olun."[3]

Nüzul Sebebi

Meşhur müfessir Siyuti, Durr'ul Mensur'da İbn-ı Abbas'tan, **"Allah'tan sakının ve doğrularla beraber olun"** ayetinin tefsirinde şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ali b. Ebi Talib ile beraber olun."[4] Bu ayetin nüzul sebebi hakkında Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Beyt mektebinde diğer bir çok hadisler de mevcuttur. [5]

Nükte

Burada önemli olan bir nükte de Allah'ın müminlere mutlak bir şekilde doğrularla birlikte olmasını emretmesidir. Bu da sadece masumlar (a.s) hakkında geçerlidir. Zira masum olmayan bir kimse, hata edebilir. Hatta ettiği takdirde ise ondan ayrılmak gerekir. Bütün haletlerle yanında olunabilecek kimseler, sadece masum olanlardır. Bu esas

---

[1] Şevahid'ut- Tenzil, c. 1, s. 148

[2] Tefsir-i Burhan, c. 1, s. 381- 387

[3] Tevbe suresi, 119. ayet

[4] el-Mizan, c. 9, s. 408, Durr'ul Mensur'dan naklen

[5] Daha fazla bilgi için, bkz. İhkak'ul Hak, c. 14, s. 274- 275 ve el-Gadir, c. 2, s. 277

üzere ayette geçen doğrulardan maksat, doğru söyleyen kimseler değil, aksine bilerek veya bilmeyerek hiçbir aykırı davranış içinde bulunmayan masum insanlardır.

Bu ayetten ve Ali (a.s) ve masum evlatlarıyla birlikte olma tefsirinden ilham alan doktor Muhammed Ticani, kitaplarından birini "Li Ekune Meê's Sadıkin" (doğrularla birlikte olmam için) olarak adlandırmıştır. Bu da bir çok Müslümanları derinden etkilemiştir.

5- Kurba Ayeti

"İşte Allah, iman edip de salih amellerde bulunan kullarına böyle müjde vermektedir. De ki: "Ben, buna (peygamberliğe) karşılık yakınlıkta (Ehl-i Beyt'ime duyulan) sevgi dışında sizden hiçbir ücret istemiyorum." Kim bir iyilik kazanırsa, biz ondaki iyiliği (sevabı) arttırırız. Gerçekten Allah, bağışlayandır, şükredene karşılığını verendir."[1]

Bu ayetin tefsirinde Ehl-i Sünnet ve şia kaynaklarında bir çok rivayetler yer almıştır. Bu rivayetler, ayetin anlamını açıklamaktadır.

Nüzul Sebebi

H. 5. Asrın meşhur müfessirlerinden olan Hakim Haskani, Şevahid'ut- Tenzil adlı kitabında Said b. Cübeyr'den o da İbn-i Abbas'tan şöyle nakletmektedir: **"Ben, buna (peygamberliğe) karşılık yakınlıkta (Ehl-i Beyt'ime duyulan) sevgi dışında sizden hiçbir ücret istemiyorum."** Ayeti nazil olunca ashap şöyle sordu: "Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın bizlere sevmeyi emrettiği bu kimseler kimlerdir?"

[1] Şura suresi, 23. ayet

Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Ali, Fatıma ve çocuklarıdır."

Nükte

Kur'an Şuara suresinde ilahi peygamberler olan Nuh, Hud, Salih, Lut ve Şuayb'den naklen şöyle buyurmaktadır: **"Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum; benim ücretim yalnızca âlemlerin Rabbine aittir."**[1]

Öte yandan Furkan suresi, 57. Ayette Peygamber (s.a.a) hakkında şöyle buyurduğunu okumaktayız: **"De ki: "Ben buna karşılık, Rabbine doğru bir yol tutmayı dileyen (insanlar olmanız) dışında sizden bir ücret istemiyorum."**

Hakeza Sebe suresi, 47. Ayette de İslam Peygamber-i (s.a.a) hakkında şöyle okumaktayız: **"De ki: "Ben sizden bir ücret istemişsem, artık o sizin olsun. Benim ücretim, yalnızca Allah'a aittir. O, her şeye şahit olandır."**

Şimdi bütün bu ayetleri bir araya getirebilmek nasıl mümkündür? İslam Peygamber-i (s.a.a) ile ilgili ayetler ve diğer beş peygamberler hakkındaki ayetler arasında bir aykırılık var mıdır? Cevap olarak söylemek gerekir ki İslam Peygamberi de (s.a.a) diğer ilahi Peygamber gibi insanlardan herhangi bir karşılık beklentisi içinde olmamıştır. Aksine yakınlarının sevgisi de Allah'a doğru bir yol olup bizzat insanların kendi lehinedir. Zira bu sevgi, İslam peygamberinin vasiliğine hilafetine ve imametine doğru açılan bir kapı mesabesindedir. Hakikatte Allah Resulü'nün (s.a.a) ümmetteki çizgisinin ve insanların bu çizgi sayesinde hidayete ermesinin bir devamıdır.

[1] Şuara suresi, 109. ayet

6- Seele Sailun Ayeti

"İstekte bulunan biri, (muhakkak) gerçekleşecek olan bir azabı istedi. Kâfirler için olan bu (azabı), geri çevirecek kimse yoktur. (Bu azab) Yüce makamlar sahibi olan Allah'tandır."[1]

Allame Emini el-Gadir'de Ehl-i Sünnetten 30 kadar alimin kendi kitaplarında bu ayetin nüzul sebebini kaydettiklerini ve bu ayetin müminlerin Emiri Hz. Ali b. Ebi Talib'in (a.s) İslam Peygamberi (s.a.a) tarafından vasi ve halifesi olarak tayin edildikten sonra nazil olduğunu itiraf ettiklerini kaydetmektedir. Ama çoğunluğun ortak olarak naklettiğine göre nüzul sebebi şudur: "Gadir-ı Hum olayında İslam Peygamberi Ali (a.s) için halktan biat alınca Hars b. Nu'man Fihri adında birisi, Peygamber'in (s.a.a) huzuruna gelerek şöyle arz etti: "Ey Muhammed! Sen bize şehadeteyni emrettin, biz kabul ettik, beş defa namaz kılmamızı emrettin, biz yine kabul ettik, zekat vermemizi emrettin, onu da kabul ettik, oruç tutmamızı emrettin, onu da yaptık, hacca gitmemizi emrettin, itaat ettik. Sana ettiğimiz bunca itaatten sonra sen yine hoşnut olmayarak sonunda amcan oğlunu bizlere önder ve imam kıldın. Onu diğerlerine üstün kıldın ve, "ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır" diye buyurdun. Acaba bu iş, senden midir yoksa Allah tarafından mıdır?" Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki bu iş de geçmiş işler gibi Allah'ın emriyle olmuş-

[1] Mearic suresi, 1- 3. ayetler

tur! “ Hars bu sözü işittikten sonra geri dönüp devesine binerek, oradan uzaklaşmak istedi. Bu arada kendi kendine şöyle dedi: “Ey Allah’ım! Eğer Muhammed’in dediği doğruysa üzerimize gökten taş indir ve bizlere elem verici azap ver.” O henüz devesine varmadan gökten bir taş indi, ona isabet etti ve onu helak etti.”[1]

İkinci Bölüm
Fazilet Ayetleri
1- Tathir Ayeti

“Ey Ehl-i Beyt! Şüphesiz Allah, (tekvini iradeyle) sadece sizden her türlü pisliği gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister.”

Tathir ayeti, Ehl-i Beyt’in faziletleri ile ilgili ayetler arasında ışıldayan bir yıldız gibidir. Bu ayette yer alan yüce ve faydalı nükteler, derin düşünceli kimseleri kendine cezp etmektedir. Burada bu nüktelerden bazılarına işaret etmeye çalışacağız.

Nüzul Sebebi

Allame Tabatabai el-Mizan adlı tefsirinde şöyle buyurmaktadır: “Yetmişten fazla rivayet, bu ayetin Peygamber (s.a.a), Ali (a.s), Fatıma (a.s), Hasan (a.s), Hüseyin (a.s) hakkında nazil olduğunu ve diğerlerini kapsamadığı beyan etmektedir. Bu rivayetler, Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Beyt mektebinde çeşitli yollarla nakledilmiştir. Ehl-i Sünnet yoluyla nakledilen rivayetler, Ehl-i Beyt yoluyla nakledilen rivayetlerden daha çoktur.”[2]

---

[1] Bkz. el-Gadir, c. 1, s. 239- 246 ve el-Mizan, c. 20, s. 11

[2] el-Mizan, c. 16, s. 311

Doktor Ticani, Fes'el-u Ehl'iz- Zikr adlı kitabında, Ehl-i Sünnetin tefsir, hadis ve tarih olarak otuzdan fazla muteber kaynakta, tathir ayetinin Peygamber'in (s.a.a) Ehl-i Beyt'i; yani Peygamber, Ali b. Ebi Talib, Fatıma, Hasan ve Hüseyin (a.s) hakkında nazil olduğu yer almıştır. Ticani'nin dediğine göre bu ayetin Peygamber'in (s.a.a) Ehl-i Beyti hakkında nazil olduğunu kabul eden Ehl-i Sünnet alimlerinin sayısı bundan daha fazladır. [1]

Alusi de oldukça bağnaz olmasına ve Ali ve Ehl-i Beyt (a.s) hakkında nazil olan ayetleri büyük bir ustalıkla gizlemeye çalışan biri olmasına rağmen bu konuda şöyle diyor: "Bu ayette yer alan, Ehl-i Beyt'ten maksat, Peygamber'in (s.a.a) abasının altına topladığı ve haklarında, "Allah'ım! Bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir! Selamlarını ve bereketlerini İbrahim'in ailesine karar kıldığın gibi Muhammed'in ailesine de karar kıl. Şüphesiz sen, övülen ve yüce makam sahibi olansın." Diye buyurduğu kimsedir."[2] Bu konuda tefsir ve hadis kitaplarında nakledilen rivayetler, dört kısma ayrılmaktadır:

1- Bazı rivayetler, Peygamber'in (s.a.a) eşlerinden nakledilmiştir ve bu rivayetlerde yer aldığına göre Peygamber (s.a.a), eşlerini bu ayetin kapsamının dışında tutmuştur. [3]

2- Kesa (cübbe, aba) hadisi ile ilgili rivayetler. [4]

3- Bazı rivayetlere göre ise Peygamber (s.a.a), altı ay boyunca tathir ayetinden sonra Ali (a.s), Fatıma (a.s) ve çocuklarının kapısına giderek şöyle buyurmuştur: "Na-

[1] Fes'el-u Ehl'iz- Zikr, s. 71

[2] Ruh'ul Meani, c. 22, s. 14- 15

[3] Mecme'ul Beyan, c. 7- 8, s. 559 ve Şevahid'ut- Tenzil, c. 2, s. 56

[4] Sahih-ı Müslim, c. 4, s. 1883

maza! Ey Ehl-i Beyt! Şüphesiz Allah, (tekvini iradeyle) sadece sizden her türlü pisliği gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister."[1]

Ebu Said Hudri'den nakledilen rivayetlerde ise şöyle yer almıştır: "Bu ayet, Allah Resulü (s.a.a), Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin (a.s) hakkında nazil olmuştur."[2]

Burada Salebi'nin tefsirinde naklettiği Ayşe'ye ait bir olayı aktararak sözümüzü sona erdirelim:

Salebi şöyle diyor: "Ayşe'ye yıkıcı Cemel savaşı ve bu savaştaki rolü hakkında soru sorulunca Ayşe üzülerek şöyle dedi: "Bu ilahi bir takdir idi." Ali (a.s) hakkında sorulunca ise şöyle dedi: "Bana Allah Resulü'ne (s.a.a) en sevimli olan ve bana Allah Resulü'nün en sevimli kimsenin eşi olan kimseyi soruyorsunuz. Ben kendi gözlerimle Peygamber'in (s.a.a), Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i cübbesinin altına toplayarak şöyle buyurduğunu işittim: "Allah'ım! Bunlar, benim Ehl-i Beyt'im ve savunucularımdır. Her türlü pisliği onlardan gider, her türlüğü kötülükten tertemiz kıl." Ben şöyle dedim: "Ey Allah'ın Resulü! Ben de onlardan mıyım?" Peygamber şöyle buyurdu: "Uzak dur! Sen, hayır üzeresin (ama bu topluluktan değilsin)."[3]

Mübahele Ayeti

"Sana ilim geldikten sonra, bu hususta seninle kim tartışacak olursa. De ki: "Gelin oğullarımızı, oğulları-

---

[1] Şevahid'ut- Tenzil, c. 2, s. 11- 15 ve s. 92 ki farklı yollarla nakledilmiştir.

[2] Şevahid'ut- Tenzil, c. 2, s. 24- 27

[3] Mecme'ul Beyan, c. 7 ve 8, s. 559

nızı; kadınlarımızı, kadınlarınızı; nefislerimizi ve nefislerinizi çağıralım, sonra lânetleşelim de, Allah'ın lânetinin yalancılara olmasını dileyelim."[1]

Lügatte "ibtihal" kelimesi insanı veya hayvanı kendi haline bırakmaktır. Kavram olarak ise, beddua etmek anlamındadır. Mübahale de iki kişinin birbiriyle lanetleşmesidir. Öyle ki mantıklı deliller fayda vermeyince bireyler, önemli bir dini konuda anlaşamadıkları için bir yere toplanmakta, Allah'a ya yalvarmakta ve içlerinden yalan söyleyeni rüsva edip cezalandırmasını istemektedirler."[2]

Nüzul Sebebi

Müfessir ve muhaddislerin naklettiği İslami rivayetlerde şöyle yer almıştır: "Bu ayet nazil olunca Peygamber (s.a.a), Necran Hıristiyanlarına mübahalede bulunmayı önerdi. Hıristiyan büyükleri, Peygamber'den (s.a.a) bu konuda meşveret etmek için bir gün izin istedi. Başpiskopos onlara şöyle dedi: "İyi bakınız! Eğer Muhammed yarın mübahale için çocukları ve ailesi ile birlikte gelirse, onunla mübahale etmekten sakınınız. Eğer ashabı ve dostlarıyla birlikte gelirse, onunla mübahalede bulununuz. Zira (bu durumda biliniz ki) onun bir temel ve esası yoktur! "

Ertesi gün Peygamber (s.a.a) Ali'nin elinden tutmuş, önünden Hasan, Hüseyin ve arkasından ise Fatıma (a.s) hareket ettiği bir halde mübahale yerine geldi. Hıristiyanlar da önlerinde başpiskoposları olduğu halde oraya geldi. Peygamberi (s.a.a) yanındakilerle birlikte görünce şöyle sordu: "Onlar kimlerdir?" Oradakiler şöyle dediler: "Bu birisi Peygamber'in amcasının oğlu ve damadıdır. Bu ikisi,

[1] Al-i İmran suresi, 61. ayet

[2] Peyam-ı Kur'an, c. 9, s. 242'den özetle

torunlarıdır, bu kadın da herkesten daha çok değer verdiği kızıdır." Başpiskopos, onlara bir baktı ve şöyle dedi: "Ben, büyük bir kararlılık ve cesaretle mübahale etmeye gelen birini görüyorum ve onun doğru söylemesinden korkuyorum. Zira eğer o doğru söyleyen biriyse, bize büyük bir azap inecektir." Daha sonra şöyle dedi: "Ey Ebe'l Kasım, biz seninle mübahalede bulunmayacağız. Gel ve bizimle barış! " Bazı rivayetlerde yer aldığına göre ise başpiskopos şöyle dedi: "Ben öyle yüzler görüyorum ki eğer Allah'tan bir dağın yerinden sökülüp kopmasını dilese şüphesiz bu yerine gelecektir. O halde sakın mübahale etmeyiniz ki helak olursunuz."[1]

Sahih-ı Müslim'de ise şöyle yer almıştır: "Muaviye, Sa'd b. Ebi Vakkas'a şöyle sordu: "Neden sen, Ali b. Ebi Talib'e lanet edip sövmüyorsun?" Muaviye şöyle dedi: "Üç şeyden dolayı: Tebük savaşındaki menzilet hadisi, Hayber savaşındaki bayrak kıssası ve mübahale olayı sebebiyle. Şüphesiz "**Gelin oğullarımızı, oğullarınızı; kadınlarımızı, kadınlarınızı; nefislerimizi ve nefislerinizi çağıralım, sonra lânetleşelim de, Allah'ın lânetinin yalancılara olmasını dileyelim**" ayeti nazil olduğunda, Peygamber (s.a.a), Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i (a.s) çağırarak şöyle buyurdu: "Ey Allah'ım! Bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir."[2]

3- Hayr'ul Beriyye Ayeti

"İman edip salih amellerde bulunanlara gelince; işte onlar da yaratılmışların en hayırlılarıdır. Rableri katında onların ödülleri, içinde ebedi kalıcılar olmak

[1] Mecme'ul Beyan, c. 1 ve 2, s. 452'den özetle

[2] Sahih-ı Müslim, c. 4, s. 1871

üzere altından ırmaklar akan Adn cennetleridir. Allah, onlardan razı olmuştur, kendileri de O'ndan hoşnut kalmışlardır. İşte bu, Rabbinden içi titreyerek korku duyan kimse içindir."[1]

Bu ayet, gerçi geniş bir anlam ifade etmektedir ve belli şahıslarla ilgili değildir, ama Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Beyt kaynaklarında yer alan çeşitli rivayetlere göre bu ayetin en kamil reel örneği ve yaratılmışların en hayırlısı, Ali b. Ebi Talib olarak beyan edilmiştir.

Nüzul Sebebi

Ehl-i sünnetin meşhur müfessirleri olan Siyuti Durr'ul Mensur'da ve meşhur büyük Hanefi Alimi Hakim Haskani, meşhur ve muteber kitabı Şevahid'ut- Tenzil'de yaratılmışların en hayırlısının Ali b. Ebi Talib (a.s) olduğu hakkında rivayetler nakletmişlerdir.

A- Siyuti İbn-ı Esakir'den, o da Cabir b. Abdillah'tan şöyle dediğini nakletmektedir: "Biz Resulullah ile birlikte idik. Ali (a.s) geldi ve bunun üzerine Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Sizlere kardeşim geldi." Sonra Kâbe'ye yöneldi, ona dokundu ve şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olana yemin ederim ki bu (Ali) ve taraftarları kıyamet günü kurtuluşa erenlerdir." Daha sonra da Peygamber şöyle buyurdu: "O benimle birlikte ilk iman edeniniz, Allah'ın ahdine en vefalı olanınız, Allah'ın emrine karşı en dosdoğru olanınız, halka karşı en adil olanınız, eşitlik hususunda en adaletli olanınız ve Allah nezdinde meziyet olarak en büyük olanınızdır." Cabir b. Abdillah daha sonra şöyle bu-

[1] Beyyine suresi, 7- 8. ayetler

yurdu: “Bunun üzerine de, “İman edip salih amellerde bulunanlar ise; işte onlar da, yaratılmışların en hayırlılarıdır” ayeti nazil oldu.” Cabir b. Abdillah daha sonra şöyle buyurdu: Sahabe, “Ali geldi” denilince “Yaratılmışların en hayırlısı geldi” derlerdi.”[1]

B- Hakim Haskani yukarıda zikredilen hadisin yanı sıra İbn-i Abbas’tan bir başka hadis daha nakletmektedir. Bu rivayette İbn-i Abbas şöyle diyor: “**İman edip salih amellerde bulunanlara gelince; işte onlar da yaratılmışların en hayırlılarıdır.”** Ayeti nazil olunca Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Müminlerin Emiri Hz. Ali’ye (a.s) şöyle buyurdu: “Bunlar (yaratılmışların en hayırlıları) sen ve taraftarlarındır. Sen ve taraftarların kıyamet günü öyle bir halde gelirsiniz ki Allah sizlerden razıdır ve sizler de Allah’tan. Ama düşmanların ise öfke ve sıkıntı içinde olacaktır.”[2]

Nükte

Müminlerin Emiri Hz. Ali’nin (a.s) takipçilerinin Şia olarak adlandırılması bizzat Peygamber-i Ekrem (s.a.a) zamanında oluşmuştur. Bu isimlendirme ilk defa bizzat Peygamber-i Ekrem tarafından yapılmıştır. Bunun ilk şekli nebevi hadislerde şekillenmiştir.”Müminlerin Emiri Hz. Ali’nin (a.s) şiası” diye bir grubun ortaya çıkışı bizzat Resul-i Ekrem’in (s.a.a) bu işaretine dayanmıştır. Şia için uydurma bir takım kurucular ortaya atanların çabası sadece bir hayaldir. Bu isme düşmanlık etmek bizzat Peygamber’e (s.a.a) ve isimlendirmesine düşmanlık etmektir. Oysa Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Kur’an’da Allah tarafından

[1] Ed- Durr’ul Mensur, c. 6, s. 379, ve el-Kadir, c. 2, s. 58

[2] Şevahid’ut Tenzil, c. 2, s. 357 ve Sevaik, s. 96

şöyle nitelendirilmiştir: "**O, hevadan (kendi istek, düşünce ve tutkularına göre) konuşmaz. O başka değil, ancak bir vahiydir, vahyolunuverir. Onu kuvvetleri pek şiddetli olan öğretmiştir."**[1]

Mevlana ise bu konuda şöyle demiştir:

"Resul heva ve heves üzere konuşmadığı için

Allah'ın masumundan heva ve heves ortaya çıkar mı?"[2]

Şüphesiz Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) taraftarlarının Şii olarak adlandırılması bizzat Allah tarafından beyan edilmiştir ve Peygamberin (s.a.a) şahsi bir isteği değildir.

4- Leylet'ül Mebit ayeti

"İnsanlar arasında, Allah'ın rızasını kazanmak için canını verenler vardır. Allah kullarına karşı şefkatlidir." [3]

Bu ayetin nüzul sebebi hakkında İslami meşhur kaynaklardan bir çok rivayetler vardır. Örneğin Salebi kendi tefsirinde Hakim Haskani Şevahid'ut Tenzil'de iki yolla (Ebu Said Hudri ve İbn-i Abbas yoluyla) bir hadis nakletmektedir ki biz daha kamil olduğu için burada Salebi'nin sözünü aktaracağız. [4]

Nüzul Sebebi

Salebi şöyle diyor: "Peygamber-i Ekrem (S. A.) Medine'ye doğru hicret etmek isteyince Ali b. Ebu Talib'i

---

[1] Necm suresi, 3- 4. ayetler

[2] Mesnevi-i Manevi 6. defter, 2 - 16. beyt

[3] Bakara suresi, 207. ayet

[4] Hakim Heskani'nin Ebu Sadi Hudri yoluyla nakletmesi az bir farklılıkla Salebi'nin tefsirindeki nakli gibidir.

(a.s) Mekke'de borçlarını ödemek ve yanındaki halka ait emanetleri sahiplerine geri vermek için kendi yerine tayin etti. Mağaraya doğru hareket edince müşrikler peygamberin (s.a.a) evinin etrafını sardıkları bir halde Ali'ye (a.s) kendi yatağında yatmasını emretti ve ona şöyle buyurdu: "Uyurken üzerime örttüğüm yeşil parçayı üzerine ört ve benim yatağıma yat. İnşallah sana hiçbir zarar gelemeyecektir."

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu denilenleri yerine getirdi ve bu esnada Allah Cebrail ve Mikail'e şöyle vahyetti: Ben sizin aranızda kardeşlik bağını icat ettim ve birinizin ömrünü diğerinden uzun kıldım. Sizden hanginiz diğerini kendisine tercih eder." Onlardan her ikisi de kendi hayatını tercih etti. Bu esnada Allah onlara şöyle vahyetti: "Neden siz de Ali b. Ebi Talib (a.s) gibi değilsiniz. Ben onunla Muhammed arasında kardeşlik bağını icat ettim. O Peygamberin (s.a.a) yatağına yattı ve Peygamberin canının kendi canına tercih etti." Şimdi yeryüzüne ininiz ve on düşmanlardan koruyunuz." Bunun üzerine o melekler yeryüzüne geldiler, Cebrail baş tarafında ve Mikail ise alt tarafta yer aldı. Cebrail şöyle seslendi: Aferin! Aferin! Kim senin gibi olabilir ey Ali! Allah melekler nezdinde seninle övündü." Peygamber (s.a.a) Medine'ye doğru hareket ettiği bir esnada bu ayet Ali b. Ebi Talib Hakkında nazil oldu."**İnsanlar arasında, Allah'ın rızasını kazanmak için canını verenler vardır. Allah kullarına karşı şefkatlidir."**[1]

İbn-i Ebi'l Hadid, Nehc'ul Belağa şerhinde Ebu Cafer İskafi'den şöyle nakletmektedir: Ali'nin, Peygamber'in

[1] el-Gadir, c. 2, s. 48

(s.a.a) yatağına yattığını belirten hadisi mütevatiren sabittir. Deli olandan…başkası inkar etmez. Müfessirlerin tümünün rivayet ettiğine göre **"İnsanlar arasında, Allah'ın rızasını kazanmak için canını verenler vardır. Allah kullarına karşı şefkatlidir."** Ayeti gece Peygamber'in (s.a.a) yatağında yatan Ali b. Ebi Talib hakkında nazil olmuştur. [1]

Hakim Nişaburi ise, Müstedrek'üs Sahiheyn adlı kitabında Leylet'ul Mebit olayını İbn-i Abbas'tan nakletmekte ve şöyle demektedir: "Bu hadis, senedi sahih olan bir hadistir; her ne kadar Buhari ve Müslim kendi kitaplarında nakletmemiş olsalar bile."[2]

5- Hel Eta (İnsan/Dehr) Suresi

Bu surenin tümü iyiler hakkındaki ayetleri içermektedir. Nüzul sebebi olarak çeşitli hadis ve rivayetlere göre bu iyilerden maksat, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'dir (a.s).

Bu surede cennetin en yüce nimetleri, söz konusu edilmiştir. Öyle ki cennet bahçeleri, tertemiz şarap çeşmeleri, elbiseler, süsler, yiyecekler, tahtlar, hizmetkarlar ve büyük nimetlerden söz edilmiştir. Bunca nimetler arasında zikredilmeyen tek nimet, cennet Hurileri ve eşleridir. Kur'an'ın sırlarından haberdar olan kimseler şöyle demişlerdir: "Bu nimet, Hz. Fatıma'ya (s.a.a) saygı olarak yer almamıştır."[3]

Bu sure, diğer yerlerin aksine cennet nimetleri daha çok zikredilmiş ve bu surede bir araya getirilmiştir. Dolayısıyla

---

[1] Şerh-u Nehc'il Belağa-i İbn-ı Ebi'l- Hadid, c. 3, s. 270 ve el-Gadir, c. 2, s. 47- 48

[2] Müstedrek'us- Sahiheyn, c. 3, s. 4

[3] Peyam-ı Burhan, s. 276

anlaşıldığı gibi bu iyilerden maksat, tertemiz olanlar ve Allah'a yakınlık mertebesine erişenlerdir.

Hakeza dikkat etmek gerekir ki bu surenin yedi ila onuncu ayetlerinde yer alan ifadeler, bu iyilik sahiplerinin nurani yüzünü açıkça ortaya koymaktadır. Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Beyt yoluyla nakledilen bir çok sahih rivayetlerde bu ayetlerden maksadın, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin (a.s) olduğu yer almıştır.

Hel Eta (İnsan/Dehr) suresinin 7- 10. Ayetlerinde şöyle yer almıştır: **"Adaklarını yerine getirirler ve kötülüğü yaygın olan bir günden korkarlar. Kendileri, ona karşı duydukları sevgiye rağmen yemeği, yoksula, yetime ve esire yedirirler. (Ve derler ki:) "Biz size, ancak Allah'ın yüzü (rızası) için yedirmekteyiz; sizden ne bir karşılık istiyoruz, ne de bir teşekkür. Çünkü biz, asık suratlı, zorlu bir gün nedeniyle Rabbimizden korkmaktayız."**

Nüzul Sebebi

Zemahşeri, Keşşaf'ta İbn-i Abbas'tan şöyle nakletmektedir: "Hasan ve Hüseyin hastalanmış idiler. Peygamber (s.a.a) ashabından bir grupla, onları ziyaret etti. Ashab, Ali'ye yönelerek şöyle dedi: "Ey Ebu'l Hasan! Eğer çocuklarının iyileşmesi için bir adakta bulunmuş olsaydın, daha iyi olurdu." Ali (a.s), Fatıma (a.s) ve hizmetçileri Fizze, "Onlar iyileştikleri takdirde, üç gün oruç tutaklarına" dair adakta bulundular."[1] Çok geçmeden Hz. Hasan ve Hüseyin (a.s) iyileştiler, herhangi bir yiyecekleri olmadığı için Ali (a.s) üç ölçek, arpa borç aldı. Fatıma (a.s) ise

[1] Bazı ravilerin rivayetinde Kurtubi'nin tefsirinin naklettiği esasınca İmam Hasan ve İmam Hüseyin (a.s) da bu adakta bulundular.

onun bir ölçeğini hamur yoğurdu. İftarlık için kendi sayılarınca beş adet ekmek pişirdi. Bu esnada bir fakir dilenci, evin kapısına gelerek şöyle seslendi: "Ey Muhammed'in Ehl-i Beyti, selam olsun size! Ben fakir Müslümanlardan biriyim. Bana yiyecek ihsanında bulununuz ki Allah da sizlere cennet yiyeceklerinden ihsanda bulunsun! " Onlar fakiri kendilerine tercih ettiler ve yiyeceklerini ona verdiler. O gece su dışında bir şey içemediler. Ertesi gün yine oruç tuttular. Güneş batarken yine iftar etmeye hazırlandıkları bir sırada, bir yetim kapıya geldi, onu da kendilerine tercih ettiler ve yiyeceklerini ona verdiler. Üçüncü gün yine bu defa bir esir geldi ve aynı işi tekrarladırlar. Sabah olunca Ali (a.s) Hasan ve Hüseyin'in (a.s) elinden tutarak Allah Resulü'nün (s.a.a) huzuruna vardı. Peygamber onların açlıktan titrediğini görünce şöyle buyurdu: "Sizlerde gördüğüm bu şey, benim için ne kadar rahatsız edicidir." Onlarla kalkıp Fatıma'nın (a.s) yanına vardı. Fatıma mihrapta şiddetli bir açlık içinde ibadet ediyordu. Peygamber (s.a.a) buna çok üzüldü. Bu esnada Cebrail nazil oldu ve şöyle buyurdu: "Ey Muhammed! Bu sureyi al! Allah böyle bir Ehl-i Beyt'e sahip olduğun için seni kutlamaktadır." Bunun üzerine "Hel Eta" (İnsan/Dehr) suresini Peygamber'e (s.a.a) okudu. [1]

[1] Tefsir-i Keşşaf, c. 4, s. 670

Kur’an’dan Nükteleriyle Birkaç Kıssa

Hüccet’ül- İslam
Muhammed Hüseyin Muhteri Mazenderani

Giriş

Kur’an-ı Kerim, önceki insanların hikâyeleri hakkında düşünmeyi; beşeri toplumların ortaya çıkışlarını ve medeniyetlerin çöküşlerini tanıma ve gelecek nesiller için bir ibret aynası teşkil etme sebebi kabul etmektedir.

Nitekim Kur’an şöyle buyurmuştur: “**Andolsun onların (geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin) kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır. (Bu Kur'an) uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat o, kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi açıklayan (bir kitaptır); iman eden toplum için bir rahmet ve bir hidayettir.”**[1]

Başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: “**Dileseydik elbette onu bu ayetler sayesinde yükseltirdik. Fakat o, dünyaya saplandı ve hevesinin peşine düştü. Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte âyetlerimizi yalanlayan kavmin durumu böyledir. Kıssayı anlat; belki düşünürler.”**[2]

Bu esas üzere Kur’an-ı Kerim’deki kıssalar, bir çok terbiye edici unsurlara sahiptir. İnsanlar için yapıcı ve hayat

[1] Yusuf suresi, 111. ayet

[2] A’raf suresi, 176. ayet

verici örnekler sunmaktadır. Kur'an bu kıssaları naklederek, yüce hedefler ve öğretici hikmetler sunmak istemektedir. Bu vesileyle toplumu çöküş ve yükseklik sebepleriyle tanıştırmak ve onlara kurtuluşlarına veya helak oluşlarına sebep olacak unsurları göstermek istemektedir.

Kur'an kıssalarının ayrıcalıklarından biri de ibret verici olmasıdır. Her asırda toplum bireyleri, geçmiş insanların hikâyelerinden dersler almalı, hayatının her aşamasında farklı boyutlarında bu kıssalara ibret gözüyle bakmalıdır.

Bu makalede öğretici nükteleriyle birlikte birkaç Kur'an kıssasını nakletmek istiyoruz. Bu kıssaların herkes için ibret edici olmasını ümit etmekteyiz.

1- Âdem'in Yaratılışı[1] ve Meleklerin Secde Edişi

Allah-u Teala tanınmak için insanı yaratmıştır. Bu yaratık her açıdan ilginç bir varlık olup Allah'ın yeryüzündeki halifesidir. Yeryüzünü de Allah-u Teala insanın yerleşmesi için altı günde yaratmıştır. [2]

Melekler sürekli Allah'a ibadet ve itaat ile meşgul idiler. Bu olaydan haberdar olunca Allah-u Teala onlara şöyle buyurdu: **"Ben yeryüzünde bir halife karar kılacağım"**

Melekler bu olaya şaşırıp kaldılar. Çünkü onlar ilahi iradenin hikmetinden haberdar değillerdi. Onlar için bir takım sorular ortaya çıktı.

---

[1] Adem aslında İbranice bir kelimedir. Topraktan yaratılmış veya kırmızı renkli varlık anlamındadır. (Dairet'ul Mearif-ı Farsi) Adem çeşitli isimler ve lakaplarla anılmıştır. Örneğin Eb'ul Beşer, Halifet'ullah, Safiyallah, Ebu'l- Vera, Ebu Muhammed, Muellim'ul Esma, (lugatname)

[2] Fussilet suresi, 9- 12. ayetler

“Hani Rabbin meleklere, “Ben yeryüzünde bir halife karar kılacağım” demişti de melekler, “Orada fesat yapacak, kanlar akıtacak birini mi karar kılacaksın? Oysa biz seni överek yüceltiyor ve seni sürekli takdis ediyoruz” dediler. Allah, “Ben şüphesiz sizin bilmediklerinizi bilirim” dedi.”[1]

Yani insanın yaratılışının sizin bilmediğiniz bir takım felsefesi ve hikmetleri vardır.

Bu esas üzere Allah’ın iradesi gerçekleşti ve Adem’in bedeni, özel bir topraktan yaratıldı. Sonra ona ilahi ruh üflendi. Bütün melekler Allah’ın halifesi ve yaratıkların halifesi olan insanın karşısında secdeye kapandı. Sadece melekler arasında yer alan İblis, bundan sakındı. İblis, her ne kadar melekler arasında bulunuyorsa da onlarla aynı tabiattan değildi. İblis cinlerden biriydi. [2]

Evet, İblis eskiden beri Allah’a ibadet ile uğraşıyordu. Bir an olsun Allah’a isyan etmiş ve ilahi cezaya çarptırılmıştı. Allah’ın rahmetinden uzak kılınmış, yüce yerinden indirilmiş ve Allah’ın lanetine uğramıştı. [3]

Bu Kıssanın Nükteleri ve Mesajları

A- Şeytanın Secde Etmemesinin Sebebi

İblis’in Secde Etmemesi, iki önemli ve temel esasa dayanmaktaydı.

1- Tekebbür ve Bencillik: Bencillik ve tekebbür oldukça tehlikeli ve helak edici bir hastalıktır. Bu hastalığın tarihi İblis’in kıssasına dönmektedir. Kendisine, “Ey İblis! Neden Allah’a itaat etmedin ve Âdem karşısında melekler

[1] Bakara suresi, 30. ayet

[2] Kehf suresi, 50. ayet

[3] Hucurat suresi, 20. ayet

gibi secdeye kapanmadın.” Diye sorulunca İblis bencillik ve kibre kapılarak şöyle dedi: “Ben ondan daha hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu ise topraktan.”[1]

2- İnat ve Ayak Diretme

İnatçı kimseler, hiçbir zaman hakka teslim olmazlar. Sürekli hak karşısında savaşa kalkışırlar. Zira onların mantığı menfaat ve dünyayı elde etme mantığıdır; özgürlük ve hak talep etme mantığı değil! Şüphesiz bu haletin ortaya çıkışının tek sebebi batıl yolda ayak diretmek ve inat etmektir. Nitekim şeytan o halet içinde günahını itiraf etmiş olsaydı, ilahi affa nail olurdu. Zira Allah, tövbeleri kabul edendir ve Allah’ın rahmeti her şeyi kuşatmıştır. Lakin şeytan inatçılık yoluna koyuldu ve her zaman için Allah’ın rahmetinden mahrum düştü.

Kendini beğenmeye, inada ve tekebbüre düşmek, insan için çok acı sonuçlar doğurmaktadır. İnsan her ne kadar yıllarca Allah’a ibadet etse de bu acı sonuçtan kurtulamamaktadır.

B- Şeytana Uymak İnsanın Çöküşüne Sebep Olmaktadır

Şeytana uymak ve hayatında nefs-i emmareye kulluk etmek, insan için sadece sapıklık ve çöküş nedeni olacaktır. Bu yüzden Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: “Ey tamah ve isteklerine esir olanlar, isteklerinizi azaltınız.”[2]

Şeytan ise, müminleri ve hak yolunun takipçilerini doğru yoldan saptırmaya çalışacağına dair yemin etmiştir.

---

[1] Sad suresi, 70. ayet

[2] Nehc’ül Belağa, 359. hikmet

Şüphesiz bu hedefine ulaşmak için bütün fırsatlardan yararlanacaktır.

İnsanın nefsine uyarak Allah'ın kendisine vermiş olduğu azamet ve makamı terk etmesi gerçekten de çok ilginçtir. Hekim Nizami, insanın azameti ve büyüklüğü hakkında bakın ne de güzel demiştir:

"Sen o nursun ki dönüşün, mum teknesi gibidir.
İki âlemin göstergesi sende topludur.
Anlamlar yoluyla kendini bil
Kendini bilecek olursan kendini bilirsin."

Şüphesiz nefsanî isteklerine uymak maneviyat ve kemalden yoksun insanların hay biçimidir. Onlar sürekli kervandan geri kalan ve asla kendini bu noksanlıklardan, zayıflıklardan ve ahlaki çirkinliklerden kurtarmayı düşünmeyen kimselerdir. Kamil insanlar ise, asla şeytanın vesvese-lerine ve nefsanî isteklere tabi olmazlar. Nitekim mevlana şöyle demiştir:

"Cehennem, bu nefistir; cehennem, bir ejderhadır ki harareti denizlerle eksilmez. Yedi denizi içer de yine kocakarıya benzeyen nefsin harareti ve coşkunluğu azalmaz."

2- Cumartesi Ashabının Kıssası

"Bir de onlara deniz kıyısındaki şehri bir sor. Hani onlar cumartesi (yasağını çiğneyerek) haddi aşmışlardı. Cumartesi günü iş yapma yasağına uyduklarında, balıkları onlara açıktan akın akın geliyor, Cumartesi günü iş yapma yasağına uymadıklarında ise,

gelmiyorlardı. İşte biz, yoldan çıkmalarından dolayı, onları böyle imtihan ediyorduk."[1]

Musa b. İmran'ın (a.s) öğretileri esasınca İsrail oğulları haftanın günlerinde bir gün Allah'a ibadet etmek ve o gün dünya işlerine dalmamak, alış- verişte bulunmamakla görevliydiler. İsrail oğullarının isteği doğrultusunda bugün cumartesi günü olarak tayin edilmişti. Musa b. İmran, o gün onların arasında hazır bulunuyor, öğüt vererek hidayete ermelerine neden oluyordu. O gün İsrail oğulları artık mukaddes bir gün sayılmaya başladı ve herkes bugüne büyük bir saygı gösteriyordu. Davut Peygamber gelinceye kadar da bu durum devam etti. O zaman geldiğinde bir grup İsrail oğulları "Eyle" adlı kasabada yaşıyorlardı. Hz. Musa'nın (a.s) öğretilerinden olan bu ilkeyi çiğnediler, cumartesi gününün kutsallığını görmezlikten geldiler ve hile yaparak o gün avlanmaya koyuldular. O gün balık avlamak yasak olduğundan, balıklar ilginç bir şekilde suyun üstüne geliyor, dolup taşıyorlardı. İsrail oğulları büyük bir hileyle denizden nehirler icat ettiler, balıkların o nehirlere akmasını sağladılar, geceleyin ise o nehirleri kapatarak balıkları oraya hapsettiler. Pazar günü hepsini avladılar.

Kavmin akıl sahipleri onlara nasihat ettiler, bu işten el çekmelerini istediler. Allah'a isyandan sakınmalarını öğütlediler. Ama bunlar sonuç vermedi, bu öğütlere kulak asmadılar. İsrail oğullarının müminleri her zaman onlara iyiliği emrettiler ve kötülükten sakındırdılar. Muhalefet edenler, bu nasihatlere kulak vermese de onlar görevlerini ye-

[1] A'raf suresi, 163. ayet

rine getirdiler. Günahkar olanlar, bu işin kendi akıl ve zekalarının bir ürünü olduğunu sandılar ve kendileri için büyük bir nimet olarak değerlendirdiler.

Bu isyancı topluluk, Allah'a isyan etmeye devam ettikleri için Allah da onları azabına çarptırdı, onları hayvanlar haline soktu, üç gün üç geceden sonra onlara bir azap nazil oldu, onları helak etti, sadece kötülükten sakındıran kimseler, Allah'ın azabından korunmuş oldular.

Bu Kıssanın Nükteleri ve Mesajları

A- İlahi İmtihan

Kur'an-ı Kerim bazen, ilahi imtihan meselesine ve hayatın farklı dönemlerindeki varlığının gereğine genel olarak deyinmiş, bunun hikmetini beyan etmiştir. Bazen geçmiş insanların hayatındaki belirli örnekleri hatırlatmış, peygamberlerin ve ümmetlerin imtihandan geçirildiklerini açıklamıştır. Bazı toplumların bu imtihan karşısında başarılı olup olamadığını bildirmiştir. Bu ayet de söz konusu örneklerden biridir.

B- Etkileme İhtimali Olmasa Dahi İyiliği Emretme ve Kötülükten Sakındırmanın Sürdürülmesi

Bir çok kemallerin kaynağı olan haletlerden biri de diğer insanlar karşısında sorumluluk duygusu içinde olmaktır. Şüphesiz bu duyguyu güçlendirmek, tevhidi toplumu birbirine bağlamakta ve onları tek bir güç haline dönüştürmektedir.

Şüphesiz bu ilke sorumlu müminler nezdinde hayali bir ilke değildir, söz ve slogandan öteye geçmeyen düşünsel bir olgu sayılmamaktadır. Aksine genel ve kuşatıcı bir ilkedir. Bu ilkeyi hayata geçirebilmek için maddi ve manevi

bütün imkanlardan istifade etmek, hiç şüphesiz toplumun geneline esenlik, izzet, sefa ve kardeşlik armağan edecektir.

Açıkça bilindiği gibi toplumun genelinde iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak görevi yapılmadığı takdirde ve toplumun ıslahı için genel bir kontrol mekanizması oluşturulmadığı sürece toplumun iyileşmesi için olumlu bir adım atılamaz ve ideal bir toplum teşkil edilemez. Aksine bütün önemli gelişmeler, bu hayat verici ilkenin yürürlüğe girmesine bağlıdır. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim açısından iyiliği emreden, çirkinlikten sakındıran ve tabiatıyla insani topluma hizmet için seferber olan ve bu esas üzere toplumu ıslaha yönelen kimseler, ümmetin en iyi bireyleri olarak değerlendirilmiştir.

C- Kötülükten Sakındırmak İlahi Azaptan Korunma Vesilesidir

Mektep, değerler ve yüce hedefler aşkıyla kötülükten sakındırarak öğüt verenler ve toplum içinde sapıklıkları önlemeye çalışan kimseler dünya ve ahirette Allah'ın azabından korunmaya çalışan kimselerdir. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim, kötülükten sakındıran, toplum karşısında sorumluluk duygusunu taşıyan ve insanı ve dini görevleri yerine getiren kimseler hakkında şöyle buyurmuştur: **"Kötülükten sakındıranları kurtardık."**[1]

[1] A'raf suresi, 165. ayet

D- Şer'i sorumluluklarından kurtulmak amacıyla bazı kimselerin ilahi emirleri tevil etmesi

Cumartesi ashabı hikayesi, bu konunun canlı bir örneğidir. Elbette bu anlam, her asırda çeşitli örneklere sahiptir. Herkes, her durumda apaçık şer'i hükümleri tersyüz gösterebilir ve şeytani hedeflerine ulaşmak için bu konuda yanlış yorumlar sunabilir ve neticede ilahi hükümlerden ve toplumda sorumluluk duygusunu taşımaktan farklı yollarla sakınabilir. Bu esas üzere dini meseleleri tevil etmek ve Allah'ın hükmünün hakikatinin üzerini örtmek, yeni bir hile yolu değildir. Kur'an'ın naklettiğine göre semavi peygamberlerin zamanında çeşitli gruplar, bu yola başvurmuşlardır ve Allah onlara azap vaad etmiştir.

E- İlahi Emirlere İsyan Etmek Azabın İnişine Neden Olmaktadır

Açık bir şekilde ilahi emirleri çiğneyen ve hak söze teslim olmayan kimseler, Allah'ın acı azabına maruz kalmaktadırlar. Cumartesi ashabının uğradığı akıbet ve benzeri onlarca olay, bu ilahi gazap ve azabın açık bir örneğidir. Bu oldukça genel ve kuşatıcı bir gerçektir. Bütün toplumlar için her asırda geçerlidir. Hiç kimse, bu değişmez ilahi sünnetin dışında değildir.

3- Hud (a.s) ve Ad Kavminin Akıbeti

Hud (a.s) da Kur'an-ı Kerim'de Nuh'tan sonra defalarca hakka davet eden ve putperestlik aleyhine savaşan birisi olarak zikredilmiştir.

Hud kavmi, Ad diye meşhur olmuştur. Onlar Arap olan bir topluluktu. Milattan önce Arap yarımadasında yaşıyorlardı. Tüm eserleri yok olup gitmiştir. Tarih onlar hakkında itimat edilir bir eser kaydetmemiştir. Mevcut Tevrat'ta da herhangi bir şekilde zikredilmemişlerdir. Kur'an-ı Kerim'in onlar hakkında zikrettiği şey, onların Ad adında bir kavim oldukları ve bazen de ilk Ad olarak adlandırılmalarıdır. Zira Nuh kavminden sonra Arap yarım adasında Ahkaf'ta ikinci bir Ad kavmi daha yaşamıştır. [1]

Bu esas üzere Hud kavmi, cismani ve bedensel güç açısından eşsiz idiler. Medeniyet ve gelişme kaydetmiş bir topluluk idiler. Kalkınmış şehirleri oldukça güzel, görkemli binaları, bereketli toprakları, bağları ve dikkate değer hurmalıkları var idi.

Allah-u Teala onların büyük medeniyeti ve kalkınmışlığı hakkında şöyle buyurmuştur: "**Rabbinin, hiçbir memlekette benzeri ortaya konmayan sütunlara sahip İrem şehrinde oturan Ad milletine ne ettiğini görmedin mi?**"[2]

Allah-u Teala Hud'u onların hidayeti için gönderdi. Hud, onları putperestlikten ve fesattan kurtarmak istedi ve onlara şöyle dedi:

"Ey kavmim! Buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak beni yaratana aittir. Akıl etmez misiniz? Ey kavmim! Rabbinizden mağfiret dileyin, sonra O'na tövbe edin ki size gökten bol bol yağmur göndersin, kuvvetinize kuvvet katsın. Suçlular olarak yüz çevirmeyin."[3]

---

[1] el-Mizan, Hud suresi, 50- 60. ayetler

[2] Fecr suresi, 6- 8. ayetler

[3] Hud suresi, 51- 52. ayetler

Onlar ise Hud'a cevap olarak şöyle dediler: "Ey Hûd! Sen bize apaçık bir belge (mucize) ile gelmiş değilsin ve biz de senin sözünle ilahlarımızı terk etmeyiz ve biz sana iman edecek de değiliz. Bir kısım ilahlarımız seni fena çarpmış" demekten başka bir şey demeyiz" dediler."[1]

Hud (a.s) ise onlara nasihatte bulunarak şöyle dedi: "Ben Allah tarafından size gönderilmiş emin bir Peygamberim, sizler benim geçmişimi biliyorsunuz. Hiçbir zaman hata yoluna koyulmadım, asla yalan söylemedim, Allah'tan korkunuz ve sözümü kabul edeniz, ben sizden hiçbir mükâfat istemiyorum. Benim mükâfatım Allah nezdindedir. Mantıksız işlerinizden el çekiniz, tepelere gösteriş ve övünmek için yaptığınız binalarınız da nedir? Ebedi kalmak için yapmış olduğunuz bu görkemli binaların anlamı nedir? Hayatınıza hakim olan bu zulümlerin ve acımasızlıkların faydası var mıdır? Ey insanlar! Allah'ın gazabından korkunuz. Allah sizlere gördüğünüz gibi bir çok nimetler vermiştir. Bir çok maddi sermayeler ve faydalı insani güçleri, salih evlatlar olarak sizlere bağışta bulunmuştur. Yemyeşil bağlar, altından akan nehirler vermiştir. Ben, Allah'ın sizi acı bir azaba uğratacağından ve sizi yeryüzünde yok edeceğinden korkuyorum."

Kavmi ise şöyle dedi: "Allah, bizlere dileseydi mesajını iletmek için bir melek gönderirdi, biz asla senin sözünü kabul etmeyiz. Sen bizleri sürekli korkuttuğun o azabı artık indir. Biz şüphesiz senin ilahının azabından korkmuyoruz."[2]

---

[1] Hud suresi, 53. ayet

[2] Kısseha-i Kur'an, s. 58, Seyyid Muhammed Suhufi

Sonunda kafirler, bu kavmin küfür ve inadı, ilahi gazaba uğramalarına neden oldu. Böylece şiddetli bir kuraklığa maruz kaldılar. Sürekli yağmur bekler bir hale geldiler. Bir gün ilk defa bir bulut gördüler, sevindiler ve bu bulutun yağmur yağdıracağını söylediler, lakin Hz. Hud (a.s) onlara şöyle buyurdu: "Hayır, bu sandığınız gibi değildir. Şüphesiz bu bulut, istediğiniz şeyi (azabı) size indirecek olan bir buluttur." Oldukça soğuk ve şiddetli bir rüzgar esti, kasırgalar koptu, yüzlerine çakıl ve kum taneleri savruldu. İnsanlar, yapmış oldukları sağlam binalara sığındılar. Ama rüzgar, onların dayanamayacakları şiddetle esiyordu. Ağaçları kökünden söküp atıyor, insanı yerinden kaldırıyor, havaya savuruyor ve yere çakıyordu. Hiç kimse, ne yapacağını ve nereye gideceğini bilemiyordu. Yedi gün yedi gece şiddetli rüzgar esti, böylece tarih sahnesinden silindiler. O esnada Hud ve müminler bir dağın içine sığındılar. Orada fırtınadan haber yoktu. Ilgıt ılgıt bir rüzgar esiyordu. Onlar, kavminin akıbetini seyrediyorlardı. Ondan sonra fırtına dindi, durum ilk haline döndü. O insanlardan boş kalmış evleri ve kemik parçaları dışında hiçbir şey kalmadı."[1]

Kıssa'nın Mesajları ve Nükteleri

Hud Kavminin sapıklıkları özetle şunlardan ibaretti:

A- Şirk ve Allah'tan gayrisine ibadet:

Hud kavmi de diğer ümmetler gibi hakkı kabul etmiyor sürekli olarak Allah'tan gayrisine kullukla oyalanıyordu. Bu yüzden Hz. Hud Allah tarafından bütün ibadetlerin sadece Allah'a yapılması gerektiğini ve Allah'tan gayrisinin

[1] A. g. e. s. 60

önünde eğilmemek gerektiğini bildirmekle görevlendirildi. Şüphesiz evrende mülk saltanatı daimi olan iradesi geçerli bulunan ve bütün işlerin egemenliğini elinde tutan Allah'tır. O halde sadece Allah'a yakarmak ondan yardım dilemek ve elini ona açmak gerekir. Zira insanın Allah'ın iradesi karşısındaki varlığı hiçbir diğer ifade etmemektedir.

B- İlahi ayetleri inkar ve peygamberlerin emirlerine isyan

Semavi peygamberlerin zuhuru ve ümmetlerin tevhide daveti karşısında onların çoğu Allah'ı inkara yönelmiş, ilahi peygamberlere karşı itinasız davranmışlardır. Hud kavmi de Kur'an-ı Kerim'in haklarında şöyle buyurduğu ümmetlerden biri olmuştur: **"İşte Âd (kavmi). Rablerinin âyetlerini inkâr ettiler; O'nun peygamberlerine âsi oldular ve inatçı her zorbanın emrine uydular."**[1]

C- Hz. Hud'a (a.s) yapılan haksız iftiralar

Kur'an-ı Kerim'in de açıkça belirttiği gibi ilahi peygamberler tür olarak ümmetlerinin küstahça davranışları ve temelsiz ithamları ile karşı karşıya gelmişlerdir. Sonuçta halk Allah'ın peygamberlerini yalanlamış ve davetini inkar etmişlerdir.

Hz. Hud da böylesine beyinsiz ve inatçı bir ümmetle karşı karşıya gelmiştir **"Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: Biz seni kesinlikle bir beyinsizlik içinde görüyoruz ve gerçekten seni yalancılardan sanıyoruz."**[2]

---

[1] Hud suresi, 59. ayet

[2] A'raf suresi 66. ayet

4- Hz. Salih ve Semud kavminin kıssası

Semud kavmi de Medine ve Şam arasında yaşayan bir Arap topluluğu idi. Onlar uzun ömre sahip kimselerdi. Bu topluluk Ad, kavminden sonra yaşamış ve büyük bir medeniyet meydana getirmişlerdi. Onlar da bayındırlığa yönelmiş, görkemli ve sağlam evler yapmaya teşebbüs etmiş, tarım alanında çok büyük ilerlemeler kaydetmişlerdi. Bu kavim de Ad kavminden ibret almamış sürekli olarak fesat ve taşkınlığa koyulmuşlardı. Putlara tapmış haddini aşmışlardı. Allah onları hidayete erdirmek için Salih peygamberi göndermişti. Salih (a.s) şerafet sahibi ve akıl ve idareciliği ile meşhur olan bir aileye mensuptu.

Hz. Salih diğer peygamberler gibi kavmine karşı şefkat ve merhametle davranıyor, onları Allah'ın birliğine inanmaya çağırıyor, putlara tapmaktan sakındırıyor, kendi aralarında adalet ve iyilikle davranmayı istiyordu. Onları birbirine karşı üstünlük taslamaktan, israfta bulunmaktan, taşkınlığa düşmekten sakındırıyor ve hepsini ilahi azaptan korkutuyordu. Salih peygamber hikmet ve güzel öğütlerle halkını Allah'ın dinine davet ediyor ve onların baskıları karşısında Allah için tahammül gösteriyordu. Ama bütün bunlara rağmen az bir grup dışında hiç kimse ona iman etmedi. [1] Evet taşkınlık ve kibir sahibi kimseler ona iman etmediler. Batıl yolda ayak direttiler. Salih Peygamberden mucize isteyecek bir inada kapıldılar. İstedikleri mucizeyi getirdikleri takdirde de kendisini onaylayacakların bildirdiler. O bölgede Semud kavminin kutsal saydığı, taptığı ve her yıl etrafında toplanıp kurban kestikleri büyük bir kaya

[1] el-Mizan, Hud suresi, 61- 68. ayetlerin tefsirinde

vardı. Dolayısıyla bu kutsal kayadan dişi bir deve çıkarmasını ve o devenin yavrularının da kendisiyle beraber olmasını istediler. Salih (a.s) Allah'ın izniyle onların isteğini hayata geçirdi ve onlara şöyle buyurdu: "**Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. O da, size bir mucize olarak Allah'ın şu devesidir. Onu bırakın, Allah'ın arzında yesin, (içsin); ona kötülük etmeyin; sonra sizi elem verici bir azap yakalar."**[1]

Daha sonra şöyle buyurdu: "**Fakat Semûd kavmi o deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler. Sâlih dedi ki: "Yurdunuzda üç gün daha yaşayın (sonra helâk olacaksınız)! " Bu söz, yalanlanamayan bir tehdit idi."**[2]

Sonunda Salih Peygamberi öldürmek için komplo kurdular geceleyin salih peygamberin evine saldırarak onu öldürmeyi kararlaştırdılar. Böylece katilin kim olduğu ortaya çıkmayacak ve yakınlarına bu cinayetten haberdar olmadığını söyleyecek ve de olayı kapatmış olacaklardı. Aniden üzerlerine ağır bir yıldırım düştü, büyük bir sarsıntıya uğradılar. Kendi evlerinde cansız olarak yere serildiler. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "**Bunun üzerine onları o (gürültülü) sarsıntı yakaladı da yurtlarında diz üstü dona kaldılar. Salih o zaman onlardan yüz çevirdi ve şöyle dedi: Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ettim ve size öğüt verdim; fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz."**[3]

---

[1] A'raf suresi, 73. ayet

[2] Hud suresi, 65. ayet

[3] A'raf, suresi, 78- 79. ayetler

Bu kıssanın nükteler ve mesajları

A- Nimetleri kullanmada aşırı gitme ve ayyaşlık

Dünyevi bir çok nimetlerden istifade eden Semud kavmi bayındır şehirlere, görkemli ve güzel binalara sahip olan ve tarımda ilerlemiş bulunan bir toplumdu. Maddi nimetlere boğulmuş ve tümüyle dünyaya bağlanmışlardı. Artık ayyaşlık ve laubalilik dışında bir hedefleri kalmamıştı.

B- İlahi davete oranla şek ve şüphe içinde olmak

Şüphesiz evrenin hakikatleri karşısında kötümser olmak ve toplumda vesvese icat etmek din düşmanlığı ruhunun özelliklerindendir. Bu din düşmanları tevhid münadilerinin hak daveti karşısında sürekli olarak düşmanca tavırlar sergilemiş, vicdanlarını yargılamamış, hakkı batıldan ayırt etmemiş ve kendilerini şaşkınlıktan ve ıstıraptan kurtaramamışlardır.

Kur'an-ı Kerim Salih (a.s) kavminin dilinden peygamberlerinin davetini kabul etmeme sebebini şöyle beyan etmektedir: **"Şüphesiz bizleri kendisine davet ettiğin şeyler hususunda kuşku verici şeyler içindeyiz."**[1]

C- Allah'tan gayrisine Kulluk

Beşer topluluk maruz kaldığı sıkıntılardan biri de tevhitten ayrılmak ve farklı çeşitleriyle şirke yönelmektir. Bu yüzden ilahi peygamberler insanı bu esaretten kurtarmak için büyük çaba göstermişlerdir. Onlar daha çok şu ilkeyi

[1] Hud suresi, 62. ayet

şiar edinmişlerdir."**Allah'a ibadet edin ve tağuttan sakının."**[1]

"Bile bile Allah'a eşler koşmayın." [2]

Hakikatte bütün peygamberlerin davetinin odak noktası ibadette tevhit olmuştur. Onlar insanları şirkten sakındırmışlardır. Ama halk inat ederek inkar etmiştir. Nitekim Salih'in kavmi de kendisine şöyle demişlerdir: **"Dediler ki: Ey Sâlih! Sen bundan önce içimizde ümit beslenen birisiydin. (Şimdi) babalarımızın taptıklarına tapmaktan bizi engelliyor musun? Doğrusu biz, bizi kendisine (kulluğa) çağırdığın şeyden ciddi bir şüphe içindeyiz."**[3]

5- Hz. Şuayb'ın ve Kavminin kıssası

Şam topraklarının güneyinde Akabe körfezinin yanında Medyen adında nimet içinde yüzen bayındır bir şehir vardı. Bu şehrin sakinleri genellikle müreffeh, imkan sahibi ve varlıklı bir topluluktu. Bu da onların ahlaki sapıklığa ve fesada düşmesine neden olmuştu. Onlar tümüyle putlara tapmaya koyulmuşlardı. Ahlaki ve toplumsal sapıklıklarından biri de halkın malına ihanet etmek ve eksik tartmaktı. Şuayb (a.s) usta bir konuşmacı ve güzel bir yaratılışlı birisi olduğu için onları hidayet etmeye yöneldi, merhamet ve şefkatle onları bu sapıklıktan kurtarmaya çalışarak şöyle buyurdu: "**Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin! Sizin için ondan başka tanrı yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Zira ben sizi hayır (ve bolluk) içinde**

[1] Hud suresi, 62. ayet

[2] Bakara suresi, 22. ayet

[3] Hud suresi 62. ayet

görüyorum. Ve ben, gerçekten sizin için kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum. Ve ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın; insanlara eşyalarını eksik vermeyin; yeryüzünde bozguncular olarak dolaşmayın. Eğer mümin iseniz Allah'ın (helâlinden) bıraktığı (kâr) sizin için daha hayırlıdır. Ben üzerinize bir bekçi değilim. Dediler ki: Ey Şuayb! Babalarımızın taptıklarını (putları), yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terk etmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysa sen yumuşak huylu ve çok akıllısın! Dedi ki: Ey kavmim! Eğer benim, Rabbim tarafından (verilmiş) apaçık bir delilim varsa ve O bana tarafından güzel bir rızık vermişse buna ne dersiniz? Size yasak ettiğim şeylerin aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. Fakat başarmam ancak Allah'ın yardımı iledir. Yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na döneceğim."[1]

Şuayb (a.s) onları hidayet etmek için çok çaba gösterdi. Ama bunun hiçbir faydası olmadı. Bunun üzerine Allah'tan bu kavmin kötülüklerini def etmesini istedi. Allah da onun duasına icabet buyurdu. Onlara semavi korkunç bir sese ve sarsıntıya uğrattı. Onları o yurdun sakinleri değilmiş gibi helak etti. Yüce Allah Şuayb'ı (a.s) ve ona iman edenleri kendi rahmetiyle kurtardı.

[1] Hud suresi, 84- 88. ayetler

Kıssanın mesajları ve nükteleri

A- Malları tüketmede israf ve refah düşkünlüğü

Eğer beşer refah ve dünyevileşme hastalığına maruz kalacak olursa artık maneviyata yöneliş yerine dünyanın aldatıcı maddi görkemlerine tapmaya yönelir ve kalbiyle dünyaya bağlanır. Şüphesiz varlık âlemindeki hakikatleri tanımaktan mahrum kalır. Zira onlar hayatı israf ve ayyaşlık olarak tanımlar ve bu maddecilik ve dünyevileşme huyu ilahi şahsiyetlerin davetini kabul etmeye engel teşkil eder.

B- Malda ihanet ve tartıyı eksik tutmak

Şuayb kavminin sapıklıklarından biri de iktisadi sapıklık olup alışverişte sahtekarlığa yönelmeleriydi. Bu uğursuz ve tehlikeli günahta hakikatte onların çöküş sebebi olarak beyan edilmişti. Kur'an-ı Kerim bu gerçeği işaret ederek şöyle buyurmuştur: "**Ölçüyü tastamam yapın, (insanların hakkını) eksik verenlerden olmayın. Doğru terazi ile tartın. İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın."**[1]

C- Allah'tan gayrisine ibadet etmek

Şuayb'ın kavmi tümüyle şirk ve putperestliğe yönelmişti. Bu yüzden Şuayb'ın (a.s) karşısında savaş açarak batı yolda ayal diretmişlerdi. Şuayb'ın (a.s) daveti ise şüphesiz ibadette tevhid esasına dayalıydı ve onları Allah'tan gayrisine ibadetten sakındırmayı öngörüyordu. Şunu da

[1] Şuara suresi, 181- 183. ayetler

hatırlatmak gerekir ki tevhit çeşitleri arasında Kur'an daha çok ibadette tevhid esasını önemle vurgulamakta ve tevhidin diğer kısımlarından çok bu kısma önem vermektedir. Zira eskiden olduğu gibi günümüzde insanlar daha çok bu şirke düşmektedirler. Dolayısıyla "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayın" ifadesindeki şirkten maksat da cahiliye dönemindeki Arapların ve günümüzde insanların maruz kaldığı ibadi, boyutlardaki şirktir; zat veya fiiller boyutunda şirk değil. [1]

Masumların Mübarek Ramazan Ayındaki Sireti

Hüccet'ül İslam Muhammed Sübhani Niya

İslam'ın önemle vurguladığı ve günümüzde de psikologların dikkate aldığı önemli terbiye metotlarından biri de örnek alma metodudur. Yani insan hayatının farklı boyutlarında bir takım büyük insanları kendisine örnek edinmektedir. Kur'an-ı Kerim, İslam Peygamberini en iyi örnek olarak sunmuş ve herkesi Peygamber'e itaate davet etmiştir. Nitekim Kur'an da şöyle buyurmuştur: "**Andolsun ki, Resûlullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir."**[2]

Nakledildiği üzere İmam Sadık (a.s) ise şöyle buyurmuştur: "Ben bir Müslümanın, bir defa bile olsun Allah

[1] Menşur-i Cavid-i Kur'an, s. 66, Üstat Cafer Sübhani

[2] Ahzab suresi, 21. ayet

Resulü'nün (s.a.a) sünnetlerini eda etmeden ölmesini hoş görmüyorum."[1]

"Sanma ey Sa'di ki sefa yolunu
Mustafa'ya uymaksızın kat edebilirsin."

Nebevi hadisleri ve masumların buyruklarını incelemenin yanı sıra onların mübarek ramazan ayındaki ameli siretleri de dikkate alınmalıdır. Ne yazık ki bu konuda gerekli bir araştırma yapılmamıştır.

Bu makalede kısa olarak Masumların (a.s) ve âlimlerin rivayi kitaplarda yer aldığı esasınca mübarek Ramazan ayındaki siretleri incelenecektir. Oruç tutanların, özellikle de örnek edinmek isteyen genç neslin, Allah'a doğru seyr-u süluk edenlere uymada başarılı olmasını ümit ederim.

Ziyafet Beklentisi

Masum İmamlar (a.s) dört gözle Allah'ın ziyafet ayının gelip çatmasını bekliyorlardı. Halef İbn-i Eyyub Amiri şöyle diyor: "Ramazan ayı geldiği zaman, Peygamber'in (s.a.a) rengi değişiyor, daha çok namaz kılıyor, dualarında yalvarıp yakarıyordu."[2]

İmam Seccad'ın (a.s) bu bereket dolu aya aşk ve ilgisi de, Ramazan ayı ile vedalaştığı sözlerinde açıkça gözlemlenmektedir. İmam Seccad (a.s) veda duasında Allah'ın huzuruna şöyle arz etmektedir: "Bu ay bittikten sonra bizden ayrıldı, bizi yalnız bıraktı ve biz ona veda ediyoruz."

İmam Seccad'ın (a.s) bu mübarek ayla vedalaşması sıradan bir vedalaşma değildir. Aksine ayrılığın çok zor olduğu aziz bir dost ile vedalaşma gibidir. Bu yüzden hemen

[1] Sünen'un- Nebi, Allame Tabatabai, s. 15

[2] İkbal, Seyyid b. Tavus, s. 20

ardından şöyle buyurmaktadır: "Biz ayrılığının bizlere çok zor olduğu kimseye veda ediyoruz."

İmam Seccad (a.s) başka bir duasında şiddetli istek anlamına gelen "hırs" kelimesiyle bu aşkını ifade etmiştir. Bu da ilahi velilerin uhrevi işler hususundaki manevi hırsıdır. Bu açıdan şöyle demektedir: "Selam olsun sana ey gelişine hırslandığımız ve gelecekte de gelişine iştiyak duyacağımız ay! "

İmam Seccad'ın (a.s) mübarek Ramazan ayına karşı duyduğu hırs, o kadar şiddetlidir ki, adeta bu aydan çıkışı bir musibet olarak değerlendirmektedir ve bunun telafisini Allah'tan dileyerek şöyle buyurmaktadır: "Allah'ım! Muhammed'e ve Ehl-i Beyt'ine selam gönder. Mübarek Ramazan ayını kaybedişimizin hüzün ve musibetini telafi et."[1]

Masum İmamlar (a.s) mübarek Ramazan ayını en iyi fırsat olarak sayıyor ve bu aydan mümkün olduğu kadar istifade etmeye çalışıyordu. İmam Seccad (a.s) bir duasında şöyle buyurmuştur: "Bu ayda elde ettiğimiz faydalar, bütün insanların faydalarından daha üstündür."[2]

Bu esas üzere Masum İmamlar (a.s) Ramazan ayı gelmeden önce insanlara ruhsal ve bedensel açıdan hazırlıklı olmalarını önemle vurguluyordu. Örneğin İmam Rıza (a.s) Şaban ayının son cumasında Eba Selt'e hitaben şöyle buyurmuştur: "Ey Eba Selt! Şaban ayının çoğu gitti, bu son cumadır. Geçmişteki kusurlarını telafi et ve sana fayda verecek olan şeye yönel! Dua, mağfiret dileme ve Kur'an okumayı çoğalt ve Allah nezdindeki günahlarından tövbe et ki, Allah'ın hayrı sana yönelmiştir. O halde sen de aziz

[1] Sahife-i Seccadiye, 45. dua

[2] A. g. e.

ve celil olan Allah için, ihlas sahibi ol boynundaki bütün emanetleri eda et ve kalbinde mümin birine karşı kin olmasın. Kalbinde hiçbir günah yer etmesin! Kalbindeki bütün günahları temizleyip dışarı at ve Allah'tan kork… Bu ayın geri kalan günlerinde şöyle de: "Ey Allah'ım! Eğer Şaban ayının geçen günlerinde beni bağışlamadıysan, o halde geri kalan günlerinde bağışla."[1]

Allah'a doğru seyr-u süluk eden kimseler, mübarek Ramazan ayını istisnai bir fırsat olarak değerlendirmektedirler. Ramazan ayı, onlar için bir başlangıçtır. İbn-ı Tavus'un şöyle dediği nakledilmiştir: "Kimine göre yılın başlangıcı, Ferverdin ayının ilk günüdür, bir genç işte bu Ferverdin ayının ilk gününde yeni bir elbise giymek ister, ağaçların da yıllarının ilk günü Ferverdin'in ilk günüdür. Onlar da yeni ve taptaze elbiselerini giyinirler (yeşerip dal budak salarlar). Bir çiftçinin yılının ilk günü tarlasının gelirini hesapladığı son baharın ilk günüdür. Üretim fabrikası olan bir tacir de kendisi için yıl olarak bir başlangıç günü tayin eder. Ama seyr-u süluk eden kimseler için yılın ilk günü mübarek Ramazan ayıdır. Kendi hesaplarını Ramazan ayından Ramazan ayına görürler."[2]

Hazırlık İçinde Olmak

Her ziyafete ve misafirliğe giriş için bir takım hazırlıklar görmek gerekir. Örneğin beden temizlenir ve zahir süslenir. Oruç tutan kimse de mübarek Ramazan ayında manevi bir ziyafete davet edilmiştir. Tabiatıyla o ziyafetle uyumlu olarak bir takım hazırlıklar görmek gerekir. Bu açıdan Peygamber'in (s.a.a) ve din önderlerinin siyretinde

[1] Vesail'uş- Şia, c. 7, s. 218

[2] Esrar-ı İbadet, Cevadi Amuli, s. 306

Ramazan ayının hilali görüldüğü esnada bir takım dualar ettikleri nakledilmiştir. İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmaktadır: "Resulullah (s.a.a) Ramazan ayının hilalini gördüğü zaman kıbleye dönüyor ve şöyle buyuruyordu: "Allah'ım! Bu ayı bizlere emniyet, esenlik, teslimiyet, afiyet, geniş rızık, hastalıkların ortadan kalkışı, Kur'an okuma, namaz ve oruçta başarı ile birlikte getir! Bizi Ramazan ayı için ve bu ayı da bizim için esenlik kıl ki Ramazan ayı bittiğinde bizi bağışlamış olasın."[1]

Bu ameli küçük ve değersiz saymamak gerekir. Kolayca görmezlikten gelmek, doğru değildir. Çünkü hilal ayını görmek ve bu şekilde dua etmek, âlemlerin yaratıcısıyla irtibatta itikadi etkilerinin olmasının yanı sıra telkin, ruh haletini koruma ve motive icat etme hususunda da esaslı bir role sahiptir.

Kur'an Okumak

Ramazan ayında din önderlerinin dikkate aldığı amellerden biri de Kur'an-ı Kerim okumaktır. Öyle ki Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Ramazan ayında bir tek ayet okumanın diğer aylarda Kur'an-ı Kerim'i hatmetmeye denk olduğunu buyurmuştur. [2]

Ali b. Muğire şöyle diyor: "Musa b. Cafer'in (a.s) huzuruna vararak şöyle arz ettim: "Babam, senin dedene her akşam Kur'an'ı hatmetme hususunu sordu. O şöyle cevap verdi: "Ramazan ayında yapabildiğin kadar oku." Ondan sonra babam, Ramazan ayında kırk defa Kur'an'ı hatmetti. Ben de babamdan sonra böyle yapıyorum. Bazen fazla ba-

[1] Bihar'ul Envar, c. 93, s. 378

[2] A. g. e. s. 357

zen de az. İşe ve moralime bağlı. Ramazan bayramı geldiğinde Allah Resulü (s.a.a) için Kur'an'ı bir defa hatmediyorum, bir defa Hz. Fatıma (a.s) için, İmamlar'dan (a.s) her biri için bir hatim indiriyorum ve sizler için de bir defa Kur'an'ı hatmediyorum. Benim mükâfatım nedir?" İmam şöyle buyurdu: "Senin mükâfatın kıyamet günü onlarla birlikte olmandır." Ben, "Allah-u Ekber! Acaba böyle olacak mı?" diye sorduğumda ise imam üç defa, "evet" diye buyurdu. [1]

Veheb b. Hafs ise şöyle diyor: "İmam Sadık'a (a.s) şunu sordum: "İnsan ne kadar zamanda Kur'an'ı hatmetmeli?" İmam şöyle buyurdu: "Altı gün veya daha fazla bir sürede" Ben şöyle dedim: "Ramazan ayında ne kadar sürede Kur'an'ı hatmedelim?" İmam şöyle buyurdu: "Üç gün veya daha fazla bir sürede."[2]

Ramazan ayı Kur'an'ın baharıdır, Kur'an ise kalplerin baharıdır. İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: "Her şeyin bir baharı vardır, benim baharım ise Ramazan ayıdır."[3]

Allah-u Teala bu ayda insanlara Kur'an adında bir nimet vermiştir. Bu ayın azameti Kur'an-ı Kerim'in inişiyledir. Bu yüzden bu fırsattan mümkün olduğu kadar istifade etmek gerekir. Nitekim bizim büyüklerimiz de böyle yapmışlardır.

Hepimizin de bildiği gibi İran İslam Cumhuriyeti kurucusu İmam Humeyni mübarek Ramazan ayındaki görüşlerini iptal ediyordu. İmam'ın (a.s) yakınlarından biri bu konuda şöyle diyor: "İmam'ın (a.s) mübarek Ramazan ayındaki görüşmelerini iptal etmesinin sırlarından biri de şudur

[1] Bihar'ul Envar, c. 95, s. 5

[2] A. g. e. s. 6

[3] Bihar'ul Envar, c. 89, s. 213

ki, İmam bu ayda daha çok dua ediyor, Kur'an okuyordu. Özetle, kendisiyle ilgileniyor ve şöyle buyuruyordu: "Ramazan ayının bizzat kendisi bir iştir."[1]

İmam (r.a) Necef'te iken mübarek Ramazan ayında her gün on cüz Kur'an okuyordu. Yani üç günde bir, bir defa Kur'an'ı hatmediyordu. Bazıları bu ayda iki kere Kur'an'ı hatmettiğine seviniyorlardı. Ama daha sonra İmam'ın bu ay içinde on bir defa Kur'an'ı hatmettiğini anladılar. [2]

Fakirlerle Dertleşmek

Mübarek Ramazan ayında sadaka ve infak da masumların (a.s) siretinde çok özel bir yere sahiptir. İbn-ı Abbas, şöyle diyor: "İnsanların en çok ihsan edicisi, Resul-i Ekrem (s.a.a) idi. Peygamber en çok mübarek Ramazan ayında bağışta bulunuyordu."[3]

İmam Seccad (a.s) hakkında ise şöyle denmiştir: "Ramazan ayı geldiğinde İmam, her gün bir dirhem sadaka veriyor ve şöyle buyuruyordu: "Ümit ediyorum ki kadir gecesini derk eder ve ondan nasiplenirim."[4]

Abdullah b. Mes'ud şöyle rivayet etmektedir: "Bir gece Allah Resulü (s.a.a) yatsı namazını bitirince bir şahıs safların arasından kalkarak şöyle dedi: "Ey muhacirler ve Ensar! Ben garip bir kimseyim. Hiçbir şeye gücüm yetmemektedir. Bana yiyecek veriniz." Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: "Ey fakir! Garipliği anma ki kalbimi hüzne boğdun. Peygamber daha sonra şöyle buyurdu: "Garipler dört kısımdır:

---

[1] Pa be Paye Aftab, c. 1, s. 286

[2] Berdaşthai ez Sire-i İmam Humeyni, s. 8

[3] Sahih-ı Buhari, c. 2, s. 672

[4] Bihar'ul Envar, c. 95, s. 82

1- Kendisine gelenin olmadığı ve içinde namazın kılınmadığı mescit

2- Tilavet edilmeyen Kur'an

3- Bir cemaat içinde olduğun halde kendisinden dini sorular sorulmayan alim kimse

4- Kafirler arasında olan Müslüman esirler."

Peygamber daha sonra şöyle buyurdu: "Bu fakire kim yiyecek temin edebilir ki Allah da ona yüce Firdevs cennetinde yer versin?" Hz. Ali (a.s) yerinden kalktı, fakirin elinden tuttu, onu Fatıma'nın (a.s) evine götürdü ve şöyle dedi: "Ey Allah Resulü'nün kızı! Bu misafire bir şeyler hazırla." Hz. Zehra şöyle buyurdu: "Evde az bir yiyecek vardır, Hasan ve Hüseyin açtır, siz de oruçsunuz. Var olan yiyecek ise sadece bir kişiye yetecek kadardır." Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: "O yiyeceği getir." Hz. Fatıma (a.s) o yiyeceği getirdi. İmam Ali (a.s) yiyeceği misafire verdi ve kendi kendisine şöyle dedi: "Eğer bende yiyecek olursam misafire yetmez, eğer yemezsem o da utanır yemez. O halde çırağın yanına giderek onu yakmakla uğraşır gibi oldu. Ama çırağı söndürdü. O şahıs yemek yediğinde Hz. Ali (a.s) da ağzını hareket ettiriyor, böylece misafirin yemek yediğini sanmasını sağlıyordu. Sonunda yemek bitince Fatıma (a.s) bir çırağ getirdi. Çırağı yaktıklarında yiyeceğin olduğu gibi durduğunu gördüler." İmam Ali (a.s) şöyle buyurdu: "Ey adam! Neden yiyeceğini yemedin?" O şöyle dedi: "Ben doydum." Daha sonra Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin, Fizze ve Hatta komşular bile o yemekten yedikleri halde bir türlü bitmedi."[1]

[1] Tefsir-i Minhac'us- Sadıkin, c. 9, s. 237

Bu rivayette Ramazan ayından söz edilmemiştir, ama İmam'ın (a.s) oruç tutarken fakirlere ilgi ve teveccühünü göstermektedir.

İbn-i Abbas şöyle diyor: "Ramazan ayı geldiği zaman Allah Resulü (s.a.a) esirleri özgür bırakıyor ve her fakir ve yoksula yardımcı oluyordu."[1]

Bilmek gerekir ki, fakirler ve yoksullarla dertleşmek ve onların acılarını paylaşmak hakikatte bizleri orucun felsefesine daha da bir yakın kılmaktadır. İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur: "Orucun sebebi, açlığı ve susuzluğu tanımak ve hissetmektedir."[2]

Yalvarıp Yakarmak

Ramazan ayının önemli adabından biri de ilahi kutsal dergaha yalvarıp yakarmak ve dua etmektir. Öyle ki mübarek Ramazan ayının her gün ve gecesi için bir dua nakledilmiştir. Bunlardan en önemlisi ise Ebu Hamza-ı Sumali duasıdır.

Bu konunun önemi, farklı zamanlar, haller ve şartlar için farklı duaların varlığından anlaşılmaktadır. Hilali görme duası, farz ve müstehap namazlardan sonra edilen dualar, iftar duası, seher duası, veda duası ve benzeri dualar. Masum İmamlar (a.s) mübarek Ramazan ayını duayla karşılıyor ve duayla veda ediyorlardı. Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Ramazan, Allah-u Teala'nın ayıdır. Bu ayda tekbir, sena, övgü ve tesbihi çoğaltınız ki bu ay, fakirlerin baharıdır."[3]

---

[1] Sevab'ul A'mal, s. 96

[2] Vesail'uş- Şia, c. 7, s. 3

[3] Bihar'ul Envar, c. 93, s. 381

İmam Ali (a.s) ise şöyle buyurmuştur: "Ramazan ayında çokça mağfiret dile ve dua et. Dua sizden belaları def eder, mağfiret ise günahlarınızı ortadan kaldırır."[1]

Gece İbadet Etmek

Dua ve ibadet için en iyi fırsat, melekuti seher vaktidir. Masum İmamlar (a.s) ve din büyükleri, mübarek Ramazan ayının seher vakitlerinde Allah ile raz-u niyazda bulunuyordu. Bu konuda İmam Bakır'dan nakledilen sır ve gizem dolu seher duası ile İmam Seccad'ın (a.s) irfani Ebu Hamza-ı Sumali duasına işaret etmek mümkündür.

İmam Bakır (a.s) seher duasının önemi hakkında şöyle buyurmuştur: "Eğer bu duanın Allah nezdindeki azametini bilmiş ve seri bir şekilde icabet edildiğinden haberdar olsalardı, kendilerini onun için kılıçla da olsa ölüme atarlardı."

İmam Bakır'a (a.s) göre Allah'ın en büyük ismi de bu duada yer almıştır. Dolayısıyla bu duayı büyük sır olarak adlandırmış, münafıklar, yalancılar ve inkarcılar gibi namahremlerden saklanılmasını istemiştir. [2]

Rabbani alimler de masumlara (a.s) uyarak Ramazan ayının seherlerini ganimet sayıyor ve bu ayı dua, namaz ve Allah'ın zikriyle geçiriyorlardı. Söylenildiği üzere Ayetullah Burucerdi'nin üstadı olan Ayetullah Seyyid Muhammed Bakır Derçei gece namazının kunutunda Ebu Hamza-ı Sumali duasını ayakta durarak okuyordu. [3]

İmam Humeyni'nin (r.a) oğlu şöyle diyor: "Ramazan ayında bir gece damın üstünde yatıyordum. Bize komşu

[1] A. g. e. s. 379

[2] Bihar'ul Envar, c. 95, s. 94

[3] Rıza Muhtari, Sima-ı Ferzanegan, s. 227

olan Kırk beş metrelik küçük bir evi vardı. Bir sesin geldiğini işittim. Kalkıp baktığımda onun gece karanlığında onun namaz kıldığını gördüm. Ellerini göğe kaldırmış ağlıyordu. Ramazan ayında sabaha kadar namaz kılıyor ve dua ediyordu. Sabah namazından sonra bir miktar istirahat ediyor ve erkenden işleri için hazırlanıyordu."[1]

Allame Tabatabi de Ramazan ayında geceleri sabaha kadar uyanık duruyordu. Bir miktar ilmi araştırmalarda bulunuyor, geriye kalan vaktinde ise dua ediyor, Kur'an okuyor, namaz kılıyor ve zikirle uğraşıyordu. [2]

"Gönül, yan, yakıl, senin yanıp yakılma ne işler eder.
Gece yarısındaki bir niyaz, yüzlerce belâyı defeder.
Peri çehreli sevgilinin azarını açıkçasına çek.
Çünkü kaşla, gözle bir işaret, yüzlerce cefaya değer.
Cihanı gösteren kadehe hizmet eden kişiye
Mülk âleminden melekût âlemine kadar bütün hicapları kaldırırlar."[3]

Merhum Şeyh Abbas-ı Kummi, Seyyid Sadruddin Amili İsfahani'nin biyografisinde şöyle yazmaktadır: "Nakledildiği üzere Ramazan ayının gecelerinden bir gece Seyyid Sadruddin, Hz. Ali'nin (a.s) haremine gitti, ziyaretten sonra mukaddes başının arkasında bir yere oturarak Ebu Hamza duasını okumaya başladı: "Allah'ım! Beni cezanla edep etme" cümlesine geldiği zaman ağlayarak sürekli bu cümleyi tekrar edip durdu. Bayılıncaya kadar ağladı, sonra onu baygın bir halde türbeden dışarı çıkardılar."[4]

---

[1] Sima-ı Ferzanegan, s. 159
[2] A. g. e. s. 163
[3] Hafız
[4] Sima-ı Ferzanegan, s. 170

Kadir Gecesini İhya Etmek

Kadir gecesi, İmam Sadık'ın (a.s) ifadesiyle Ramazan ayının kalbidir. [1] Bu ay, yıl boyunca çok özel bir konuma sahiptir. Öyle ki Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allah, günlerden Cuma'yı, aylardan Ramazan'ı ve gecelerden de Kadir gecesini seçmiştir."[2]

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Ramazan ayının son on gününde itikafa giriyor ve bunu, kadir gecesini derk etmenin ön hazırlığı olarak değerlendiriyordu. İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Allah Resulü (s.a.a) ilk önce, ramazan ayının ilk on gününde, daha sonra ikinci yılda, sonraki on günde ve üçüncü yılda ise, mübarek Ramazan ayının son on gününde, itikafa giriyordu. Bu sünneti, sonuna kadar devam ettirdi."[3]

Masumların sireti de kadir gecesini ihya etmenin önemine vurgu yapmakta, duaya, yalvarıp yakarmaya teşvik etmekte ve kadir gecesinden istifade etmemeyi şiddetle kınamaktadır. Ayşe şöyle diyor: "Allah Resulü'nün (s.a.a) ramazan ayının son on günündeki çaba ve gayreti, diğer hiçbir zaman ile kıyaslanmayacak derecedeydi."[4]

İmam Ali (a.s) ise şöyle buyurmuştur: "Allah Resulü (s.a.a) Ramazan ayının 23. Gecesi, etrafındakilerin yüzüne uyumasınlar diye su serpiyordu. Hz. Fatıma da gündüz yatmalarını, gece az bir yemek yiyerek Ramazan ayının 23. Gecesini ihya etmelerini sağlıyor ve şöyle buyuruyordu:

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 94, s. 11

[2] A. g. e. s. 7

[3] Bihar'ul Envar, c. 95, s. 4

[4] Durr'ul Mensur, c. 6, s. 376

“Mahrum olan kimse, bu gecenin fazilet ve hayrından mahrum olan kimsedir.”[1]

Hz. Fatıma (a.s) başka bir rivayette şöyle buyurmuştur: “Ramazan ayının 23. Gecesi, şiddetli bir yağmur yağmış ve Medine mescidi, çamur içinde kalmış olduğu halde, Allah Resulü (s.a.a) bizleri namaza teşvik ediyordu. Yüzü ve burnu çamur içinde kaldığı halde, ibadetten ve geceyi ihya etmekten el çekmiyordu.”[2]

İmam Sadık (a.s) ise, şiddetli bir hastalığa yakalanmıştı. Ama Ramazan ayının 23. Gecesi kölesine bu haliyle kendisini namaz kılmak için mescide götürmesini emretti. [3]

Kadir gecesini derk etmek, büyük bir başarıdır. Bu başarı, herkese nasip olmamaktadır. Kadir gecesinin belirli bir gece olmaması ve üç geceden biri sayılması ve benzeri meseleler, öylesine sıradan meseleler değildir. Bu yüzden kadir gecesini derk etmeye aşık olan büyükler, bu geceyi ihya hususunda büyük ve sürekli bir çaba içinde olmuşlardır. Bunun bir örneği de Mirza Kummi ve Seyyid Şefti’nin çağdaşlarından olan ve Bahr’ul Ulum ve Sahib’ur- Riyaz’ın öğrencilerinden olan Hacı İbrahim Kelbasi’nin bir yıllık ibadetidir. O Kadir gecesini ibadetle terk etti. Zira bir yıl boyunca geceyi sabaha kadar ibadetle geçirdi. [4]

“Ariflere hakikaten gece karanlık değildir.
Allah erlerinin gecesi âleme nur saçan gündüzdür.”

Ramazan Ayı İle Vedalaşmak

---

[1] Bihar’ul Envar, c. 94, s. 10

[2] Bihar’ul Envar, c. 94, s. 10

[3] A. g. e. c. 95, s. 169

[4] Sima-ı Ferzanegan, s. 167

Ramazan ayının sonuna yaklaştıkça ilahi velilerin bu maneviyat deryasına olan aşk ve heyecanı daha da bir alevlenmektedir. Masumların (a.s) rivayetlerinden anlaşıldığı kadarıyla ayın son gecesi de özel bir takım niteliklere sahiptir. İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: "Ramazan ayının son gecesi geldiğinde melekler şöyle seslenirler: "Ey Allah'ın kulları! Selam olsun sizlere! Gerçekten de Allah günahlarınızı bağışladı ve tövbenizi kabul etti. Bundan sonra nasıl olacağınıza bir bakın."[1]

Muhammed b. İclan şöyle diyor: "İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğunu işittim: "Ramazan ayı geldiğinde Ali b. Hüseyin (a.s) hiçbir kölesini ve cariyesini dövmüyordu. Bir hata yaptıklarında bile onu yazıyor, Ramazan ayının son gecesi geldiğinde hepsini çağırıyor, bir yere topluyordu. Daha sonra o yazıyı çıkararak onların yaptıkları hataları okuyor ve hepsinden bu konuda itiraf alıyordu. Daha sonra da ayağa kalkıyor ve herkesin yüksek sesle şöyle demesini istiyordu: "Ey Ali b. Hüseyin! Sen amellerimizi saydığın gibi Rabbin de senin yapmış olduklarını muhasebe etsin, yazsın. Şüphesiz ki o, sana yaptıklarını haber verecektir. Küçük veya büyük, yapmış olduğun her şeyin hesabını soracaktır. Biz, amellerimizi senin yanında bulduğumuz gibi, sen de O'nun nezdinde olan şeyleri elde edeceksin. O halde bağışlanmanı istediğin gibi sen de bizleri bağışla. Sen bizleri bağışlarsan, şüphesiz onu bağışlayıcı ve merhamet edici bulursun. Ey Ali b. Hüseyin! Hakim ve adil olan Allah karşısındaki küçüklüğünü göz önünde bulundur. Şüphesiz Allah, hardal tanesi kadar hiç

[1] Bihar'ul Envar, c. 93, s. 361

kimseye zulüm etmez ve her ameli yerine getirir. Bizi bağışla ve affet ki Allah da seni affetsin."

Bu esnada ağlamalar başlıyor, Allah ile münacaat ediliyordu. Daha sonra İmam (a.s) onları tek tek öpüyor ve şöyle buyuruyordu: "Ben sizleri affettim, acaba siz de beni affettiniz mi, benden hoşnut oldunuz mu?" Onlar şöyle diyorlardı: "Evet ey efendimiz, biz sizi affettik, siz bize kötülük etmediniz." İmam (a.s) daha sonra hepsinin şöyle demesini istiyordu: "Allah'ım! O bizleri affettiği gibi sen de Ali b. Hüseyin'i affet, o bizleri esaretten kurtardığı gibi sen de onu ateşten kurtar." Daha sonra İmam (a.s) şöyle buyuruyordu: "Amin! Ey âlemlerin Rabbi olan Allah'ım! " Daha sonra İmam hepsini özgür kılıyordu."[1]

[1] Bihar'ul Envar, c. 5, s. 186

Düşünce, Söz ve Davranışta İffet

Hasan İrfan

"İffet, taaffuf, afaf, isti'faf" gibi kavramlar, sırasıyla, örtmek, sakınmak, namuslu olmak, zühde bürünmek, tabiatı yüce olmak gibi anlamlar elde edilmektedir. [1]

İffetin çeşitli cilveleri ve boyutları vardır. Bunların tümünü üç bölüm halinde düşünmek mümkündür: [2]

1- Düşüncede İffet
2- Sözde İffet
3- Davranışta İffet[3]

Düşüncede İffet

"Günlerin geçmesini bir düşün
Adaletli Allah'a tapmayı sanat edin."

Firdevsi

---

[1] Lisan'ul Arab, c. 9, s. 253; Kamus-ı Kur'an, c. 5, s. 18; Munteheb'ul Lugat, s. 341; Söylemek gerekir ki "afaf" bu anlamda kullanılmaktadır."ifaf" şeklinde telafüz edildiği zaman bu anlamı vermemektedir. Zira "ifaf" ilaç anlamındadır. (Munteheb'ul Lugat, s. 359) Daha fazla araştırma için bkz. el-Kafi, c. 3, s. 125- 126; Şerh-ı İbn-ı Ebi'l-Hadid, c. 20, s. 241; Vesail'uş- Şia, c. 11, s. 197; Ehlak-ı Nasıri, s. 74, el-Esfar, c. 2, s. 38

[2] İffet sadece kadına ait değildir. Bu değer ve metot, daha kapsamlı bir anlam ifade etmektedir.

[3] İffet, kelimesinden türemiş olan dört terim, Kur'an-ı Kerim'de yer almıştır. Bakara suresi, 273. ayet, Nisa suresi, 6. ayet, Nur suresi, 32 ve 60. ayetler

İnsan tefekkür eden ve düşünen bir varlıktır. Düşünmek ise, bir ortam ister. Uygun olan veya olmayan her proje, olay ve mesele, tefekkür konusu olabilir. Şüphesiz düzenleme bağlamında düşünce, güzel yankılar oluşturacaktır. Uygunsuz yerlerde düşünce ise, uygunsuz neticeler doğuracaktır. Düşüncede iffet, düşünceyi uygunsuz ortamlardan alıkoymak demektir. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Günahları çok düşünen kimseyi, günahlar kendine çağırır."[1]

Hz. İsa (a.s) ise havarilerine şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Musa zina etmemenizi emretmiştir. Oysa ben, bırakın zina yapmayı, zina düşüncesine dahi kapılmamanızı emrediyorum."[2]

Hafız ise şöyle diyor:

"İradeni aşk yoluna verdiysen adın kötüye çıkacak diye düşünme. Şeyh-ı San'an bile hırkasını meyhaneciye rehin vermişti."

Sözlerde İffet

Hayat dersi veren İslam dini söz ve konuşmalar hakkında da saadet verici bir çerçeve sunmuştur. Kur'an-ı Kerim, farklı sözler hakkında çeşitli nitelikler beyan etmiştir. Örneğin ma'ruf[3] (uygun), hüsn[4] (güzel), ehsen[5] (en güzel),

[1] Gurer'ul Hikem, c. 5, s. 321

[2] Vesail'uş- Şia, c. 14, s. 240; el-Kafi, c. 5, s. 542

[3] Bkz. Muhammed suresi, 21. ayet; Bakara suresi, 235. ayet; Nisa suresi, 5. ayet ve Ahzab suresi, 32. ayet

[4] Bkz. Nahl suresi, 125. ayet ve Ahzab suresi, 32. ayet

[5] Nahl suresi, 125. ayet

leyyin[1] (yumuşak), beliğ[2] (etkili/tesirli), sedid[3] (sağlam/dosdoğru), kerim[4] (değerli/yüce)…

Sözlerde iffet hususunda üç konuyu incelemek gerekir. Ses tonu, telkin niteliği ve sözün içeriği.

A- Ses Tonu

İslami ahlak ve kültürde sesin kısık veya yüksek oluşuna büyük önem verilmiştir. Sözün iffet ve edebine riayet, İslami ahlakın seçkin cilvelerinden biridir. Lokman Hekim alçak sesle konuşmak hakkında oğluna şöyle demektedir: **"Yürüyüşünde tabiî ol, sesini alçalt. Unutma ki, seslerin en çirkini merkeplerin sesidir."[5]**

Allah-u Teala ayrıca şöyle buyurmuştur: **"Ey iman edenler, seslerinizi peygamberin sesi üstünde yükseltmeyin ve birbirinize bağırdığınız gibi, ona sözle bağırıp söylemeyin; yoksa siz şuurunda değilken, amelleriniz boşa çıkar gider."**[6]

Bir hadiste ise şöyle yer almıştır: "Sesinizi anne babanızın sesi üstünde yükseltmeyin."[7]

İmam Seccad (a.s) ise bir duasında şöyle buyurmuştur: "Allah'ım! Sesimi anne babamın yanında alçak kıl."[8]

---

[1] Ta- Ha suresi, 44. ayet
[2] Nisa suresi, 63. ayet
[3] Nisa suresi, 9. ayet ve Ahzab suresi, 70. ayet
[4] İsra suresi, 23. ayet
[5] Lokman suresi, 19. ayet
[6] Hucurat suresi, 2. ayet
[7] Bihar'ul Envar, c. 74, s. 40
[8] Sahife-i Seccadiye, 24. dua

Şüphesiz feryat etmek, yüksek sesle konuşmak ve çığlık atmak, konuşmada iffet cilvesine riayet etmemektir. Elbette bu konuda bir istisnaya da işaret etmek gerekir ki Kur'an şöyle buyurmaktadır: **"Allah, zulme uğrayan kimse dışında, kötülüğün ifşa edilmesini sevmez. Allah şüphesiz işiten ve bilendir."**[1]

Kaba insana lütuf ve keremle konuşma
Ki temiz eğe yumuşaklıkla paslanmaz."

Sa'di

B- Telkin Niteliği

Sözü telkin metodu da farklıdır. Bazen söz yumuşaklık, bazen kaba, bazen şiddetli, bazen vakarlı, bazen işveli telkin edilebilir. Namahrem kimselerle işveli konuşmak şüphesiz konuşmada iffetsizliğin göstergelerinden biridir. Allah-u Teala Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşlerine şöyle buyurmuştur: "**Ey Peygamber hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah'tan) korkuyorsanız, (yabancı erkeklere karşı) çekici bir eda ile konuşmayın; sonra kalbinde hastalık bulunan kimse ümide kapılır. Güzel söz söyleyin.**"[2]

C- Sözün İçeriği

Ses tonu ve ilka metodundan sonra şimdi de sözün muhtevasını ele almaya çalışalım. Her kavram, bir anlamın göstergesidir. Bazı anlamlar, güzel, çekici, bazıları ise kötü ve sıkıcıdır. Kavramların iffetini daha çok muhtevasıyla

[1] Nisa suresi, 148. ayet

[2] Ahzab suresi, 32. ayet

değerlendirmek mümkündür. Dünya edebiyatında ve İslami kültürde çoğu kinayelerin ortaya çıkışının felsefesi de edebi iffete riayet etmek olmuştur.

Kur'an-ı Kerim de konuşma iffetinin tecessümü olduğu için, hoş olmayan bir takım anlamlar için kinaye yoluna başvurmuştur. [1] Bugün dünya kültüründeki önemli hareketlerden biri de dünya edebiyatının bir bölümünün beyan iffetinden uzaklaşmış olmasıdır. Yazı alanında en utanç verici kavramları kirletmiş bulunmaktadırlar. İslam'ın yüce ve temiz kültürü, konuşma hususunda iffete riayet ederek iffete aykırı olan sözlere karşı adeta savaş açmıştır. Şimdi de o önemli örneklerden bazısına bir bakalım.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Herkim namahrem ile şaka yaparsa Allah dünyada diliyle ifade ettiği her kavrama karşılık onu bin yıl zindana atar."[2]

Bir rivayette şöyle yer almıştır: "Bir kadının güzelliklerini başka bir erkeğe anlatarak onun aşık olmasına ve günaha düşmesine sebep olmak doğru değildir."[3]

Başka bir rivayette ise şöyle yer almıştır: "Kadın kendisi ile eşi arasındaki cinsel sırlarını başka bir kadın için anlatmamalıdır."[4]

---

[1] el-İtkan fi Ulum'il Kur'an, c. 3, s. 159- 161

[2] Aşıkane mektupları ve uygunsuz telefon konuşmalarını da bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Bu mektuplar, hayasızlığın kalıcı örneklerinden biridir. Ne yazık ki günümüzde bir çok gençler, evlenmeden önce veya sonra böyle bir günaha bulaşmaktadırlar. Dolayısıyla bir çok ailevi çatışmalara, boşanmalara, kötümserliğe, çekişmelere ve rahatsızlıklara neden olmuşlardır.

[3] Vesail'uş- Şia, c. 14, s. 143

[4] Emali, Seduk, s. 423, Bihar'ul Envar, c. 74, s. 379 ve Yenabi'ul Hikmet, c. 5, s. 125

Daha önemli bir husus ise Kur'an-ı Kerim'in dilenerek nefis izzetini ve yüz suyunu dökmeyen ve izzetini zenginlerin sadakasına kurban etmeyen fakirleri de iffet sembolü olarak adlandırmıştır. Onlar, fakirliğin acı yaralarına tahammül etmekte, asla insanlardan bir şey dilenmemektedirler. Bunlar, söz iffetine sahip kimselerdir. Bu acizane istekler, onların iffet yüceliğini kirletememiştir.

"(Yapacağınız hayırlar,) kendilerini Allah yoluna adamış, bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşamayan fakirler için olsun. Bilmeyen kimseler, iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder. Sen onları simalarından tanırsın. Çünkü onlar yüzsüzlük ederek istemezler. Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir."[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) ise şöyle buyurmuştur: "İffet fakirliğin süsüdür."[2]

Fakirliğini dile getirmemek ve yoksulluk hikayesini anlatmamak, fakirliğin süsüdür ve bir tür söz iffetidir.

İslami ahlakın ihanet, aşağılama, istihza, lakap takma, göz ve kaşlarıyla alay edercesine işaret etme, sövme, fesadı yayma ve benzeri kötülüklerle savaşması da söz iffetini koruma amacını taşımaktadır. [3]

Davranışta İffet

Fiillerinde ve davranışlarında iffetli olmak da bireysel ve toplumsal çeşitli alanları kapsamaktadır. Örneğin örtüde iffet, bunlardan biridir. Yani insanın giydiği elbise, dini kimliği, ahlaki uyumu, insani yüce şahsiyeti ve top-

[1] Bakara suresi, 273. ayet

[2] Nehc'ül Belağa, 68. hikmet

[3] Vesail'uş- Şia, c. 11, s. 327- 329

lumsal yüce değerlerle uyum içinde olmalıdır. İnsan, ilişkilerini bedensel özelliklerini sergileme ve moda ürünlerini teşir etme sahnesine dönüştürmemelidir. Kültürel, iktisadi ve siyasi alanlar, aklı ortadan kaldıran heva ve heves sahnesi haline gelmemelidir. Akıl, dindarlık, ahlak ve insanlık tecellisi yerine dizginlerini koparmış, hayvanlık isteklerini sergilememek gerekir.

İslam dininde hicab meselesi de örtüde iffettir. Davranışta iffet boyutlarından biri de cinsel iffettir. İslam kültüründe cinsel iffet, çeşitli boyutlara sahiptir:

1- Günah olan bakışlardan sakınmak[1]

2- Namahremlerle ıssız bir yerde baş başa kalmamak. [2]

3- Bedensel temasa geçmemek. [3]

4- Mastürbasyon ve meşru olmayan ilişkilerden kaçınmak. [4]

5- Topluluklar arasına tahrik edici bir şekilde çıkmamak. [5]

6- Fuhuş için aracı olmamak. [6]

7- Tahrik edici unsurlardan kaçınmak. [7]

---

[1] Nur suresi, 31. ayet

[2] Hadis kitaplarında bu konuda başlı başına bir bölüm teşkil edilmiştir. Bkz. Vesail'uş- Şia, c. 14, s. 133, Furu-i Kafi, c. 2, s. 64 ve Mekarim'ul Ahlak, s. 121

[3] Vesail'uş- Şia, c. 14, s. 142, Kitab-u men La Yehzuruh'ul Fakih, c. 2, s. 197

[4] Vesail'uş- Şia, c. 14, s. 242

[5] Vesail'uş- Şia, c. 14, s. 134 ve Furu-ı Kafi, c. 2, s. 64 ve Nur suresi, 31. ayet

[6] Vesail'uş- Şia, c. 14, s. 135 ve Furu-ı Kafi, c. 2, s. 64

[7] Vesail'uş- Şia, c. 14 s. 173- 174. Tahrik unsurları örneğin şunlardır: Kadınların tahrik edici seslerine kulak vermek, bir yatakta yatmak, genç kadınlara selam vermek…

Bütün bu konulardan sakınmak, rivayetlerde cinsel iffet olarak yer almıştır.

İslam kültüründe iffetin pratik cilvelerinden biri de rivayetlerde "mide iffeti" olarak adlandırılan iktisadi iffettir. [1]

Davranışsal İffet Süreci

Bugün batılı toplumlardaki gençler, iffetsizlik faciası ile karşı karşıya gelmiştir. Bu çıplaklık kültürü bütün değerleri adeta yutmakta ve bütün mutlulukları yok etmektedir. İffetsizlik ve çıplaklık kültürü batılı hayatın dört alanına egemen olmuştur:

1- Edebi Alan

Rönesans'tan ve romancılığın yayılmasından sonra iffetsiz yazarların edebi korkusuzluğunu ortaya koyan cinsel romanlar, kitap pazarına girmiş ve birbiri ardınca yabancı dillere tercüme edilir olmuştur.

2- Sanat Alanı

Görsel sanatlar, heykeltıraşlık ve diğer sanatlar; çıplaklık reklamı, festivaller ve sanat fuarları vasıtasıyla insani iffeti ayaklar altına almıştır. Öyle ki Hz. Meryem'in (a.s) resmini bile göğsü açık bir şekilde çizmişlerdir. [2]

---

[1] Vesail'uş- Şia, c. 11, s. 197- 198

[2] Kur'an-ı Kerim'e göre çıplaklık eski cahiliyye adetlerinden biridir. Nitekim Kur'an şöyle buyurmuştur: "**Ey peygamberin eşleri! Siz kadınlardan herhangi biri (gibi) değilsiniz; eğer sakınıyorsanız, artık sözü çekicilikle söylemeyin de kalbinde bir hastalık bulunan kimse hevese kapılmasın. Sözü ölçülü söyleyin."** (Ahzab suresi, 33.

3- Spor Alanı

Bugün dünyada birkaç tür spor yaygındır: Doğuya ait olan klasik sporlar ile batıya ait olan futbol, basketbol, jimnastik, batı güreşi ve benzeri sporlar. Batılı sporların özelliklerinden biri de, çıplaklık içinde olmasıdır. Beden uygunsuz bir şekilde teşir edilmekte ve iffet ayaklar altına alınmaktadır. Bu da batı kültüründe eleştirilmesi gereken boyutlardan biridir.

4- Mimarlık Alanı

Geleneksel mimarlıkta strüktürel örtüler oldukça fazla idi. İran'ın bir çok geleneksel evlerinde iç ve dış bölüm ayırımına gidilmişti. Dış bölüm, yabancı ve misafirlerin geliş gidişine göre ayarlanmıştı. İç bölüm ise ev halkına ve mahremlere ayrılmıştı. Evlerin kapısında iki tokmak bulunuyordu. Bu tokmaklardan biri erkeklere, diğeri ise kadınlara özgü idi. Her tokmağın özel bir sesi vardı. O tokmak

---

ayet) İsmail Sebzevari'nin dediği gibi dört kısım canlı çıplaklıktan utanmamaktadır:

1- Hayvanlar

2- Çocuklar

3- Cahil ve ilkel insanlar

4- İlericilik ve medeniyet iddiasında bulunan bazı insanlar. Meşhur sanatçı Charlie Chaplin kısına şöyle yazmaktadır: "Çıplaklık, asrımızın hastalığıdır. Ben yaşlıyım ve belki de gülünç sözler söylüyorum. Ama bana göre, bedeninin çıplaklığı ruhunun çıplaklığını sevdiğin kimseye ait olmalıdır. Senin bu konudaki düşüncen bundan on yıl öncesine, yani örtünme dönemine ait olması hiç de kötü bir şey değildir. Sakın korkma, bu on yıl seni yaşlandırmayacaktır. Velhasıl çıplaklık adasına tabi olan son kimse olmanı dilerim." (Mesele-i Hicab kitabına Üstat Mütaharri'nin yazdığı önsözden naklen)

vasıtasıyla gelen misafirin kadın veya erkek olduğu anlaşılıyordu. Ev sahibi gelenin kadın veya erkek olduğunu biliyor, bu esas üzere kapıyı kadın veya erkek açıyordu. Ama edebiyatta çıplaklık kültürünün yaygınlaşmasından sonra batılı sanat, spor ve mimarlık alanları da iffetsizlik sahnesi haline dönüştü.

Binaların önünde duvar yerine demir basamaklardan istifade etmektedirler. Böylece çıplaklık mimarisi evin içine de çekilmiş oldu. Önce mutfaklardan kapı ve pencereler atılıp, Amerikan open mutfaklar, yaygınlaştırıldı. Sonra diğer odaların duvarları ortadan kaldırıldı. Esasen ortak koridorlara, asansörlere, birbirine bakan pencerelere ve karışımı öngören yapıya sahip apartmanlar, fesat nedenidir. [1]

---

[1] Gördüğünüz gibi hayatın bir çok alanını fesat kaplamıştır. Kur'an-ı Kerim, yolda giderken dahi iffete riayet edilmesi gerektiğini beyan etmektedir. Eskiden kadınlar, ayaklarına halhal takarlardı. Halhal, bir süs takısıydı. Bu halhallerin çıkardığı sesler vesvese ediciydi. Kur'an-ı Kerim bu konuda şöyle buyurmaktadır: "**Mümin kadınlara da söyle: "Gözlerini (harama çevirmekten) kaçındırsınlar ve ırzlarını korusunlar; süslerini açığa vurmasınlar, ancak kendiliğinden görüneni hariç. Başörtülerini, yakalarının üstünü (kapatacak şekilde) koysunlar. Süslerini, kendi kocalarından ya da babalarından ya da kocalarının babalarından ya da oğullarından ya da kocalarının oğullarından ya da kendi kardeşlerinden ya da kardeşlerinin oğullarından ya da kız kardeşlerinin oğullarından ya da kendi (mümin) kadınlarından ya da sağ ellerinin altında bulunanlardan ya da kadına ihtiyacı olmayan beyinsiz (hizmetçi) kimselerden ya da kadınların henüz mahrem yerlerini henüz anlamayan çocuklardan baş- kasına göstermesinler. Gizledikleri süsleri bilinsin diye ayaklarını ye- re vurmasınlar. Hep birlikte Allah'a tövbe edin ey müminler! Umulur ki kurtuluşa erişirsiniz! "** (Nur suresi, 31. ayet) Hz. Şuayb'ın (a.s) kızının iffetli yürüyüşü de Kur'an'da yer

İffetin Getirileri

İffet, hayatta çok olumlu etkilere sahiptir. Toplumsal konuları inceleyen araştırmacılar, bu konuya daha çok önem vermelidirler.

A- Ruhsal Huzur

Ruh hastalıklarının sebeplerinden biri de meşru olmayan bakışlar ve ilişkilerdir. Bu şehvet dolu bakışlar, bir yandan cinsel içgüdüleri tahrik etmekte ve bu iç güdüler tahrik olunca da insanın ruhunda büyük bir fırtına kopmaktadır. İnsanın akıl nuru fırtınalara maruz kalmaktadır. Böyle bir insan artık ruhsal huzura sahip olamaz. Huzur ve sükuneti ortadan kalkar. Öte yandan meşru olmayan ilişkiler, ona adım adım ocakları söndüren günahlara sürükler. Rezalet korkusu cezalardan korkma, vicdan azabı böyle bir kimsenin ruhunu altüst eder ve insan bu yüzden streslere ve ıstıraplara düşer.

İffet ise, insanı bütün bu ıstırap ve streslerden kurtaran en önemli etkendir. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Herkim, namahreme bakmaz ise kalbi huzura erer."[1]

Öte yandan bu günah olan bakışlar insanda bir takım istekler uyandırmaktadır. Bu günahlar sofrası serilince de

---

almıştır."**Çok geçmeden, o ikisinden biri, utangaç bir tavırla yürüyerek ona geldi. "Babam, bizim için sürüleri sulamana karşılık olarak sana mükâfat vermek üzere seni davet etmektedir" dedi. Bunun üzerine ona gelip de olup bitenleri anlatınca o, "Korkma" dedi. "Zalimler topluluğundan kurtulmuş oldun."** (Kasas suresi, 25. ayet) (Bihar'ul Envar, c. 13, s. 32)

[1] Müstedrek'ül- Vesail, c. 14, s. 271

üzüntüler, hasetler, intiharlar ve cinayetler ortaya çıkmaktadır. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Nice aşklar, bir tek bakıştan ortaya çıkar."[1]

Hiç unutamadığım bir hatırayı burada aktarmak istiyorum. Pehlevi zamanında yabancı bir artist, Tahran'a davet edilmişti. Tahran'a gelince, kadın ilk defa çarşaflı birini gördü. Oldukça şaşırarak "bu nedir?" Diye sordu. Ona, "çarşaf, İran'lı kadınların örtüsüdür." Diye cevap verdiler. Yanındakilere arabadan inerek o kadının yanında yer almak ve başını çarşafla örtmek istediğini belirtti. Söz konusu artist, ilk defa çarşaf örtününce tıpkı İranlı kadınlar gibi kendini tümüyle örttü. Basın mensuplarından biri bu fırsattan istifade ederek ona şöyle sordu: "Hanımefendi! Şu anda kendinizi nasıl hissediyorsunuz?" O şöyle cevap verdi: "Huzur ve güvenlik hissediyorum." İşte bu sanatçı bir kadının bütün modacılara, aldanmışlara ve batıcılara vermiş olduğu tarihi bir cevaptır.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "**Ey iman edenler! Siz, bir yemeğe çağırılmadıkça, zamanını gözetmeksizin, Peygamber'in evlerine girmeyin. Ancak davet edildiğiniz vakit girin. Yemeği yediğinizde hemen dağılın, sohbete dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamber'i üzmekte, fakat o (size bunu söylemekten) utanmaktadır. Ama Allah, hakkı söylemekten çekinmez. Peygamber'in hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Bu, hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temiz bir davranıştır. Sizin Allah'ın Resûlünü üzmeniz ve kendisinden sonra onun**

[1] Başka bir hadiste ise şöyle yer almıştır: "Herkim bakışını serbest bırakırsa, hasreti çoğalır." (Bihar'ul Envar, c. 77, s. 286)

hanımlarını nikâhlamanız asla caiz olamaz. Çünkü bu, Allah katında büyük (bir günah) tır."[1]

B- Bedensel Esenlik

Günümüz insanı bir yere kadar sağlık ve gelişimine kavuşmuş bulunmaktadır. Yiyecek sağlığı, pastörize, sterilize ve mikropları ortadan kaldırma teknikleriyle bir yere kadar temin edilmiştir. Lakin utanç içinde itiraf etmek gerekir ki henüz ilmi esaslarca da bir mikrop yuvası sayılan domuz eti, dünya halklarının yiyeceklerinin başında yer almaktadır. Günümüzde keçi, koyun, inek ve deve, adeta tecrit edilmiş en büyük protein kaynağı olan bu besin maddeleri, şehirlerin dışına sürülmüştür. Ama necis olan köpekler, tıp bilginlerinin odalarına kadar girmiştir. Batıcı insanların her yeri bu mikrop üreten hayvanların salyası ile kirlenmiştir. Buna hava kirliliğini de eklemek gerekir. Öyle ki artık insan, "içine duman çeken ve ah eden bir varlık" diye tanınacak bir varlık haline gelmiştir.

Cinsel sağlığa ise günümüzde en alt düzeyde riayet edilmektedir. Bu da bir çok afetleri ve tehlikeleri beraberinde getirmektedir. Her an cinsel hastalıklar artmaktadır. Frengi, belsoğukluğu ve AIDS gibi hastalıklar her gün kurban almakta ve meşru olmayan lezzetler peşinde koşanları ölüm uçurumuna yuvarlamaktadır.

İffete riayet etmek, hiç şüphesiz kamil bir şekilde cinsel sağlığı temin etmektedir. Kur'an-ı Kerim eşcinsellik gibi

[1] Ahzap suresi, 53. ayet; Meşhur Fransız sosyologu Frants Fanon'un şu sözü ne kadar güzeldir: "Dışarıyı gören ama kendisi görülmeyen bir kadın, kendiliğinden sömürgecilere bir mahrumiyet yüklemektedir." (Mağzubin-ı Zemin - Yeryüzünün lanetlileri- , s. 5) Bu açıdan sömürgeciler, iffetsizliği her yere yaymaya çalışmaktadırlar.

bir takım iffetsiz işleri insani güçlerin kaybı ve bir taşkınlık olarak değerlendirmektedir.”**Çünkü siz, şehveti tatmin için kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz. Doğrusu siz taşkın bir milletsiniz.”**[1]

C- Ahlaki esenlik

Ahlaki değerleri korumak takvayı ve iffetli olmayı gerektirir. İffet temelleri yıkıldığı takdirde ise ahlaki değerler de ortadan kalkar ve insan büyük bir kayba uğrar. Haram olan bakışlar insandaki ahlaki değerleri adım adım öldürmektedir. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: bakışları iffetli olan kimsenin sıfatları güzel olur. [2]

İffetli olmak ahlaki yücelişe ve yükselişe neden olmaktadır. Nitekim bir rivayette şöyle yer almıştır: “Gözünüzü namahremlerden sakınınız ki ilginçlikleri görebilesiniz.”[3]

Hz. Ali şöyle buyurmuştur: “İffetli insan neredeyse meleklerden biri olacaktı.”[4]

D- Soy esenliği

Salim nesil şüphesiz sağlıklı ve layık bir ailede vücuda gelir. Salim nesil şu özelliklere sahip olan nesildir:

1- Ailenin sonsuz ve berrak sevgisi ile dolup taşmalıdır

2- Meydana gelişi meşru olmalıdır ve kendisini isnad ederken utanç duymamalıdır.

3- Şefkatli terbiye ediciler ve öğreticilere sahip olmalıdır.

4- Maddi ihtiyaçları temin edilmelidir.

---

[1] A’raf suresi, 81. ayet

[2] Mizan’ul Hikmet, c. 3, s. 2008

[3] Bihar’ul Envar, c. 104, s. 41

[4] Nehc’ul Belağa, 474. hikmet

5- Fikirsel, ruhsal, inançsal ve terbiyevi ihtiyaçları karşılanmalıdır.

Ama cinsel özgürlüklerin yayılması ile oldukça problemli ve meşru olmayan nesil vücuda gelmiştir. Bu nesil ailenin kutsal sevgisinden mahrumdur. Kendisini isnat ederken utanç duymaktadır. Aşağılık kompleksi içinde çırpınmaktadır. Kendisini hiç kimseye akraba kabul etmemektedir. Ne doğru dürüst bir babası ne bir annesi ne de bir kardeşi vardır. Bu yalnızlık, gurbet, kopukluk ve irtibatsızlık ne kadar büyük bir faciadır. İşte böyle bir nesil caddelerde yaşamaktadır. Serseri bir hayata sürüklenmektedir. Yağma ve cinayetlere karışmaktadır. Sevgi görmediği için sevgi göstermemektedir

Güzelliğin devamlılığı

Gençliğin güzelliği iffetli olmakla korunur. Cinsel işlerde kayıtsızlık insanı erken yaşlandırmakta ve cinsel gücünü ortadan kaldırmaktadır. İffet ise gençliği ve güzelliği kalıcı kılmaktadır. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Kadının korunması hali için daha güzel ve güzelliği için daha kalıcıdır."[1]

Bu esas üzere örtü ve tesettür kadınların korunma siperidir. Kadınların letafetini ve inceliğini korumakta kutsallığını dokunulmaz kılmaktadır. Bu aydın düşünce ışığında anlamaktayız ki tesettür bir esaret değil aksine bir azamet göstergesidir. Sizler domates, pancar ve şalgam gibi sıradan şeylerin çelik kasada veya James Bond çantada korunduğunu gördünüz mü? Oysa sürekli olarak değerli eşyalar

[1] Gurer'ul Hikem, c. 4, s. 200

bu tür korunmaktadır. İşte tesettür ve hicapta da bu tür bir korunma vardır. [1]

Aileyi korumak

Aileler toplumun küçük birimleridir. İnsan bedeninin hücrelerine benzemektedir. Eğer hücreler zarar görecek olursa insan hastalanır. Aileyi esenlik içinde tutmak bir çok bireysel ve toplumsal saadetlere neden olmaktadır. Aileyi ayakta tutmanın en önemli esaslarından biri de iffettir.

Birbirine karşı kayıtsız davranan eşler sürekli olarak kötümser bir ruha sahiptir. İffetli olmayan eşler arasında kutsal evlilik aşkı hakim değildir. İffetsiz eşler bazen çocuklarına bile su- izanda bulunmakta tertemiz babalık duygusunu yitirmektedirler.

Toplumsal Güvenlik

İffet toplumsal güvenliği sağlayan temel esaslardan biridir. Haram bakışlar, çıplaklık kültürü ve cinsel hayasızlık toplumsal güvenliği büyük bir tehlikeye sokmaktadır. Bunun neticesi olarak da insanların hakkına tecavüzün en utanmaz türü olan cinsel tecavüzler doruk noktasına ulaşmaktadır. Böylece genç kızların ve kadınların kaçırılması yaygın bir hale gelmektedir. Artık hiç kimse namusuna

[1] İffet manevi bir güzelliktir. Akıl ve Allah'ın beğendiği bir çekicilik olan iffet bütün zahiri süslerden daha güzeldir. Öte yandan kadınların hayadan yoksun bir şekilde toplumda gezinmesi kozmetik ürünlerin hadsiz hesapsız tüketilmesine neden olmaktadır. Bu da ekonomik bir yük olmasına rağmen kadının daha çabuk yıpranmasına ve yaşlanmasına neden olmaktadır.

oranla güven içinde olmayacaktır. İffete riayet etmek toplumsal güvenliği sağlayan en sağlam bir ilkedir. [1]

Güzel bir üne sahip olmak

Cinsel kayıtsızlıklar, rezalet ve rüsvalığa neden olduğu gibi iffetli olmakta insanı güzel bir üne ve kalıcılığa kavuşturmaktadır. İnsanı adeta kutsallaştırmaktadır. Tarihteki büyük ünlülerin hayatına bir bakınız. Tarihte Hz. Yusuf (a.s) İbn-i Şirin Şeyh Receb Ali Hayyat, Cafer Müctehidi Fazile gibi bir çok kimseler birer yıldız gibi ışıldamaktadır.

[1] Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmaktadır: "**Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına geniş elbiseleriyle üzerlerini tümüyle örtmelerini söyle; onların (özgür ve iffetli) tanınmaları ve eziyet görmemeleri için en uygun olan budur. Allah, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir."** (Ahzab suresi, 59. ayet) iffetli olmak korunmayı, çıplaklık ise saldırıya uğramayı beraberinde getirmektedir. Rivayetlerde de yer aldığına göre başkalarının iffetine saldırıda bulunmak kendi iffetine saldırıyı getirir. Bkz. Bihar'ul Envar, c. 71, s. 270 ve Vesail'uş Şia, c. 20, s. 313

İlahi Dinlerde Tesettür

Said Askeri

Tesettürün fıtri oluşu

Tesettür bütün din ve mezheplerde özel bir konuma sahip olmuştur. Bunun temel esaslarından biri de hicabın ve iffetin fıtri bir iş olmasıdır. Hz. Adem ve Havva kıssası da tesettürün fıtri olduğunu ispat etmektedir. Hıristiyanlar için de kutsal olan Yahudilerin mukaddes kitabı Tevrat'ta şöyle okumaktayız: *"Kadın ağacın güzel, meyvesinin yemek için uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi. Kocası da yedi. İkisinin de gözleri açıldı. Çıplak olduklarını anladılar. Bu yüzden incir yaprakları dikip kendilerine önlük yaptılar. Derken, günün serinliğinde bahçede yürüyen Rab Tanrı'nın sesini duydular. O'ndan kaçıp ağaçların arasına gizlendiler. Âdem karısına Havva adını verdi. Çünkü o bütün insanların anasıydı. Rab Tanrı Âdem'le karısı için deriden giysiler yaptı, onları giydirdi."*[1]

Bu metin esasınca Adem ve Havva'nın elbiseleri yok idi. Yasaklanmış ağaçtan tattıkları zaman gözleri açıldı ve çıplak olduklarını anladılar. Hemen ağaç yapraklarıyla kendilerini örttüler. Daha sonra Allah onlara bir elbise verdi. Kur'an-ı Kerim Hz. Adem ve Havva kıssasını şöyle beyan etmektedir: **"Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp**

[1] Tevrat, yaratılış seferi, 3. bab, 6- 8 ve 20- 21

yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başladılar."[1]

Kur'an-ı Kerim'deki ayetler esasınca Hz. Adem ve Havva yasaklanmış ağaçtan tatmadan önce de elbise sahibi idiler. Ama yasaklanmış ağaçtan yedikten sonra elbiselerini kaybettiler ve hemen ardından kendilerini örtmeye kalkıştılar. Velhasıl her iki nakle göre de (ister daha önce elbise sahibi olmadıklarını söyleyen Tevrat'a ve isterse de elbise sahibi olduğunu belirten Kur'an-ı Kerim'e göre) çıplaklıklarını hissettikten hemen sonra cennetteki ağaç yapraklarıyla kendilerini örtmeye kalkışmışlardır.

Hiç kimsenin görmediği bir yerde dahi bu çıplaklıktan utanma duygusu ve hemen geçici olarak da olsa ağaç yapraklarıyla kendilerini örtmeye kalkışması tesettürün insanda fıtri olduğunu isbat etmektedir. Ayrıca elbise ve tesettürün medeniyetin gelişimi ile birlikte ortaya çıkmadığını göstermektedir. İlk insanlar bile fıtri olarak örtünmeye meyletmişlerdir.

Tarihi metinlerin tanıklığı esasınca da dünyadaki bütün dinlerin çoğuna göre kadınlar arasında tesettür sürekli var ola gelmiştir. Gerçi tarih boyunca tesettür bir çok iniş ve çıkışlar yaşamış bazen hakim sınıfın zevki doğrultusunda şiddet veya azalma kaydetmiştir. Ama hiçbir zaman tümüyle ortadan kalkmamıştır. Eğer dünyadaki ülkelerin milli elbiselerine bakacak olursak çok açık bir şekilde onda tesettürün varlığını görürüz. Ülkelerin milli elbiselerine bakmak bile bizleri kadınları tesettür sahibi olan millet ve kavimleri bulmak hususunda tarihi kitapları araştırmaktan müstağni kılmaktadır. Dünyadaki çoğu milletler arasında

[1] A'raf suresi, 22. ayet

tesettürün yaygın olduğunu herhangi din veya mezhebe özgü bulunmadığını göstermektedir.

Bütün semavi dinler kadın için tesettürü farz ve gerekli kılmıştır ve beşeri toplumları bu fıtri ilkeye davet etmişlerdir. Zira tesettürün gereği doğal olarak kadınların fıtratına konmuştur. İlahi dinlerin hükümleri ise insani fıtratla uyum içinde yasanmıştır. O halde bütün ilahi dinlerde kadının tesettürü ve hicabı farz kılınmıştır.

Zerdüşt, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam dinlerinde tesettür kadınlar için lazım ve gerekli görülmüştür. Kutsal dini kitaplar, dini hükümler, adab, merasimler, ve bu ilahi dinlere uyan kimselerin pratik örnekleri bu iddiayı isbat eden en iyi kanıttır.

Zerdüşt şeriatında tesettür

Zerdüşt tavsiye ve öğütleriyle İranlı kadınların milli bir kültürü olarak zahiri örflerinde riayet ettikleri hicabın temellerini bunların ruhunun derinliklerinde güçlendirmeye ve bu yolla gelecekte de tesettür kanunu icra garantisini temin etmeye ve böylece kendi toplumunu gizli ahlaki sapıklık imkanı karşısında sigortalamaya çalışmıştır.

Zerdüşt'ün[1] kendi takipçilerine tavsiye ettiği öğütlerinden bir kısmını aktaralım ki onun bu konudaki önemli teşebbüsü daha iyi anlaşılsın ve böylece tesettürü koruma

[1] Zerdüşt kelimesi (Zoroaster), Zarathustra'nın Yunanca karşılığıdır (Zarath: güzel, doğru; üstra: develer demektir. Güzel develere sahip olan anlamını ifade eder. Halk dilinde Zerdüşt, yaşayan yıldız olarak nitelendirilir). Zerdüşt'ün doğumu, M. Ö. 570 olarak tahmin edilmektedir. Zerdüşt, İran dinleri üzerinde önemli bir etki bırakmıştır. Tektanrılı bir inanç telkin ettiği için onu bir peygamber olarak kabul eden-

köklerini öğretmek, yüce kılmak ve de zahiri tesettürü batini iffetle iç içe koymanın gereğinin beyanı daha açık bir hale gelmiş olsun.

Zerdüşt şöyle diyor: "Ey yeni gelin ve damatlar! Ben sizlere hitap ediyorum. Öğüdüme kulak verin, sözlerimi belleğinize kazıyın, gayretinizle temiz bir hayat sürdürmeye çalışın. Sizlerden her biri diğerleriyle iyilikte yarışmalıdır ki kutsal evlilik hayatı, hoşluk ve mutlulukla birlikte olsun.

Ey erkekler ve kadınlar! Doğru yola tabi olunuz. Hiçbir zaman, hayatı mahveden geçici hoşluklara ve yalanlara kapılmayın. Zira günahla birlikte olan her lezzet öldürücü bir lezzet gibidir. Bu zehir tatlılıkla karışmış olup kendisi gibi cehennemliktir. Bu tür şeylerle hayatınızı mahvetmeyin.

İyilik yoluna gidenlerin mükâfatı batıl isteklerini ve arzularını kendinden uzaklaştıranlara ve nefsine hakim olanlara erişir. Bu yolda gaflet ve ihmalkarlığın sonu ise sadece üzüntü ve hasrettir.

Kötü işe bulaşan, aldatılmış kimseler, yokluk ve sefalete düşecektir. Onların sonu da feryat ve inlemedir. Benim öğütlerime kulak veren kadın ve erkekler, hayatın huzur ve

---

ler bulunduğu gibi, ona bir hakim veya şaman olarak bakanlar da vardır. Gatha'lar diye adlandırılan kutsal metinler ona dayandırılır. Zerdüşt, yüce tanrı olarak telkin ettiği Ahura Mazda ile yakın irtibatı bulunduğunu ilan etti. Ona göre âlemlerde mücadele eden, iyilik ve kötülük diye adlandırılan iki asli ruh (ilkine "Spenta Mainyu", ikincisine "Angra Mainyu" denilir) var idi. Ahura Mazdah'ın bu iki ruhla alakasını bugün pek iyi bilemesek de O, iyilikle beraberdir. İnsanoğlu, bu iki ruh arasından birini seçmeye mecburdur ve seçimi onun kaderini etkileyecektir. Zerdüşt'ün ölümünden sonra insanlar, onun karşı çıktığı Mitra, Anahita gibi tanrılara tekrar tapınmaya başladılar

mutluluğunu elde edecektir. Onlar sıkıntı ve üzüntü görmeyecek ve ebedi iyiliğe erişeceklerdir."[1] Videvdat kitabında ise şu cümle defalarca tekrarlanmıştır "Şüphesiz Allah, çirkin işleri yok edeceğini bildirmiştir. Ey Adam! Çıkış ve artışı temizlemeni diliyorum. Senden ey kadın! Beden ve gücünü tertemiz kılmanı istiyorum, senin çocuk sahibi olmanı ve sütünün çoğalmasını diliyorum."[2]

"Puşak-ı Bastani-ı İraniyan" adlı kitapta "Puşak-ı Ekelliyetha-ı mihen-i ma" başlığı altında Zerdüşti kadınların tesettürü hususunda şöyle okumaktayız: "Zerdüşti kadınların kullandığı tesettür ülkemizin diğer bölgelerimizdeki kadınların giyindiği tesettüre çok yakındır. Onların başörtüsü de şekil ve kullanım açısından Bahtiyari kadınlarının başörtüsü gibidir. Gömlekleri ise daha çok eskiden Lor kadınlarının giyindiği gömleğe, pantolonları şekil ve kesim açısından Batı Azerbaycan'daki Kürt kadınların pantolonuna ve kafalarına koydukları başlık ise Benderi kadınların başlığına benzemektedir."

Zerdüşt dini temelde "güzel düşünce, güzel söz ve güzel davranış olarak üç temel esasa dayanmaktadır. Papazlar güzel düşünce ve güzel davranış hakkında şöyle demektedirler: "Mümin bir Zerdüşti diğer kadınlara kötü gözle bakmaktan sakınmalıdır."

Başpapazın bir öğüdünde ise şöyle yer almıştır: "Kötü gözlü erkeği kendine yardımcı edinme."[3]

---

[1] Yasna, s. 53, 5- 8. öğütler, Amuzişhay-ı Zerdüşt, Peygamber-i İran'dan (İran peygamberi Zerdüşt'ün öğretilerinden) naklen, Rüstem Şehrzadi, Zerdüştiler encümeni 1998

[2] Videvdat, s. 275, 10. madde

[3] Salnema-i 1372 (1994) Encümen-ı Zerdüştiyan-ı Tehran, s. 10

Yahudi şeriatında Hicab

Yahudi kavminin kadınları arasında tesettürün yaygınlığı da hiç kimse inkar edemez. Tarihçiler de Yahudi kadınlar arasında tesettürün bir gelenek olduğunu aktarmaktan da öte onların bu konudaki aşırılıklarını da beyan etmişlerdir."Hicap der İslam" adlı kitapta şöyle yer almıştır: "Gerçi tesettür Araplar arasında yaygın değildi ve bunu İslam vücuda getirdi ama Arap olmayan milletler arasında en şiddetli şekliyle tesettür yaygın olarak kullanılmıştır. İran'da, Yahudiler arasında ve Yahudilerin düşüncesine uyan milletler arasında tesettür İslam'ın istediğinden daha şiddetli bir şekilde var olmuştur. Bu milletler arasında yüz ve eller bile örtülmüştür. Hatta bazı milletler arasında kadının yüzünün ve ellerinin örtünmesinden de öte kadının gizletilmesi söz konusu ediliyordu ve bu düşünceye sıkı sıkıya bağlı bulunuyorlardı. [1]

Her kavimdeki kadınların çıplaklığını ve süslenmesini sürekli olarak ballandıra ballandıra anlatmaya çalışan ve böylece çıplaklığı doğal olarak göstermeye yeltenen Will Durant bile bu konuda şöyle demektedir: "Ortaçağ boyunca Yahudiler eşlerini değerli elbiselerle süslüyorlardı. Lakin başları açık bir şekilde sokağa çıkmasına izin vermiyorlardı. Başını açmak bir suç teşkil ediyor ve boşanma nedeni kabul ediliyordu. Şer'i öğretilerinden biri de Yahudi erkeğin saçları gözüken bir kadının yanında ellerini açıp Allah'a dua etmemesi idi."[2]

Will Durant Yahudi kadınların niteliği hakkında ise şöyle demektedir: "Çok eşli bir evliliğe sahip oldukları halde cinsel hayatları dikkate değer bir şekilde hatalardan

[1] Hicab der İslam, Ebul Kasım İştihardı, s. 50

[2] Tarih-i Temeddun Will Durant, c. 12, s. 62

uzak idi. Kadınları tesettürlü kızlar, çalışkan eşler, doğurgan anneler ve emin kimselerdi. Erken evlendikleri için de fuhuş en aza indirgenmişti. [1]

Yahudilerin kutsal kitabında açık bir şekilde veya işareten kadınların tesettürü önemle vurgulanmıştır. Bazı ifadelerinde çarşaf kelimesi yer almıştır ki bu da o asırdaki kadınların örtünme niteliğini göstermektedir. Şimdi onların bazısını aktaralım:

Namahrem karşısında tam örtünme

"Tevrat'ın Yaratılış seferinde şöyle okumaktayız: "Rebeka İshak'ı görünce deveden indi, İbrahim'in hizmetkârına, "Tarladan bizi karşılamaya gelen şu adam kim?" diye sordu. Hizmetkâr, "Efendimdir" diye karşılık verdi. Rebeka peçesini alıp yüzünü örttü."[2]

Kadın ve erkeğin birbirine benzememesi gerektiği

Tevrat'ta şöyle yer almıştır: "Kadınlar erkek giysisi, erkekler de kadın giysisi giymesin. Tanrınız Rab bu gibi şeyleri yapanlardan tiksinir."[3]

Yahudi kızların yabancılara süslenmesi sebebiyle azabın inişi

Tevrat'ta şöyle okumaktayız: "Rab şöyle diyor: "Siyon kızları kibirlidir, burunları bir karış havada, göz kırparak geziyor, ayaklarındaki halhalları şıngırdatarak kırıtıyorlar.

---

[1] A. g. e, s. 63

[2] Yaratılış seferi, 24. bab, 64 ve 65. maddeler İran Yahudilerinin dini önderi olan Haham Uril Davudi'nin dediğine göre Yahudi şeriatında hicabın farz oluşu ve kökeni bu maddeye dayanmaktadır.

[3] Tevrat, Tesniye (Yasa) seferi, 22. bab, 5. madde

Bu yüzden onların başlarında yaralar çıkaracağım, mahrem yerlerini açacağım. O gün Rab güzel halhalları, alın çatkılarını, hilalleri, küpeleri, bilezikleri, peçeleri, başlıkları, ayak zincirlerini, kuşakları, koku şişelerini, muskaları, yüzükleri, burun halkalarını, bayramlık giysileri, pelerinleri, şalları, keseleri, el aynalarını, keten giysileri, baş sargılarını, tülbentleri ortadan kaldıracak. O zaman güzel kokunun yerini pis koku, kuşağın yerini ip, lüleli saçın yerini kel kafa, süslü giysinin yerini çul, güzelliğin yerini dağlama izi alacak. Erkekleri kılıçtan geçirilecek, yiğitleri savaşta yok olacak. Siyon'un kapıları ah çekip yas tutacak; kent, yerde oturan, terk edilmiş bir kadın gibi olacak."[1]

Örneğin Rut kitabında da şöyle okumaktayız: "Bunun üzerine Boaz Rut'a, "Dinle, kızım" dedi, "başak devşirmek için başka tarlaya gitme; buradan ayrılma. Burada, benim hizmetçi kızlarla birlikte kal. Gözün, orakçıların biçtiği tarlada olsun; kızların ardından git. Sana ilişmesinler diye adamlarıma buyruk verdim. Susayınca var git, kuyudan çektikleri suyla doldurdukları testilerden iç." Rut eğilip yüzüstü yere kapandı. Boaz'a, "Bir yabancı olduğum halde bana neden yakınlık gösteriyor, bu iyiliği yapıyorsun?" dedi."[2]

Hakeza: "Tanrı şöyle buyurdu: "Gökkubbede gündüzü geceden ayıracak, yeryüzünü aydınlatacak ışıklar olsun. Belirtileri, mevsimleri, günleri, yılları göstersin." Ve öyle oldu."[3]

Başının namahrem kimseler karşısında örtmek

[1] Tevrat, Yeşaya peygamber kitabı, 3. bab, 16- 26. maddeler

[2] Tevrat, Rut kitabı, 2. bab, 8- 10. maddeler

[3] Tevrat, yaratılış seferi, 38. bab, 14- 15. maddeler

Will Durant şöyle diyor: "Eğer bir kadın Yahudi kanunu çiğneyecek olursa, örneğin başı açık bir şekilde insanların arasına girecek, sokaklarda oturup bir şey örecek veya erkeklerle has bir halde bulunacak olurlarsa veya evinde konuştuğunda komşuların duyacağı şekilde yüksek sesle konuşacak olursa, bu durumda erkek mehir vermeden onu boşama hakkına sahipti."[1]

Hakeza: "Allık ve sürme gibi şeyler kullanmayı çirkin görüyorlardı, erkeğin karısı için cömertçe elbiseler almasını uygun görüyorlardı. Ama kadın, bu elbiseleri sadece eşi için giymeliydi; başka erkekler için değil."[2]

Hikmet'ül Hicab ve Edillet-u Vücub'in Nikab adlı kitapta ise Yahudi kadınların tesettürünün kökeninin Musa şeriatında örtünün farz olmasına dayandığını tekit etmek için Musa ve Şuayb'ın kızlarının kıssasına işaret edilmiştir. Bu kıssaya göre Hz. Musa (a.s) onlara arkasından gelmelerini ve kendisini bu şekilde arkadan gelerek babasının evine doğru yönlendirmelerini istemiştir. [3]

Hıristiyanlıkta Tesettür

Daha öncede belirtildiği gibi ilahi dinler fıtrat ile uyum içinde olduğu için tek bir metot takip etmişlerdir. Hıristiyanlıkta tıpkı Zerdüşt ve Yahudi şeriatı gibi kadınlara tesettürü farz kılmıştır. Hıristiyan bilgin Corci Zeydan bu konuda şöyle diyor: Eğer tesettürden maksat bedeni örtmek ise bu durum İslam'dan önce hatta Mesih dinin zuhurundan önce bile yaygın olmuştur. Etkileri henüz de Avrupa'da göze çarpmaktadır."

---

[1] Tarih-ı Temettün, Will Durant, c. 12, s. 30

[2] A. g. e, s. 31

[3] Bkz. Hikmet'ül Hicab ve Edillet-ü Vücub'in Nikab, s. 252

Hıristiyanlık Yahudi şeriatının kadınlarının tesettürü hakkındaki hükümlerini değiştirmemiş, şiddetli kanunlarını devam ettirmiş ve bazı hususlarda daha da ileri giderek büyük bir önemle tesettürün farz oluşunu beyan etmiştir. Zira Yahudi şeriatında evlilik kutsal bir iş sayılmaktaydı. Hatta tarih-ı temeddün kitabında yer aldığına göre yirmi yaşında evlilik mecburi idi ama Hıristiyanlığa göre bekarlık kutsal sayıldığından hiç şüphesiz her türlü tahrik vesilesini ortadan kaldırmak için kadınların örtünmeleri ve her türlü süslenmeden uzak olmaları istenmiştir.

Bu konuda İncil'e bir göz atalım: "Kadınların da kendilerini saç örgüleri, altınlar, inciler ya da pahalı giysilerle değil, sade giyimle, edebe uygun ve ölçülü biçimde, Tanrı yolunda yürüdüklerini ileri süren kadınlara yaraşır şekilde, iyi işlerle süslemelerini isterim. Kadın sükûnet ve tam bir uysallık içinde öğrensin. Kadının ders verip erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum; kadın sükûnet içinde dinlesin. Çünkü önce Âdem, sonra Havva yaratıldı; aldanan da Âdem değildi, kadın aldanıp suç işledi. Ama kadın sağduyu ile iman, sevgi ve kutsallıkta yaşarsa, çocuğun doğmasıyla kurtulacaktır."[1]

Hakeza: "Ey kadınlar, aynı şekilde siz de kocalarınıza bağımlı olun. Öyle ki, bazıları Tanrı sözüne inanmasa bile, Tanrı korkusuna dayanan temiz yaşayışınızı görerek kendilerine hiçbir söz söylenmeden siz kadınların yaşayışıyla kazanılsınlar. Süsünüz, örgülü saçlar, altın takılar ve güzel giysiler gibi, dıştan olmasın. Gizli olan iç varlığınız, sakin ve yumuşak bir ruhun solmayan güzelliğiyle sizin süsünüz

[1] İncil, Pavlus'un Timunaus'a mektubu, 2. bab, 9- 15. maddeler

olsun. Bu, Tanrı'nın gözünde çok değerlidir. Çünkü geçmişte ümidini Tanrı'ya bağlamış olan kutsal kadınlar da kocalarına bağımlı olarak böyle süslenirlerdi. Nitekim Sarâ, İbrahim'i "Efendim" diye çağırarak sözünü dinlerdi. İyilik yapar ve hiçbir korkuya kapılmazsanız, siz de Sarâ'nın çocukları olursunuz."[1]

Aynı şekilde kadının vakarı ve emin olması gerektiği hususunda ise şunu okumaktayız: "Aynı şekilde görevli kadınlar iftiracı değil, ağırbaşlı, davranışlarında ölçülü ve her bakımdan güvenilir olmalıdırlar."[2]

Bizim rivayetlerimizde de şöyle yer almıştır: "Hz. İsa (a.s) şöyle buyurmuştur: "Kadınlara bakmaktan sakınınız. Zira bu bakışlar kalpte şehveti hareketlendirir ve bu da bakan kimse de fitnenin ortaya çıkışı için yeterlidir."[3]

Havariler ve kilise ve Hıristiyanlık dini açısından emirleri yerine getirilmesi gereken papalar ve büyük Kardinaller de kadınların kamil bir şekilde örtünmeleri ve bedensel süslenmelerden kaçınmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

Londra üniversite üstadı Dr. Hekim İlahi, "Zen ve azadi" adlı kitabında Avrupalılar nezdinde kadının durumunu beyan ettikten sonra Hıristiyanlığa göre kadının tesettürünün hükmü hususunda iki başpiskopos Keliment ve Tertuliyan'ın inançları hususunda şunu aktarmaktadır: "Kadın kendi evinin dışında mutlaka tümüyle örtünmelidir. Zira kötü gözlere engel olacak tek şey kadının örtüsüdür. Kadın yüzünü de örtmeli ve diğerlerinin yüzüne bakmasına engel olmalıdır. Başkasını yüzüne bakarak günaha düşürmeye alet olmamalıdır.

---

[1] İncil, elçi Petros'un mektubu 3. bab, 1- 6. maddeler

[2] İncil, Elçi Pavlus'un Timunaus'a mektubu, 3. bab, 11. madde

[3] Sefinet'ül Bihar, c. 2, s. 596

Hıristiyan mümin bir kadın için Allah nezdinde yabancıların yoluna süslü olarak çıkması doğru değildir. Hatta doğal güzelliklerini bile onlardan gizlemelidir. Zira bunlar gören kimseler için tehlikelidir."[1]

Hıristiyanların ve Avrupa halkının elbiseleri hususunda yayınlanmış olan resimlerde kadınlar arasında tesettüre tümüyle riayet edildiğini göstermektedir."Puşak-ı Akvam-i Muhtelif" adlı kitapta yazar, Hıristiyan kadınlara ait bir takım resimler aktarmaktadır ki bu resimlerin tümü kadınların uzun bir elbise giyindiklerini ve başörtüsü taktıklarını göstermektedir."[2]

İslam şeriatında örtü

İlahi dinlerin sonuncusu, tabiatıyla en kamil, her zaman için bütün insanlara Allah tarafından indirilmiş bir din olan İslam elbiseyi ilahi bir hediye olarak tanıtmış ve kadınların tesettürünün farz oluşunu uygun bir düzenlemeyle insanlık toplumuna sunmuştur. İslam kadının örtüsü hakkındaki aşırılıklardan kaçınarak kanun yasama hususunda insanın içgüdüleriyle uyumlu bir çizgiyi göz önünde bulundurmuştur.

İslami tesettürde zararlı ihmalkarlıklar ve yersiz zorluklar bulunmamaktadır. İslami tesettür batıda tebliğ edildiği gibi kadının eve hapsedilmesi, perde arkasında tutulması ve toplumsal konulara katılımdan uzak tutulması anlamında değildir. Kadın yabancı erkeklerle muaşeretinde başını ve bedenini örtmeli, kendisini göstermeye kalkışmamalıdır. Güçlü cinsel içgüdü esasınca İslami hükümler Allah tarafından bu içgüdünün doğru bir şekilde tatmini ve

[1] Zen ve azadi, Hekim İlahi, s. 53

[2] Puşak-i Ekvam-i Muhtelif, s. 116

dengeli kılınması için açıklanmış olan tedbirler konumundadır.

Kur'an-ı Kerim'de Tesettür

Kur'an-i Kerim'de bazı ayetler açık bir şekilde tesettürün farz olduğunu belirtmiş, sınırını ve niteliğini açıklamıştır. Nur suresinde şöyle yer almıştır: **"Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, ziynetlerini teşhir etmesinler. Baş örtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtsünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mümin kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri), erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. Tâbi kimseler, yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına ziynetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları ziynetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar (Dikkatleri üzerine çekecek tarzda yürümesinler). Ey müminler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz."**[1]

Hakeza Ahzab suresinde ise şöyle yer almıştır: **"Ey Peygamber, eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına dış elbiselerinden (cilbablarından) üstlerine giymelerini söyle; onların (özgür ve iffetli) tanınması ve eziyet görmemeleri için en uygun olan budur. Allah, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir."**[2]

[1] Nur suresi, 31. ayet

[2] Ahzab suresi, 59. ayet

Hakeza: **“Ey Peygamberin hanımları! Sizler herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Allah'tan sakınıyorsanız edalı konuşmayın, yoksa, kalbi bozuk olan kimse kötü şeyler ümit eder; daima ciddi ve ağırbaşlı söz söyleyin.”**[1]

İslami rivayetlerde Tesettür

İslam peygamberi (s.a.a) ve masumlar (a.s) da tesettüre riayet edilmesini önemle vurgulamışlardır. Birtakım emirlerde bulunarak İslam toplumunu temizlenmeye ve arınmaya davet etmişlerdir. Bu bölümde bazı rivayetleri aktaralım:

İnce ve bedeni gösteren elbiseler giyinmekten sakınmak.

Peygamberin (s.a.a) baldızı olan Esma bir gün ince bir elbise giyerek Peygamberin (s.a.a) evine geldi. Peygamber onandan yüz çevirerek şöyle buyurdu: “Ey Esma kadın erginlik çağına gelince yüzü ve elleri dışında bedeninin herhangi bir yerini göstermemelidir.”[2]

Ev dışında güzel kokular kullanmanın ve süslenmenin yasak oluşu

Peygamber (s.a.a) bir hadisinde kadının diğerleri için kendisini süslemesini yasaklamış ve şöyle buyurmuştur: “Eğer kadın eşinden başkası için kendisini süsleyecek olursa Allah’ın onu ateşle yakması bir haktır.”[3]

---

[1] Ahzab suresi, 32. ayet

[2] Sünen-ı Ebi Davud, c. 2, s. 383

[3] Bihar’ul Envar, c. 103, s. 242

Kadınların erkeklere benzemesinin yasak oluşu

Peygamber (s.a.a) bu konuda şöyle buyurmuştur: "Allah kadına benzemeye çalışan erkeklere ve erkeğe benzemeye çalışan kadınlara lanet etmiştir."[1]

İmam bakır (a.s) ise bir hadiste şöyle buyurmuştur: "Kadını kendisini erkeğe benzetmesi doğru değildir. Zira peygamber kadınlara benzeyen erkeklere ve erkeklere benzeyen kadınlara lanet etmiştir."[2]

Kur'an-ı Kerim ve rivayetlerde kadınların tesettürünün korunması hakkında bir takım emirler yer almış olmakla birlikte erkeklere bir takım sorumluluklar da yüklenmiştir ki aşağıda onlara işaret edilmiştir:

İnsanların eşlerine oranla iffetli olması

Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "başkalarını eşlerine karşı iffetli olunuz ki sizin eşleriniz de İffetli kalsın."[3]

Haram bakıştan sakınmak

İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Haram bakışlar şeytanın oklarından zehirli bir oktur. Nice bakışlar uzun hasretlere neden olur."[4]

Müslüman bilginlere ve fakihlere göre tesettür

Daha önce de işaret edildiği gibi tesettür İslam'ın zaruri hükümlerinden biridir. Bütün İslam mezhepleri tesettürü

[1] A. g. e,
[2] A. g. e, s. 258
[3] Vesail'uş Şia, c. 14, s. 141
[4] A. g. e, c. 14, s. 138

farz saymıştır. Namaz kılarken ve yabancı erkeklerin huzurunda kadının başını ve bütün bedenini (yüz ve eller hariç) örtmesi gerektiği hususunda herkes görüş birliği içindedir. Elbette Şafiiler ve bazı Şii alimleri yabancılar karşısında kadının yüzünü örtmesini de gerekli saymışlardır.

Bu yazının sonunda İmam Humeyni'ye (r.a) hicap hakkında sorulan bir soruyu ve İmam Humeyni'nin bu soruya verdiği cevabı aktarmak istiyoruz. Şüphesiz bu aynı zamanda Müslüman alimlerin bu konudaki görüşünü de açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Soru: Tesettür, İslam'ın zaruri hükümlerinden biri midir? Bunu inkar eden ve özellikle İslam toplumunda bu ilahi emre karşı itinasız davranan kimselerin hükmü nedir?

Cevap: Tesettür hükmü, İslam'ın zaruri hükümlerinden biridir. Bunu inkar eden bir kimse, İslam'ın zaruriyatını inkar etmiştir. İslam'ın zaruriyatını inkar eden bir kimse ise küfre mahkumdur. Meğer ki Allah'ı ve Peygamber'i inkar etmediği belli olsun.

Soru: İslami tesettürün ölçüsü nedir? Bu hususta geniş elbise, pantolon ve baş örtüsü yeterli midir? Esasen kadın namahremler karşısında giyiminde hangi ölçüye riayet etmelidir?

Cevap: Kadın yüzü ve bileklere kadar elleri dışında bütün bedenini namahrem karşısında örtmelidir. Söz konusu elbise bu farz olan miktarı örtüyorsa, artık sakıncası yoktur. Ama çarşaf giymek, daha iyidir. Namahrem erkeklerin dikkatini çeken elbiseler giymekten sakınmak gerekir. [1]

Nihai İnceleme

[1] Ahkam-ı Banuvan, Muhammed Vahidi, s. 37

Dört dindeki tesettürün niteliği ve sınırları hususundaki incelemelerden elde edildiği üzere diğer dinlerde tesettür, İslam'dan daha şiddetli bir şekilde savunulmuştur. Örneğin Zerdüşt zamanında yaygın olmasa da ondan sonra Zerdüştiler arasında kadının yüzünü örtmesi de yaygın bir hale gelmiştir. Ayrıca daha önce de söylendiği gibi çarşaf ve peçe, Hıristiyan ve Yahudilerin ahlaki esaslarından biri sayılmıştır. Oysa İslam alimlerinin çoğuna göre yüzü örtmek farz değildir. Aynı şekilde Zerdüşt dinine göre hayız döneminde kadından tümüyle uzaklaşmak gerekir. Yahudilere göre sesi sokaktan işitilen kadını hiçbir mehir ödemeden boşama hakkına sahiptir. Hıristiyanlara göre ise kadın çarşaf ve peçe örtünmelidir. Çarşaf ve peçe Hıristiyanların mukaddes kitabında açık bir şekilde yer almıştır. Hakeza Hıristiyanlığa göre kadının yabancılar nezdinde ve kilisede susması farzdır. Bütün bunlar da tesettür ve kadın hususunda İslam'ın diğer dinlerden daha itidalli olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu esas üzere İslam, bir yandan tesettür kanununu yasamış, bir yandan da tarih boyunca tesettür ve kadın hakkında düşülen ifrat ve tefritleri ortadan kaldırmış, bunları bir kanun çerçevesinde düzenlemeye gitmiştir. Sonuçta kadının insani fıtratı ve erkeğin gayretiyle uyumlu doğru ve dengeli bir örnek sunulmuştur.

Kur'an'da İmamet ve Velayet

Ali Rabbani Gülpaygani

(Ali Rabbani Gülpaygani Kum ilmiye havzasında felsefe ve kelam üstadı olup, İslami kelam kurumunun ilmi heyet üyesidir. Aynı zamanda üniversite üstadı olup, bir çok kitabı bulunan yazarlardan biridir. İslami kelam ve felsefe alanında bir çok kitabı ve makaleleri vardır. Örneğin; Kelam-ı İslami, Kebesat, Nekd ve Nezer, Keyhan-ı Endişe, Havza, Pejuheş-i Hovze adlı dergilerde bir çok ilmi makaleleri yayınlanmıştır. Şerh-i Bidayet'ul Hikme (3 cilt halinde), Deramed-ı be Felsefe-i İslami, Telhis-ı İlahiyyat ve Fireg ve Mezahib-i İslami gibi ilmi kitaplarını da saymak mümkündür.)

"Sizin veliniz ancak Allah, O'nun peygamberi ve namaz kılıp rüku halinde zekat veren müminlerdir."[1]

Kur'an-ı Kerim, İslami hükümler, inançlar ve öğretilerin en temel kaynağıdır. Nitekim imamet konusu da İslami inanç ve öğretiler alanında önemli meselelerden biri sayılmaktadır. İmamet konusu, özel ve genel olmak üzere iki dalda söz konusu edilmektedir. İslami kelamcılar, özellikle de Şii kelamcılar her iki bölümde de sürekli olarak Kur'an-

[1] Maide suresi, 55 . ayet

ı Kerim'i ilk ve en sağlam İslami inançlar ve öğreti kaynakları olarak kabul etmiştir. Peygamber-i Ekrem'den (s.a.a) hemen sonraki imamet makamı, imamet konusuyla ilgili en seçkin tartışmalardan biridir. Eskiden beri farklı kelam ekollerince tartışıla gelmiştir. Bu arada Şii kelamcılar, Kur'an ayetlerini Ali'nin (a.s) imamet nasları olarak tanımış, tefsir ve akait kitaplarında bunu açıklamaya koyulmuşlardır. Tabiatıyla Şii olmayan müfessir ve kelamcılar da bu bağlamda Şii alimlerinin görüşlerini incelemeye koyulmuş ve sonuçta kelam ve tefsir konularının büyük bir bölümü bu konuya özgü kılınmıştır. Bu yazıda yer alan bilgiler, yorumsal bir rapor konumundadır. Şii ve Şii olmayan müfessir ve kelamcıların velayet ayeti[1] ve velayet ayetinin Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) imameti ile ilişkisi hakkındaki görüşünü ele almaktadır.

Şii alimlere göre velayet ayeti Hz. Ali'nin (a.s) Peygamber'den hemen sonraki imametinin en açık delillerinden biridir. Velayet ayetinin Şia'nın bu iddiasına delaleti iki konuya bağlıdır. Birincisi ayette geçen velayet, müminlerin işini idare etmek ve yönetmek anlamındadır. İkinci husus da, "vellezine amenu" ifadesi müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s) aittir. Şimdi bu iki konuyu açıklamaya çalışalım.

Veli ve Velayet Kavramları

Veli kavramı, tıpkı mevla kelimesi gibi farklı anlamlarda kullanılmıştır. Örneğin Rab, malik, seyyid, mun'im, mu'tik (özgür kılan), yardımcı, muhib, tabi, komşu, amca oğlu, halif (yemin ederek sözleşenlerden her birisi) akid

[1] Maide suresi, 55. ayet

(sözleşenlerden her birisi), damat, kul, özgür kılınan, nimet verilen ve diğerlerinin işinde tasarrufta bulunan kimse anlamlarını ifade etmektedir. [1]

Veli anlamlarından birisi yöneticilik ve diğerlerinin işlerini idare etmektir. Yani veli ve mevla başkası hakkında karar alma ve işlerine müdahalede bulunma hakkında sahiptir. Nitekim Veliy'ul Mer'e kelimesi de bir kadının evlenmesi hususunda söz sahibi olan kimse demektir. Bu esas üzere bir iş hususunda teşebbüste bulunan ve karar alma hakkına sahip olan kimse veli veya mevla olarak adlandırılmaktadır. [2]

Aynı şekilde Veliy'ul Yetim kelimesi de bir yetimin işini üstlenen kimse demektir. Veliy'ur- Raiyet kelimesi de bir topluluğun önderliğini üstlenen kimse anlamındadır. Veliy'ud Dem ise katili bağışlama veya kısas etme yetkisine sahip olan kimse demektir.

Eb'ul Abbas Muberred, Allah'ın sıfatları hakkında yazılmış olan el-İbaret adlı kitapta şöyle diyor: "Veli aslında bir işi yapmada öncelik sahibi olan kimse demektir."[3]

Yani bir iş veya bir kimse hususunda diğerlerinden daha öncelikli olan kimse demektir. Mevla kelimesi de aynı şeyi ifade etmektedir.

Veli ve mevla kelimesinin kökleri, velayettir. Bu maddenin aslı, yakınlık anlamını ifade etmektedir. Yani iki şey arasında bir tür yakınlık nispeti vardır. Öyle ki aralarında başka bir şey yoktur. İbn-i Faris şöyle diyor: "Veliye" kelimesi yakınlık anlamını ifade etmektedir. Veli ise, yakın

---

[1] Bkz. İbn-i Menzur, Lisan'ul Arab, c. 15, s. 281- 283 ve Şertuti, Ekreb'ul Mevarid, c. 2, s. 1478

[2] En- Nihaye, c. 5, s. 228

[3] Eş- Şerif el-Murtaza, eş- Şafi fi imamet, c. 2, s. 219

anlamındadır.”Mevla” kelimesi de aynı babdandır. Özgür kılan, özgür kılınan, sahip, halif, amca oğlu ve komşu anlamlarında da istifade edilmektedir. Bütün bunların kökü ise yakınlık anlamına gelen veli kavramıdır. [1]

Rağib-ı İsfahani şöyle diyor: “Vela” ve “tevali” kelimeleri iki veya daha fazla şeyin aralarında başka şey olmayacak şekilde birbirlerine yakın olmasıdır. Bu anlam mekansal yakınlık içindir. Bazen de nispet açısından din, sadakat, yardım ve itikat anlamında istiare olarak kullanılmaktadır. Vilayet kelimesi yardım ve velayet kelimesi ise işi idare etme anlamına gelmektedir. Her iki kavramın aynı anlamda kullanıldığı da söylenmiştir ve hakikati yöneticilik ve işi idare etmektir. [2]

İnsanın kelimeleri kullanmadaki ve ilk etapta hissedilir varlıklar hakkında ifade etmesindeki ilk haletlerine tevecc-cühen söylenebilir ki velayet kelimesi, ilk etapta hissedilir boyutta özel bir yakınlık anlamı için kullanılmıştır. Daha sonra da manevi yakınlık için istiare şeklinde kullanılmıştır. Bu esas üzere bu kavram, manevi işlerde kullanılınca bir tür yakınlık nisbetine delalet etmektedir. Bunun gereği de velinin delalet ettiği şey üzerinde başkalarının sahip olmadığı bir takım haklara sahip olmasıdır. Yani o bir takım tasarruflarda bulunma hakkında sahiptir ki diğerleri sadece onun izniyle tasarruf edebilmektedir. Örneğin ölünün velisi, ölünün mallarında tasarruf hakkına sahiptir. Bu velayeti, veraset hakkından kaynaklanmaktadır. Küçük çocu-

[1] Ahmet Faris, Mu’cem’ul Mekayis fi’l- Luget, s. 1104, Dar’ul Fikr baskısı, Beyrut, H. K. 1418

[2] Er- Rağib İsfahani, Mufredat fi Garib’il Kur’an, s. 533; el-Mektebet’ul Murtezeviyye, Tehran, Bita

ğun velisi olan kimse de o çocuğun işleri hususunda tasarruf hakkına sahiptir. Yardım velayetine sahip olan bir kimse de yardım sorumluluğu taşıdığı kimsenin işlerinde tasarrufta bulunabilir. Allah kullarının işlerinin velisidir. Allah müminlerin velisidir. Yani onlar üzerinde özel bir velayet hakkına sahiptir. İnsanların din alanını yönlendirmekte, kendi özel başarılarından nasiplendirmektedir. Peygamber de müminlerin velisidir. Yani yasama ve yargı alanında onlar hakkında hüküm verebilir. Hakim olan bir kimse de insanlar üzerinde velayet sahibidir. Yani hükümetinin büyüklüğü oranında hükümet ve işlerinde tasarruf hakkına sahiptir.

Bu esas üzere velayet kavramı bütün bu kullanım alanlarında bir tür yakınlığa delalet etmektedir ve bu yakınlık bir tür tasarruf ve tedbire malik olmaya kaynaklık teşkil etmektedir. [1]

Başka bir ifadeyle velayet bir tür engellerin ortadan kalktığı durumda bir şeye oranla yakınlıktır. Bu yakınlık koruma ve yardım açısından olursa veli olan kimse, yardım edicidir. Hiçbir şey, yakınlık ve velayet hakkına sahip olduğu kimseye yardım etmesine engel olamaz. Eğer bu yakınlık muhabbet ve sevgi açısından olursa, bu da bir tür ruhsal cezb ve incizabdır. Veli insanın aşık olduğu ve iradesine tabi kıldığı bir sevgilidir. Eğer bu yakınlık nispet açısından olursa, veli örneğin ondan miras almaktadır. Bu konuda ona hiçbir şey engel olamaz. Bu yakınlık ve velayet, itaat anlamında olursa veli hakkında maslahat gördüğü gibi hüküm veren kimsedir. [2]

---

[1] Allame Tabatabai, el-Mizan, c. 6, s. 12

[2] el-Mizan, c. 5, s. 368

Bu söylenilenlerden anlaşıldığı kadarıyla velayet, veli veya mevla kelimelerinin farklı örnekler olarak kullanılması iştiraki manevi türündendir; iştiraki lafzi değil. Zira bütün bu örneklerde manevi bir genel anlam mevcuttur, o da velayet sahibi olan kimse ile velayet konusu olan karşı taraf arasındaki özel bir yakınlıktır. Ayrıca açıklığa kavuştuğu gibi velayetin örneklerinden biri de tedbir, yöneticilik ve hakimiyet velayetidir. İmamet de bu anlama geldiği için imamet ve önderlik de velayetin kullanım alanlarından biridir.

Bu Ayetteki Velayetten Maksat

Şimdi velayetin anlamı ve kullanım alanları açıklığa kavuştuğuna göre velayet ayetindeki velayet kavramının hangi anlamda kullanıldığına bakmak gerekir. Başka bir ifadeyle buraya kadar biz veli kavramının anlamına bakmış olduk. Ama burada Allah'ın veli ve velayetten ne kastettiğine bakmak zorundayız. Ehl-i Beyt müfessiri ve kelamcıları ayetteki velayetten maksadın imamet ve önderlik olduğunu söylemişlerdir. Başka bir ifadeyle müminlerin ferdi ve toplumsal hayatında işlerini tedbir etmek ve yönetmektir. Bunun hakikati ise nübüvvetten sonra imamette tecelli etmiştir. Ama Ehl-i Sünnet müfessirleri ve kelamcıları, ayetteki velayetten maksadın yardım ve sevgi olduğunu söylemişlerdir. Onlardan kimisi, sadece yardım anlamına geldiğini, kimisi de hem yardım ve hem de sevgi anlamında olduğunu beyan etmişlerdir. Taberi ve el-Minar tefsirinde velayet, yardım olarak tefsir edilmiştir. Taberi, bu konuda şöyle demektedir: "Ey müminler! Allah ve Allah'ın Resulü ve Allah'ın nitelendirdiği müminler dışında hiç kimse sizin yardımcınız değildir. Allah'ın velayetinden

sakındırdığı Yahudi ve Hıristiyanlar, sizin yardımcılarınız değildir. Onlar birbirlerinin yardımcılarıdır. O halde onları veli ve yardımcı edinmeyiniz. [1]

el-Minar tefsirinde ise şöyle yer almıştır: "Ayetin akışından da anladığımız kadarıyla bu ayette velayetten maksat yardımdır."[2]

Merağı tefsirinde ise velayet, yardım olarak tefsir edilmiştir. [3]

Azuddin İci ise ayetteki velayeti yardım anlamına almış ve şöyle demiştir: "ve maksat, sadece Allah'ın yardımcı olmasıdır."[4]

Fazl b. Ruzbehan-i Eş'ari de bu anlamı seçmiş ve, "Şüphesiz veliden maksat yardımcıdır." Demiştir. [5]

Bazı Ehl-i Sünnet alimleri ise muhabbet ve yardım anlamlarını birlikte zikretmişlerdir. Onların ifadelerinin zahirinden anlaşıldığı üzere sevgi ve yardım eş anlamlı kelimeler olarak kabul görmüştür. Fahr'ud- Din Razi, İmamiyye'nin ayetteki velayetin tefsirdeki görüşünü naklettikten sonra şöyle demiştir: "Ayetteki veli kavramından maksat, neden yardımcı ve seven anlamında olmasın ki? Biz

[1] Tefsir-i Taberi, c. 6, s. 343, Dar-u İhya'it- Turas'il Arabi, H. K. 1421

[2] Tefsir'ul Menar, c. 6, s. 443, Dar'ul Marifet, Beyrut, Bita

[3] Tefsir-i Merağı, c. 6, s. 143, Dar-u İhya'it- Turas'il Arabi, Beyrut, Bita

[4] Şerh'ul Mevakif, c. 8, s. 360, Menşurat'uş- Şerif, er- Razi, Kum, H. K. 1412

[5] Delail'us- Sıdk, c. 2, s. 74, Mektebet'un- Necah, Tahran, Bita

işlerde tasarrufta bulunma anlamından çok bu anlama (yardımcı ve seven anlamına) geldiği hususunda delil ikame edeceğiz."[1]

Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere Fahr'ur Razi, yardım ve sevgi anlamını, eşanlamlı kelimeler olarak kabul etmiştir.

Sa'duddin Taftazani de Şia'nın görüşünü naklettikten sonra kritiğini yaparak şöyle demiştir: "Bu görüşe göre veli, din ve dünya işlerinde tasarrufta bulunan kimsedir. Oysa daha doğru olanı yardımcı ve seven anlamına gelmesidir."[2]

Bu konu Zemahşeri'nin Keşşaf adlı tefsirinde de göze çarpmaktadır. Zira o söz konusu ayeti daha önce Müminleri kitap ehliye dostluktan sakındıran ayetler ışığında ele almıştır. Onun dediğine göre o ayetler müminleri kitap ehliyle kardeşlik ilişkilerine girmekten, yardımlaşmaktan ve yakın ilişkilere girmekten sakındırmıştır. Zemahşeri daha sonra ayet hakkında şöyle demiştir: "Allah müminler için düşman olması gereken kimselerle dostluğu yasaklamasından sonra dostluk ilişkisi içine girmesi gerekenleri zikretmiştir."[3]

---

[1] Et- Tefsir'ul Kebir, c. 12, s. 27, Dar-u İhya'it- Turas'il Arabi, Beyrut

[2] Şerh'ul Mekasid, c. 5, s. 270, Menşurat'uş- Şerif, er- Razi, H. K. 1409

[3] A. g. e. s. 648

Beyzavi ise müminleri Yahudiler ve Hıristiyan'la velayet ilişkisinden sakındıran 51. Ayetin tefsirinde şöyle demiştir: "Yahudi ve Hıristiyanlara güvenmeyin ve onlarla dostlar gibi muaşerette bulunmayın."[1]

Daha sonra da kırk dördüncü velayet ayetinin tefsirinde şöyle demiştir: "Allah, kafirlerle velayet ilişkisine girmeyi sakındırdıktan sonra velayete layık olan kimseleri zikretmiştir."

Şüphesiz müminlerin kitap ehlinden bazısıyla sevgi ve dostluğunu, dini ve imani bir sevgi olarak kabullenmek mümkün değildir. Zira o durumda onlar mümin değildir. Söz konusu sevgi, dünyevi işlerdedir. En açık örneği ise düşmanlarla savaşta birbirlerine yardımcı olmalarıdır. Dolayısıyla, söz konusu cümlelerde ifade edilen sevgi hakikatte yardım anlamındadır.

O halde ayetteki velayetten maksat, iki şey olabilir. Birincisi Şia'nın görüşüdür ki önderlik ve tedbir velayetidir. Diğeri ise Ehl-i Sünnet'in görüşüdür ki dünyevi işlerde yardım ve sevgi anlamındadır. Şimdi de bu iki görüşün delillerini incelemek gerekir.

Şia'nın Görüşünün Delilleri

Şii müfessir ve kelamcılar, kendi görüşleri hakkında bir takım deliller ortaya koymuşlardır. Şimdi bu delilleri incelemeye çalışalım:

1- Ayette geçen "innema" edatı özgünlük ifade etmek içindir. Manası ise ispat ve nefiydir. Yani "innema" edatından sonra zikredilenler hakkında ispat, zikredilmeyenler

[1] Tefsir-i Beyzavi, c. 1, s. 435, Müesseset'ul A'lemi, Beyrut, H. K. 1410

hakkında ise nefyetmektedir. Örneğin "innema ekeltu reğifen" diye söylenildiği zaman bu cümlenin anlamı iki şeydir. Birinci ispattır ki bir "reğifi" (ekmek parçası) yemiştir. Diğeri ise nefiy olup, başka bir şey yemediğini göstermektedir."İnnema zeydun alimun" denildiği zaman da Zeyd'in ilim sıfatına sahip olduğu, başka bir kemal sıfatına sahip olmadığı anlamları ifade edilmektedir.

Hatib-i Kazvini, Telhis'ul Miftah adlı eserinde şöyle demiştir: "Özgünlük ve hasr ifade eden edatlardan birisi, "innema" edatıdır. Nitekim mevsufun sıfattaki hasrı hakkında şöyle denilmektedir: "İnnema kaimun zeydun" Zira "innema" kelimesi "ma" ve "illa" (nefiy ve istisna) anlamlarını içermektedir. Nahiv alimlerinin dediğine göre "innema" edatı kendisinden sonrakini ispat etmekte, zikredilmeyeni ise nefyetmektedir. [1]

Dolayısıyla "innema" kelimesi özel bir velayete delalet etmektedir. Bu velayet, Allah'a, Peygamber-i Ekrem'e ve ayette mezkur sıfatları olan müminlere özgüdür. Yardım ve sevgi anlamında velayet ise özgün bir velayet değildir. Zira her Müslüman, diğer Müslüman'a yardım etmelidir. Ona karşı bir sevgi ve muhabbet içinde olmalıdır. Bu konu bütün Müslümanların icma ettiği bir konudur."**Mümin erkek ve mümin kadınlar, bazısı bazısının velisidir."**[2] Ayeti de buna delalet etmektedir. Ama önderlik ve tedbir velayeti genel bir anlam içermemektedir. İslam ve iman, böyle bir velayetin gereğidir. Veli bu konuda yeterli bir şart değildir.

[1] Hatib-ı Kazvini, H. K. 739 yılında Dimeşk'te vefat etmiştir.

[2] Tevbe suresi, 71. ayet

Böyle bir velayet, evvela ve bizzat Allah'a özgüdür, sonra ilahi irade ve izinle diğerleri için sabittir. [1]

2- Gerçi veli kavramı çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Örneğin iş sahibi olmak, arkadaş, sevgili ve yardımcı anlamlarına gelmektedir. Ama en yaygın anlamı ilk anlamıdır. Hiçbir karine[2] olmadığı takdirde maksat ilk anlamıdır. Özellikle eğer önderlik ve yöneticilik sahibi birine isnat edildiğinde, Veliy'ur- Raiye, es- Sultan, denildiğinde işin maliki ve tedbiri dışında bir anlam ifade etmemektedir. Ayet de bu türdendir. Zira veli kelimesi, ilk önce Allah'a sonra Peygamber-i Ekrem'e isnat edilmiştir. Allah'ın saltanat ve hakimiyeti aklen sabittir. Peygamber'in (s.a.a) hakimiyet ve saltanatı ise Allah'ın resulü olduğu açısından sabittir. Dolayısıyla Allah ve Peygamber hakkındaki velayet, işin maliki ve tedbiri anlamındadır."el-Lezine Aminu" ifadesi Allah'a veya Peygamber'e atfedildiğinden ve matufun hükmü, matufun aleyhin hükmüyle ortak olduğundan dolayı ayette vasfedilen müminler hakkında da tedbir işinin malikiyeti (imamet) anlamındadır. [3]

---

[1] Bkz. Eş- Şerif, el-Murtaza, eş- Şafi fi'l- İmame, c. 2, s. 220, ş. 221; ez- Zehire fi İlm'il Kelam, s. 439- 440; Ebu's- Salah el-Halebi, Tekrir'ul Mearif, s. 127- 129; Sediduddin el-Hemsi, el-Munkiz min'et-Teklit, c. 2, s. 302- 303; Allame Hilli, Envar'ul Melekut fi Şerh'il Yakut, s. 225; el-Mufazil el-Mikdad, İrşad'ut- Talibin, s. 344; Abdurrazzak Lahici, Gevher-i Murad, s. 523; Seyyid Abdullah Şubber, Hakk'ul Yakin, c. 1, s. 193; Şeyh'ut- Taife, et- Tıbyan fi Tefsir'il Kur'an, c. 3, s. 560; Emin'ul İslam Tebersi, Mecme'ul Beyan, c. 3- 4, s. 211; Seyyid Ali Musevi Behbehani, Misbah'ul Hidaye, s. 321

[2] Bilinmeyen bir şeyin anlaşılmasına yarayan ip ucu. Anlaşılması zor olan hususun hak ve hakikatine dâir cüz'i delil olan şey. İşaret.

[3] Misbah'ul Hidaye fi İsbat'il Velaye, s. 320- 321

3- Gerçi “ellezine amenu” ifadesi bütün müminleri kapsamaktadır, ama bu kapsamlılık ve şümul kastedilmemiştir. Aksine maksat bazı müminlerdir. Zira evvela onlar için özel bir sıfat beyan edilmiştir. O da namaz kılmak ve namazda rüku halinde zekat vermektir. İkinci olarak “ellezine amenu” ifadesi "resuluhu" kelimesine atfedilmiştir. Nitekim Allah kelimesi de Resul kelimesine atfedilmiştir. Dolayısıyla ayetin anlamı şudur ki Allah, Allah resulü ve ayette sıfatları zikredilen müminler ayetin muhatapları (yani müminler topluluğu) üzerinde velayet hakkına sahiptir. Yani Allah ve Allah’ın Resulü ve bu özel müminler velidir. Müminler topluluğu velayet hakkına sahiptir.

Bu ikisinin nispeti velayet sahibi ile velayeti kabullenen kimseler arasındaki nisbet gibidir. İki boyutlu velayet olan tefaül babından değildir. Yani bir taraftan muhabbet ve yardım anlamında velayet, geneldir ve iki boyutludur. Ama tedbir ve önderlik anlamında velayet, tek boyutludur. Dolayısıyla ayetin zahiri rehberlik ve tedbir velayetiyle uyum içindedir; yardım ve sevgi velayetiyle değil.

Bu söylenenler Şii müfessirlerin ve kelamcıların bu konuda söylediklerinin özeti konumundadır. Nitekim Seyyid Murtaza şöyle demiştir: “Şüphesiz maksat, bazı müminlerin veli ve mevla oluşunun doğruluğudur.”[1]

Ebu Salah ise daha açık bir ifadeyle şöyle demiştir: “Ayetin muhatapları bütün müminler değildir. Zira ayet, iki başlığa sahiptir. Birincisi veli, diğeri ise mütevelli (velayeti kabullenen) bu ikisi de bazı müminlere hitap edilmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla hitabın bazı müminlere

[1] Ez- Zehire fi İlm’il Kelam, s. 439

özgün oluşu da velayetin sevgi ve yardım anlamında olmasıyla uyum içinde değildir. Zira yardım ve sevgi geneldir."[1]

Allame Tebersi ise, ayette velayetin özgünlüğü başka bir şekilde beyan etmiş ve şöyle demiştir: "Hitap edilen müminler, kendilerine velayet ispat edilen müminlerden gayrisidir. Aksi takdirde iki imkansız şeyin varlığını gerektirir: 1- Muzaf ve muzafun ileyh aynı olur

2- Herkes kendi üzerinde velayet hakkına sahip olur."[2]

Ayetin Nüzul Sebebi Hakkındaki Hadisler

Velayet ayetinin nüzul sebebi hakkındaki hadisler üç kısımdır.

A- Ubade b. Samit'in rivayeti: "Beni Kinka Yahudileri Peygamber ile savaştıkları zaman Ubade b. Samit onlardan beri olduğunu ilan ederek şöyle dedi: "Ben Allah'ın, Allah Resulü'nün ve müminlerin velayetini kabullendim. Kâfirlerin velayetinden ve onlarla anlaşmaktan beri olduğumu ilan ediyorum." Bunun üzerine: **"Sizin veliniz ancak Allah, O'nun peygamberi ve namaz kılıp rüku halinde zekat veren müminlerdir."** (Maide suresi, 55. Ayet) ayeti nazil oldu.

Bu hadisten anlaşıldığı üzere velayet ayeti, Ubade b. Sabit'in yaptığını teyit etmiştir. Dolayısıyla kâfirlerin velayeti yerine Allah, Peygamber ve müminlerin velayetini seçmek gerekir. Ayet, ardından ona teselli vermekte ve bu konuda hiçbir kayba uğramadığını söylemektedir. Zira hiç şüphesiz Allah'ın, Peygamber'in ve müminlerin velayetini seçenler zafere ereceklerdir.

---

[1] Tekrib'ul Mearif, s. 128

[2] Mecme'ul Beyan, c. 3- 4, s. 212

B- Abdullah b. Selam ve dostlarının rivayeti: Siyuti Durr'ul Mensur'da İbn-ı Merduye'den, Kelbi yoluyla Ebi Salih'ten, o da İbn-i Abbas'tan şöyle rivayet etmektedir: "Abdullah b. Selam, Müslüman olan kitap ehlinden bir grupla birlikte öğlen vakti Peygamber'in (s.a.a) huzuruna geldi ve şöyle dediler: "Bizim evimiz uzaktır, bu mescit dışında kendisiyle muaşerette bulunacağımız bir kimseyi bulamıyoruz. Kavmimiz biz İslam'ı kabullendikten ve onların dinini terk ettiğimizden sonra bizi düşman kesildi. Bizimle muaşeret etmeyeceklerine dair Allah'a yemin ettiler. Bu iş bizlere ağır ve tatsız geldi." Onlar Peygamber'in nezdinde böyle şikayette bulunurken, velayet ayeti Peygamber-i Ekrem'e (s.a.a) nazil oldu. Bir taraftan öğlen namazı ilan edildi. Peygamber, mescide doğru dışarı çıktı. Yolda bir fakir gördü. Ona şöyle buyurdu: "Sana herhangi bir kimse bir şey verdi mi?" Fakir şöyle dedi: "Evet" ardından Ali'ye işaret etti." Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "O ne hal üzereyken sana bir şey verdi?" Fakir şöyle dedi: "O rüku halindeydi" Bu esnada Peygamber (s.a.a) tekbir getirdi ve **"Sizin veliniz ancak Allah, O'nun peygamberi ve namaz kılıp rüku halinde zekat veren müminlerdir."** (Maide suresi, 55. Ayet) ayetini kıraat etti."[1] Bu rivayet diğer kaynaklarda da nakledilmiştir. [2] Nitekim Şeyh İbrahim b. Muhammed Himeveyni Feraid'us Simteyn'de[3] ve Ebu

[1] Durr'ul Mensur, c. 3, s. 99, Dar-u İhya'it- Turas'il Arabi baskısı, Beyrut, H. K. 1421

[2] Gayet'ul Meram ve Huccet'ul Hisam, c. 2, s. 8; hadiste Peygambere ayet nazil olmadan önce zikredilmiştir; Abdullah b. Selam'a ve dostlarına kıraatinden önce değil. Şüphesiz bu iki ifade birbiriyle çelişmektedir. Aynı şekilde bkz. el-Menakib, s. 246, hadis. 246

[3] Feraid'us Simteyn, c. 1, s. 193, 39. bab, 152. hadis

Naim Isfahanî[1] ise Nüzul'ul Kur'an fi Emir'il Mü'minin kitabında bu hadisi nakletmiştir.

C- Ali b. Ebi Talib'in (a.s) rivayeti: Velayet ayeti hakkındaki hadislerin çoğu bu ayetin Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) namazda rükû halinde yüzüğünü sadaka vermesi ile ilgili olduğunu beyan etmektedir. Taberi birini Utbe b. Hekim'den diğerini ise mücahitten naklettiği iki rivayette bu nüzul sebebini rivayet etmiştir. [2]

Siyuti Taberi'den naklettiği mezkur iki hadisin yanı sıra Hatib Harezmi, Taberani, İbn-i Merduye (İbn-i Abbas'tan naklen) Ammar Yaser, Seleme b. Kuheyl, Ali b. Ebi Talib ve Ebu Rafid'den naklettiği diğer beş hadiste de velayet ayetinin Hz. Ali (a.s) hakkında nazil olduğunu rivayet etmiştir. [3] Siyuti Esbab'un Nuzul adlı kitabında ise İbn-ı Abbas Ali b. Ebi Talib Ammar b. Yasir, Seleme b. Kuheyl'den velayet ayetinin nüzul sebebi hakkında altı rivayet naklet-miş ve şöyle demiştir: "Bu nakillerin çeşitli kanıtları vardır ki bu kanıtlar birbirini güçlendirmektedir."[4]

Gayet'ul Meram kitabının yazarı ise Ehl-i Sünnetin hadis ve tefsir kitaplarından naklettiği yirmi hadis esasınca velayet ayetinin İmam Ali (a.s) hakkında nazil olduğunu beyan etmiştir. Söz konusu hadisleri naklettiği alimler ise şunlardır: Maruf Tefsirinin yazarı Salebi, el-Menakib kitabının yazarı el-Megazili eş- Şafii, el-Menakib kitabının yazarı Hatib-ı Harezmi, Feraid'us Simteyn kitabının yazarı Şeyh İbrahim Himeveyni, Esbab'un Nuzul kitabının yazarı

[1] Gayet'ul Meram, c. 2, s. 12

[2] Tefsir-i Taberi, c. 6, s. 344

[3] Ed- Durr'ul Mensur, c. 3, s. 98–99

[4] Lubab'un Nukul fi Esbab'in Nuzul, Tefsir-i Celaleyn'in haşiyesinde basılmıştır, s. 198, Daru'l Fikr, Beyrut, (H. K 1423)

Vahidi Nişaburi, Nüzul'ul Kur'an fi Emiri'l Müminin Ali b. Ebi Talib (a.s) kitabının yazarı Ebu Naim İsfahani. Bu nüzul sebebini rivayet eden hadislerin kendilerinden nakledildiği sahabeler ise şunlardır: "Ebaye b. Rubi, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Selam, Ali b. Ebi Talib, Amr b. As, Enes b. Malik, Ammar b. Yasir, Cabir b. Abdullah Ensari, Ebu Rafi…

Allame Emini ise velayet ayetinin Hz. Ali (a. S) hakkında nazil olduğunu bildiren Ehl-i Sünnet alimlerinin isimlerini kendi kitaplarında nakletmiştir. Aynı zamanda bu hadisleri sahabeden nakleden ravileri de zikretmiştir ki şunlardan ibarettir: İbn-i Cerir Taberi, Vahidi Nişaburi, İbn-i Sebbağ Maliki, İbn-i Talha Şafii, Sibt İbn-i Cevzi, Genci-ı Şafii, Harezmi, Himeveyni, Azuddin İci, Muhibuddin Taberi, İbn-i Kesir Şami, Siyuti, İbn-ı Hacer, Şeblenci ve Alusi. [1] Sahabelerden bu hadisleri rivayet edenler ise şunlardır: "İbn-i Abbas, Utbe b. Ebi Hekim, Abdullah b. Selam, Ebu zer, Galib b. Abdullah, Enes b. Malik, Ammar b. Yasir, Seleme b. Kuheyl, Ebu Rafi, Abdullah b. Selam, Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s).

Araştırma

Nüzul sebebini belirten hadisler hakkında iki önemli nükteye dikkat etmek gerekir:

1- Zikredilen hadisler birbiriyle çelişmemektedir. Bu husus ayetin Abdullah b. Selam ve Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hakkında nazil olduğunu belirten hadisler hakkında geçerlidir. Zira Abdullah b. Selam hakkındaki hadisler ayetin Ali (a.s) hakkında nazil olduğu hakkında da yer

[1] el-Gadir, c. 2, s. 53; Allame Emini bu sözlerin kaynaklarını dakik bir şekilde nakletmiştir.

almıştır. Yani ilk önce Abdullah b. Selam'ın Yahudilerin ve dostlarının kendisi ile irtibatını kesmesi hakkında Peygamber ile yapmış olduğu konuşma nakledilmiş daha sonra da bu ayetin nazil olması ve Müminlerin Emiri Hz. Ali'ye uyarlanması zikredilmiştir.

Başka bir ifadeyle nüzul sebebi olan hadislerde iki konu beyan edilmiştir. Birincisi şudur ki Allah, Peygamber ve ayette sıfatları zikredilen müminler Abdullah b. Selam, dostları ve Ubade b. Samit üzerinde velayet hakkında sahiptirler. Dolayısıyla onlar Yahudiler kendileriyle irtibatlarını kesti diye rahatsız olmamalıdırlar. Ayrıca ayette sıfatları zikredilen müminlerden maksat ise Müminlerin Emiri Hz. Ali'dir (a.s). Açıkça bilindiği gibi söz konusu iki husus asla birbiriyle çelişmemektedir. Zira birincisi velayet konusu hakkındadır, diğeri ise velayet sahibi hakkındadır. Birisi mütevelli diğeri ise velidir. Eğer Ubade b. Samit ve Abdullah b. Selam hakkındaki rivayetler olmasaydı bile onlar ayetin muhatapları oldukları açısından Allah'ın, Resulünün ve sıfatları zikredilen müminlerin velayetine ait olurlardı. Ve Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hakkında nazil olduğunu belirten hadislerle örtüşmüş olurdu.

2- Ayetin Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hakkında nazil olduğunu ve ayette geçen müminlerden kastedilenin Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) olduğu hakkındaki hadisler oldukça çoktur. Eğer bu konuda Ehl-i Sünnet ve Şia kaynaklarından nakledilen hadisleri göz önüne alacak olursak mütevatir sayılacak ve dolayısıyla da itminan ve yakin ifade edecektir. Eğer Şia ve Ehl-i Sünnet kaynaklarını ayrı ayrı göz önünde bulunduracak olursak bu durumda da tezafür (birbirini destekleyen, güçlendiren) haddine ulaşıp, uydurulmuş olma ihtimali oldukça zayıf olacaktır. Özellikle bu

hadisler arasında senet açısından reddedilemez birtakım rivayetler mevcuttur. Bu açıdan söz konusu hadisler muhaddisler, müfessirler kelamcılar ve fakihler tarafından önemsenmiş ve istinat edilmiştir. Öyle ki fakihler iki hususta bu rivayetlere istinat etmişlerdir. Birincisi namazda az bir hareket etmenin batıl olmadığı hususunda diğeri ise müstehap sadaka ve infakın zekât olarak adlandırılması hususunda. [1]

Allame Tabatabai nüzul sebebini belirten hadisleri naklettikten sonra şöyle demiştir: "Bu iki ayetin yüzüğün sadaka olarak verilmesi konusunda indiğine dair rivayetler çoktur. Bunların bazılarını Bahranî'nin Gayet'ul Meram adlı eserinden aldık. Bu rivayetler, bu eserin kaynak gösterdiği kitaplarda da vardır. Biz bu rivayetler içinden olayı değişik ibarelerle anlatan rivayetleri nakletmekle yetindik. Bu rivayetlerin nakledilmesinde Ebuzer, İbn-i Abbas, Enes b. Malik, Ammar, Cabir, Seleme b. Kuheyl, Ebu Rafi ve Amr b. As gibi çok sayıda sahabî ve Hz. Ali, İmam Huseyin, İmam Seccad, İmam Bakır, İmam Sadık ve İmam Hadi gibi Ehlibeyt İmamları (hepsine selâm olsun) iştirak etmiştir. Bu rivayetleri Ahmed, Neseî, Taberî, Taberanî, Abd b. Humeyd ve diğerleri gibi tanınmış tefsir imamları ile hadis hafız ve imamları reddetmeden ittifakla nakletmişlerdir. Kelâmcılar tarafından da bu rivayetlerin doğruluğu kabul edilmiştir. Fıkıh bilginleri de bu rivayetleri namazda "amel-ı kesir" ve "nafile sadakalara zekât adı verilip verilemeyeceği" konularında yer vermişlerdir. Zemahşerî ve Ebu Heyyan gibi edebiyatta tanınmış tefsirciler de eserle-

[1] bkz. Ahkam'ul Kur'an, Cassas, c. 2, s. 625–626, Tefsir-i Kurtubi, c. 6, s. 208, Nefehat'ul Ezhar, c. 20, s. 46, ve el-Mizan, c. 6, s. 25

rinde bu rivayetlere yer verdikleri hâlde ayetler ile rivayetler arasındaki uyumluluğu tartışma konusu yapmamışlardır. Hepsi birer dil uzmanı olan raviler de böyle bir tartışmayı gündeme getirmemişler." (el-Mizan, 6. Cilt, s. 31–32)

Burada hatırlatmak gerekir ki biz sadece Ehl-i Sünnet hadisçilerinin rivayet ettikleri hadislere işaret ettik. Şia'nın kelam, tefsir ve hadis kitaplarında ise bu konuda Ehl-i Beyt imamlarından da bir çok hadisler nakledilmiştir.

İstidlal'in Beyanı

Bütün bu bilgiler ışığında ayetin Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) imametine delalet ettiğini açık bir şekilde şöyle ispat etmek mümkündür:

1- Velayetin anlamlarından biri diğerlerinin işlerini yönetmek ve haklarında karar almaktır.

2- Söz konusu anlam İslamî kelamda tartışılan imamet konusuna uyarlanmaktadır.

3- Peygamber'e (s.a.a) atfedilen ve böyle bir velayet makamına sahip olan kimse şüphesiz Müminlerin Emiri Hz. Ali'dir (a.s).

Sonuç:

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) müminler üzerinde tedbiri (yönetimsel) velayete yani imamet hakkında sahiptir.

İmamlar ve Akıllıca Davranış

Hüccet'ül- İslam ve'l- Müslimin Seyyid Ahmet Hatemi

Masum imamlar için Camia-ı Kebire ziyaretinde zikredilen özellikleri arasında, zu'l hica ve uli'n nuha kavramlarıdır. Bu iki kavramın icmali tercümesi şudur: "Selam olsun size ey akıl ve zeka sahipleri! " Ama şimdi de bu iki kavram arasındaki farka bir göz atalım. İmamları övdüğümüz akıl ve zekadan maksat nedir? Önce bu kavramları ele alalım.

Kavramların Tefsiri

"Zu" kelimesi sahip anlamındadır."Nuha" kelimesi ise, "nuhye" kelimesinin çoğulu olup akıl anlamındadır. Kök anlamı ise nehiy olup yasak ve engelleme anlamındadır."Nehahu enhu" cümlesi, "onu ondan engelledi" manasındadır. İnsanın aklı da insanı akılsız işlerden alı koyduğu için nuha olarak adlandırılmıştır."[1] **"Şüphesiz onda akıl sahipleri için ayetler vardır."[2]**

Bu Arapçada akıl için kullanılan terimlerden biridir.

[1] Mecme'ul Bahreyn, c. 3, s. 1841

[2] Ta- Ha suresi, 128. ayet

“hica” ise akıl anlamındadır. Ama kök itibariyle bu kavram insanın çöküşüne engel olan bir perde anlamındadır. İnsanı çöküşten kurtardığı için aka da hica denmiştir. [1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: “Sonra baktım ki zorluklar karşısında sabretmek akla daha yakındır.”[2]

Bu iki kavramın farklılığı

Bazılarına göre bu iki kavram, eş anlamlıdır. [3] Lakin fesahat sahibi kimselerin sözünde asıl olan eş anlamlı olmayışıdır. Dolayısıyla her kelimenin kendine has bir manası vardır. Evet, eğer eş anlamlı olduğuna dair bir kanıt olursa o zaman bunun sakıncası yoktur.

Bazılarının dediğine göre ise Zevi’n Nuha kelimesi dünyevi işlerde akıl anlamını ifade etmektedir. Uli’l Hica ise manevi ve uhrevi işlerde akıl anlamındadır. [4]

Bazılarının dediğine göre ise birinci ifade mutlak akıl anlamındadır. İkinci ifade ise, zekavet ile birlikte olan akıl demektir. [5] Bazılarının dediğine göre ise, “Nuha” aklın ismidir ve akıl davranış alanında “hica” olarak adlandırılmaktadır. [6]

Anlaşıldığı kadarıyla “zevi’n nuha” akıl dışı davranışlardan sakınmayı ön gören akıl anlamındadır. Yani akıl, uygunsuz davranışlardan sakınma alanında “nuhye” olarak adlandırmaktadır.”Ul’il hica” ise aklani davranışlarda olması gerekenler alanında kullanılmaktadır. Yani akıl, akıllı

---

[1] Mecme’ul Bahreyn, c. 1, s. 369

[2] Nehc’ül Belağa, 3. hutbe

[3] Fi Rihab’iz- Ziyaret’il Camia, s. 121; et- Tehzib s. 183’ten naklen

[4] Envar’us- Satıa, s. 69

[5] Fi Rihab’iz- Ziyarat’il Camia, s. 122

[6] Envar’us- Satıa, c. 2, s. 202

insanın yapması gerektiği davranışlar alanında hica olarak adlandırılmaktadır. Bu farklılığı bir yerde okumuş değildim. Ama lügavi köke istinad edilebilir.

Akıl Hangisidir?

İmamları övdüğümüz akıl nedir? Akıl şu hususlarda kullanılmaktadır:

1- Delilik karşıtı olan akıl. Merhum Allame Meclisi'nin dediğine göre akıl, hayır ve şerri tanıma gücüdür[1]. Bu anlamda bir akıl, teklifin (mükellef oluşun) genel şartlarındandır. Sevap ve ceza ölçüsüdür. Şüphesiz burada akıldan maksat, bu anlamda bir akıl değildir. Zira bu akla insanların çoğu sahiptir ve bu fazilet masumlara özgü değildir.

2- Akıllıca davranış anlamında akıl. Şüphesiz akıl bu anlamda da kullanılmıştır. Merhum Allame Meclisi'ye göre insanın nefsinde yer alan bir meleke ve hal olup insanı hayır ve menfaatleri seçmeye, kötülük ve zararlı şeylerden sakınmaya davet etmelidir.[2] Bu anlam birinci anlamın kemale ermiş mertebesidir. Yani aslında delilik karşıtı olan akıl sermayesinin aslı, bu ikinci anlamdaki akıl mertebesinin en düşüğüdür. Dolayısıyla akıl geliştikte ve yükseldikçe hakikatte akıllıca davranışlara yakın olmaktadır. Allah insanda hayır ve şerri derk esasını karar kılmıştır. "**Sonra da ona iyilik ve kötülük kabiliyeti verene andolsun ki…**"[3]

[1] Mir'at'ul Ukul, c. 1, s. 25

[2] A. g. e.

[3] Şems suresi, 8. ayet

İnsan, fıtratıyla iyi ve kötüyü saklamaktadır. Fıtrat bazen tozlanabilir, dolayısıyla da iyi veya kötüyü tanıyamayabilir veya güzel görmeyebilir. İşte peygamberlerin risaleti de bu fıtri iyilik ve kötülüğü insana tanıtmaktır.

3- Bazen akıl insanın yaşam işlerinde tedbir ve programlaması hakkında kullanılmaktadır. Buna akli maaş denmektedir. Aklın bu manası hakikatte önceki mananın bir şubesidir.

4- İnsani düşünen nefis anlamında akıl. Bu akıl sayesinde insan hayvanlardan ayrılmaktadır. Bu akıl maddeden soyut cevherdir. Bedene ait olduğu için ise nefis olarak adlandırılmaktadır. Soyut olduğu için akıl olarak adlandırılmaktadır ve bir takım mertebelere sahiptir. [1]

Anlaşıldığı kadarıyla akıl rivayetlerde daha çok ikinci anlamda yani akıllıca davranış anlamında kullanılmaktadır. [2]

Rivayette yer aldığına göre İmam Sadık'a (a.s), "akıl nedir?" Diye sorduklarında İmam şöyle buyurmuştur: "Akıl, kendisiyle Rahman'a ibadet edilen ve kendisiyle cennetler kazanılan şeydir." Bunun üzerine, "O halde Muaviye'de olan neydi?" Diye sorulunca İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "O kurnazlıktır, o şeytanlıktır ve o akla benzemektedir, ama akıl değildir."[3]

Bu rivayetten de istifade edildiği üzere akıllı kimse akıllıca hareket eden kimsedir. Akıllıca hareket ise, insanın ömür sermayesinden en iyi şekilde istifade etmesidir. Bu da sadece Allah'a kulluk ile mümkündür. Cennet de bu yolda elde edilmektedir. Acaba kısa bir ömürle ebedi olan

---

[1] Şerh-ı Usul-ı Kafi, Molla Salih Mazenderani, c. 1, s. 68

[2] Mir'at'ul Ukul, c. 1, s. 27

[3] Usul-ı Kafi, c. 1, s. 11

cenneti elde etmek, akıllıca bir davranış değil midir? Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Acaba ağızda kalan bu yemek artığını (bu değersiz dünyayı) ehline bırakacak hür bir insan yok mu? Canlarınızın değeri cennettir; o halde onları ondan düşüğüne satmayın."[1]

O halde Muaviye'nin şeytanca ve hileli davranışları akıllıca bir davranış olarak adlandırılamaz.

Başka bir rivayette ise, İmam Sadık (a.s) vesveseye kapılan bir kimseyi, akıllı saymamaktadır. Zira akıllıca davranış, Allah'a itaattir. Allah vesveseye kapılan kimseye şekkine özen göstermemesini emretmektedir. Dolayısıyla şekkine itina göstermek, abdestini ve namazını tekrarlamak, hakikatte şeytana itaattir ve bu da akıllıca bir davranış değildir. Rivayette yer aldığına göre Abdullah b. Senan şöyle diyor: "Ebi Abdillah'a (a.s) abdest ve namaz hususunda şekke kapılan bir kimseyi anlattım ve onun akıllı bir kimse olduğunu söyledim. İmam şöyle buyurdu: "O şeytana itaat ettiği halde nasıl akıl sahibi olabilir ki?" Ben (ravi) şöyle arz ettim: "O nasıl şeytana itaat ediyor?" İmam şöyle buyurdu: "Ona bu şeyin hangi şeyden geldiğini sor. O bunun şeytanın ameli olduğunu söyleyecektir."[2]

Bu iki rivayet de aklın rivayetlerde genellikle akıllıca davranış anlamında kullanıldığının kanıtıdır. Rivayetlerde, özellikle Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinde görülen akıl için zikredilen sıfatlar da bu iddianın diğer bir kanıtıdır. Örneğin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Akıllı kimse, tecrübelerin kendisine öğüt verdiği kimsedir."[3] Yani akıllı insan, tecrübelerden nasiplenmelidir. Hakeza

[1] Nehc'ül Belağa, 456. hikmet

[2] Usul-ı Kafi, c. 1, s. 12

[3] Mizan'ul Hikmet, c. 5, s. 2043, 2044, 2045

şöyle buyurmuştur: "Akıllı kimse sözü fiillerini doğrulayan kimsedir."[1]

Hakeza: "Akıllı kimse, dilini bağlayan kimsedir."[2]

Yani hesap, tedbir ve şeriat üzere konuşmalıdır.

Hakeza: "Akıllı kimse, tanıdığı yerde durur."[3] Yani takındığı tavırları belli bir ilme dayanır.

İmam Sadık (a.s) ise şöyle buyurmuştur: "Akıllı kimse hiç kimseyi aşağılamaz."[4]

İmam Kazım (a.s) ise şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz akıllı kimse helalın kendisini şükürden alıkoymadığı ve haramın sabrını tüketmediği kimsedir."[5]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Akıllı kimse, batılı terk eden kimsedir."[6]

Hakeza Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Akıllı kimse, Allah'ı tanıyan ve ahiret yurdu için çaba gösteren kimsedir."[7]

Bunlar bu konudaki rivayetlerden bir bölümüdür. Bütün bu rivayetleri bir arada görmek, şunu ortaya koymaktadır ki Ehl-i Beyt kültüründe akıl, akıllıca davranışın kökenidir.

İmamlar ve Hikmete Dayalı Davranışlar

Masumların kültüründe aklın ne anlama geldiği açıklığa kavuşmuş oldu. Buradan "zevi'n- nuha" ve "uli'l hica" kelimelerinin anlamını bilmek de mümkündür. İmamların

---

[1] A. g. e.
[2] A. g. e.
[3] A. g. e.
[4] A. g. e.
[5] A. g. e.
[6] A. g. e.
[7] A. g. e.

akıl ve akıllıca davranış tefsirini hayatın bütün alanlarında, özellikle de Ehl-i Beyt'in siyasi davranışlarında apaçık görmek mümkündür. Sükut, hükümet, kahramanca yumuşaklık, kıyam, dua ve münacaat kalıbında savaş, yaygın bir ilmi havza oluşturmak, ilmi bir seferberlik ilan etmek, Abbasi oğullarının aleyhine gizli bir savaşı güçlendirmek, tarih kitaplarında zikredilen şartlarla veliahtlığı kabul etmek, vekalet meselesini düzenlemek ve benzeri tavırlar, İmamların toplumdaki ikiyüz elli yıllık varlığının hikmete dayalı tutumlarıdır. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) İslam'ın esasını korumak için göstermiş olduğu yirmi beş yıllık acı sessizliği, "ehca" olarak adlandırmaktadır. [1] Yani akıllıca ve haklı davranış budur.

Eğer araştırmacı kimse insaf üzere konuyu ele alacak olursa Masum İmam'ın kendi hayatlarında takınmış olduğu tavırlar dışında başka akıllıca bir tavrın olmadığı inancına sahip olabilir. Örnek olarak İmam Rıza'nın veliahtlık ile ilgili tutumunu zikredelim. Me'mun İmam Rıza'yı Horasan'a davet etmekle şu birkaç hedef peşinde koşuyordu:

"1- İlk ve en önemli hedef, Şiilerin devrimci mücadelesini tehlikesiz ve sakin siyasi bir faaliyete dönüştürmek.

2- Emevi ve Abbasi hilafetlerinin gasp olduğunu iddia eden şianın görüşünü hatalı göstermek ve bu hilafetleri meşru saymak.

3- Memun bu işiyle sürekli olarak bir mücadele merkezi olan İmam'ı kontrol altında tutmak istiyordu.

4- Bir halk unsuru ve insanların ümitlerinin merkezi olan İmam'ı hükümet görevlilerinin muhasarası altında

[1] Nehc'ül Belağa, 3. hutbe

tutmak istiyordu. Böylece yavaş yavaş İmam'ın halkçı rengi ortadan silinecek, insanlarla imam arasındaki sevgiler ve duygular, kopmuş olacaktır.

5- İmamın bu davranışıyla Me'mun kendisiyle ilgili bir haysiyet kazanmış olacaktır.

6- Me'mun'a göre İmam bu işiyle hilafet düzenini tevil eden biri haline gelecekti.

Açıkça görüldüğü gibi bu işte bir çok şeytanlık planı mevcuttur. Ama onlar her ne kadar düzen kurmuş olsa da Allah düzen kuranların en hayırlısıdır.

İmam Rıza (a.s) tümüyle ilahi bir tedbirle bütün bu şeytanlıkları etkisiz hale getirdi:

1- İmam (a.s) Medine'den Horasan'a davet edilince Medine atmosferini tümüyle hoşnutsuzlukla doldurdum. Öyle ki İmam'ın etrafında olan herkes Me'mun'un kötü bir niyetle İmam'ı vatanından uzaklaştırdığını düşünüyordu.

2- İmam'a Merv'de veliahtlık teklif edilince İmam bundan şiddetle sakındı. Bunun üzerine Me'mun'un açıkça kendisini ölümle tehdit etmedikçe veliahtlığı kabul etmedi. Bu konu her yere yayıldı. İmam Rıza'nın (a.s) veliahtlığı kabul etmediği duyulmuş oldu. İmam da bu fırsattan istifade ederek veliahtlığı zorla kabul ettiğini herkese buyurdu.

3- İmam Ali b. Musa Rıza (a.s), veliahtlığı hükümet işine karışmama şartıyla kabul etti. Bu şarta göre İmam, savaş, barış, azletme ve işlerin yönetimine müdahalede bulunmayacaktı.

4- İmam Rıza (a.s) veliahtlığı kabul etmekle imamların tarihinde hicri 40 yılında Ehl-i Beyt'in hilafeti sona erdiği günden, hilafet döneminin sonuna kadar eşsiz bir harekete girişti. Böylece İmam geniş bir alanda Şia'nın imamet

inancını ortaya koyduğu, kalın takiyye perdesini yırttığı ve Şia'nın mesajını bütün Müslümanlara duyurdu.

5- Me'mun İmam'ın alttan kopuk olmasını istiyordu. Bu kopukluk ise İmam ile halk arasındaki duygusal ve manevi ilişkileri kesmek içindi. İmam ise böylece her fırsatta halk ile ilişki kuruyordu.

6- İmam kendi taraftarlarını sükut ve uzlaşmaya teşvik etmedi. Böylece ömrünün çoğunu dağlarda geçiren Şii savaşçıları İmam Ali b. Musa Rıza'nın (a.s) himayesi ile farklı şehirlere dağıldılar.

Bu tedbir sonucunda evvela İmam'ı tanımayanlar veya İmam'a karşı düşman olanlar, İmam Rıza'ya (a.s) aşık oldular. İkinci olarak Me'mun Şiileri kendisinden hoşnut kılamadığı, onların dilinden ve elinden kurtulamadı. Aksine İmam onlar için bir ümit oldu ve ruh haletlerini güçlendirdi. Üçüncü olarak Me'mun İmam'ı dünya ve makam düşkünü olarak itham edemedi. Aksine zahiri azamet, İmam'ın manevi izzetini daha da çoğalttı.

Özetle Me'mun bu işiyle hiçbir hedefine ulaşamadı, aksine bir çok şeyini kaybetti. Dolayısıyla yenilgiye uğradığını ve her şeyi kaybettiğini anladığı an bu hatasını telafi etme yoluna başvurdu. Sonunda Ehl-i Beyt imamlarıyla yeniden savaşmaya koyuldu ve İmam Rıza'yı (a.s) öldürmeyi planladı. [1] Me'mun'un bu komployu kurduğu ilk andan sonuna kadar sürekli olarak İmam Rıza'nın (a.s) akıllı ve hikmete dayalı davranışlarını görmekteyiz. Masumların (a.s) hayatında bu türlü örnekler oldukça çoktur. O halde selam olsun size ey akıl, dirayet ve tedbir sahipleri!

---

[1] İmam'ın veliahtlık hakkında bu söylediklerimiz, Ayetullah Hamenei'nin İmam Rıza (a.s) konferansına sunmuş olduğu tebliğin özetidir.

Kur’an’ın Nüzul Zamanındaki Kültürden Etkilenmemesi

Doktor Mecid Talip Taş

(Dr. Mecid Talib Taş Kur’an ve hadis ilimleri dalında doktora sahibi olup Fessa İslami özgür üniversite ilmi heyet üyesidir. İlmi ve Kur’ani pek çok makalesi vardır.)

Kur’an’ın Metni vahiy meleği vasıtasıyla insanları hidayet nurundan faydalandırması ve hayat verici ışığında hayatını düzenlemesi için İslam peygamberine inmiş olan Allah’ın kelamıdır.”**De ki: “Ruh'ul Kudüs inananları sağlamlaştırmak üzere onu *(Kur'an'ı)* Rabbinden hak olarak indirdi.”**[1]

Bu metnin muhatapları nüzul çağındaki zaman ve mekan sınırlarının üstündedir.”**O *(Kur'an)*, âlemlere bir hatırlatmadan başkası değildir.”**[2]

Bu esas üzere İslam peygamberinin risaleti de evrenseldir. Ve onun doğduğu yer ile sınırlı değildir.”**Ne mübarektir, Furkan'ı âlemler için uyarıcı- korkutucu olsun diye kuluna parça parça indiren.”**[3]

---

[1] Nahl suresi, 102. ayet

[2] En’am suresi, 90. ayet

[3] Furkan suresi, 1. ayet

Peygamberin (s.a.a) dili Arapçadır. Araplar arasında yaşadığı için de o halkın kültürünü çok yakından tanımaktadır. Peygamber'e (s.a.a) nazil olan Kur'an'ın peygamberin (s.a.a) diliyle ne gibi bir ilişkisi vardır. Onun peygamberin (s.a.a) vatandaşlarının kültürü ile irtibatı ne kadardır?

Münezzeh olan Allah Kur'an dilinin Arapça olduğunu bizzat ifade etmiştir. Bir kavim arasından bir peygamber seçildiğinde o kavmin diliyle gönderilmesi ilahi bir sünnettir. Böylece Peygamber (s.a.a) o insanlarla kendi dilleriyle konuşmakta ve onlara ilahi mesajı iletmektedir."**(Allah'ın emirlerini) onlara iyice açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik."**[1]

Resul-i Ekrem (s.a.a) Arapça konuşan insanlara gönderildiği için Kur'an dili de Arapçadır."**Halbuki bu (Kur'an) apaçık bir Arapçadır."**[2]

Bu metnin bütün ayetleri Arapça dili kalıbında inmiş, bütün ayetleri Arapça dili elbisesine bürünmüş ve bu yolla insanların göz ve kulakları düzleminde yer almıştır. Acaba bu metin dil kalıbından da öte Arapça kültür kalıbına da sahip midir? Arapça kültür elbisesi Arapça dili elbisesi ile birlikte ayetlerin endamına giydirilmiş midir?

Kur'an Arapça kültürün etkisinde kaldığından asla söz etmemiştir ve o günkü Arapça kültürü dar boğazında yer almaktan haber vermemiştir. Aksine sürekli olarak Arapların kültürünü eleştirmiş ve onlar için yeni bir kültür oluşturmaya çalışmıştır.

Bazı çağdaş yazarlar ve görüş sahipleri bu mukaddes metnin Arapça dili ile indirildiği gibi Arapça kültüründen de etkilendiğini iddia etmiş ve şöyle yazmışlardır: "Sadece

[1] İbrahim suresi, 4. ayet

[2] Nahl suresi, 103. ayet

İslam'ın dili değil kültürü de Arapçadır." Örneğin Kur'an cennette mavi gözlü değil de siyah gözlü hurilerden söz etmektedir. Onların çadırlarda yaşadığını haber vermektedir."**Çadırlar içerisinde gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş hûriler vardır"**[1] ayrıca bakanlara deve ve devenin yaratılışına bakmaların tavsiye etmektedir: **"Bakmıyorlar mı o deveye; nasıl yaratıldı?"**[2] ayrıca Arapların tanınmış sıcak iklim meyvelerinden söz etmektedir. Muz, hurma, üzüm, nar, zeytin ve incirden bahsetmektedir. Ayrıca Arapça takvimden istifade etmektedir. Kureyş'ten ve Kureyş'in kış göçünden söz etmektedir. Ebu Leheb ve hurma lifinden örülmüş bir ipi boynuna dolayan eşinden söz etmektedir. Cennette testilerden, yastıklardan, altın işlemeli halılardan bahsetmektedir… Bütün bunlar da Arap rengi, kokusu, tadı, inceliği, huyu, kabalığı, geleneği, âdeti, çevresi ve yaşantısının İslami düşüncenin merkez çekirdeğini kalın bir kabuk gibi sardığını göstermektedir. [3]

Yazarın hükmüne göre Arapça kültür evi Kur'an metninin tam ayar ev sahipliğini yapmaktadır. Ayetleri Arap kültürü bineğine bindirmek Arapça diline bindirmek ölçüsüncedir. Kur'an metninin Arapça kültürle arkadaşlığı Arap diliyle arkadaşlığı düzeyindedir.

Bu esas üzere bu metni anlamak için Arapça kültürünü tanımaktan ve bu kültürün içinden geçmekten başka bir yol yoktur. Aynı şekilde Arapça dilini bilmekte Kur'an-ı anlamak için zaruret arz etmektedir.

---

[1] Rahman suresi, 72. ayet

[2] Gaşiye suresi, 17. ayet

[3] Suruş, Abdulkerim, bast-i tecrübe-ı Nebevi, s. 55

Bu yazımızda söz konusu yazarın ve onun gibi düşünen kimselerin görüşünü ele almaya çalışacağız. Bu görüşün ne kadar hakikati yansıttığını ortaya koyacağız.

Daha önce de söylendiği gibi Kur'an'ın dili Arapçadır. Dolayısıyla ayetlerin metninin anlamını elde etmek için Arapça dilinin kalıplarından geçmek bir zaruret arz etmektedir. Acaba bu gerçek bu tür insanların inandığı gibi Arapça kültür hakkında da geçerli midir? Yani manayı anlamak için Arap kültürü vadisine yolculuk etmek ve o vadinin tepelerini ve dağlarının eteklerini bilmek gerekir mi?

Bizim inancımıza göre ayetlerin akışı ve tonu bu soruya olumsuz cevap verecek bir türdedir. Yani okuyucu kimsenin ayetleri anlamak için Arapça kültür ile tanışık olması gerekmez. Okuyucunun Arapça dil caddesinde hareket etmesi ve aklını kullanması bu yıldızların ışığından faydalanması için yeterlidir. Şimdi Hıristiyan olan Dr. Bukai'nin lafız perdesini kenara iterek **"Geceyi gündüzün üstüne sarıp- örtüyor, gündüzü de gecenin üstüne sarıp- örtüyor"**[1] ifadesindeki zarif anlamı ortaya koyduğunu bir görelim: "Bu ayet gündüzün geceye ve gecenin de gündüze etki ettiğini, özellikle doladığını ve örttüğünü dile getirmektedir."kevvere" kelimesinin Arapça anlamı bir sarığı eliptik bir şekilde başa dolamaktır. [2]

Doktor Bukai daha sonra uzay gemileri vesilesiyle çok uzak bir mesafeden çektiği resimler esasınca güneşin her zaman karşısındaki yarım küreyi aydınlattığını, diğer yarım kürenin ise karanlıkta kaldığını, yeryüzünün kendi etrafında hareket ettiği ve güneş aydınlığının da sabit olduğu

[1] Zümer suresi, 5. ayet

[2] Bukai, Ahmdeyn, Kur'an ve İlim, Hasan Habibi'nin çevirisi, s. 222

sebebiyle yeryüzünün iki yarım küresinin aydınlık ve karanlık olarak birbiri ardınca hareket ettiğini dile getirmektedir. Kur'an'ın ifadesi de bu hakikati dile getirmektedir. Dolayısıyla Kur'an'ın sahibi karanlık ve aydınlığın sürekli olarak birbirine dolanmasından ve yeryüzünün yuvarlak oluşundan haberdardır. [1]

Kur'an'ın Arapça Kültür İle İrtibat Ölçüsü

Bu irtibatı keşfetmek için Kur'an ayetlerini incelemek gerekir. Elbette açıkça bilindiği gibi Arapça kültüre tevecc üh etmeksizin kendi maksadını beyan eden Kur'an ayetleri, okuyucunun kelimeyi bir kenara iterek anlama ulaşabileceği bir türden olduğu için o metni Arap kültürüyle ilişkisiz olduğunu kabullenmek mümkündür. Yani eğer metnin anlaşılması, Arapça kültür bilgisi olmaksızın elde ediliyorsa, şüphesiz o metin de Arapça kültürüyle ilişkisiz sayılacaktır. Ama Arapça kültürden haberdar olmaksızın anlamı elde edilemeyen ayetler ise Arapça kültürün etkisi altında sayılacaktır.

Kur'an metnini baştan sona incelediğimiz takdirde ayetleri çoğunluk ve azınlık olarak rahat bir şekilde ikiye ayırmak mümkündür. Ayetlerin çoğuna yakın bir bölümü anlamını Arap kültürüyle aşina olmasa dahi hakikati arayan insanlarca anlaşılır bir konumdadır. Ama insan basiret gözünü açmalı ve dilin kulağı okşayan perdesini kenara iterek sonsuz okyanusu içinde gizli olan yakutları elde etme peşinde olmalıdır.

Okuyucu baştan itibaren "Bismillahirrahmanirrahim" (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla) güzel kelimesiyle

[1] A. g. e.

karşı karşıya gelmektedir. Allah'ın en güzel bir şekilde yan yana karar kıldığı lafız kalıbından geçerek Allah'ın geniş rahmeti karşısında kulluk secdesine kapanmakta ve yeryüzünde güzel bir sonuç elde etmek için merhamet sahibi Allah'ın adıyla işe başlaması gerektiğini derk etmektedir.

Veya **"Allah; O'ndan başka ilah yoktur. Diridir, kaimdir"**[1] ayeti karşısında da lafızdan öteye geçerek tevhidin huzur verici mesajı ruha yansımakta ve Arapça kültüre inayet etmeksizin diri ve hayat verici Allah'ın bütün âlemdeki varlığı hissedilmektedir.

Aynı şekilde **"O, kendisine vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir"**[2] ayeti karşısında da basiret sahiplerini hayret makamına oturtması ve âlemdeki varlıklar arasındaki irtibat uyumunu ve düzenini müşahede ederek merhamet sahibi Allah'ın evreni idare etmekteki yegane tedbirini derk etmesi için dil kalıbında gezinmesi yeterlidir.

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün ardı ardına gelişinde temiz akıl sahipleri için gerçekten ayetler vardır."[3]

Kur'an-ı Kerimin bir çok ayetleri bu duruma sahiptir. Bu da Arapça kültürün Kur'an'da Arapça dilinin yanı sıra aranmamasını ve semavi ayetleri Arap yarımadası kültürü sofrasında ağırlamamak gerektiğini göstermektedir.

Ama az sayıda ayetlerde Arapça kültürünün varlığının etkilerini müşahede etmek mümkündür. Bu tür ayetler de iki kısımdır. Ekseriyetini teşkil eden birinci kısmı öyle bir şekildedir ki muhatap olan kimse Arapça kültüre müracaat

[1] Al-i İmran suresi, 2. ayet
[2] Al-i İmran suresi, 19. ayet
[3] Al-i İmran suresi, 190. ayet

etmeksizin lafız perdesinin arkasındaki manayı derk edebilir. Örneğin: **“O kâfirler bakıp düşünmezler mi: (Mesela) deve nasıl yaratılmış?”**[1] ayeti hakkında Arapça kültürünü bilen herkes Arap yarımadası halkının taşıma aracı olarak deveden istifade ettiğini bilir. Ama ayetin anlamını bilmek için bu kültürel bilginin varlığı zaruri midir? Bu sorunun cevabı olumsuzdur. Zira bu kültürü bilmeyen kimseler de bu metinle karşılaştığı takdirde münezzeh olan Allah’ın insanları varlıklardan biri olan devenin yaratılışı hakkında düşünmeye davet ettiğini anlar. Dolayısıyla devenin yaşamı hakkında derince bir bakış peygamberin asrı ve vatanı ile sınırlı değildir. Her asırdaki insanlar devenin yaratılış niteliği ve yaşam biçimi hakkında derince bir düşünebilir ve bu yaratılışın hedefi üzerindeki perdeleri keşfedebilir. Bu gerçek üst üste yığılmış muzlar, hurmalar, üzümler, narlar, incirler, kameri takvim ve huriler hakkında da geçerlidir.

Ama Kur’an'da az sayıda bir takım ayetler vardır ki dakik bir şekilde anlamını bilmek için Arapça kültürünü tanımak gerekir. Bu ayetler diğer ayetlere oranla oldukça azdır. Bu ayetlerin dahi ifadeleri öyle bir şekilde beyan edilmiştir ki metnin ruhu ve mesajı asla Arap kültürüne bağlı değildir.”**Kureyş'e kolaylaştırıldığı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için onlar, kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler.”**[2]

Gerçi Kureyş kültürünü ve onların kışın göç ettiğini bilmek ayeti daha iyi anlamaya yardımcı olmaktadır. Ama ayet öyle bir şekilde beyan edilmiştir ki burada da ayetin

[1] Gaşiye suresi, 17. ayet

[2] Kureyş suresi

ruhu ve asıl mesajı zaman kalıbında gizlidir. Göç etme kültürüne aşina olmadan da bu mesajı elde etmek mümkündür. Örneğin Farsça bilen bir insan lafzın kendisini düşünerek ayetin anlamının şöyle olduğunu çok iyi bilir."Kureyş bu evin (Ka'benin) Rabbine ibadet etmelidir. Zira onları kış ve yaz göçüne ünsiyet ettirmiştir ki hayat ve ticaretleri bir düzene girsin ve kendi vatanlarında güven içinde olsunlar." [1]

Bizim inancımıza göre bu ayette, ayeti anlamaya yardımcı olacak kadar Arap kültürü zaten yere almıştır. Yani okuyucu insan Arapların yaz kış göç ettiğini zaten ayetin kendisinden anlayabilir.

Hakeza **"Kız çocuğun hangi suçtan ötürü öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman"**[2] ayetinde de aynı gerçek vardır. Arapların cahiliye döneminde kızlarını diri diri gömdüğünü bilen bir kimsenin bu bilgisi ayeti anlamasında etkilidir. Ama lafzın kalıbına bakarak dahi cahiliye Arapların kültüründen haberdar olmadan, insanların çirkin davranışlarının kıyamet günü bir hesabı olduğu mesajını algılamak mümkündür.

Bu kavram Arap dilinde diri diri gömülen kızlar hakkında kullanılmaktadır. O halde okuyucu kimse Arapların kültürünü bilmese dahi ayetin mesajını derk etmek için Arap kültürü ile tanışmış olması gerekmez. Zira metinde bu bağlılık söz konusu değildir.

Usulen beşeri olmayan Kur'an metnini Arapça kültürüne bağlamak mukaddes zatı her türlü etkilenmeden münezzeh olan Allah'ı etkilenen bir varlık konumuna sokar.

---

[1] Tabatabai, Seyyid Muhammed Hüseyin, el-Mizan, Fi tefsiri Kur'an, c. 20 s, 841

[2] Tekvir suresi, 8- 9. ayetler

Oysa bu metin evrensel bir mesajdır ve muhatapları ise bütün asırlardaki insanlardır.

Kur'an'ın nüzul zamanındaki kültürden etkilendiği ve dini metinlerde peygamberlerin diliyle kültürlerini aynı kefeye koyma görüşü dinler arasında zati bir farklılığa hükmetmeye ve dinlerdeki ortak bir ruh ve zatın varlığını inkar etmeye sebep olmuştur.

Kur'an'ın kendi zamanındaki kültürden etkilendiğini savunan kimseler şuna inanmaktadırlar ki: "dinlerin tarihsel varlığı kesindir. Ama bütün dinler arasında ortak bir ruh ve zatın varlığı kesin bir gerçek değildir. Hatta ispatı imkansıza yakındır. Dinler, din adındaki tümel bir hakikatin bireyleri konumunda değildir. Mahiyet açısından ortak bir noktaları olmaktan çok Witgençtayn'ın dediğine göre birbiriyle ailevi benzerliğe sahiptir. Onun için ortak bir tanım ortaya koymak din bilginlerini büyük bir sorunla karşı karşıya bırakmıştır. Dolayısıyla hepside dinlerin geniş ve genel izahlarından öteye gidememişlerdir."[1] Ama peygamberlerin tarihini incelemek eski dini metinleri, ayetleri ve rivayetleri müşahede etmek dinler arasında zati bir ortaklığın varlığını göstermektedir. Zira bütün peygamberler insanların varlık ikliminde tevhidin ruh verici mesajını yankılandırmıştır. Onları şirk ve küfürden alıkoymuştur. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) oğluna tavsiye ederek şöyle buyurmuştur: "Ey oğulcağızım! Eğer Rabbinin bir ortağı olsaydı onun da elçileri sana gelirdi."[2]

Dinler hakkındaki bu hükmün yanlışlığı o kadar açıktır ki yazar o kitapta bunu reddeden bir takım sözlere de sa-

[1] Best-ı Tecrübe-ı Nebevi, s. 35

[2] Nehc'ul Belağa, 21. mektup

hiptir. Yazar son din değil de son nübüvvetin ispatı hakkında şöyle yazmıştır. Hatemiyet din ile ilgili midir yoksa Peygamber ile mi? Hatemiyet peygamberliğin bir sıfatıdır dinin sıfatı değil. Bizim peygamberimiz son peygamberdir ama din başından beri son din idi. Kur'an bizlere son dinin ilk din olduğunu göstermektedir."**O: dinden Nuh'a vasiyet ettiğini ve sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya da vasiyet ettiğimizi sizin için de teşri' etti (bir şeriat kıldı) ."** [1]

Hakeza: **"İbrahim, ne Yahudi, ne de Hıristiyan idi; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman idi"**[2] Günümüzdeki düşünürlerin de kabul ettiği gibi dinin zati ve asli öğretileri tümüyle beşeri fıtrat ile uyum içindedir. Hatta fıtrattan kaynaklanmıştır. Beşeri fıtratı ispat etmektedir. Dolayısıyla dinin her zaman tek olduğuna ve öğretilerinin zamanın değişimi ile değişmeyeceğine inanmaktadırlar. Fıtri din birdir. Çünkü fıtrat birdir ve "**O'nun peygamberleri arasında hiç birini (diğerinden) ayırt etmeyiz" [3]** ayeti de bu anlama işaret etmektedir. Bundan maksat hepsine aynı anlamda saygı göstermek değildir. Aksine hepsinin aynı mesajı öğretmek için geldikleri anlamındadır. Elbette sundukları şeylerin farklılıklarını, şeriatların kemal ve noksanlığını ve peygamberlerin şahsiyetini de inkar etmiyoruz. [4]

Belki de ilk sözünden maksat tarihi dindir. Sonraki sözündeki din ise Allah nezdinde olan dindir. Bu durumda da ilk sözü yanlıştır. Zira tarihi dinin ilkeleri Allah indindeki

---

[1] Şura suresi, 13. ayet

[2] Al-ı İmran suresi, 67. ayet

[3] Bakara suresi, 285. ayet

[4] Best-ı Tecrübe-ı Nebevi, s. 118

dinin esaslarıdır. Nitekim eğer Allah nezdinde din tek ise kesinlikle tarihi dinde kabul esasınca tek bir dindir. Hepsi bir tek ilkeyi takip etmektedir. Bu durumda da dinler zati gereği ortak bir unsura sahiptir, farklılıkları ise hükümlerde ve detaylardadır. Bu da sonraki dinin hükümlerinin önceki dine oranla daha kamil olduğu şeklindedir.

Sonuç

Arapça dilinin kalıbı Kur'an-ı Kerim öğretileri üzerinde bir örtü konumundadır. Anlamını anlamak için o örtüyü kaldırmak gerekir. Zira insanlar manayı öğrenmek için dil kalıbından istifade etmektedirler. Bu esas üzere bu konu bütün metinler hakkında geçerlidir. Nitekim Allah-u Teala'da Kur'an'ın dilinin Arapça olduğunu beyan etmiştir.

Aynı zamanda Kur'an'ın harfleri, kelimeleri ve ayetlerinin terkibi de öyle bir şekildedir ki onu diğer Arapça metinlerinden seçkin kılmaktadır. Fesahat, belagat, manayı verme ve hakikati gösterme açısından şahsına münhasır eşsiz cümleler ortaya koymaktadır.

Ama metin için Arap kültürünü bir örtü karar kılmamıştır. İfadeleri Peygamberi İslam zamanındaki Arap kültürü çerçevesine sıkıştırmamıştır. Zira bu metin bütün insanlar ve her asrı için gönderilmiştir. Dolayısıyla bu ayetleri anlamak bir asrın insanlarının kültürüne bağlı değildir. Zira o asrın insanlarının adap, gelenek ve kültürü bir gün unutulabilir. Bu durumda ayeti anlamakta büyük bir sorunla karşı karşıya kalınabilir.

Kur'an'ın dili apaçık bir Arapçadır. Yani insanların ruhuna mesajını iletmek ve nur saçmak için yeterli bir aydınlığa sahiptir. Bizim inancımıza göre Kur'an metni Arap yarımadası kültürüne bağlı olmamakla birlikte, bizzat Kur'an

o toplumda yeni bir kültür yaratmaya teşebbüste bulunmuştur. Bu kültür yaratma neticesinde hem Arapların kültürü ve hem de Kur'an nurundan istifade eden milletlerin kültürü Kur'an kültüründen büyük ölçüde etkilenmiş ve bu etkilenme sonucunda yeni bir konuma kavuşmuştur. Okuyucu kimse Kur'an ayetlerini okuyunca içinde Arap kültüründen izler taşıyan çok az sayıda ayetlerle karşılaşmaktadır. Ama o ayetler hususunda bile Arap kültürünü bilmediği halde lafız kalıbından geçerek ve ayetleri birbiriyle ilişkilendirerek metnin anlamını derk edebilir ve kolayca anlayabilir.

Kur'an'ı Anlamada Esas Engel

Rıza Rüstemizade

(Kur'an ve Hadis ilimleri dalında doktora sahibi)

İlahi ve ebedi bir mucize olan Kur'an'da her şey sonsuzluğu göstermektedir. Ve anlamları için hiçbir had ve sınır yoktur. [1] Bundan da anlaşıldığı üzere Kur'an-ı doğru anlamanın yolu ayetler hakkında insanın zihni ve soyut yorumu değildir. İtibari beşeri ölçüler sonsuz değerler okyanusu karşısında hiçbir değere sahip değildir.

Kur'an'ın kökeni, nüzul esası, metodu ve terkibi Allah tarafından olduğu gibi; Kur'an'ı anlamanın mertebelerini tanıma metodu da Allah tarafından gösterilmiştir. Zira Allah; **"Eğer onlar sana sırt çevirirlerse senin görevin, buyruklarımızı onlara açıkça duyurmaktan ibarettir"**[2] diye buyurduğu gibi Kur'an'ı anlamanın yolunu da bizzat beyan edebilir. O halde Kur'an ile tanışma ve doğru anlama niteliği hususunda en iyi metot her şeyden önce Kur'an'a müracaat edilmesidir. Kur'an'da yer alan çeşitli ayetlerde ilahi ayetlere yöneliş şartları ve içinde gizli hakikatlerden faydalanma yolu beyan edilmiştir. Eğer bir kimse bu şartlara riayet etmeksizin Kur'an'a yönelecek

---

[1] Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz bir zahiri ve bir de batını vardır. Batını için de yedi batına kadar ayrı bir batın vardır." Hafız Nuruddin Heysemi, Mecme'uz Zevaid ve Menbe'ul Fevaid, c. 7, s. 152, hakeza Tefsir'i Safi, c. 1, s. 59'da bu sözü farklı tabirlerle diğer İmamlardan (a.s) nakletmiştir. Öyle ki iştihar, Müstefiz ve mütevatir haddindedir. Örneğin Hz. Ali (a.s) Nehc'ul Belağa'da şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Kur'an çeşitli anlamlara gelen boyutlara sahiptir." (77. mektup) bu da gösterdiği gibi Kur'an kavramları zaman ve mekanın üstündedir. Sınırsızdır ve herkes için her zaman derk edilir bir konumdadır.

[2] Nahl suresi, 82. ayet

olursa bu kitap kendisine faydalı olmayacağı gibi hatta saptırıcı ve zarar vericide olabilir. Bu Kur'an mucizesinin yüce boyutlarından biridir. Bu hidayet edici kitap aynı zamanda saptırıcıdır da. "**Şüphesiz Allah, bir sivrisineği olsun, ondan üstün olanını olsun (herhangi bir şeyi) örnek vermekten çekinmez. Böylece iman edenler, kuşkusuz bunun Rablerinden hak olduğunu bilirler; küfredenler ise, "Allah, bu örnekle neyi amaçlamıştır?" derler. (Oysa Allah,) Bununla birçoğunu saptırır, birçoğunu da hidayete ulaştırır. O bununla ancak fasıkları saptırır.**"[1]

Kur'an'a göre Kur'an-ı hakkıyla ve layık olduğu şekilde anlamaya engel teşkil eden en önemli unsur yaygın örnekleri ve anlamlarına teveccühen zulümdür. İsra suresi 82. Ayet esasınca sadece zalimler Kur'an-ı doğru anlamaktan, rahmetinden ve hidayetinden mahrumdurlar. Bu makalede bu ayeti esas alarak Kur'an-ı layık olduğu şekliyle anlamaya engel teşkil eden bir unsur olarak zulmü incelemeye koyulacağız.

Kur'an'a göre, Kur'an-ı Anlamanın tek engeli zulüm dür.

Kur'an anlayışında açıkça ifadeler kullanan en iyi ayet şu ayettir. "**Biz, Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, müminler için şifa ve rahmettir; zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır.**"[2]

[1] Bakara suresi, 26. ayet

[2] İsra suresi, 82. ayet

Bu ayet Kur'an anlayışını bir taraftan iman ve mertebelerine ve bir taraftan da imanın karşıtı olarak[1] ortaya konan zulme bağlı saymıştır. İnsanın ilahi fıtratı esasınca söz konusu engeller ortadan kalktığı takdirde kalbi inançlar ve iman serpilip gelişmektedir. [2]

O halde Kur'an'ı layık olduğu şekilde anlamanın en önemli adımı engelleri tanımak ve ortadan kaldırmaktır. Bu ayette hasr (bir şeyin içine alma, yalnız bir şeye mahsus kılma, bir çember içine almak. ; yani nefiy ve istisna) gereğince Kur'an-ı anlamaya engel olan unsurların kökü Kur'an tarafından zulüm olarak gösterilmiştir. Eğer Kur'an-ı anlamaya daha çok işlerlik kazandırmak istiyorsak hiç şüphesiz engelleri güzel tanımalı ve bu engelleri Kur'an-ı tanıma yolundan kaldırmalıyız. Bu yapıldığı takdirde artık Kur'an-ı doğru anlayıp anlamama noktasında endişe etmemeliyiz. Zira engelleri kalktığı bir ortamda doğal olarak Kur'an hakikatleriyle yakından tanışmış oluruz. Zira Allah şöyle buyurmaktadır: "**İşte bunlar, Allah'ın, sana hak olarak okuduğumuz ayetleridir. Allah hiçbir kimseye haksızlık etmek istemez.**"[3]

O halde Allah insanlara zulmü uygun görmediğinden dolayı ayetlerini de onlar için kendisi tilavet etmektedir. Buna bağlı olarak insanlar da zulümden uzak oldukları

---

[1] Genellikle Kur'an ayetlerinde iman, küfür ve şirk karşısında yer almıştır. Bkz. yasin suresi 47. ayet; Mutaffifin suresi, 34. ayet; Hac suresi, 17. ayet ve Yusuf suresi, 106. ayet

[2] Kur'an-ı Kerim "**Şüphesiz ki bunda aklı olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır.**" (Kaf suresi 37. ayet) ayetinde hakikatte iman ve doğruluğun sadece kalp ve fıtratın salim olduğu kimseler için vücuda geldiğine işaret etmektedir.

[3] Al-i İmran suresi, 108. ayet

miktarda Allah'ın ayetlerinden faydalanır ve doğru olan anlamlarına yakınlaşmış olurlar. Dolayısıyla Allah'ın ayetlerini inkar edenler sadece zalimlerdir. Zalim oldukları için de sonuçta Kur'an-ı hak ve layık olduğu şekilde anlamaktan mahrumdurlar: **"Ayetlerimizi sadece zalimler inkar eder."**[1]

Bunun anlamı da zalimlerin Kur'ani ayetlerin anlayışından mahrum olmaları değil; aksine Kur'an'a yönelişte ve Kur'an-ı hak olduğu şekilde anlayışta zulümden uzak oldukları miktarca Kur'an'dan faydalanacak ve istifade edeceklerdir. Herhangi bir şekilde zulme bulaştığımız miktarda da bu zarar ve hüsranımız artacak, Kur'an'ı anlama yolundan sapacak ve daha fazla karanlıklara dalmış olacağız.

"**Onların (münafıkların) durumu, (karanlık gecede) bir ateş yakan kimse misalidir. O ateş yanıp da etrafını aydınlattığı anda Allah, hemen onların aydınlığını giderir ve onları karanlıklar içinde bırakır; (artık hiçbir şeyi) görmezler.**"[2]

Öte yandan iman eden herkesin zulümden uzak olduğunu ve bütün ilahi ayetleri anlamak ve hakikatleri kamil bir şekilde derk etmekten nasiplendiğini iddia etmek de doğru değildir. Aksine insan imanını zulme yakın kılmadığı miktarda Kur'an ayetlerini dosdoğru bir şekilde anlamaktan nasiplenmektedir. İman ve mertebelerinden ne kadar az nasiplenirse o kadar zulme bulaşmış olur ve ilahi ayetleri derk etmek, doğru olmayan nasiplenmelere eşlik eder. Dolayısıyla iman eden bir kimse imanına zulmü karıştırmamaya büyük özen göstermelidir.

---

[1] Ankebut suresi, 49. ayet

[2] Bakara suresi, 17. ayet

"İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır."[1]

Bu ayet bütün anlam ve örnekleriyle[2] zulüm karışmış imanın örtülü olabileceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla bütün müminler ve Müslümanlar da Kur'an'dan aynı şekilde nasiplenmemektedir. Zira herkes aynı iman derecesine sahip değildir.

Kur'an'ın bir çok ayetlerinde "muhsinin" (ihsan sahipleri), "muttakin" (takva sahipleri), "mukinin" (yakin sahipleri), "zakirin" (zikir edenler), alimler ve akıl sahipleri gibi muhataplar için hidayet, şekavet, rahmet, öğüt, müjde, basiret ve nur gibi kavramlar kullanılmıştır. [3] Bunlar ilk engelleri ortadan kaldıran, kalplerini temizleyen ve her insanın fıtratı olan hakikati arama esasınca Kur'an'a yönelen müminlerdir. Bunlar artık Kur'an'ın muhteva ve içeriğini doğru olarak anlayıp anlamadıkları hususunda bir korku taşımamaktadırlar. Aksine zulümden uzak oldukları için

---

[1] En'am suresi, 82. ayet

[2] Nebevi bir hadiste değerli İslam Peygamberi (s.a.a) zulüm kavramını açıklarken Lokman suresi, 12. ayete istinat ederek Allah'a şirk koşmayı, zulmün en açık örneği olarak zikretmiştir. Usul-ı Kafi, c. 2, s. 432

[3] "Muhsinin" için Lokman suresi, 3. ayet ve A'raf suresi 6. ayet; "zakirin" için Kamer suresi, 17 ve 22. ayet ve Hud suresi, 114. ayet; âlimler için En'am suresi, 90 ve 97. ayetler, Tevbe suresi, 11. ayet, Yunus suresi, 5. ayet, Fussilet suresi, 3. ayet, Yusuf suresi, 104. ayet, Tekvir suresi, 27. ayet; "muttakiler" için Bakara suresi, 2 ve 66. ayetler, Hakka suresi, 48. ayet, Al-i İmran suresi, 13. ayet, Enbiya suresi, 48. ayet; yakin sahipleri için, Bakara suresi, 118. ayet ve Casiye suresi, 20. ayet; Akıl sahipleri için ise Zuhruf suresi, 3. ayet; Hadid suresi, 17. ayet ve Rum suresi 17. ayete müracaat ediniz.

Kur'an'ı anlama ve Kur'ani uygun hidayetten tam bir esenlik ve güvenlik içerisinde bulunmaktadırlar.

"**İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır.**"[1]

İman ve takva ehli olanlar, niyet ve amellerinde doğru bir şekilde çirkinliklerden, kötülüklerden ve haramlardan el çektikleri için doğru ve layık bir bakış açısını elde ederler. "**Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız O, size iyi ile kötüyü ayırt edecek bir anlayış verir, suçlarınızı örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah büyük lütuf sahibidir.**"[2]

Maksat, insana hak ve batılı ayırt etmede yanlışlığa düşmeyeceği bir bakış ve görüş açısının verilmesidir. [3]

İsra suresi, 82. Ayetinin Kur'ani kavramları anlamada ve hatta diğer Kur'ani konularda, Kur'an ayetlerini bağlayıcı bir etken olduğunu söylemek de mümkündür. Zira Kur'an'ı anlamanın bütün mertebeleri, yükseliş boyutunda sonsuza dek yani rahmet, şifa, hidayet, nur ve hak doruğunda imana ve imanın derecelerine bağlıdır. Nitekim iniş boyutunda da Kur'an'ı anlamak sonsuz olarak menfi boyutta, yani apaçık saptırıcılık, haktan uzaklık, inat ve ilahi vahiy ile düşmanlıkta zulüm ve mertebelerine bağlıdır. Kur'an'ın tümünde iman ve zulmün konularına ve etkilerine işaret edilmiştir.

---

[1] En'am suresi, 82. ayet

[2] Enfal suresi, 29. ayet

[3] Bunun örneği ise Bakara suresi, 282. ayettir ki Allah-u Teala orada şöyle buyurmaktadır: "**Allah'tan sakının. (Sakındığınız takdirde O) Allah size öğretir. Allah her şeyi bilir.**" bkz. Allame Tabatabai, Tefsir'ul Mizan, c. 1, s. 482

1- Kur'an'ı Anlama Bağlamında Zulmün Tanımı

Zulüm kavramı, adaletsizlik, haksızlık, hakkı ayaklar altında çiğnemek ve her şeyi uygun olmayan bir yerde karar kılmaktır. [1]

Bu kavram karanlık anlamına gelen zulmet kelimesiyle aynı kökten türemiştir ve bir itibara göre yakın anlam taşımaktadır. Zira karanlık zulmün ve hakkı çiğnemenin bir sonucudur. [2]

O halde zulüm anlamları bilerek veya bilmeyerek yapılan her türlü isyan ve hata hususunda kullanılmaktadır. Şu farkla ki bilerek yapılan isyanda cezalandırma kesindir. Ama hata ve yanlışlık her ne kadar teklifi ve şer'i hükümler gibi etkilere sahip olmasa da liyakatsizlik gibi kesin ve olumsuz sonuçlar, hata eden kimsenin yakasına sarılmaktadır. Kur'ani kavramları derk etme ve Kur'an'ı anlama mertebeleri bağlamında bilerek veya yanlışlıkla ortaya çıkan isyan ve hata hususunda herhangi bir fark yoktur. Zira her ikisi de Kur'an'ın hidayet, terbiye, doğru ve layıkıyla derk edilmesiyle uyum içinde değildir.

Bu kavram, adaletsizlik anlamını ifade eden bütün türevleriyle birlikte Kur'an'da 289 defa yer almıştır. 69 defa, türevler olarak yer almış olup, zulmet ve karanlık anlamını ifade etmektedir. Şimdi eğer Kur'an surelerini eşit olarak değerlendirecek olursak, her surede ortalama iki buçuk

---

[1] Bkz. Lisan'ul Arab, Ekreb'ul Mevarid, el-Mu'cem'ul Vesit, Zulüm maddesi. Zulüm ve adaletin tanımı hususundaki meşhur şiirde uygundur:

"Adalet, her şeyi yerli yerine koymaktır

Zulüm ise her şeyi yerli yerine koymamaktır."

[2] Rağib, s. 315

defa zulüm kavramı farklı şekillerde yer almıştır. Bu da insanın maruz kaldığı bir iş olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda Kur'an'a yönelen kimseye ilahi ayetleri anlama hususunda zulme bulaşmamak için dikkatli olması noktasında bir uyarıdır.

"Bütün yüzler (insanlar), diri ve her şeye hakim olan Allah için eğilip boyun bükmüştür. Zulüm yüklenen ise, gerçekten perişan olmuştur."[1]

1- Zulüm Çeşitleri

Genel olarak zulüm için üç halet düşünülebilir:

1- 1- Allah'a Zulüm

Allah'a ve yaratıcıya zulüm, zulmün en ağır ve önemli bir çeşididir. Bunun da çok büyük ve olumsuz yan etkileri vardır. Şüphesiz bu zulüm haleti içinde Kur'an'a yönelmek ziyan ve hüsrana neden olacaktır.

2- 1- Acaba Allah'a zulmün bir anlamı var mıdır?

Her ne kadar Allah'a zulüm, ilk etapta makul ve makbul bir iş olarak gözükmese de bir anlamı vardır. Allah'a zulmün ilk etapta makul ve makbul olmamasının nedeni ise Allah'ın mutlak kadir oluşundandır ve bizim hiç kimsenin Allah'a zulmedemeyişini düşünmemizdendir. Ama eğer Hak Teala'yı göz önünde bulundurmadan sadece zulüm açısından bu konuya bakacak olursak söz konusu kuruntu kendisinden ortadan kalkmaktadır. Zira hakkın görmezlik-

[1] Ta- Ha suresi, 111. ayet

ten gelindiği, ilahi emirlere itina edilmediği, hatta bir kenara itildiği yerde şüphesiz hakikatte Allah'a zulüm edilmektedir. Ama Allah mutlak kadir olduğu halde sonsuz sabır sahibidir. Kendisine yapılan zulme veya kendisine karşı yapılan isyana karşı hem sabretmektedir, hem de sahip olduğu rahmet ve lütuf esasınca dönüş, tövbe ve zulmü ortadan kaldırma yolunu göstermektedir. Sonuçta günahkar kullara karşı hüccetini tamamlayarak Kur'an'ı anlamaktan da mahrum kalan nankör ve isyankar kullarından gazap ve öfkeyle intikam almaktadır.

"**Allah geçmişi affetmiştir. Kim bu suçu tekrar işlerse Allah da ondan karşılığını alır. Allah daima galiptir, öç alandır.**"[1]

Kim intikam almaktadır? Şüphesiz Allah'ın hakkının çiğnendiğini ve ona zulmedildiğini bilen ve anlayan bir kimse. Bu Allah için de geçerlidir. Aksi takdirde gazap ve intikam, Allah için boş ve uygunsuz bir iş olurdu. Allah ise Kur'an'da boş bir söze yer vermekten veya dediği sözünde durmamaktan münezzehtir.

Bu açıklama esasınca söylenebilir ki bütün zulümler, hakikatte Allah'a zulümdür. Zira Allah, her şeye varlık vermiştir. Var olan her şey, varlığını Allah'a borçludur. O halde dünyada diğerlerine veya insanın kendisine yaptığı zulüm, hakikatte Allah'a zulümdür. Dolayısıyla eğer Kur'an'a yönelen bir kimse, Allah'ın hakkını çiğneyecek olursa, aynı ölçüde Allah'ın sözü hak olan ve Kur'an hakikatlerini anlamaktan uzak düşer.

---

[1] Maide suresi, 95. ayet; İlginç olanı da şudur ki aynı ifade Maide 95. ayetin yanı sıra Al-ı İmran suresi, 4. ayet; İbrahim suresi, 47. ayet ve Zümer suresi, 37. ayette de yer almıştır.

Burada zikredilmesi gereken önemli bir nükte de genel anlamda Allah'a zulüm hususlarını Kur'an'da dikkatle okuyacak olursak[1] ve büyük bir zulüm olan Allah'a şirk koşma dışında Allah'a zulüm sayılan hususları inceleyecek olursak ve o hususları tanıtan Kur'an ayetlerine müracaat edecek olursak bütün bu hususların yine şirke döndüğünü açık bir şekilde görürüz. Zira Allah'a doğru yapılan her türlü zulüm ve hatta insanın kendine ve diğer insanlara yaptığı zulüm bile hakikatte Allah'ın hakkını görmezlikten gelmek veya başka bir şeyi Allah'ın hakkına ortak kılmaktır.

Zalim insan Allah'ın kullarına ve ilahi hakkı eda etmekle ilgili olan herhangi bir şeye müdahalede bulunması Allah'ın kullarının hakkını görmezlikten gelmesidir. Bu da şirkin ta kendisidir. Burada söylenmesi gereken sözlerin özü de şudur ki Kur'an'ı derk etmek, büyük bir zulüm olan şirkten uzak kalmakla mümkündür. Nitekim İsra suresi, 82. Ayetinde şöyle okumaktayız: "**Biz, Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, müminler için şifa ve rahmettir; zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır.**"[2]

---

[1] Allah'a zulmün örneklerini ve Kur'an'ı anlamadaki rolünü incelemek apayrı bir yazıyı gerektirecek kadar geniş bir konudur. Nitekim açık veya gizli amel veya niyette Allah'a şirk koşma afeti büyük bir zulümdür. (Lokman suresi, 13. ayet) O halde, şirk ve bütün aşamalarından uzak durmalıyız ki Kur'an'ı doğru dürüst anlayabilelim. Çünkü bu kitap temizlerden başkasının el vuramayacağı ve Kur'an'ın zahirine, batınına, anlayışına ve tefsirine yakınlaşamayacağı bir kitaptır; nerde kaldı ki hakikatlerinden nasiplenmek mümkün olsun. (Vakıa suresi, 79. ayet)

[2] Nitekim eğer küfür bile Allah'a zulüm ise bunun kökü şirktedir. Zira şöyle buyurmuştur: "**Allah'ın, hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaları sebebiyle, kâfirlerin kalplerine**

3- 1- İnsanlara Zulmetmek

Zulmün en yaygın ve hissedilen türü, diğerlerine yapılan zulümdür. Yani toplumsal zulümdür ki insanların bu tür bir zulme hassasiyeti diğer iki tür zulümden daha çoktur. Allah'ın hakkı dışında insanların da bir takım hakları vardır. Bu insanlara ait haklara saygı göstermek ve saldırmamak gerekir. Hatta onların hakkını eda etmek için çabalamak icab eder. Allah tarafından Müslümanlara farz kılınan hükümlerin çoğu, bu iş ile ilgilidir. Açıkça bilindiği gibi insanlar bu açıdan büyük zulümlere maruz kalmaktadırlar. Zira toplumdaki bireylerin her biri, kendi menfaat elde etme içgüdüleri gereğince güçleri yettiği kadar kendi menfaatlerine olan şeylerden nasiplenmeye çalışırlar. Bu diğerlerinin hakkına bir saldırı olsa dahi zulmetmekten çekinmezler. Eğer herkes bu içgüdüsünü tatmin için çalışacak olursa bir izdiham ve ihtilaf vücuda gelir, toplumsal hayat altüst olur, bir cehenneme dönüşür. Artık o toplumda esenlik içinde yaşayabilmek çok zor ve hatta imkânsızdır.

---

yakında korku salacağız. Gidecekleri yer de cehennemdir. Zalimlerin varacağı yer ne kötüdür!" (Al-i İmran suresi, 151. ayet) Nitekim Allah'ın indirdiği hükümlerle amel etmemek de Allah'a zulüm sayılmakta ve şirke neden olmaktadır. Nitekim şöyle buyurmuştur: "**De ki: Ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gizli bilgisi O'na aittir. O'nun görmesi de, işitmesi de şâyanı hayrettir. Onların (göklerde ve yerde olanların), O'ndan başka bir yöneticisi yoktur. O, kendi hükümranlığına kimseyi ortak etmez.**" (Kehf suresi, 26. ayet) Eğer ilahi çizgilere saygı göstermemek de bir tür Allah'a zulüm ise yine burada açıkça görüldüğü gibi bu Allah'a şirk sayıldığındandır. Aynı zamanda Allah'a iftirayı da kapsamaktadır. "**Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler.**" (Yusuf suresi, 106. ayet)

Böyle bir grup azaba müstehaptır. "**Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır. İşte acıklı azap bunlaradır.**"[1]

1- 3- 1- Kur'an'ı Anlamada Toplumsal Zulmün Etkisi

Kur'an'ı anlama ölçüsü de bu işte gizlidir. Kur'an'a yönelen bir kimse eğer Peygamber'e, Ehl-i Beytine, diğer insanlara, akrabalarına, dost ve yabancı bütün herkese saygı hususunda kusur etmez, çaba gösterir ve onlara zulmü reva görmezse şüphesiz Kur'an'ı daha iyi korumuş ve Kur'an'ın inceliklerinden daha iyi faydalanmış olur. peygamberlerin bisetinin ve semavi kitapların özellikle Kur'an'ın nazil olmasının gereği de insanların hayatının farklı dönemlerinde önemli ve zaruri olduğu için bütün insanlara gönderilen Kur'an'ın muhtevasını anlamak için toplumsal zulümden uzak durmak oldukça önemli ve zaruri bir konudur. Eğer Kur'an'dan ilahi inayetler, rahmet ve şifa elde etmenin ölçüsü, Kur'an'ın aydınlatıcı ayetleriyle birlikte olmak ve Kur'an ayetlerinin yüce hakikatlerini anlamak bu toplumsal zulümden uzak durmakta gizlidir, diyecek olursak hiç de boş bir söz söylemiş olmayız. Zira peygamberlerin mucizeleri, herkes için bir şekilde zuhur etmiştir. O halde eğer sadece bazı kimselerin peygamberlere, semavi kitaplara ve peygamberlerin mucizesine iman ettiğini görüyorsak, bu her şeyden çok onların zalim olmamasından kaynaklandığındandır. peygamberlerin mucizesini bir sihir olarak nitelendirenler diğer insanlara yaptıkları zulüm sebebiyle bu duruma düşmüşlerdir.

[1] Şura suresi, 42. ayet

Velhasıl Kur'an ayetleri, tıpkı Peygamber (s.a.a) gibi davranan kimseler için daha uygun, cezbedici, ilginç ve anlaşılırdır. Zira Peygamber (s.a.a) hiç kimseye zulmetmeyi reva görmemiştir. İşte bu yüzden vahyi algılamaya layık görülmüştür. Dolayısıyla herkim aynı ölçüde diğer insanlara zulümden uzak duracak olursa, Kur'an'daki gizli hakikatlere ve Kur'an'ı layık olduğu şekilde anlamaya o derece yakınlaşır. Aksi takdirde bu Kur'an, hatta diğer mucizeler bile insanlar için hüccet tamamlamaktadır. Aşağıdaki ayet esasınca da Kur'an'ın nazil oluşundaki hedef bu toplumsal zulümden uzak durmaktır. "**Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik. Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır. Bu, Allah'ın, dinine ve peygamberlerine gayba inanarak yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür.**"[1]

4- 1- İnsanın Kendine Zulmetmesi ve Bu Zulmün Kur'an'ı Anlamadaki Rolü

Kendi değerini bilmemek, hakiki hüviyetinin değerini takdir etmemek ve kamil bir insan olduğu için ruhsal gerçeğini eda etmemek, insanın kendisine bir zulmü sayılmaktadır. Şüphesiz bu da Kur'an'ı layık olduğu şekilde anlamakta büyük bir role sahiptir. Zira insanın kendisine veya diğerlerine yapmış olduğu zulüm ve günahların tümünün zararı ister istemez bizzat kendisine dönmektedir.

[1] Hadid suresi, 25. ayet

Bu yolda her ne kadar Allah'ın hakkını zayi eder ve insanlara zulmederse, o derece Kur'an hakikatlerinden mahrum kalır. Müfredat sahibi şöyle diyor: "Hakikatte her üç zulüm çeşidi de Allah'a zulüm sayılmaktadır. İnsanın diğer insanlara yaptığı zulüm de kendine yaptığı zulümdür. Zira insan zulme ilk adımını attığında aslında kendine zulmetmektedir. [1]

Kur'an da bu hususta şöyle buyurmuştur: "**Bütün yüzler (insanlar), diri ve her şeye hakim olan Allah için eğilip boyun bükmüştür. Zulüm yüklenen ise, gerçekten perişan olmuştur.**"[2]

Öte yandan Allah, çeşitli ayetlerde hiç kimseye zulmetmediğini açık bir şekilde beyan etmektedir. "**İşte bunlar, Allah'ın, sana hak olarak okuduğumuz âyetleridir. Allah hiçbir kimseye haksızlık etmek istemez.**"[3]

Başka bir yerde ise Allah-u Teala şöyle buyurmaktadır: "**Şüphesiz ki Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez, fakat insanlar kendilerine zulmederler.**"[4]

Bu tür ifadeler, Kur'an'da farklı şekillerde yer almıştır. Bunların tümünde bir taraftan Allah'ın zulmetmediği vurgulanmış, bir taraftan da bu zulmün hakikatte insanın kendi kendisine zulmetmesi olduğu vurgulanmıştır. Adeta insanların Allah'ın hakkını görmezlikten gelmesinin veya diğerlerine zulmetmesinin kendisine zulmetmek olduğuna işaret etmektedir. "**Onlara biz zulmetmedik; fakat, onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin (azap) emri geldiğinde, Allah'ı bırakıp da taptıkları tanrıları, onlara**

[1] Rağib, s. 316
[2] Ta- Ha suresi, 111. ayet
[3] Al-i İmran suresi, 108. ayet
[4] Yunus suresi, 44. ayet

hiçbir şey sağlamadı, ziyanlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı."[1]

1- 4- 1- İnsanın Kendisine Zulmetmesinin İki Önemli Örneği

Gerçi insanın kendisine zulmetmesinin bir çok örnekleri vardır. Ama burada konuyla uyum içinde sadece Kur'an'da yer alan insanın kendisine zulmetmesinin iki önemli örneğine işaret edeceğiz.

A- Allah'ın Emirlerine Karşı Taşkınlık

İnsanın kendisine zulmetmesinin temel ve önemli örneklerinden biri ilahi emir ve çizgilere karşı taşkınlık etmesidir. "**Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir.**"[2]

B- Putperestlik

Allah'tan gayrisine bağlanmak ve puta tapmak da Kur'an'ı anlamaya ve insanın kendi kendisine zulmetmesine en iyi örnek teşkil etmektedir. "**Onlara biz zulmetmedik; fakat, onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin (azap) emri geldiğinde, Allah'ı bırakıp da taptıkları**

---

[1] Hud suresi, 101. ayet; Adeta kendine zulmetmesinden önce Allah'ın insanlara zulmü reva gördüğü kuruntusu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu ayette "lakin" diye buyrularak olayın asla böyle olmadığına işaret edilmektedir. Yani insan Allah'a zulmü reva gördüğünden ve ilahi sınırları çiğnediğinden dolayı kendisine zulmetmeye neden olmaktadır: **"Herkim Allah'ın sınırlarını çiğnerse şüphesiz nefsine zulmetmiş olur"** (Talak suresi, 1. ayet)

[2] Talak suresi, 1. ayet

tanrıları, onlara hiçbir şey sağlamadı, ziyanlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı."[1]

Söylemek gerekir ki putperestlik öncekilere ait bir iş değildir. Hakikatte şirk ve putperestlik insanın bir ilaha karşı beslediği muhabbet ve aşk üzere bağlılığıdır. Böyle bir insan kemalini ve eksiklerini gidermeyi akıl, vakit ve varlığı gibi sermayelerini halis bir şekilde bu ilaha sunmaktadır. Ondan mahrum olacak olursa eksiklik hissetmektedir. Bu bütün insanlar için hatta Müslümanlar için bile her zaman geçerlidir. Müslüman bir kimse Kur'an okurken, namaz kılarken ve Allah'a ibadet ederken kalp huzuruna sahip değilse, fikir ve kalbiyle namazda başka bir şeyle meşgul ise bu putperestlik ve bağlılık daha iyi bir şekilde hissedilir. Şüphesiz şirk, putperestlik ve insanın kendisine zulmetmesinin en karmaşık haleti ile Müslüman bir kimse asla Kur'an'ı hak ve layık olduğu şekilde anlayamaz. Namazda kalp huzurundan ve bağlılıklardan uzak olduğumuz ölçüde Kur'an'ı hakikatleri derk etmeye yakınlaşmış oluruz.

İnsanlardan Kur'an'ı Anlamaya En Uzak Olan Kimse

Dediğimiz gibi İsra suresi, 82. Ayet esasınca Kur'an'ı hak ve layık olduğu şekilde anlamanın yegane engeli zulümdür. O halde insanların en zalim olanı Kur'an'ı anlamaktan en uzak olanıdır. Dolayısıyla konunun önemi sebebiyle insanlardan en zalim olan kimselerin Kur'an açısından özelliğinin ne olduğuna bakmak gerekir.

1- Allah'a Karşı Yalan Söylemektedir

[1] Hud suresi, 101. ayet

"**Yalan sözlerle Allah'a iftira edenden veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zalim kimdir! Şüphe yok ki, zalimler kurtuluşa ermezler!**"[1]

Bu ayet esasında Allah'a karşı yalan söylemek, iftirada bulunmak ve ilahi ayetleri yalanlamak en zalim iş olarak adlandırılmıştır ki bu da Kur'an'ı anlamaktan tümüyle mahrum kalmaya sebep olmaktadır.

2- Peygamberlik İddiasında Bulunmakta ve Vahiy Nüzulünü Beklemektedir

En zalim işlerden biri de bir insanın yalan iddiada bulunması, yalan yere söz vermesidir. Bu yalancı kimseler, halkı aldatarak insanlar ve halk nezdinde bir makam elde etmeye çalışmaktadırlar. Özellikle eğer bu iddialar, ilahi vahyi anlama ve derk etme ile ilgili olursa, daha büyük günahtır. Zira vahyin başka bir şey olduğunu bildiği halde sahip olduğu kibir ve büyüklenme yüzünden ondan yüz çevirmekte ve haksız yere Allah'a karşı zalimce ve iftira dolu sözler söylemektedir. "**Allah'a karşı yalan uydurandan yahut kendisine hiçbir şey vahyedilememişken "Bana da vahyolundu" diyenden ve "Ben de Allah'ın indirdiği âyetlerin benzerini indireceğim" diyenden daha zalim kim vardır! O zalimler, ölümün (boğucu) dalgaları içinde, melekler de pençelerini uzatmış, onlara: "Haydi canlarınızı kurtarın! Allah'a karşı gerçek olmayanı söylemenizden ve O'nun âyetlerine karşı kibirlilik taslamış olmanızdan ötürü, bugün alçaklık azabı ile cezalandırılacaksınız!" derken onların halini bir görsen!**"[2]

[1] En'am suresi, 21. ayet

[2] En'am suresi, 93. ayet

Bütün bu aldatmalar ve yalan vaatler, zalimlerin tabiatında yerleşik bir kültür haline gelmiştir.

"**De ki: Allah'ı bırakıp da taptığınız, ortaklarınızı gördünüz mü? Gösterin bana! Onlar yerdeki hangi şeyi yarattılar! Yoksa onların göklerde mi bir ortaklıkları var! Yahut biz onlara, (bu hususta) bir kitap mı verdik de onlar, o kitaptaki bir delile dayanıyorlar? Hayır! O zalimler birbirlerine, aldatmadan başka bir şey vâdetmiyorlar.**"[1]

Böyle kimseler Kur'an karşısında kabul ettikleri şeyleri gurur ve tekebbür üzere beyan etmektedirler ve Kur'an'ın hakikatlerini derk etmeye yanaşmamaktadırlar. "**Fakat onlardan zalim olanlar, sözü, kendilerine söylenenden**

[1] Fatır suresi, 40. ayet. Derk edilmesi hususunda da etkili olan bu ayetin nüzul sebebi Nazr b. Haris'dir. O Mekke'de, "Mekkelilerin şeytanı" olarak ün salmış bir kimseydi. Zira bir müddet İran'da yaşamış ve İran'lı kahramanların hamasetlerini öğrenmişti. Peygamber (s.a.a) Mescid'ul Haram'da oturmuş, insanlara Firavun kavminin, Salih kavminin, Semud kavminin ve diğer geçmiş ümmetlerin akıbetini beyan ettikten sonra Nazr b. Haris Peygamberin yerine oturuyor ve şöyle diyordu: "Ey Kureyş topluluğu! Ben de Muhammed'in (s.a.a) destanları gibi veya onlardan daha iyisini sizlere anlatayım. Benim hikayelerimi dinleyin." Daha sonra insanlar için hayali efsaneler anlatmaya başlıyordu. Nazr bir Haris, Bedir savaşında zillet içerisinde Müslümanların eliyle öldürüldü. Bu konuda daha fazla bilgi elde etmek için, bkz. Tarih-ı Tahlili-ı İslam, Seyyid Cafer-ı Şehidi, s. 50. Burada Nazr b. Haris ve benzeri kimselerin tam aksine Kur'an'da anlatılanlar sadece birer hikaye değildir. Bu gerçek kıssalar insanın öğüt almasına ve hayatını daha iyi bir mecraya koymasına bir giriş teşkil etmektedir. Bu gerçek kıssalar, önceki ümmetler arasındaki zalimlerin de yok olduğunu ve bütün ilahi vaatlerin gerçekleşmesi sayesinde devlet ve velayetin müminlere özgü olduğunu beyan etmektedir.

başkasıyla değiştirdiler. Biz de zulmetmelerinden ötürü üzerlerine gökten bir azap gönderdik."[1]

Bunlar, Allah'ın ayetleri hakkında kesin bir delile ve layık olan bir bilince sahip olmamakla birlikte cedelleşmeye kalkışmakta, şekle karışık bir bakış ve bilgiyle kendilerini ve diğerlerini saptırmaya çalışmaktadırlar. "**Kendilerine gelmiş hiçbir delil olmadığı halde Allah'ın âyetleri hakkında mücadele edenler gerek Allah yanında, gerekse iman edenler yanında büyük bir nefretle karşılanır. Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler.**"[2]

3- İlme Sahip Olmadığı İçin Halkı Saptırır ve Allah'a Karşı İftirada Bulunur

"**Bilgisizce insanları saptırmak için Allah'a karşı yalan uydurandan kim daha zalimdir! Şüphesiz Allah o zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.**"[3]

Bunlar hem kendileri cahildir, hem de insanların cehaletinden kötü istifade etmektedirler. Böyle kimseler Kur'an'a yönelirken bir şey anlamamaktadırlar. Zira bu grup asla cahil olduklarını kabul etmemektedir. Dolayısıyla Kur'an ve Kur'ani hakikatleri derk etmek için Kur'an'a yönelmemekte ve Kur'an'ın hidayet, rahmet ve şifasından istifade etmemektedirler.

4- Allah'ın ayetlerinin hakkaniyetini itiraf ettikleri halde Allah'ın ayetlerini inkâr etmekte ve onlardan yüz çevirmektedirler

---

[1] A'raf suresi, 162. ayet

[2] Gafir suresi, 35. ayet

[3] En'am suresi, 144. ayet

“**Kim, Allah'ın âyetlerini yalanlayıp onlardan yüz çevirenden daha zalimdir! Âyetlerimizden yüz çevirenleri, yüz çevirmelerinden ötürü azabın en kötüsüyle cezalandıracağız.**”[1]

Eğer önceki iki ayete bir bakacak olursak açık bir şekilde bu tür insanların semavi kitapları anlamaya ve derk etmeye yöneldiğini, ama Kur’an ve ilahi ayetler karşısında kendisini gafil gösterip hidayet ve rahmetinden uzak olduğunu görürüz. “**Kitap, yalnız bizden önceki iki topluluğa (Hıristiyanlara ve Yahudilere) indirildi, biz ise onların okumasından gerçekten habersizdik” demeyesiniz diye; yahut “Bize de kitap indirilseydi, biz onlardan daha çok doğru yolda olurduk” demeyesiniz diye (Kur'an'ı indirdik). İşte size de Rabbinizden açık bir delil, hidayet ve rahmet geldi. Kim, Allah'ın âyetlerini yalanlayıp onlardan yüz çevirenden daha zalimdir! Âyetlerimizden yüz çevirenleri, yüz çevirmelerinden ötürü azabın en kötüsüyle cezalandıracağız.**”[2]

Eğer bir kimse bu halet üzere Kur’an’a yönelecek olursa Kur’an ayetlerinden ve hakikatlerinden hak ve layık olduğu bir şekilde istifade edebilir mi? Hayır! Zira bu tür zalimler, inatçı ve fazla beklentisi olan alacaklılar gibi kendilerini diğerlerinden üstün görmektedirler. Dolayısıyla takvadan uzak ve ilahi vahiy şeklinde Kur’an’ın bir ayet olduğundan yüz çevirerek Kur’an’ı derk etmek ve hakikatlerini tanımak isterlerse, zerre kadar Kur’an’ın rahmet ve şifasından istifade edemezler. Sadece ziyan ve hüsranları çoğalır. Bu tür zalimler, Allah’ın lanetine uğramışlardır.

[1] En’am suresi, 157. ayet

[2] En’am suresi, 156 ve 157. ayetler

"**Böylece zulmeden toplumun kökü kesildi. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.**"[1]

İlginç olanı da şudur ki, Kur'an açısından insanların en zalimlerinin bütün özellikleri arasındaki ortak nokta bu zalimler grubunun direkt olarak ilahi ayetler karşısında yer almasıdır. Onlar, deruni mahiyetlerini ilahi ayetlerle çelişik gördükleri için Allah'ın ayetlerini ve hakikatlerini yalanlamaya koyulurlar. Çeşitli bahanelerle hakkın emrini görmezlikten gelmeye koyulurlar. Şüphesiz böyle kimseler, diğerlerine oranla Kur'an'ı anlamaktan en uzak kimselerdir. Bu konunun daha iyi açıklığa kavuşması için Yunus suresi, 15–17. Ayetlere bir göz atalım:

"**De ki: Ben, Rabbim'e isyan edersem gerçekten büyük bir günün (kıyametin) azabından korkarım. O gün kim azaptan kurtarılırsa, gerçekten Allah onu esirgemiştir. İşte apaçık kurtuluş budur. Eğer Allah seni bir zarara uğratırsa, onu kendisinden başka giderecek yoktur. Ve eğer sana bir hayır verirse, (bunu da geri alacak yoktur). Şüphesiz O her şeye kadirdir.**"[2]

5- Suçlular İnsanların En Zalimleridir

Başka bir ifadeyle Allah'a iftira eden kimseler de insanlara zulmeden kimselerdir ve hem de aynı zamanda suçlulardır. "**Öyleyse kim Allah'a karşı yalan uydurandan veya onun ayetlerini yalanlayandan daha zalimdir! Şüphesiz O, suçlu günahkârları kurtuluşa erdirmez!**"[3]

O halde zalimler hakkında Kur'an'dan naklettiğimiz bu beş ayete bile teveccüh edecek olursanız Allah'a yalan

[1] A'raf suresi, 45. ayet

[2] Yunus suresi, 15 ve 16. ayetler

[3] Yunus suresi, 17. ayet

söyleyen ve ayetlerini yalanlayan bu tür kimselerin ilahi rahmetten mahrum olduklarını ve suçlu sayıldıklarını görürsünüz. Bu da çok önemli ve anahtar nüktelerden biridir ki Kur'ani hakikatleri derk etmek hususunda insanlardan en mahrumları sayılan zalimleri suçlular arasında aramak gerekir. Suçluların özel bir grup olduğunu sanmamak icap eder. Aksine insan israf[1], tekebbür[2], hakka karşı ikrah (iğrenmek, tiksinmek, bir işi istemeyerek yapmak)[3], iman ve elçilere özen göstermemek gibi sıfatlar, birinin vücudunda olursa, aynı ölçüde suçlular safında yer alır ve Kur'an'ı hak ve doğru bir şekilde anlamaktan mahrum kalır. Bu özellikler Kur'an'a yönelişte göreceli olarak var olabildiği için Allah Kur'an nüzulünün beyanının ve ayetlerinin detaylıca açıklanmasının hedeflerinden birinin de suçluların yolunu aydınlatmak olduğunu ifade etmiştir. "**Böylece suçluların yolu belli olsun diye âyetleri iyice açıklıyoruz.**"[4]

O halde eğer Kur'an'a yönelen bir kimse Kur'an'ı doğru bir şekilde anlamak istiyorsa suçluların özelliklerini kendinden temizlemelidir. Kur'an ayetlerinden ibret almaya karşı lakayt davrandıkça ve hatta Kur'an'dan yüz çevirdikçe suçlularla bir safta yer alacağını bilmelidir. "**Kendisine Rabbinin âyetleri hatırlatıldıktan sonra onlar-**

[1] Bkz. Kur'an-ı Kerim, Yunus suresi, 11- 18, 75 ve 82. ayetler ile Mutaffifin suresi, 29. ayet, Hucurat suresi, 11 ve 12. ayetler, En'am suresi, 123- 124. ayetler ve Hud suresi, 116. ayet

[2] A. g. e.

[3] A. g. e.

[4] En'am suresi, 55. ayet

dan yüz çevirenden daha zalim kim olabilir! Muhakkak ki biz, günahkârlara, lâyık oldukları cezayı veririz.”[1]

6- İslam’a Davet Karşısında Olumsuz Cevap Vermektedir

“**İslâm'a çağırıldığı halde Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir! Allah, zalimler topluluğunu doğru yola erdirmez.**”[2]

Bu ayet bir taraftan İslam’a olumsuz cevap verip kafir olanları kapsamaktadır. Bu kimseler zalimlerdir ve Kur’an hakikatlerini derk etmekten mahrumdurlar. [3]

Diğer taraftan ise zahirde Müslüman olan; Allah’ın mucize, apaçık delil ve hidayetlerini gören, bu konuda bir bilince varan, ama batınlarında ve hakikatte Allah’ın emrine teslim olmayan, hatta Allah’ın emrini gizlemeye çalışan kimseleri kapsamaktadır. [4]

---

[1] Secde suresi, 22. ayet

[2] Saf suresi, 7. ayet

[3] Bkz. Kur’an-ı Kerim, Bakara suresi, 254. ayet, **“Kafirler, işte onlar zalim olanlardır.”**

[4] Kur’an’a yönelen bir kimse Kur’an’ın sıradan bir kitap olmadığını aksine semavi bir kitap ve bütün insanlar için Allah’ın ebedi bir mucizesi olduğunu bilmelidir. Bu kitabın tümünde ilahi nur ve hakikatler vardır. İlim ve hikmet sahibi olan Allah’ın sözüdür. İnsan bu inançta ne kadar kökleşirse, nasibi de o kadar artar. Bu inancın ne kadar zayıf olursa, Kur’an’dan nasibi de bir o kadar az olur. Kur’an ayetleri böyle bir kimse için kabul edilmez, bilinmez ve yabancı bir konumdadır. Evet, niyet ve amelde insanın inançlarını sarsan şey, kesinlikle Allah’a, insanlara veya kendisine zulüm köklerine dayanmaktadır.

Bunların işi zalimce bir iştir. "**Yoksa siz, İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub ve esbâtın yahudi, yahut Hıristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz? De ki: Siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı? Allah tarafından kendisine (bildirilmiş) bir şahitliği gizleyenden daha zalim kim olabilir? Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.**"[1]

Bunlar, hasta bir ruh, günah dolu bir kalp ve küstahça ilahi hidayetleri gizlemeye çalışan kör kalpli kimselerdir. "**Yolculukta olur da, yazacak kimse bulamazsanız (borca karşılık) alınmış bir rehin de yeterlidir. Birbirinize bir emanet bırakırsanız, emanet bırakılan kimse emaneti sahibine versin ve (bu hususta) Rabbi olan Allah'tan korksun. Şahitliği, bildiklerinizi gizlemeyin. Kim onu gizlerse, bilsin ki onun kalbi günahkârdır. Allah yapmakta olduklarınızı bilir.**"[2]

Zalimlerden bu grubu, Kur'an'ı anlamada insanların en mahrum olanıdır. Bunlar, gerçi zahirde Müslüman'dırlar, belki de gece gündüz Kur'an okumakla meşguldürler, ama Kur'an'dan sadece Allah'ın ve bütün lanet edenlerin lanetini elde etmekten başka bir nasipleri yoktur. "**İndirdiğimiz açık delilleri ve hidâyet yolunu -kitapta onu insanlara apaçık göstermemizden sonra- gizleyenler yok mu, işte onlara hem Allah hem de bütün lânet ediciler lânet eder.**"[3]

Evet, Allah'ın yolundan sapan, hidayet yolunu derk etmek istemeyen, hatta sapıklık peşinde koşarak başkalarını da saptırmaya çalışan kimselere lanet olsun. Kur'an bu

[1] Bakara suresi, 140. ayet
[2] Bakara suresi, 283. ayet
[3] Bakara suresi, 159. ayet

grup hakkında şöyle buyurmuştur: "**Kim Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim olabilir? Onlar (kıyamet gününde) Rablerine arz edilecekler, şahitler de: İşte bunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir, diyecekler. Bilin ki, Allah'ın lâneti zalimlerin üzerinedir!**"[1]

Şüphesiz bu kimselerin kendilerine, dine ve Kur'an'a verdikleri zarar açık bir şekilde küfür yolunda yürüyen kimselerin verdiği zarardan çok daha fazladır. Bunlar tümüyle Kur'an'ı anlamaktan, ilahi ayetlerdeki hakikatleri derk etmekten mahrum ve nasipsiz kimselerdir. İnsanların en hüsrana uğramışları sayılmaktadır. "**Şüphesiz onlar, ahirette en çok ziyana uğrayanlardır.**"[2]

O halde Allah'tan bizleri zulümden uzaklaşmasını ve zalimler grubundan kurtarmasını dileyelim ki, Allah'ın düşmanlarına alay konusu olmayalım, Allah'ın sözlerini hakkıyla anlayalım ve güzelliklerinden nasiplenelim. "**Musa, kızgın ve üzgün bir halde kavmine dönünce: "Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin emrini (beklemeyip) acele mi ettiniz?" dedi. Tevrat levhalarını yere attı ve kardeşinin (Harun'un) başını tutup kendine doğru çekmeye başladı. (Kardeşi): "Anam oğlu! Bu kavim beni cidden zayıf gördüler ve nerede ise beni öldüreceklerdi. Sen de düşmanları bana güldürme ve beni bu zalim kavimle beraber tutma!" dedi.**"[3]

[1] Hud suresi, 18. ayet

[2] Hud suresi, 22. ayet

[3] A'raf suresi, 150. ayet

Oryantalistlerin Kur'an-ı Kerim'e Yönelişi

Kasım Muhsini Meri

(Kasım Muhsini Meri bir yazar, Danişgah-i Cami-i İlmi-i Karbordi'nin ilmi heyet üyesidir, cihad-ı danişgahi ilahiyat grubunun da ilmi heyet üyesidir. Beyyinat, Besair, eş- Şerk'ul Evset ve Danişname-ı Cihan-i İslam gibi farklı dergilerde çeşitli makaleleri yayınlanmıştır.)

Geçen asırlarda İslam ve Kur'an tarihi incelendiği takdirde şu hakikat açıklığa çıkmaktadır ki İslam gibi hiçbir semavi din başlangıçta Mekkeli müşrikler ve inkarcıların gösterdiği direniş ve mukavemetle karşı karşıya gelmemiştir. Hiçbir din mensupları, Müslümanlar kadar şeytani güçler tarafından sıkıntı ve eziyete uğratılmamıştır. Bütün insanlar için saadet ve hidayet getirmek amacıyla Muhammed'e (s.a.a) tebliğ edilen İslam, ilk günden günümüze kadar bu düşmanlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu düşmanlar, Allah'ın nurunu söndürmek için ellerinden geleni yapmaktadır.

Günümüzde de bu süreç olduğu gibi devam etmektedir. Şu farkla ki İslam'a düşmanlık, toplumsal değişimler esasınca değişiklik göstermiş ve karmaşık bir hale gelmiştir. Düşmanlıkların çeşitli şekillerinden biri de batılı araştırmacılar, doğu bilimcileri veya oryantalist olarak adlandırılan kimselerin ortaya koymuş olduğu çabalardır. Bunların

eserleri ciddi bir şekilde incelenmelidir. Bu grubun muhatapları genellikle eğitim görmüş ve toplumun seçkin kimseleridir. Hakikatte oryantalistlik, Hıristiyanların İslam kültürü karşısındaki Haclı savaşlarının sona ermesinden sonra başlattıkları araştırmaların bir mirasıdır. Bu geniş tanıtım hareketi ilk etapta iftira ve uygunsuz sözler ile beraberdi. Öyle ki orta çağda bazen büyük İslam Peygamberini Rumlu Papaz (Kardinal) olarak tanıtıyorlardı. Onlara göre Peygamber, papalığa erişemediği için Arabistan'a kaçmış ve Mesih (a.s) aleyhine doğru olmayan bir dini çıkarmış kimseydi.

Muntesquieu, 18. Asrın ilk yarısında batıdaki meşhur filozof ve kanun yasayanlardan biriydi. Muntesquieu bu esassız efsanelere dayanarak Ruh'ul Kevanin adlı kitabında onların zikretmiştir. Örneğin şöyle demektedir: "Peridu, Muhammed'in (s.a.a) biyografisinde şöyle demektedir: "O, beş yaşında iken Hatice ile evlendi ve sekiz yaşında onunla ilişkide bulundu."[1] Montesquieu bu sözleri az bir araştırma ile kabul etmekte ve sıcak iklimlerde kadınların daha çabuk cinsel erginliğe ulaştığı deliliyle yorumlamakta ve şöyle demektedir: "Sıcak ülkelerdeki kadınlar, yirmi yaşında yaşlı sayılmaktadırlar."[2]

Velhasıl oryantalistlerin eserlerinin incelenmesi ile şu hakikat ortaya çıkmaktadır ki onların yorum ve tartışmalarının dayanak noktası genelde delilsiz ve kötümser varsayımlar olmuştur. Onlar bu bakış açısıyla İslami öğretilere bakmaktadır. Kur'an-ı Kerim, büyük İslam Peygamberi

[1] Muntesquieu, Ruh'ul Kavanin, Ali Ekber Mühendisi'nin tercümesi, İntişarat-ı Emir-ı Kebir, s. 432

[2] A. g. e. s. 433

(s.a.a) ve İslam medeniyeti hakkında hüküm vermektedirler. Bazen Müslümanları şaşkınlığa düşüren bir takım sonuçlar elde etmektedirler. Bu makalede biz oryantalizmin Kur'an'a bakışını ve ilahi kelam hakkındaki şüphelerini gücümüz oranında incelemeye ve cevaplamaya çalışacağız.

Kur'an Karşısında Oryantalistlerin Sınıflandırılması

Genel anlamda oryantalistler, Kur'an karşısında üç gruba ayrılmaktadırlar:

1- Kin ve düzensizliğin hakim olduğu eserlere sahip olan bağnaz oryantalistler. Kör dini bağnazlıklar ve İslam'ın inançları ve tarihi hakkındaki cehaletler, bu oryantalistleri İslam'a dil uzatmaya sevk etmiş, abartılı hadsiz hesapsız kavgalara sürüklemiştir. Bu konuda meşhur oryantalistlerden biri olan Hanri Lamens'e işaret etmek mümkündür. Hanri Lamens, İslam'a karşıtlığı, sertliği ve bağnazlığı ile meşhurdur. İslam'a karşı insafsızlığı ve düşmanlığı o kadar büyüktür ki dindaşlarından biri olan George Gourduck bile onun hakkında şöyle yazmaktadır: "Hanri Lamens ilim ve kaynakları tarafından eşsiz bir ansiklopedi konumundaydı. Bu söz onun gibi bilgin oryantalist hakkında doğru bir sözdür. Ama biz burada, Lamens'in bu büyük ilmini değersiz kılan bağnazlıklarına işaret etmek istiyoruz. Zira o ilmini hakikat yolunda karar kılmadı. Yazılarında kullandığı senetleri, gerçekleri göstermek için değildi. Eski Arap yarımadasındaki gizli gerçekleri insanlara açıklama amacını taşımıyordu. Maalesef bu bilgin oryantalist, sonunda geniş bilgisine ihanet etmiş oldu."[1]

[1] George Gourduck, İslam-ı Ali, Sevt'ul Adalet'ul İslamiyye, s. 376- 378

Mösyö Limun da İslam dini ve Peygamber'in (s.a.a) şahsı hakkında Patoloji-ı İslam adlı kitabında şöyle demektedir: "Muhammed'in dini bulaşıcı bir hastalık gibi insanların arasına yayılmış ve onları süratle yokluğa sürüklemiştir."[1]

Böyle bir ideale sahip olan meşhur oryantalistlerden bazısı da şunlardır: Margo Lius, Julyus Velha Vezen, Simmor, Normal Deyal, Goldestiher…

2- İkinci grup Oryantalistler ise daha iyimser ve ılımlı olanlardır. Bu grubun İslami ölçüler hakkındaki nakıs ilmi onların bir takım bilgiler elde etmesine ve diğer konuları ise habersiz bırakmalarına neden oldu. Bir grup öğretileri öğrendiler, diğer bir grubu ise meçhul bıraktılar. Gustavlobun, Karl Brukleman ve benzeri kimseler bu gruptandır. Elbette Brukleman bir dil bilimcidir, ama İslam şeriatı ve kanunları hakkında araştırmalar yapmış ve bir takım yanlışlıklara da düşmüştür.

3- Oryantalistlerden bir grubu da hakikati arayan ılımlı kimselerdir. Bunlar, İslam'ın hakikatini ve deruni boyutlarını büyük bir ölçüde tanımışlardır.

Bu grup, akıl ve mantığa dayanmış, İslam'ın ve Peygamber'in (s.a.a) yüce makamının azametini ve şaşırtıcı güzelliğini itiraf etmişlerdir. Ama buna rağmen araştırma konusunda bir takım yanlışlıklara da düşmüşlerdir. Örneğin meşhur İngiliz oryantalisti profesör Arnold, Tarih-ı Gösteriş-ı İslam diye bir kitap yazmıştır. Bu kitabı olumlu ve ilginç bir takım nükteler de içermektedir. Thomas Arnold kitabının girişinde dinleri davete dayanan ve dayanmayan olarak iki kısma ayırmış ve İslam'ı davete dayalı

[1] İslam der zindan-ı itham, Şevki Ebu Halil, Hasan Ekberi Merznak'ın çevirisi, s. 32

dinlerden saymıştır. Ona göre İslam, doğru bir tebliğ sayesinde dünyada yaygınlaşmıştır. Arnold bir takım deliller ve belgeler esasınca İslam'ın farklı bölgelerdeki yayılmasını incelemiş, batı Asya, Afrika, İspanya, İran, Merkezi Asya, Hindistan, Çin ve diğer bölgelerdeki Hıristiyanlar arasında İslam'ın yayılmasından söz etmiştir. Ona göre ilk yıllarda İslam'ın fetihleri insanların büyük teveccühü ile genişlemiştir ve bu uğurda yapılan savaşlar da özgürlük savaşları türünden sayılmaktadır. [1]

Arnold'a göre İslam'ın sade ve nurlu öğretilerinin değişik fırkalarını kendisine cezp etmeye ve onları karmaşık inançlardan aydınlık İslam'a çekmesine neden olmuştur. [2] İslami araştırmalarında insaflı hareket eden oryantalistlerden biri de İngiliz Wilford Smith, Hamilton Gip Scotlandy ve John Divenput'tur.

Oryantalistlerin Kur'an Hakkındaki Şüphe ve İthamları - Kur'an Peygamber'in uydurduğu bir kitaptır

Kur'an hakkında Avrupalı bilginlerin çoğu, Kur'an'ın Peygamber'in kelamı olduğuna inanmışlardır. Bu yazarlardan biri de İslam Peygamberi hakkında şöyle yazan Budly'dir: "Bazen yeryüzündeki insanların yedide birinin kendisine inandığı Muhammed hakkında düşünüyorum. Onun güç verici ilhamlarıyla nasıl bir ordu terbiye ettiğini ve dünyada eşi görülmemiş fetihler gerçekleştirdiğini düşünüyorum. Neticede ben Kur'an'ın yazarı Muhammed

[1] Tarih-ı Gösteriş-ı İslam, Arnold, Teveccoh-ı Ebu'l- Fazl Gereti, Tahran Üniversitesi baskısı, s. 80

[2] A. g. e. s. 53

hakkında düşünüyorum. Bu kitabı inançları, hükümleri, düzeni ve hayret verici terbiyesi açısından inceliyorum."[1]

Söz konusu yazara göre Kur'an'ın yazarı bizzat Peygamberdir. Kur'an Allah'ın kelamı veya semavi bir vahiy değildir. Bağnaz yazarlar bu inanç hükmünce İslam Peygamberi'nin ümmi olmadığını yeterli derecede yazar olduğunu, ama Kur'an'ın semavi olduğunu ispat etmek için kendisini ümmi gösterdiğini ispatlamaya çalışmışlardır.

Thomas Patrick Hiyous, Ferheng-i İslam adlı kitapta bu konuda şöyle demektedir: "Peygamber Kur'an'ını mucize olarak göstermek için ümmi olduğunu iddia etmiştir."

Bu Görüşün Kritiği

Kur'an'ın beyan ve yazılış tarzı, Peygamber'in (s.a.a) kelamı ve sözünün metodundan çok farklıdır. Eğer Peygamber'in hadislerine müracaat edilir ve Kur'an metni ile kıyaslanacak olursa, tümüyle farklı oldukları açık bir şekilde anlaşılır. Hem beyan metodu, hem inşa tarzı, hem konuları, hem de anlamları açısından tümüyle farklılık arz etmektedir. Peygamber'in konuşması, anlatması, öğretileri ve hitapları o dönemdeki Araplar arasında yaygın olan şekildedir. Ama Kur'an cahili Arapların geleneksel metotlarından tümüyle farklılık içindedir. Doktor Taha Hüseyin bu konuda şöyle demektedir: "Kur'an, düz yazı olmadığı gibi şiir de değildir. Söylemek gerekir ki Kur'an, Kur'an'dır, başkası değildir. Kur'an dışında hiçbir kelime kullanılamaz. Kur'an şiir değildir. Zira kafiyeye ve diğer şiirsel kayıtlara uymamaktadır. Öte yandan düz yazı da değildir. Zira Kur'an özel bir takım kayıtlara ve düzenlere sahiptir.

[1] İslam ve İntikadat-ı Garb, s. 198

Bu düzenler ise Kur'an dışındaki sözlerde mevcut değildir. Bu kayıtlardan bazısı ayetlerin sonuna bağlanmakta, diğer bazısı ise ayetlerin özel musiki aheng ve nağmesini düzenlemektedir."[1]

Bu esas üzere beyan kelimelerin terkibi, cümlelerin düzeni ve ayetlerin akışı hakkındaki üslup bu metot, Kur'an'ın şahsına münhasırdır. Okuyan ve işiten herkesi şaşkınlığa düşürmekte, etkilemektedir. Şüphesiz Kur'an cahiliyye Araplarının geleneksel sözlerinden çok farklıdır. Kadı Ebubekir Bakelani şöyle diyor: "Kur'an'ın düzeni, Arap kelamı arasında yaygın olan bütün düzenler, üsluplar ve metotlardan farklılık içindedir. Ayetlerin dizilişi ve terkip metodu şahsına münhasırdır. Bu da Kur'an'ın bir beşer ürünü olmadığını göstermektedir. Eğer beşer ürünü olsaydı, o dönemdeki Araplar veya sonradan gelen Araplar arasında yaygın olan metotlardan biriyle benzerlik içinde olurdu. [2]

Öte yandan hadis kitaplarını okuyan kimseler, insani bir şahsiyetle karşı karşıya olduklarını hissetmektedirler. Bu şahıs Allah'tan korku içinde bulunmaktadır. Ama Kur'an ayetlerini okurken kudret, adalet, hikmet ve yaratıcı bir zatla karşı karşıya gelmektedir. Eğer Kur'an Peygamber'in sözü olsaydı, yazılış metodu açısından Peygamber'in hadisleriyle aynı düzlemde olurdu. Dil bilimcileri ve edebiyatçıların da kabul ettiği üzere bir insan iki farklı şekilde ve metot üzere yazı yazamaz. Ayrıca Kur'an'ın düzenini ve kusursuz yazılımı da yaratılış, endişe, muamele, savaş, evlilik, ibadet, ekonomi ve bütün boyutlara sahiptir. Eğer

[1] Ruh'ud- Din'il İslami, s. 43

[2] İ'caz'ul Kur'an, Mustafa Sadık Rafii, s. 38

böyle büyük ve kapsamlı bir kitap, Peygamber'in eseri olsaydı, şüphesiz beşer türünden bir kitap olurdu. Oysa bugün insanlar, bunca teşkilata, imkanlara, kanunlara, değerlendirmelere, bilgilere, derin uzmanlıklara, araştırma araçlarına sahip olmasına rağmen böyle bir eseri ortaya koymaktan aciz kalmışlardır.

- Kur'an ve Çelişki İthamı

Oryantalistlerin Kur'an hakkındaki ithamlarından biri de ayetleri arasında çelişkinin olmasıdır. Gold Tesiher, Kur'an'ı çelişkili olmakla itham etmekte ve kitabının önsözünde şöyle demektedir: "Kur'an İslam dininin kutsal kitabı olarak bir çok çelişkiler barındırmaktadır. Genel anlamda Kur'an'ın çelişkiler ve ihtilaflar içinde olduğunu söylemek mümkündür. [1]

Söz konusu oryantalist bu iddiasını ispat etmek için zahiren bir farklılık içinde olan bazı Kur'an ayetlerini beyan etmekte ve az bir ilmiyle kendi inancını açıklamaya koyulmaktadır.

Burada bazı Kur'an ayetleri hakkındaki görüşlerini aktarmak istiyoruz:

A- Ahiret Yurdunda Haseb ve Neseb

Kur'an-ı Kerim Tur suresi, 21. Ayette şöyle buyurmaktadır: **"İman eden ve soylarından gelenlerde, imanda kendilerine tâbi olanlar (var ya)! İşte biz, onların nesillerini de kendilerine kattık. Onların amellerinden de bir şey eksiltmedik. Herkes kazandıklarına karşı bir rehindir."**

[1] Ara'ul Musteşrikin Hevl'el-Kur'an'il Kerim, Tefsir-i Deraste ve Nekd, Ömer b. İbrahim Rıdvan, c. 2, s. 616

Oysa Mü'minun suresi, 101. Ayette ise şöyle buyurmaktadır: **"Sûra üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini de arayıp sormazlar."**

Yukarıdaki ayette incelendiği takdirde görülmektedir ki birinci ayette müminlerin nesillerinin de kendilerine katıldığından söz edilmekteyken, ikinci ayette aralarında hiçbir akrabalık bağlarının kalmadığı beyan edilmektedir. Bu da Kur'an'daki çelişkilerden bir örnektir. [1]

İnceleme ve Eleştiri

Ayetler dikkatlice incelendiğinde açıklığa çıkmaktadır ki bu iki ayet, birbiriyle zatı gereği ihtilaf içinde değildir. Öyle ki birinde sorunun iktizası vardır, diğerinde ise yoktur. Zira ilk defa sura üfürülünce, yer ve gökte olan her şey helak olur. O zaman akrabalık ortadan kalkar ve varlık âleminin bir anlamı kalmaz. Ama ikinci defa sura üfürülünce hepsi mezarlarından kalkar, amellerinin hesabı için mahşere yönelirler. Burada artık uymanın ve tabi olmanın bir anlamı vardır. [2]

B- İlahi Azab

Enfal suresi, 33. Ayette Allah-u Teala şöyle buyurmaktadır: **"Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir."** Ama hemen ardından 34. Ayette ise Allah şöyle buyurmaktadır: **"Onlar Mescid-**

[1] Ara'ul Musteşrikin Hevl'el-Kur'an'il Kerim, Tefsir-i Deraste ve Nekd, Ömer b. İbrahim Rıdvan, c. 2, s. 616

[2] Bkz. İslam ve İntikadat-ı Garb, s. 184

ı Haram'ın mütevellîleri olmadıkları halde (müminleri) oradan geri çevirirlerken Allah onlara ne diye azap etmeyecek? Oranın mütevellîleri takvâ sahiplerinden başkaları değildir. Fakat onların çoğu bunu bilmez." Dolayısıyla bu ayetler arasında bir çelişki vardır.

İnceleme ve Eleştiri

Yukarıdaki ayetler dikkatle incelendiğinde görülmektedir ki bu ayetler arasında hiçbir çelişki ve şüphe yoktur. Hakikatte bu ayet, Nazr b. Haris hakkında nazil olmuştur. O herkese beddua ederek şöyle demiştir: **"Hani (o kâfirler) bir zaman da: Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize elem verici bir azap getir! Demişlerdi."** Bunun ardından Allah-u Teala şu ayeti nazil buyurdu: **"Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir."** Bu ayetin bir önceki kısmı da bu gerçeği teyit etmektedir. Zira ayetin daha önceki bölümünde şöyle yer almaktadır: **"Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir."**[1]

C- Firavun'un Boğulması

Oryantalistler Kur'an hakkında yaptığı eleştirilerinden biri de Yunus suresi, 92. Ayet hakkındadır. Bu ayette Firavun'a hitaben şöyle yer almıştır: **"(Ey Firavun!) Senden sonra geleceklere ibret olman için, bugün senin bedenini (cansız olarak) kurtaracağız. İşte insanlardan bir çoğu, hakikaten âyetlerimizden gafildirler."**

[1] Mecme'ul Beyan fi Tefsir'il Kur'an, Tebersi, c. 3- 4, s. 829

Bu ayet Firavun'un boğulmaktan kurtarıldığını söylemektedir. Oysa Kur'an başka bir yerde şöyle buyurmuştur: **"Derken, Firavun onları ülkeden çıkarmak istedi. Bu yüzden biz onu ve maiyetindekilerin hepsini (denizde) boğduk."**[1]

Hakeza Kasas suresi, 40. Ayette ise şöyle buyrulmuştur: **"Biz de onu ve askerlerini yakalayıp denize atıverdik. Bak işte, zalimlerin sonu nice oldu! "**

İnceleme ve Eleştiri

Firavun'un ve takipçilerinin çıkarken ölümü Kur'an ve Ahdeyn'in önemli kıssalarından biridir. Apaçık naslarından anlaşılmaktadır. Ahdeyn (İncil ve Tevrat) ile ilgili olanı, Esfar-i Hamse'de, Tevrat'ta veya Mezamir'de yer almıştır.

Davud (a.s) on üç ila on beşinci ayetlerde yüz otuz altıncı mezamirde Allah'a şu yüzden şükretmektedir: "Kamış Denizi'ni ikiye bölene, sevgisi sonsuzdur; İsrail'i ortasından geçirene, sevgisi sonsuzdur; Firavun'la ordusunu Kamış Denizi'ne dökene, sevgisi sonsuzdur;"[2]

Kur'an-ı Kerim de Firavun'un boğulduğunu doğrulamaktadır. Ama Firavun'un kurtulduğunu belirten Yunus suresi, 92. Ayette Allah Firavun'un sadece cansız bedenini kurtardığını beyan etmektedir. Zira Firavun, o günkü toplum içinde öyle büyük bir azamete sahipti ki eğer bedeni sudan çıkarılmamış olsaydı, onların bir çoğu Firavun'un boğulduğuna inanmayacak ve hatta Firavun'un kurtuluşu ve hayatı hakkında bir çok efsaneler uyduracaklardı. İşte

[1] İsra suresi, 103. ayet

[2] Kitab-ı Mukaddes, s. 594

bu yüzden Allah onun cansız bedenini sudan çıkarıp kurtarmıştır.

Çağdaş ilimler de Kur'an'ın bu görüşünü teyit etmektedir. Arkeologlar 19. Asrın sonlarında Mısır Durr'ul Ekser bölgesinde Tive vadisinde Firavun'un çıkış zamanındaki cesedini keşfetmişlerdir. Firavun'un adı, İkinci Ranses'in oğlu Münfettah'dır. Bütün veriler de bu gerçeği teyit etmektedir. [1]

[1] Morris Bukai, Tevrat, İncil, Kur'an ve İlim, s. 318

Örtü Hakkında Üç Önemli Nükte

Mehdi Mehrizi

Önsöz

Bugünlerde dini meseleler hakkındaki soru ve itirazlar gün gittikçe artmaktadır ve hicab meselesi de bu konulardan müstesna değildir. Örtü meselesi farklı açılardan ve bugünkü ilimler açısından, araştırma konusu olmuştur ve hakkında farklı görüşler belirtilmiştir. Buna rağmen tüm sorulara birer birer, kendi açılarından cevap verecek bir metin/yazı de bulunmamaktadır. Şehid Mutahhari'nin yazdığı "Mesele-i Hicab" kitabı hariç, tüm diğer kitaplar, hicabı ahlaki veya fıkhi açıdan araştırmışlardır. Halbuki bu konu, ahlaki ve fıkhi açının yanı sıra kelam açısını da kapsamaktadır ve dışarıdan gelen şüphe ve soruları da fıkhi ve ahlaki konularla cevaplamak doğru değildir. Aksine her şüphe, kendi türünden bir cevap gerektirmektedir.

Yüz yıldan daha uzun bir süredir dini hicap konusu eleştirmenler arasında konuşulup tartışılmaktadır. Bu alanda hem Müslüman yazarlar bu konuyu araştırmakta ve hem de batılılar. Kasım Emin, Tahir Haddad, Nezire Zeyn'ud-Din, Cemil Sıddıki Zehavi, Resafi, Receb Beyumi, Abdu'l-Kadir Mağribi ve… (Araplar arasında)[1] ve Kuret'ul Ayn, Mirza Aga Han-ı Kermani, Şeyh Ahmed Ruhi,

[1] el-Mir'et fi Fikr'il İslami, Cemal Muhammed Becevzi, c. 1, s. 206- 207

Melek'ul Mütekellimin, Mirza Cehangir Han-i Şirazi, İtisam'ul Mülk, Mirza Fetheli Ahundzade ve … (İranlılardan) bu konuda eleştiri ve araştırmaya yönelmişlerdir.

Batılılar arasında da Fervid[1] (M. 1939- 1856) ve Rassel[2] (M. 1872- 1969) gibi kimseler eleştiriye yönelmişlerdir. Bu seyir asrımızda, özellikle İslam İnkılabının İran'da zafere erişmesinden ve İslami ve dini hareketlerin hızlanmasından sonra aynı şekilde devam etmiş ve hatta hız kazanmıştır. Zira İran İslam Cumhuriyeti karşıtları gruplar da eleştirmenlerin grubuna katılıp yurt dışındaki basında, bu gibi düşüncelerin sahibi olmuşlardır.

Günümüzde ise Neval Se'davi[3], Muhammed Seid Eşmavi[4] ve… gibi kimseler İslam dünyasında hicab hakkındaki dini görüşleri tenkit etmeye koyulmuşlardır. Bu yazıda İslam'ın beğendiği şekilde olan hicap konusunda beyan edilen üç eleştiriyi ele alıp mantıksal bir alanda onun hakkında düşünce ve görüşlerimizi belirteceğiz.

Varsayımlar

Bahse girmeden önce, eleştirileri ele alıp incelerken bahsin uzamaması ve zorluğa düşmemek için birkaç varsayımları ve konunun usullerini sırasıyla söylemek gerekir:

1- İnsanoğlu maddi ve manevi çeşitli bir çok şeye ihtiyaç duymaktadır; insanın saadet ve mutluluğu da, onların

---

[1] Bkz. Revankavi, Nasiriddin Sahib Zamani

[2] Bkz. Bergozide-ı Efkari Rassel, s. 15

[3] An'il Mir'et ve Çehre-ı Uryan-i Zen-ı Arap gibi kitapların yazarıdır.

[4] Hakikat'ul Hicab ve Hücciyet'ul Hadis kitabının yazarıdır ki hicabın dini oluşu hususunda şüphe olduğunu göstermeye çalışmıştır.

uyumlu ve dengeli bir şekilde gelişip tekamüle ermesine bağlıdır. Öyle ki eğer gelişmek veya dengeden herhangi birisi dikkate alınmazsa, o miktarda kemal ve tekamülden mahrum kalır. Bu denge ve uyumun gölgesinde, aşırılıktan kurtulmak mümkündür.

2- Yaşam için cinsel içgüdü, hayatın kendi zatı gibi zaruridir. Bu içgüdü ve diğer maddi içgüdüler hayatın motoru gibidir. Bu açıdan onları hayatın kötü ve olumsuz alametlerinden saymamalıyız. Ama dikkat etmek gerekir ki bu içgüdüler insan vücudunun kuvvetlerindendir ve diğer kuvvetlerle birlikte dikkate alınmaları gerekir.

3- Tüm kavimler ve milletler arasında, başıboşluk ve serserilik kınanmış bir konudur ve insanın ferdi ve toplumsal şahsiyetine zararlı sayılmaktadır. Tüm ilahi dinler de bu konuyu önemle belirtmiştir. Zevk düşkünü olarak bilinen filozoflar bile her türlü laubaliliği kınamışlardır. Milattan önce beşinci ila üçüncü asırda yaşayan ve zevk düşkünü bir filozof olan "Yang Chou" hakkında şöyle denilmiştir: "Unutmamak gerekir ki Yang Chou, her ne kadar hissi zevklere düşkün olsa bile, kendisinin görüşü ve mektebi esasınca insan tabiatının tahrip eden her türlü aşırılık ve başıboşlukla savaşa kalkışırdı."[1]

Bu iş, hakikatte insani fıtratın sınırsız cinsel içgüdülerin özgürlüğü ile uyuşmadığının göstergesidir. Dolayısıyla insani diğer güçlere teveccühen bu içgüdülerin de sınırlandırılması ve kontrol altına alınması gerekir.

4- İslam şeriatında bu sapıklığı önlemek için bir taraftan kadın ve erkeğe hicap ve saygınlığını koruması emredilmiş, bir taraftan da evliliğe teşvik edilmiştir.

---

[1] Ahlak der Çin ve Hind-i Bastan, s. 54

5- Burada savunulan tesettür meselesi kadının evinde oturması veya gizlenmesi anlamında değildir. Aksine cinsel liberalizmin[1] ve başıboşluğun karşıt noktasıdır. Başka

[1] Kökleri rönesans ve reformasyona dayanmakla birlikte, daha çok on sekizinci yüzyıla sağlam temellere oturan felsefi akım; modern dünyanın temel politik ideolojilerinden biri olarak bireyleri sivil ve politik haklarına verdiği önemle seçkinleşen görüş.

Bireye, bireyin hak ve özgürlüklerine, kamu yararına, genelin çıkarına sonuçlanacağı için, bireysel faaliyetlerde özgürlüğe imtiyaz tanıyan iktisadi öğreti olarak liberalizm, aynı zaman-da devletin bireysel özgürlükler karşısındaki yetkilerini sınırlamayı, bireysel haklarla teşebbüs özgürlüğüne yönelik muhtemel müdahalesini ortadan kaldırmayı öngören siyasi bir öğretidir. Liberalizm sınıflar yerine, bireylerden oluşan bir toplum görüşü benimser ve bireylerin özgürlüğünü en yüksek amaç olarak belirleyip, bu özgürlüğü de düşünce ve yaratma özgürlüğü, serbest teşebbüs ve rekabet özgürlüğü, inanç ve ibadet özgürlüğü olarak tanımlar.

Buna göre, insanın tinsel özgürlüğüne sonsuz bir inanç besleyen, insan yaşamı ve eylemi-nin doğalcı ya da determinist bir tarzda yorumlanmasına şiddetle karşı çıkarak, bireyin kendi-sini özgürce gerçekleştirme ve ifade etme kapasitesini ön plana çıkartan ve bu yolda tüm engellerin ortadan kaldırılmasını amaçlayan liberalizm, devletin müdahalesinin en aza indirgenmesini, devlet politikasının bireylerin ve grupların özgürlüklerini hayata geçirmede bir araç olarak kullanılmasını ister.

1 İktisadi liberalizmin ana tezi, ekonomik alanda kendiliğinden oluşan doğal bir düzenin varolduğu iddiasına dayanmaktadır. 'Bireylere düşen görev, iktisadi düzeni dengeye götüren ekonomik yasaları keşfetmektir. Bunlar İnsanın doğasına, onun yaradılışına uygun yasalardır. İktisaden liberal İnsan, homo economicos, yani 'en az zahmetle en çok kazanç sağlamaktan başka bir amaç gözetmeyen rasyonel varlıktır.' İnsan bu şekilde özgür davrandığında, doğal iktisadi düzenin gerçekleşmesini sağlar. Bireysel çıkarlarla toplumun genel çıkan çakışır ve genel bir ahenge ulaşılır. İktisadi liberalizme göre, İnsan, kendisine en fazla özgürlük tanınması gereken iktisadi karar birimidir. Devlet ve özel gruplar, birtakım müdahalelerle, bireyler arasında varolan

bir ifadeyle, bu kavramların ötesinde kadın ve erkeğin cinselliğinin sergilenmesinin toplumsal sahne olmadığı hakikati telkin edilmektedir. Kadın ve erkeğin cinselliğinin ortaya konulduğu alan aile muhitidir. Toplumsal sahneyi cinsel gösteri haline dönüştüren, kadın ve erkeği iki insan olarak değil, aksine iki cins olarak karşı karşıya getiren her şey kınanmıştır ve uygun görülmemiştir.

Üstat Mutahhari'nin dediği gibi: "Hicap meselesindeki hakikat, kadının güzel bir şekilde örtünerek mi yoksa çıplak bir şekilde topluma çıkmasının gerekliliğidir. Sözün ruhu şudur ki acaba kadın ve erkeğin kadından istifadesi karşılıksız mı olmalıdır? Acaba erkek her yerde erkek zina dışında kadından en üst düzeyde istifade etmeli midir, etmemeli midir? Dolayısıyla meselenin ruhu faydalanmala-

---

rekabetin serbestçe işlemesini engellemekten kaçınmalıdırlar. İktisadi liberalizmin bu bağlamda ana kuralı, Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler'dir.

2 Buna karşın, on sekizinci yüzyılda monarşik mutlakiyetçiliğe karşı verilen mücadelede şekillenen siyasi liberalizm, siyasi iktidarın müdahalesinin bireysel faaliyetlerin düzenlenmesi ve korunmasına yönelik görevlerle sınırlı kalması, özel teşebbüsü kısıtlayacak her türlü müdahalecilikten kaçınması gerektiği ilkesine dayanır. Bu ilke, devlet düzeyinde üç ayrı sonucu ihtiva eder. Bunlardan birincisine göre, devlet kuvvetler ayrılığı ilkesi uyarınca örgütlenmelidir. İkinci olarak demokrasi, temsili ve parlamenter demokrasi olmalıdır. Zira, sadece temsili ve parlamenter demokraside, seçimler bir süzgeç işi gördüğü ve halk çoğunluğunun diktasını önlediği için, esasen halka ait olan iktidar hakkı, pratikte seçkinler tarafından kullanılır. Ve nihayet üç, devlet, bireyin vazgeçilmez hak ve özgürlüklerini, özellikle de mülkiyet hakkını resmen güvence altına alan hukuka tabi kılınır.

rın meşru eşlere ve aile muhitine özgür olması veya istifadelerin serbest bırakılması ve toplumsal alana sürüklenmesidir. [1]

Hicab'ın bu anlamı dini metinlerimizin de teyit ettiği ve bir çok İslami bilginlerin de önemle vurguladığı bir hakikattir.

1- Hicapsızlık, Hayasızlık Değildir

Bazen şöyle denilmektedir: "İffet hicaptan ayrı bir şeydir, kadınlar hicap sahibi değillerse, bu onların iffet sahibi olmadıkları anlamında değildir." Bu konuda Will Durant şöyle diyor: "İffetin elbise giymekle hiçbir ilgisi yoktur."[2]

Bazen bu mesele İslami şahsiyetler tarafından da nakledilmektedir ve İran'ın kuzeyindeki kadınlar örnek gösterilmektedir. Kuzeydeki kadınlar tarlalarında kendi özel elbiseleriyle çalışmakta ve göz önünde bulundurulan özel anlamda bir hicaba sahip bulunmamaktadırlar. Ama iffetli ve temizdirler."[3]

Aynı zamanda hicapsızlıkları, hayasızlık sayılmayan köylü kadınları da örnek vermek mümkündür. Biz gerçi hicap ve iffeti bir olarak kabul etmiyoruz. Lakin bu yoruma da karşıyız. İffet, deruni bir halettir. Hicap ise zahire ve şekil ile ilgilidir. İkisinin farklılığı ise zahir ve batın farklılığıdır.

Aynı şekilde şunu da kabul ediyoruz ki bir takım insanlar, iffetli oldukları halde şeriatın tavsiye ettiği bir hicaba sahip olmayabilirler. Ama şu gerçeğe de teveccüh etmek gerekir ki, bu ayrılık nereye kadar devam edebilir. Genel

---

[1] Mesele-i Hicab, Murtaza Mutahhari, s. 82- 83

[2] Tarih-ı Temeddün, s. 58

[3] Keyhan-i London, 11/3/1374

bir kaide haline gelebilir mi? Eğer böyle olursa o halde neden sayıları az olan köyle kadınlarına istinat edilmektedir? Neden şehirli kadınlar, örnek verilmemektedir?

Bu esas üzere iffetin örtüden ayrılık imkanı kabul edilebilir. Ama kanun koyucular insanın isteklerine, ruh haletlerine ve toplumsal durumlara teveccühen geneli göz önünde bulundurmalıdır ve öyle kanun koymalıdır; birkaç hicapsız kadın iffetlerini koruyor diye bu kanun çiğnenemez.

Bundan da öte eğer hicapsız kadınlar, iffetli ve temiz iseler, acaba erkekler de böyle midir? Heva ve heveslerinin peşinde koşmazlar mı? Çapkınlıktan ve iffetsizlikten el çekerler mi? Kadın ve erkeğin hicabı insani toplumun esenliği için bir tedbirdir ve kanun koyma hususunda bu genel durum göz önünde bulundurulmalıdır.

Öte yandan zahir ve batın arasındaki ilişki, görmezlikten gelinebilir mi? Zahir, batının nişanesidir. Yüzdeki renkler, insanın içindeki sırları ortaya koymaktadır. Dolayısıyla zahiri davranışlar hususunda metanet sahibi olmak ve elbise giyiminde ağırlığını korumak, deruni iffetten haber vermektedir.

Hakeza zahir, batını etkilemektedir. Elbise rengi insanın ruhu üzerinde etki yaratmaktadır. Hatta insanların isimleri bile deruni şahsiyetleri üzerinde etkilidir. Dolayısıyla örtü ve insanın elbise türü de aynı etkiye sahiptir.

Zahirin batına tesir etmesi konusu hem İslam'ın teyit ettiği ve hem de psikoloji ilminin onayladığı bir gerçektir. İslami rivayetlerde bu tür ifadeler oldukça çoktur: "Tokalaşın ki aranızdaki kinler gitsin."[1]

[1] Meheccet'ul Beyza, c. 3, s. 389

"Öfkelendiğiniz zaman soğuk su ile abdest alın."[1]

"Su ve yeşilliğe bakmak ferahlatıcıdır."[2]

Özetle kanun koyanlar bir insanı veya grubu kanun koymada ölçü alamazlar. Aynı şekilde zahir batının nişanesidir ve zahirin batınla derun üzerinde etkisi vardır:

- Kadın ve erkeğin hicabının farklılık sebebi

Neden erkek ve kadının örtüsü farklı değerlendirilmiştir. Neden kadın kendisini örterken erkek özgür bırakılmıştır. Yurt dışındaki kadın dergilerinin birinde yazarlardan birinin sözleri nakledilmiş ve eleştiri makamında şöyle denmiştir: "O konuşmalarında tesettürü sadece kadınlar için zaruri kabul etmektedir. Zira onlar fesat nedenidir. Eğer bir kadın İslami ölçüler esasınca yürümez, oturmaz ve kalkmazsa bazılarını rahatsız eder, bu durumda kadın hayasız, akılsız ve laubali sayılır. Kadının hareketleri ile rahatsız edilen erkekler ise tümüyle normal ve hak sahibidir. Metanet sahibi olması gereken ve haram işlememesi icab eden kadındır. Kadın hiç kimsenin kendisine haram bakışlarla bakmasına izin vermemelidir. Kadın sürekli namusunu örtmelidir. Hiçbir zaman erkeğin görevlerinden bahsedilmemektedir. Zira fakihlerin görüşüne göre erkek özgür yaratılmıştır. [3]

Bu konuyu üstad Abdulhalim Ebu Şakke de "Azad şoden-ı zen der asr-i risalet" kitabında nakletmiş ve buna cevap vermiştir. [4]

---

[1] A. g. e, c. 5, s. 307

[2] Bihar'ul Envar, c. 76, s. 289, 1. hadis

[3] Neşriye-i Ava-ı zen 21. sayı, makale-ı azadi ve beraberi-i Zen der İslam

[4] Tahrir'ul Mer'e fi Asri'r Risale, c. 2, s. 22- 23

Bu soruya cevap olarak şöyle söylemek gerekir: “Kadın ve erkeklerin ruhsal ve fiziksel farklılıkları inkar edilemez. Dünyanın hiçbir yerinde şahsiyet sahibi erkekler küpe, kolye ve bilezik takmamaktadır. Kaş, göz ve yanak güzelliği için makyaj takımından istifade etmemektedir. Kadınlara has etek giymemektedir. Bu gerçek günümüze has değil, eskiden beri süregelen bir gerçektir. Bu gerçekten şu sonucu elde etmek mümkündür ki kadınlar bazı hasletlerinde erkeklerle aynı değildir. Bu varsayım üzere onlar için farklı hükümler ortaya koymak mümkündür.

Kadın ve erkeğin cinsel içgüdü tahriki konusu da bu farklılıklardan biridir. Erkekler kadınlardan daha çabuk tahrik olmaktadır. Erkekler için tahrik edici olan bir çok şey kadınlar için tahrik edici değildir. Bu esas üzere örtü kanunu aile muhiti dışında cinsel tahrik ortamının ortadan kalkması için ise bu farklı gerçekler bir takım özel hükümleri beraberine getirmektedir.

Bu esas üzere İslam şeriatında kadın ve erkeğin birbirine bakmasında farklılık göze çarpmaktadır. Bazı fakihler ilmihal kitaplarında şöyle yazmışlardır: “Lezzet kastı olsun veya olmasın, harama düşme korkusu mevcut olsun veya olmasın erkeğin namahrem kadının bedenine ve saçına bakması haramdır. Kadınların yüzüne ve bileklere kadar eline bakması lezzet kastıyla veya harama düşme korkusuyla olursa yine haramdır. Lezzet kastı ve harama düşme korkusu olmaksızın bile kadınlara bakmamak müstehap ihtiyattır. Kadının namahrem erkeğin bedenine bakması da haramdır. Kadının baş, el ve ayak baldırları gibi erkeğin adet üzere örtmediği yerlerine lezzet ve harama

düşme korkusu olmaksızın bakmasının bir sakıncası yoktur."[1]

Bu konuda Allame Muhammed Hüseyin Fazlullah, "Acaba kadın sadece avret yerini örten bir erkeğe bakabilir mi?" Sorusuna şöyle cevap vermiştir: "Normal miktarda örtülmemiş şekliyle erkeklere bakmanın sakıncası yoktur. Ama sorulan hususu bütün bireyler ve şartlar için genel şekilde caiz görmek doğru değildir. O halde sadece fitne ve fesat konusu olmadığı takdirde bakmak caizdir."[2]

Elbette bu görüş bütün fakihlerin kabul ettiği bir görüş değildir. Mukallit olanlar kendi taklit mercilerinin görüşünce amel etmelidirler. Ama ilmi bir konu açısından bu görüş savunulabilir. Aynı zamanda söz konusu itiraza verdiğimiz cevabı da teyit etmektedir.

Özetle kadın ve erkeğin örtünmesinin farklılığı bu iki sınıfın varlıksal gerçeklerinden kaynaklanmaktadır. Bu farklılığı inkar etmek mümkün değildir.

3- Hicab ve Tahrikin artması

Bir grubun inancına göre hicab kadın ve erkeğin lezzet peşinde koşmasına engel olmadığı gibi "insan yasaklanmış şeyler hususunda haristir" kaidesi gereğince insanı daha da arzulandırmaktadır. Bu esas üzere insanlarda ıstırabın artmasına ve kötü istifadelere ortam sağlamasına neden olmaktadır. Yurtdışındaki yayınların birinde şöyle yer almıştır: "Freud'un inancına göre bakışlardan alınan lezzetin gereği, bakan ve bakılan arasında bir mesafenin olmasıdır. Bu mesafe gıybet gibi bizzat teşvik edicidir. Tesettür ken-

[1] Tevzih'ul Mesail, Ayetullah Seyyid Ali Sistani, s. 508

[2] el-Mesail'ul Fıkhiyye, Muhammed Hüseyin Fazlullah, c. 1, s. 242

diliğinden bir mesafe icat etmektedir. Bu da görme ve işitmekten lezzet almaya neden olmaktadır. Bakışlardaki bu sınırlandırmalar aynı zamanda bakılan kimseye tahrik edici bir boyut kazandırmaktadır. Bu esas üzere kadın tahrik edici bir etkene dönüşmektedir. Sonuçta tesettür ve bakış hakkındaki dini hüküm ve ilkelerle çelişen bir durum ortaya çıkmaktadır. Yani kadının tahrik ediciliğini önlemek için ortaya koyulan hükümlerle çelişmektedir. [1]

Hakeza şöyle denmiştir: "Gerçek hayatta kadınlardan kimi örtüyü erkeklerin dikkatini çekmeye vesile edinmektedir. Çarşaf veya başörtüsünü düzeltme bahanesiyle kendini açmakta endamını ve elbisesini diğerlerine göstermektedirler."[2]

Bu makale çarşafı bir tuzak veya maske olarak değerlendiren bir görüşten söz edilmiştir."[3] Russel de bu inancı kabullenmiş ve savunmuştur. Russel bu konuda şöyle demektedir: "Bir erkeğin şehvete gelme ölçüsü kendi fiziksel özel şartlarına bağlıdır. Erkekte bu istekleri uyandıran fırsatlar insanın bağlı bulunduğu toplumsal sözleşmeler ile ilgilidir.

İlk dönemlerdeki insan için kadının inci kemikleri dahi tahrik edici bir unsurdu. Oysa günümüz insanı nihai hedefine ulaşma dışında hiçbir şekilde tahrik olmamaktadır. Bu tümüyle kadınların elbise modeline bağlıdır. Eğer inci kemiklerinin çıplaklığı moda olsaydı bizi sadece o tahrik ederdi. Kadınlarda bu durumda bazı ilkel kabilelerde olduğu gibi tahrik edici elbiseler kullanmak zorunda kalırdı.

---

[1] İranname, 9. yıl, s. 418

[2] A. g. e, s. 419

[3] A. g. e, s. 425

Bu gerçek edebiyat ve resimler hakkında da geçerlidir. Dolayısıyla ilk insanlar için tahrik edici olan bir şey daha özgür dönemlerdeki erkekler için etkisizdir. Dindar gözükenler cinsel özgürlüğü sınırlandırdıkça insanlar aynı ölçüde daha çabuk tahrik olmaktadırlar.

İnsanların onda dokuzunun seksi dergilere ilgi duyması da ahlak alimlerinin gençlerde icad ettiği yanlış telkinler sebebiyledir. Geri kalan onda biri ise fizyolojik surettedir. Sonunda bir şekilde meydana gelmektedir. Ben çok az sayıda insanların benimle bu görüşü paylaşacağı korkusuna rağmen cinsel yayınları engelleyici kanunların olmaması gerektiğine inanmaktayım."[1]

Allame Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullah bir oturumda bu soruya şöyle cevap vermiştir: "Bu kaide düşünce hakkında doğrudur. Yani fikir ve düşünceyi gizlemek mümkün değildir. Hatta onu gizlemek insanı daha fazla tahrik etmektedir. Ama hicabın böyle bir özelliği yoktur. Zira kadın şeriatın dediği gibi örtünürse artık tahrik edici unsur ortadan kalkar. Eğer evin kapısı veya bir çelik kasa açık olursa diğerleri içerde ne olduğunu bilmek ister ama eğer kapalı olursa başkaları bu konuda bir isteğe kapılmaz."[2]

Bu cevap bir yere kadar konunun çözümüne yakındır. Şunu eklemek gerekir ki evvela çarşaf şer'i hicabın ölçüsü değildir ki çarşafı eleştirmekle bir görüş eleştirilebilsin.

İkinci olarak çarşaf veya tesettürden kötü istifade etmek bu kültürün yanlış olduğu anlamında değildir. Gelişmiş ülkelerde de üst düzeydeki bir millet vekili veya polis teşki-

[1] Bergozide-ı Efkar-i Russel, s. 15

[2] Keraetun Cedide li Fıkh'il Mer'et'il Hukiki, s. 139- 141

latındaki bir görevli bir kötülük yapacak olursa artık meclis veya polisin toplum için faydasız olduğunu söylemek doğru olur mu? Elbette doğru olan burada kötü istifadeye engel olmaktır. Kadın çarşaftan kötü istifade ettiği takdirde de bunu engellemeye çalışmak gerekir. Bundan da öte eğer toplumda kadın hazır olur, cinsiyetini aile muhitine özgü kılar ve toplum kadın ve erkeklerin faaliyet alanı haline gelirse artık böylesi durumlar ortaya çıkmaz.

Ayrıca şeriatın örtünmeyi emretmesi de, toplumu temizliğe sevk edebilmek içindir. Ama bu da tek bir defa ile maksadın hasıl olacağı ve kötü istifadenin ortadan kalkacağı anlamında değildir.

Başka bir ifade ile her kanunun bir takım ayıpları vardır. Bu kanunun zayıflığını göstermemektedir. Aksine insanın ilginç ve karmaşık bir varlık olduğunu göstermektedir. Elbette kayıpların yüzdeliği anormal olursa bu kanunun zayıflığını göstermektedir. Tesettür konusunda bunu hiç kimse ispat ve tecrübe edememiştir. Belki hakikatler bunun tam tersini göstermektedir.

Kur'an'da Rüya ve Uyku

Seyyid Hamid Haşimi

Kur'an'da bahsedilen konulardan biri de uyku ve rüya görmektir ki sadece Yusuf suresinde üç önemli ve kader belirleyici rüyaya değinilmiştir.

Rüya insan hayatının önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. İnsan ömrünün üçte biri uykuda geçmektedir. İnsan uykuda çeşitli rüyalar görmektedir, ama buna rağmen insanların çoğu uyku ve rüya hakikatinden habersiz bulunmaktadır.

Uyku, rüya ve rüya tabiri eskiden beri milletlerin dikkate aldığı ve günümüzde de insanlar için önem arz eden bir hususdur.

Bilginler, filozoflar ve düşünürler, uyku ve rüyanın hakikati hususunda farklı görüşlere sahiptir. Bütün öğretilerin kökeni olan Kur'an-ı Kerim, tarihi büyük bir öneme sahip olan birkaç rüyayı anmış ve birkaç ayette uykunun mahiyet ve hakikatini beyan etmiştir.

Uyku ve rüyanın hakikatini anlamak, gerçekte insanın hakikatini anlamaktır. Zira uyku ve rüyayı tanımak insanı tanımanın bir bölümünü teşkil etmektedir ve insanı tanıma yolunda büyük bir adım sayılmaktadır.

Biz rüya âleminde adeta yolculuğa çıkmaktayız. İnsanlarla muamele etmekteyiz, dostluklar ve düşmanlıklar kurmaktayız. Bir şeyler elde etmekte veya kaybetmekteyiz.

İnsanın rüyada gördükleri bu çeşitli sahnelerin hakikati nedir?

Rüyalarımızdan kimisi, gelecekte tabir edilmektedir. Rüya âleminde gördüklerimiz, hayatımızın içinde meydana gelmektedir. Bu çok ilginçtir, bizlere uyku âleminde gelecekteki olayları ilham eden kimdir? Aklımızdan dahi geçmeyen olayları bizlere kim haber vermektedir? Eğer ilham eden kimse, Allah veya ilahi meleklerden biriyse, biz uyku âleminde ve bedenlerimiz yeryüzündeyken varlığımızın hangi bölümüne ilham edilmektedir.

İşte bunlar cevap bekleyen sorulardır. Bu sorulara doğru dürüst bir cevap vermek insanı daha iyi tanımaya imkan sağlayacaktır.

Uyku Hakikati

Uykunun hakikati nedir? Nasıl oluyor da insan uykuda dalmaktadır? Bu konuda bilginler bir çok görüşler belirtmişlerdir. Bazılarına göre uyku kanın büyük bir bölümünün beyinden bedenin diğer bölümlerine intikal etmesinin sonucudur. Böylece uykunun sebebinin fiziksel olduğuna inanmaktadırlar. Diğer bazılarının inancına göre bedensel fazla faaliyetler, bedende özel bir zehirli maddelerin bir araya gelmesine neden olmaktadır. İşte bu zehirli maddeler, sinirleri etkilemekte ve insanı uyku haletine sokmaktadır. Bu zehirli maddeler, parçalanıp bedende cezb oluncaya kadar da durum devam etmektedir. Böylece uykunun sebebinin kimyasal etken olduğunu söylemişlerdir. [1]

[1] Nasır Mekarim Şirazi, Tefsir-i Numune, 19/481

Biyolojistler ve psikologlar şöyle demişlerdir: Fizyolojik açıdan uyku canlı bir yapının kimyasal hayatını yenilediği halettir. Hareketin durduğu ve hissi derkin yaklaşık olarak söndüğü bir anda yeterli enerjiyi depolamaktadır. Biyolojistlerin görüşüne göre uyku esnasında uyanıklık halindeki asıl faaliyetler –ki gerçeği derk etmek ve bunun karşısında tepki göstermektir- askıya alınmakta ve geçici bir duraklamaya girmektedir. [1] Diğer bazı kimseler ise uykunun nedeninin sinirsel etkenler olduğuna inanmakta ve şöyle demektedirler: "İnsanın beyninin içinde olan ve organlarının sürekli hareketlerinin merkezi konumunda olan faal sinir sistemi, fazla yorgunluktan işlemez hale gelmekte ve sönmektedir.

Ama bu görüşlerden hiçbirisi uyku meselesine ikna edici bir cevap verememiştir. Ama bu etkenlerin etkisini özetle reddetmek de mümkün değildir.

Anlaşıldığı kadarıyla bilginlerin, bugün uyku meselesi hakkında apaçık bir görüş belirtmekten aciz kalmalarına neden olan şey onların maddi düşünceleridir. Onlar ruhun asalet ve bağımsızlığını kabul etmeksizin bu konuyu tefsir etmeye çalışmaktadırlar. Oysa uyku meselesi cismani bir olay olmadan önce ruhani bir olaydır. Ruhu doğru bir şekilde tanımadan önce, onu tefsir etmek veya tanımlamak imkansızdır.

Kur'an'da Göre Uykunun Hakikati

Kur'an-ı Kerim, Zümer suresinin bazı ayetlerinde uyku için oldukça dakik yorumda bulunmuştur. Zira söz konusu

[1] İmami, Sabir, Esatir der Mutun-ı Tefsiri-ı Farsi, s. 69

ayetlerde uykunun hakikatinin bir tür ruhun alınması ve ruhun bedenden ayrılması olduğunu belirtmektedir. Elbette bu ayrılış kamil bir ayrılış değildir. Bu esas üzere Allah'ın izniyle ruh, bedenden ayrılmakta ve beden üzerinde oldukça silik ışınları kalmaktadır. Derk ve şuur sistemi işlemez hale gelmektedir. Böylece insan his ve hareketlerini kaybetmektedir. Bu arada hayatının devamı için zaruri olan kalp atışları, kan dolaşımı, nefes borusu ve beslenme gibi işler devam etmektedir. [1]

Zümer suresinin 42. Ayetinde uykunun mahiyet ve hakikati şu şekilde beyan edilmiştir: "**Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda iken canlarını alır da ölümüne hükmettiği canı alır, ötekini muayyen bir vakte kadar bırakır. Şüphe yok ki, bunda iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır.**"

Bu esas üzere uyku, ölümün kardeşidir. Ölümün zayıf bir şeklidir. Zira beden ve ruh ilişkisi uyku esnasında en zayıf aşamaya varmaktadır. Ruh ve bedenin bir çok ilişkileri kopmaktadır. Dolayısıyla bu ayetten şu gerçekler elde edilmektedir: İnsan ruh ve bedenden oluşan bir varlıktır. Ruh maddi olmayan bir cevherdir. Beden bağlamında nur ve hayat nedenidir. Ölüm ve uyku esnasında Allah, ruh ve beden ilişkisini kesmektedir. Nitekim ölümden sonra da ruhu, ruhlar âlemine götürmektedir. Ama uyku âleminden ruhun ve bedenin ilişkisinin kopması bütünüyle gerçekleşmemektedir. Bu esas üzere ruh bedene oranla üç halete sahiptir:

1- Hayat ve uyanıklık haleti olan tam bir irtibat.

2- Uyku haleti olan nakıs bir irtibat

[1] Tefsir-i Numune, 19/482

3- Ölüm haleti olan tam bir irtibatsızlık

Uyku ölümün zayıf bir çehresidir. Ölüm, ise uykunun kamil bir örneğidir. Uyku ruhun asalet ve istiklal sahibi olduğunun delillerinden biridir. Özellikle doğru rüya esnasında bu mana daha da bir açıklığa kavuşmaktadır.

Bazı ruhlar uyku âleminde bedenle ilişkileri zayıflamakta, bazen bu irtibat tümüyle kopmaktadır. Öyle ki sahipleri asla bir daha uyanmamaktadır. Ama diğer ruhlar, ilahi emir gelip çatıncaya kadar uyku ve uyanıklık halinde hareket etmektedirler. İnsanın bütün geceyi ölüm eşliğinde uykuda geçirmesi, gerçekten de görenler için ibret verici bir derstir. [1]

En'am suresi, 60. Ayette ise uyku hakikati şu şekilde beyan edilmektedir. "**Geceleyin sizi öldüren (öldürür gibi uyutan), gündüzün de ne işlediğinizi bilen; sonra belirlenmiş ecel tamamlansın diye gündüzün sizi diriltten (uyandıran) O'dur. Sonra dönüşünüz yine O'nadır. Sonunda O, yaptıklarınızı size haber verecektir.**"[2]

Bu ayetten de anlaşıldığı üzere ölüm ve uyku halinde insanın ruhu bu âlemden başka bir âleme geçmektedir; insanın bedenine değil.

Uyku halinde insanın bedeni yeryüzünde kalmakta ruhu ise başka bir âleme hareket etmekte sonra da geri dönmektedir. Ölüm anında ise beden yeryüzünde bulunmakta ama ruh başka bir âleme geçmekte ve bir daha geri dönmemektedir. [3]

---

[1] A. g. e. 19/478

[2] En'am suresi, 60. ayet

[3] Allame Seyyid Muhammed Hüseyin Hüseyni Tehrani, Mead Şinasi, 1/155

Beşer tarihinde meydana gelmiş, ölüme çok benzeyen ve ölümle uykunun türdeşliğini en şeffaf biçimde anlatan ilginç rüyalardan biri de Ashab-ı Kehf'in eşsiz ve uzun uykusudur. Bu rüyada bir taraftan Allah'ın sonsuz kudreti gözler önüne sergilenmekte, öte taraftan cismani dirilişin apaçık bir örneğini teşkil etmektedir.

Ashab-ı Kehf'in uykusu üç yüz dokuz yıla yakın bir süre devam etmiştir. Bu esas üzere ölümü andırmaktadır ve uyanışları da dirilişi andırmaktadır. Bu olay gerçekten de Kur'an'ın ibret verici kıssalarından biridir. Bu uyku dört veya beş neslin ömrü kadar devam etmiştir.

Kur'an-ı Kerim, Ashab-ı Kehf hakkında şöyle buyurmaktadır: "**Böylece biz, aralarında birbirlerine sormaları için onları uyandırdık: İçlerinden biri: "Ne kadar kaldınız?" dedi. (Kimi) "Bir gün ya da günün bir parçası kadar kaldık" dediler; (kimi de) şöyle dediler: "Rabbiniz, kaldığınız müddeti daha iyi bilir. Şimdi siz, içinizden birini şu gümüş paranızla şehre gönderin de, baksın, (şehrin) hangi yiyeceği daha temiz ise size ondan erzak getirsin; ayrıca, nâzik davransın (gizli hareket etsin) ve sakın sizi kimseye sezdirmesin."**[1]

Rivayetler Açısından Uyku

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bir hadisinde ashabına şöyle buyurmaktadır: "Müslümanlar, cenabet halinde uyumamalarıdır, temizlik ve abdest haletinde yatağa girmelidir. Su bulamadıkları takdirde teyemmüm etmelidir. Zira müminin ruhu Allah'a doğru yücelir, Allah müminin ruhunu kabul eder ve ona bereket verir, ömrü sona ermişse

[1] Kehf suresi, 19. ayet

onu rahmet hazinelerine yerleştirir, eğer ömrü sona ermemişse, emin melekleriyle bedenine geri döndürür. [1]

İmam Muhammed Taki (a.s) ise ölümün hakikati hakkında sorulan bir soruya şu cevabı vermiştir: "Ölüm geceleyin bize gelip çatan uykuyu andırmaktadır. Sadece ölümün müddeti fazladır. İnsan ölüm uykusundan sadece kıyamet günü ayılacaktır. Uykuda rüya görenlerin ve o halette nitelendirilmesi zor bir ferahlığa erenlerin bu sevinç veya üzüntülerinin hakikati nedir? İşte ölüm ve ölüm anında insan için ortaya çıkan haletler de böyledir. O halde ölüme hazırlıklı olunuz."[2]

Allame Seyyid Muhammed Hüseyin Tehrani, uykunun hakikati hakkında şöyle yazmaktadır: "Uyku halinde ruh soyut âleme doğru hareket etmektedir. Bu âlem en düşük melekut, suret ve misal âlemidir. Beden yeryüzünde kalmaktadır. Ölüm anında da ruh o âleme veya en yüce melekutta mana âlemine ve nefis âlemine doğru hareket etmektedir. Bu durumda bedeni yeryüzünde terk etmektedir. Dolayısıyla uyku birkaç saatlik ölümdür, ölüm ise daimi ve sürekli bir uykudur. Birkaç yıllık ölüm ile birkaç yüz yıllık ölüm arasında ise hiçbir fark yoktur. Nitekim birkaç dakikalık uyku ile birkaç saatlik, hatta Ashab-ı Kehf'in 309 yıllık uykusu arasında da hiçbir farklılık yoktur.

Kur'an'da Rüyanın Hakikati

Bu söylenilenlerden de anlaşıldığı üzere rüyanın hakikati ve mahiyeti bir yere kadar açıklığa kavuşmuş oldu.

---

[1] Tefsir-u Nur'is- Sakaleyn, c. 4, s. 488; Tefsir-i Numune, 19/484'den naklen

[2] Mean'il Ahbar, s. 289, Mead Şinasi'den naklen, 1/162, Allame Seyyid Muhammed Hüseyin Hüseyni Tehrani

Bazı rüyalar aynı şekilde veya az bir yorumla dış âlemde gerçekleşmektedir. Maddi yorumlar, bu rüyaları beyan etmekten acizdir. Oysa ruhsal yorumlar, bu konuyu açıklayabilmektedir. Zira insanın ruhu bedenden ayrılınca ve ruhlar âlemiyle irtibata geçince, geçmiş ve gelecek hakkında bir çok hakikatleri elde etmektedir. Bu da doğru rüyaların esasını teşkil etmektedir.

Kur'an'ın beyan ettiği rüyalardan biri Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) sadık rüyasıdır. Bu rüya fetih suresi, 27. Ayette beyan edilmiştir. Peygamber (s.a.a) Medine'de ashabıyla birlikte Umre için Mekke'ye gittiğini rüyasında gördü bu rüyasını ashabına beyan etti. Onlar sevindiler, ama ashabı, bu rüyanın hemen o yıl gerçekleşeceğini sandıkları için müşriklerin Mekke'ye girişlerini Hudeybiye'de engellediğini görünce, şek ve şüpheye kapıldılar. Peygamber'in rüyasının doğru olmadığını sandılar. Bu rahmani rüyanın sıhhati hususunda kuşkuya düştüler.

Peygamber (s.a.a) bu soruya cevap olarak şöyle buyurdu: "Ben sizlere, rüyanın bu yıl gerçekleşeceğini söyledim mi?"

Fetih suresi, 27. Ayet, bu bağlamda Medine'ye geri dönülürken nazil oldu ve Peygamber'in doğru rüyasını teyit ederek mutlaka gerçekleşeceğini beyan etti. "**Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi.**"[1]

[1] Fetih suresi, 27. ayet

Kur'an'da Rüya Çeşitleri

Kur'an-ı Kerim farklı surelerde, farklı rüyalar beyan etmiştir. Özetle şöyle beyan etmek gerekir:

A- Apaydın bir gelecek müjdesi

Geleceği müjdeleyen rüyalardan biri Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) Fetih suresi, 27. Ayette yer alan Sadık rüyası ile Hz. Yusuf'un (a.s) rüyasıdır.

Yusuf (a.s) rüyasında on bir yıldızın, ayın ve güneşin kendisine secde ettiğini görmüştür. "**Hani Yusuf babasına, "Babacığım! Rüyamda on bir yıldız, güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm" demişti**"[1]

Babasının Yusuf'un rüyası hakkındaki tabir ve tevili şuydu ki Yusuf kudrete erişecek, böylece kardeşleri babası ve annesi onun karşısında saygıyla eğilecektir.

Yusuf için bir müjde olan bu rüya kırk yıl sonra gerçekleşti. Yusuf babasının karşısında yer alınca şöyle buyurdu: "**Ana ve babasını tahtının üstüne çıkartıp oturttu ve hepsi onun için (ona kavuştukları için) secdeye kapandılar. (Yusuf) dedi ki: "Ey babacığım! İşte bu, daha önce (gördüğüm) rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Doğrusu Rabbim bana (çok şey) lütfetti. Çünkü beni zindandan çıkardı ve şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirdi. Şüphesiz ki Rabbim dilediğine lütfedicidir. Kuşkusuz O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."**[2]

Bu başlangıç ve son, bizlere bazı rüyaların bir şekilde hayatımızda geleceği haber verdiğini anlatmaktadır. Yusuf'un akıbeti de babasının tabir ettiği gibi gerçekleşti. Bu esas üzere bütün rüyaları bazı psikologların yorumladığı

[1] Yusuf suresi, 4. ayet

[2] Yusuf suresi, 100. ayet

gibi görmezlikten gelmek ve bedensel durumun, hayallerin ve günlük düşüncelerin sonucu olarak kabullenmek mümkün değildir.

B- Gelecek Olayları Ortaya Çıkarmak

Yusuf suresinde iki rüya daha beyan edilmiştir. Bu rüyalar da hakikatte gelecek olayları haber vermektedir.

Rüyalardan biri Yusuf'un iki zindan arkadaşlarının gördüğü rüyadır. Yusuf'un tabir ettiği gibi bu arkadaşlarından biri serbest bırakıldı, diğeri ise idam edildi. "**Onunla birlikte zindana iki delikanlı daha girdi. Onlardan biri dedi ki: Ben (rüyada) şarap sıktığımı gördüm. Diğeri de: Ben de başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bunun yorumunu bize haber ver. Çünkü biz seni güzel davrananlardan görüyoruz, dedi.**"[1]

Aynı surenin, 39. Ayetinde Hz. Yusuf (a.s) iki gencin gördüğü rüyayı şu şekilde beyan etmiştir: "**Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli tanrılar mı daha iyi, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah mı?**"[2]

Sonunda bu iki gencin kaderi de Yusuf'un tabir ettiği gibi gerçekleşti. Birisi serbest bırakıldığı halde diğeri idam edildi.

Diğer bir örnek ise Mısır kralının gördüğü rüyadır. Kur'an'da bu rüya şöyle yer almıştır: "**Kral dedi ki: Ben (rüyada) yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek gördüm. Ayrıca, yedi yeşil başak ve diğerlerini de kuru**

[1] Yusuf suresi, 36. ayet

[2] Yusuf suresi, 39. ayet

gördüm. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, benim rüyamı da bana yorumlayınız."[1]

Padişah'ın çevresindekiler, bu rüyayı tabir etmekten aciz kaldılar. Dolayısıyla saçma bir rüya olarak tanıttılar. Yusuf ise bu rüyayı tabir ettiği gibi gelecek hakkında bir takım tedbirler de ortaya koydu. [2]

C- İlahi Emir ve Vahiy

Hz. İsmail (a.s), on üç yaşındayken İbrahim (a.s) rüyasında Allah tarafından yegane evladını kendi eliyle kurban etmesi gerektiğini gördü.

İbrahim (a.s) dehşet içinde uyandı, ama o peygamberlerin rüyasının gerçek olduğunu ve şeytani vesveselerden uzak bulunduğunu çok iyi biliyordu. Ayrıca iki gece daha aynı rüyayı görmesi bu hakikati teyit ediyordu."**Böylece (çocuk) onun yanında çaba gösterebilecek çağa erişince (İbrahim ona), "Oğlum" dedi."Gerçekten ben seni rüyamda boğazlıyorken görüyordum. Bir bak, sen ne düşünüyorsun." (Oğlu İsmail) Dedi ki: "Babacığım, emredildiğin şeyi yap. İnşallah, beni sabredenlerden bulacaksın."**[3]

D- İlham ve Kılavuzluk

Bazı rüyalar ise bir tür Allah'ın insana ilhamı ve kılavuzluğudur. Nitekim rüya âleminde Musa'nın (a.s) annesine çocuğunu sandığa koyup salı vermesi ilham edilmiş-

[1] Yusuf suresi, 43. ayet

[2] Yusuf suresi, 47- 49. ayetler

[3] Saffat suresi, 102. ayet

tir. Allah-u Teala Kur'an'da Musa'nın (a.s) annesine hitaben şöyle buyurmuştur: "**Hani annene vahyedilmesi gerekeni vahyetmiştik.**"[1]

Rüya gören kimseler bir kaç kısımdır:

1- Bazı kimseler kamil ve soyut bir ruha sahiptirler. Duyu organları uykuya daldıktan sonra akıl âlemiyle irtibata geçmekte ve diğer âlemdeki hakikatleri saf ve yüksek tepelere dikilen alıcılar gibi aydınlık bir halde elde etmektedirler. Bu tür rüyalar direkt ve saf olduğu için tabire ihtiyaç yoktur.

2- Bazı kimseler ise orta ruha sahiptir. Ruh âleminde hakikatleri saf olmayan bir surette teşbih ve hayaller eşliğinde derk etmektedirler. Bu tür insanların gördüğü rüyaları alim olan bir kimse tabir etmelidir.

3- Kimi insanların ise ruhları dalgalı ve dengesizdir. Uykularının da bir anlamı yoktur. Bu tür insanların gördükleri rüyalar, tabir edilemez rüyalardır. Kur'an-ı Kerim'de de bu tür rüyalar, karışık rüyalar[2] olarak ifade edilmiştir.

Rüya Çeşitleri

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Rüya üç kısımdır, bazen Allah tarafından bir müjde, bazen şeytan tarafından bir üzüntü sebebi ve bazen de insanın düşüncelerinde olup rüyasında gördüğü şeylerdir."[3]

Bu hadisten anlaşıldığı üzere müjde boyutuna sahip olan rahmani rüyalar, gelecekte mutluluk veren bir olayı, ortaya çıkarmalıdır.

---

[1] Ta- Ha suresi, 38. ayet

[2] Muhsin Karaati, Yusuf-ı Kur'an, s. 19

[3] Tefsir-i Numune, 9/312

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Rüya üç kısımdır: Muhkem, müteşabih ve karışık rüyalar. Karışık rüyaları ise insanlardan dört kısım görmektedir:

1- Karakterleri bozuk ve hasta olanlar. (hasta, ateşli ve ruhsal problemi olanlar)

2- Sarhoş edici maddeler kullanarak sarhoş olanlar.

3- Ağır yemekler yiyenler

4- Erginlik çağına ermemiş çocuklar. [1]

[1] Kamil'ut- Te'bir, s. 32, Şeyh Ebu'l- Fezl Hebiş b. İbrahim Tiflisi